image
not
available

Ph. 12 286

F. 6.

Fonseca

Philos. Logica. Scr. part. 657.

R

Digitized by Google

Ex bibliotheca Fratrum Minorum
Monachii

PETRI FONSECAE SOCIETATIS IESV, 15 SS. Franciscanos Bibl.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM LIBRI OCTO.

Emendatius quàm antehâc editi.

QVIBVS ACCESSIT EIVSDEM AVCTORIS ISAGOGE PHILOSOPHICA.

Cum librorum argumentis, Indice copiosissimo capitum & rerum.

INGOLSTADII,
Ex Typographia ADAMI SARTORII.
ANNO M. DC.

Digitized by Google

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Digitized by Google

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER PRIMVS.

De neceſſitate, nominibus, & natura huius Artis.

CAP. I.

CVM omnis doctrina, quæ ratione perficitur, diſſerendo (id eſt, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciendo) tradatur: in diſſerendo autem multi errores contingant: neceſſariò ars aliqua quærenda fuit, quæ aptas diſſerendi formas oſtenderet, ne falſa doctrina pro vera aliquando obreperet. Lib. Poſt. 1. & 1. Meta. 7. text. 48. *Cur hæc ars neceſſaria.*

HANC artem qui primi inuenerunt, Dialecticam nominarunt: poſtea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectè quidem vtrique. Nam Dialectica dicitur Latinè diſſerendi ratio ſiue doctrina. Quod enim Græcis eſt διαλέγεσθαι, vnde Dialectica nomen ducitur, idem eſt Latinis diſſerere. Eadem nominis interpreta- Refert hoc Boëth. ad Top. Cic. *Notatio nominum huius artis.*

Digitized by Google

Lib. de Fa-
ro.

tio, vel Cicerone auctore, in Logicæ verbum conuenit. Obscura, *inquit*, quæstio est, quam περὶ δυνατῶν appellant: totaque est Logicæ, quam rationem disserendi voco. *Quinetiã eadem oratio facilè & expeditè naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam etsi ipsum disserendi opus omnibus disciplinis commune est (omnes siquidem ignorationem aliquam ex notis & confessis depellunt) docere tamen quonam modo disserendum sit, ad eamq́ rem communes leges ac præcepta tradere, hoc sibi dialectica vt proprium finem, quo à cæteris distinguitur, vendicauit.*

Finis proprius huius artis.

Al. Mag. in Por. tractat. 1.

Definitio Dialectica.

Plato 7. de Repub.

D. Aug. 3. contra Academ. & 2. de ordi.

Cic. de claris orator.

APTISSIME *igitur definitur Dialectica* Disserendi doctrina: *quasi Ars quæ docet omnes formulas disserendi, hoc est, incognita ex cognitis oratione patefaciendi. Hinc fit, vt non sine caussa dixerint grauissimi auctores, hanc vnam facultatem cæteris omnibus formandis artibus esse necessariam: quam proinde alius* apicem disciplinarum: *alius* disciplinarum disciplinam, *alius &* artium maximam, *&* lucem omnium *appellare non dubitat.*

Defini-

Definitionem Dialecticæ ex Topicis desumptam non conuenire in totam hanc artem.

CAP. II.

SED *aliquis fortasse parum attentè ingrediẽs, in ipso statim limine offendet, dicetq; ea quam nos tradidimus Dialectica definitionem, non esse Aristotelicis probandam, quòd alia circumferri soleat ex initio Topicorum Aristotelis in hunc modũ desumpta,* Dialectica est methodus siue ars ratiocinandi de quacunque quæstione proposita ex probabilibus. Obiectio. Cap. 1.

OCCVRRES *tamen, Aristotelis consilium non esse, vt ex loco citato eliciatur totius Dialectica definitio (cùm alibi asserat ad Dialecticam pertinere, vt agat de omnibus syllogismis, hoc est, vt sit generalis quædam ars ratiocinandi, siue ex probabilibus argumentis siue ex necessariis) sed vt depromatur inde definitio cuiusdam partis, quæ quia vsu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi vendicat. Itaq; definitio illa quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.* 1. Rhet. ad Theod.

De subiecto Dialecticæ.

CAP. III.

EX *his facilè intelliges, subiectum attributionis Dialectica (ad quod nimirum tota eius* Subiectum Dialectica.

Digitized by Google

conſideratio refertur) eſſe orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. *Namq; in hac tradenda & explicanda omnis Dialecticorum cogitatio curaq; conſumitur, vt ex dictis apertum eſt. Hanc Cicero, quaſi aliud agens*, Orationem Philoſophorum appellat, *ea de cauſa (vt arbitror) quòd Philoſophis ſit familiaris, ac penè propria. Alio verò loco Varronis perſonam ſuſtinens, vt eam ab Oratorum perpetua & fuſa oratione diſtinguat, vocat* Orationem ratione concluſam, *præſertim quia nihil eſt adeò propriũ rationi, quàm vt ex notis ad ignota progrediatur. Non deſunt quoq; ex recentioribus, qui* Modum ſciendi *appellandam putent.*

In Oratore ad Brutũ.

Acãdem. ſecundæ edit. lib. 1.

Recentiores.

VERVM *priores duæ nuncupationes nonnihil obſcuritatis habent: tertia, ſi ſciendi verbum propriè accipiatur, aſtrictior eſt, quàm res quæ ſignificatur. Neque enim omnis oratio, qua ex notis ignotum aliquid patefacit, ſcientiam parit, cùm ſæpe opinionem, aut quãdam aliam cognitionem efficiat. Vt ergo ſequentia cum ſuperioribus conſentiant, ſimulq; apertior ac planior ſit nuncupatio, percommodè vocari poteſt* diſſerendi modus. *Qua verò ratione Argumentatio, aut Syllogiſmus rectè dicatur ſubiectum Dialecticæ, paulò pòſt dicemus.*

Diſſerendi modus.

Cap. 5.

De

De tribus generalibus differendi modis, tribusque primis Dialecticæ partibus.

CAP. III.

TRES autem ſunt generales differendi modi, qui deinde in alios atque alios minutius conciduntur: Diuiſio, inquam, Definitio, & Argumentatio. His enim tribus quaſi inſtrumentis omnis cognitio rei incognitæ, ex notis ac perſpicuis conquiritur. Nam diuiſio tanquã diligens quædam exploratrix, omnia rerum genera, & partes ſingulorum excurrens, totam entis confuſionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnibus & quaſi ante oculos poſitis, accedit definitio veluti lumen ad ſingula illuſtranda: quæ cùm doceat, quid quæque res commune habeat cum cæteris, quid ſibi proprium & peculiare, naturam cuiuſque ſuis finibus circumſcribit. Ad extremum argumentatio multò efficacior ſuperioribus, quid præterea cuique conueniat, apta ratione concludit. Ex his tribus inſtrumentis, quibus tres primæ partes Dialecticæ reſpondent, duo tantum poſteriora poſuit Ariſtoteles primo Metaphyſicorum libro, cum dixit, omnem diſciplinam aut demonſtratione (*id eſt argumentatione*) aut definitione comparari. Diuiſionem verò, etſi alio loco quendam cognoſcendi

Diuiſione, definitione, & argumentatione omnis cognitio comparatur.

Duos tantùm differendi modos poſuit Ariſtoteles.

Cap. 7. tex. 48. Idē Albert. in Por. tractat. 1. 2. poſt. 5.

ſcendi modum eſſe non negauit, tamen non tantum in ea momenti eſſe credidit, vt ipſam faceret vnum per ſe comparandæ diſciplinæ inſtrumentum. Quamobrem ad definitionem, cui materiam ſubminiſtrat, videtur eam reuocaſſe.

Vt in Phædro, Sophiſta lib. 1. de finibus.

PLANIVS *certè hac in re locutus eſt Plato, qui Diuiſionem quaſi diuerſum diſſerendi modũ à cæteris diſtinxit. Hinc Cicero Epicurum inſcitiæ coarguens, quòd nullã Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quam nos generalem tradidimus modorum diſſerendi diuiſionem, planè ſignificauit.* Iã in altera, *inquit*, Philoſophiæ parte, quæ eſt quærendi, ac diſſerendi, quę λογικὴ dicitur, iſte veſter planè, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus eſt: tollit definitiones: nihil de diuidendo ac partiendo docet: nõ quomodo efficiatur cõcludaturque ratio tradit. *Hinc etiam Porphyrius, vt ſignificaret Iſagogen ſuam vniuerſæ Dialecticæ conducere, dixit*, eam non modò ad categoriarum doctrinam (*in quo libro prima omnium modorũ diſſerendi elementa traduntur*) ſed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonſtrandi rationẽ conferre. *Hinc quoq; diuus Auguſtinus, cùm de origine artium loquitur, aſſerit*, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, nõ ſolùm digeſsiſſe Grammaticam, ſed etiã ab omni falſi-

In præfatione.

2. de Ord.

falsitatis irreptione defendisse, idque sine præsidio Dialecticæ, quã primo quasi partu edidisset, facere nõ potuisse: *quasi in his tribus generalibus differendi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit, vt tres sint generales differendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialectícæ partes versantur.* Boët. in l. tio Top. Cicer.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit.

CAP. V.

ILLVD *tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialectícæ partibus solam tertiam ex instituto tradidisse. Nec enim de diuisione aut definitione, nisi quatenus ad inuentionem argumentorũ sunt vtiles, disputauit. Hoc autem vel ea de causa fecit, quòd in definitione ac diuisione, quod ad Dialecticum attinet, minus negotij esse credidit, quam vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quam ipse sibi quasi primo auctori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primùm traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpè deprimit. At scientiam ratiocinationum syllogismorumúe* Alber. Magnus in Porph. tract. 1. 2 post. & 6. top. *Cur Arist. de sola argumentat. ex instituto disputet.* 1. Met. 6. & 13. meta. 4. *Socrates primus definiendi autor. Plato diuidendi, Aristo. ratiocinandi.*

ſcendi modum eſſe non negauit, tamen non tantum in ea momenti eſſe credidit, vt ipſam faceret vnum per ſe comparandæ diſciplinæ inſtrumentum. Quamobrem ad definitionem, cui materiam ſubminiſtrat, videtur eam reuocaſſe.

Vt in Phædro, Sophiſta lib. 1. de finibus.

PLANIVS *certè hac in re locutus eſt Plato, qui Diuiſionem quaſi diuerſum diſſerendi modũ à cæteris diſtinxit. Hinc Cicero Epicurum inſcitiæ coarguens, quòd nullã Dialecticæ partem attigerit, eandem hanc, quam nos generalem tradidimus modorum diſſerendi diuiſionem, planè ſignificauit.* Iã in altera, *inquit*, Philoſophiæ parte, quæ eſt quærendi, ac diſſerendi, quę λογικὴ dicitur, iſte veſter planè, vt mihi quidem videtur, inermis ac nudus eſt: tollit definitiones: nihil de diuidendo ac partiendo docet: nõ quomodo efficiatur cõcludaturque ratio tradit. *Hinc etiam Porphyrius, vt ſignificaret Iſagogen ſuam vniuerſæ Dialecticæ conducere, dixit*, eam non modò ad categoriarum doctrinam (*in quo libro prima omnium modorũ diſſerendi elementa traduntur*) ſed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonſtrandi rationẽ conferre. *Hinc quoq; diuus Auguſtinus, cùm de origine artium loquitur, aſſerit*, rationem definiendo, diuidendo, colligendo, nõ ſolùm digeſsiſſe Grammaticam, ſed etiã ab omni falſi-

In præfatione.

2. de Ord.

falsitatis irreptione defendisse, idque sine præsidio Dialecticæ, quã primo quasi partu edidisset, facere nõ potuisse: *quasi in his tribus generalibus differendi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit, vt tres sint generales differendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialectic æ partes versantur.* Boët. in l. tio Top. Cicer.

Quòd Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto tradiderit.

CAP. V.

ILLVD *tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialectic æ partibus solam tertiam ex instituto tradidisse. Nec enim de diuisione aut definitione, nisi quatenus ad inuentionem argumentorũ sunt vtiles, disputauit. Hoc autem vel ea de causa fecit, quòd in definitione ac diuisione, quod ad Dialecticum attinet, minus negotij esse credidit, quam vt per se tractandæ viderentur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quam ipse sibi quasi primo auctori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primùm traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpè deprimit. At scientiam ratiocinationum syllogismorumúe* Alber. Magnus in Porph. tract. 1. 2 post. & 6. top. *Cur Arist. de sola argumentat. ex instituto disputet.* 1. Met. 6. & 13. meta. 4. *Socrates primus definiendi auctor. Plato diuidendi, Aristo. ratiocinandi.*

Vt 1.pri.32. & 2.poſt.3. (*ad quos cætera argumentationum genera reuocantur*) *adeò aſſeueranter ſibi aſſcribit, vt ſe de ſyllogiſmis nihil omnino ab aliis accepiſſe affirmet. ſed ſibi primùm, quòd eorum artem ingenti labore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaq; ex tribus generalibus diſſerendi modis, ſolam argumentationem, atq; adeò ſolam ferè eius præcipuam formam, quæ ſyllogiſmus, ratiocinatióne dicitur, tractandam ſuſcepit Ariſtoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modò eas ratiocinationes, quæ ex neceſſariis argumentis rem confirmant, ſed etiam eas, quæ ex probabilibus veriſimilibúſue aliquid probant, diligentiſsimè ſit perſequutus.*

2.elenc.extrem. verb.

Lib.poſt. Lib.Top.

HINC *fit, vt qui Dialecticam ea tantùm ex parte, qua ab Ariſtotele tradita eſt, conſiderant, meritò aſſerant, Dialecticæ ſubiectum eſſe* Argumentationem, *aut certè* Syllogiſmum, *ad quem reliquæ argumentationum formæ rediguntur. Hac etiam ratione intelligendum eſt, diuidi Dialecticam in partem* inueniendi & iudicandi. Inuentio enim (*vt authores huius diuiſionis definiunt*) eſt ratio exquirendi argumenta: Iudicium verò eſt doctrina accommodandi hæc ipſa ad propoſitũ concludendum. *quorum vtrumque ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius eſt. Quòd ſi nomina inuentionis & iudicij latius accipian-*

Alb.Mag. in Porph. tract.1. *Quatenus ſubiectum Dialecticæ rectè dicatur Argument. aut Syllogiſmus.*

Scotus ibi.

cipiantur, quàm ab authoribus huiuſce diuiſionis exponuntur, non dubium eſt, quin ad totam Dialecticæ artem hæc diuiſio aptari poſsit. Nam ſine inuentione, & iudicio generali ſignificatione acceptis, non ſolum argumentatio confici non poteſt, ſed ne vlla quidem definitio, aut diuiſio: id quod Boëthius diligenter annotauit. Verùm de iis, vt de cæteris, quæ deinceps breuiter attingenda ſunt, alio loco fuſius diſputabimus.

Inuentionem & iudicium ad doctrinam argumentationis pertinere. Top. Cic.

De partibus huius inſtitutionis.

CAP. VI.

QVIA igitur diuiſio, definitio, & argumentatio hoc commune habent, quòd ſint orationes: partes autem orationis ſunt nomẽ, & verbum (nam cætera omnia, quæ in oratione cernũtur, aut ad nomen & verbum reuocantur, aut potius ſupplemẽta orationis, & colligationes partium eius, quam partes, putanda ſunt,) primum nos de nominibus ac verbis agemus, deinde de oratione: poſtea tria illa orationum genera, diuiſionem, inquam, definitionem, & argumentationem ita perſequemur, vt primo loco de diuiſione, proximo de definitione, extremo de argumentatione diſſeramus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectiora, hic à facilioribus ad difficiliora paulatim progreditur.

2. Ariſt. 3. Rhet. ad Theod. 2. Plato in Sophiſta. D. Aug. initio categoriarũ, Ammonius, Boëth. & D. Thom. in primum periherm. Lib. 1. & 2. Lib. 3. Lib. 4. Lib. 5. Lib. 6. 7. & 8.

Ordo naturæ.

Ordo doctrinæ.

Quod

Obiectio. QVOD si obiicias, à literis, quæ minimæ sunt orationis particulæ, ordiendam esse hanc tractationem, propterea quòd natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur. Dilutio. Respondendum est, vt naturæ ordo in aliqua arte seruetur, non esse opus, vt sumatur initium ab iis, quæ omnino ac simpliciter minima sunt, sed ab iis quæ in ea arte sunt minima. Literas autem, etsi simpliciter sunt minimæ partes orationis, tamen earum considerationem non pertinere ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est cur à literis, & non potius à nominibus & verbis, ordienda sit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominibus & verbis disputationem bipartitam faciemus. Hoc lib. Primùm de nominum & verborum varia nuncupatione dicendum est: deinde Lib. 2. cogenda sunt omnia in decem quasi classes (quæ κατηγορίαι, id est, prædicamenta ab Aristotele dicuntur) vt facilè inueniri possint ad omnia orationum genera struenda. In prædicamentis, & alibi sæpe. De vsu autem nominum & verborum, quem recentiores suppositionem vocant, deque aliis quibusdam eorum affectionibus, extremo harum institutionum libro, quòd commodiùs in eum locum differri videantur, Cap. 19. disseremus.

De quibus nominibus & verbis agendum ſit.

CAP. VII.

NOMINVM *& verborum tria ſunt genera:* quædam mente fabricata, quædam voce, alia ſcripta. *Ea enim quæ ſunt in voce, ſunt ſigna eorum quæ ſunt in mente: & ſcripta eorum, quæ in voce conſiſtunt. Quanquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineant (tradit enim Dialectica omnes diſſerendi modos, qui non modò externa oratione, ſed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum & verborum confuſionem in progreſſu pariant, de ſolis vocalibus agendũ eſt, præſertim cùm omnis diſſerendi ratio, quæ in vocibus traditur, facilè ad orationes mẽtis, & ſcriptas poſsit accommodari.* *Tria genera nominũ & verborum.* 1. Peri. 1.

SED *obiiciet aliquis in hunc modum: Vocalis oratio totam ex oratione mentis vim habet, teſte Ariſtotele, qui hoc ipſum uſque adeò verum eſſe putat, ut fateatur demonſtrationem, quæ omniũ argumentationũ firmiſsima eſt, & omnino ſyllogiſmum, non in oratione externa, ſed in ea quæ in mente perficitur, conſiſtere (quod etiam in cæteris diſſerendi modis pari ratione fateri neceſſe eſt.) Igitur ſi unum tantùm genus verborum ac nominum tractandum videtur, de iis quæ mentalia dicuntur potius, quàm de vocalibus, agen-* *Obiectio.* 1. poſt. 8.

dum

Dilutio: vocalis oratio ex mentali vim habet.

dum est. Occurrendum est tamẽ: etsi oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen voces quàm conceptus, multò sunt patentiores dilucidiores, in vocibus potius, quàm in conceptionibus mentis, tradendam esse Dialecticque de vocalibus potius nominibus, quàm mentalibus agendum esse. Id quod Aristoteles, & cæteri omnes non hac tantum ratione fecerunt, sed etiam quia interna oratione nemo alterum docere potest, incognitaq; ex notis alij patefacere: quod tamen quo pacto faciendũ sit, Dialecticus tradere debet. Eadem quoq; ratione vocalia potius nomina, quàm scripta tractantur à Dialecticis, quia nimirũ vocalis oratio longè clarior est, quàm scripta. Accedit eò, quòd multò etiam communior & usurpatior.

De solis vocalibus nominibus & verbis agendum.

Nos *igitur has ob causas solã vocalem orationem tractaturi, de iis tantùm nominibus ac verbis, quæ in voce consistunt, disseremus. Sed quia perutile erit, tria hæc nominum & verborũ genera, prius inter se quo ad significandi rationẽ conferre, ante omnia dicendum est, quid sit significare, quamq; varia sint signorum ac significationum genera: deinde aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significent: tandem ad explicanda ea nomina & verba, de quibus agere instituimus, aggrediendum.*

Cap. 8. 9.

Cap. 10. 11.

Ca. 12. &c.

De

De ſignis formalibus & inſtrumentalibus.

CAP. VIII.

ATQVE *vt altè, & à capite ſignificandi modos repetam*, Significare nihil aliud eſt, quàm potentiæ cognoſcenti, aliquid repræſentare. *Cùm autem omne, quod aliquid repræſentat, ſit ſignum rei quæ repræſentatur, efficitur vt quicquid rem aliquam ſignificat, ſit ſignum eius. Quare cum is qui loquitur, aut ſcribit, dicitur ſignificare ſententiam aut volũtatem ſuam, non aliter id accipiendum eſt, quàm quo pacto is qui lignis ignem admouet, vrere ligna dicitur. Vt enim hic dicitur, vrere, quia id applicat quod vrit, ſic is qui loquitur, aut ſcribit, dicitur ſignificare ſententiam, voluntatemúe ſuam, quia exhibet ſigna, quæ quid ipſe ſentiat aut velit, ſignificant, qualia ſunt verba, ſcripta, nutus, & alia huiuſcemodi.* *Significare quid.*

PORRO *ſigna duabus diuiſionibus diſpartiũtur, altera in* ſigna formalia, & inſtrumẽtalia (*liceat.n.ita loqui*) *altera in* naturalia, & ex inſtituto. *Signa formalia ſunt*, ſimilitudines, ſeu ſpecies quædam rerũ ſignificatarum in potentiis cognoſcẽtibus conſignatæ, quib⁹ res ſignificatæ percipiuntur. *Huius generis eſt ſimilitudo, q̃ mõs obiectus imprimit* *Duæ ſignorum diuiſiones.* *Signa formalia.*

primit in oculis: item ea, quam amicus absens in memoria amici reliquit: item ea, quam quis de re quam nunquam vidit, in animo effingit. Dicuntur autem hæc signa formalia, quia formant, & quasi figurant potentiam cognoscentem.

Signa instrumentalia.

SIGNA instrumẽtalia sunt ea, quæ potentiis cognoscẽtibus obiecta, in alterius rei cognitionem ducunt. *Huius generis est vestigiũ animalis in puluere impressum, fumus, statua, & alia huiusmodi. Nam vestigium est signum animalis, à quo impressum est: fumus verò, ignis latentis: statua denique Cæsaris, aut alicuius alterius hominis. Hæc dicuntur signa instrumentalia, vel quia his quasi instrumentis, cõceptus nostros aliis significamus: vel quia quẽadmodum artifex, vt instrumento moueat materiam, necesse est vt moueat instrumentum, sic potentiæ ad cognoscendum aptæ, vt hoc signorum genere rem aliquam cognoscant, necesse est vt illa percipiant.*

Discrimen inter signa formalia & instrumentalia.

HINC colliges *apertissimum discrimen inter hæc signa & superiora: illa siquidem non sunt à nobis necessariò percipienda, vt ipsorum perceptione in rei significatæ cognitionem veniamus: hæc autem nisi percipiãtur, nemini cognitionem illius adducent.*

Alterum discrimen.

Differunt etiam hac ratione, quòd priora illa nec admodùm vsitatè nominantur signa, nec satis propriè dicũtur repræsentare:

hæc

hæc verò posteriora, maximè. Vnde diuus Augustinus quasi complexus omnia, quæ populari sermone signa dicerentur, hoc modo signum definiuit: Signum est, quod & seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit. Lib. de princ. Dial.

De signis naturalibus, & ex instituto.

CAP. IX.

SIGNA naturalia sunt, quę apud omnes idem significant: *seu potius* quæ suapte natura aliquid significandi vim habent. *Signa naturalia.* *Quomodo gemitus est signum doloris: & risus lætitiæ.* Signa verò ex instituto sunt, quæ ex hominũ voluntate, & quadam quasi compositione significãt. *Signa ex instituto.* *Quorum rursus duo sunt genera.* Nam quędam significant ex impositione, *vtpote voces, quibus homines colloquũtur, & scripta, quibus absentes inter se communicant:* alia ex consuetudine, & communi vsurpatione: *quo pacto ea quæ pro foribus appenduntur, significant res venales.* *Ex impositione.* *Ex consuetudine.*

EORVM *porrò quæ ex impositione significant,* duplex est significatio, propria & impropria. Propria est, quã sibi signa ex prima impositione vendicãt: *qualis ea est, qua vox Homo significat veros homines, & Leo veros leones.* Impropria est ea, ad quam ob aliquã rerum affinitatem signa traducun- *Significatio propria.* *Impropria.*

tur: *cuiusmodi est illa, qua homo significat homines depictos, & Leo viros fortes. Ferè autem verba ad aliquem modum (τρόπον Græci vocãt) traducta & immutata, impropriam habent significationem: vt quæ per Metaphoram, Catachresim, Metalepsim, & Metonymiam immutantur. Dixi autem ferè, quia saltem quæ per Onomatopœiam significant, non videntur impropriè vsurpari. Quis enim dicat hanc dictionem* Clangor, *imitatione rei fictam, impropriè significare sonum tubæ, & nomen Latratus, vocem canis domestici? De Synecdoche & Antonomasia alij iudicent. Sed hæc quæ de propria & impropria significatione breuiter attigimus, à Grãmaticis petenda sunt.*

Ferè omnes tropi impropriam significationẽ continent.

Vide Quintilianum lib. 8. ca. 6. & lib. 9. cap. 1.

EORVM *rursus, quæ propriè significãt,* quædam dicuntur Categoremata, quædam Syncategoremata. Categoremata, *teste Cicerone*, appellantur ea quæ de quodam, aut quibusdam dicuntur, *vt Crœsus, Diues, & similia. Hæc enim dictio* Crœsus, *de vno quodam homine dicitur,* Diues, *de multis. Nec refert quòd Cicero nomine categorematis res significatas intelligat, nos verò, ipsa signa rebus significandis imposita. Vtraq; enim aptè appellantur Categoremata, quasi* Dicibilia, *quia de vno, aut pluribus dicuntur.* Syncategoremata verò (*quasi dicas, categorematis conducentia*) vocan-

Categoremata.

4. Tusculã. quæst. Tum res tum signa rerum dicuntur categoremata.

Syncategoremata.

vocantur ea, quæ non dicuntur de aliquo aut aliquibus, ſed tamen categorematis, vt certum orationis ſenſum efficiant, adiumentum afferũt: *vt Cræſi, Diuitis, Doctè, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, Cum, Aut, Ab, & cætera huiuſmodi. Hæc de variis ſignorum, & ſignificationũ generibus videntur ſatis. Proximum eſt, vt quo pacto cõceptus, voces, & ſcripta ſignificent, dicamus.*

Quo pacto conceptus, voces, & ſcripta ſignificent.

CAP. X.

Primum diſcrimen ſignificationis conceptuum à ſignificatione vocum & ſcript.

PRIMVM *conceptus ſunt ſigna formalia: voces autem, & ſcripta numerantur in inſtrumentalibus, vt recentiores vocãt. Sunt enim conceptus* quædam rerum ſignificatarũ ſimilitudines in intellectu conſignatæ, *quæ non neceſſariò cognoſcendæ ſunt, vt ipſarum interuẽtu res ſignificatæ cognoſcantur: voces autem & ſcripta,* ſunt ſigna externa, *quæ, niſi potentiis cognoſcentibus obiiciantur, in cognitionẽ rerum ſignificatarum neminem inducent. Deinde conceptus ſunt* ſigna naturalia, *earum rerũ, quas ſignificant: voces autem, quibus colloquimur, & ſcripta, quibus cum abſentibus communicamus, ſunt* ſigna ex inſtituto. *Conceptus enim, vt ait Ariſtoteles,* ſunt idem apud omnes, *hoc eſt, idem ſuapte natura apud omnes ſignificant:* 1. Peri. 1.

Secundum diſcrimen.

voces verò, & scripta, non item, vt satis apertum est.

Tertium discrimen.

DENIQVE *conceptus significãt res* immediatè, *id est, nullo alio interiecto signo: voces autem interuenientibus rerum cõceptibus, quorum sunt proxima signa & notæ, vt ait Aristotèles: scripta verò non solùm interuenientibus rerum conceptibus, sed etiam mediis vocibus. Id enim, quod scripta proximè obiiciunt menti, sunt voces. Siquidem multi legendo exprimunt voces, quas scripta significant, nullum interim formantes conceptum rerum significatarum: vt patet in iis, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verùm non est necesse, vt cùm ego audio vocem significatiuam alicuius rei, duo in me gignantur conceptus, alter ipsius conceptus rei, alter rei significatæ. Nec item cùm lego verbum aliquod apud Aristotelem, opus est, vt tria concipiam, vocem quæ rem significat, quæq; vocabulo respondet, conceptum rei, & rem significatam. Mens enim celeritate sua statim prævolat ad rem, prætermissis sæpe mediis signis interiectis inter primum signum, & rem significatam.*

1. Peri. 1.

Nota.

Mens sæpe prætergreditur signa media.

De conceptu Medio, & Vltimo.

CAP. XI.

Duo semper gignũtur conceptus, cum

ILLVD *tamẽ est omnino necessarium, vt cùm audimus voces, aut legimus scripta significatiua ex*

sua ex instituto, duo semper in nobis conceptus gignantur, alter ipsius vocis, aut scripturæ, *qui in homine etiam ignaro idiomatis gigni potest*: alter rei significatæ, *qui non gignitur, nisi in eo, qui tenet significationem vocabuli. Voces namque & scripta sunt signa instrumentalia, vt dictum est, quæ necessariò sunt percipienda, si ipsorum interuentu res significatæ percipiendæ sunt.*

proponitur vox, aut scriptura significans ex instituto.

Cap. 10.

AC *prior ille conceptus dici solet*, Non vltimatus: *posterior*, Vltimatus. *Aptius tamen ille diceretur* Medius, *hic* Vltimus. *Inter quos conceptus hoc discrimen perspice, quòd* Medius *significat naturaliter ipsam vocem, aut scripturam quæ proponitur, cùm sit naturalis imago vocis, aut scripturæ*: Vltimus *verò ab ipsa eadẽ voce, aut scriptura ex impositione significatur. Nam cùm homines imponunt voces aut scripta rebus significãdis, simul etiam imponunt eadem significandis conceptibus rerum: id quod Aristoteles, quod ad voces attinet, planè significat cùm ait*, voces esse notas, seu signa cõceptuum, *non ita tamen, vt idem apud omnes significent.*

Non vltimatus, Vltimatus. Discrimen inter conceptũ medium & vltimum.

1. Peri. 1.

ADDVNT *recentiores, conceptum medium significare ex impositione, & conceptũ vltimum, & rem, quã vltimus naturaliter significat. Verbi caussa, conceptum medium huius vocis Homo, significare ex impositione, & conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est naturalis con-*

Cõceptus medius significat ex impo. & conceptũ vltimum, & rem significatam

conceptus hominis, & hominem ipsum. Nã cùm voces aut scripta imponuntur rebus significãdis, simul etiam ex quadam consecutione, videntur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententiæ, cùm vera videatur, non repugnabo. Sed missis iam hoc loco conceptibus, & scriptis, ad tractãda deinceps nomina & verba vocalia aggrediamur.

De Nomine.

CAP. XII.

NOMEN est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, quæq; adiuncto Est, aut Non est, efficit orationem, quæ verum aut falsum significet: *vt Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi voces. In hac definitione,* Vox, *reiicit conceptus, & scripta:* Significans, *reiicit eas voces, quæ nihil significant, vt* Blictri, *& alia huiusmodi.* Ex instituto *reiicit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias permultas interiectiones.* Definitè *reiicit nomina, & verba infinita, vt Non homo, Non valet, quæ Aristoteles non simpliciter nomina aut verba, sed nomina infinita, & verba infinita appellãda esse censet, eò quòd nullum certum entis veri, aut ficti conceptum intellectui subiiciũt, cùm & de iis, quæ non sunt, dicãtur.* Sine tempore,

1. Peri. 2.

Nomina & Verba infinita.

pore, *reiicit verba finita, & participia, quæ quidem omnia tempus adsignificant. Nam etsi plera*ꝫ *nomina significant tempus*, vt Dies, Hora, Annus, *nullam tamen certam differentiam temporis, præsentis scilicet, præteriti, aut futuri suæ significationi adiungunt, quod quidem est adsignificare tempus, seu significare cũ tempore. Illud verò* cuius nulla pars significat separatim, *reiicit orationes. Omnis namq*ꝫ *orationis pars aliqua separatim, ac per se in ipsa orationis structura significat, vt in his duab*ꝰ *orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet, in nullo autem nomine, etiam si compositæ figuræ sit, qualia sunt* Respublica, & Senatusconsultum, *pars vlla quicquã declarat separatim: illud denique*, Quæq; adiuncto Est, & cætera, *reiicit casus nominum vt Platonis, Platoni, & reliqua omnia Syncategoremata, vt coniũctiones, & præpositiones, imò etiam, vt quidam volunt, adiectiua adiectiuè accepta, vt Candidus, quoniam apposito illis verbo Est siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio, quæ verum aut falsum significet, quod perspicuum erit, si dicas*: Platonis est, Platonis non est, *& ita in cæteris.*

Quid significare cum tempore.

3. Lib. c. 1.

Adiectiua adiectiuè accepta.

QVOD *si quis obiiciat, multa esse pronomina quæ adiuncto verbo* Est *efficiant orationem, quæ verum aut falsum significet, quales hæ sunt,* Ego sum, Tu es, Ille est, *quare pronomina esse nomi-*

Qua ratione Pronomina reiiciantur à definitione nominis.

nomina, quod videtur absurdum: occurres, prænomina non ratione sui id efficere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur, hanc autem extremam nominum conditionem sic esse intelligendum, vt nomen ratione sui id efficere dicatur.

Quænam partes significent per se in ipsa totius vocis structura.

CAP. XIII.

VERVM *quia nõ facilè est internoscere, quæ partes significent separatim, ac per se in ipsa totius vocis compositione, quæ verò minimè, duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehendere possumus. Alterum est, Ea pars vocis, quæ, vt est in tota voce, peculiarem ingenerat in mente notionem, significat per se in eiusmodi voce. Hinc colligimus nec (Do) nec (Minus) significare per se in hac dictione Dominus. Nam cum tota dictio auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quorum alter respondeat parti (Do,) alter parti (Minus.) At verò quia audita hac oratione, Vir sapiẽs, duæ in nobis producuntur notiones, quæ duabus his partibus, Vir, & Sapiens, respondeant: intelligimus easdem partes per se in ipsa totius vocis structura significare. Alterum documentum est, Ea pars totius vocis, cuius significationem qui tolleret, efficeret.*

Primum documentum.

Secundum documentum.

efficeret, ne tota vox significaret id, quod antea significabat, significat per se in ipsa totius vocis compositione. Hinc colligimus partes harum dictionum Dominus, Respublica, & aliarum huiusmodi; sive simplicis, sive compositæ figuræ: quæ significāt extra ipsam totius compositionem, non significare quicquam in iis dictionibus, quarum sunt partes: quoniam & si quis huiusmodi partium significationem tolleret, non iccirco tamen efficeret, vt totæ ipsæ, ac integræ dictiones suas amitterent significationes, quod contrà omnino dicendum est de partibus huius orationis, Homo sapiens, & cæterarū vocum huius generis. Causa est, quia voces prioris generis totæ, ac integræ imponuntur ad significandum: quæ autem in posteriori genere numerantur, non ⌣, nisi per partes. Hinc enim primū fit, vt cuiq; illarum vnus tantùm respondeat conceptus, harum autem singulis plures. Deinde hoc sequitur, vt illæ non desinant significare, etiamsi à singulis partibus suis, alioqui significātibus tollatur significatio, hæ verò desinant. Veruntamen multæ sunt voces, quæ & simpliciter orationes sunt ⌣, multas q; notiones in mente gignunt, tamē inopia vocabulorum pro nominibus vsurpantur, vt Summus Pontifex, Alexander Magnus, Corpus animatum, & aliæ huiusmodi: quibus proinde auditis simplices formamus conceptus.

Causa vtriusque documenti.

Multæ orationes inopia vocabulorū pro nominibus vsurpantur.

De Verbo.

CAP. XIV.

VERBVM est vox significans ex instituto, definitè ac cum tempore præsenti, cuius nulla pars significat separatim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota, *vt Valet, Disputat. Omnes particulæ huius definitionis perspicuæ sunt ex dictis præter extremam, cuius hic est sensus, Et semper, cum in enunciatione ponitur, est signum eius, quod in ea prædicatur, seu, vt planius dicam, Et semper cum in enũciatione ponitur, prædicatur loco sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione,* Socrates disputat, *hoc verbum Disputat, prædicatur de Socrate loco rei, quam significat, & sic cætera.* Enũciatio *verò, vt obiter dicam,* est oratio, quæ verũ aut falsũ significat: prædicari autem est affirmari aut negari de aliquo, siue id verè fiat, siue falsò. *Vnde prædicatum dicitur id, quod de aliquo affirmatur, aut negatur: subiectum verò id, de quo affirmatur, aut negatur aliquid. Sed de hisce inferius. Hac igitur extrema definitionis particula, reiiciuntur verba præsentis temporis, quæ non sunt indicatiui modi, vt Disputa, Disputare, & participia eiusdem temporis, vt Disputans: quæ quidẽ superioribus particulis reiici non possunt. Reiiciuntur*

1. Peri. 3.

Ammonius & diuus Thomas ad eundem locum.

Enunciatio.

Prædicari.

Prædicatũ.

Subiectũ.

Lib. 3. ca. 3. & lib. 6. ca. 9.

ntur ergo, quia quædam eorum reperias, quæ nunquam prædicentur, vt Disputa: alia verò, quæ etsi nonnunquam prædicentur, aliquãdo tamen non prædicatur, vt Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas, Disputare est de quæstione proposita cum altero contendere, itemque Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita præsentis temporis indicatiui modi comprehenduntur in hac definitione, vt Disputo, Disputas, Deambulo, Deambulas. Verba in definitione comprehensa.

QVOD *si quis obiiciat, in hac enunciatione Deambulo, est verbũ, illud Deambulo non prædicari, ergo non esse verum id, quod docuimus, nunquam verbum in enunciatione poni, quin in eadem prædicetur: occurrendum est, id quod diximus, verum esse, cùm verba ponuntur & accipiuntur in enunciatione pro rebus, quas significant: verbum autem* Deambulo *in proposita enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neque enim sensus enunciationis est, quod res, quam significat vox Deambulo, sit verbum, sed quod ipsa vox Deambulo sit verbum.* Obiectio. Dilutio.

EODEM *fere modo occurres ei, qui opposuerit, verbum est in hac enunciatione, Adamus est animal, non prædicari. Dices enim id non esse mirum, quia non accipitur pro suo significato, quod est existere, vt accipitur in hac enunciatione,* Dilutio alterius obiectionis.

Verbū Eſt, qua ratione dicatur copula verbalis.

tione, *Adamus eſt: ſed exercet tantùm officium ſyncategorematis copulantis prædicatū cum ſubiecto, qua ratione copula verbalis appellari ſolet. Itaque hoc eſt verborum proprium, vt cùm in enunciatione pro ſuis ſignificatis capiuntur, ſemper eorū loco de ſubiecto aliquo dicātur. Id quod ex ipſa verborum natura naſcitur. Verba enim*

Verborum nātūra.

quà verba ſunt, hoc peculiare habent, vt ipſa per ſe ac ſine vllo vinculo extrinſecus aſſumpto prædicari poſſint. Exempli cauſa, vt verbum Diſputat, *de Socrate prædicetur, non eſt opus vt quæratur externum aliquod vinculum ad prædicationem perficiendam: quoniam ipſum per ſe nomini adiunctum enunciationem abſoluet, vt ſi dicas,* Socrates *diſputat. Quod tamē ſatis non erit, vt aliud quodcunq; categorema de ſubiecto propoſito dicatur. Nam ſi nomini* Socrates *ſolùm adiunxeris, exempli cauſa, nomen* Philoſophus, *aut participiū* Diſputans, *dixèriſq;, Socrates Philoſophus aut Socrates diſputans, non abſolueris haud dubiè enunciationem, ſed neceſſe erit vt aſſciſcas vinculum Eſt, cuius interpoſitu fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc eſt verborum propria natura, vt per ſeipſa prædicari poſſint, nec egeant niſi ſubiecto, de quo dicantur: hinc eſt quòd in enunciatione poſita, & pro ſuis ſignificatis accepta ſemper de altero prædicentur, quocunque modo mutentur*

partes

partes enunciationis. Veluti si dicas, Plato disputat, Disputat Plato, Plato disputat in Academia, Plato in Academia disputat, In Academia Plato disputat, aut alio quouis modo enunciationem extruas.

Non tollit verbi prædicationē partium enunciationis commutatio.

De iis, quæ ad Nomen & Verbum reuocantur.

CAP. XV.

CVM autem præter Nomen & Verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiãtur, aduertendum est, earum quasdam apud Dialecticum nõ esse partes orationis, sed partiũ vincula: quasdam verò partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes, etsi simplices partes esse videantur, quasdam verò non esse orationes, sed simplices partes: deniq; earũ quæ sunt simplices partes, alias directò reuocari ad nomen & verbum: alias obliquè. Voces, quæ apud Dialecticum non censentur partes orationis, sed vincula partium, sunt permultæ, vt Ab, Abs, Si, Vel, & ferè præpositiones & coniunctiones. In his etiam numeratur aduerbium Non, & verbum Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto. Numerãtur item signa vniuersalia & particularia, quæ quidem certo quodam modo extendũt, aut contrahunt coniunctionem subiecti cum prædicato,

Voces quæ sunt vincula duntaxat orationis.

vt

vt Omnis, Aliquis, & alia huiusmodi, de quibus infrà dicendum est.

Lib. 3. ca. 4. Voces quæ non videntur orationes, & tamen sunt.

VOCES, quæ videntur esse simplices partes orationis & tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non continent expressè multas dictiones distinctas inter se, sed tamen ingenerant in mente conceptum aliquem complexũ, vt Nihil, cũ idem significat atq; nulla res, itemq; Semper, Nunquã: & alia quàm plurima aduerbia: adde Papæ, Apagè & alias interiectiones. Atq; hæc duo genera vocum, quæ hactenus numerata sunt, non reducuntur ad nomen & verbum.

Quæ directò ad nomẽ & verbum reuocentur.

SIMPLICES autem partes orationis, quæ directò ad nomen & verbum reuocantur, sunt cætera categoremata, præter nomen & verbum iam definita. Verùm hoc est discrimen, quòd quæ tempus non adsignificant, reuocantur ad nomẽ, vt nomina infinita, adiectiua adiectiuè accepta, & pronomina: quæ verò tempus adsignificãt, reuocantur ad verbum, vt verba infinita, tempora præteriti & futuri indicatiui modi, et participia.

Quæ obliquè ad nomen, & verbum reducantur.

VOCES denique simplices, quæ obliquè ad nomen & verbum reuocantur, sunt ea omnia syncategoremata, quæ sunt partes, & non vincula tantùm partium orationis. Sic tamen distribuuntur, vt quæ tempus nõ adsignificant, reuocentur ad nomen; quæ adsignificant, ad verbũ. Quo fit, vt ad nomen obliquè reducantur tum casus

nomi-

nominum, etiam infinitorum, & adiectiuè acceptorum, itemq; pronominũ, tum etiam quædam aduerbia, quæ more casuum ex nominibus deducuntur, vt Doctè, Sapienter: ad verbum autem omnes casus verborum, etiam infinitorum, qui non sunt categoremata, itemq; casus participiorum. Quæ autem voces sint categoremata, superius dictum est. Itaque omnes partes orationis, Cap. 9. *quæ nõ sunt minores orationes, nec vincula duntaxat, nexusúe partium, aut sunt nomina & verba, aut ad hæc modo aliquo reuocantur, directò videlicet aut obliquè.*

Num voces non significatiuæ sint partes orationis.

CAP. XVI.

SED obiiciat aliquis, voces non significatiuas, vt Blictri, *&* Scyndapsus, *esse partes orationis, nec tamen esse nomina, aut verba, aut ad nomen & verbũ modo vllo reuocari: ergo id quod diximus, non esse vsquequaq; verũ. Quod enim huiusmodi voces sint partes orationis, satis apertum videtur ex his orationibus, quas cõficere solemus, Blictri est dictio duarum syllabarũ, Scyndapsus nihil significat, & similibus. Quòd verò non sint nomina, aut verba, nec ad ista reuocentur, ex dictis facilè perspicies. Huic obiectioni sic occurrendum videtur: Has voces non esse partes* Obiectio. Cap. 15. Prior solutio. *oratio-*

Voces non significatiuas nõ esse partes orationis.

orationis. Nam cùm dicimus, Blictri est dictio duarum syllabarum, illud Blictri non videtur subiectum enunciationis, vt aliquis fortasse putauerit, sed alia aliqua particula, qua illud Blictri ostenditur, vt Hæc vox, Hic sonus, aut alia huiusce modi, quæ quidem aliquando exprimitur, vt in hac enunciatione, Hæc vox Blictri est dictio duarum syllabarum: aliquando verò, quia facilè intelligitur, subticetur, vt in superiori. Exemplum sumi potest in aliis rebus. Nam siue scribas totũ hoc, Hæc figura O est circulus, siue hoc tantum, O est circulus, neutra in scriptura illud O erit subiectum enunciationis, sed illud, Hæc figura, quod in priori oratione exprimitur, in posteriori subauditur. Item siue dicam totum hoc, Hic homo (ostendens digito Socratem) est Philosophus, siue ostenso eodem, addã hac tantũ verba, Est philosophus, neutro modo fecerim ipsum Socratem, qui ostenditur subiectum enunciationis, sed ea tantum verba Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in posteriori perspicuitatis causa omittuntur.

CVI quidem doctrinæ satis fauet consuetudo. Ferè enim vocibus huiusmodi non significatiuis, imò & significatiuis, cùm pro rebus significatis non accipiuntur, præponũtur aliæ particulæ, quibus illæ indicentur, vt cùm dicimus, Vox Blictri nihil significat, Verbum Disputo est primæ coniuga-

iugationis: nec verò subticẽtur, nisi cum ex consuetudine intelliguntur, vt apud Grammaticos. Suffragatur huic sententiæ commune illud Dialecticorum proloquium: Significationem totius orationis conflari ex significationibus suarum partium: quo fit, vt voces non significatiuæ partes orationis censeri non debeant. Itaq; vno modo occurrere possumus, has voces non esse partes orationis, sed esse res significatas atque ostensas aliis dictionibus, quæ sunt orationis partes, quæq; ferè præponuntur, etsi cum facilè intelliguntur, prætermittantur.

ALITER *quoque occurri potest, nempe huiusmodi voces, & esse partes orationis, & non esse nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, vt obiectio sumit: id autẽ quod dictum est (omnes, inquã, simplices partes orationis esse nomina aut verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersè accipiendum esse, sed solùm cùm partes orationis sunt significatiuæ. Quo pacto qui obiectionem soluerit, illud Dialecticorum pronunciatum inficietur necesse est, Significationem totius orationis conflari ex significationibus partium.* Posterior solutio. Cap. 15.

Enumerantur variæ nuncupationes nominum & verborum.

CAP. XVII.

EXPLICATIS *Nomine & Verbo, iisque, quæ*

ad nomen & verbum reuocantur, iam nunc de varia nominum & verborum nuncupatione agendum est. Verùm cùm multæ admodum sint horum nuncupationes, eas tantùm nos, quæ crebrius in ore versantur, persequemur. Nomina igitur & verba ferè dicuntur Æquiuoca, Vniuoca, Concreta, Abstracta, Connotatiua, Absoluta, Denominatiua, Denominantia, Communia, Singularia, Transcendentia, non transcendentia, Positiua, Negatiua, Repugnantia, non repugnantia, Primæ intentionis, & secundæ, At verò ne in singulis nuncupationibus explicandis geminentur vocabula Nominis & Verbi (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehendenda prius sunt nomina & verba vocabulo aliquo communi, vt de vtroque genere tanquam de vno loquamur.

De nomine, qua ratione verba & cætera omnia categoremata complectitur.

CAP. XVIII.

POSSENT *quidem nomina & verba generali quadam* verbi *appellatione comprehendi. Vsurpatum est enim apud Latinos, vt etiam nomina verba nominentur. Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippe cùm ad omnes omninò dictiones extẽdatur: quo in sensu ait quidam,*

Quintil. lib. 1 cap. 9.

dam, Verbaque prouisam rem non inuita sequentur. Horat. in arte poët.

POSSENT *quoq; appellari Dictiones, iuxta illud Aristotelis*, Ac nomen quidem, & verbum dictiones sunt tantùmodo, *& cætera. Verùm æquè fusa hæc appellatio, atque superior.* 1. Peri. 1.

SED *neque placet recentiorum consuetudo, qui iam hinc ab initio nomina & verba sub termini vocabulo pertractant. Terminus enim nihil est aliud, quàm prædicatum, aut subiectum propositionis, vt postea dicemus: prædicata verò, & subiecta sæpissimè sunt orationes, de quibus hoc libro nõ agimus. Accedit eò, quòd termini appellatio qua ratione ab Aristotele inuecta est, non cõuenit nominibus & verbis, vt sunt primæ partes, elementáue cuiusque modi differendi, Diuisionis, inquam, Definitionis & Argumentationis, vt à nobis in præsentia tractantur, sed solùm vt in ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis ac proinde cuiusq; argumentationis: hinc enim dictus est terminus. Neque verò Aristoteles etsi omnia ab initio Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrinã contulit, vllam termini mentionem, nisi post aliquot libros fecit, vtpotè cùm tandem ad syllogismi structuram deuenit.* Recentiores. Lib. 6. cap. 9. Vnde dictus terminus.

POTIVS *ergo cõprehendenda sunt nomina, & verba vocabulo* Nominis *latè accepto, qua Nominis significatione sic ait Aristoteles*, Verba 1. prio. 1. Nomẽ generaliter acceptum.

 1. Peri. 3.

ipſa per ſe dicta nomina ſunt,& aliquid ſignificant. *Quo in loco,vt vno verbo rem exponam, Nomen idem eſt quod categorema: ſicq; non modò nomina & verba, vt ſuprà definita ſunt,ſed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad nomen & verbum reuocantur. Et hac quidem vſurpatione nominis ſæpe vtitur Ariſtoteles, vt ei qui vel mediocriter in eius lectione verſatus fuerit,plurima occurrant exempla. Itaque Nominis vocabulo hac ſignificatione accepto,iam inſtitutum perſequamur.*

Nomen generaliter,idem quod categorema. Cap. 12.& 14.
Vt præd. 1. & 5.
1. Peri. 7.
2. Poſt. 10.
1. Top. 13.
2. Top. 2.
2. Elench. 1.
4. Meta. 4.

De nominibus caſu æquiuocis.

CAP. XIX.

NOMEN æquiuocum ſeu multiplex eſt, quod diuerſis rationibus ſua ſignificata ſignificat. *Nomine* Rationis *intellige mentalem rei ſignificatæ definitionẽ,quam nomen ſignificat,iuxta illud Ariſtotelis*, Ratio quam nomẽ ſignificat,eſt definitio, *mente ſcilicet fabricata. Hæc enim ſignificatur nomine etſi confusè. Quanquam Rationis vocabulo etiam ſimplex conceptus rei,cuius nomen eſt ſignum,vtcunque intelligi poteſt. Hac de cauſa nomen* Canis *dicitur æquiuocum, quia alia ratione ſignificat canem domeſticum, alia piſcem, alia ſidus.*

Elicitur ex præd. cap. 1.
4. Meta. 7.

NOMINVM *porrò æquiuocorum*, quędam caſu

Caſu æquiuoca.

casu fortunaúe sunt æquiuoca, quædam consilio & ratione. *Ea sunt casu æquiuoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt significatis, vt nomẽ Gallus homini natione Gallo, & gallo aui. Et vocabulum Alexander, Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni. Et verbum* Perdo, *ei quod est Amitto, & ei quod est Destruo. Et* Inuestigabile, *ei quod vestigari potest, eiqúe quod vestigari non potest. Atque huius quidem classis nullum æquiuocum vocabulum, censetur vnum nomen, sed multa, quippe cùm nullum sit, quod multas omninoá diuersas significationes non habeat. Vnde fit, vt enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non sit vna, sed plures, vt si dicas, Gallus cantat, Alexander à rege progenitus est, Crœsus Halym ingressus perdet quam plurima regna, Viæ Dei sunt inuestigabiles.*

Nomen æquiuocum non est vnum nomen, sed multa. 1. Peri. 7.

DICVNTVR autem hæc nomina casu æquiuoca, *quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis, conuenientiaúe rerum significatarum. Atque hæc æquiuoca, propriè æquiuoca censentur apud Aristotelem.*

Cur dicantur casu æquiuoca. Arist. 1. de gen. 6. & 4. Meta. 2.

De nominibus consilio æquiuocis, seu Analogis.

CAP. XX.

EA sunt consilio æquiuoca, quæ diuer-

Ex 1. eth. 6. & ex 4. meta. 2.

sis quidem rationibus, sed tamen ita diuersis vt quodammodo sint eadem, suis conueniunt significatis, *vt nomen Homo, quod quidem eadem quodammodo ratione dicitur de homine vero, & picto. Homo enim verus est animal rationale: depictus autem est animalis rationalis imago. Hæc verò dicuntur consilio æquiuoca, quia non temerè & casu, sed consilio & ratione rebus diuersis imponũtur, spectata nimirum cognatione aliqua earum inter seſe. Neque enim hoc genere cõplecti volumus ea, quæ solùm ob memoriã aut spem consilio æquiuoca dicũtur, vt cùm quis Pauli nomine filium appellat, aut in memoriam D. Pauli: aut sperans filiũ diuo Paulo similem futurum, quoniã hæc simpliciter sunt casu æquiuoca, cùm non imponantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cognationem.*

Cur dicantur consilio æquiuoca.

Ea igitur quæ ob affinitatem rerum significatarum consilio æquiuoca vocantur, aut relatione *aut* comparatione relationum *talia dicuntur.* Relatione *quidem, vno è quatuor modis: vel ad vnum finem, quo pacto hoc nomẽ Sanum, æquiuocum est habenti sanitatem, efficienti, & conseruanti: vel ab vno efficiente, quo pacto hæc vox* Medicum *æquiuoca est habenti artem medicinæ, & omnibus instrumentis, quibus medicus vtitur: vel ab vna forma, quo pacto hæc vox* Animal *est æquiuoca habenti formam animalis,*

1. eth. 6. Æquiuoca relatione.

malis, & animali depicto, & fictili: vel ab vno subiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens, *æquiuocum est substantiæ, quæ per se existit, & accidentibus, quæ per substantiam cui inhærent, existunt.*

COMPARATIONE verò relationũ, *quæ Græcè ἀναλογία, Latinè proportio nominatur, æquiuocum est, exempli causa, nomen* Pes *pedi animalis & montis, & nomen* Aspectus *aspectui oculorum & mentis: quia nimirũ vt se habet pes animalis ad animal, sic pes montis ad mõtem: itemq; vt aspectus oculorum ad corpus, sic aspectus mentis ad animum. Atque hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem & veteres eius interpretes* Analoga *dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo vsu obtinuerunt, vt iam omnia consilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.*

Æquiuoca proportione.

Cic. de vniuersitate.

Analogaque dicantur.

Vt 2. post. 16. & 1. eth. 6. & 5. meta. 6.

Vide Caie. de Analogia nominum.

De nominibus vniuocis.

CAP. XXI.

NOMEN *vniuocum est*, quod eadem omnino ratione sua significata significat, *vt vox* Homo *comparatione omnium verorum hominum: omnes siquidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui, vt nullum æquiuocũ sit aliqua ra-*

Ex præd. 1.

Occurritur tacitæ obiectioni.

tione vniuocum. Nam hoc nomen Gallus, *quod casu æquiuocum esse diximus, vniuocum etiam est, si ad Gallos tantùm gallinaceos, quos eadem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen* Homo, *quod paulò superius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus, nunc comparatione verorũ duntaxat in exemplum vniuocorum attulimus. Itaque non hac distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodũ instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur, nulla penè vniuoca reperiẽtur. Nam, vt omittam casu æquiuoca, quæ non pauca sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analoga fecit.*

Omnia penè nomina sunt æquiuoca.

1. de gen. 6.

Comparantur inter se casu æquiuoca, analoga, & vniuoca.

CAP. XXII.

PORRO casu æquiuoca, & vniuoca, sunt omnino aduersa, & quasi contraria inter sese: analoga verò sunt media inter vtraque. Nam casu æquiuoca diuersis omnino rationib. sua significata significãt, vniuoca eadem omnino, analoga nec omninò diuersis, nec omnino eadem. Vnde

Analoga sunt media inter casu æquiuoca & vniuoca. Cap. 20. 21. & 22.

cùm omne medium inter contraria modo aliquo utriq; extremo repugnet, & cum utroque modo aliquo conueniat, meritò Aristoteles ita de analogis loquitur, vt nunc ea reiiciat ab æquiuocis, nunc ab vniuocis: & rursus, modò appellet æquiuoca, modò vniuoca. Sed cùm analoga diuersis simpliciter rationibus suis conueniant significatis, nõ item simpliciter eadem, sed quodammodo eadem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cum æquiuocis à casu, quàm cum vniuocis habeant societatem: id quod in causa fuit, vt ab Aristotele initio categoriarum eadem definitione cum æquiuocis à casu, sub communi nomine æquiuocorum definirentur, non item cum vniuocis sub vniuocorum nomine.

Meta. 1. Præd. 1. Præd. 1. 2. Meta. 1.

Plus cõueniunt analoga cum æquiuocis à casu, quã cum vniuocis.

ILLVD *tamen aduerte, aliter nos hoc loco, aliter Aristotelem de æquiuocis & vniuocis differere: ille siquidem de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuocæ sunt, quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ vniuocis. Recentiores appellãt voces æquiuocas & vniuocas,* Aequiuoca æquiuocantia, & Vniuoca vniuocãtia: *res autem,* Aequiuoca æquiuocata, & Vniuoca vniuocata. *Verùm his vocabulis, cùm res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis proprières, quàm voces, dici æquiuocas & vniuocas. Nam & ὁμώνυμα quæ nos æquiuoca dici-*

Locis nũo citatis.

Res æquiuocæ, & vniuocæ.

Magis proprières, quàm voces dicimus,

tur æquiuocæ & vniuocæ.

mus, & συνώνυμα quæ appellamus vniuoca, ex ipsa vocabulorum vi dicuntur, quasi Habentia idem commune nomen: *quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaque voces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significant; vniuocæ autem, quia significant res vniuocas.*

De nomine Concreto, & Abstracto.

CAP. XXIII.

NOMEN *concretum est*, quod compositum habet significandi modum: *vt Candidum, vt Homo. Nam Cãdidum significat candorem quasi adiacentem alicui rei subiectæ, sicq; rem etiam subiectam quodammodo significat: & homo significat humanitatem, vt existentem in supposito, veluti in Socrate, aut Platone, sicq; etiam suppositum quodammodo significat.*

D. Thom. opus 48. de prædicam. cap. 2.

NOMEN *abstractũ est*, quod simplicem habet modum significandi: *vt Candor, vt Humanitas. Nam Candor solum candorem significat, quasi per se existentem extra subiectum: & Humanitas solam humanitatem, quasi per se cohærentem extra humana supposita. Illa dicuntur concreta, quasi dicas composita: hæc abstracta, quasi à compositione libera: vtraq; autem appellatio ex modo significandi orta est. Atque abstracta dicuntur* principalia, *siue* primaria, *quòd*

Cur dicantur cõcreta & abstracta.

quòd ab aliis non deducantur, sed ipsa sint quasi capita & fontes aliorum, si nõ Grammatica consideratione, certè à ratione & natura rerum ducta. Concreta verò dicũtur minus principalia, *quoniam ab illis deriuantur, siue proximè, vt Candidum à candoris nomine, siue remotè, vt Candidatum, quod cùm proximè à candido deducatur, à candoris tandem vocabulo remotè oritur.*

De nomine Connotatiuo, & Absoluto.

CAP. XXIV.

NOMEN *connotatiuum est,* quod significat aliquid adiacens, quasi adiacens alicui: *vt Cãdidum, Vestitum, Cæcum, Nonuidens. Candidum enim significat candorem, qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem, quæ adiacet homini: Cæcum, negationẽ aspectus, quæ adiacet animali ad videndũ apto: & hæc vna dictio Nonuidens, negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus, siue entia sint illa, siue non sint. Accipio enim in definitione particulas* Aliquid, & Alicui *latissimè, vt non solùm omnia entia, sed etiam non entia complectar. idq; intelligo significare aliquid adiacens alicui, quòd significat formam aut quasi formam accidentariam alicui.*

Quid sit significare aliquid adiacens alicui.

RVR-

RVRSVS *hæc eadem vocabula significant sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, vt ex modo suæ significationis de iis, quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomẽ* candidum *significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, vt dici solet) quia ita significat candorem, vt ex modo suæ significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita cætera. Quo tamen pacto candoris nomen, non significat candorem, nec Vestis vestem, nec Cæcitas negationem aspectus, nec Nonuisio negationem visionis, sed absolutè. Neq; enim dicuntur de iis, quibus hæc adiacent. Ita fit vt nomina connotatiua aliud significent, & de alio dicantur: significant enim formas aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ accidunt. Neque verò idem sunt significare aliquid, & dici de aliquo. Etenim si idem essent, hoc absurdum planè admittendum esset, eandem esse significationem harum vocum,* Musicum, Candidum & Homo, *vt Aristoteles concludit, eò quòd omnes de eodem homine dicantur. Itaque aliud significant nomina Connotatiua, & de alio ex modo suæ significationis dicuntur.*

Quid sit significare aliquid quasi adiacens alicui.

Connotatiuũ aliud significat, & de alio dicitur.

4. Meta. 4. text. 11.

REIICIVNTVR *ergo primùm à definitio-*

ne ea

ne ea nomina, quæ non significant aliquid adiacens alicui, vt Plato, Alcibiades, Homo, Animal, & ferè vocabula primarum & secũdarum substantiarum, atque adeò illorum abstracta, vt Humanitas & Animalitas. Dico autem ferè, *quia quædam eorum significãt aliquid adiacens alicui, vt Æneum & Ligneum, qua ratione de figuris dicuntur. Hæc enim duo vocabula significant æs & lignum, tanquam formas accidentarias figurarum: id quod in aliis etiam quibusdam cernere est.*

REIICIVNTVR *deinde illa, quæ significant aliquid adiacens alicui, non tamen vt adiacens, seu per modum adiacentis, vt Candor, Vestis, Cæcitas, Nonuisio.*

NOMEN *absolutum est*, quod significat aliquid non quasi adiacẽs alicui, sed quasi per se existens, *seu (vt Dialectici loquuntur) per modum per se stantis: qualia sunt omnia quæ à definitione connotatiuorum reiecimus. Ex eo autem nomina videntur dici connotatiua, quia præter id, quòd significant, aliquid etiam aliud, cui quasi adiaceat formale significatũ, & de quo ipsa dicantur, notant, & vt ita dicam, insinuant: absoluta verò, quia præter id quod significant, nil aliud tale innuunt.*

Nomẽ absolutum.

Cur dicatur nomen connotatiuum.

Cur absolutum.

ILLVD *tamen hoc loco prætermittendum non est, latius patere Concreti nominis nuncupatio-*

Latius patet cõcreti nominis nuncupa-

tio quàm connotatiui, & cõnotatiui, quàm adiectiui.

pationem, quàm Connotatiui: & Connotatiui, quàm eius quod apud Grammaticos Adiectiuũ dicitur. Quanquam enim omne adiectiuum est connotatiuum respectu alicuius, & omne connotatiuum concretum, (id quod animaduertenti facilè patebit:) non tamen omne concretum est connotatiuum, aut omne connotatiuum adiectiuum. Hæc enim vocabula Socrates, Homo, Animal, *& penè omnia primarum & secundarum substantiarũ, testibus etiam Theologis, concreta sunt: nec tamen connotatiua dici possunt. Hæc itẽ verba,* Pater, Dominus, Præceptor, *connotatiua sunt, nec tamen adiectiua, sed substantiua. Contrà verò dicendum est de oppositis nominibus, abstracto videlicet, absoluto & substantiuo. Latius enim patet substantiuum quàm absolutum, & absolutum quàm abstractum, vt ex dictis perspicuum esse potest. Quo fit, vt perperam à quibusdam concretum, & connotatiuum, itemq; abstractum & absolutum confundantur, & pro eisdem promiscuè vsurpentur.*

D. Thom. 1. p. q. 39. & alij 1. d. 4. & 34.

De nomine Denominatiuo, & Denominante.

CAP. XXV.

NOMEN *Denominatiuum est* Connotatiuum, quod à priori aliquo vocabulo

bulo voce ac significatione deducitur: *vt Candidum, Iustum. Vtrunque enim connotatiuum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitiæ vocabulo voce ac significatione deriuatur. Verbo* Deducitur, *non intelligas hoc loco deriuationem Grammaticam (hac enim potius Iustitiæ nomen ex genitiuo* Iusti *deducitur) sed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua suprà loquuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina absoluta: Posteriori reiiciuntur ea connotatiua, quæ aut voce, aut significatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit, vt verbum* Officio, officis, *non sit denominatiuum. Nec enim deducitur voce ac significatione ex aliquo priori nomine, cùm sola voce trahatur ex nomine* Officij: *nec aliud nomen extet, ex quo voce & significatione oriatur. Fit etiam, vt,* Cursor, Pugil, *& cætera huiusmodi, quæ ratione significant vires quasdam naturales, non sint denominatiua. A nullo enim priori simpliciorique vocabulo voce ac significatione deducuntur. Nam etsi voce tenus ex nominibus actuum trahuntur, vt Cursor ex cursu, & Pugil ex pugillatu, significatione tamen à nullo deriuantur, siquidem viribus naturalibus, quas significant, non sunt adhuc abstracta vlla nomina imposita. Ex his perspicuum fit, latius patere nomi-*

Ex præd. 1. & 5. & ex 2. Topic. 2.

Alb. Mag. in præd. tract. 1. Cap. 23.

Præd. 8.

Ibidem.

nominis connotatiui nuncupationem quàm denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominatiua esse connotatiua, nec tamen omnia connotatiua esse denominatiua.

Latius patet connotatiuum, quàm denominatiuum.

Denominans.

Etiam cõcreta denominantia esse possunt.

Primaria denominantia.

Secundaria.

NOMEN *denominans est*, à quo denominatiuũ voce, ac significatione deducitur. *Ad hoc genus pertinere possunt non solùm abstracta vocabula, vt* Candor, Iustitia; *sed etiam concreta, vt* Candidum, Ignis. *Nam à candido tum voce, tum significatione deducitur* Candidatum, *& ab igne* Ignitum. *Illa vocari possunt primaria denominantia, hæc secundaria. Ex quo fit, vt idem nomen possit esse denominatiuum ac denominans, diuersorum respectu. Candidũ enim cum* Candoris *vocabulo comparatum, denominatiuum est; cũ nomine* Candidatum *denominans.*

Duplex respectus requiritur in quouis denominatiuo.

VERVM, *vt quæ dixi melius intelligas, aduerte in quouis denominatiuo duplicem respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, à quo voce ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu cuius est connotatiuum. Propter priorem respectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante denominatiuum: propter posteriorem alicuius rei denominatæ denominatiuum. Vnde efficitur, vt quemadmo-*

admodum omne denominatiuum est denominatiuum à certo quodam & designato vocabulo, sic etiam sit denominatiuũ certæ alicuius rei, aut aliquarum. Id quod ideo collegerim, vt mirari desinas, si videris nomina denominatiua nõ de omnibus, de quibus dicuntur, denominatiuè prædicari. Re enim vera Coloratum *prædicatur denominatiuè de corpore, cuius est connotatiuum, de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiuè prædicari non potest. Hæc item nomina* Bonus, Sapiens, Iustus, *prædicantur denominatiuè de hominibus, quibus Bonitas, Sapientia, & Iustitia accidentaria est: de* DEO *autem, in cuius simplicissima essentia huiusmodi perfectiones continentur, non denominatiuè, sed essentialiter dicũtur, vt Theologi docent.* AEneum *quoque,* Ligneum, *& huiusmodi, dicuntur denominatiuè de figuris, vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiuè de rebus ex figura & materia compositis, vt de triangulo æneo, & ligneo circulo.*

Denominatiua non de omnib. dicuntur denominatiuè. Nullum enim genus prædicatur denominatiuè de sua specie, vt Arist. ait 2. Top. Ca. 2.

D. Thom. 1. p. q. 13. & alij Theologi. 1. d. 22.

Rationale denique dicitur denominatiuè de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.

De nomine Communi & Singulari.

CAP. XXVI.

NOMEN *Cõmune ſeu vniuerſale eſt*, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: *vt Homo. Singulare autem ſeu Diſcretum, ſeu Indiuiduum, eſt*, quod non prædicatur de pluribus, *vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco preſsius, quàm ſuprà intelligendum eſt, vtpote pro verè affirmari. Nam ſi accipiatur pro affirmari aut negari, ſiue verè, ſiue falsò, vt ſuprà expoſuimus, nomina ſingularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Ariſtotelis præceptorẽ ſignificat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè. tum falsò & affirmatiuè. Cùm verò in definitione audis*, De pluribus, *nomine* Plurium *intellige plura ſecundùm idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune, non ſatis eſt, ſi prædicetur de iis quæ dicuntur plura ſecundùm aliud nomen. Sic enim nomina ſingularia communia eſſe iudicabuntur. Platonis ſiquidem nomen vna ſola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vtpote de hoc Ariſtonis filio, de hoc Philoſopho, de hoc Ariſtotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricæ, vt*

Prædicari preſsius quàm ſuprà cap. 14.

De pluribus.

re, vt de hac vrbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoque nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est, modò nomine Dei id intelligamus, quo, maius aliquid perfectiúsue cogitari non potest, quo pacto Theologi Dei notionem describunt. Hac enim spectata significatione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incõmunicabile nomen *(scilicet Dei)* lapidibus & lignis imposuerunt. *Ratio deniq; eadem significatione accipitur in definitione nominis communis, qua in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum.*

D. Thom. 1.p.q. 2. & alij 1.d. 3. Sap. 14.

CVM *ergo in ea definitione dicitur,* Quod prædicatur de pluribus, *excluduntur omnia nomina singularia: quia nullum eorum prædicatur de iis, quæ secundùm ipsum dicantur plura: hoc est, quia nomen Platonis, quatenus singulare est, non prædicatur de pluribus Platonibus, nec Conimbrica de pluribus Conimbricis, nec Deus de pluribus Diis. Cùm verò additur,* Eadem ratione, *excluduntur omnia æquiuoca, nisi quòd analoga quodam modo comprehendũtur, quatenus eadem quodammodo ratione pluribus conueniunt. Id quod in causa est vt apud Aristotelem, pleraq; analoga tum cõmunia tum vniuersalia dicantur.*

Cap. 1. 9. &c.

Analoga sunt quodammodo cõmunia.

Vt 1. de partibus animal. in fine

3.Meta 4 & 10. Meta. 4. Appellatiua Propria.

Duob modis potiſſimùm indiuidua periphraſi ſignificari. Ex Porphy. de ſpecie.

DVO *tamen hîc aduerte. Alterum, nomina communia vocari apud Grammaticos* Appellatiua, *ſingularia verò,* Propria. *Alterum, loco nominum propriorum, quibus maxima ex parte caremus, duo potiſſimùm genera periphraſeos vſurpari. Vnum eſt, cùm nomini communi addimus pronomen demonſtratiuũ, vt ſi dicam,* Hic Homo, Hic equus: *quæ orationes, Indiuidua ex demonſtratione dicuntur. Aliud eſt, cùm oratio communis, ob aliquam hypotheſin vni tantùm rei accommodatur, vt ſi dicam,* filius Sophroniſci, filius Ioannis principis. *Poſito enim quod Sophroniſco nõ fuerit alius filius, quã Socrates, & Ioanni principi Ioannis III. Luſitaniæ regis filio alius, quàm Sebaſtianus, ſanè illis orationibus Socratem philoſophum, & Sebaſtianum Regem ſignificabo. Sed huiuſmodi orationes quia reuera communes ſunt, nec vni rei ſoli, niſi ex hypotheſi conueniunt, indiuidua nõ ſimpliciter, ſed ex hypotheſi dicuntur. Mitto hic orationes ex nominibus cõmunibus & ſignis particularibus conſtructas, vt Quidam homo, Quidam equus (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantùm, ſed de pluribus dicuntur.*

Indiuidua vaga.

Diluun-

Diluuntur quædam obiecta contra definitionẽm nominis communis.

CAP. XXVII.

SED *contra definitionem nominis communis sic licet argumentari: Omnia nomina æquiuoca sunt cõmunia, teste Aristotele, qui res æquiuocas definiens sic ait,* AEquiuoca sunt, quorum nomen commune est. *nomina autem æquiuoca nõ prædicantur de pluribus eadem ratione (subdit enim Aristoteles,* Ratio verò substantiæ diuersa: *id quod etiam ex dictis satis perspicuum est) igitur definitio nominis cõmunis non complectitur omnia nomina communia.* Obiect. 1. Præd. 1.

LICEBIT *etiam sic argumentari, Hæc nomina* Mundus, Sol, Luna, Mercurius, *& cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui differunt de mundo, sole, & cæteris huiusmodi, non agunt nisi de rebus cõmunibus, cùm singularia omnium Philosophorũ consensu à disciplinis reiiciantur) his autem nominibus non congruit definitio nominis communis, quia non prædicãtur de pluribus (neq; enim verè dicimus plures esse mundos, aut soles, aut lunas, aut mercurios,) igitur definitio nominis cõmunis non conuenit omnibus nominibus communibus. Quare non est rectè tradita.* Obiect. 2. Singularia reiiciuntur à disciplinis. Aristot. 2. eth. 2. & 1. Rhet. ad Theod. 2. & 3. meta. extremis verbis. Et alij alibi.

Solutio prioris obiect.

PRIORI *obiectioni occurres. Altero è duobus modis nomina dici posse communia, aut sola voce, aut voce ac significatione simul: atq; aequinoca quidem nomina voce sola esse cõmunia, nos autem ea tantùm definiuisse, quæ & voce, & significatione sunt communia: quare non mirum esse, si definitio nominis communis communia prioris generis non comprehendat.*

Communia voce sola.

Communia voce ac significatione.

Solut. posterioris.

POSTERIORI *respondebis, Nomina illa & esse verè communia, vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam cùm hoc nomen* Mundus *non significet primò hunc designatum mundum, sed mundũ absolutè ac simpliciter, quo pacto Philosophi de mundo differunt, dubium non est, quin ex modo suæ significationis prædicari possit de pluribus mundis, qui sub mundo absolutè ac simpliciter concepto, apprehendi & cogitari possunt. Itaq; si mente apprehendas tres mundos, iam de singulis verè enunciabis hoc nomen* Mundus, *etsi plures in rerum natura non sint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus dicendum est.*

Alia obiectio.

AT *dum ita respondeo, videor planè retexere id quod suprà dixi, Hoc nomen* Deus *esse singulare, non commune. Vt enim hoc nomen Mundus, non significat primò hunc mundum, sed mundum absolutè, sub quo concipi possunt plures: sic nomen Deus, non videtur primò significare*

ficare hunc Deum, ſed Deum abſolutè, ſub quo proinde concipi poſſunt plures Dij: quare ſi nomẽ Mundus, *quia ſignificat mundũ abſolutè, commune eſt, pari ratione nomen* Deus *commune erit.*

VERVM *ſi rectè attendis, nil retracto. Nam longè aliter ſentiendum eſt de nomine* Deus, *atque de nomine* Mundus, *deq; cæteris huiuſmodi. Hæc namq; ſignificant res finitæ perfectionis, quæ quidem communi conceptu concipi poſſunt, additionemq; ſingularis perfectionis recipere, illud autẽ ſignificat rem perfectionis infinitæ, quæ, cùm additionẽ perfectionis admittere nullo modo valeat, non poteſt concipi, niſi vt deſignata, & ſingularis.* Solutio. Deus non poteſt mẽte concipi, niſi vt ſingularis.

QVOD *ſi quis adhuc vrgeat dicatq; Metaphyſicum diſſerere de Deo: ergo ſi ſingularia, vt dictum eſt, reiiciuntur à diſciplinis, nomen Dei non eſſe ſingulare, ſed commune: occurres. Meritò ab hac regula excipiendam eſſe rem eam, quæ propter ſuam perfectionem communi, vniuerſalíue conceptu apprehendi non poteſt. Non negauerim tamen hoc nomen Deus, tum voce, tum etiam quodammodo ſignificatione, commune eſſe Deo & iis hominibus, qui in ſacris literis ob iudicandi munus, aut gratiam, qua Deo ſunt ſimiles, vocantur dij. Sed hæc communio analogica eſt, nec diſſimilis ab ea, qua* Obiectio. Dilutio. Excipitur Deus à regula ſingularium nõ cadentium ſub diſciplina. Qua ratione nomen Deus ſit commune.

nomen Hectoris Troiani communicatur viris fortibus, & Ciceronis eloquentibus, & Iobi patientibus.

De nomine Transcendente, & non transcendente.

CAP. XXVIII.

NOMEN *Transcendens, etsi non eadem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorem vsurpationem sic definiri potest, Nomen transcendens est,* quòd de omnibus ac solis veris rebus dicitur. *Sex porrò transcendentia esse dicuntur, Ens, Vnum, Verũ, Bonum, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hãc sententiam sunt non transcendentia: in quibus numerantur ea, quæ à recentioribus dicuntur Supertranscendentia, vt,* Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, *& si quæ sunt alia, quæ nõ tãtùm de omnibus rebus veris, sed etiam de quibuscunq; aliis verè affirmantur.*

Sex transcendẽtia. D. Tho. de veritate, q. 1. art. 1. & de natura generis, cap. 2.

Supertranscendẽtia.

De nomine Negatiuo, & Positiuo.

CAP. XXIX.

NOMEN *negatiuum est, quod* significat negationem alicuius. *Quod duplex est. Aut enim significat negationem alicuius in subiecto*

Duplex nomen negatiuum.

iecto certo, ac determinato, vt Cæcum, Tenebrosum, Imprudens: *aut in quocunque, vt* Non videns, Non colluſtratum, Non prudens. *Nam cæcum ſignificat negationem aſpectus in oculis: Non videns autem negationẽ aſpectus in quocunq; ſubiecto, ſiue illud ſit ens, ſiue nõ ens. Vnde fit, vt falsò quis dixerit ſiue lapidẽ, ſiue hircoceruum eſſe cæcum, verè autem eſſe non videntẽ: quod idem diſcrimẽ in cæteris facilè perſpicitur. Ac priora illa quidem nomina dicuntur priuatiua, ſiue priuantia, latè accepta priuantiũ appellatione (complectuntur enim pleraque, quæ minus propriè dicuntur priuatiua, vt alio loco dicemus) poſteriora verò retento communi nomine, Negatiua tantummodo, ſeu negantia vocantur. Atq; huius generis ferè omnia dicuntur ab Ariſtotele* Infinita, *eò quod tam de iis quæ ſunt, quàm de iis quæ non ſunt, id eſt, tam de rebus veris, quàm de iis quæ veræ res non ſunt, verè affirmantur: vt* Non homo, Non chimæra. *Illud enim dicitur de omnibus non veris rebus, tum etiam veris, præterquam de homine: hoc autem de omnibus ſimiliter, præterquam de chimæra. Quæ verò ex hoc genere aut cum ſolis veris rebus, aut cum iis, quæ veræ res non ſunt, reciprocantur, vt Nonnihil, & Non ens, ea, quia non dicuntur tam de iis quæ ſunt, quàm de iis quæ nõ ſunt, non dicuntur ab Ariſtotele* infinita.

Priuatiua.

Negatiua.

Infinita. 1. Peri. 2. & 3.

Negatiua non infinita.

Positiua. NOMINA *positiua sunt*, quæ non significant negationem alicuius, *vt Homo, Chimæra, Videns, Prudens, Indutus, & similia.*

Diluuntur quędã obiecta contra definitionem nominis negatiui.

CAP. XXX.

Obiectio 1. SED *contra hæc obiiciat fortasse aliquis: Hoc nomen* Negatio *significat negationem alicuius (significat enim negationem, omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cùm nec sit priuatiuum, nec numeretur in iis negatiuis, quæ ex aduerso à priuatiuis distinguuntur: (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus aut non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est.*

Obiectio 2. PRÆTEREA *hæc vox* Non homo, *significat negationem alicuius, vt satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuũ, sed oratio: quippe cùm ea audita duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particulæ* Non, *alter particulæ* Homo: *igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi. quod etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce* Nonnihil, *quam inter negatiua nomina recensuimus. Componitur enim ex voce* Nihil, *quam suprà orationem esse affirmauimus.*

Obiectio 3.

Cap. superiori.

Cap. 15.

PRI-

PRIMA *tamen obiectio facilè diluetur: si dicas, hoc nomen* Negatio *nec esse negatiuum, vt probatum est, nec significare negationem alicuius. Quanquam enim omnis negatio specialis, vt negatio aspectus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri neget aliquid, hoc est significatum alicuius nominis: tamen negatio in commune nihil omnino negat.* Solutio 1. Sola negatio specialis aliquid negat.

SECVNDAE *obiectioni respondebis, vocem* Non homo *non esse orationem, vt Aristoteles planè fatetur. Quãquam enim particula* Non, *& particula* Homo, *proprias habeant peculiaresq; significationes extra totam vocem, tamẽ in vnius dictionis compositionẽ coniunctæ eiusmodi significationes amittunt, totaque ipsa dictio ex vtraque voce conflata significat negationem eius rei, quam vox* Homo *extra totam vocem significat. Neque verò vlla est hæc consecutio, quam quis fortasse extruxerit:* Non homo *significat negationem hominis, ergo significat negationem & hominem: quemadmodũ nulla sit consequentia, si ita colligas: Hoc nomen* Pater *significat respectum ad filium, ergo significat respectum & filium. Cur autem duo in nobis gignantur conceptus, audito nomine Non homo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id, quod negatur, non autem quòd vna pars nominis infiniti impri-* Solutio 2. 1. Peri. 2. Vide suprà Cap. 13. Occurritur ineptæ obiectioni. Cur audito infinito nomine, duo in nobis gignãtur conceptus,

imprimat vnum conceptũ, altera alterum. Non ſecùs enim audito nomine Pater, concipimus & patrem & filium: patrem quidem directò, filium verò vt terminum reſpectus paterni: non quòd pars altera nominis gignat vnũ conceptum, altera alterum, ſed quia reſpectus paternus abſque termino percipi nullo modo poteſt.

Solutio 3. Duplex ſignificatio vocis Nihil.

TERTIÆ *obiectioni occurres, vocem* Nihil *aliquando idem valere quod Nulla res, vt ſi dicas, Nihil eſt album ſimul & nigrum: aliquando idem quod non ens, vt ſi dicas,* Inane *ſeu vacuum eſt nihil. Priori igitur modo* Nihil *eſt oratio, poſteriori autem nomen negatiuum, non quidem ſignificans negationem, & ens, vt modò oſtendimus, ſed negationem entis. Atque hæc negatio poteſt negari alia negatione, quam ſignificat vox* Nonnihil.

De nominibus Repugnantibus, & non repugnantibus.

CAP. XXXI.

Repugnãtia.

NOMINA *repugnantia ſunt,* quæ de eadem re verè affirmari non poſſunt: *vt Album & Nigrum, Ambulat ac Non ambulat, Doctus & Indoctus, Lapis & Lignum. Cùm audis,* Quæ affirmari non poſſunt, *intellige ſimul, ſeu in eodem tempore, & eodem modo. Cùm additur,* De eadem re, *intellige de eadem re ſin-*

re ſingulari, ſecundùm eandem partem, & reſpectu eiuſdem. Alioqui nulla ſunt propemodum nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, vt animaduertenti facilè patebit.

NOMINA non repugnantia ſunt, quæ eadem de re verè affirmari poſſunt: vt Doctus & Modeſtus: Simplex & Prudens: Diues & Miſer. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in definitione repugnantium intelligendas eſſe diximus. Non repugnantia.

PORRO nominum repugnantium duo ſunt genera. Alia namq; ſunt oppoſita, alia non oppoſita ſeu diſparata. Oppoſita ſunt, aut Contradicentia, *ſeu* contradictoria, *vt Iuſtus & Non iuſtus: aut* priuatiuè oppoſita, *vt Videns & Cæcus: aut* contrariè, *vt Album & Nigrum: aut* relatiuè, *vt Præceptor & Diſcipulus: quæ quidem reſpondent quatuor generibus oppoſitarum rerum, ab Ariſtotele traditis, de quibus poſtea breuiter agemus. Reliqua nomina repugnãtia, ſunt non oppoſita ſeu diſparata, vt Lapis & Lignum, Caro & Spiritus.* Duo genera repugnãtium Oppoſita. Ad finem lib. 2. Diſparata.

De nominibus Primæ ac Secundæ intentionis, quæ & primæ ac ſecundæ impoſitionis dicuntur.

CAP. XXXII.

DVPLICI ſignificatione vſurpatur hæc nũcupa-

Prior vsurpatio ex Boët. in categorias Arist.

cupatio nominum primæ ac secundæ intentionis. Quidam ita loquuntur, vt nomina rerum dicãt primæ intentionis, quasi primi propositi, & instituti eorum, qui nomina imposuerunt: nomina verò nominum appellent secundæ intentionis vel propositi. Prius enim imponenda erant rebus nomina, vt alia vocaretur Homo, *alia* Equus, *alia* Platanus, *& aliæ aliis vocabulis: deinde ipsis rerum vocabulis, vt nimirum aliud appellaretur* Nomen, *aliud* Verbum, *aliud* Participium, *& alia aliis nominibus. Iuxta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt secundæ intentionis, cætera omnia sunt primæ, etiam si veras res non significent. Atque hoc significatu satis apertum est, cur nomina primæ intentionis, primæ etiam impositionis dicantur, secundæ autem intentionis, secundæ impositionis.*

Posterior vsurpatio ex D. Thoma, de natura generis 12. & 2. de vniuersal. & de potent. q. 7. art. 9.

ALII vocant nomina primæ intentionis, ea quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomine autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ cõueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi res à nemine concipiantur: quod vocant conuenire à parte rei. *Quo pacto conuenit Socrati quòd sit homo, quòd disciplinæ capax, quòd Socra-*

Socrates, quòd Philosophus, quòd fortaßè cæcus, & non instus. Nomine verò secundarum intentionum intelligunt ea, quæ conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensionem, quod dicitur Per operationem intellectus: *quo pacto accidit huic voci* Homo *materialiter spectatæ, quòd sit nomen, & huic* Disputo, *quòd sit verbum. Nisi enim hæ voces apprehendantur, vt signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo accidit homini quòd sit species, quòd definiatur, & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadam communi omnibus hominibus, nec species erit, nec definietur. Atque illa quidem meritò dicuntur intentiones primæ, hæc secundæ: quia cùm illa sint horum fundamenta, intellectus noster prius in illa, quàm in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur primæ intentionis, horum autem secundæ. Et quia ea, in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac vsurpatione nominum, vt potiora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ.*

QVANQVAM verò figmentorum nomina, vt Sphinx, Chimæra & similia, non sint primæ, nec secũdæ intẽtionis posteriori acceptione, vt ex dictis patet, possunt tamen reductione quadã dici primæ Num figmentorum nomina sint primæ intentionis.

primæ intentionis, quia res fictæ, etsi res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id quod addiderim, ne aliquod nomen sit, quod utroque modo primæ aut secundæ intentionis non dicatur. Hæc de varia nuncupatione nominum ac verborum dixisse sit satis. Quæ pars instituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, ubi ille de æquiuocis, uniuocis, & denominatiuis, de complexis, & incomplexis, de uniuersalibus & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

Conclusio libri.

Finis libri primi.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER SECVNDVS.

Quid agẽdum ſit in hoc Libro, itemque quid ſit Vniuerſale.

CAP. I.

PROXIME *ſequitur, vt infinitam nominum & verborum multitudinem in decẽ ordines, & quaſi claſſes, vt in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines ſæpe vocat Ariſtoteles* κατηγορίας, *hoc eſt*, prædicamenta, *quòd in his categoremata, ſeu quæ prædicantur, in ordinem coacta ac diſpoſita ſint. Vocat etiam nonnunquam* στοιχίας, *quaſi elementorum ſeries, quòd prima ad diſſerendũ elementa in has quaſi claſſes redacta ac digeſta ſint. Sed quia prædicamenta nullo modo intelligi poſſunt, niſi quid ſit genus, quid ſpecies, quid differentia, quid proprium, quidque accidens intelligatur, neceſſariò hæc quinq; antè explicanda ſunt, quàm quid ſit prædicamẽtum,*

Vt in inſcript. prædicam. & 1. poſt. 16. & 1. Top. 7. Vt 1. poſt. 11. Porph. in præfation.

quot item, & quæ prædicamenta exponamus. Quoniam verò hæc quinq; in eo cõueniunt quòd sint vniuersalia, prius quid sit Vniuersale, vt est horum commune genus, breuiter dicendum est.

Cap. de genere, & cõmunitatibus. 1. Peri. 5.

VNIVERSALE, *vt ex Porphy. describi solet,* est id, quod prædicatur de pluribus: *vt verò ab Arist. explicatur*, est id, quod aptũ est, vt de pluribus prædicetur, *subaudi, eadem omnino ratione, ac secundũ naturam, vt homo, animal. Quid sit prædicari de pluribus eadem omnino ratione, superiori libro expositũ est. Quæ autem, & quotuplex sit prædicatio secundũ naturam, & quæ prædicationes illi opponãtur, paucis accipe.*

Cap. 19. & sequentib.

Prædicatio naturalis.

Ea prædicatio dicitur secundùm naturam, *siue naturalis, quæ rerum naturæ congruit. Id autem potißimùm naturæ rerum congruit, vt quælibet res de se ipsa dicatur, vt si dicas,* Socrates est Socrates, *quandoquidem nil magis naturaliter cuiq; rei conuenit, quàm ipsa. Deinde illud est naturæ accommodatum, vt id, quod est quasi forma, dicatur de eo, quod est quasi materia, vt si dicas,* Homo est animal, *aut* Cygnus est albus: *cuius rei rationẽ apud Porphyr. facilius intelliges. Ita fit vt duplex sit naturalis prædicatio siue secundùm naturam, vna*

Prædicatio identica.

identica, *in qua prædicatum & subiectum sunt omnino idem: altera, quæ* directa *dicitur, (quæ quidem* formalis *non incommodè vocari possit)*

Prædicatio directa.

set) in qua id, quod est quasi forma, prædicatur de eo, quod se habet vt materia, Porrò identica, etsi maximè naturalis est, tamen ea ratione à nobis prætermissa est in prima editione, quia nihil habet artis. Nunc autem consultius eam comprehendimus, quia Porphyriana Isagoge, quam priori parte huius libri adumbrare conamur, non excludit identicam: vt eo loco patebit. Naturali prædicationi contraria est ea, quæ tum contra naturam, *tum etiam* indirecta *dicitur, in qua videlicet id quod est quasi materia, prædicatur de eo quod est quasi forma: vt si dicas,* Animal est homo, *aut* Album est cygnus.

Prædicatio contra naturam, seu indirecta.

INTER has verò media est alia quædam, quæ & præter naturam, *&* per accidens *appellatur, in qua nimirum nec id quod prædicatur, est veluti forma eius quod subiicitur, nec id quod subiicitur, est veluti forma eius quod prædicatur, sed ambo vnius cuiusdã alterius: vt si dicas,* Albũ est dulce, *vel,* Dulce est album. *Neutrũ siquidẽ est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ cuiusdã tertij, vt* lactis, *aut* sacchari. *Vniuersale igitur, quòd generi, speciei, differentiæ, proprio & accidenti commune est, & in hæc quinque membra adæquata diuisione diuiditur, ita prædicatur eadem omnino ratione, siue vniuocè de rebus quarum respectu dicitur vniuer-*

Prædicatio præter naturam, seu per accidens.

sale, vt de illis non prædicetur contra naturam, aut præter naturam, sed secundùm naturam. Quod tamen nunquam accidit nisi directè, cùm nihil omnino possit identica prædicatione de pluribus dici, vt perspicuum est.

ILLVD tamen hoc loco aduerte, superiori libro explicatum esse nomẽ vniuersale, siue commune, hîc autem describi rem vniuersalem: pressius tamen hîc accipi rem, quàm illic nomen. Vt enim nomina dicuntur communia & vniuersalia, comparatione plurium rerum, parum curari solet, num de illis dicantur secundùm naturam, an secus: at verò vt res dicantur vniuersales, qua ratione vniuersale commune est soli generi, speciei, differentiæ, proprio, & accidẽti, id non segniter attenditur. Cap. 25.

Vniuersalia multis modis prædicari.

CAP. II.

PORRO vniuersalia prædicantur in quæstione Quid est, *aut in quæstione* Quale est: *& iterum aut* essentialiter, *aut* accidentaliter: *& rursus, aut* necessariò, *aut non* necessariò, *seu* contingenter. *Ea prædicantur in quæstione* Quid est, *quæ aptè reddũtur, cùm quidnam aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicatur* virtus *de iustitia, &* homo *de Socrate: quia si quis quærat quid sit iustitia, quid Socrates, aptè respondebit qui dixerit, iustitiam esse virtutem, &*

Porphy. de genere. Prædicatio in Quid est Porphy. ibidem ex 1. top. 4.

Socra-

Socratem esse hominem. Ea prædicãtur in quæstione Quale est, *quæ aptè reddũtur, cùm qualenam aliquid sit, quæritur. Hoc modo prædicãtur* rationis particeps, rectum, *& alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget, qualenam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectum, & huiusmodi. Ea prædicantur essentialiter, quæ pertinent ad essentiam subiecti. Hoc modo prædicantur de homine, tum* animal, *tum* rationis particeps.

Prædicatio in Quale est. Porphyr. ibidem.

Prædicatio essentialis.

Ea prædicantur accidentaliter, quæ non pertinent ad essentiam subiecti. Quo pacto rectum *prædicatur de homine, &* candidum *de cygno. Ea prædicantur necessariò (vt hoc loco necessaria prædicatio accipitur) quæ ita affirmantur de subiecto, vt de eodem negari non possint absque subiecti euersione. Quo pacto* disciplinæ capax *prædicatur de homine. Si quis enim negauerit hominem esse disciplinæ capacem, cõsequens est, vt neget eundem esse hominem. Hæc iccirco tam firma prædicatione de subiecto dicũtur, quia vel pertinent ad essentiam subiecti, vel ex intimis essentiæ principiis nascuntur. Ea deniq; prædicantur non necessariò, seu contingenter, quæ ita de subiecto affirmantur, vt de eodem negari possint absque subiecti euersione. Quo pacto* candidum *prædicatur nõ modò de homine, sed etiam de cygno. Vt enim non negat hominem esse hominem,*

Prædicatio accidentalis.

Prædicatio necessaria. Aliquando enim latiùs accipitur, vt lib. 3. cap. 5.

Prædicatio contingens.

Porphyr. de acciden.

qui eum qui candidus est, candidum esse inficiatur, sic non negat cygnum esse cygnum, qui negat esse candidum. Quamquam enim hoc falsò dicitur, hinc tamen non sequitur vt cygnus dicatur non cygnus, quippe cùm candor cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius principiis profluat. Sed hæc diligentius persequi non ad hunc locum attinet.

De genere.

CAP. III.

Porphyr. de genere.

GENVS *itaq; est vniuersale quiddam, sub quo species collocatur: vt animal. Sub hoc enim collocatur homo, qui in speciebus animalis numeratur. Definitur etiam hoc modo:* Genus est id, quod de pluribus specie differentibus in quæstione, Quid est, prædicatur. *Dicimus namq; animal esse genus hominis, & equi, quoniam est vniuersale, quod aptè redditur, cùm quid sit homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicũtur differre specie, quæ aut sunt diuersæ species, vt homo & equus: aut sub diuersis speciebus continentur, vt Alexander, & Bucephalus Alexandri equus.*

Porphy. de genere ex 1. Top. 4.

Quæ differant specie.

Porphy. de specie.

IAM *verò genus duplex est: aliud* sũmum, *aliud* subalternum, *vt vocant. Ea res dicitur genus summum, quæ supra se nullum genus habet: &, Quæ cùm sit genus, non est etiam species,*

Genus summum.

vt

vt ſubſtantia, qualitas, & alia de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur genus ſubalternum, ſupra quam aliud genus aſſignatur: &, Quæ cùm ſit genus, eſt etiam ſpecies, vt corpus. Hoc enim comparatione ſubſtantiæ eſt ſpecies, comparatione corporis animati eſt genus.

Genus ſubalternum.

LATINI *tamen ſæpenumero nomen generis pro quacunque re vniuerſali (latè etiam accepto nomine vniuerſalis) vſurpant: vt cùm dicunt, multa eſſe animalium genera*, Hominem, Equum, Leonē, *& cætera: item Medicinæ duo eſſe genera ſubiecta*, Sanum, & Aegrum. *Quo loquendi charactere, quoniam vſurpatiſſimus eſt, ſapiſſimè vtimur.*

Nomen generis quam latè vſurpetur apud Latinos.

De ſpecie.

CAP. IV.

SPECIES *eſt id*, quod proximè ſub aliquo genere collocatur: *vt homo: proximè ſiquidem ſub animali, quod genus eſt, continetur. Eſt autem duplex ſpecies, altera* infima, *altera* ſubalterna. *Ea res dicitur ſpecies ſubalterna, ſub qua eſt alia ſpecies: ſeu quæ cùm ſpecies ſit, eſt etiam genus: vt animal, corpus animatum, corpus. Nam horũ quodq; habet ſub ſe ſpecies, quarum comparatione ſit genus, & ſupra ſe genus aliquod, cuius reſpectu ſit ſpecies. Ea verò res dicitur ſpecies infima, ſub qua non collocatur alia*

Porphyr. de ſpecie.

Species ſubalterna.

Species infima.

ſpecies: ſeu, Quæ cùm ſit ſpecies, non eſt etiam genus: vt homo. Siquidem homo nullam ſub ſe habet ſpeciem, ſed ſola indiuidua quorũ nequaquã genus eſt. Quò fit, vt aliam reſpectu eorum ſortiatur ſpecies appellationem, qua ſic definitur:

Species vt vniuerſale quiddam eſt.

SPECIES *eſt*, quæ tantùm de iis pluribus, quę ſolo differũt numero, in quęſtione Quid eſt prædicatur: *vt homo de indiuiduis tantùm hominibus, qui ſolo differũt numero. Indiuiduum eſt id*, quod de vno ſolo prædicatur: *ſeu*, cuius omnes ſimul proprietates multis rebus cõuenire non poſſunt. *His de cauſis dicimus Socratem eſſe indiuiduũ, tum quia de ſolo ſe prædicatur, tum etiam quia omnis eius proprietates ſiue accidentia ſimul accepta in alia etiam re inueniri nõ poſſunt. Ea dicuntur differre numero, quæ in numerando differunt, vt Socrates & Plato, itemq; vt homo & equus: non, vt homo & animal. Qui enim dicit hominem, ſimul etiã dicit animal, quandoquidẽ homo, quà homo, animal eſt. Ea verò differũt ſolo numero, quæ & indiuidua ſunt, & ſub genere ſuo nullo vniuerſali diſcrimine diſſidẽt. Hoc modo differunt Socrates & Plato, quia & indiuidui homines ſunt, & ſub genere ſuo, quod eſt animal, nullo vniuerſali diſcrimine diſtinguuntur, ſed tantùm quòd Socrates ſit hic, Plato ille: quanquã ſub alio genere vniuerſali aliquo diſcrimine diſtin-*

Indiuiduũ.

Quæ differant numero. Boët. in Porphy. ad cap. de genere.

Quæ differant ſolo numero.

distingui possint, vt si Socrates sit albus, Plato verò niger. Non hoc modo differunt Alexander & Bucephalus, quia sub animali, alio etiam discrimine, quod vniuersale est, multisq; indiuiduis commune, distinguuntur: vt quòd Alexander sit rationis particeps, Bucephalus rationis expers.

Cicero de nomine speciei ita inquit: Formæ sunt, quas Græci ἰδέας vocant: nostri si qui hæc fortè tractant, species appellant: non pessimè id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Non enim, ne si Latinè quidem dici possit, specierum & speciebus dicere, & sæpe his casibus vtendum est: at formis, & formarũ velim. Cùm autem vtroque verbo idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. *Hæc Cicero. Verùm Dialectici non tanta verborum religione obstringuntur.*

Quæ nos species, Cice. in Top. cõmodius formas dicendas putat.

De Differentia.

CAP. V.

DIFFERENTIA *dici potest ea forma, qua res aut à se in alio & alio tempore, aut ab alia re differt. Ea verò triplex est*, communis, propria, & maximè propria. *Communis differentia est ea, quæ nec pertinet ad essentiam rei, nec inseparabilis ab ea est, vt* sedere, stare,

Ex Porph. de differentia. Communis.

Propria. *& huiuſmodi alia. Propria eſt, quæ inſeparabilis quidem eſt, ſed tamen ad eſſentiam non pertinet, vt* habere cicatricem, *quæ iam callum obduxerit: habere oculos cæſios: eſſe diſciplinæ capacem, & ſimilia.* Maximè propria. *Maximè verò propria, quæ & ſpecifica dicitur, eſt ea, quæ & inſeparabilis eſt, & ad eſſentiam rei pertinet, vt* corporeum eſſe, animatum, ſenſitiuum, rationale, *& cætera huiuſmodi.*

Primum diſcrimen. Secũdum. INTER *hæc differentiarum genera eſt latè patens diſcrimen. Communibus enim, ac propriis differentiis, accidentaliter tantùm res diſcrepãt: maximè autem propriis, eſſentialiter. Item communibus & propriis, nec diuiduntur genera in ſpecies, nec definitiones ſpecierum aßignantur: iis verò quæ maximè propriæ dicũtur, maximè.*

Tertium. *Ac illæ quidem priores, vel proprietates ſunt, vel accidentia, de quibus adhuc dicendum eſt: hæ verò à cæteris omnibus vniuerſalibus diſtinguuntur.*

Duo differentiarum officia. *Harum igitur, quæ huius loci ſunt, duo numerantur officia: alterum quòd diuidant genera, alterum quòd conſtituant ſpecies. Nam quemadmodum æs cùm ſit vnum quid, diuerſis tamen figuris ac formis diſtrahitur, vt ex ipſo, & acceſſione diuerſarum formarum fiant diuerſæ res artificioſæ, vt ſtatua & ſphæra: ſic animal, quod eſt genus hominis & bellua, cùm vnius naturæ ſit, tamen rationali & irrationali, vtpote diuerſis*

diffe-

differentiis diuiditur, vt ipſarum acceßione homo & bellua, quæ ſunt diuerſæ ſpecies, efficiantur.

HINC *fit vt differentia aptè definiatur hoc modo: Differentia eſt id,* quo ſpecies ſuum genus excedit. *Conſtat enim ſpecies genere ac differentia generi adiuncta, quæ tamen non conſtat genus. Item hoc modo:* Differentia eſt id, quod ita ſeparat ſpecies ſub eodem genere, vt ad earũ eſſentiam pertineat. *Item hoc modo:* Differentia eſt id, quòd prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quæſtione Quale eſt, neceſſariò & eſsẽtialiter. *Verùm hæc definitio non complectitur eas differentias, quæ proximè ſpecies infimas conſtituunt, vt rationale. Omnes tamen complectetur, ſi expunxeris illud,* Differentibus ſpecie. *Si enim quis te rogauerit, qualianam animalia ſint Socrates, & Plato: ſecundùm differentiam neceſſariò vtrique conuenientem, & ad vtriuſq; eſſentiam pertinentem, aptè reſpondebis, eſſe rationalia. Atq; ita in cæteris.*

Prima definitio differentiæ.

Secunda.

Tertia.

EST *autem duplex differẽtia: altera generalis: altera ſpecialis. Generalis conſtituit rem quæ non tantùm eſt ſpecies, ſed etiam genus: qualis eſt* corporeum, *quæ conſtituit corpus;* & animatum, *quæ conſtituit corpus animatum,* & ſenſitiuum, *quæ cõſtituit animal. Specialis proximè conſtituit rem, q̃ ſolum eſt ſpecies, vt* rationale, *quæ*

Generalis differẽtia.

Specialis.

Differentia indiuiduans. Scot. 2. d. 3. q. 6. & Caiet. in librũ de ente & essent. q. 5. art. 4. ad finem.

quæ hominem efficit. Præter has est alia quædam quæ proximè constituit indiuiduum, quæ indiuiduans differentia *nuncupatur. Exempli causa, differentia quæ homini communi adiuncta efficit Socratẽ, dicitur differentia indiuiduãs Socratis: quæ verò efficit Platonem, dicitur differentia indiuiduans Platonis: & ita reliquæ.*

De Proprio.

CAP. VI.

Toto 5. top. & extremis penè verbis septimi. Ad lib. 5.

PROPRIVM *apud Aristotelem duplex est:* cõplexum & simplex. *Complexum, cùm sit oratio, in definitionem q3 ac descriptionem diuidatur, aliò pertinet. Simplicis verò nomen si pro accidẽtario sumatur (essentiale enim ad tertiam vniuersalis speciem pertinet) quadrifariam accipitur. Nam & id quod soli alicui speciei accidit, non tamen toti, proprium eidem esse dicitur, vt* homini grammaticum esse: *& id etiam quod toti, non tamen soli, vt* homini esse bipedem: *& id quoq3 quod sibi ac toti, non tamen semper, vt* homini canescere: *& id demum, quod soli ac toti ac semper: vt* homini esse aptum vt rideat. *Harũ vsurpationum extrema præcipua est. Nam id maximè dicitur proprium rei, quod cum ea reciprocatur: quicquid autem dicitur proprium quarto modo, id omnè reciprocatur cum re, cuius est proprium: vt si*

Porphy. de proprio.

Quarta acceptio præcipua est.

vt si dicas, quicquid est homo, est risus capax, & vicissim, quicquid est risus capax, est homo: atq; ita in aliis huius generis. quod tamen in tribus superioribus nũquam verè dixeris, vt satis apertum est. Ac superiora illa ad accidens, quod mox explicabimus, transmittenda sunt, quòd non prædicentur necessariò de specie, sed contingenter, exceptis quibusdam secundi generis, quale est sensitiuum esse, *pro facultate seu potentia ad sentiendum, & alia huiusmodi. Hæc enim necessariò prædicantur, & ex ipsa rei essentia nascuntur: quæ conditiones accidenti non conueniunt, vt dicemus. Horum tamẽ nullum est proprium quarti generis apud Porphyrium, quia nullum reciprocatur cum specie infima, quam ille, cùm de proprio loquitur, nomine speciei solam intelligit. Dialectici ergo vt complectantur omnia propria, quæ ad quartum vniuersale, de quo nunc agimus, spectant, sic proprium definiunt.*

Primus, secundus, & tertius modus ad accidens pertinent, quibusdam exceptis.

Vt ex capit. de genere, & ex communitat. patet.

PROPRIVM *est*, quod prædicatur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaliter ac necessariò: *vt aptum esse ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, & huiusmodi. Si quis enim abs te quærat, qualisnam sit homo secundùm id, quod ipsi conuenit accidentaliter ac necessariò, aptè respondebis*, esse aptum ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, *& alia*

Proprium quid sit.

Proprium Generale. Speciale.

& alia huiuſmodi. Eſt autem duplex proprium: alterum generale, *quod reciprocatur cum re, quæ eſt genus: alterum* ſpeciale, *quod reciprocatur cum re, quæ eſt ſpecies infima. Vtriuſq; exempla modò attulimus. Nam* aptum eſſe ad ſentiendum, *reciprocatur cũ animali: aptum verò eſſe ad capeſſendas diſciplinas, reciprocatur cum homine. Lucullus Ciceronianus ait;* Dilucidè doceri à politioribus Phyſicis, ſingularum etiam rerum, *id eſt, indiuiduarum,* ſingulas eſſe proprietates. *Quod mihi non placet: niſi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem, aut totam collectionem communium accidẽtium, quæ in vna re tantùm reperiatur.*

Acad. q. primæ editionis li. 2. Quo pacto verum videatur, ſingularũ rerum ſingulas eſſe proprietates.

De Accidente.

CAP. VII.

1. Phy. 3. tex. 28. & 5. metaph. 30. tex. 35.

NOMINE *accidẽtis interdum intelligimus, quicquid de re accidentaliter prædicatur: qua ſignificatione dubium nõ eſt, quin proprium etiam accidentis vocabulo comprehẽdatur. Interdum verò id ſolùm intelligimus, quod non tantùm accidentaliter prædicatur, ſed etiam contingenter: quo ſanè modo accidens à proprio diſtinguitur. Accidens igitur hac ſignificatione acceptum*, definitur eſſe id quod adeſt, & abeſt ſine ſubiecti corruptione. *Item* quod con-

contingit eidem ineſſe, & non ineſſe. *Et rurſus, Quod non eſt genus, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium, ineſt autem rei. Quarum omnium definitionum idem eſt ſenſus. Sed planius definitur hoc modo:*

Porphy. de accident. 1. Top. 4. Ibidem.

Quid accidens.

ACCIDENS *eſt*, quod prædicatur de pluribus in quæſtione Quale eſt, accidentaliter, & contingenter: *vt album, nigrum, & ſimilia. Si quis enim roget, qualiſnam ſit Socrates ſecundũ id, quod ei accidentaliter ac contingenter cõuenit, apte reſpondebit qui dixerit, eſſe* album: *atque ita in cæteris. Accidentium verò quædam re ipſa ſeparari poſſunt, vt* ſedere, *aut* album eſſe *à Socrate: quædam re ipſa ſeparari non poſſunt, vt album eſſe à cygno, & nigrum eſſe à coruo. Omnia tamen cogitatione ſeiungi poſſunt, hoc eſt, negari abſq; abolitione eſſentiæ ſubiecti, cum de ipſo dicantur contingenter: ſuprà enim diximus id prædicari contingenter, quod ita affirmatur de ſubiecto, vt de eodem negari poſſit abſq; ipſius ſubiecti euerſione.*

Duplex accidens. Porphyr. ibidem.

Omnia accidentia ſeparantur cogitatione. Cap. 3.

SED *quæret aliquis, qua ratione colligi poſſit, vniuerſalia non eſſe plura quàm ea quinque, quæ à nobis explicata ſunt? Cui quæſtioni hæc ratio reddi poteſt: Vniuerſalia aut prædicantur in quæſtione* Quid eſt, *aut in quæſtione* Quale eſt. *Si in quæſtione* Quid eſt, *aut continent in ſe*

Non eſſe plura vniuerſalia, quã quinq; hactenus explicata.

in ſe totam naturã communem indiuiduorum, aut partem: ſi partem, ſunt genera: ſi totam, ſunt ſpecies. Si verò prædicantur in quæſtione Quale eſt, *aut prædicantur* eſſentialiter, *aut* accidẽtaliter: *ſi eſſentialiter ſunt differẽtiæ: ſi accidentaliter, aut prædicantur* neceſſariò, *aut* contingenter: *ſi neceſſariò, ſunt propria: ſi contingenter, ſunt accidentia. Hac igitur ratione patet, non eſſe plura vniuerſalia, quàm ea quinque, quæ à nobis ſunt expoſita. His ergo vtcunq; explicatis, ad prædicamenta ingrediamur.*

Quid ſit Prædicamentum.

CAP. VIII.

Ex Porph. de ſpecie, & Ariſtot. præd. 2. & 1. poſt. 18.

PRAEDICAMENTVM *eſt* alicuius generis ſummi realis, & eorũ quæ ſub ipſo ſunt, naturalis diſpoſitio: *vt tota ſeries ſubſtantiarum, quæ cõſtat ex ipſa ſubſtantia in commune, & ex omnibus minus communibus ſubſtantiis ordine quodam naturali diſpoſitis vſque ad ſingulares, quæ nullas vlterius ſub ſe continẽt. Nam ſub ſubſtantia in commune proximè collocari debent ſubſtantia corporea, & incorporea: ſub corporea, corruptibilis & incorruptibilis: ſub corruptibili, animata & inanimata: ſub animata, animal & planta: ſub animali, homo & brutum animal: ſub homine, Socrates, Plato, & cæteri homines indiuidui: ſub quibus non ſunt aliæ*

inſe-

inferiores substantiæ, quemadmodum nec sub aliis individuis, ad quæ diuisione aliarum specierum, quas reliquimus, naturali descensu deuenire necesse est. Genus summum quid sit, iam suprà explicatum est.

REALE *verò id vocari solet, cuius esse ab operatione intellectus minimè pendet, vt lapis, lignum, & cæteræ omnes res, quæ in mundo existunt. Dixi ergo* Generis realis: *quia res quæ per se ponuntur in prædicamentis, debẽt esse reales, vt Philosophis placet. Vnde fit, vt entia rationis, quia, nisi ab operatione intellectus, nullum esse habent, non ponantur per seſe in prædicamentis, sed per ea entia realia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi causa, hoc ipsum, quod est esse genus summum prædicamenti substantiæ, esse prædicatum, aut subiectum eiusdem prædicamenti, & alia huiusmodi, non ponuntur per se ipsa in prædicamento substantiæ, quia sunt entia rationis, sed propter ea modo aliquo ad illud dicuntur pertinere, quòd res, quibus tribuuntur, vt substantia in commune, & cætera, quæ diximus, in eo collocantur.*

Cap. 3. Reale ens.

Vt 5. metaſ. ad cap. 7. Ens rationis nõ ponitur per se in prædicamentis.

EA *verò intelligo sub genere summo naturaliter esse dispositæ, de quorũ quolibet ordine quodam genus summum, vt de parte subiecta, essentialiter, prædicatur, seu (vt Aristotelis verbis vtar) vt de subiecto. Et quoniam hæc non sunt*

Quæ ponantur sub genere summo.

Præd. 2. & 5.

alia, quàm ſpecies & indiuidua rei illius maximè communis quæ genus ſummum dicitur, ſit, vt ſolum genus ſummum, ſpecieſq; ac indiuidua illius ponantur per ſe in prædicamẽto. Quapropter nec differentiæ generales ac ſpeciales, nec verò illæ quibus ſpecies infimæ ad indiuidua trahuntur (indiuiduantes dico) nec denique aliæ partes ſiue ſpecierum, ſiue indiuiduorum, de quibus genus ſummum non prædicatur vt de ſubiectis, *per ſe ponuntur in prædicamento, ſed per ea tota, quæ conſtituunt.*

Differẽtiæ non ponũtur per ſe in prædic. nec aliæ quædam partes.

PROPRIA *tamen & accidentia eorum generum, ſpecierum & indiuiduorum quæ per ſe in prædicamentis ponuntur, poterunt, ſi fuerint entia realia, pertinere per ſe ipſa ad aliquod prædicamentum. Nam eſſe* aptum ad ridẽdum, *quòd eſt proprium hominis, &* albũ eſſe, *quod eſt accidens Socratis, ſunt quædam ſpecies prædicamenti qualitatis: item eſſe in infimo loco, quod eſt proprium terræ, & calefieri, quod eſt accidens aquæ, ſunt ſpecies aliorum prædicamentorum, hoc paſſionis, illud exiſtentiæ in loco: &, vt in ſumma dicam, omnia quæ per ſe ponuntur in cæteris prædicamentis, ſunt propria vel accidentia ſubſtantiarum, cùm omnia in ſubſtantiis, vt in ſubiectis inhæreant.*

Propria & accidentia poni poſſunt.

Nota.

Præd. 5.

Decem

Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum Opt. Maximum modo aliquo pertineant.

CAP. IX.

NVMERANTVR *verò à philosophis decem prædicamenta. vnum, substantiæ: alterum, quantitatis: tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existentiæ in loco: octauum, situs: nonum, existentiæ in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod* habendi *prædicamentum appellatur: ad quæ pertinent res omnes, quæ quomodocunq; aut esse aut fingi possunt. Itaq; quædam pertinent per se, vt animal & homo: quædam per sua tota, vt differentiæ, materia & forma: quædam per suas partes, vt homo albus, per hominem & albedinem, & quodammodo chimæra per partes earum rerum, ex quibus composita fingitur: quædam per ea quibus tribuũtur, vt esse genus, esse speciem, prædicatũ, subiectum, & cætera entia rationis, per ea, quæ dicuntur genera, species, aut ab alio ente rationis cognominantur: alia aliis modis.*

Arist. præd. 4. & cæteri.

Quo pacto ad prædicamenta pertineant omnia præter Deum.

OMNIA *igitur ad has rerum classes modo aliquo reuocantur, præter Deum Opt. Max. ad quẽ potius, vt ad infinitũ pelagus totius esse, hæc ipsa*

Vt priuatio per habitum & contradictorium

negatiuũ per positiuum, de quib. cap. 17.

ipsa prædicamenta quasi flumina recurrunt. Et quoniam nomina vice rerum habentur, dubium non est, quin eadem prædicamenta ex nominibus etiam ipsarum quasi constituta intelligi possint, ex aliis quidem per se, ex aliis reductiuè, vt de rebus diximus. Atq; hoc modo Dialecticus prædicamenta potissimùm considerat, vt in his quasi locis communibus parata habeat nomina & verba ad structuram orationis. Verum enimuerò, quia ex dispositione rerũ nullo negotio dispositio vocabulorum intelligitur, satis erit prædicamentales series in rebus explicare. Quod tamen pingui (vt aiunt) Minerua faciendum est, ne instituti nostri obliti videamur.

Ex vocibus etiam constituuntur quodammodo prędicamẽra.

Quo pacto dialecticus prædicamenta consideret.

De Substantia.

CAP. X.

Ex præd. 5. & 7. met. 1. D. Thom. opus 48. de prædicam. cap. 2.

SVBSTANTIA, *quæ in primo prædicamento per se ponitur*, est ens reale, per se existẽs, *vt angelus, homo, lapis. Dixi* Reale (*quod verbum deinceps in omnibus definitionibus intelligendum est*) *quia cæterorum entium nullum per se pertinet ad aliquod prædicamentum, vt paulò superius diximus. Addidi*, Per se existens, *hoc est, non existens in alio vt in subiecto inhæsionis: quia hoc differt substantia ab accidentibus quæ pertinent ad alia prædicamẽta, quòd accidentia nisi in subiecto inhæsionis sint, naturaliter existere non*

Per se existens.

re non possunt, ipsa verò substantia naturaliter per se ipsam cohæret, ac existit. In alio existens.

SVBSTANTIARVM *autem quædam sunt primæ, quædam secundæ. Primæ substantiæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sunt, nec de subiecto dicuntur, hoc est, quæ nec cohærẽt in aliquo subiecto inhæsionis, nec de vllo, vt de parte subiecta essentialiter prædicãtur, vt* Socrates & Plato. Primę substantiæ. Præd. 5.

Priori particula excluduntur accidentia: posteriori excluduntur genera & species substantiarum. Itaq; solas ac omnes individuas substantias complectitur hæc definitio. Secundæ substantiæ sunt genera & species, sub quibus collocãtur primæ: vt animal & homo, & sub quibus continentur Socrates & Plato. Secundæ substantię. *Ordo specierum substãtiæ ex suprà dictis vtcunq; patet.* Cap. 8.

IAM *ad proprietates substãtiarum per se pertinentium ad hoc prædicamentũ veniamus: quarum quatuor insigniores traduntur. Prima est,* Non esse in subiecto: Prima proprietas. *quæ patet ex definitione substantiæ. Secunda est,* Non habere contrarium. Secunda. *Nam cùm omnia contraria sint in subiecto inhæsionis, vt virtus & vitium, candor & nigror, nulla autem substantia sit in subiecto, vt dictum est, efficitur vt nihil substantiæ sit contrarium. Tertia est,* Non suscipere magis & minus, Tertia. *hoc est, quòd non dicatur magis aut minus talis. Non enim dicimus, Socratẽ esse magis aut*

minus hominẽ, quàm ſit ipſe in alio tempore, aut quàm ſit aliquis alius. Id quod in cæteris ſubſtãtiis cernere eſt. Sed hæ proprietates ſeu affectiones, aliis etiam pleriſq; conueniunt. Quarta. *Quarta igitur proprietas, quam maximè ſubſtantiæ conuenire affirmat Ariſtoteles, hæc eſt,* Præd. 5. *Vt* cùm vna eademq; numero fuerit, poſsit in ſe contraria recipere, *vt hic lapis calorem & frigus.*

De Quantitate.

CAP. XI.

Quantitas quid. QVANTITAS *eſt* ens per ſe extenſum, *vt ſuperficies tabulæ, et binarius hominum. Tabula enim non per ſe ipſam, ſed per ſuperficiem quam habet, extenſa eſt. Socrates item & Plato, non per ſe ipſos, ſed per binarium qui in ipſis cernitur, extenſionem habent numeralem. Ipſa verò ſuperficies, & ipſe binarius, per ſe ipſa ſunt extenſa.*

Præd. 6. Quantitas continua. QVANTITATEM *in duas proximas ſpecies diuidit Ariſtoteles, in continuam & diſcretam.* *Quantitas continua eſt,* cuius partes communi aliquo termino copulantur, *vt partes lineæ, puncto: partes ſuperficiei, linea: partes corporis, ſuperficie: partes temporis, puncto temporis, ſeu inſtanti. Hæ verò traduntur ſpecies quantitatis continuæ, linea, ſuperficies, corpus, tẽpus, & inſuper locus. Verùm Ariſtoteles, quod*

Species quãtitatis continuæ. De loco quo pacto loquatur Ariſtoteles.

ad

ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententia suo tempore vulgata, quam ipse alibi non probat. Accipit enim locum pro spatio, quod à quouis corpore occupatur, aut occupari potest, quod veteres rem quandam diuersam ab omni corpore esse dicebant, cùm tamen nulla sit. Num autem continuitas motus, sit alia quædam species quantitatis continuæ, alio loco discutiemus. 4. Phy. 4. De motu alibi.

QVANTITAS *discreta est*, cuius partes nullo communi termino copulantur, *vt quaternarius. Nihil enim reperias quo duo binarij, ex quibus ille constat, copulentur, & quasi compingantur. Huius quantitatis duæ feruntur species, numerus & oratio: quas alibi, num verè sint species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentes, examinabimus.* Quantitas discreta. Species quãtitatis discretæ.

QVANTITATIS *porrò tres traduntur affectiones. Prima est*, Nil habere contrarium. *Contraria namq; maximè distant sub eodem genere, nullæ autẽ duæ quãtitates reperiri possunt, quæ sub genere quantitatis maximè distent. Secunda est*, Non suscipere magis & minus. *Neq; enim dixeris magis aut minꝰ bicubitũ aut tricubitum aliquid esse, qꝑ in plerisq; aliis quantitatibus apertè cernes. Tertia est*, secundùm quantitatẽ res dici æquales & inæquales. *Nam æquales sunt, quarum quantitas est vna: inæquales, quarum diuersa. Atque hæc affectio* Prima affectio quãtitatis. Secunda. Tertia.

5. Meta. 15. text. 20. *dicitur maximè propria quantitatis, quia ſolè quantitati, omni, ac perpetuò conuenit.*

De Qualitate.

CAP. XII.

Prædi. 8. QVALITAS *eſt*, qua res dicuntur quales: *nempe in peculiari ac propria quæſtione qualitatis accidentalis, vt* Iuſtitia, Sciẽtia, Candor, *& cætera huiuſmodi. Nam ſi quis te roget, qualis nam ſit Socrates ſecundũ accidens, quod propriè qualitas dicatur, aptiſſimè reſpondebis, eſſe Iuſtum, Scientem, Candidum, aut aliquid huiuſmodi.*

QVALITATIS *quatuor ſunt proximæ ſpecies: ad quarum primam pertinẽt habitus & diſpoſitio.* Habitus. *Habitus eſt firma quædam ac conſtans qualitas, qua rei natura bene aut malè afficitur, vt virtus & vitium.* Diſpoſitio. *Diſpoſitio eſt qualitas bene aut malè afficiens ſubiectum, quæ facilè abiici poteſt, vt ſanitas & ægritudo.*

AD *ſecundam ſpeciem pertinent naturalis potentia & impotentia.* Naturalis potentia. *Naturalis potentia, ſeu naturalis vis, eſt qualitas quædam, qua facilè quæque res agit aut reſiſtit, vt vis naturalis ad currendum & ad perferendos labores.* Naturalis impotẽtia. *Naturalis impotentia ſeu imbecillitas eſt qualitas, qua ægrè quæque res agit aut reſiſtit, vt infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri.*

AD

AD tertiam ſpeciem pertinent, patibilis qualitas & paſsio. Patibilis qualitas eſt, diu permanens qualitas, quæ aut ſenſum mouet, aut ex motu aliquo naſcitur, vt color diuturnus in corpore, & amentia in animo. Paſsio eſt fluxa quædam & breui tranſiens qualitas, quæ aut mouet ſenſum, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu, ira, gaudium, & alia huiuſmodi.

Patibilis qualitas.

Paſſio.

AD quartam ſpeciem pertinent forma, & figura. Forma, vt hîc accipitur, eſt qualitas, quæ reſultat ex terminatione quantitatis in re aliqua naturali ſpectatæ: vt ea forma hominis aut leonis, quæ ex lineamentis corporis naſcitur. Figura eſt qualitas, quæ reſultat ex terminatione quantitatis ſimpliciter, ac in ſe ſpectatæ, vt figura trianguli, quadrati, & aliæ, quæ à Mathematicis tractantur.

Forma.

Figura.

QVALITATIS tres ſunt affectiones. Prima eſt, Habere contrarium. *Nam virtuti cõtrarium eſt vitium, & aliis pleriſque qualitatibus alia reperiuntur contraria. Secunda eſt,* Suſcipere magis & minus, *vt eſſe magis aut minus iuſtum, magis aut minus albũ. Tertia, quæ maximè propria qualitatis affectio dicitur, hæc eſt,* Vt ſecundùm eam res dicantur ſimiles ac diſsimiles. *Similia enim ſunt ea, quorũ qualitas eſt vna: diſsimilia, quorum diuerſa.*

Prima affectio qualitatis.

Secunda.

Tertia.

5. Meta. 15. text. 20.

De Relatione.

CAP. XIII.

Ex præd. 7. RELATIO *est*, qua aliquid, hoc ipso quod est, ad aliud se habet: *vt æqualitas, dominatus, seruitus. Nam æquale, quatenus æquale est, æqualitate refertur ad aliud sibi æquale, & dominus quà dominus est, dominatus refertur ad seruum, qui vicißim, quà seruus est,*

Ibidem. *ad dominũ refertur seruitute. Relata verò sunt*, quæcunque hoc ipso quod sunt, ad aliud se habent: *vt æquale, dominus, seruus.*

Relata æqualis comparationis. RELATORVM *autem quædam sunt æqualis comparationis, siue eiusdem appellationis (recentiores vocant* æquiparantiæ*) vt æquale, simile, inæquale, dißimile. Nam æquale ad æquale refertur, simile ad simile, inæquale ad inæquale, & dißimile ad dißimile. Itaque ea, ad quæ huiusmodi relata referuntur, sunt eiusdem appellationis ac naturæ cum illis.*

Relata inęqualis comparationis. *Quædam verò sunt inæqualis comparationis seu diuersæ appellationis (illi appellant* disquiparantiæ*) quorum duo sunt genera.*

Maioris comparationis. *Alia enim dicuntur maioris comparationis, quæ vocant* superpositionis, *vt pater, dominus, præceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora iis, ad quæ referuntur:*

Minoris. *alia ex altera parte hisce respondent, quæ minoris comparationis dici possunt, vt filius, seruus, discipulus,*

& cæ-

& cætera minus digna iis, cum quibus conferuntur, quæ vocari ſolent ſuppoſitionis.

RELATORVM *tres præcipuè traduntur proprietates. Prima eſt*, omnia relata dici ad ea quæ conuertuntur, *hoc eſt, ad ea quæ viciſſim ad ipſa dicuntur: vt pater ad filium, qui viciſſim ad patrem dicitur. Vt enim Pater dicitur filij pater, ſic viciſſim filius dicitur patris filius. Secunda eſt*, Omne relatũ eſſe ſimul natura, cum eo ad quod refertur. *Ea verò dicuntur eſſe ſimul natura, quorũ alterum ſecum ponit, ac tollit alterum, vt dominus ſeruum, & ſeruus dominum. Si enim dominus nullus ſit, nullus erit ſeruus: & vice verſa, ſi nec ſeruus, nec dominus. Tertia proprietas eſt*, Omne relatum eius eſſe naturæ, vt ſi illud noueris, etiã id ad quod refertur, cognoſcas: & viciſsim ſi hoc, etiã illud. *Si quis enim nouerit Sophroniſcũ eſſe patrem Socratis, neceſſe eſt vt etiam cognoſcat, Socratem eſſe filium Sophroniſci: & viciſsim ſi nouerit Socratem eſſe filiũ Sophroniſci, etiam Sophroniſcum eſſe patrẽ Socratis neceſſariò intelliget. Cæterùm hæc quæ diximus propriè ſunt relata, & vocantur* ſecundùm eſſe. *Alia ſunt, quæ relatione aliqua explicantur: ipſa tamen ad hoc prædicamentum non pertinent. Atque hæc à Dialecticis relata quidem appellantur, verùm non ſimpliciter ac propriè, ſed cum*

Prima proprietas.

Secunda.

Prædi. 12.

Tertia.

Relata ſecundùm eſſe.

Relata ſecundùm dici.

cum adiectione, relata ſecundùm dici. *quaſi dicas quo ad naturæ explicationem duntaxat, non quo ad ipſam naturam: qualia ſunt, habitus, ſcientia, & alia huiuſmodi. Hoc tamen alio loco plenius docebimus.*

De actione & paſſione.

CAP. XIV.

3. Phy. 3. ACTIO *eſt* agentis, quatenus agens eſt actus, ſeu ꝑfectio. *Paſſio verò* eſt actus perfectioúe patientis vt patientis. *Sunt q; actio & paſſio, una eadem q; res, quæ tamẽ, vt perfectio agentis, dicitur* actio, *vt verò patiẽtis, dicitur* paſsio. *Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus eſt id quo ignis eſt & dicitur agens, actio eſt & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua eſt patiens, paſſio eſt, & paſſio nominatur. Actiones autem, & paſſiones partim ſunt à corpore, vt calefacere, & calefieri: partim ab animo, aut alia ſuperiori cauſa, vt nutriri, augeri, cupiditatis, aut iræ motu agitari, & huiuſmodi alia.*

Duplex actio & paſſio.

ACTIONI & paſſioni duæ affectiones tribuũtur. Prior eſt, Habere contrariũ. *Nam calefacere & frigefacere, calefieri & frigefieri, voluptatis motu affici & doloris, contraria ſunt. Poſterior eſt,* Suſcipere magis & minus. *Nam & id, quod calefacit, aut calefit, magis aut minus calefacere,*

Præd. 9. Prior affectio. Poſterior.

facere, aut calefieri dicitur: id etiam quod doloris, aut voluptatis agitatione mouetur, magis aut minus dicitur voluptate aut dolore affici.

Quid sit Vbi, & Situm esse.

CAP. XV.

VBI, *seu esse alicubi*, est loco contineri: *vt templo, aut vase, duobus enim modis res dicuntur esse in loco: vno*, vt communi, *quo pacto Socrates dicitur esse in templo: altero*, vt proprio, *quo pacto aqua dicitur esse in vase. Huius generis species dicũtur suprà, infrà, antè, retrò, ad dextram & ad sinistram.* 4. Phys. 2.

SITVM *esse*, est habere partes corporis, certo quodam modo affectas ad partes loci, *vt stare, sedere, cubare: quæ quidem appellantur positiones: partimq; sunt naturales, vt quæ dictæ sunt: partim non naturales, vt si quis conuersis ad cælum vestigiis, manibus nitatur.* Situm esse. Duplex positio.

Quid sit Quando, & Habere.

CAP. XVI.

QVANDO, *seu esse in tempore*, est tempore contineri, *vt fuisse anno superiori, esse in præsenti, fore in futuro, esse in mense, in die, in hora, & huiusmodi temporibus.* Quando.

HABERE (*vt nunc vtimur hoc verbo*) *est indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut* Habere.

orna-

ornatum esse: vt togatum esse, lorica indutum, mitra redimitum, & annulatum.

Conclusio. *IN his igitur decem classibus, infinita rerum & nominum multitudo ita distinctè distributeq; continetur, vt facilè sit cernere, quæ ad quam categoriam pertineant, & in quacunq; categoria, quæ quibus communiora sint, aut minus communia.*

De Oppositis.

CAP. XVII.

SED quoniam in hac categoriarum tractatione sæpe contrariorum meminimus, restat vt contrariorum naturam vtcunque explicemus, & amplioris doctrinæ causa reliqua oppositorum genera persequamur. Ea igitur quæ opponuntur, vno è quatuor modis dicuntur opposita: vtpote aut relatiuè, *aut* contrariè, *aut* priuatiuè, *aut* contradictoriè.

Prædi. 10. Relatiuè oppositа. RELATIVE oppositа sunt, quæ quicquid sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: *vt pater & filius, & duo similia. Nam pater dicitur filij pater: & filius, patris filius: hoc verò simile, dicitur illi simili simile, & illud huic.*

Contraria. CONTRARIE *oppositа sunt ipsa contraria. Contraria verò* dicuntur ea, quæ sub eodem genere maximè distant, & eidem subiecto vicis-

vicissim insunt, nisi eorum alterum insit à natura: *vt scientia & error, virtus & vitium, calor & frigus, candor & atror. Nam sub habitu, quod est genus quoddam qualitatis, maximè distant tum scientia & error, tum etiam virtus & vitium: sub patibili autem qualitate tum calor & frigus, tum candor & atror. Hæc item, vt patet, in eodem subiecto inhæsionis vicißim insunt, cùm mutuò ab eodem se expellant. Additum est,* Nisi eorum alterum à natura insit: *quia in locum eius, cui à natura determinatum, & quasi præscriptũ est, vt insit, non potest alterũ succedere: qua ratione nec ignis frigere potest, nec cygnus esse niger, nec coruus albus, nec saxũ molle: quippe cùm hæc omnia alterum ex contrariis naturæ præscripto sibi vendicent.*

Præd. 6. & 10.

IAM verò contrariorum quædam immediata *sunt, quædam* mediata. Immediata *dicuntur, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto, vt sanitas & morbus, comparatione animalis.* Mediata *verò, quorum neutrum necesse est inesse proprio subiecto, nisi alterum natura insit: vt albus color ac niger, comparatione corporis misti; & virtus ac vitium, comparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi contraria: quibus affecta esse possunt propria contrariorum subiecta, remoto vtroque contrario. Quæ quidem media partim nomi-*

Contraria immediata.

Mediata.

nata

Media nominata.

Media nomine carentia.

nata sunt, vt flauus color & fuscus inter candorem & nigrorem: partim nomine carent, vt quod inter virtutem & vitiositatem interiectum est, quo affectos dicimus homines natura amentes. Sed quæ media nomine carent, negatione extremorum nominari possunt: vt si dicas, quod nec probitas nec vitiositas est, medium esse inter virtutem & vitium.

Priuatiuè oppositа.

Habitus.

PRIVATIVE *opposita sunt, habitus seu forma, & priuatio formæ. Nomine* habitus *siue* formæ *intellige, quicquid modo aliquo rei adhæret: vt aspectus oculis, auditus auribus, locutio linguæ, lumen aëri, pili capiti, vestis corpori.*

Priuatio.

Priuatio *verò presse ac propriè sumpta*, est negatio eiusmodi formæ in subiecto natura apto, & in tempore à natura constituto, vt forma insit: *cuiusmodi sunt cæcitas, surditas, mutum esse, tenebrosum, caluum, nudum. Dixi,* in subiecto natura apto: *quia negatio formæ in subiecto suapte natura minimè apto, non est propriè priuatio. Vnde non dicimus lapides cæcos, surdos, aut mutos: quia natura non sunt apti vt videant, audiant, aut loquantur. Addidi,* & in tempore à natura constituto, *vt forma insit: quia subiectum ante id tempus, quo à natura constitutum est vt habeat formam, non propriè dicitur illa priuatum. Vnde fit, vt catulus ante septimum diem, quo minimum à natura*

consti-

constitutum est vt oculos aperiat, non sit appellandus cæcus: nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur, demens dicendus est: quia tum primùm ferè præscriptum est à natura, vt mente ac ratione vtatur. Plin. de nat. hist. lib. 8. cap. 10.

PRIVATIO *verò duplex est*: altera, *à qua non potest fieri naturaliter ad habitum regressus, vt cæcitas, caluitium*: altera, *à qua naturaliter fit regressus, vt tenebræ, nuditas, & alia huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduertenti perspicua sunt.* Duplex priuatio.

CONTRADICTORIE *opposita dicuntur*, inter quæ comparatione cuiusque nullum datur medium, id est, quorum alterum de quouis siue ente, siue non ente dicatur necesse est. *Exempla sunt, homo, non homo: lapis, non lapis: album, non album. Nam equus, chimæra, & quicquid præterea aliud modo aliquo esse aut fingi potest, est homo, aut non homo, lapis, aut non lapis, album, aut non album: & ita in cæteris, id quod in superioribus oppositorum generibus nequaquam accidit. Equus enim, vt vno exemplo rem intelligas, nec est dominus, nec seruus, nec item virtute præditus, aut vitiositate, nec rursus loqui potens, aut mutus. Hæc de coactione ac dispositione nominum & verborum in decem categorias. Esset autem proximè agendum de vsu no-* Contradictoriè opposita.

minum, quem iuniores ſuppoſitionem terminorum appellant, niſi commodius videretur, hanc, & quaſdam alias nominum affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis Sophiſtarum captionibus diſſerendum eſt.

Ad lib. 8. à cap. 19.

Quapropter inſtitutum ab initio ordinem tenentes, iam de oratione dicemus.

Finis libri ſecundi.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER TERTIVS.

Quid ſit Oratio.

CAPVT. I.

ORATIO eſt vox ex inſtituto ſignificãs, cuius aliqua pars ſignificat ſeparatim: *vt Socrates eſt Philoſophus, Socrates ſapiens, Omnis homo, Liber Ariſtotelis, & cæteræ huiuſmodi voces aliquo nexu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla conſtructione grammatica coniunctæ, vt Cælum, Terra, Lapis, Lignum, vt nullo modo ſunt vna vox, ſic nullo modo ſunt oratio. Poſteriori definitionis parte reiiciuntur nomen & verbum, & aliæ ſimplices voces ſignificantes ex inſtituto: quia nulla pars eiuſmodi vocum ſignificat ſeparatim in ipſa totius vocis ſtructura: at in compoſitione orationis ſemper aliqua pars ſignificat. Quod non ſic intelligas, quaſi vna ſola orationis* 1. Peri. 4.

pars debeat ſeparatim ſignificare, aut quod vna ſaltem. Omnes enim dictiones, quæ aſſumuntur ad orationem conſtruendam ſignificantes eſſe debent, ſi verum eſt quod Dialectici aſſerunt, Significationem totius orationis conflari ex ſignificationibus partium, *hoc eſt, dictionum, ex quibus oratio conſtituitur. Sed idcirco id Ariſtotelem dixiſſe intellige, vt orationem à nomine & verbo diſtingueret: ad quod ſanè diſcrimen conſtituendum ſatis eſt, ſi vna tantùm orationis pars per ſe ſignificare concedatur, quãdo nulla nominis aut verbi pars ſeparatim ſignificat. Itaq; licebit dicere, orationem eſſe multarum dictionum ex inſtituto ſignificantium comprehenſionem.*

Significatio totius orationis conflatur ex ſignificationibus partium.

ADVERTE *tamen, duobus modis orationem componi poſſe ex dictionibus per ſe ſignificãtibus in ipſa: altero explicitè, ſiue expreſsè; vt ſi dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè, ſeu virtute; vt ſi dicas, Nemo, Nihil, Vbique, Semper. Nam etſi hæ poſteriores voces expreſsè non conſtant eiſdem partibus quibus ſuperiores, tamen, quia idem omnino, atq; illæ ſignificant, totidemqúe, quot illæ conceptus in animo imprimunt, virtute eiſdem partibus conſtare dicuntur. Quanquam igitur voce non ſint orationes, ſignificatione tamen orationes cenſendæ ſunt, ac proinde ſimpliciter orationes,*

Duplex compoſitio orationis.

tiones, niſi cùm earum aliqua imprimit in animo ſimplicem conceptum, quod ſuprà diximus nonnunquam accidere in verbo Nihil. *Cauſa huius rei eſt, quia apud Dialecticos ſignificationis potius, quàm vocis, ratio habenda eſt. Hinc enim fit, vt oratio quæ multos habet ſenſus, qualis eſt illa,* Aio te Aeacida Romanos vincere poſſe, *ſimpliciter non ſit oratio, ſed orationes: quemadmodum nomen quod multa ſignificat, vt* Gallus, *non eſt ſimpliciter nomen, ſed nomina, vt ſuprà diximus. Itaq; omnia hæc propterea aſſerimus, quia iudicamus in oratione, & partibus eius, ſignificationem magis, quàm vocem eſſe ſpectandam.*

Lib. I. c. 20. Apud Dialecticos ſignificationis potius quàm vocis ratio habetur.

Oratio multos habens ſenſus, non eſt ſimpliciter oratio, ſed orationes. Cap. 19.

De perfectis & imperfectis orationibus.

CAP. II.

ORATIONVM *porrò quædã* perfectæ *ſunt, quædam* imperfectæ. *Perfecta oratio eſt, quæ integram ſententiam declarat: vt, Deus eſt ſummum bonum. Imperfecta, quæ non declarat integram ſentẽtiam. Ac imperfecta quidem duplex videtur eſſe. Quædam enim imperfectam & quaſi mutilam ſententiam ſignificat: vt,* Sic vos non vobis, Deum timere, Si timuerimus Deum, *& alia huiuſmodi: quibus auditis, aliquid vltrà expectamus. Quædam verò nul-*

Oratio perfecta.

Imperfecta Duplex imperfecta

lam ſententiam ſignificat, etiam imperfectam & truncatam: *vt*, Animal rationale, *Quantitas continua, Liber Ariſtotelis, Tractatio de oratione, & alia huius generis*: *quas cùm aliquis profert, non videtur eo ſermonis genere ſignificare, ſe vlterius velle progredi. Significant enim huiuſmodi orationes, more nominum & verborum,* 2.Peri.3. *quæ, vt ait Ariſtoteles*, eam intelligentiam imprimunt in animo, vt qui audit, quieſcat. *Priores conſtant verbis, aut coniunctionibus, aliiſue particulis, quarum vis non finitur in ea tantùm oratione, quæ profertur*: *poſteriores ferè nomine ſubſtantiuo & adiectiuo, aut caſu recto & obliquo. Quia enim adiectiuũ in ſuo ſubſtantiuo finitur ac terminatur, & ſæpe vis obliqui in ſuo recto, non ſuſpendunt huiuſmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per ſe, aut verbum*: *vt Ariſtoteles de verbis ac nominibus ait.*

Optatiuæ. PERFECTARVM *autem aliæ ſunt* optatiuæ: *vt*, O mihi præteritos referat ſi Iupiter annos. Interrogatiuæ. *Aliæ* interrogatiuæ: *vt*, Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris? Quoúe tenetis iter? Deprecatiuæ. *Aliæ* deprecatiuæ: *vt*, Parcite Dardanidæ de tot, precor, hoſtibus vni. Imperatiuæ. *Aliæ* imperatiuæ: *vt*, Diſce puer virtutem ex me, verumq; laborẽ, Fortunam ex aliis. Enunciatiuæ. *Aliæ* enunciatiuæ: *vt*, Vulgus amici-

amicitias vtilitate probat. *At verò ex perfectis orationibus, de solis enunciatiuis (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, sæpe etiam propositiones dicuntur) agit Dialecticus, cæteris omissis, quoniam ad Oratores & Poëtas pertinent. Nam quòd interrogatiuas non omnino reiicit, id propterea facit, vt à respondente obtineat enunciationes, quibus id quod vult, illi persuadeat.*

Ex perfectis orationibus solas enunciatiuas tractat Dialecticus.

Ita docet Aristot. 1. peri. 4.

Vt patet 1. post. 9. & 1. Top. 8. & toto ferè 8. libro top.

De enunciatione, & diuisione eius in simplices & coniunctas, & simplicium in absolutas & modales.

CAP. III.

ENVNCIATIO *igitur est* oratio perfecta, quæ verum aut falsum significat: *vt, Deus est summum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia fruêris: quæ propositiones sunt veræ. Item, Id quod honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, verè felix eris: quæ sunt falsæ. Ea dicitur enunciatio vera,* quæ significat id quod est, esse, aut quod non est, non esse. *Falsa verò,* quæ significat id quod est, non esse, aut id quod non est, esse.

1. Peri. 4.

Vera & falsa enunciatio, ex 4. meta. 7. text. 27.

PORRO enunciationum quædam sunt simplices, quædam coniunctæ. Simplicium aliæ sunt absolutæ, quæ vocãtur de ineſſe, *aliæ* modales. *Enunciatio simplex est, quæ vnum de vno enunciat,*

Diuisio enunciationis ex 1. peri. 4.

Simplicis diuisio.

Ex 1. peri 2.

ciat, siue illud vnum sit simplex, siue ex multis compositum: vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale. Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex & prudens. Enunciatio coniuncta, quã Aristoteles coniunctione vnam, *alij* hypotheticam *vocant, est quæ ex simplicibus, coniũctione aliqua nectitur: vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex orationibus, quæ facilè ad simplices reuocari possunt: vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctæ enunciationes, si non actu, certè potestate ac virtute ex simplicibus componũtur. Enunciatio absoluta est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, aut nõ inesse alicui: vt, Homo est animal, Homo non est lapis. Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronunciat: vt, Homo necessariò est animal, Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primum de absolutis, deinde de modalibus, ad extremum de coniunctis enunciationibus dicamus.*

Enunciatio cõiuncta seu hypothetica quæ sit. Ex 1. peri. 4.

Enunciatio absoluta, seu de inesse.

Modalis.

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum.

CAP. IV.

TRIA *potissimùm spectanda sunt in absolutis enun-*

enunciationibus.qualitas,quantitas,& materia. *Qualitas earum duplex est*, essentialis, & accidentalis. *Qualitas essentialis est coniunctio prædicati cum subiecto. Accidentalis verò, est veritas, falsitas, & cætera coniunctionis accidentia. Quantitas est extensio, aut vnitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis, idq; pluribus modis: vt si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus: siquidem subiectum prioris enunciationis pro omnibus omnino hominibus copulatiuè sumitur, posterioris autem pro iis tantùm, qui existunt: idque disiunctiuè, vt extremo lib. patebit. Sæpe etiam sumitur pro vna re tantùm: vt si dicas, Hic homo est iustus.*

Qualitas essentialis

Qualitas accidentalis.

Quãtitas.

Cap. 30. &c.

MATERIA *huiusmodi enunciationum est habitudo seu affectio prædicati ad subiectũ, quæ in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in aliis verò contingens, aut impossibilis, vt mox patebit, cùm de enunciationibus ex materia necessaria, contingenti & impossibili dicemus.*

Materia.

D.Tho 1. peri. lect. 13.

Cap. 5.

Varia genera absolutarum enunciationum.

CAP. V.

ENUNCIATIONES *igitur absolutæ, mul-*

tis diuiſionibus apud Ariſtotelem diſpartiuntur.

2.Peri.4. 1.Peri.5. Partim 1. Peri.8. partim alibi ſæpe. *Primùm in* affirmationes & negationes: *deinde in* vniuerſales & particulares, & indefinitas & ſingulares: *poſtea in* neceſſarias, contingentes, & impoſsibiles: *rurſus* in finitas & infinitas: *ad extremũ in eas, quæ conſtant* ſubiecto & prædicato ſimplici, & *in eas, quæ conſtant* vtroque, aut altero coniuncto.

2.Peri 1. 2.Peri.2.

Affirmatio. 1.Peri.4. ABSOLVTA *affirmatio, eſt abſoluta alicuius de aliquo enũciatio: id eſt, oratio, qua aliquid alicui abſolutè tribuitur: vt, Homo eſt animal, Homo eſt lapis.*

Negatio. Ibidem. *Negatio verò, eſt alicuius ab aliquo abſoluta enunciatio: id eſt, oratio, qua aliquid ab aliquo abſolutè remouetur: vt ſi dicas, Homo non eſt lapis, Homo non eſt animal. Hæc diuiſio dicitur ſecũdùm qualitatem eſſentialem, quia fit ratione copulæ, coniunctionisue prædicati cum ſubiecto, quæ quidem eſt eſſentialis forma enunciationis.*

Vniuerſalis. Ex 1.peri.5. & 1. prio.1. ENVNCIATIO *vniuerſalis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno vniuerſali: vt, Omnis homo eſt animal.*

Signa vniuerſalia. *Signa vniuerſalia aut ſunt vniuerſalia omnino, vt Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum vſq; numerum, vt Vterque, Neuter, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi.*

Particularis. Ex eodem loco. ENVNCIATIO *particularis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno particulari: vt, Aliquis homo*

mo est Grãmaticus. Signa particularia aut sunt absolutè particularia, vt Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt Alter. Signa particularia.

ADVERTE *tamen, signa absolutè vniuersalia, præposita negatione fieri particularia; & absolutè particularia, eàdem præfixa, fieri vniuersalia. Nam, Non omnis, & Non nullus, sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis, sunt vniuersalia: vt ex æquipollentia enunciationum intelliges.* Negatio præposita signo, mutat eius quantitatem. Cap. 7.

ENVNCIATIO *indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptum, nullo notatur signo: vt, Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tãtùm re singulari: vt, Socrates est Philosophus, Hic Homo est Philosophus, Filius Sophronisci est Philosophus. Ad hoc genus reuocantur enũciationes illæ, quarum subiecta accipiũtur pro rebus communibus præcisè: vt, Homo est species. Nam cùm earum subiecta non accipiantur pro multis, fieri non potest, vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc diuisio enũciationis dicitur secundũ quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta enunciationum.* Indefinita. ibidem. Singularis. Ex 1. peri. 5. Enunciatio ex subiecto communi præcisè accepto.

ENVN-

Necessaria. Ex 5. meta. 5. text. 6. Quænam ad necessariarum genus pertineant.

ENVNCIATIO *necessaria est, quæ ita est vera, vt falsa esse non possit: vt, Homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Neque enim idem est, enunciationes constare ex materia necessaria aut impossibili, atque esse necessarias, aut impossibiles. Id tamen quod diximus, quòd quidem attinet ad enunciationes ex materia necessaria, tunc verum est, cùm prædicatum non minus latè patet quàm subiectum. Nam si prædicatum fuerit angustius, fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa: vt si dicas, Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax: quæ quidem sunt ex materia necessaria, vt statim patebit.*

Contingens. Ex 1. peri. 12.

ENVNCIATIO *contingens est, quæ cùm necessaria non sit, potest tamen vera esse; seu, Quæ & vera & falsa esse potest: vt, Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus. Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contingenti, quas statim explicabimus.*

Impossibilis. Quæ ad genus impossibiliũ pertinere dicantur.

ENVNCIATIO *impossibilis est, quæ ita est falsa, vt vera esse non possit: Homo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impossibili, & omnes negatiuæ ex materia necessaria. Id quod in*

iis,

iis, quæ constant materia necessaria, tunc verum esse intellige, cùm prædicatum non est angustius, quàm subiectum. Si enim minus latè pateat quã subiectum, poterunt esse necessariæ: vt si dicas, Quoddam animal non est homo. Quoddam animal non est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundùm aptitudinem enunciationis ad veritatem & falsitatem. Sed quia hæc aptitudo nascitur ex materia enunciationis, explicandæ sunt hoc loco enunciationes constantes ex materia necessaria, contingenti, & impossibili.

ENVNCIATIO *ex materia necessaria seu naturali est, cuius prædicatum non potest non conuenire subiecto: vt, Homo est animal, Homo non est animal: & omnes omnino, in quibus superiora de inferioribus siue affirmantur, siue negantur: aut differẽtiæ de rebus, quas componunt: aut proprietates de iis subiectis, quorum naturas consequuntur, vel de inferioribus subiectis: aut accidentia inseparabilia de rebus, à quibus separari nequeunt: aut contrà, hoc est, inferiora de superioribus, & cætera ordine conuerso. Omnes enim huiusmodi prædicationes siue affirment, siue negent, fiunt in materia necessaria & naturali: quanquam nõ omnes sunt naturales, seu directæ: vt patet ex supradictis.* Enũciatio ex materia necessaria.

ENVNCIATIO *ex materia contingenti est, cuius prædicatum & conuenire, & non conuenire* Lib. 2. c. 1. Ex materia cõtingẽti.

nire ſubiecto poteſt: vt, Homo eſt grammaticus, Homo non eſt grammaticus: & omnes omnino, in quibus accidens ſeparabile de re, cuius eſt accidẽs, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè, prædicatur.

Ex materia impoſſibili.

ENVNCIATIO *ex materia impoßibili, ſeu remota, eſt, cuius prædicatum non poteſt conuenire ſubiecto: vt, Homo eſt lapis, Cygnus eſt niger. Dicitur autem hæc diuiſio ſecundum materiam, quia fit ſecundum habitudinem prædicati ad ſubiectum, quam diximus materiam enunciationis.*

Indefinitæ qua ratione idem valeant quod particulares.

ILLVD *autem prætermittendum non eſt, enunciationes indefinitas tum ex modo ſignificandi ſuo, tum etiam ratione materiæ contingentis, cùm ea conſtant, idem valere atq; particulares. Vtraque de cauſa, hæc enunciatio, Homo eſt iuſtus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam homo eſt iuſtus: & ita reliquæ. Verùm quod addi ſolet, Indefinitas ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valere ratione materiæ atq; vniuerſales, erſi quo ad eas, quæ conſtant materia impoſſibili, verum eſſe videatur, in reliquis tamen mihi non probatur. Hæ ſiquidem ſunt ex materia neceſſaria, Animal eſt homo, Animal non eſt homo, Animal eſt diſciplinæ capax, Animal non eſt diſciplinæ capax: & aliæ ſimiles, vt diximus: quæ tamen non iudicantur idem valere atque vniuerſales. Conceduntur enim ſimpliciter quaſi par-*

Num indefinitæ ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valeant atq; vniuerſales.

particulares. Sed qui illud dicunt, non existimãt eas esse ex materia necessaria, quia prædicata minus latè patent quàm subiecta: quod tamen nihil refert, vt alibi docebimus: etsi aliquando re minus diligenter perspecta, aliquid referre putauerimus.

ENVNCIATIO *finita est, cuius nomina omnia siue categoremata sunt finita: vt, Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum: vt, Homo est non iustus, Non homo est lapis, Socrates est homo non iustus. Quòd si dixeris, Socrates est seruus non iusti, non erit enunciatio infinita: quia illud, Non iusti, non est categorema.*

Finita. Ex 2. peri. 1.

Infinita. Ex eodem loco.

ENVNCIATIO *ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectum, aut prædicatum, aut vtrũque per se est vnum quid, ex multis categorematis coniunctum: vt, Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex & prudens. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo: quia categoremata, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur, vt non efficiãt enunciationem vnam simplicem, sed plures.*

Ex cõiuncto extremo.

Elicitur ex 2 peri. 2.

ENVNCIATIO *ex simplici extremo est, cuius nec subiectum nec prædicatum ex multis iungitur categorematis: vt, Socrates est sapiens, Socra-*

Ex simplici extremo.

Socrates philoſophatur. Hæc de variis generibus abſolutarum enunciationum. Nunc de earum oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione dicamus.

De oppoſitione abſolutarum enunciationum.

CAP. VI.

Oppoſitio abſolutarum.

OPPOSITIO, *vt in abſolutis enunciationibus cernitur*, eſt duarum abſolutarum enunciationum eodem ſubiecto prædicatoq́; conſtantium, repugnantia ſecundùm affirmationem & negationem: *vt ſi dicas, Hic homo eſt iuſtus, Hic homo non eſt iuſtus. Porrò enunciationes oppoſitæ ſi fuerint vniuerſales, erunt contrariæ: vt, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus. Earum hæc eſt conditio, vt ſimul veræ eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul falſæ, ſiue in materia contingenti, vt patet in tradito exemplo, ſiue in neceſſaria: vt ſi dicas, Omne animal eſt diſciplinæ capax, Nullum animal eſt diſciplinæ capax.*

Ex 1. peri. 5. & 6.

Cõtrariæ.

Conditio contrariarum.

Subcontrariæ.

Conditio ſubcontrariarum.

SI *autem fuerint particulares, dicentur ſubcontrariæ: vt, Quidam homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Harum conditio eſt, vt falſæ ſimul eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul veræ, ſiue in materia contingenti, vt in hoc eodem exemplo cernis, ſiue in materia neceſſaria:*

ria: vt si dicas. Quoddam animal est capax disciplinæ, Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoq; dices de indefinitis, spectata earum significandi figura.

Oppositio indefinitarum.

SI verò altera fuerit vniuersalis, altera particularis, vel vtraq; singularis, erunt contradicentes, siue contradictoriæ: vt, Omnis homo est iustus, Quidam homo non est iustus; Nullus homo est iustus, Quidam homo est iustus; Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harum conditio hæc est, vt nec simul veræ, nec simul falsæ esse possint. Idem dices de iis, quarum subiectum accipitur pro eadem re communi præcisè: vt si dicas, Homo est species. Homo non est species. Si quis autem quærat, num in quauis contradictione altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa, occurrendum est, ita rem habere, præterquam in contradictionibus futuri contingentis: vt si dicas, Hic homo morietur cras, Hic homo non morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationibus determinatè vera est, aut falsa: id quod de cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium locum desiderat ampliorem.

Contradicentes.

Conditio contradicentium.

Oppositio enunciationum ex subiecto communi præcisè sumpto.

Num cuiusuis contradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

ADDVNT *multi quartum oppositionis genus, quod vocant* subalternarum: *duarum inquam enunciationum, affirmantium aut negantium idem de eodem, ita tamen, vt quod altera*

Subalternæ.

affirmat in toto, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur ſubalternæ, *quòd altera ſub altera collocetur: cuiuſmodi ſunt hæ duæ enunciationes, Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus: item hæ, Nullus homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Verùm huiuſmodi enunciationes non rectè dicuntur oppoſitæ, quia non repugnant inter ſe ſecundum affirmationem & negationem. Accedit eò, quòd nec etiam ſecundum veritatem aut falſitatem. Nam ex veritate vniuerſalis, quæ vocatur* ſubalternans, *concluditur veritas particularis: & ex falſitate particularis, quæ dicitur* ſubalternata, *concluditur falſitas vniuerſalis: quod in eiſdem exemplis facilè eſt cernere. Cùm igitur abſurdè videatur dici, eas enunciationes eſſe oppoſitas, quæ nec ſecundum veritatem, nec ſecundum falſitatem repugnant, imò verò ita ſunt affectæ, vt altera alteram ſecum trahat: efficitur vt hac quoque ratione ſubalternæ non ſint in oppoſitis numerandæ.*

Subalternæ nõ ſunt oppoſitæ.

Conditio ſubalternarum.

QVINETIAM *ſubcontrariæ, ſi propriè de oppoſitione, eiuſq; conditionibus loquendum eſt, non ſunt in oppoſitarum numero ponendæ: tum quia altera nõ verè negat, quod altera affirmat; tum etiam, quia non eſt propria oppoſitionis conditio repugnantia ſecundum falſitatem, ſed ſecundum veritatem. Quò fit, vt Ariſtoteles ſecundo li-*

Subcõtrarias nõ eſſe propriè oppoſitas.

do libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias enunciationes nõ esse reuera oppositas, sed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura. Cap. 15.

Subalternans. Subalternans.
Omnis homo est iustus. Cõtrariæ. Nullus homo est iustus.

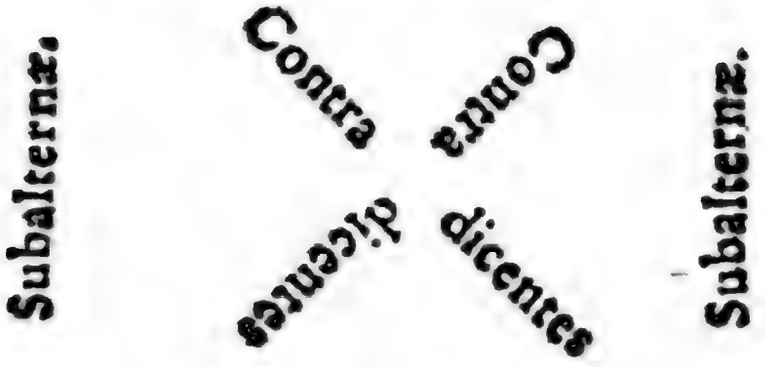

Quidã homo est iustus. Subcõtrariæ. Quidã homo nõ est iustus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates est iustus. Contradicentes. Socrates non est iustus.

De æquipollentia enunciationum de inesse.

CAP. VII.

ÆQVIPOLLENTES, & æquiualentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutæ, constantes eodem subiecto, eodémque prædicato, quæ vna quidem, aut altera negatione differunt, Æquipollentes quæ sint.

ſed tamen idem valent, ſeſeq; mutuò inferunt: vt hæ duæ, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus. Quoniam igitur huius rei cognitio nõ parum conducit ad exponendas obſcuriores enunciationes, notãdæ ſunt hæ regulæ. Prima: Negatio præpoſita ſubiecto cuiuſque enunciationis, & ſigno, ſi ſignum habet, efficit eam æquipollentẽ contradictoriæ. *Hac regula iudicabis has enũciationes idem valere, Non omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus: quia, niſi præpoſuiſſes negationem ſubiecto prioris, eſſent procul dubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus: Socrates eſt iuſtus, Non Socrates non eſt iuſtus: & ſic cæteras huiuſmodi.*

Prima regula.

Secunda. SECVNDA: Negatio poſtpoſita ſubiecto enunciationis vniuerſalis, efficit eam æquipollentem contrariæ. *Hac regula iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus; & has, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo nõ eſt iuſtus. Eadem ratio eſt in ſubcontrariis: vt patebit experienti.*

Tertia. TERTIA: Negatio præpoſita & poſtpoſita ſubiecto enũciationis vniuerſalis, aut particularis, reddit eam æquiualentẽ ſubalternæ. *Hoc documento intelligimus, has enunciationes idem valere, Non omnis homo non eſt*

est iustus, Quidam homo est iustus; & has, Nullus homo est iustus, Non aliquis homo est iustus. Quanquam enim in hac secunda complicatione, non videas subiectum posterioris enunciationis habere negationem præpositam & postpositam, sed solùm præpositam: tamen quia enunciatio subalternata priori ita habet, Aliquis homo non est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies, negationem positam auferendo, atque non positam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Nota.

Has omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu: D. Thom. opusculo 4. de enunciatione, cap. 9.

Præ contradic, post contra, præ postq; subalter.

CVIVS *hic est sensus: Præposita negatio efficit, vt contradictoriæ idem valeant: postposita verò, vt contrariæ: præposita denique ac postposita, vt subalternæ.*

QVARTA: Vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: *vt hæc, Omnis homo est iustus; huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus; & ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus; huic, Hic homo non est iustus, & hic homo non est iustus; & ita cæteri.* Quarta.

Quinta. QVINTA: Particularis enũciatio æquipollet diſiunctioni omnium ſuarum ſingularium: *vt hæc, Aliquis homo eſt iuſtus; huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, aut hic homo eſt iuſtus; & ſic cæteri. & hæc, Aliquis homo non eſt iuſtus; huic, Hic homo non eſt iuſtus, aut hic homo non eſt iuſtus; & ita cæteri diſiunctiuè.*

De conuerſione abſolutarum enunciationum.

CAP. VIII.

Conuerſio quid. CONVERSIO *ſeu reciprocatio, vt hoc loco ſumitur*, eſt commutatio extremorũ enunciationis, ſeruata qualitate, & veritate: *vt ſi dicas, Nulla ſcientia eſt virtus: igitur nulla virtus eſt ſcientia. Enunciatio, cuius extrema commutantur, dicitur* conuerſa. *quæ autem fit ex commutatis extremis dicitur conuertens. Seruare qualitatem, eſt efficere conuertentem affirmatiuam ex conuerſa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem, eſt efficere ex conuerſa vera veram conuertentem.*

Alexand. Aphrod. ad 1. prio. 2. Conuerſa. Conuertens.

Triplex conuerſio. Ex 1. peri. 2. & 2. tom. Conuerſio ſimplex. EST *autem triplex conuerſio*, ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem. *Conuerſio ſimplex, quæ etiam in* terminis *appellatur, eſt conuerſio, in qua ſeruatur eadem quantitas, nullaq; alia particula adiicitur: quo pacto*

conuer-

conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua: vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo: Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Hoc genere cõuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur: quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo: Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal.

CONVERSIO *per accidens, quæ alio nomine dicitur in* parte, *est conuersio, in qua mutatur quantitas: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales, tum affirmatiuæ, tum negatiuæ: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo: Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non conuertuntur autem hoc pacto enunciationes particulares, quia sæpissimè in hoc progressu nõ seruatur veritas: vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo. Quidam homo nõ est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo: quò fit, vt earum reciprocationes nõ comprehendantur in definitione conuersionis.*

Conuersio per accidens.

Cur non conuertatur particularis in vniuersalem.

CONVERSIO *per contrapositionem est cõuersio, in qua & seruatur eadẽ quãtitas, & addi-*

Conuersio per cõtrapositionẽ

Quinta. QVINTA: Particularis enũciatio æquipollet diſiunctioni omnium ſuarum ſingularium: *vt hæc, Aliquis homo eſt iuſtus; huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, aut hic homo eſt iuſtus; & ſic cæteri. & hæc, Aliquis homo non eſt iuſtus; huic, Hic homo non eſt iuſtus, aut hic homo non eſt iuſtus; & ita cæteri diſiunctiuè.*

De conuerſione abſolutarum enunciationum.

CAP. VIII.

Conuerſio quid. CONVERSIO *ſeu reciprocatio, vt hoc loco ſumitur*, eſt commutatio extremorũ enunciationis, ſeruata qualitate, & veritate: *vt ſi dicas, Nulla ſcientia eſt virtus: igitur nulla virtus eſt ſcientia. Enunciatio, cuius extrema commutantur, dicitur* conuerſa. *quæ autem fit ex commutatis extremis dicitur conuertens. Seruare qualitatem, eſt efficere conuertentem affirmatiuam ex conuerſa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem, eſt efficere ex conuerſa vera veram conuertentem.*

Alexand. Aphrod. ad 1. prio. 2. Conuerſa. Conuertens.

Triplex conuerſio. Ex 1. peri. 2. & 2. tom. Conuerſio ſimplex. EST *autem triplex conuerſio*, ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem. *Conuerſio ſimplex, quæ etiam in* terminis *appellatur, eſt conuerſio, in qua ſeruatur eadem quantitas, nullaq; alia particula adiicitur: quo pacto*

conuer-

conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua: vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo: Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Hoc genere cõuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur: quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo: Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal.

CONVERSIO *per accidens, quæ alio nomine dicitur in* parte, *est conuersio, in qua mutatur quantitas: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales, tum affirmatiuæ, tum negatiuæ: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo: Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non conuertuntur autem hoc pacto enunciationes particulares, quia sæpissimè in hoc progressu nõ seruatur veritas: vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo. Quidam homo nõ est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo: quò fit, vt earum reciprocationes nõ comprehendantur in definitione conuersionis.*

Conuersio per accidens.

Cur non conuertatur particularis in vniuersalem.

CONVERSIO *per contrapositionem est cõuersio, in qua & seruatur eadẽ quãtitas, & addi-*

Conuersio per cõtrapositionẽ

nire ſubiecto poteſt: vt, Homo eſt grammaticus, Homo non eſt grammaticus: & omnes omnino, in quibus accidens ſeparabile de re, cuius eſt accidēs, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè, prædicatur.

Ex materia impoſſibili.

ENVNCIATIO *ex materia impoßibili, ſeu remota, eſt, cuius prædicatum non poteſt conuenire ſubiecto: vt, Homo eſt lapis, Cygnus eſt niger. Dicitur autem hæc diuiſio ſecundum materiam, quia fit ſecundum habitudinem prædicati ad ſubiectum, quam diximus materiam enunciationis.*

Indefinitæ qua ratione idem valeant quod particulares.

ILLVD *autem prætermittendum non eſt, enunciationes indefinitas tum ex modo ſignificandi ſuo, tum etiam ratione materiæ contingentis, cùm ea conſtant, idem valere atq; particulares. Vtraque de cauſa, hæc enunciatio, Homo eſt iuſtus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam homo eſt iuſtus: & ita reliquæ. Verùm quod addi ſolet, Indefinitas ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valere ratione materiæ atq; vniuerſales, etſi quo ad eas, quæ conſtant materia impoſſibili, verum eſſe videatur, in reliquis tamen mihi non probatur. Hæ ſiquidem ſunt ex materia neceſſaria, Animal eſt homo, Animal non eſt homo, Animal eſt diſciplinæ capax, Animal non eſt diſciplinæ capax: & aliæ ſimiles, vt diximus: quæ tamen non indicantur idem valere atque vniuerſales. Conceduntur enim ſimpliciter quaſi par-*

Num indefinitæ ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valeant atq; vniuerſales.

particulares. Sed qui illud dicunt, non existimãt eas esse ex materia necessaria, quia prædicata minus latè patent quàm subiecta: quod tamen nihil refert, vt alibi docebimus: etsi aliquando re minus diligenter perspecta, aliquid referre putauerimus.

ENVNCIATIO *finita est, cuius nomina omnia siue categoremata sunt finita: vt, Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum: vt, Homo est non iustus, Non homo est lapis, Socrates est homo non iustus. Quòd si dixeris, Socrates est seruus non iusti, non erit enunciatio infinita: quia illud, Non iusti, non est categorema.*

Finita. Ex 2. peri. 1.

Infinita. Ex eodem loco.

ENVNCIATIO *ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectum, aut prædicatum, aut vtrũque per se est vnum quid, ex multis categorematis coniunctum: vt, Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex & prudens. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo: quia categoremata, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur, vt non efficiãt enunciationem vnam simplicem, sed plures.*

Ex cõiuncto extremo. Elicitur ex 2 peri. 2.

ENVNCIATIO *ex simplici extremo est, cuius nec subiectum nec prædicatum ex multis iungitur categorematis: vt, Socrates est sapiens,*

Ex simplici extremo.

Socra-

lam ſententiam ſignificat, etiam imperfectam & truncatam: vt, Animal rationale, *Quantitas continua, Liber Ariſtotelis, Tractatio de oratione, & aliæ huius generis: quas cùm aliquis profert, non videtur eo ſermonis genere ſignificare, ſe vlterius velle progredi. Significant enim huiuſmodi orationes, more nominum & verborum, quæ, vt ait Ariſtoteles*, eam intelligentiam imprimunt in animo, vt qui audit, quieſcat. *Priores conſtant verbis, aut coniunctionibus, aliiſúe particulis, quarum vis non finitur in ea tantùm oratione, quæ profertur: poſteriores ferè nomine ſubſtantiuo & adiectiuo, aut caſu recto & obliquo. Quia enim adiectiuũ in ſuo ſubſtantiuo finitur ac terminatur, & ſæpe vis obliqui in ſuo recto, non ſuſpendunt huiuſmodi orationes animum audientis, quemadmodum nec nomen per ſe, aut verbum: vt Ariſtoteles de verbis ac nominibus ait.*

2.Peri.3.

Optatiuæ.

Interrogatiuæ.

Deprecatiuæ.

Imperatiuæ.

Enunciatiuæ.

PERFECTARVM *autem aliæ ſunt* optatiuæ: *vt*, O mihi præteritos referat ſi Iupiter annos. *Aliæ* interrogatiuæ: *vt*, Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris? Quoúe tenetis iter? *Aliæ* deprecatiuæ: *vt*, Parcite Dardanidæ de tot, precor, hoſtibus vni. *Aliæ* imperatiuæ: *vt*, Diſce puer virtutem ex me, verumq́; laborẽ, Fortunam ex aliis. *Aliæ* enunciatiuæ: *vt*, Vulgus amici-

amicitias vtilitate probat. *At verò ex perfectis orationibus, de solis enunciatiuis (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, sæpe etiam propositiones dicuntur) agit Dialecticus, cæteris omissis, quoniam ad Oratores & Poëtas pertinent. Nam quòd interrogatiuas non omnino reiicit, id propterea facit, vt à respondente obtineat enunciationes, quibus id quod vult, illi persuadeat.*

Ex perfectis orationibus solas enunciatiuas tractat Dialecticus.

Ita docet Aristot. 1. peri. 4.

Vt patet 1. post. 9. & 1. Top. 8. & toto ferè 8. libro top.

De enunciatione, & diuisione eius in simplices & coniunctas, & simplicium in absolutas & modales.

CAP. III.

ENVNCIATIO *igitur est* oratio perfecta, quæ verum aut falsum significat: *vt, Deus est summum bonum, Si Deum videris, omnium bonorum copia fruêris: quæ propositiones sunt veræ. Item, Id quod honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, verè felix eris: quæ sunt falsæ. Ea dicitur enunciatio vera,* quæ significat id quod est, esse, aut quod non est, non esse. *Falsa verò,* quæ significat id quod est, non esse, aut id quod non est, esse.

1. Peri. 4.

Vera & falsa enunciatio, ex 4. meta. 7. text. 27.

PORRO enunciationum quædam sunt simplices, quædam coniunctæ. Simplicium aliæ sunt absolutæ, quæ vocãtur de ineſſe, *aliæ* modales. *Enunciatio simplex est, quæ vnum de vno enunciat,*

Diuisio enunciationis ex 1. peri. 4.

Simplicis diuisio.

Ex 1. peri 2.

ciat, siue illud vnum sit simplex, siue ex multis compositum: vt si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale. Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex & prudens. Enunciatio coniuncta, quã Aristoteles coniunctione vnam, *alij* hypotheticam *vocant, est quæ ex simplicibus, coniũctione aliqua nectitur: vt, Si dies est, lux est. In quarum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex orationibus, quæ facilè ad simplices reuocari possunt: vt, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctæ enunciationes, si non actu, certè potestate ac virtute ex simplicibus componũtur. Enunciatio absoluta est ea, quæ absolutè significat aliquid inesse, aut nõ inesse alicui: vt, Homo est animal, Homo non est lapis. Modalis verò est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronunciat: vt, Homo necessariò est animal, Homo necessariò non est lapis, Hominem esse animal est necessarium, Hominem non esse lapidem est necessarium. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primum de absolutis, deinde de modalibus, ad extremum de coniunctis enunciationibus dicamus.*

Enunciatio cõiuncta seu hypothetica quæ sit. Ex 1. peri. 4.

Enunciatio absoluta, seu de inesse.

Modalis.

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum.

CAP. IV.

TRIA *potissimùm spectanda sunt in absolutis enun-*

enunciationibus. qualitas, quantitas, & materia. *Qualitas earum duplex est*, essentialis, & accidentalis. *Qualitas essentialis est coniunctio prædicati cum subiecto. Accidentalis verò, est veritas, falsitas, & cætera coniunctionis accidentia. Quantitas est extensio, aut vnitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub prædicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis, idq; pluribus modis: vt si dicas, Omnis homo est disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus: siquidem subiectum prioris enunciationis pro omnibus omnino hominibus copulatiuè sumitur, posterioris autem pro iis tantùm, qui existunt: idque disiunctiuè, vt extremo lib. patebit. Sæpe etiam sumitur pro vna re tantùm: vt si dicas, Hic homo est iustus.*

Qualitas essentialis.

Qualitas accidentalis.

Quãtitas.

Cap. 30. &c.

MATERIA *huiusmodi enunciationum est habitudo seu affectio prædicati ad subiectũ, quæ in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in aliis verò contingens, aut impossibilis, vt mox patebit, cùm de enunciationibus ex materia necessaria, contingenti & impossibili dicemus.*

Materia.

D. Tho 1. peri. lect. 13.

Cap. 5.

Varia genera absolutarum enunciationum.

CAP. V.

ENUNCIATIONES *igitur absolutæ, multis*

tis diuiſionibus apud Ariſtotelem diſpartiuntur.

2.Peri.4. 1.Peri.5. Partim 1. Peri.8. partim alibi ſæpe. *Primùm in* affirmationes & negationes: *deinde in* vniuerſales & particulares, & indefinitas & ſingulares: *poſtea in* neceſſarias, contingentes, & impoſsibiles: *rurſus* in finitas & infinitas: *ad extremũ in eas, quæ conſtant* ſubiecto & prædicato ſimplici, & *in eas, quæ conſtant* vtroque, aut altero coniuncto.

2.Peri 1. 2.Peri.2.

Affirmatio. 1.Peri.4. ABSOLVTA *affirmatio, eſt abſoluta alicuius de aliquo enũciatio: id eſt, oratio, qua aliquid alicui abſolutè tribuitur: vt, Homo eſt animal, Homo eſt lapis.*

Negatio. Ibidem. *Negatio verò, eſt alicuius ab aliquo abſoluta enunciatio: id eſt, oratio, qua aliquid ab aliquo abſolutè remouetur: vt ſi dicas, Homo non eſt lapis, Homo non eſt animal. Hæc diuiſio dicitur ſecũdùm qualitatem eſſentialem, quia fit ratione copulæ, coniunctioniſue prædicati cum ſubiecto, quæ quidem eſt eſſentialis forma enunciationis.*

Vniuerſalis. Ex 1.peri.5. & 1. prio.1. ENVNCIATIO *vniuerſalis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno vniuerſali: vt, Omnis homo eſt animal.*

Signa vniuerſalia. *Signa vniuerſalia aut ſunt vniuerſalia omnino, vt Omnis, Nullus, Quilibet: aut ad certum vſq; numerum, vt Vterque, Neuter, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi.*

Particularis. Ex eodem loco. ENVNCIATIO *particularis eſt, cuius ſubiectum notatur ſigno particulari: vt, Aliquis homo*

mo est Grãmaticus. Signa particularia aut sunt absolutè particularia, vt Quidam, Aliquis: aut particularia ex certo numero, vt Alter.

Signa particularia.

ADVERTE *tamen, signa absolutè vniuersalia, præposita negatione fieri particularia; & absolutè particularia, eàdem præfixa, fieri vniuersalia. Nam, Non omnis, & Non nullus, sunt particularia: Non quidam autem, & Non aliquis, sunt vniuersalia: vt ex aequipollentia enunciationum intelliges.*

Negatio præposita signo, mutat eius quantitatem. Cap. 7.

ENVNCIATIO *indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptum, nullo notatur signo: vt, Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps. Enunciatio singularis est, cuius subiectum accipitur pro vna tãtùm re singulari: vt, Socrates est Philosophus, Hic Homo est Philosophus, Filius Sophronisci est Philosophus. Ad hoc genus reuocantur enũciationes illæ, quarum subiecta accipiũtur pro rebus communibus præcisè: vt, Homo est species. Nam cùm earum subiecta non accipiantur pro multis, fieri non potest, vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc diuisio enũciationis dicitur secundũ quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta enunciationum.*

Indefinita. ibidem.

Singularis. Ex 1. peri. 5.

Enunciatio ex subiecto communi præcisè accepto.

ENVN-

Necessaria. Ex 5. meta. 5. text. 6. Quænam ad necessariarum genus pertineant.

ENVNCIATIO *necessaria est, quæ ita est vera, vt falsa esse non possit: vt, Homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere poni solent omnes affirmatiuæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiuæ ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Neque enim idem est, enunciationes constare ex materia necessaria aut impossibili, atque esse necessarias, aut impossibiles. Id tamen quod diximus, quòd quidem attinet ad enunciationes ex materia necessaria, tunc verum est, cùm prædicatum non minus latè patet quàm subiectum. Nam si prædicatum fuerit angustius, fieri poterit, vt affirmatiua sit falsa: vt si dicas, Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax: quæ quidem sunt ex materia necessaria, vt statim patebit.*

Contingens. Ex 1. peri. 12.

ENVNCIATIO *contingens est, quæ cùm necessaria non sit, potest tamen vera esse; seu, Quæ & vera & falsa esse potest: vt, Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus. Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contingenti, quas statim explicabimus.*

Impossibilis. Quæ ad genus impossibiliũ pertinere dicantur.

ENVNCIATIO *impossibilis est, quæ ita est falsa, vt vera esse non possit: Homo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse dicuntur omnes affirmatiuæ ex materia impossibili, & omnes negatiuæ ex materia necessaria. Id quod in*

iis,

iis, quæ constant materia necessaria, tunc verum esse intellige, cùm prædicatum non est angustius, quàm subiectum. Si enim minus latè pateat quã subiectum, poterunt esse necessariæ: vt si dicas, Quoddam animal non est homo. Quoddam animal non est disciplinæ capax. Hæc diuisio fit secundùm aptitudinem enunciationis ad veritatem & falsitatem. Sed quia hæc aptitudo nascitur ex materia enunciationis, explicandæ sunt hoc loco enunciationes constantes ex materia necessaria, contingenti, & impoßibili.

ENVNCIATIO *ex materia necessaria seu naturali est, cuius prædicatum non potest non conuenire subiecto: vt, Homo est animal, Homo non est animal: & omnes omnino, in quibus superiora de inferioribus siue affirmantur, siue negantur: aut differẽtiæ de rebus, quas componunt: aut proprietates de iis subiectis, quorum naturas consequuntur, vel de inferioribus subiectis: aut accidentia inseparabilia de rebus, à quibus separari nequeunt: aut contrà, hoc est, inferiora de superioribus, & cætera ordine conuerso. Omnes enim huiusmodi prædicationes siue affirment, siue negent, fiunt in materia necessaria & naturali: quanquam nõ omnes sunt naturales, seu directæ: vt patet ex supradictis.* Enũciatio ex materia necessaria.

ENVNCIATIO *ex materia contingenti est, cuius prædicatum & conuenire, & non conue-* Lib. 2. c. 1. Ex materia cõtingẽti.

nire

nire ſubiecto poteſt: vt, Homo eſt grammaticus, Homo non eſt grammaticus: & omnes omnino, in quibus accidens ſeparabile de re, cuius eſt accidẽs, ſiue affirmatiuè, ſiue negatiuè, prædicatur.

Ex materia impoſſibili.

ENVNCIATIO *ex materia impoſsibili, ſeu remota, eſt, cuius prædicatum non poteſt conuenire ſubiecto: vt, Homo eſt lapis, Cygnus eſt niger. Dicitur autem hæc diuiſio ſecundum materiam, quia fit ſecundum habitudinem prædicati ad ſubiectum, quam diximus materiam enunciationis.*

Indefinitæ qua ratione idem valeant quod particulares.

ILLVD *autem prætermittendum non eſt, enunciationes indefinitas tum ex modo ſignificandi ſuo, tum etiam ratione materiæ contingentis, cùm ea conſtant, idem valere atq; particulares. Vtraque de cauſa, hæc enunciatio, Homo eſt iuſtus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam homo eſt iuſtus: & ita reliquæ. Verùm quod addi ſolet, Indefinitas ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valere ratione materiæ atq; vniuerſales, erſi quo ad eas, quæ conſtant materia impoſſibili, verum eſſe videatur, in reliquis tamen mihi non probatur. Hæ ſiquidem ſunt ex materia neceſſaria, Animal eſt homo, Animal non eſt homo, Animal eſt diſciplinæ capax, Animal non eſt diſciplinæ capax: & aliæ ſimiles, vt diximus: quæ tamen non indicantur idem valere atque vniuerſales. Conceduntur enim ſimpliciter quaſi*

Num indefinitæ ex materia neceſſaria & impoſſibili, idem valeant atq; vniuerſales.

par-

particulares. Sed qui illud dicunt, non existimãt eas esse ex materia necessaria, quia prædicata minus latè patent quàm subiecta: quod tamen nihil refert, vt alibi docebimus: etsi aliquando re minus diligenter perspecta, aliquid referre putauerimus.

ENVNCIATIO *finita est, cuius nomina omnia siue categoremata sunt finita: vt, Homo est iustus. Infinita verò, cuius aliquod categorema est infinitum: vt, Homo est non iustus, Non homo est lapis, Socrates est homo non iustus. Quòd si dixeris, Socrates est seruus non iusti, non erit enunciatio infinita: quia illud, Non iusti, non est categorema.*

Finita. Ex 2. peri. 1.

Infinita. Ex eodem loco.

ENVNCIATIO *ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectum, aut prædicatum, aut vtrũque per se est vnum quid, ex multis categorematis coniunctum: vt, Socrates est homo iustus, Homo iustus est sapiens, Homo iustus est simplex & prudens. Quòd si dicas, Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extremo: quia categoremata, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, vt sint vnum prædicatum: ex quo sequitur, vt non efficiãt enunciationem vnam simplicem, sed plures.*

Ex cõiuncto extremo. Elicitur ex 2 peri. 2.

ENVNCIATIO *ex simplici extremo est, cuius nec subiectum nec prædicatum ex multis iungitur categorematis: vt, Socrates est sapiens,*

Ex simplici extremo.

Socra-

Socrates philoſophatur. Hæc de variis generibus abſolutarum enunciationum. Nunc de earum oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione dicamus.

De oppoſitione abſolutarum enunciationum.

CAP. VI.

Oppoſitio abſolutarum.

OPPOSITIO, *vt in abſolutis enunciationibus cernitur*, eſt duarum abſolutarum enunciationum eodem ſubiecto prædicatoq; conſtantium, repugnantia ſecundùm affirmationem & negationem: *vt ſi dicas, Hic homo eſt iuſtus, Hic homo non eſt iuſtus. Porrò enunciationes oppoſitæ ſi fuerint vniuerſales, erunt contrariæ: vt, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus. Earum hæc eſt conditio, vt ſimul veræ eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul falſæ, ſiue in materia contingenti, vt patet in tradito exemplo, ſiue in neceſſaria: vt ſi dicas, Omne animal eſt diſciplinæ capax, Nullum animal eſt diſciplinæ capax.*

Ex 1. peri. 5. & 6.

Cõtrariæ.

Conditio contrariarum.

Subcontrariæ.

SI *autem fuerint particulares, dicentur ſubcontrariæ: vt, Quidam homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Harum conditio eſt, vt falſæ ſimul eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul veræ, ſiue in materia contingenti, vt in hoc eodem exemplo cernis, ſiue in materia neceſſaria:*

Conditio ſubcontrariarum.

ria: vt si dicas. Quoddam animal est capax disciplinæ, Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoq; dices de indefinitis, spectata earum significandi figura.

Oppositio indefinitarum.

SI verò altera fuerit vniuersalis, altera particularis, vel vtraq; singularis, erunt contradicentes, siue contradictoriæ: vt, Omnis homo est iustus, Quidam homo non est iustus; Nullus homo est iustus, Quidam homo est iustus; Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harum conditio hæc est, vt nec simul veræ, nec simul falsæ esse possint. Idem dices de iis, quarum subiectum accipitur pro eadem re communi præcisè: vt si dicas, Homo est species. Homo non est species. Si quis autem quærat, num in quauis contradictione altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa, occurrendum est, ita rem habere, præterquam in contradictionibus futuri contingentis: vt si dicas, Hic homo morietur cras, Hic homo non morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationibus determinatè vera est, aut falsa: id quod de cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium locum desiderat ampliorem.

Contradicentes.

Conditio contradicentium.

Oppositio enunciationum ex subiecto communi præcisè sumpto.

Num cuiusuis contradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

ADDVNT multi quartum oppositionis genus, quod vocant subalternarum: duarum inquam enunciationum, affirmantium aut negantium idem de eodem, ita tamen, vt quod altera

Subalternæ.

affirmat in toto, altera affirmæ in parte: quæ propterea dicuntur ſubalternæ, *quòd altera ſub altera collocetur: cuiuſmodi ſunt hæ duæ enunciationes, Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus: item hæ, Nullus homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Verùm huiuſmodi enunciationes non rectè dicuntur oppoſitæ, quia non repugnant inter ſe ſecundum affirmationem & negationem. Accedit eò, quòd nec etiam ſecundum veritatem aut falſitatem. Nam ex veritate vniuerſalis, quæ vocatur* ſubalternans, *concluditur veritas particularis: & ex falſitate particularis, quæ dicitur* ſubalternata, *concluditur falſitas vniuerſalis: quod in eiſdem exemplis facilè eſt cernere. Cùm igitur abſurdè videatur dici, eas enunciationes eſſe oppoſitas, quæ nec ſecundum veritatem, nec ſecundum falſitatem repugnant, imò verò ita ſunt affectæ, vt altera alteram ſecum trahat: efficitur vt hac quoque ratione ſubalternæ non ſint in oppoſitis numerandæ.*

Subalternæ nõ ſunt oppoſitæ.

Conditio ſubalternarum.

QVINETIAM *ſubcontrariæ, ſi propriè de oppoſitione, eiuſq; conditionibus loquendum eſt, non ſunt in oppoſitarum numero ponendæ: tum quia altera nõ verè negat, quod altera affirmat; tum etiam, quia non eſt propria oppoſitionis conditio repugnantia ſecundum falſitatem, ſed ſecundum veritatem. Quò fit, vt Ariſtoteles ſecundo li-*

Subcõtrarias nõ eſſe propriè oppoſitas.

do libro de priori resolutione meritò dicat, sub- Cap. 15.
contrarias enunciationes nõ esse reuera oppositas, sed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura.

Subalternans. Subalternans.
Omnis homo est Cõtrariæ. Nullus homo est iustus. iustus.

Quidã homo Subcõtrariæ. Quidã homo nõ est iustus. est iustus.
Subalternata. Subalternata.
Socrates est Contradicentes. Socrates non iustus. est iustus.

De æquipollentia enunciationum de inesse.

CAP. VII.

ÆQVIPOLLENTES, *& æquiualentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutæ, constantes eodem subiecto, eodémque prædicato, quæ una quidem, aut altera negatione differunt,* Æquipollentes quæ sint.

ſed tamen idem valent, ſeſeq; mutuò inferunt: vt hæ duæ, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus. Quoniam igitur huius rei cognitio nõ parum conducit ad exponendas obſcuriores enunciationes, notãdæ ſunt hæ regulæ. Prima: Negatio præpoſita ſubiecto cuiuſque enunciationis, & ſigno, ſi ſignum habet, efficit eam æquipollentẽ contradictoriæ. *Hac regula iudicabis has enũciationes idem valere, Non omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus: quia, niſi præpoſuiſſes negationem ſubiecto prioris, eſſent procul dubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus: Socrates eſt iuſtus, Non Socrates non eſt iuſtus: & ſic cæteras huiuſmodi.*

Prima regula.

Secunda. SECVNDA: Negatio poſtpoſita ſubiecto enunciationis vniuerſalis, efficit eam æquipollentem contrariæ. *Hac regula iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus; & has, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo nõ eſt iuſtus. Eadem ratio eſt in ſubcontrariis: vt patebit experienti.*

Tertia. TERTIA: Negatio præpoſita & poſtpoſita ſubiecto enũciationis vniuerſalis, aut particularis, reddit eam æquiualentẽ ſubalternæ. *Hoc documento intelligimus, has enunciationes idem valere, Non omnis homo non eſt*

est iustus, Quidam homo est iustus; & has, Nullus homo est iustus, Non aliquis homo est iustus. Quanquam enim in hac secunda complicatione, non videas subiectum posterioris enunciationis habere negationem præpositam & postpositam, sed solùm præpositam: tamen quia enunciatio subalternata priori ita habet, Aliquis homo non est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies, negationem posi- Nota. *tam auferendo, atque non positam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Has omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu:* D. Thom. opusculo 4. de enunciatione, cap. 9.

Præ contradic, post contra, præ postq; subalter.

CVIVS *hic est sensus: Præposita negatio efficit, vt contradictoriæ idem valeant: postposita verò, vt contrariæ: præposita denique ac postposita, vt subalternæ.*

QVARTA: Vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: *vt hæc, Omnis homo est iustus; huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus; & ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus; huic, Hic homo non est iustus, & hic homo non est iustus; & ita cæteri.* Quarta.

Quinta. QVINTA: Particularis enũciatio æquipollet diſiunctioni omnium ſuarum ſingularium: *vt hæc, Aliquis homo eſt iuſtus; huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, aut hic homo eſt iuſtus; & ſic cæteri. & hæc, Aliquis homo non eſt iuſtus; huic, Hic homo non eſt iuſtus, aut hic homo non eſt iuſtus; & ita cæteri diſiunctiuè.*

De conuerſione abſolutarum enunciationum.

CAP. VIII.

Conuerſio quid. CONVERSIO *ſeu reciprocatio, vt hoc loco ſumitur*, eſt commutatio extremorũ enunciationis, ſeruata qualitate, & veritate: *vt ſi dicas, Nulla ſcientia eſt virtus: igitur nulla virtus eſt ſcientia. Enunciatio, cuius extrema commutantur, dicitur* conuerſa. *quæ autem fit ex commutatis extremis dicitur conuertens. Seruare qualitatem, eſt efficere conuertentem affirmatiuam ex conuerſa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem, eſt efficere ex conuerſa vera veram conuertentem.*

Alexand. Aphrod. ad 1. prio. 2. Conuerſa. Conuertens.

Triplex conuerſio. Ex 1. peri. 2. & 2. tom. Conuerſio ſimplex. EST *autem triplex conuerſio*, ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem. *Conuerſio ſimplex, quæ etiam in* terminis *appellatur, eſt conuerſio, in qua ſeruatur eadem quantitas, nullaq; alia particula adiicitur: quo pacto*

conuer-

conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua: vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo: Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Hoc genere cõuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur: quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo: Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal.

CONVERSIO *per accidens, quæ alio nomine dicitur in* parte, *est conuersio, in qua mutatur quantitas: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales, tum affirmatiuæ, tum negatiuæ: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo: Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non conuertuntur autem hoc pacto enunciationes particulares, quia sæpissimè in hoc progressu nõ seruatur veritas: vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo. Quidam homo nõ est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo: quò fit, vt earum reciprocationes nõ comprehendantur in definitione conuersionis.*

Conuersio per accidens.

Cur non conuertatur particularis in vniuersalem.

CONVERSIO *per contrapositionem est cõuersio, in qua & seruatur eadẽ quãtitas, & additione*

Conuersio per cõtrapositionẽ.

tione negationum ex finitis extremis simplicibus fiunt infinita: quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne non animal est nõ homo; Quoddã animal non est bellua, igitur quedã non bellua non est non animal. Mandantur hæc memoriæ, hoc vno disticho:

Ex 2. Top. 3. vbi Arist. tradit consequẽtiam è cõuerso.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci:
Ast O per contra, sic fit conuersio tota.

In quo quidem quatuor illæ voces Feci, Eua, Ast, *& O, continent quatuor vocales: quarũ A, significat vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam, I particularẽ affirmatiuam, O particularẽ negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Atq; hæc dicta sint de conuersione enunciationũ, constantium vtroq; extremo communi, quas solas Aristoteles in tradendis cõuersionibus spectauit. Quòd si enunciationes cõstant vtroq; extremo singulari, dicendum est, illas siue affirmatiuæ sint, siue negatiuæ, conuerti simpliciter: vt si dicas, Socrates est hic Philosophus, igitur hic Philosophus est Socrates; Socrates non est Plato, igitur Plato non est Socrates. Si verò constent subiecto singulari, & predicato communi dicendum est, illas conuerti per accidens:*

affir-

affirmatiuas quidem in particulares, hoc modo, Socrates est philosophus, igitur aliquis philosophus est Socrates: negatiuas verò, & in particulares, & in vniuersales, hoc modo, Socrates non est lapis, igitur aliquis lapis non est Socrates, & nullus lapis est Socrates. Si deniq; constent subiecto communi, & prædicato singulari, dicendum est, affirmatiuas quidem, & vniuersales negatiuas conuerti per accidẽs in singulares, hoc modo, Omnis vel aliquis philosophus est Socrates, ergo Socrates est philosophus; Nullus sutor est Socrates, ergo Socrates non est sutor: negatiuas autem particulares non conuerti: darentur enim conuersæ veræ, & conuertentes falsæ: vt si dicas Aliquis philosophus nõ est Socrates, ergo Socrates non est philosophus. Hæc de enunciationibus, quæ absolutè inesse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat: nunc ad eas, quæ modales vocantur, veniamus.

Quot sint genera ac formulæ modalium enunciationum.

CAP. IX.

MODALIS *enunciatio, vt suprà diximus,* est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronũciat. *Huius quatuor sunt genera, ex necessario, ex contingenti, ex possibili, & impossibili. Modales ex necessario sunt,* Cap. 3. 2. Peri. 3. & 1. prio 3. & 12.

Ex necessario. Ex contingenti. Ex possibili. Ex impossibili.

quæ enunciant aliquid esse necessarium, aut non necessarium. Modales ex contingenti sunt, quæ enunciant aliquid esse contingens, aut non contingens. Ex possibili verò, quæ enunciant possibile esse, aut non possibile. Ex impossibili denique, quæ impossibile aut non impossibile.

Necessarium. Contingens. Possibile. Impossibile.

NECESSARIVM *est, quod non potest non esse: vt, hominem esse animal. Contingens est, quod potest esse, & non esse: vt, Socratem esse grammaticum. Possibile (quod necessario & cõtingenti commune habetur) est, quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt. Impossibile denique est, quod esse non potest: vt, hominem esse lapidem.*

Duæ formulæ modalium. Modus. Dictum.

SINGVLA *porrò genera modalium duabus tantum formulis efferri possunt: altera, si modus (id est dictio, qua significamus modum, quo aliquid alicui ineſt, aut non ineſt) sit aduerbium: vt si dicas, Homo necessariò est animal, Socrates contingenter est grammaticus: & ita in cæteris. altera, si modus sit nomen, quod enuncietur de oratione ex verbo infinitiuo composita, quæ* dictum *appellatur: vt si dicas, Hominem esse animal est necessarium, Socratem esse grammaticum est contigens: & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare possumus* in actu exercito, *vt vocãt, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit: quo pacto*

pronun-

pronunciandi verbum in descriptione modalium intelligendum est. Nam si in actu signato, *vt Dialectici loquuntur, pronunciaueris, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, vtpote enunciãdo modum de aliqua voce, quæ dictum, aut enũciationem in dicto comprehensam demonstret, non efficies sanè modalem enunciationem, sed verè absolutam. Hæ namque sunt absolutæ, Hoc dictum, Hominem esse animal, est necessarium: Hæc enunciatio, Socrates est grammaticus, est contingens: vt alibi patebit. Itaq; modales enunciationes duabus tantùm formulis, vt dictum est, efferuntur.*

Explicatur descriptio modalium

Nota.

2. Peri. 3.

DIFFERVNT *autem duæ illæ formulæ tribus potißimùm de causis: Primùm, quia in priori, modus est aduerbium; in posteriori, nomen. Deinde, quia in priori modus non prædicatur, sed efficit copulam enunciationis; at in posteriori prædicatur. Demum, quia in priori formula vnum tantùm est subiectum, & vnũ prædicatum, vt patet: at in posteriori duo subiecta, & duo prædicata reperiuntur. Nam dictum, seu (vt veriùs loquar) copula dicti, (hæc enim est, quæ propriè dicitur necessaria, aut contingens, &c.) est principale subiectum, modus principale prædicatum: in ipso autem dicto alterum subiectum, & alterum prædicatum continetur, quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formu-*

Primum discrimen.

Secũdum.

Tertium.

Copula dicti verius dicitur subiectũ modalis.

Modus est principale prædicatũ.

formula omissa, quia minus vsurpata est (saltem in modalibus ex possibili & impossibili) solùm posteriorem imitatione Aristotelis tractabimus: ac primùm de quantitate, qualitate, & materia modalium dicemus: postea tres earum affectiones, oppositionem, aequipollentiam, & conuersionem, quanta poterimus breuitate ac perspicuitate exponemus.

a. Peri. 3.

De qualitate, quantitate, & materia modalium.

CAP. X.

Duplex qualitas essentialis modaliũ.

CVM igitur in modalibus huius formulæ duo sint subiecta, & duo prædicata, necessariò efficitur, vt duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione & negatione modi: altera in affirmatione & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est, vt ex dictis patet. Hinc nata est diuisio illa modaliũ, in eas quæ vtrunque prædicatum affirmant; vt, Hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ vtrunq; negant; vt, Hominem non esse animal, non est contingens: in eas, quæ modũ affirmant, & prædicatum dicti negant; vt, Hominem nõ esse grammaticum est possibile: & in eas, quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant; vt, Hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia

Cap. superiori. Diuisio modalium ratione qualitatis.

tamen

tamen præcipuæ qualitatis maior est habẽda ratio, enunciationes quæ modum affirmauerint, affirmatiuæ; quæ eũdẽ negauerint, negatiuæ simpliciter appellandæ sunt; siue dictum affirmatiuũ sit, siue negatiuum.

Quænam modales simpliciter dicendæ sint affirmatiuę aut negatiuæ.

DE qualitate autem accidentali, hoc est, de veritate & falsitate modalium, hoc dicendum est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ veri aut falsi significatione definitur) cæterùm eas quæ veræ sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariæ, Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingẽs, Hominem mori est possibile, Hominem esse lapidem est impossibile: quia ita sunt veræ, vt falsæ nunquam esse possint. Hæ verò, Hominem esse animal non est necesse, Hominem esse grammaticum nõ est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile: hæ, inquam, sunt impossibiles: quia ita sunt falsæ, vt veræ nunquam esse valeant, atq; ita res habet in cæteris.

Qualitas accidentalis modalium.

Omnes modales aut sunt necessariæ, aut impossibiles.

QVOD verò attinet ad quantitatem, altera cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absoluta-

Duplex quantitas modaliũ.

lutarum enunciationum, vniuerſalis, particularis, indefinita, & ſingularis. Itaque hæc ex parte modales dici ſolent aut vniuerſales; *vt, Omnem hominem eſſe animal eſt neceſſe: aut* particulares; *vt, Aliquem hominem eſſe grammaticum eſt contingens: aut indefinitæ; vt, Hominẽ mori eſt poſſibile: aut* ſingulares; *vt Socratem eſſe lapidem eſt impoſſibile.*

Quantitas verborum propria.

IN ſubiecto autem principali, hoc eſt, in copula dicti, reperitur ea quãtitas, quæ verborum propria eſt, nimirum quantitas temporis: quæ quidem duplex eſt, vniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis diſtribuit copulã dicti in omne tempus, particularis in aliquod tempus. Atque vniuerſalis ſignificatur his modis, Neceſſarium & Impoſsibile: *particularis, duobus reliquis. Nã Neceſſarium perpetuò rem ponit: Impoſſibile, perpetuò tollit: Còntingens, ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt ſignificet poſſe etiam non eſſe: Poſſibile denique ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt nec ſignificet poſſe etiam non eſſe, nec non poſſe non eſſe. Itaque* Neceſſarium, Impoſsibile, Cõtingens, & Poſsibile, *perinde ſe habent in modalibus, atq; ſigna illa,* Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam, *in abſolutis: niſi quòd ſigna deſignant quantitatem numeralem, modi autem quantitatem temporis. Vnde efficitur, vt quemadmodũ præpoſita negatione ſigna vniuerſalia fiunt particu-*

Modi vniuerſales.

Modi particulares.

Modi in modalibus ſunt velut ſigna in abſolutis.

Quo pacto modi vniuerſales, fiant parti-

ticularia, & particularia vniuerſalia, vt ſuprà dictum eſt: ſic modi vniuerſales fiunt particulares, & particulares vniuerſales. Itaque Non neceſſarium, & Non impoſsibile, *ſunt modi particulares*; Non contingens *autem*, & Non poſsibile, *vniuerſales: quemadmodum* Non omnis, & Non nullus, *ſunt ſigna particularia*; Non quidam *autem*, & Non aliquis, *vniuerſalia.*

culares: & particulares, vniuerſales.

NEC mireris quòd dixerim, quantitatem hanc temporis cerni in copula dicti, & tamen deſignari per modum, qui de copula dicti prædicatur. Nam modus vtrunq; habet, & quòd ſit prædicatum, & quòd fungatur officio ſyncategorematis, deſignantis quantitatẽ temporis: quemadmodum ſigna abſolutarũ enunciationum deſignant quantitatẽ multitudinis. Quia igitur hæc quantitas præcipua eſt in modalibus, non immeritò Ariſtoteles conſueuit collocare modos initio huiuſmodi enunciationum, vt ſtatim quantitas earum ex ipſo principio cognoſci poſsit, quemadmodum abſolutarum quantitas ex ſignis præpoſitis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Ariſtoteles modales enunciationes, Neceſſe eſt hominem eſſe animal, Contingens eſt Socratem eſſe lapidem, & ita cæteras: non quidem vt efficiat ex modis ſubiecta, & ex dictis prædicata, ſed vt quantitas earum propria.

Quantitas temporis cernitur in verbo dicti, & tamẽ ſignatur per modũ. Modus fungitur officio ſyncategorematis. Cur modales inchoentur à modis.

vt diximus, atq; adeò præcipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Duplex materia modaliũ.

QVOD *denique attinet ad materiam, altera cernitur inter modum & dictum: altera inter prædicatum dicti, & subiectum dicti. Et hæc quidem posterior triplex est, necessaria, contingens, & impossibilis, quemadmodũ in absolutis enunciationibus. Illa verò quæ propria est modalium, est duplex. Etenim cùm omnis modus, qui semel conuenit dicto, non possit eidem non conuenire; & omnis, qui aliquando non conuenit, non possit vnquam eidem congruere: efficitur, vt omnis habitudo modi ad dictum, sit vel necessarij prædicati, vel impossibilis, sicq; vt materia modaliũ præcipua, aut sit necessaria, aut impossibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice nascitur id, quod paulo superiùs diximus, Omnem modalem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.*

Materia præcipua modalium est necessaria vel impossibilis.

HACTENVS *de qualitate, quantitate, & materia modaliũ diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc est, de earum oppositione, æquipollentia, & cõuersione dicamus. Verùm vt priora duo capita tractemus, missa faciendæ sunt hoc loco modales ex contingenti hactenus explicato, seu (quod idem est) propriè dicto, ne earum inconstantia nostram interturbet disputationem.*

Relinquũtur hoc loco modales ex contingenti.

Est

Est enim earum natura & conditio tam varia, vt vix vllam cum aliis modalibus seruent oppositionis aut æquipollentiæ legem. Quia tamen Aristoteles in oppositione & æquipollentia modaliũ tractanda, meminit enunciationum ex contingenti impropriè sumpto, vtpote vt idem valeat quod possibile: nos etiam, ne quod dissidium, vel specie tenus inter hanc & Aristotelicam tractationem esse videatur, eisdem enunciationibus in eâdem impropria significatione vtemur. Quanquam si res ipsa tantùm spectanda esset, tenerioribusq́ ingeniis magis consulendum, (quod prima editione fecimus) vtilius foret, si nulla earum in hac re mentio fieret.

1. Peri. 3.

De oppositione modalium.

CAP. II.

VT igitur modalium oppositio tractetur, illud primò constituendum est, in hoc enunciationum genere, tot oppositionum formas spectari, quot cernũtur in absolutis, contrariam videlicet, subcontrariam, & contradictoriam, atq́ adeò illam impropriam oppositionis speciem, quæ inter subalternas esse dicitur: de qua simul ea ratione differendum est, quòd eius tractatio coniuncta sit cum tractatione oppositarum, nec parum ad earum explicationem conducat.

ILLVD deinde ponendum est, easdem leges,

tione negationum ex finitis extremis ſimplicibus fiunt infinita: quo pacto conuertuntur vniuerſalis affirmatiua, & particularis negatiua: vt ſi dicas, Omnis homo eſt animal, igitur omne non animal eſt nõ homo; Quoddã animal non eſt bellua, igitur quadã non bellua non eſt non animal.

Ex 2. Top. 3. vbi Ariſt. tradit conſequẽtiam è cõuerſo.

Mandantur hæc memoriæ, hoc vno diſticho:

Feci ſimpliciter conuertitur, Eua per acci:
Aſt O per contra, ſic fit conuerſio tota.

IN *quo quidem quatuor illæ voces* Feci, Eua, Aſt, & O, *continent quatuor vocales: quarũ A, ſignificat vniuerſalem affirmatiuam, E vniuerſalem negatiuam, I particularẽ affirmatiuam, O particularẽ negatiuam. Reliqua ſunt perſpicua ex dictis. Atq; hæc dicta ſint de conuerſione enunciationũ, conſtantium vtroq; extremo communi, quas ſolas Ariſtoteles in tradendis cõuerſionibus ſpectauit. Quòd ſi enunciationes cõſtant vtroq; extremo ſingulari, dicendum eſt, illas ſiue affirmatiuæ ſint, ſiue negatiuæ, conuerti ſimpliciter: vt ſi dicas, Socrates eſt hic Philoſophus, igitur hic Philoſophus eſt Socrates; Socrates non* [illegible] *Plato, igitur Plato non eſt Socrates. Si verò* [illegible]*ent ſubiecto ſingulari, & prædicato com-* [illegible] *dicendum eſt, illas conuerti per accidens: affir-*

affirmatiuas quidem in particulares, hoc modo, Socrates eſt philoſophus, igitur aliquis philoſophus eſt Socrates: negatiuas verò, & in particulares, & in vniuerſales, hoc modo, Socrates non eſt lapis, igitur aliquis lapis non eſt Socrates, & nullus lapis eſt Socrates. Si deniq; conſtent ſubiecto communi, & prædicato ſingulari, dicendum eſt, affirmatiuas quidem, & vniuerſales negatiuas conuerti per accidẽs in ſingulares, hoc modo, Omnis vel aliquis philoſophus eſt Socrates, ergo Socrates eſt philoſophus; Nullus ſutor eſt Socrates, ergo Socrates non eſt ſutor: negatiuas autem particulares non conuerti: darentur enim conuerſæ veræ, & conuertentes falſæ: vt ſi dicas Aliquis philoſophus nõ eſt Socrates, ergo Socrates non eſt philoſophus. Hæc de enunciationibus, quæ abſolutè ineſſe aliquid, aut non ineſſe declarant, dixiſſe ſufficiat: nunc ad eas, quæ modales vocantur, veniamus.

Quot ſint genera ac formulæ modalium enunciationum.

CAP. IX.

MODALIS *enunciatio, vt ſuprà diximus,* eſt, quæ quo modo aliquid alicui inſit, aut non inſit, pronũciat. *Huius quatuor ſunt genera, ex neceſſario, ex contingenti, ex poſſibili, & impoßibili. Modales ex neceſſario ſunt,* Cap. 3. 2. Peri. 3. & 1. prio 3. & 12.

Socrates philoſophatur. Hæc de variis generibus abſolutarum enunciationum. Nunc de earum oppoſitione, æquipollentia, & conuerſione dicamus.

De oppoſitione abſolutarum enunciationum.

CAP. VI.

Oppoſitio abſolutarum.

OPPOSITIO, *vt in abſolutis enunciationibus cernitur*, eſt duarum abſolutarum enunciationum eodem ſubiecto prædicatoq; conſtantium, repugnantia ſecundùm affirmationem & negationem: *vt ſi dicas, Hic homo eſt iuſtus, Hic homo non eſt iuſtus. Porrò enunciationes oppoſitæ ſi fuerint vniuerſales, erunt contrariæ: vt, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus. Earum hæc eſt conditio, vt ſimul veræ eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul falſæ, ſiue in materia contingenti, vt patet in tradito exemplo, ſiue in neceſſaria: vt ſi dicas, Omne animal eſt diſciplinæ capax, Nullum animal eſt diſciplinæ capax.*

Ex 1. peri. 5. & 6.

Cõtrariæ.

Conditio contrariarum.

Subcontrariæ.

Conditio ſubcontrariarum.

SI *autem fuerint particulares, dicentur ſubcontrariæ: vt, Quidam homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Harum conditio eſt, vt falſæ ſimul eſſe non poſſint, quanquam poſſint eſſe ſimul veræ, ſiue in materia contingenti, vt in hoc eodem exemplo cernis, ſiue in materia neceſſaria:*

ria: vt si dicas. Quoddam animal est capax disciplinæ, Quoddam animal non est capax disciplinæ. Idem quoq; dices de indefinitis, spectata earum significandi figura.

Oppositio indefinitarum.

SI *verò altera fuerit vniuersalis, altera particularis, vel vtraq; singularis, erunt contradicentes, siue contradictoriæ: vt, Omnis homo est iustus, Quidam homo non est iustus; Nullus homo est iustus, Quidam homo est iustus; Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harum conditio hæc est, vt nec simul veræ, nec simul falsæ esse possint. Idem dices de iis, quarum subiectum accipitur pro eadem re communi præcisè: vt si dicas, Homo est species, Homo non est species. Si quis autem quærat, num in quauis contradictione altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa, occurrendum est, ita rem habere, præterquam in contradictionibus futuri contingentis: vt si dicas, Hic homo morietur cras, Hic homo non morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationibus determinatè vera est, aut falsa: id quod de cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium locum desiderat ampliorem.*

Contradicentes.

Conditio contradicentium.

Oppositio enunciationum ex subiecto communi præcisè sumpto.

Num cuiusuis contradictionis altera pars sit vera, altera falsa.

ADDVNT *multi quartum oppositionis genus, quod vocant* subalternarum: *duarum inquam enunciationum, affirmantium aut negantium idem de eodem, ita tamen, vt quod altera*

Subalternæ.

affirmat in toto, altera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur ſubalternæ, *quòd altera ſub altera collocetur: cuiuſmodi ſunt hæ duæ enunciationes, Omnis homo eſt iuſtus, Quidam homo eſt iuſtus: item hæ, Nullus homo eſt iuſtus, Quidam homo non eſt iuſtus. Verùm huiuſmodi enunciationes non rectè dicuntur oppoſitæ, quia non repugnant inter ſe ſecundum affirmationem & negationem. Accedit eò, quòd nec etiam ſecundum veritatem aut falſitatem. Nam ex veritate vniuerſalis, quæ vocatur* ſubalternans, *concluditur veritas particularis: & ex falſitate particularis, quæ dicitur* ſubalternata, *concluditur falſitas vniuerſalis: quod in eiſdem exemplis facilè eſt cernere. Cùm igitur abſurdè videatur dici, eas enunciationes eſſe oppoſitas, quæ nec ſecundum veritatem, nec ſecundum falſitatem repugnant, imò verò ita ſunt affectæ, vt altera alteram ſecum trahat: efficitur vt hac quoque ratione ſubalternæ non ſint in oppoſitis numerandæ.*

Subalternæ nõ ſunt oppoſitæ.

Conditio ſubalternarum.

QVINETIAM *ſubcontrariæ, ſi propriè de oppoſitione, eiuſq; conditionibus loquendum eſt, non ſunt in oppoſitarum numero ponendæ: tum quia altera nõ verè negat, quod altera affirmat; tum etiam, quia non eſt propria oppoſitionis conditio repugnantia ſecundum falſitatem, ſed ſecundum veritatem. Quò fit, vt Ariſtoteles ſecundo li-*

Subcõtrarias nõ eſſe propriè oppoſitas.

do libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias enunciationes nõ esse reuera oppositas, sed voce duntaxat. Hæc omnia cernes in hac figura. Cap. 15.

Subalternans.	Subalternans.
Omnis homo est iustus.	Cõtrariæ. Nullus homo est iustus.

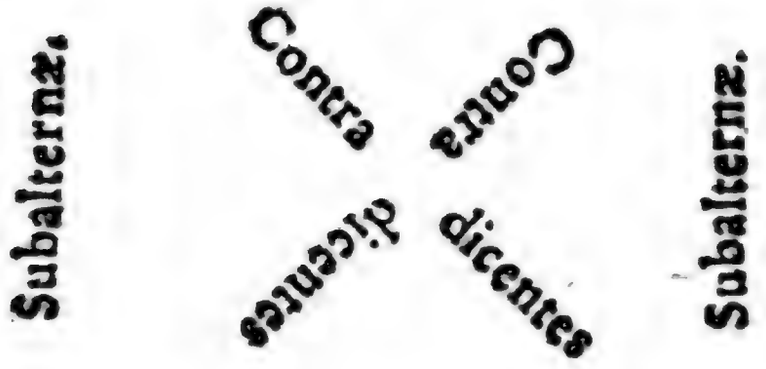

Quidã homo est iustus.	Subcõtrariæ. Quidã homo nõ est iustus.
Subalternata.	Subalternata.
Socrates est iustus.	Contradicentes. Socrates non est iustus.

De æquipollentia enunciationum de inesse.

CAP. VII.

ÆQVIPOLLENTES, *& æquiualentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutæ, constantes eodem subiecto, eodémque prædicato, quæ vna quidem, aut altera negatione differunt,* Æquipollentes quæ sint.

ſed tamen idem valent, ſeſeq; mutuò inferunt: vt hæ duæ, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus. Quoniam igitur huius rei cognitio nõ parum conducit ad exponendas obſcuriores enunciationes, notãdæ ſunt hæ regulæ. Prima: Negatio præpoſita ſubiecto cuiuſque enunciationis, & ſigno, ſi ſignum habet, efficit eam æquipollentẽ contradictoriæ. *Hac regula iudicabis has enũciationes idem valere, Non omnis homo eſt iuſtus, aliquis homo non eſt iuſtus: quia, niſi præpoſuiſſes negationem ſubiecto prioris, eſſent procul dubio contradicentes. Eadem quoq; arte iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo eſt iuſtus, Non quidam homo non eſt iuſtus: Socrates eſt iuſtus, Non Socrates non eſt iuſtus: & ſic cæteras huiuſmodi.*

Prima regula.

Secunda. SECVNDA: Negatio poſtpoſita ſubiecto enunciationis vniuerſalis, efficit eam æquipollentem contrariæ. *Hac regula iudicabis has eſſe æquipollentes, Omnis homo non eſt iuſtus, Nullus homo eſt iuſtus; & has, Omnis homo eſt iuſtus, Nullus homo nõ eſt iuſtus. Eadem ratio eſt in ſubcontrariis: vt patebit experienti.*

Tertia. TERTIA: Negatio præpoſita & poſtpoſita ſubiecto enũciationis vniuerſalis, aut particularis, reddit eam æquiualentẽ ſubalternæ. *Hoc documento intelligimus, has enunciationes idem valere, Non omnis homo non*

eſt

est iustus, Quidam homo est iustus; & has, Nullus homo est iustus, Non aliquis homo est iustus. Quanquam enim in hac secunda complicatione, non videas subiectum posterioris enunciationis habere negationem præpositam & postpositam, sed solùm præpositam: tamen quia enunciatio subalternata priori ita habet, Aliquis homo non est iustus, negatione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio iterum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies, negationem positam auferendo, atque non positam ponendo. Id quod in cæteris regulis diligenter observabis. Nota.

Has omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu: D. Thom. opusculo 4. de enunciatione, cap. 9.

Præ contradic, post contra, præ postq; subalter.

CVIVS *hic est sensus: Præposita negatio efficit, vt contradictoria idem valeant: postposita verò, vt contraria: præposita denique ac postposita, vt subalternæ.*

QVARTA: Vniuersalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium suarum singularium: *vt hæc, Omnis homo est iustus; huic orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus; & ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus; huic, Hic homo non est iustus, & hic homo non est iustus; & ita cæteri.* Quarta.

Quinta. QVINTA: Particularis enũciatio æquipollet diſiunctioni omnium ſuarum ſingularium: *vt hæc, Aliquis homo eſt iuſtus; huic orationi, Hic homo eſt iuſtus, aut hic homo eſt iuſtus; & ſic cæteri. & hæc, Aliquis homo non eſt iuſtus; huic, Hic homo non eſt iuſtus, aut hic homo non eſt iuſtus; & ita cæteri diſiunctiuè.*

De conuerſione abſolutarum enunciationum.

CAP. VIII.

Conuerſio quid. CONVERSIO *ſeu reciprocatio, vt hoc loco ſumitur*, eſt commutatio extremorũ enunciationis, ſeruata qualitate, & veritate: *vt ſi dicas, Nulla ſcientia eſt virtus: igitur nulla virtus eſt ſcientia. Enunciatio, cuius extrema commutantur, dicitur* conuerſa. *quæ autem fit ex commutatis extremis dicitur conuertens. Seruare qualitatem, eſt efficere conuertentem affirmatiuam ex conuerſa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare veritatem, eſt efficere ex conuerſa vera veram conuertentem.*

Alexand. Aphrod. ad 1. prio. 2. Conuerſa. Conuertens.

Triplex conuerſio. Ex 1. peri. 2. & 2. tom. Conuerſio ſimplex. EST *autem triplex conuerſio*, ſimplex, per accidens, & per contrapoſitionem. *Conuerſio ſimplex, quæ etiam in* terminis *appellatur, eſt conuerſio, in qua ſeruatur eadem quantitas, nullaq; alia particula adiicitur: quo pacto*

conuer-

conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua: vt si dicas, Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo: Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Hoc genere cõuersionis nec vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua conuertuntur: quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne animal est homo: Quoddam animal non est homo, igitur quidam homo non est animal.

CONVERSIO *per accidens, quæ alio nomine dicitur in* parte, *est conuersio, in qua mutatur quantitas: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales, tum affirmatiuæ, tum negatiuæ: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est homo: Nullus homo est lapis, igitur quidam lapis non est homo. Non conuertuntur autem hoc pacto enunciationes particulares, quia sæpissimè in hoc progressu nõ seruatur veritas: vt si dicas, Quidam homo est albus, igitur omne album est homo. Quidam homo nõ est grammaticus, igitur nullus grammaticus est homo: quò fit, vt earum reciprocationes nõ comprehendantur in definitione conuersionis.*

Conuersio per accidens.

Cur non conuertatur particularis in vniuersalem.

CONVERSIO *per contrapositionem est cõuersio, in qua & seruatur eadẽ quãtitas, & additione*

Conuersio per cõtrapositionẽ

tione negationum ex finitis extremis simplicibus fiunt infinita: quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua: vt si dicas, Omnis homo est animal, igitur omne non animal est nõ homo; Quoddã animal non est bellua, igitur quedã non bellua non est non animal. Mandantur hæc memoriæ, hoc vno disticho:

Ex 2. Top. 3. vbi Arist. tradit consequẽtiam è cõuerso.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci:
Ast O per contra, sic fit conuersio tota.

IN *quo quidem quatuor illæ voces* Feci, Eua, Ast, & O, *continent quatuor vocales: quarũ A, significat vniuersalem affirmatiuam, E vniuersalem negatiuam, I particularẽ affirmatiuam, O particularẽ negatiuam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Atq; hæc dicta sint de conuersione enunciationũ, constantium vtroq; extremo communi, quas solas Aristoteles in tradendis cõuersionibus spectauit. Quòd si enunciationes cõstant vtroq; extremo singulari, dicendum est, illas siue affirmatiuæ sint, siue negatiuæ, conuerti simpliciter: vt si dicas, Socrates est hic Philosophus, igitur hic Philosophus est Socrates; Socrates non est Plato, igitur Plato non est Socrates. Si verò constent subiecto singulari, & predicato communi dicendum est, illas conuerti per accidens:*

affir-

affirmatiuas quidem in particulares, hoc modo, Socrates est philosophus, igitur aliquis philosophus est Socrates: negatiuas verò, & in particulares, & in vniuersales, hoc modo, Socrates non est lapis, igitur aliquis lapis non est Socrates, & nullus lapis est Socrates. Si deniq; constent subiecto communi, & prædicato singulari, dicendum est, affirmatiuas quidem, & vniuersales negatiuas conuerti per accidẽs in singulares, hoc modo, Omnis vel aliquis philosophus est Socrates, ergo Socrates est philosophus; Nullus sutor est Socrates, ergo Socrates non est sutor: negatiuas autem particulares non conuerti: darentur enim conuersæ veræ, & conuertentes falsæ: vt si dicas Aliquis philosophus nõ est Socrates, ergo Socrates non est philosophus. Hæc de enunciationibus, quæ absolutè inesse aliquid, aut non inesse declarant, dixisse sufficiat: nunc ad eas, quæ modales vocantur, veniamus.

Quot sint genera ac formulæ modalium enunciationum.

CAP. IX.

MODALIS *enunciatio, vt suprà diximus,* est, quæ quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pronũciat. *Huius quatuor sunt genera, ex necessario, ex contingenti, ex possibili, & impossibili. Modales ex necessario sunt,* Cap. 3. 2. Peri. 3. & 1. prio 3. & 12.

Ex necessario. Ex contingenti. Ex possibili. Ex impossibili.

quæ enunciant aliquid esse necessarium, aut non necessarium. Modales ex contingenti sunt, quæ enunciant aliquid esse contingens, aut non contingens. Ex possibili verò, quæ enunciant possibile esse, aut non possibile. Ex impossibili denique, quæ impossibile aut non impossibile.

Necessarium. Contingens. Possibile.

NECESSARIVM *est, quod non potest non esse: vt, hominem esse animal. Contingens est, quod potest esse, & non esse: vt, Socratem esse grammaticum. Possibile (quod necessario & cõtingenti commune habetur) est, quod potest esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam posita sunt.*

Impossibile.

Impossibile denique est, quod esse non potest: vt, hominem esse lapidem.

Duæ formulæ modalium. Modus.

SINGVLA *porrò genera modalium duabus tantum formulis efferri possunt: altera, si modus (id est dictio, qua significamus modum, quo aliquid alicui inest, aut non inest) sit aduerbium: vt si dicas, Homo necessariò est animal, Socrates contingenter est grammaticus: & ita in cæteris. altera, si modus sit nomen, quod enuncietur de oratione ex verbo infinitiuo composita, quæ* Dictum *appellatur: vt si dicas, Hominem esse animal est necessarium, Socratem esse grammaticum est contigens: & sic in reliquis. His enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare possumus* in actu exercito, *vt vocãt, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit: quo pacto*

pronun-

pronunciandi verbum in descriptione modalium intelligendum est. Nam si in actu signato, *vt Dialectici loquuntur, pronunciaueris, quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, vtpote enunciãdo modum de aliqua voce, quæ dictum, aut enũciationem in dicto comprehensam demonstret, non efficies sanè modalem enunciationem, sed verè absolutam. Hæ namque sunt absolutæ, Hoc dictum, Hominem esse animal, est necessarium: Hæc enunciatio, Socrates est grammaticus, est contingens: vt alibi patebit. Itaq; modales enunciationes duabus tantùm formulis, vt dictum est, efferuntur.*

Explicatur descriptio modalium

Nota.

2. Peri. 3.

DIFFERVNT *autem duæ illæ formulæ tribus potißimùm de causis: Primùm, quia in priori, modus est aduerbium; in posteriori, nomen. Deinde, quia in priori modus non prædicatur, sed efficit copulam enunciationis; at in posteriori prædicatur. Demum, quia in priori formula vnum tantùm est subiectum, & vnũ prædicatum, vt patet: at in posteriori duo subiecta, & duo prædicata reperiuntur. Nam dictum, seu (vt veriùs loquar) copula dicti, (hæc enim est, quæ propriè dicitur necessaria, aut contingens, &c.) est principale subiectum, modus principale prædicatum: in ipso autem dicto alterum subiectum, & alterum prædicatum continetur, quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos priori formu-*

Primum discrimen.

Secũdum.

Tertium.

Copula dicti verius dicitur subiectũ modalis.

Modus est principale prædicatũ.

formula omissa, quia minus vsurpata est (saltem in modalibus ex possibili & impossibili) solùm posteriorem imitatione Aristotelis tractabimus: ac primùm de quantitate, qualitate, & materia modalium dicemus: postea tres earum affectiones, oppositionem, aequipollentiam, & conuersionem, quanta poterimus breuitate ac perspicuitate exponemus.

a. Peri. 3.

De qualitate, quantitate, & materia modalium.

CAP. X.

Duplex qualitas essentialis modaliũ.

CVM igitur in modalibus huius formulæ duo sint subiecta, & duo prædicata, necessariò efficitur, vt duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia. Altera qualitas cernitur in affirmatione & negatione modi: altera in affirmatione & negatione prædicati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua est, vt ex dictis patet. Hinc nata est diuisio illa modaliũ, in eas quæ vtrunque prædicatum affirmant; vt, Hominem esse animal est necessarium: in eas, quæ vtrunq; negant; vt, Hominem non esse animal, non est contingens: in eas, quæ modũ affirmant, & prædicatum dicti negant; vt, Hominem nõ esse grammaticum est possibile: & in eas, quæ modum negant, & prædicatum dicti affirmant; vt, Hominem esse grammaticum non est impossibile. Quia

Cap. superiori. Diuisio modalium tatione qualitatis.

tamen

tamen præcipuæ qualitatis maior est habẽda ratio, enunciationes quæ modum affirmauerint, affirmatiuæ; quæ eũndẽ negauerint, negatiuæ simpliciter appellandæ sunt; siue dictum affirmatiuũ sit, siue negatiuum.

Quænam modales simpliciter dicendæ sint affirmatiuę aut negatiuæ.

DE qualitate autem accidentali, hoc est, de veritate & falsitate modalium, hoc dicendum est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ veri aut falsi significatione definitur) cæterùm eas quæ veræ sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac proinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariæ, Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingẽs, Hominem mori est possibile, Hominem esse lapidem est impossibile: quia ita sunt veræ, vt falsæ nunquam esse possint. Hæ verò, Hominem esse animal non est necesse, Hominem esse grammaticum nõ est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile: hæ, inquam, sunt impossibiles: quia ita sunt falsæ, vt veræ nunquam esse valeant, atq; ita res habet in cæteris.

Qualitas accidentalis modalium.

Omnes modales aut sunt necessariæ, aut impossibiles.

QVOD verò attinet ad quantitatem, altera cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absolutæ-

Duplex quantitas modaliũ.

lutarum enunciationum, vniuerſalis, particularis, indefinita, & ſingularis. Itaque hac ex parte modales dici ſolent aut vniuerſales; *vt, Omnem hominem eſſe animal eſt neceſſe: aut* particulares; *vt, Aliquem hominem eſſe grammaticum eſt contingens: aut indefinitæ; vt, Hominẽ mori eſt poſſibile: aut* ſingulares; *vt Socratem eſſe lapidem eſt impoſſibile.*

Quantitas verborum propria.

IN ſubiecto autem principali, hoc eſt, in copula dicti, reperitur ea quãtitas, quæ verborum propria eſt, nimirum quantitas temporis: quæ quidem duplex eſt, vniuerſalis, aut particularis. Vniuerſalis diſtribuit copulã dicti in omne tempus, particularis in aliquod tempus. Atque vniuerſalis ſignificatur his modis, Neceſſarium & Impoſsibile: *particularis, duobus reliquis. Nã Neceſſarium perpetuò rem ponit: Impoſsibile, perpetuò tollit: Contingens, ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt ſignificet poſſe etiam non eſſe: Poſsibile denique ita ſignificat rem poſſe eſſe, vt nec ſignificet poſſe etiam non eſſe, nec non poſſe non eſſe. Itaque* Neceſſarium, Impoſsibile, Cõtingens, & Poſsibile, *perinde ſe habent in modalibus, atque ſigna illa,* Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam, *in abſolutis: niſi quòd ſigna deſignant quantitatem numeralem, modi autem quantitatem temporis. Vnde efficitur, vt quemadmodũ præpoſita negatione ſigna vniuerſalia fiunt particu-*

Modi vniuerſales.

Modi particulares.

Modi in modalibus ſunt velut ſigna in abſolutis.

Quo pacto modi vniuerſales, fiant parti-

ticularia, & particularia vniuerſalia, vt ſuprà dictum eſt: ſic modi vniuerſales fiunt particulares, & particulares vniuerſales. Itaque Non neceſſarium, & Non impoſsibile, *ſunt modi particulares*; Non contingens *autem*, & Non poſsibile, *vniuerſales: quemadmodum* Non omnis, & Non nullus, *ſunt ſigna particularia*; Non quidam *autem*, & Non aliquis, *vniuerſalia.*

culares: & particulares, vniuerſales.

NEC mireris quòd dixerim, quantitatem hanc temporis cerni in copula dicti, & tamen deſignari per modum, qui de copula dicti prædicatur. Nam modus vtrunq; habet, & quòd ſit prædicatum, & quòd fungatur officio ſyncategorematis, deſignantis quantitatẽ temporis: quemadmodum ſigna abſolutarũ enunciationum deſignant quantitatẽ multitudinis. Quia igitur hæc quantitas præcipua eſt in modalibus, non immeritò Ariſtoteles conſueuit collocare modos initio huiuſmodi enunciationum, vt ſtatim quantitas earum ex ipſo principio cognoſci poſsit, quemadmodum abſolutarum quantitas ex ſignis præpoſitis intelligitur. Itaque hoc modo ferè profert Ariſtoteles modales enunciationes, Neceſſe eſt hominem eſſe animal, Contingens eſt Socratem eſſe lapidem, & ita cæteras: non quidem vt efficiat ex modis ſubiecta, & ex dictis prædicata, ſed vt quantitas earum propria.

Quantitas temporis cernitur in verbo dicti, & tamẽ ſignatur per modũ. Modus fungitur officio ſyncategorematis. Cur modales inchoentur à modis.

vt diximus, atq; adeò præcipua qualitas ſtatim appareat. Proinde nos hoc loquendi genere deinceps vtemur.

Duplex materia modaliũ.

QVOD deniq; attinet ad materiam, altera cernitur inter modum & dictum: altera inter prædicatum dicti, & ſubiectum dicti. Et hæc quidem poſterior triplex eſt, neceſſaria, contingens, & impoſsibilis, quemadmodũ in abſolutis enunciationibus. Illa verò quæ propria eſt modalium, eſt duplex. Etenim cùm omnis modus, qui ſemel conuenit dicto, non poſsit eidem non conuenire; & omnis, qui aliquando non conuenit, non poſsit vnquam eidem congruere: efficitur, vt omnis habitudo modi ad dictum, ſit vel neceſſarij prædicati, vel impoſsibilis, ſicq; vt materia modaliũ præcipua, aut ſit neceſſaria, aut impoſsibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice naſcitur id, quod paulo ſuperiùs diximus, Omnem modalem enunciationem eſſe neceſſariam, aut impoſsibilem.

Materia præcipua modalium eſt neceſſaria vel impoſſibilis.

HACTENVS de qualitate, quantitate, & materia modaliũ diximus: nunc de mutuo inter ipſas reſpectu, hoc eſt, de earum oppoſitione, æquipollentia, & cõuerſione dicamus. Verùm vt priora duo capita tractemus, miſſæ faciendæ ſunt hoc loco modales ex contingenti hactenus explicato, ſeu (quod idem eſt) propriè dicto, ne earum inconſtantia noſtram interturbet diſputationem.

Relinquũtur hoc loco modales ex contingenti.

Eſt

Est enim earum natura & conditio tam varia, vt vix vllam cum aliis modalibus seruent oppositionis aut æquipollentiæ legem. Quia tamen Aristoteles in oppositione & æquipollentia modaliũ tractanda, meminit enunciationum ex contingenti impropriè sumpto, vtpote vt idem valeat quod possibile: nos etiam, ne quod dissidium, vel specie tenus inter hanc & Aristotelicam tractationem esse videatur, eisdem enunciationibus in eâdem impropria significatione vtemur. Quanquam si res ipsa tantùm spectanda esset, tenerioribusq; ingeniis magis consulendum, (quod prima editione fecimus) vtilius foret, si nulla earum in hac re mentio fieret. 1. Peri. 3.

De oppositione modalium.

CAP. II.

VT igitur modalium oppositio tractetur, illud primò constituendum est, in hoc enunciationum genere, tot oppositionum formas spectari, quot cernũtur in absolutis, contrariam videlicet, subcontrariam, & contradictoriam, atq; adeò illam impropriam oppositionis speciem, quæ inter subalternas esse dicitur: de qua simul ea ratione differendum est, quòd eius tractatio coniuncta sit cum tractatione oppositarum, nec parum ad earum explicationem conducat.

ILLVD deinde ponendum est, easdem leges,

quæ de absolutarum oppositione traduntur, conuenire in modales. Etenim nec contrariæ modales possunt esse simul veræ, si rectè constituantur; nec subcontrariæ simul falsæ; nec contradicentes aut simul veræ, aut simul falsæ; nec fieri potest, vt subalternante existente vera, subalternata sit falsa: cum ex veritate subalternantis, colligatur veritas subalternatæ; & ex falsitate huius, illius falsitas.

Duo genera oppositarum modalium.

ILLVD denique obseruandum est, etsi modales oppositæ, aut constent modis eiusdem appellationis: vt, Necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem sedere: aut diuersæ; vt, Possibile est Socratem sedere, Impossibile est Socratem sedere: satis tamen fore, si in modalium oppositione tractanda de iis tantum disseramus, quæ sunt eiusdem appellationis. Harum enim oppositione explicata, facilè erit ex æquipollentia omnium modalium inter se (de qua secundo loco agendum est) intelligere oppositionem earum, quæ sunt diuersæ appellationis: vt infrà patebit. Hac igitur de causa de sola oppositione modalium eiusdem appellationis, disserendum est: ita tamen, vt prius explicetur oppositio earum, quæ constant dicto singulari, hoc est, subiecti singularis; deinde earum, quæ constant dicto communi, siue subiecti communis, quæ plus habent difficultatis.

Cap. 12. De oppositione modalium ex dicto singulari.

Contrariæ.

CONTRARIÆ igitur ex dicto singulari sunt,

quæ

quæ constant modo eodem vniuersali, ex dictis contradicentibus: *vt, Necesse est Socratem sedere, Necesse est Socratem non sedere; Non possibile est Socratẽ sedere, Non possibile est Socratem non sedere; Non contingens est Socratem sedere, Non contingens est Socratem non sedere: item, Impossibile est Socratem sedere, Impossibile est Socratem non sedere. Subcontrariæ sunt,* quæ constant modo eodem particulari, & dictis contradicentibus: *vt, Possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratẽ non sedere; Contingens est Socratem sedere, Contingens est Socratem non sedere; Non necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem non sedere; Non impossibile, & cætera. Contradicentes* sunt, quæ constant eodem dicto, & modis contradicentibus: *vt, Necesse est Socratem sedere, Non necesse est Socratem sedere; Possibile est Socratem non sedere, Non possibile est Socratẽ non sedere: & sic in cæteris. Subalternæ* sunt, quæ constant & modis, & dictis contradicentibus: *vt, Necesse est Socratem esse hominem, Non necesse est Socratem non esse hominẽ; Non possibile est Socratem sedere, Possibile est Socratem nõ sedere; Non contingens est Socratem sedere, Contingens est Socratem non sedere; Impossibile est Socratem esse hominẽ, Non impossibile est Socratem non esse hominem.*

Subcontrariæ.

Contradicentes.

Subalternæ.

Descriptio oppositarum dicti singularis:

Ex necessario.

Subalternans. — Subalternans.

Necesse est Socratem sedere. — Contrariæ. — Necesse est Socratem non sedere.

Non necesse est Socratem nō sedere. — Subcōtrariæ. — Non necesse est Socratem sedere.

Subalternata. — Subalternata.

Ex possibili.

1. Non possibile est Socratem sedere,

2. Non possibile est Socratem nō sedere.

3. Possibile est Socratem non sedere.

4. Possibile est Socratem sedere.

Ex contingenti.

1. Non contingens est Socratem sedere.

2. Non contingens est Socratem non sedere.

3. Con-

3.	4.
Contingens eſt Socratem non ſedere.	Contingẽs eſt Socratem ſedere.

Ex impoſsibili.

1.	2.
Impoſsibile eſt Socratem ſedere.	Impoſsibile eſt Socratem non ſedere.
3.	4.
Non impoſsibile eſt Socratem non ſedere.	Non impoſsibile eſt Socratem ſedere.

OPPOSITIO *autem earum, quæ conſtant dicto communi, duobus breuiſsimis documentis, quæ tamen longiorem exercitationem requirũt, explicari poteſt. Alterum, quod ad modos ſpectat, huiuſmodi eſt:* Contrariæ modales dicto communi conſtare debent, modo eodem vniuerſali; ſubcontrariæ, eodem particulari; contradicẽtes & ſubalternæ, modis contradicentibus. *Alterum, quod pertinet ad dicta, ſic habet:* Contrariæ, ſubcontrariæ, & ſubalternæ, ſi ex neceſſario fuerint, conſtare debebunt dictis contradicentibus, aut contrariis; ſi verò ex poſsibili, aut contingenti, aut impoſsibili, opus eſt, vt conſtent dictis cõtradicentibus, aut ſubcontrariis; contradicentes denique idem omnino dictum habeant neceſſe eſt.

Oppoſitio modalium ex dicto communi.

Primum documentum.

Secundũ.

Descriptio oppositarum dicti communis.

1. Necesse est omnẽ hominem esse animal.

Contrariæ.

2. Necesse est aliquẽ homi.nõ esse animal.

3. Non necesse est aliquem hominem non esse animal.

Subcõtrariæ.

4. Non necesse est omnem hominem esse animal.

Item.

1. Necesse est omnem hominem esse animal.

2. Necesse est nullum hominem esse animal.

3. Non necesse est nullum hominẽ esse animal.

4. Non necesse est omnem hominẽ esse animal.

Ex

Ex poſsibili.

1.
Non poſsibile eſt omnem hominem eſſe animal.

2.
Non poſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Poſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

4.
Poſsibile eſt omnem hominem eſſe animal.

Item.

1.
Non poſsibile eſt aliquem hominem eſſe animal.

2.
Non poſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Poſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

4.
Poſsibile eſt aliquem hominem eſſe animal.

Ex contingenti.

1.
Non contingens eſt omnem hominem eſſe animal.

2.
Non contingens eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Contingens eſt aliquẽ hominem non eſſe animal.

4.
Contingens eſt omnem hominẽ eſſe animal.

Item.

1.
Non contingens eſt aliquem hominem eſſe animal.

2.
Non contingens eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Contingens eſt aliquem hominem non eſſe animal.

4.
Contingens eſt aliquem hominem eſſe animal.

Ex impoſſibili.

1.
Impoſsibile eſt omnem hominem eſſe animal.

2.
Impoſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Non impoſsibile eſt aliquem hominem eſſe animal.

4.
Non impoſsibile eſt omnem hominem eſſe animal.

Item.

1.
Impoſsibile eſt aliquem hominem eſſe animal.

2.
Impoſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

3.
Non impoſsibile eſt aliquem hominem non eſſe animal.

4.
Non impoſsibile eſt aliquẽ hominem eſſe animal.

SI *quis autem contra præscriptum posterioris documenti dixerit, cõtrarias, aut subcontrarias, aut subalternas, si ex necessario sint, posse constare dictis subcontrariis; si verò sint ex possibili, aut contingenti, aut impossibili, posse constare dictis contrariis, contradicentes autem alicuius modi posse constare dictis contrariis, aut subcontrariis, aut subalternis: facilè veterani Dialectici (quibus hæc, ne longior sim, examinanda relinquo) inuenient contrarias simul veras, subcontrarias simul falsas, subalternantem veram & subalternatam falsam, ac demùm contradicentes simul veras & simul falsas: quæ omnia pugnant cum conditionibus oppositarum enunciationũ. Sumptis enim vel his tantũ duobus verbis,* Animal, Homo, *hæc omnia facilè cernuntur. In contrariis quidem ex necessario, hoc modo: Necesse est aliquod animal esse hominẽ, Necesse est aliquod animal non esse hominem; quæ sunt simul veræ. In subcontrariis autem hoc modo: Non necesse est aliquod animal esse hominem, Non necesse est aliquod animal non esse hominem, quæ sunt simul falsæ. Denique in subalternis hoc pacto: Necesse est aliquod animal esse hominem, Non necesse est aliquod animal non esse hominem: quarum prior, quæ ponitur subalternans, est vera; posterior autem, quæ ponitur subalternata, est falsa.*

QVOD *idem facilè est persequi in cæteris, modò in exemplis modalium contradicentium interdum* homo *fiat subiectũ dicti, &* animal *prædicatum, interdum è contrario. Quapropter cùm de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quæ constant modo eiusdem appellationis, satis superq; dictum sit, sequitur vt ad æquipollentiam omnium inter se veniamus.*

De æquipollentia modalium enunciationum.

CAP. XII.

Primum documentum. Secũdum.

VT *modales fiant æquipollentes, duo documenta sunt satis: Alterũ, vt modi omnium sint eiusdem quantitatis; hoc est, vt omnes sint vniuersales, aut omnes particulares. Alterum, vt dicta enunciationum ex possibili & impossibili, sint eadem inter se, contradicant autem dictis enunciationum ex necessario. Hæc si obseruaueris, nullo negotio inuenies æquipollentes cuiusque modalis. Exempla perspice in subiectis descriptionibus.*

Æquipollentes ex dicto singulari.

Prima tabella.

Ar- Necesse est Socratẽ esse hominem.

Secunda tabella.

Ve- Necesse est Socratem nõ esse hominem.

gu-

gu	Non posſib. eſt Socratem nō eſſe hominē.	*ri*	Non poſsibile eſt Socratem eſſe hominem.
tu	Non cōtingens eſt Socrat.nō eſſe hominē.	*di*	Non cōtingens eſt Socratem eſſe hominem.
le	Impoſsibile eſt Socratem nō eſſe hominē.	*ca*	Impoſsibile eſt Socratem eſſe hominem.

Tertia.		*Quarta.*	
Sũt	Non neceſſe eſt Socrat.nō eſſe hominem.	*Qui*	Non neceſſe eſt Socratem eſſe hominem.
ra	Poſsibile eſt Socratem eſſe hominem.	*re*	Poſsibile eſt Socratē non eſſe hominem.
ta	Contingēs eſt Socratem eſſe hominem.	*fe*	Contingens eſt Socratem nō eſſe hominē.
ui	Non impoſsibile eſt Socratē eſſe hominem.	*runt*	Nō impoſsib.eſt Socratem nō eſſe hominē.

OMNES *enunciationes quas cernis in quauis eadem tabella, ſunt æquipollentes, vt duobus traditis documentis continetur.*

Æqui-

Æquipollentes ex dicto communi.

1		2	
Ar	Necesse est omnẽ hominẽ esse animal.	*Ve*	Necesse est nullum hominem esse animal.
gu	Non posib. est aliq. hom. non esse animal.	*ri*	Non posibile est aliquẽ hominẽ esse animal.
tu	Non cõtingens est aliquẽ ho. non esse ani.	*di*	Non cõtingens est aliquẽ hominẽ esse animal.
le	Impossibile est aliq. hom. non esse animal.	*ca*	Impossibile est aliquem hominẽ esse animal.

3		4	
Sũt	Non necesse est nullum hominẽ esse animal.	*Qui*	Non necesse est oẽm hominẽ esse animal.
a	Possibile est aliquẽ hominem esse animal.	*re*	Possibile est aliquẽ hom. non esse animal.
ta	Contingens est aliquem hominẽ esse animal.	*ſe*	Contingẽs est aquẽ hom. non esse animal.
ni	Non impossibile est aliq. hominẽ esse animal.	*runt*	Nõ impossib. est aliquem hom. non esse ani.

OMNES

OMNES *itidem, quæ in vnaquaque tabella huius descriptionis continentur, æquipollentes sunt, vt eadem documenta docent.*

QVIBVS *ita constitutis, si tenes ea, quæ de oppositione, & (vt ita loquar) de subalternatione modalium eiusdem generis dicta sunt, facilè intelliges oppositionem & subalternationem earũ, quæ sunt diuersorum generum. Nam cùm ex supradictis pateat, enũciationes ex necessario, quæ primum locum obtinent in qualibet tabella, ita esse affectas inter sese, vt prima & secunda sint contrariæ, tertia & quarta subcontrariæ, prima verò contradicat quartæ, & secunda tertiæ, ac deniq; prima sit subalternans tertiæ, & secunda quartæ; nunc autem docuerimus, omnes quæ in eadem tabella sunt, esse æquipollentes: necessariò efficitur, vt omnes quæ sunt in prima, sint contrariæ omnibus quæ sunt in secunda; & omnes quæ sunt in tertia, sint subcõtrariæ omnibus quæ sunt in quarta; itemq; vt tota prima tabella contradicat toti quartæ, ac tota secunda toti tertiæ; deniq; vt tota prima sit subalternans totius tertiæ, & tota secunda totius quartæ. Quo comperto, si quis abs te petierit enunciationem aliquam contrariam illi primæ,* Necesse est Socratem esse hominem; *facilè poteris quatuor contrarias assignare, hanc nimirum eiusdem generis,* Necesse est Socratem non esse hominem; *& alias*

tres

tres reliquorum generum huic æquipollentes, vtpote, Non possibile est Socratem esse hominem, Non cõtingens est Socratem esse hominem, Impossibile est Socratem esse hominẽ. Id quod nullo labore facies in reliquis.

Obiectio. SED *fortè aliquis succensebit nobis, quòd non videamur in hac re Aristotelem sectari. Ille enim*

2. Peri. 3. *longè alium ordinem in descriptione tabellarum tenuit. nam præterquam quòd in omnibus tabellis describendis extremo loco modales ex necessario constituit, priores etiam duas tabellas ex enunciationibus modorum particularium coëgit, posteriores ex iis quæ constant modis vniuersalibus: quòd totum nos contrà fecimus.*

VERVM *si animum aduertas, non pugnamus hac in re cum Aristotele. Siquidẽ Aristoteles ipse in causa fuit, vt ordinẽ enunciationum & tabellarũ commutauerimus. Nam cùm ille æquipollentium quadrato eo ordine, quẽ nos obiiciendo cõmemorauimus, descripsisset, tandem ad finem tractationis sic ea, vt à nobis digesta sunt, corrigenda esse admonuit. Nec immeritò: quippe cùm hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerũ congruat, & descriptioni absolutarum enunciationũ optimè respondeat, vt vel paululum attendenti, & hanc descriptionẽ cum descriptione absolutarũ conferenti perspicuum erit. Et quidem vt modalium descriptio ab Aristot. tradita memoriæ*

MAN-

mandaretur, excogitarunt recentiores has quatuor voces, Amabimus, Edẽtuli, Iliace, Purpurea; *quæ tabellis nondum ab illo emẽdatis dictionum numero ac ipſo deſcriptionis ordine reſponderent: ita nimirũ, vt prima dictio ſignificaret primã tabellam, ſecunda ſecundã, & reliquæ reliquas eodem ordine: itemq; vt prima vocalis cuiuſq; dictionis ſignificaret modalẽ ex poßibili; ſecunda, modalem ex contingenti; tertia, ex impoßibili; quarta, ex neceſſario: deniq; vt vocalis A, ſignificaret enũciationem affirmatiuam modi & dicti; E, affirmatiuam modi, & negatiuam dicti; I, negatiuam modi, & affirmatiuam dicti; V, negatiuam vtriuſque, quam vocalium ſignificationem hoc verſu comprehenderunt:*

E, dictum negat, Iq́; modum, nihil A,
ſed V totum.

Vt in hac deſcriptione patet.

	1		2
A-	Poſsibile eſt eſſe.	*E-*	Poſsibile eſt non eſſe.
ma-	Contingens eſt eſſe.	*den-*	Contingens eſt non eſſe.
bi-	Nõ impoſsibile eſt eſſe.	*tu-*	Non impoſsibile eſt non eſſe.
mus.	Non neceſſe eſt non eſſe.	*li.*	Non neceſſe eſt eſſe.

3	4
I- Non poſsibile eſt *Pur-* esſe.	Non poſsibile eſt non eſſe.
li- Non contingens *pu-* eſt eſſe.	Non contingẽs eſt non eſſe.
a- Impoſsibile eſt *re-* eſſe.	Impoſsibile eſt non eſſe.
ce. Neceſſe eſt non eſſe.	*a.* Neceſſe eſt eſſe.

VERVM *nos cùm eam potius deſcriptionem, quam Ariſtoteles vt correctiorem magis approbauit, multis de cauſis amplectendam eſſe arbitremur, alias dictiones neceſſe eſt afferamus, quæ noſtræ deſcriptioni congruant: ne commoditas, quæ ex huiuſmodi vocum vſu percipitur, Dialecticis adimatur. Accipe igitur:*

Argutule, Veridica, Sunt ataui, Qui referunt.

quæ facilè vſu terentur, ac mollientur. Priores igitur duæ deſignant tabellas contrariarum; duæ poſteriores, ſubcontrariarum: quæ quidem eodem ordine ſub tabellis contrariarum deſcribendæ ſunt, vt deſcriptio omni ex parte reſpondeat deſcriptioni abſolutarum. In vnaquaque autem tabella, prima vocalis deſignat modalem ex neceſſario; ſecunda, modalem ex poßibili; tertia, ex contingenti; quarta, ex impoßibili: ſeruata interim

rim veteri significatione earundem vocalium, quo ad affirmationem & negationem, vt ex superius positis descriptionibus intelliges. Hac si teneas, facilè admoneberis in vnaquaque tabella vtriusq; qualitatis æquipollentium, & modi scilicet, & dicti. Nam quod ad quantitatem attinet, ad duo documenta initio capitis posita recurrendum est.

De conuersione modalium enunciationum.

CAP. XIII.

IAM *verò* conuersio modalium, *quæ ab Aristotele tractatur (hæc enim vna restat affectio earum, quas proposuimus) non est commutatio extremorum principalium enunciationis, vt scilicet modus, qui prædicatur de dicto, fiat subiectum, & dictum prædicatum: sed* est commutatio eorum extremorum, quæ in dicto continentur, seruata qualitate dicti, & veritate totius modalis: *vt si dicas, Necesse est Socratem esse hominem, igitur Necesse est hominem esse Socratem. Etenim in hac modalium formula, de qua nunc agimus (hoc est, in qua modales per verba infinitiua efferuntur) nũquam modus potest esse subiectum, etiamsi in principio orationis ponatur, vt hactenus factum est. Semper enim verbalis copula intelligitur ex* 1. Prio. 3.

Conuersio modalium quæ sit.

parte modi, quacunque ratione partes orationis commutentur. Quò fit, vt si qua cõmutatio principalium extremorum modalis enunciationis (hoc est modi & dicti) fieri potest, ea nulla sit alia, quàm secundum orationis situm: quæ tamen vt vnicuique est in promptu, ita nulla indiget arte.

Obiectio. *QVOD si quis dicat, modales enunciationes sub ea formula spectandas esse in conuersione, qua dicta illarum voce aliqua demonstrantur; vt si dicàs, Hæc enunciatio, Socrates est homo, est necessaria: Occurrendum erit, illud modalium genus sub genere absolutarum verè comprehendi, vt suprà dictum est, propositamq; enũciationem hoc pacto esse conuertendam, Hæc enunciatio,* Socrates est homo, est necessaria: igitur aliquid necessarium est hæc enũciatio, Socrates est homo. *quo pacto suprà diximus singulares absolutas, quæ aliquid affirmant, esse cõuertendas. Ita patet, conuersionem modalium, de quibus hîc agimus, non esse commutationem principalium extremorum enunciationis, sed eorum quæ in dicto continentur.*

Solutio.

Cap. 9.

Conuersio modalium ex necessario & possibili.

QVO igitur pacto modales cõuertantur, duobus documentis tradi potest. Vnum est, Modales ex necessario & possibili affirmatis, quod attinet ad conuersionem simplicem & per accidẽs (eam enim quæ fit per contrapositionem, vt parum vtilem

tilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enunciationes abſolutæ reciprocantur. Nam uniuerſalis negatiua, & particularis affirmatiua, conuertuntur ſimpliciter: ut, Neceſſe eſt nullum hominem eſſe lapidem, ergo Neceſſe eſt nullum lapidem eſſe hominem; Neceſſe eſt aliquod animal eſſe album, ergo Neceſſe eſt aliquod album eſſe animal. Ambæ autem uniuerſales conuertuntur per accidens: ut ſi dicas, Neceſſe eſt omnem hominem eſſe animal, ergo Neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem; Neceſſe eſt nullum hominem eſſe lapidem, ergo Neceſſe eſt aliquem lapidem non eſſe hominem. Particularis deniq; negatiua neutro modo conuertitur: quia datur conuerſa vera, & conuertens falſa: ut ſi dicas, Neceſſe eſt aliquod animal non eſſe hominem, ergo Neceſſe eſt aliquem hominem non eſſe animal. Idem perſpicies, ſi loco modi Neceſſe, poſueris Poßibile. 1.prio.3.

NEC *verò opus eſt tradere conuerſiones modalium ex neceſſario & poßibili negatis, & ex impoßibili ſiue affirmato, ſiue negato: quia cùm in omnibus tabellis aquipollentium, quarum deſcriptiones paulò antè tradidimus, reperiatur aliqua enunciatio ex neceſſario, aut poßibili affirmato, qui harum reciprocationem tenuerit, nullo negotio intelliget, in quas reliquæ conuertantur. Atq; id quod dictum eſt de modalibus ex poßi-*

Cur aliarũ modalium conuerſiones nõ tradantur.

Conuerſio cõtingentium, ex 1.Prio.3.

poßibili, intelligendum eßt de modalibus ex contingenti impropriè ſumpto, quòd idem eßt atque poßibile.

In fine c. 11. ALTERVM *documentum eßt, enunciationes ex contingenti propriè ſumpto, quas ſuperius reliquimus, cùm affirmatiuæ quidem ſunt, eodem modo conuerti, quo abſolutæ conuertuntur: vt ſi*

1. prio. 3. *dicas, Contingens eßt omnem hominem, vel aliquem hominem vigilare, ergo Contingens eßt aliquod vigilans eſſe hominem: cùm verò ſunt ne-*

Ariſt. ibid. *gatiuæ, non item. Nam particularis conuertitur ſimpliciter, vniuerſalis autẽ minimè. Hæc enim conuerſio bona eßt, Contingens eßt aliquem hominem non eſſe album, ergo Contingens eßt aliquod album non eſſe hominem (nunquam enim in hac formula datur conuerſa vera, & conuertens falſa:) hæc autem vitioſa, Contingẽs eſt nul-*

1. prio. 16. *lum hominem eſſe album, ergo Contingens eßt nullum album eſſe hominem: conuerſa ſiquidem vera eßt; quia quilibet homo poteſt eſſe albus, & non eſſe albus: conuertens autem eßt falſa; quia non quodlibet album poteſt eſſe & non eſſe homo: quippe cùm neceſſe ſit, aliquod album, vt niuem, aut cygnum, non eſſe hominem.*

EST *& alia conuerſionis ratio, huic generi, contingentium enunciationum propria (hoc eßt, omnibus ac ſolis conueniens) quã vocant* in oppoſitam qualitatem. *Ea verò eßt, cùm ex affirma-*

firmatiuis fiunt negatiuæ, & ex negatiuis affirmatiuæ, nec commutatis extremis, nec vllo pacto variata quantitate: vt si dicas, Contingens est omnem hominem vigilare, ergo Contingens est nullum hominem vigilare; & viciſſim, Contingens est nullum hominem vigilare, ergo Contingens est omnem hominem vigilare: item, Contingens eſt aliquem hominem vigilare, ergo Contingens est aliquem hominem non vigilare, & econtrariò, Contingens eſt aliquem hominem non vigilare, ergo Contingens est aliquem hominem vigilare. Sed multæ ſunt difficultates hac in re, quæ poſtulant tum maiorem auditorum intelligẽtiam, tum etiam longiorem tractatum, quàm introductioni cõueniat. Reſtat ergo, vt quoniam enunciationes ſimplices vtcunque explicauimus, de coniunctis deinceps diſſeramus.

Quot ſint genera coniunctarum enunciationum.

CAP. XIV.

QVID *ſit enunciatio coniuncta, quam poſteriores Dialectici* hypotheticam *ferè vocant, iam ſuprà à nobis dictum eſt. Quot verò ei ſint ſubiecta genera, quæq; ſint ſingulorum generum affectiones, nunc docebimus. Coniunctio, quæ forma eſt enunciationis coniunctæ, tribus modis comparari poteſt cum ſimplicibus enun-* Cap. 3. Triplex coniũctio.

ciationibus quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consequutionis vnius ex altera id facit, vt videlicet posterior ex priori efficiatur; aut non habita ratione eiusmodi ordinis. Si ordine consequutionis iungit sententias, vocatur conditionalis: *vt, Si sol lucet, dies est. Si absq; huiusmodi ordine, dicitur* copulatiua: *vt, Socrates fuit Philosophus, & fuit vir bonus. Si denique diuidit sententias,* disiunctiua *nuncupatur: vt, Aut dies est, aut nox est.*

Tria genera coniunctarum enunciationum. D. Thom. opu. 48. de enũciatione, cap. 14. Lib. de Fato.

TRIA *igitur sunt genera coniunctarum enũciationum, Conditionalis, Copulatiua, & Disiunctiua: quas Cicero* Connexum, Coniunctionem, & Disiunctionem *nominat. Ac conditionalis quidem iure optimo dicitur* hypothetica: *siquidem hypothesis præter alia conditionem significat. Disiunctiua quoq; non immeritò à Boëtio in numerum hypotheticarum refertur. Nam ex præcipuo disiunctiuarum genere licet inferre conditionalem: vt si ex illa, Aut dies est, aut nox est; hanc efficias, Si dies est, nox non est; aut hanc, Si nox est, dies non est. Cæterùm cur copulatiua dicatur* hypothetica, *nulla apparet ratio, nisi fortè, quia alteri enunciationi simplici iam posita alteram adiungit (hæc enim quasi* suppositio, *Hypothesis nomine modo aliquo significari potest) aut certè quia sunt copulati-*

Hypothesis.

1. De syllogismo hypothet.

Num copulatiua rectè dicatur hypothetica.

pulatiuæ, quæ inferantur ex conditionalibus: vt ſi ex hac conditionali, Si Socrates eſt homo, eſt animal; colligas hanc copulatiuam negatiuam, Non & Socrates eſt homo, & non eſt animal.

QVALITAS *eſſentialis enunciationum, quã affirmationem & negationẽ dicimus, his etiam omnibus communiter conuenit; verùm aliter, quàm ſimplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiuæ & negatiuæ, quia earum prædicata attribuuntur ſubiectis, aut ab eiſdem remouentur: at coniunctæ dicuntur affirmatiuæ, quia coniunctiones affirmantur, hoc eſt, non negantur: negatiuæ, quia negantur, ſiue prædicata ſimplicium, quas in ſe coërcent, & continent, affirmentur, ſiue negentur. Vnde fit, vt hæ ambæ ſint affirmatiuæ, Si ſol lucet, dies eſt; Si ſol non lucet, non eſt dies: hæ verò ambæ negatiuæ, Non ſi ſol non lucet, nox non eſt; Non ſi ſol lucet, nox eſt. Id quod in cæteris generibus facilè perſpicies. Fiunt enim huiuſmodi enunciationes negatiuæ, præfixa initio totius enunciationis negante particula: vt in proximis duobus exemplis cernis.*

Qualitas cõiunctarum enunciationũ.

Affirmatiuæ.

Negatiuæ.

IAM *qualitas accidentalis, quæ in veritatis aut falſitatis ſignificatione conſiſtit, non dubium eſt, quin coniunctis etiam conueniat; participant ſiquidem naturam enunciationis: cuius eã communis qualitas eſt, vt verũ aut falſum ſignificet.*

Sunt veræ aut falſæ, neceſſariæ aut cõtingentes, aut impoſſibiles.

Sunt itaq; veræ etiam, aut falſæ, atq; adeò neceſſariæ, aut contingentes, aut impoßibiles.

Coniũctæ enunciationes carent quantitate.

AT verò ſi de quantitate ſit quæſtio, *nullam penitus habent, vt nimirum dicantur vniuerſales, aut particulares, aut indefinitæ, aut ſingulares: propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo aut aliquibus, ſed ſolùm enunciationes quæ id efficiunt, coniungunt. Habent tamen virtute quandam quantitatem vniuerſalem, aut particularem*; quam inferius explicabimus, cùm de earum oppoſitione dicemus. Cap. 18.

De conditionali enunciatione.

CAP. XV.

CONDITIONALIS *enunciatio aut cõſtat duabus ſimplicibus: vt, Si ſol lucet, dies eſt: aut pluribus; vt, Si ſol lucet, & in noſtro hemiſpherio lucet, dies eſt, & apud nos eſt. Semper tamen duabus præcipuis conſtat partibus; quarum altera dicitur antecedens, ea videlicet, quæ proximè ſequitur coniunctionem* Si; *altera conſequens, quæ ex illa efficitur. Quæ conſtat duabus ſimplicibus (nam reliquum genus, quia infinitè augeri poteſt, omittimus) aut conſtat vtrâque affirmatiua, aut vtrâq; negatiua; aut antecedente affirmatiua, & conſequente negatiua; aut contrà: vt, Si ſol lucet, dies eſt; Si ſol non lucet, non eſt dies: ſi dies eſt, non eſt nox: ſi nox non eſt, dies eſt.*

Omnis cõditionalis cõſtat duabus partibus præcipuis.

Qua

Quæ varietas cõplicationum, ex ſimplicibus afmatiuis & negatiuis, ad copulatiuas etiam & diſiunctiuas accommodari poteſt.

Nota pro copulatiuis & diſiunctiuis.

QVOMODOCVNQVE autem conditionales ex ſimplicibus conficiantur, dicunt Dialectici, eas poſſe eſſe veras, etſi omnes ſimplices, ex quibus conſtant, ſint falſæ: vt ſi dicas, Si homo habet alas, volare homo poteſt. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo eſt, quòd eius veritas in ſola conſequutione conſiſtit. quo fit, vt ſi conſequutio ſit bona & apta, enunciatio ipſa ſit vera, quocunq; modo, quod ad veritatem & falſitatem attinet, partes ſe habeant. Hac de cauſa dicere ſolent Dialectici, conditionalem nihil ponere: *quia vt ſit vera, nec antecedentis, nec conſequentis veritatem requirit. Qua ex re illud etiam Dialectici colligunt, omnes conditionales veras, eſſe neceſſarias; & omnes falſas, impoßibiles. Nam omnis bona conſequutio eſt neceſſaria, vt aiunt, omniſque vitioſa impoßibilis. Quod mihi non videtur vſque quaque verum. Etenim non modò multæ conditionales ex futuris contingentibus probabiles cenſentur; vt, Si diligenter literis operam nauaueris, doctus euades: ſed etiam ex præſenti tempore; vt ſi dicas, Si qua mater eſt, diligit filium: quæ enunciatio, cùm inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falſa eſſe*

Conditionalis eſt aliquando vera ex ſimplicibus falſis.

Veritas cõditionalis in ſola conſequutione cõſiſtit.

Conditionalis nihil ponit.

Num omnis conditionalis vera ſit neceſſaria, & falſa impoſſibilis.

Etiam cõtingentes conditionales reperiuntur.

non posse. Non tantùm ergo necessariæ & impossibiles enunciationes conditionales reperiuntur, sed contingentes etiam. Nec verò omnis bona consequutio est necessaria, sed quædam etiam probabilis, vt pòst dicemus.

Lib. 6. cap. 4.

ITA patet, quid requiratur ad veritatẽ conditionalium enunciationum. Quod tamen intellige dictum de affirmatiuis, ex quibus nullo negotio veritas negatiuarum colligitur. Nam cùm in hoc genere semper affirmatiuæ & negatiuæ, quæ sola affirmatione & negatione coniunctionis discrepant, sint contradicentes; si conditionalis affirmatiua fuerit vera, erit negatiua falsa; si verò illa falsa fuerit, hæc vera erit: id quod etiam in copulatiuis & disiunctiuis obseruandum est.

Quo pacto diiudicanda sit veritas in negatiuis conditionalibus, & cæteris cõiunctis negatiuis.

REVOCANTVR autem ad conditionales primùm rationales: *vt, Sol lucet, ergo dies est: Omnis homo est rationis particeps; & mente captus est homo: igitur mente captus est rationis particeps. Deinde* causales: *vt, Quia Sol lucet, dies est: Quia homo est ex elementis compositus, mori potest. Item illæ quas vocant* temporales, locales, *& id genus aliæ: vt, Cùm Sol lucet, dies est. vbi sol lucet, dies est: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu: Quibuscum vixeris, eorum mores imitaberis: & cæteræ huiusmodi.*

Rationales & causales reuocãtur ad conditionales.

Temporales, locales, &c.

SED quod ad rationales & causales attinet

(aliæ

(aliæ enim ferè negliguntur) illud aduertendum est, ad veritatem rationalis, præter bonam consequentiam, requiri veritatem antecedentis & (quæ ex ea sequitur) consequentis; ad veritatem autem causalis, vltra hæc duo, opus esse, vt in antecedente sit vera causa consequentis: modò enunciatio propriè causalis sit. Sæpe enim in sensu rationalis vsurpatur: vt si dicas, Quia Socrates est homo, est animal; velis q̃ significare, ex eo quòd Socrates est homo, consequi vt sit animal. Ita fit, vt hæ rationales non sint veræ, Socrates est homo, ergo est philosophus: Socrates est lapis, ergo sensus est expers: prior quidem, quia consequutio est vitiosa; posterior verò, quia etsi consequutio est apta & bona, tamen antecedens non est verum. Fit etiam, vt hæ sint falsæ: Quia Sol lucet, Socrates dormit; Quia Sol est ignis, calefacere potest; Quia Sol deficit, luna interponitur inter nos & ipsum: prima, quia consequutio non est bona; secunda, quia antecedens non est verum; tertia, quia in antecedente non est causa consequentis, sed potius effectus. Quia enim luna interpositu suo tegit solem, iccirco Sol apud nos deficit; non autem quia Sol deficit, ideo luna interponitur.

Quid requiratur ad veritatem rationalis.

De copulatiua enunciatione. CAP. XVI.

Copulatiua non habet certum numerum partium principalium.

COPVLATIVA *enunciatio non habet certum numerum partium principalium, vt conditionalis, ſed poteſt quotquot volueris principalibus conſtare: vt ſi dicas, Socrates eſt philoſophus, & bonus vir eſt, & Platonis magiſter, & cætera. Huius generis enunciatio vera eſſe non poteſt, niſi omnes ſimplices, ex quibus conſtat, ſint veræ. Ex quo efficitur, vt data quacunq; ſimplici falſa, tota copulatiua iudicetur falſa. Eſt item copulatiua tum neceſſaria, tum contingens, tum etiam impoßibilis.*

Quid requiratur ad veritatem copulatiuæ.

Neceſſaria quæ ſit.

Neceſſaria *quidẽ, cùm omnes eius partes ſunt neceſſariæ: vt, Deus eſt ſummum bonum, & peccatum eſt ſummum malum.*

Contingens.

Contingens *autẽ, cùm omnes partes ſunt contingentes, aut earum aliqua, & nulla impoßibilis, modò partes ipſæ inter ſe non pugnent: vt, Socrates eſt philoſophus, & eſt vir bonus: Deus eſt ſummum bonum, & Socrates eſt iuſtus. Nam ſi aliqua ſit impoßibilis, aut ipſæ partes inuicem repugnent, non contingens, ſed impoßibilis iudicanda erit: vt ſi dicas, Socrates eſt lapis, & Plato philoſophatur: Socrates ſedet, & idem deambulat.*

Impoſſibilis.

Impoſsibilis *verò eſt, ſi vel aliqua pars eſt impoßibilis, vel ipſæ inter ſe partes ſunt repugnantes: vt patet in proximis exemplis.*

ILLVD *autem attendendum eſt hoc loco, etſi*

ad

ad copulandas duas ſimplices enunciationes, vna tantùm copulatiua coniunctio ſufficiat; elegan-ter tamen & ſæpe non parum vtiliter adhiberi duas: vt ſi dicas, Et Socrates loquitur, & Plato audit. Dico autem non parum vtiliter, *propter negatiuas. Nec enim æquè perſpicuè, & abſque ambiguitate loquitur, qui negat propoſitam co-pulatiuam hoc pacto, Non Socrates loquitur, & Plato audit; atque is, qui hoc modo, Non & So-crates loquitur, & Plato audit. Quod idem in diſiunctiuis obſeruandum eſt.*

REVOCANTVR *porrò ad copulatiuas* ad-uerſatiuæ *enunciationes: vt, Socrates fuit philo-ſophus, ſed veram ſapientiam fortaſſe non eſt aſ-ſecutus: & aliæ ſimiles. Quinetiam* rationales *ea ex parte ad copulatiuas reuocantur, qua ſimul ponunt antecedens & conſequens.* Cauſales *verò non tantùm hac ratione, ſed etiam quatenus aſtruunt in antecedente contineri cauſam conſe-quentis: imò verò rationales & cauſales viden-tur quædam copulatiuæ, conflatæ ſaltem ex ſin-gulis conditionalibus, & aliis quibuſdam enun-ciationibus, vt inferius patebit, quanquam ideo reuocari ſolent ad conditionales, quia magis præ ſe ferunt formam earum conditionalium, quas vt præcipuas partes includunt: idem forſan dicendũ eſt de temporalibus, localibus, & ſimilibus, quæ ſupra ad conditionales reuocatæ ſunt.*

Quę reuo-centur ad copulati-uas.

Cap. 10.

De

De disiunctiua enunciatione.

CAP. XVII.

Etiam disiunctiua non habet certum numerum partium principalium.

DISIVNCTIVA *quoq; enunciatio nullum habet principalium partium certum numerum. Potest enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus constare: vt si dicas, Hoc animal aut est album, aut est nigrum, aut cærulei coloris, aut lutei: & cætera. Vt autem disiunctiua sit vera, iuxta veterum quidem sententiam, vna tantùm eius pars vera esse debet: quo fit, vt falsa dicatur, vel cùm omnes sunt falsæ, vel cùm omnes veræ. Exempli causa, hæc est vera, Socrates aut loquitur; aut nõ loquitur: quia vna eius pars, atq; adeò sola, est vera. hæ autem ambæ sunt falsæ, Socrates aut est lapis, aut est planta: Socrates aut est animal, aut est homo: prior quidem, quia vtraq; pars est falsa; posterior, quia vtraq; vera. Ratio huius rei est: quia cùm disiunctiua disiungat sententias, illud opus esse videtur, vt simplices enunciationes, ex quibus disiunctio constat, sint repugnãtes, atq; ita plures vnà veræ esse non possint. Quare aut omnes erunt falsæ; aut si plures vna fuerint veræ, non respondebit res disiunctioni: quare vtroq; modo disiũctio erit falsa. Itaque si dixeris, Socrates est homo, aut est rationis particeps; falsam protuleris enunciationem: quia ipsa disiunctio ex natura sua significat, alterum*

Quid requiratur ad veritatem disiũctiuæ.

Cic. in top. Gellius lib. 16. D. Tho. loco suprà citato.

dunta-

duntaxat ex his duobus attributis Socrati conuenire: quod quidem asserere falsum est.

RECENTIORES *tamen dicunt disiunctiuam esse veram, si vel vna, vel plures vna, aut etiam omnes partes, sint verae: falsam verò nunquam, nisi omnes partes sint falsae. Atq; hoc pacto dicunt has enunciationes esse veras: Aut Socrates est homo, aut est rationis particeps; Aut deambulat, aut mouetur loco: Aut Plato est ad risum aptus, aut Bucephalus ad hinnitum: quas tamen veteres dicunt esse falsas.* Recentiorum sententia.

MIHI *verò hoc modo videtur dirimenda controuersia: Veteres quidem accommodatiùs ad naturam disiunctionis loquutos fuisse (disiunctio enim ex forma sua videtur significare, plures partes vna veras non esse) iuniores autem generalem loquendi vsum magis spectasse. Solent enim disiunctiones huiusmodi concedi, Aut Demosthenes perfectus orator fuit, aut Cicero, aut certè nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo: solent inquam concedi ab iis, qui fatentur, & Demosthenem perfectum oratorem fuisse, & Ciceronem; itemq; Miloni Clodium, & Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi vsus in oratione non est aspernandus, non videtur recentiorum sententia omnino repudianda, Quinetiam in iis, quae de oppositione disiun-* Conciliatio recentiorum cũ veteribus.

disiunctiuarum dicemus, magno nobis erunt vsui disiunctiuæ ab illis approbatæ ac traditæ.

Obiectio. *QVOD si quis obiiciat, eum qui ita loquitur, Aut Socrates est homo, aut rationalis; modò corrigi solere, Imò verò & est homo, & rationalis; nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionem:* Solutio. *occurrendum est, eum qui sic loquitur, corrigi, non quòd falsam pronuncier disiunctionem, sed quòd ineptam & ridiculam. Ineptum est enim, ac ridiculum, præsertim in communi sermone (quo sæpe non tam attẽditur, quid verè dicatur, quàm quid vsitatè) extruere disiunctionem ex enunciationibus necessariis, ac necessariò connexis. Id quod in hoc disiunctionum genere, quod recẽtiores amplectuntur, diligenter cauendum est.*

Occurritur alteri obiectioni Explicatur sensus disiunctionis. *NEC tamen iccirco fuerit necessarium, vt ex simplicibus repugnantibus inter se omnis disiunctio struatur: quia cùm diximus, Aut est hoc, aut est illud; non semper volumus significare, aut hoc tantùm, aut illud tantùm esse verum; sed sæpe ita loquimur, vt saltẽ hoc verum esse, aut saltem illud declaremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disiunctio ex partibus non solùm non repugnantibus, sed etiam simul veris, vera esse possit.*

IN hoc enunciationum genere, quemadmodum in superioribus, non solùm necessariæ & im-

posi-

possibiles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes. Nam illæ necessariæ dicendæ sunt, quæ constant ex duabus contradicentib⁹, aut ex iis quæ ad contradicentes reduci possunt: *vt, Aut Socrates loquitur, aut non loquitur; Aut Socrates est grammaticus, aut non habet artem emendatè loquendi & scribendi; Aut animal est homo, aut est bestia: item q̃ illæ, quarum omnes partes, aut vna, sunt necessariæ: vt, Socrates est homo, aut non est lapis; Socrates est homo, aut non est grammaticus; Socrates est homo, aut est lapis. Quanquam illæ, quarum omnes partes sunt necessariæ, quia ridiculæ sunt, extrui non debent: vti diximus.* Necessariæ disiunctiones.

CONTINGENS *est*, cuius omnes partes, aut aliqua, sunt contingentes; non ita tamen, vt sint contradicentes, aut ad contradicentes reuocari possint, aut aliqua earum sit necessaria: nec tota disiunctio sit necessaria, *vt nunc diximus. Exempla contingẽtium hæc sunt: Aut hæc mulier huius pueri mater non est, aut illum diligit; Aut hic adolescens lapis est, aut longa exercitatione doctus euadet. Impossibiles sunt,* quarum omnes partes sunt impossibiles: *vt, Socrates aut est lapis, aut est lignum. Hæc de natura, distinctione, ac veritate coniunctarum enunciationum: nunc de earum oppositione & æquipollentia dicamus.* Contingentes. Impossibiles.

De oppositione contradictoria coniunctarum: & quo pacto in eis reperiantur reliquæ oppositiones.

CAP. XVIII.

QVOD ergo ad earum oppositionem attinet, illud principiò animaduertendum est, *solam contradictionem formaliter reperiri in hoc enunciationum genere. Enunciationes enim formaliter contrariæ debẽt esse vniuersales; subcontrariæ verò, particulares; coniunctæ autem nec sunt formaliter vniuersales, nec particulares, imò etiam nec indefinitæ, aut singulares; nec simpliciter tales appellari solent vt perspicuum est. Cuius rei causa ea esse videtur: quia non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solùm enunciationes quæ id efficiunt, coniungunt. At verò vt enunciationes sint formaliter contradicentes, & simpliciter tales appellentur, non est opus vt sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulares: sed hoc tantùm ex ipsa contradictionis forma requiritur, vt sola negatione præpositæ differãt; hoc est, vt vna habeat negationem præpositam, altera minimè: quo ad reliqua verò sint omnino eædem. Nam, vt est commune Dialecticorum proloquium*, non verius contradicitur (*adde etiam, nec formalius*) quàm cum affirmationi negatio pręponitur. *Hoc autem luce*

Solam cõtradictionem formaliter reperiri in cõiunctis.

Maximè vera & formalis contradictio.

luce clarius est, non minus accidere in coniunctis enunciationibus, quàm in simplicibus: vt si dicas, Si homo est animal, est sensus particeps; Non si homo est animal, est sensus particeps: Et Socrates est philosophus, & Plato est philosophus; Non & Socrates est philosophus, & Plato est philosophus: Aut Plato fallitur, aut Aristoteles fallitur; Non aut Plato fallitur, aut Aristoteles fallitur. Ita patet, solam oppositionem contradictoriam formaliter conuenire coniunctis enunciationibus: & quo pacto illis conueniat, neque solùm dari posse in hoc enunciationum genere contradicentium conditiones siue leges, sed etiam propriam & formalem cõtradictionis rationem. Atque ob ea quæ dicta sunt, nulla alia oppositionis forma, præterquam contradictionis, tributa est à nobis in prima editione coniunctis enunciationibus.

VERVM ne quis inde, re parum considerata, eum errorem imbibat, vt putet, ne eo quidem modo posse coniunctas enunciationes constitui, vt in eis seruentur leges contrariarum & subcontrariarum; operæpretium erit addere hoc loco, quæ, ne nouitios grauaremus, in libros de interpretatione distuleramus: præsertim cùm omnia quæ hactenus de coniunctis enunciationibus dicta sunt, in libros de interpretatione differri soleant, ad quos hæc potiori ratione seruari

possunt. Aduerte igitur, coniunctas enunciationes etsi non sunt formaliter contrariæ, aut subcõtrariæ, tamen dici posse contrarias & subcontrarias, virtute, *seu* de lege, *vt à quibusdam vocãtur. Cuius rei ratio duplex est: vna, quia etsi non sunt formaliter vniuersales aut particulares, tamen in omnibus earum generibus, inueniuntur vniuersales & particulares virtute. Nam conditionalis affirmatiua supponit aliquam vniuersalem simplicem, in qua fundetur: vt illa, Si homo est animal, est sensus particeps; supponit hanc, Omne animal est sensus particeps. Copulatiuæ verò affirmatiuæ ex natura sua æquipollere possunt vni simplici vniuersali: quo pacto illa, Et Socrates est philosophus, & Plato est philosophus; æquipollet huic, Vterq; horum hominum est philosophus. Deniq; disiunctiua affirmatiua æquipollere potest suapte natura vni simplici particulari: quo pacto illa, Aut Plato fallitur, aut Aristoteles fallitur; æquipollet huic, Alter horum hominum fallitur. Vnde fit, vt quoniam præpositæ negatione vniuersales fiunt particulares, & particulares vniuersales, in omnibus generibus coniunctarum dari possint vniuersales & particulares virtute. Altera ratio est: quia ita possunt coniunctæ enunciationes constitui, vt in eis reperiantur conditiones siue leges contrariarum & subcontrariarum: vt ex progressu patebit.*

De

De oppositione conditionalium.

CAP. XIX.

CONIVNCTÆ *igitur enunciationes prædicto modo contrariæ & subcontrariæ (adde etiam subalternas, quoniam earum explicatio coniuncta est cum tractatione contrariarum & subcontrariarum) duobus documentis constitui possunt in omnibus coniunctarum generibus: vno generali, altero in singulis speciali.* Generale *documentum sit, in conditionalibus quidem & copulatiuis opus esse, vt contrariæ & subalternantes, sint affirmatiuæ; subcontrariæ verò & subalternatæ, negatiuæ: at in disiunctiuis contrà omnino rem habere oportere. Hoc documentum non solùm ex subiiciendis descriptionibus planè constabit, sed etiam ex dictis colligitur. Dictum est enim, in conditionalibus affirmatiuas esse virtute vniuersales, negatiuas autem particulares; contraq; rem habere in disiunctiuis: constat autem, vbiq; contrarias & subalternantes esse vniuersales; subcontrarias autem & subalternatas, particulares.*

Generale documentum.

SPECIALE *documentum pro conditionalibus sit huiusmodi: In conditionalibus non modò contrarias, sed etiã subcontrarias & subalternas constare debere eodem antecedente & contrario, aut contradictorio consequente: vt in his descriptionibus cernis.*

Documentum pro conditionalibus.

Descriptio oppositarũ conditionalium, constantium ex simplicibus singularibus.

Si Socrates est homo, Socrates est animal.

Si Socrates est homo, Socrates nõ est animal.

X

Non si Socrates est homo, Socrates nõ est animal.

Nõ si Socrates est homo, Socrates est animal.

Descriptio constãtium ex simplicibus communibus contrariorum consequentium.

Si omnis homo est animal, omnis homo est sensus particeps.

Si omnis homo est animal, nullus homo est sensus part.

X

Non si omnis homo est animal, nullus hõ est sensus part.

Non si omnis homo est animal, omnis homo est sensus particeps.

Descriptio constantium ex simplicibus communibus contradictoriorum consequentium.

Si omnis homo est animal, omnis homo est sensus part.

Si omnis homo est animal, aliquis homo non est sensus part.

X

Non si omnis homo est animal, aliquis homo non est sensus partic.

Non si omnis homo est animal, omnis hõ est sensus part.

QVOD

QVOD enim in affirmatiuis, quas ponimus contrarias, seruentur leges contrariarum, ex eo patet: quia etsi possunt esse simul falsæ, vt patet his exemplis (Si Socrates est animal, Socrates est homo; si Socrates est animal, Socrates non est homo: Si omnis homo est animal, omnis homo est albus; Si omnis homo est animal, nullus homo est albus, vel aliquis homo non est albus) nõ possunt tamen esse simul veræ. Id quod non solùm perspicuum erit inductione facta in quacunque materia; sed etiam hac ratione: quia si possent dari simul veræ, aliquid repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti: quod falsum esse, lib. 6. patebit. Nam simplices contrariæ & con- Cap. 15.
tradicentes repugnant mutuo, & tamen dicerentur inferri ex eodem antecedente.

HINC patet, in negatiuis cuiusq; descriptionis, quas ponimus subcõtrarias, seruari leges subcontrariarum, vtpote quod non possint esse simul falsæ, sed simul veræ: nam si affirmatiuæ non possunt simul esse veræ, nec negatiuæ possunt simul esse falsæ: cùm illis per diametrum contradicant. Cùm autem affirmatiuæ fuerint simul falsæ, tum negatiuæ hac eadem ratione erunt simul veræ: patet etiam inter quamlibet superiorem & inferiorem, quas dicimus subalternas, seruari leges subalternarum; vt videlicet non possit superior esse vera, quin inferior sit vera; nec in-

ferior esse falsa, quin superior sit falsa. Secus enim aut darentur subcontrariæ simul falsæ, aut contrariæ simul veræ: quod facile est ex propositis descriptionibus intelligere, ascita lege contradicentium, quæ præscribit, contradicentes nec simul veras, nec simul falsas esse posse.

NON loquuti autem sumus in tradito documento de conditionalibus, constantibus subcontrariis consequentibus: quia si illæ admitterentur, dari possent contrariæ simul veræ, subcõtrariæ simul falsæ, & subalternantes veræ falsis existentibus subalternatis: vt si dicas, Si animal diuiditur in hominem & brutum, aliquod animal est homo; Si animal diuiditur in hominem & brutũ, aliquod animal non est homo; Non si animal diuiditur in hominem & brutum, aliquod animal non est homo; Non si animal diuiditur in hominem & brutum, aliquod animal est homo.

De oppositione copulatiuarum.

CAP. XX.

Documentum pro copulatiuis.

PRO copulatiuis autem speciale documentum sit, non solùm contrarias copulatiuas, sed etiam subcontrarias & subalternas constare debere simplicibus contrariis, aut contradicentibus. Quod non ita intelligendum est, quasi necesse sit, vt omnes simplices vnius copulatiuæ sint

ſint contrariæ, aut contradicentes, reſpectu ſimplicium alterius; ſed vt vna ſaltem, reſpectu vnius.

Deſcriptio oppoſitarum copulatiuarum, conſtantium ex ſimplicibus ſingularibus.

Et Socrates loquitur, & Plato audit.	Et Socrates nō loqtur, & Plato non audit.

X

Non & Socrates non loquitur, & Plato non audit.	Non & Socrates loquitur, & Plato audit.

Deſcriptio conſtantium ſimplicibus communibus contrariis.

Et omnis homo eſt ſenſus particeps, & omnis equus eſt ſenſus particeps.	Et nullus homo eſt ſenſus particeps, & nullus equus eſt ſenſus particeps.

X

Non & nullus homo eſt ſenſus particeps, & nullus equus eſt ſenſus particeps.	Non & omnis homo eſt ſenſus particeps, & omnis equus eſt ſenſus particeps.

Descriptio constantium simplicibus communibus contradicentibus.

Et omnis homo est sensus particeps, & omnis equus est sensus particeps.	Et aliqs homo non est sensus particeps, & aliquis equus nō est sensus particeps.

X

Non & aliquis homo non est sensus particeps, & aliquis equus non est sensus particeps.	Non & omnis homo est sensus particeps, & omnis equus est sensus particeps.

EADEM *ratio erit, si una tantùm simplex sit vni contraria, aut contradicens.*

PROBATIO *huius documenti satis aperta est. Nam quòd affirmatiuæ (quas ponimus contrarias) possint esse simul falsæ, his exemplis patet: Socrates est lapis, & Plato est homo: Socrates non est lapis, & Plato non est homo: Omnis homo est albus, & omnis equus est albus: Nullus homo est albus, & nullus equus est albus. Item, Omnis homo est lapis, & aliquis homo est albus: Aliquis homo non est lapis, & nullus homo est albus.*

QVOD *autem non possint esse simul veræ, nō solùm inductione patet in qualibet materia, sed hac etiam ratione: quia si duæ copulatiuæ con-*

stantes

ſtantes ex ſimplicibus cõtrariis aut contradicentibus, poſſent eſſe ſimul veræ, duæ ſimplices contrariæ aut contradicentes poſſent eſſe ſimul veræ: quod fieri non poſſe, ſupra dictum eſt. Hinc patet, negatiuas, quas dicimus ſubcontrarias, poſſe eſſe ſimul veras, non autem ſimul falſas; vt deductum eſt in conditionalibus: item q3 fieri non poſſe, vt ſuperior affirmatiua ſit vera, quin negatiua inferior vera ſit; aut inferior falſa ſit, quin ſuperior ſit falſa. Non admiſimus autẽ copulatiuas, quarum omnes ſimplices ſunt ſubcontrariæ: ne daremus contrarias ſimul veras, ſubcontrarias ſimul falſas; & ſubalternantes veras, falſis exiſtentibus ſubalternatis: vt in his patet, Aliquis homo eſt albus, & aliquis equus eſt albus; Aliquis homo non eſt albus, & aliquis equus non eſt albus; Non & aliquis homo non eſt albus, & aliquis equus non eſt albus; Non & aliquis homo eſt albus, & aliquis equus eſt albus. Cap. 6o & 11.

De oppoſitione diſiunctiuarum,

CAP. XXI.

DENIQVE pro diſiunctiuis ſit hoc ſpeciale documentum, nõ ſolùm contrarias diſiunctiuas, ſed etiam ſubcontrarias & ſubalternas conſtare debere ſimplicibus cõtradicentibus, aut ſubcontrariis. Documẽtum pro diſiũctiuis.

Deſcri-

Descriptio oppositarum disiunctiuarum, constantium ex simplicibus singularibus.

Non aut Socrates non est homo, aut Plato non est homo.

Non aut Socrates est homo, aut Plato est homo.

X

Aut Socrates est homo, aut Plato est homo.

Aut Socrates non est homo, aut Plato nō est homo.

Descriptio constantium ex simplicibus communibus contradicentibus.

Non aut nullus homo est albus, aut nullus equus est albus.

Nō aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.

X

Aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.

Aut nullus homo est albus, aut nullus equus est albus.

Descriptio constantium ex simplicibus communibus subcontrariis.

Non aut aliquis homo non est albus, aut aliquis equus non est albus.

Non aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.

X

X

Aut aliquis homo eſt albus, aut aliquis equus eſt albus.	Aut aliquis homo nõ eſt albus, aut aliquis equus non eſt albus.

NAM *quòd affirmatiuæ (quas in hoc genere ponimus eſſe ſubcontrarias) poßint eſſe ſimul veræ, ex propoſitis exemplis conſtat: quòd verò nõ poſſint eſſe ſimul falſæ, non ſolùm inductione perſpicuum eſſe poteſt, ſed etiã hac ratione patet: Quia vt diſiunctæ affirmatiuæ ſint falſæ, neceſſe eſt, vt omnes ſimplices ex quibus conſtant, falſæ ſint, vt ex dictis patet: ſimplices autem, ſiue contradicẽtes ſint, ſiue ſubcontrariæ, non poſſunt eſſe ſimul falſæ, vt ſuprà dictum eſt.* Cap. 17. Cap. 6. & 11.

HINC *patet, negatiuas quas in hoc genere dicimus cõtrarias, poſſe eſſe ſimul falſas, non autem ſimul veras: itemq; fieri non poſſe, vt ſuperior negatiua (quã in hoc genere ponimus ſubalternantem) ſit vera, quin inferior affirmatiua ſit; aut inferior affirmatiua (quã ſubalternatam dicimus) falſa ſit, quin ſuperior negatiua ſit falſa. quod quo pacto efficiatur, ex dictis facilè intelliges. Non admiſimus autem diſiunctiuas conſtantes ſimplicibus contrariis: quia hoc pacto daremus contrarias ſimul veras, ſubcontrarias ſimul falſas; & ſubalternantes veras, falſis exiſtentibus ſubalternatis: vt his exemplis patet: Non aut nullus homo eſt albus, aut nullus equus eſt albus;*

Non

Non aut omnis homo eſt albus, aut omnis equus eſt albus: Aut omnis homo eſt albus, aut omnis equus eſt albus; Aut nullus homo eſt albus, aut nullus equus eſt albus.

Quibus diſiunctiuis accommodetur traditum documentum.

ANIMADVERTENDVM *eſt tamen, hoc ſpeciale documentum de diſiunctiuis traditum, non eſſe accommodandum ad eas diſiunctiuas, quas ſolas veteres approbabant; hoc eſt, ad immediatas, ſiue quæ vt veræ ſint, altera pars vera eſſe debet, altera falſa: ſed ad eas, quas recentiores amplectuntur, ad eas inquam, quæ nunquam cenſentur falſæ, niſi cùm omnes partes ſunt falſæ. Nam ſi ad immediatas documentum accommodaueris, dabis ſubcontrarias ſimul falſas, & (quod hinc ſequitur) contrarias ſimul veras; & ſubalternãtes veras, falſis exiſtentibus ſubalternatis: vt patet in deſcriptionibus traditis. Nam iuxta veterum ſententiam, omnes affirmatiuæ, quas in exemplum attulimus, ſunt falſæ. In prima quidem & ſecunda deſcriptione, quia priores conſtant vtrâque parte vera; poſteriores, quia vtrâq; falſa: in tertia verò, quia vtriuſque diſiunctiuæ, vtraque pars vera eſt: vnde patet, in hoc diſiunctiuarum genere non dari ſubcontrarias. Nam quòd in eo non poſſint ſubcontrariæ conſtitui ex ſimplicibus cõtrariis, ex illo exemplo paulò ſuperius poſito, Aut omnis homo eſt albus, aut omnis equus eſt albus; Aut nullus homo eſt albus.*

bus, aut nullus equus eſt albus: ſatis apertum eſt. Vtraq; enim diſiunctiua non modò iuxta recentiorum ſententiam, ſed etiam veterum, falſa eſt: cùm conſtet vtrâque parte falſa. Cùm autem in hoc diſiunctiuarum genere non dentur ſubcontrariæ, planè efficitur, non poſſe etiam dari contrarias, aut ſubalternas, ſed ſolas contradicentes.

ANIMADVERTENDVM *quoque eſt, etſi coniunctæ rationales & cauſales, ratione conditionalium, quas includunt, comprehendantur in ſpeciali documento conditionalium; ratione autem copulatiuæ ex enunciationibus antecedentis & conſequentis, ex qua etiam conſtant, comprehendantur in ſpeciali documento copulatiuarũ: ſimpliciter tamen ex copulatiuarum documento conſtituendam eſſe earum oppoſitionem. Habent enim ſimpliciter ſenſum copulatiuum. Hæc enim rationalis, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal; hoc pacto reſoluenda eſt, Et ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal; Et Socrates eſt homo, & Socrates eſt animal. Hæc verò cauſalis, Quia ſol lucet, dies eſt, hunc in modum, Et ſi ſol lucet, dies eſt; Et ſol lucet, & dies eſt, & lux ſolis eſt cauſa diei. Quo autem pacto facilius huiuſmodi enunciationibus oppoſitæ aſſignentur, ex iis quæ mox dicentur, intelliges. Atque hæc de coniunctarum oppoſitione dicta ſint.*

Quibus documentis comprehendãtur rationales & cauſales.

De

De coniunctarum æquipollentia.

CAP. XXII.

QVOD *verò attinet ad æquipollentiam, breuiter dicendum est*, conditionales *nec copulatiuis, nec disiunctiuis æquipollere, sed solas copulatiuas æquipollere disiunctiuis. Quòd igitur conditionales non æquipolleant copulatiuis, ex eo patet: quia si qua esset copulatiua, cui æquipolleret hæc conditionalis, Si Socrates est homo, est animal; maximè esset hæc, Non & Socrates est homo, & non est animal. Nec enim alia se offert, cui illa probabiliùs æquipollere possit: vt inductione patet. At hæc non idem valet, quod illa. Nam etsi ex illa inferatur, vt apertum est, nõ tamen illam infert. Alioqui hæc esset bona consecutio, Non & Socrates est lapis, & non est animal; ergo si Socrates est lapis, est animal: vbi planè vides antecedens verum, & consequens falsum. Quando igitur proposita conditionalis tradita copulatiua non æquipollet, nulla erit alia copulatiua, cui eadem conditionalis æquipolleat. Quod idem in cæteris facilè erit persequi.*

Conditionales non æquipollere copulatiuis.

QVOD *verò conditionales non æquipolleant disiunctiuis, ex eo intelliges: quia si sermo sit de disiunctiuis veterum, seu immediatis, cùm illæ nec possint esse contrariæ, nec subcontrariæ, nec*

Conditionales non æquipollere disiũctiuis.

subal-

ſubalternæ inter ſe, fieri non poteſt, vt æquipolleant conditionalibus. Quælibet enim conditionalis habet aliquam contrariam conditionalem, aut ſubcontrariam; itemq; aliquam ſubalternatam, aut ſubalternantem: fieri autem non poteſt, vt duæ enunciationes æquipolleant, quarum altera habeat contrariam, aut ſubcõtrariam, &c. altera verò minimè. Quòd denique neq; æquipolleant diſiunctiuis communibus ſeu mediatis, ex eo conſtat: quia diſiunctiuæ communes æquipollent copulatiuis, vt nunc dicemus; quibus tamen conditionales ipſæ non æquipollent, vt patet ex dictis. Quòd igitur copulatiuæ & diſiunctiuæ cõmunes æquipolleant inter ſe, ex eo patet: quia, vt eſt communis Dialecticorum ſententia, copulatiua omnino affirmatiua, hoc eſt, & coniunctionis & verborum; vt, Et Socrates eſt albus, & Plato eſt albus: æquipollent diſiunctiuæ omnino negatiuæ: qualis eſt; Non aut Socrates non eſt albus, aut Plato non eſt albus: Copulatiuæ autem affirmatiua ſolius coniunctionis; vt, Et Socrates non eſt albus, & Plato non eſt albus: æquipollet negatiuæ ſolius coniunctionis: qualis eſt; Non aut Socrates eſt albus, aut Plato eſt albus. Copulatiua verò omninò negatiua; vt, Non & Socrates non eſt albus, & Plato non eſt albus: æquipollet diſiunctiuæ omnino affirmatiuæ: qualis eſt, Aut Socrates eſt albus, aut Plato eſt

Copulatiuas æquipollere diſiunctiuis mediatis.

albus. Denique copulatiua negatiua ſolius coniunctionis: vt, Non & Socrates eſt albus, & Plato eſt albus: æquipollet diſiunctiuæ affirmatiuæ ſolius coniunctionis; qualis eſt, Aut Socrates non eſt albus, aut Plato non eſt albus. Quæ omnia in ſubiectis deſcriptionibus planiùs perſpiciuntur.

Deſcriptio æquipollentium ex ſimplicibus ſingularibus.

Et Socrates eſt albus, & Plato eſt albus.	Et Socrates non eſt albus, & Plato non eſt albus.
Non aut Socrat. non eſt albus, aut Plato non eſt albus.	Non aut Socrates eſt albus, aut Plato eſt albus.

X

Non & Socrates non eſt albus, & Plato non eſt albus.	Non & Socrates eſt albus, & Plato eſt albus.
Aut Socrates eſt albus, aut Plato eſt albus.	Aut Socrates non eſt albus, aut Plato non eſt albus.

VERVM *pro deſcriptionibus earum, quæ conſtant dictis communibus, illud obſeruandum eſt, vt cùm oppoſitæ copulatiuæ conſtiterint ſimplicibus contrariis, tum diſiunctiuæ conficiantur ex ſubcontrariis: cùm verò illæ conſtiterint contradictoriis, tum hæ quoq; conſtituantur ex contradi-*

tradictoriis, tum inter se, tum etiam comparatione earum, ex quibus copulatiuæ constant. Quod in sequentibus descriptionibus perspicuum est.

Descriptio æquipollentium ex simplicibus communibus, quando oppositæ copulatiuæ constant simplicibus contrariis.

Et omnis homo est albus, & omnis equus est albus.
Et nullus homo est albus, & nullus equus est albus.
Non aut aliquis homo non est albus, aut aliquis equus non est albus.
Non aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.

X

Non & nullus homo est albus, & nullus equus est albus.
Non & omnis homo est albus, & omnis equus est albus.
Aut aliquis homo est albus, aut aliquis equus est albus.
Aut aliqs homo non est albus, aut aliqs equus nõ est albus.

Quando oppositæ copulatiuæ constant simplicibus contradictoriis.

Et aliquis homo est albus, & aliquis equus est albus.
Et nullus homo est albus, & nullus equus est albus.

Non aut nullus homo eſt alb. aut nullus equus eſt albus.	Non aut aliquis homo eſt alb. aut aliquis equus eſt albus.

X

Non & nullus homo eſt albus, & nullus equus eſt albus.	Non & aliquis homo eſt albus, & aliquis equus eſt albus.
Aut aliquis homo eſt albus, aut aliquis equus eſt albus.	Aut nullus homo eſt albus, aut nullus equus eſt albus.

Vtilitas æquipollenciæ coniũctarum.

VTILITAS *auiẽ quæ ex harum enunciationum æquipollentia capitur, haud parua eſt. Hinc enim diſcimus exponere negatiuas coniunctiones (quæ quidem obſcuriores ſunt) per affirmatiuas. Diſcimus quoq; conſtituere omnia oppoſitarũ & ſubalternarum genera ex affirmatiuis, ſumpta loco oppoſitæ negatiuæ aliqua affirmatiua, quæ illi æquipolleat. Vnde fit, vt non parum vſurpata ſit apud Dialecticos conſtitutio contradicẽtium ex vtraque affirmatiua coniunctionis. Si quis enim petat contradicentem huius, Socrates eſt albus, & Plato eſt albus: mox reddunt hanc, Aut Socrates non eſt albus, aut Plato non eſt albus. Si quis autem petat, quænam contradicat huic, Et Socrates non eſt niger, & Plato non eſt niger: continuò hãc ſubiiciunt, Aut Socrates eſt niger, aut Plato eſt niger. quod idem faciũt in reliquis: hoc ſemper ſeruato, vt ſimplices ex quibus cõſtat diſiun-*

diſiunctiua, contradicant ſimplicibus, ex quibus conſtat copulatiua. Quod idem faciendum eſſe, ex iis quæ diximus, colliges.

HINC *iam intelligas, quo pacto planius & facilius rationalium & cauſalium oppoſitas aſſignare poſſis. Nam cùm huiuſmodi enunciationes ſimpliciter & abſolutè habeant ſenſum copulatiuum, vt ſuprà dictum eſt, aut (ſi mauis) quibuſdam copulatiuis æquipolleant: ex mixtione copulatiuarum cum diſiunctiuis, multò expeditiùs earum oppoſitæ tradentur. Si quis enim abs te petierit contrariam huius, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal; cùm hæc æquipolleat huic copulatiuæ, Et ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal; Et Socrates eſt homo, & Socrates eſt animal: trades illi hanc contrariam copulatiuam, Et ſi Socrates eſt homo, Socrates non eſt animal; Et Socrates non eſt homo, & Socrates non eſt animal. Si verò petierit contradicẽtem, trades illi hanc diſiunctiuam: Aut non ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal; Aut Socrates non eſt homo, aut Socrates non eſt animal. Denique ſi petierit ſubalternatam, trades illi hanc diſiunctiuam: Aut ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal; Aut Socrates eſt homo, aut Socrates eſt animal. Eodemq; modo, ſi quis petierit contrariam huius cauſalis, Quia ſol lucet, dies eſt; cùm hæc æquipolleat huic copulatiuæ, Et ſi ſol lu-* Cap. 16. & 21.

cet, dies eſt; Et ſol lucet, & dies eſt. & lux ſolis eſt ſuapte natura cauſa diei: trades illi hanc contrariam copulatiuam, Et ſi ſol lucet, non eſt dies; Et ſol non lucet, & non dies eſt, & lux ſolis non eſt cauſa diei. & reliquas oppoſitas eodem modo, quo in rationalibus. Hæc de coniunctis enunciationibus, miſſis aliis pleriſque, quæ viri alioqui grauiſſimi, ingenij oſtentatione magis quàm utiliter ſcripta reliquerunt.

In his eſt Boëtius de Syll. hypothc.

De quibuſdam enunciationibus expoſitione indigentibus.

CAP. XXIII.

AC *videri quidem poſſet iam ad finem perducta tota de oratione ſuſcepta diſputatio, niſi Dialectici poſt Ariſtotelem quædam huic tractationi addidiſſent, quæ prorſus ignorare non conuenit. Hæc verò ſunt expoſitiones quarũdam enunciationum, quæ, quia propter quaſdam particulas obſcuræ ſunt, & expoſitione indigent,* exponibiles *vulgò appellantur. Harum igitur, quoad ſatis videatur, tradenda eſt hoc loco explicatio: ne ſi quis abſq; præmeditata cognitione in eas diſſerendo inciderit, nõ facilè ab eis ſe poſſit expedire. Atque ex quàm plurimis, quas recentiorum nimia fortaſſe diligentia expoſuit,* excluſiuas *tantùm nos,* exceptiuas, & reduplicatiuas,

Exponibiles cur dicantur.

catiuas, *vt vocant quàm breuissimè explicabimus: quoniam reliquæ aut parum exhibent negotij, aut nisi in reconditissima philosophia, planè ac dilucidè intelligi non possunt. Fuerunt autem huiusmodi enunciationum expositiones in hunc locum necessariò differendæ: quia sine cognitione coniunctarum enunciationum doceri nequeunt.*

De exclusiuis enunciationibus. CAP. XXIV.

EXCLVSIVAE *enunciationes dicuntur, quæ constant signo exclusiuo: qualia sunt,* Tantùm, Solùm, Duntaxat, *& cætera, si quæ sunt eiusdem significationis. Huiusmodi autem signa aliquando excludunt alia prædicata ab eodem subiecto: vt si dicas, Prædicamenta sunt tantùm decem, Homo est tantùm animal rationale: aliquando excludunt alia subiecta ab eodem prædicato, seu (vt aptiùs loquar) à participatione eiusdem prædicati: vt si dicas, Solum animal est sensus capax, Solus homo sermone vtitur. Hinc fit, vt duo sint exclusiuarum enunciationum genera: quorum prius vocari potest exclusi prædicati, posterius exclusi subiecti, quòd signũ in priori genere excludat aliquod prædicatum, in posteriori aliquod subiectum: vt patet in traditis exemplis.*

Exclusiuæ quæ.

Signa exclusiua qd efficiant.

Duo genera exclusiuarum enunciationum.

Exclusiuæ quatuor modis efferuntur.

QVATVOR *autem modis efferuntur exclusiuæ vtriusq; generis, secundùm immediatam affirmationem & negationem signi & verbi. Aut enim vtrunq; affirmatur, hoc est, non negatur, vt in traditis exemplis: aut solum signum affirmatur (ita nimirum, vt saltem non immediatè negetur:) veluti si dicas, Sola substantia non est in subiecto, Prædicamenta nõ sunt tantùm quinque. aut vtrunq; immediatè negatur; vt si dicas, Prædicamẽta non sunt non tantùm decem. Non solùm animal non est sensus capax. aut solum signum immediatè negatur: vt si dicas, Prædicamenta sunt non tantùm quinque, Non solùm animal est viuens.*

Generalis ratio exponendi exclusiuas.

HIS *ita constitutis, aduerte, vtrunque genus exclusiuarum, tã exclusi prædicati, quàm exclusi subiecti, exponi enunciatione vna coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simplicibus: quæ quidem* exponentes *dici solent. Harum prior (quæ vocatur* præiacens*) constat eodem subiecto, eodémque prædicato, quibus constat enunciatio exponenda, siue* exponibilis, *vt vocant, detracto tamen signo. Posterior verò (quæ cùm peculiari nomine careat,* secũda exponens *duntaxat appellari solet) cùm exponit quidem exclusiuas prioris generis, constat eodem subiecto, & excluso prædicato: cùm autem exponit exclusiuas posterioris, constat eodem prædicato,*

Prior exponens, seu præiacens.

Posterior exponens

sato, & excluſo ſubiecto. Cæterùm ex priori exclusiuarum genere duæ tantùm formæ à nobis exponendæ ſunt, ea nimirum, in qua & ſignum & verbum affirmantur; vt, Prædicamenta ſunt tantùm decem: & ea, in qua ſolum verbum immediatè negatur; vt, Prædicamenta non ſunt tantùm quinque. Nam reliquæ duæ formæ non ſunt ferè in vſu. At ex poſteriori genere cùm omnes vſurpentur, omnes ſunt exponendæ.

Expoſitio excluſiuarum excluſi prædicati.

EXCLVSIVAE *igitur prioris generis, quas* excluſi prædicati *appellauimus, ſi vtraque ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendæ erunt copulatiuè, priori exponente affirmatiua, & poſteriori negatiua, hoc modo: Prædicamenta ſunt tantùm decem; id eſt,* Prædicamenta ſunt decem, & non ſunt plura, quàm decem: *Homo eſt tantùm animal rationale; id eſt,* Homo eſt animal rationale, & non eſt aliquid vltrà animal rationale. *Si autem ſolum verbum immediatè negauerint, exponendæ erunt diſiunctiuè, priori exponente negatiua, & poſteriori affirmatiua, hoc modo. Prædicamenta non ſunt tantùm quinque; id eſt,* Prædicamenta non ſunt quinque, vel ſunt plura quàm quinque: *Homo non eſt tantùm animal; id eſt,* Homo non eſt animal, vel eſt aliquid vltrà quàm animal.

NEC *verò ſatis eſt ita exponere negatiuas,*

Occurritur obiectioni.

Prædicamenta non ſunt tantùm quinque; id eſt, prædicamenta ſunt plura quàm quinque: Homo non eſt tantùm animal; id eſt, homo eſt aliquid vltrà quàm animal. Sæpe enim expoſitio hæc falſa reperietur: vt ſi dicas, Hæc prædicamenta (deſignatis nimirum mente decem prædicamentis) non ſunt tantùm viginti; id eſt, ſunt plura quàm viginti: Hic lapis non eſt tantùm animal; id eſt, Hic lapis eſt aliquid vltra animal. Nam enunciationes quæ exponuntur ſunt veræ (cùm contradicentes earum falſæ ſint) exponentes autem ſunt falſæ. Sed de hoc genere excluſiuarum nihil amplius dicendum eſt.

Expoſitio excluſiuarum, excluſi ſubiecti.

EXCLVSIVÆ *autem poſterioris generis, quas* excluſi ſubiecti *nominauimus, ſi & ſignum & verbum affirmauerint, exponendæ erunt copulatiuè, priori exponente indefinita, ſiue particulari affirmatiua, & poſteriori vniuerſali negatiua, hoc modo: Tantùm animal ſentire poteſt; id eſt,* animal ſentire poteſt, & nihil quod non ſit animal ſentire poteſt. *Si verò ſolùm ſignum affirmauerint, exponantur copulatiuè, priori indefinita, ſiue particulari negatiua, & poſteriori vniuerſali affirmatiua, hoc modo: Tantùm ſubſtantia non eſt in ſubiecto; id eſt,* ſubſtantia non eſt in ſubiecto, & omne quod non eſt ſubſtantia, eſt in ſubiecto. *Si autem vtrunq; negauerint, exponantur diſiunctiuè,*

ctiuè, priori vniuersali affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: Non solùm animal non est sensus capax; id est, omne animal est sensus capax, vel aliquid quod non est animal, non est sensus capax. *Si denique solum signum negauerint, exponantur disiunctiuè priori vniuersali negatiua, & posteriori particulari affirmatiua, hoc modo: Non solùm animal est viuens; id est,* nullũ animal est viuens, vel aliquid quod nõ est animal, est viuens.

ITAQVE si rectè attendas, videbis, enunciationes quæ signum affirmant, id est, primam & secundam, exponi copulatiuè, priorique exponente indefinita, siue particulari (quæ idem valent hoc loco) & posteriori vniuersali; contrà verò, quæ signum negant, id est, tertiam & quartam, exponi disiunctiuè, ac priori exponente vniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam, eas quæ & signum & verbum simul affirmant, aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & posteriori negatiua: contrà verò, eas quæ alterum affirmant, alterum negant, id est, secundam & quartam, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Denique primam & quartam contradictoriis exponentibus exponi, & similiter secundam & tertiam; primã verò & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & tertiam.

Comparantur inter se expositiones.

De

De oppoſitione excluſiuarum excluſi ſubiecti.

CAP. XXV.

NON *inutile quoq; fuerit harum enunciationum* (excluſi nimirum ſubiecti) *oppoſitionem intelligas. Aduerte igitur, primam & ſecundam vocari contrarias; tertiam & quartam, ſubcontrarias; primam verò dici contradictoriam quartæ, & ſecundam tertiæ; deniq; primam cenſeri ſubalternãtem tertiæ, & ſecundam quartæ, quòd illis conueniant conditiones earum oppoſitarum, & ſubalternarum, quarum appellationẽ ſortiuntur. Id quod adhibita expoſitione cuiuſq; haud magno labore intelliges. Verùm vt hæc melius teneas, accipe has quatuor dictiones.*

Contrariæ
Subcontrariæ.
Contradicentes.
Subalternæ.

Igne Tonans Malos Perdit.

Verba quæ memoriã iuuare poſſint.

QVAE quidem quatuor prædictis enunciationibus, eo ordine quo à nobis propoſitæ ſunt, reſpondent. Deinde aduerte, inſingulis eſſe duas vocales, quæ ſignificant qualitatem & quantitatem exponentiũ: A, vniuerſalem affirmatiuã; E, vniuerſalẽ negatiuam; I, particularẽ affirmatiuam; & O, particularem negatiuam. Hæc ſi animaduerteris, ſimulq; duo illa quæ paulò ſuperius diximus, in memoriam reuocaueris, primã ſcilicet & ſecundam enunciationem eſſe exponendas copulatiuè, reliquas diſiunctiuè; itemq;

Cap. ſup.

prio-

priorem exponentem eodem prædicato, eodemq; ſubiecto conſtare debere; poſteriorem verò eodem prædicato, ſed excluſo ſubiecto: facilè ac expeditè harum enunciationum & expoſitionem, & oppoſitionem memoria retinebis. Id quod totum in hac deſcriptione perſpicitur.

Subalternans. Subalternans.

1. 2.

Tantùm animal eſt ægrum. Tantùm animal non eſt ægrum.

Contrariæ.

Id eſt. Id eſt.

Ignave. Animal eſt ægrũ & Nihil quod nõ ſit animal, eſt ægrum. *Tonans.* Animal non eſt ægrũ, & Omne quod non eſt animal, eſt ægrum.

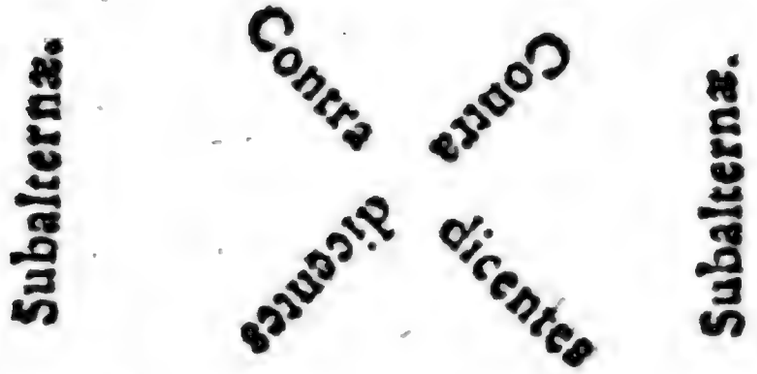

1. 2.

Non tantùm animal non eſt ægrum. Non tantùm animal eſt ægrum.

Sub-

Subcontrariæ.

Id est.		Id est.
Ma-los. Omne animal est ægrum, vel Aliquid quod nõ est animal, non est ægrum.		*Per-dit.* Nullum animal est ægrum, vel Aliquid quod non est animal, est ægrum.
Subalternata.		Subalternata.

DVO tamen adhuc admonebo, quæ trito sermone in hac materia dicuntur. Alterum est, Dictionem exclusiuam non excludere concomitantia; hoc est, ea quæ subiectum exclusiuæ necessariò consequũtur. Exempli causa, cùm dico, Tantùm homo loqui potest; non excludo animal, nec alia, quæ necessariò de homine prædicantur, quasi negem illa loqui posse; sed solùm excludo à participatione sermonis, quicquid non est homo.

Dictio exclusiua nõ excludit concomitantia.

ALTERVM est, exclusiuam & signi & verbi affirmati, conuerti in vniuersalem affirmatiuam. Hæ siquidem sunt bonæ conuersiones, Tantùm animal est ægrum, igitur omne ægrum est animal: Solus homo sermone vtitur, igitur omne quod sermone vtitur, est homo: & ita reliquæ huius formæ.

Conuersio exclusiuæ omnino affirmatiuæ.

De exceptiuis enunciationibus.

CAP. XXVI.

EXCEPTIVÆ *enunciationes dicũtur, quæ constant signo exceptiuo, quale est* Præter, *& si quod est aliud eiusdem significationis. Hoc verò signum ferè semper excipit aliquod subiectũ à participatione, consortióue prædicati: vt si dicas, Omne animal præter hominem, est rationis expers. Verùm ne hoc loco ineptas exceptiones admittamus, relegandæ hinc sunt illæ, in quibus id à quo fit exceptio, non verè dicitur de eo quod excipitur. Quis enim audiat ita loquentem, Omnis homo præter belluam est rationis particeps? Itaq; solas eas exceptiuas admittamus hoc loco, in quibus id à quo exceptio fit, verè affirmatur de re excepta. Quanquam verò id à quo fit exceptio, nonnunquam signo particulari notatur; vt si dicas, Aliquis rex præter Crœsum fuit diues; Aliqua regio præter Italiam est ferax bonorum ingeniorum: ratio tamen exceptionis poscere videtur, vt id, à quo fit exceptio, notetur signo vniuersali. Excipere enim est à toto genere partem detrahere. Itaq; minus propria censenda est exceptio, cùm id à quo fit exceptio, notatur signo particulari: quo fit, vt de ea in præsentia nobis loquendum non sit.*

Exceptiuæ quæ.

Quid efficiat signũ exceptiuũ.

Id à quo fit exceptio, verè dici debet de eo quod excipitur.

Id à quo fit exceptio, notari debet signo vniuersali.

IN *exceptiuis igitur enunciationibus, quemadmodum in exclusiuis, vel signũ & verbum affirman-*

Exceptiuarum quatuor iti-

dem formulæ.

firmantur; vt si dicas, Omne mobile, præter cælum, interire potest: aut solum signum affirmatur; vt, Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut vtrunq; negatur; vt si dicas, Non omne mobile, præter cælum, non potest interire: aut signum duntaxat negatur; vt si dicas, Non omne animal, præter hominem, est bipes. Hu etiam omnibus hoc commune est, vt exponantur vna quadam coniuncta enunciatione, composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto & prædicato, (ita tamen, vt in subiecto negetur id quod excipitur, de eo à quo excipitur) posterior autẽ constet eodem prædicato, & eo tantùm subiecto, quod excipitur.

Communis ratio exponendi exceptiuas.

PRIMA itaq; exceptiua exponitur copulatiuè, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua, hoc modo: *Omne mobile, præter cælum, interire potest; id est, omne mobile, quod non est cælum, interire potest, & nullum cælum interire potest.*

SECVNDA, *quæ est contraria primæ, etiam copulatiuè exponitur, sed priori exponente vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua, hoc modo: Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps; id est, nullum animal quod non est homo, est rationis particeps, & omnis homo est rationis particeps.*

TERTIA

TERTIA verò, quæ est subalternata primæ, & contradictoria secundæ, exponitur disiunctiuè, priori exponente particulari affirmatiua, & posteriori particulari negatiua, hoc modo: *Non omne mobile, præter cælum, non potest interire; id est, aliquod mobile, quod non est cælum, potest interire, vel aliquod cælum non potest interire.*

QVARTA denique quæ contradicit primæ, subalternatur secundæ, & est subcontraria tertiæ, etiam disiunctiuè exponitur, priori tamen exponẽte particulari negatiua, & posteriori particulari affirmatiua, hoc modo: *Non omne animal, præter hominem, est bipes; id est, aliquod animal quod non est homo, non est bipes, vel aliquis homo est bipes.* Atque ita patet, priores duas exponi copulatiuè, itemq; exponentibus vniuersalibus: duas verò reliquas disiunctiuè, & exponentibus particularibus. Præterea, exponentes contrariarum esse contrarias, subcontrariarum subcontrarias, contradicentium contradicentes, & subalternarum subalternas. Quæ omnia cernes in sequenti descriptione, notatis primùm his quatuor dictionibus. Comparãtur inter se expositiones.

Cautè Cedas Prisco Mori.

quæ eodem modo indicant exponentes exceptiuarum, quo superiores exclusiuarũ. Prima enim significat exponentes primæ, & cæteræ quæ sequuntur, eodem ordine exponentes reliquarum.

Subalternans.

1.

Omne mobile, præter cælum, interire poteſt.

Subalternans.

2.

Omne mobile, præter cælũ, non poteſt interire.

Contrariæ.

Id eſt.

Cau- Omne mobile, quod non eſt cælũ, interire poteſt, &
te. Nullum cælũ interire poteſt.

Id eſt.

Ce- Nullum mobile, quod non eſt cælũ, interire poteſt, &
das. Omne cælum interire poteſt.

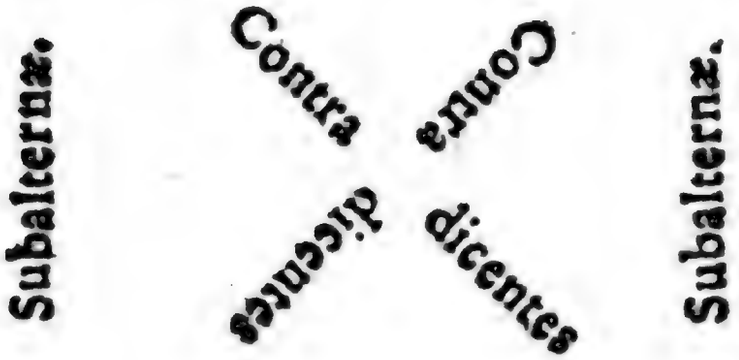

3.

Non omne mobile præter cælũ, non poteſt interire.

4.

Non omne mobile præter cælum interire poteſt.

Sub-

Subcontrariæ.

	Id est.		Id est.
Pri-	Aliquod mobile, quod non est cælū, interire potest, vel	*Mo-*	Aliquod mobile, quod non est cælum, non potest interire vel
sco.	Aliquod cælum interire non potest.	*ri.*	Aliquod cælum interire potest.

Subalternata. Subalternata.

De reduplicatiuis enunciationibus.

CAP. XXVII.

ENVNCIATIONES *reduplicatiuæ dicuntur, quæ constant dictione* geminante, *seu* reduplicante, *vt vocant: veluti si dicas, Homo quatenus est homo, est disciplinæ capax. Illa enim dictio* Quatenus, *quia apta est ad aliquid geminandum & iterandum,* reduplicans, *&* reduplicatiua *dici solet; quẽ admodũ* Quà, Qua ratione, *& cætera omnes eiusdẽ significationis.*

Reduplicatiuæ quæ dicantur.

Dictio reduplicans, siue geminans.

DVOBVS autem modis accipiuntur huiusmodi dictiones: vno specificatiuè, *vt vocant; altero* reduplicatiuè. *Tunc huiusmodi voces accipiuntur specificatiuè, cùm notant in subiectis rationem aliquam, secundùm quam, vel cum qua ipsis conueniunt prædicata: vt si dicas, Socrates quatenus capillos habet, est crispus; Plato*

Duplex acceptio dictionis geminantis, Specificatiuæ.

quà est albus, est grammaticus. Verus enim sensus prioris enunciationis est, Socrati conuenire crispitudinem (vt sic loquar) secundùm capillos: posterioris autem, albedinem Platonis non impedire, quo minus idem sit grammaticus.

Reduplicatiuæ.

ATQVE ad hoc genus enunciationum pertinent illæ, in quibus dictiones reduplicatiuæ in eo sensu vsurpantur, quo significant conditionem sine qua non, (vt appellant) hoc est, sine qua prædicata non conueniunt subiectis: vt si dicas, Ignis quatenus propè est, seu qua ratione propè est, calefacit. Tunc verò huiusce modi dictiones accipiuntur reduplicatiuè, cùm significant aliquid, quod subiecto conuenit, esse causam, cur illi conueniat prædicatum: vt si dicas, Socrates quatenus est homo, est disciplinæ capax. Sensus enim proprius ac præcipuus huius enunciationis est, naturam humanam, quæ Socrati conuenit, esse causam, vt illi conueniat docilitas.

OMISSA igitur priori acceptione quæ minus propria est, quod ad posteriorem attinet, animaduertendum est, enunciationum in quibus reduplicatiua dictio hoc pacto sumitur, quatuor esse genera. Aut enim reduplicatio & verbum affirmatur; vt si dicas, Homo quatenus homo, est disciplinæ capax: aut reduplicatio tantùm; vt si dicas, Homo, quatenus homo, non est disci-

plinæ

plinæ capax: aut vtrunque negatur; vt si dicas, Homo non quatenus homo, non est disciplinæ capax: aut sola reduplicatio; vt si dicas, Homo non quatenus homo, est disciplinæ capax. Ac sunt, qui huiusmodi enunciationes tam multis exponentibus explicent, vt rem magis obscurare videantur. Satis certè videtur esse, si pro istarum expositione loco verbi Quatenus, *ponatur verbum,* Quia, *propriè acceptum, siue qua ratione indicat causam, vt dictum est. Hoc enim pacto non admodum difficile erit earum sensum intelligere. Quòd si eo verbo posito nondum satis aperta fuerit enunciatio, ex iis quæ suprà de causali enunciatione dicta sunt, petenda erit explicatio. Atque hactenus vtiliter de enunciationibus, quæ expositione indigent: reliqua quæ in hac re dici solent, si persequi velis, inaniter tempus expendes.* Cap. 16. & 21.

Finis libri tertij.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER QVARTVS.

De ordine ac modo tradendi partes Dialecticæ : item quid sit diuisio.

CAPVT I.

Institutum librorum sequentium.

EXPLICATIS *iis omnibus quæ tribus differendi modis, Diuisioni inquam, Definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur vt ad ea, quæ singulorum propria sunt, veniamus. Ac de diuisione quidem & definitione, qua ratione per se considerantur, & speciales differendi modi existunt, (sic enim à nobis in præsentia tractabuntur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si ex iis, quæ ille argumentationis causa in Analyticis & Topicis de hisce disseruit, ea quæ ad hunc locum attinent desumpserimus, aliáque nonnulla*

Quo pacto in his duobus libris de diuisione ac definitione agendum sit.

ex

ex aliis libris, præsertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil præterea erit, quod magnoperè videatur requirendũ. Nam etsi multa sunt, quæ de diuisione & definitione quæri ac disputari possunt: tamen difficillima quæque non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant.

Maiores difficultates de diuisione ac definitione, ad Metaph spectant.

DIVISIO igitur, quò ad Dialecticum attinet, est oratio, qua totum in suas partes diuiditur: *vt si dicas, Hominis altera pars est animus, altera corpus: Animalium aliud homo est, aliud bestia. Totum quod diuiditur, & à quo incipit diuisio,* Diuisum *apud Dialecticos appellatur: partes verò, in quas diuisio finitur ac terminatur,* Membra diuidentia, *vel* membra diuisionis *dicuntur, Hinc intelliges, diuisionem esse quendam sciendi modum. Nam cùm totum in suas partes diuiditur, tunc distinctè qua totum est, declaratur.*

Diuisum.

Membra diuidentia.

De distinctione vocis multiplicis.

CAP. II.

DVPLEX verò diuisio traditur à Philosophis: altera vocis multiplicis, *quæ* Distinctio *nominatur: altera* rei, *quam in* Partitionem, *& in eam quæ magis propriè* diuisio *appellatur, distribuunt.*

Generalis diuisio diuisionis.

DISTINCTIO, *est diuisio vocis multiplicis in suas significationes, aut sensus: vt si dicas, Huius vocis* Acutum, *alia significatio est, quæ significat acutam figuram; alia, qua transfertur ad sonum acutum; alia, qua ad saporem acutũ: & huius orationis, Littus aras, alter sensus est, quòd littus aratro proscindas; alter, quòd operã perdas. Hoc dictum intellige de vocibus multiplicibus, quæ nec habent varias significationes, nec varios sensus æquè principales, sed tales, vt in ipsis siue significationibus siue sensibus, aliquam videre liceat vnitatem ordinis, aut proportionis: vt patet in traditis exemplis. Nam si vox multiplex habuerit plures significationes, aut sensus æquè principales sine ordine vllo, ac proportione, quæ aliquam faciat vnitatem significationis (vt hæc vox* Gallus, *quæ ex æquo significat hominẽ Gallum, & gallum auem; & hæc oratio, Audiui Græcos vicisse Troianos, qua æquè significo audiuisse me, quòd Græci vicerint Troianos, & quòd Troiani Græcos) non videbitur eius distinctio ad vllum genus diuisionis pertinere. Id enim non diuiditur, quod nullo modo est vnum: cùm totum, vt docet Aristoteles, vnum quiddam, quà totum est, esse debeat.*

Quæ vox multiplex propriè nõ dicatur diuidi.

Id nõ propriè diuiditur, quod nullo modo est vnũ. 5. Meta. 26. text. 31.

SIVE *igitur ita dicas, siue huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas, (potest enim earũ multiplicitas quodammodo dici vnum, ratione*

vnius

vnius vocis, in qua cernitur) omnis enumeratio significationum aut sensuum vocis multiplicis, seu propriè diuisio sit, seu quodammodo diuisio, nomine distinctionis propriè comprehenditur: de qua omni, vt de re in differendo perneccessaria, multa præcepta tradit Aristoteles. Hæc de primo diuisionis genere dicta sint. Nunc alterum, quod partitio *nominatur, explicemus.*

Omnis diuisio vocis multiplicis etiam impropria, propriè dicitur distinctio. 1. Top. 12.

De partitione.

CAP. III.

PARTITIO *est* diuisio totius quanti in partes, quibus integratur. *Partium integrantium nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo aut multitudo extensa est. Hoc modo membra corporis humani sunt partes integrantes corpus humanum, & ordines Reipublicæ totam integrant Rempub.*

Partitio quid. Partes integrantes.

QVONIAM *verò partes integrãtes aut sunt* ὁμογενεῖς, *hoc est, eiusdem naturæ ac appellationis cum toto, quas* cognatas & similares *vocant, vt partes carnis, & partes aquæ, (quælibet enim pars, quæ carnẽ integrat, caro est, & quælibet aquæ est aqua) aut* ἑτερογενεῖς, *id est, diuersæ naturæ ac appellationis, quas* multigenas & dissimilares *nominant, vt membra corporis humani, & partes domus, (neque enim digitum dixeris esse corpus humanum, aut parietem domum)*

Partes similares. Aristot. 1. de generat. 5. & 1. de hist. anim. 1. vocant. ὁμοιομερεῖς dissimilares ἀνομοιομερεῖς.

Duplex partitio.

mum) fit vt duplex sit diuisio in partes integrantes, siue partitio: altera, qua totum diuiditur in partes similares; altera, qua in dissimilares. Priori modo diuiduntur quantitates continuæ, & alia pleraque, vt aër, aqua, & cætera corpora simplicia: posteriori diuiduntur quantitates discretæ, animalium corpora, & alia permulta tum à natura, tum ab arte composita.

Diuisio totius potestate ad partitionem reuocatur. Vt passim libris de anima.

AD *hanc diuidendi formam reuocari potest diuisio totius* potestate *seu* virtute, *in suas vires seu potentias, quæ sæpenumerò apud Aristotelem partes vocantur: vt si dicas, Animi rationalis altera pars est, qua intelligit; altera, qua cupit. Causa huius reuocationis est: quia vt res extensa constat suis partibus integrantibus, quo ad totam extensionem: sic res quæ multas habet vires, constat suis viribus potentiisúe, quo ad totam potestatem, quæ extensio quædam rei meritò censeri potest.*

Obiectio.

Quòd si quis contendat, hoc genus diuisionis potius numerandum esse inter diuisiones per accidens, de quibus inferius agendum est, (nec enim dubium esse debet, quin partes potestatis accidãt rei, cui tota potestas accidit:)

Solutio.

Occurrẽdum est, partes potestatis etsi accidunt rei, cui tota potestas accidit, sumpta re quo ad essentiam suam; non tamen illi accidere, si res sumatur quo ad totam

tam poteſtatem: quo pacto nomen rei in hoc genere diuiſionis ſumitur.

De diuiſione phyſica totius eſſentialis.

CAP. IV.

DIVISIO, *vt à diſtinctione vocis multiplicis, & à partitione ſecernitur, duplex eſt:* *altera* totius eſſentialis: *altera* totius vniuerſalis. *Nomine totius eſſentialis intelligo id, quod habet eſſentiam compoſitam ex materia & forma communi, aut ex genere & differẽtia: qua quidem ratione dicuntur tota eſſentialia homo, angelus, color, & reliquæ ſpecies rerum, quæ per ſe ponuntur in prædicamentis.* Totum eſſentiale.

TOTVM *verò vniuerſale accipio reſpectu partium, quæ illi ſubiiciũtur eſſentialiter, ſeu de quibus illud dicitur, vt de ſubiectis, vt loquitur Ariſtoteles, quo pacto ſubſtantia & corporeum dicuntur tota vniuerſalia, reſpectu hominis aut animalis.* Totum vniuerſale. Prædi. 2. & 3.

PORRO *diuiſio totius eſſentialis duplex eſt:* *altera* realis, *ſiue* phyſica, *altera* rationis, *ſiue* metaphyſica. *Diuiſio phyſica totius eſſentialis eſt, qua totum eſſentiale diuiditur in materiam & formam. Materia (vt pingui Minerua rem exponamus) eſt ſubiectum formæ ſubſtantialis. Forma verò eſt ſubſtãtialis perfectio materiæ. Hoc modo corpus dicitur materia hominis,* Duplex diuiſio totius eſſentialis. Diuiſio phyſica quæ. Materia. Forma.

& an-

& animus forma. Vnde fit, vt diuiſio, qua dicimus, hominis alteram partem eſſe animum, alteram corpus, ſit diuiſio phyſica. Dici autem ſolet hæc diuiſio realis ac phyſica: quia fit in partes re diuerſas, ex quibus eſſentia eius quod diuiditur, naturaliter compoſita eſt.

Cur diuiſio hæc dicatur phyſica & realis.

AD *hanc diuiſionem reuocatur diuiſio compoſiti accidentalis in ſubiectum & accidens: vt ſi dicas, Æris figurati altera pars eſt æs, altera figura. Reuocatur etiam diuiſio quantitatum continuarum in partes diuiſibiles & indiuiſibiles (ſi in mediis quantitatibus continuis dantur actu indiuiſibilia) quoniam diuiſibiles ſunt ſimiles materiæ, indiuiſibiles autem formæ: quo pacto linea duorum palmorum diuiditur in duos palmos, & in punctum, quo palmi copulantur.*

Quæ diuiſiones ad phyſicam reuocẽtur.

De diuiſione Metaphyſica totius eſſentialis.

CAP. V.

Cur diuiſio hæc dicatur rationis, & metaphyſica.

DIVISIO *Metaphyſica totius eſſentialis eſt ea, qua totum eſſentiale diuiditur in genus & differentiam: cuiuſmodi eſt oratio, qua dicimus,* hominis alteram partem eſſentialem eſſe animal, alteram rationale. *Dicitur autem hæc diuiſio* rationis & metaphyſica: *quia non fit in partes re diuerſas, ſed ratione ſola: qui diuidendi modus, Metaphyſicorum eſt penè proprius*

prius ac peculiaris. Nam vt in eodem exemplo perſiſtam, animal & rationale, quæ de homine dicuntur, eadem prorſus ſunt: ſed tamen homo ſecundùm eam rationem, qua conuenit cum brutis animantibus, eſt & dicitur animal; ſecundũ eam verò, qua ab eiſdem diſtinguitur, eſt & dicitur rationalis.

AD *hanc diuiſionem reuocatur diuiſio indiuidui (quod ſæpe Ariſtoteles comparatione ſpeciei vocat* ipſum totum *) in ſpeciem & differentiam indiuiduantem: vt cum ratione, conſideratione q; ex ipſa natura rei ducta, reſoluimus Socratem in hominem, & eam differẽtiam, qua à cæteris hominibus diſtinguitur. Homo enim communis, & differentia indiuiduans, ex quibus Socrates conſtitui dicitur, eadem omnino res ſunt: verùm Socrates ſecundum eam rationem, qua cum cæteris hominibus conuenit, eſt ac dicitur homo: ſecundum eam verò, qua differt ab iiſdem, eſt & dicitur hic deſignatus homo, ac indiuiduus.* Diuiſio indiuidui in ſpeciem & differentiam indiuiduantẽ. Vt 7 metaphyſ. 10. & 11. tex. 33. & deinceps.

SI *quis autem quærat, cur hæc diuiſio indiuidui non ſit comprehenſa ſub diuiſione totius eſſentialis, ſed ad quandam eius ſpeciem reuocetur, præſertim cùm indiuiduum nõ videatur excludendum à ratione totius eſſentialis: reſpondendum eſt, cauſam huius rei eſſe: quia quemadmodum apud Philoſophos non agitur directò, ac* Dubitatio. Reſponſio.

ex

ex instituto, de definitione indiuiduorum, vt infra patebit; ita nec de illorum diuisione. Atq; hæc eadem est causa, ob quam indiuiduum in ratione totius essentialis comprehensum non est. Sed accuratior huius rei perscrutatio nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur satis.

Lib. 5. ca 8.

Est enim Metaphysica.

De diuisione totius vniuersalis in partes subiectas.

CAP. VI.

Triplex diuisio totius vniuersalis in partes subiectas.

DIVISIO *totius vniuersalis in partes subiectas, seu de quib° dicitur, vt de subiectis, complectitur, vt placet Aristoteli, diuisionem generis in species, speciei in indiuidua, & differentiæ in species aut indiuidua. Hæc enim omnia ac sola prædicantur de suis partibus, vt de subiectis, seu essentialiter, vt ex prædicamentis apertum est. Exempla sunt: Animalium aliud est homo, aliud bestia; Hominum alius est Socrates, alius Plato, alij verò cæteri; Animatorum alia sunt animalia, alia plantæ; Rationalium aliud est Petrus, aliud Ioannes, alia verò cæteri homines indiuidui.*

Cap. 5.

Diuisio generis in species; princeps omnium diuisionum. In Phædro, & alibi.

PRINCEPS *harum diuisionum, (imò & omnium) est diuisio generis in species: quam vt nobilissimã, & Philosophiæ maximè necessariam, magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc, & reli-*

reliquæ huius classis, facilè intelliguntur ex iis, quæ in explicandis quinque vniuersalibus diximus: quanquam non ita facilè reperiuntur, quia maxima ex parte ignotæ nobis in hac vita sunt rerum naturæ & essentiæ.

Rerum essentiæ ferè ignorãtur.

AD diuisionem generis in species, & specierũ in indiuidua reuocantur diuisiones quorundam analogorum: vt cùm dicimus, Principiorũ aliud est principium viæ, aliud principium motus, aliud principium temporis, & cætera: item accidentium alia sunt quantitates, alia qualitates, alia relationes, alia extrinsecus adiacẽt. Nam etsi huiusmodi analoga non prædicãtur de membris diuidentibus, vt genera aut species; tamen eorum prædicatio proximè ad generis aut speciei prædicationem accedit. Loquor autem non de vocibus analogis (harũ siquidem diuisio in suas significationes ad distinctionem vocis multiplicis pertinent) sed de rebus significatis. Nec verò de omnibus analogis id, quod dixi, intelligendum esse volo, sed de iis tantùm, quorum nomina pro omnibus membris diuidẽtibus accipi solent, cùm simpliciter atq; absolutè ponuntur: cuiusmodi sunt, quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium est primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur (quo pacto Aristot. describit principium fusissimè acceptum) pro omnibus principiis accipietur nomen principij.

Diuisiones quorundam analogorum.

5. Meta. 1.

QVOD

QVOD *idem accidit in nomine accidentis, quod in nouem accidentium ſuprema genera diuiditur, aliorúmque multorum analogorum, vt Motus, Cauſæ, & ſimilium, cùm eorum ſignificata definiuntur. Quòd ſi analogum fuerit eiuſmodi, vt eius nomen abſolutè, & ſine adiectione poſitum, non pro omnibus membris diuidentibus accipiatur, ſed pro præcipuis duntaxat rebus ſignificatis; vt* homo *analogicè communis ad veros & depictos, (etenim cùm hoc nomen* Homo *ſine adiectione in enunciatione ponitur, ſemper accipitur pro ſolis veris hominibus; vt cùm dicimus, Homo eſt animal, Homo eſt ens) diuidi ſanè non poterit in membra analogica. Si enim dicas, Hominum alius verus, alius depictus eſt; nõ feceris veram diuiſionem: quia nomen diuiſi pro ſolis veris hominibus accipitur. Id quod facile eſt cernere in cæteris huiuſmodi.*

Colligitur numerus quinque ſupradictarum diuiſionum per ſe: totidemq́; adduntur diuiſiones per accidens.

CAP. VII.

HAEC *quinque diuiſionum genera, hac ratione colligi poſſunt. Totum quod diuiditur, aut eſt vox multiplex, habẽs nimirum mul-*

tas

tas significationes sensúsue: aut res contin̄es multas partes. Si vox habens multas significationes, aut sensus, primo diuisionis genere diuiditur. Si verò est res, quæ multas partes cõtinet, aut comparatur cum partibus, à quibus integratur; aut cum iis, à quibus secundum essentiam constituitur; aut cum partibus sibi subiectis. Si cum iis, à quibus integratur, diuiditur secunda diuisionis forma: si cum iis, à quibus secundùm essentiam reipsa constituitur, diuiditur tertia: si verò cum iis, à quibus sola ratione, diuiditur quarta: si denique cum partibus subiectis, diuiditur quinta. Cùm igitur alius diuidendi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrerit, facilè ad hos reuocabitur) efficitur, vt quinq; tantùm sint diuisionum genera.

Hactenus sunt explicatæ diuisiones per se.

Explicatur definitio diuisionis.

VERVM ENIMVERO *hæ diuisiones, vt eas hactenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes; hoc est, in eas quæ ratione sui, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi enim simpliciter & absolutè dicuntur rei partes. Atq; hæc quidem aut totius æquiuocationē ambiguitatémue verè efficiunt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re aut ratione constituunt, aut illi subiiciuntur: vt dictum est.*

Diuiſiones per accidens.

CAETERVM *cùm ſæpe totum in alia quædam, quaſi in ſuas partes diuidatur, vt nunc patebit, efficitur, vt quot ſunt diuiſiones per ſe, tot fieri poſſint diuiſiones per accidens.*

Diſtinctio per accidens.

Diſtinctio quidem vocis multiplicis: velut ſi dicas, Huius vocis Acutum *alia ſignificatio eſt, qua ſignificat id quod ſtimulat tactum; alia, qua id quod pungit auditum; alia, qua id quod ferit guſtum: & cætera.*

Partitio per accidens.

Partitio autem: vt ſi dicas, Huius annuli *(ex auro ſcilicet & ſmaragdo confecti) altera pars eſt fulua, altera viridis.*

Diuiſio phyſica per accidens.

Diuiſio totius eſſentialis phyſica, hoc pacto: Hominis altera pars eſt, qua mouet; altera, qua mouetur.

Metaphyſica.

Metaphyſica verò, ſiue rationis, hoc modo: Hominis altera pars eſt brutis animantibus communis; altera illi propria & peculiaris. In his quatuor diuiſionum generibus planè cernis, membra diuidẽtia non eſſe per ſe partes diuiſi, ſed earum accidẽtia.

Diuiſio vniuerſalis tribus modis fit per accidens.

IAM *diuiſio totius vniuerſalis tribus modis per accidens fieri cernitur. Aut enim ſubiectum diuiditur in accidentia, aut accidens in ſubiecta, aut accidens in accidentia.*

In lib. de diuiſione.

In qua diſtributione Iuniores omnes Boëthium velut ducem ſequuntur, quem ex antiquis ferè vnum habemus, qui de diuiſione ex inſtituto diſſerat.

Diuiſio ſubiecti in accidentia.

Tunc diuiſio eſt ſubiecti in accidentia, cùm membra diuidentia accidũt partibus ſubiectis diuiſi: vt ſi dicas, Animalium

malium aliud loqui poteſt, aliud loqui non poteſt; item, Aliud eſt rectum, aliud pronũ; item, Aliud eſt aptum ad riſum, aliud ad hinnitum, aliud ad latratum, aliud ad mugitum, & cætera. Hæc namq; omnia membra diuidentia, accidunt partibus ſubiectis animalis; vtpote animalibus diuerſis.

TVNC *autem diuiſio eſt accidentis in ſubiecta, cùm membris diuidentibus accidunt partes ſubiectæ diuiſi: vt ſi dicas, Eorum quæ mouẽtur, quædam ſunt cœli, quædam elementa, quædam miſta; item, Bonorũ quædam ſunt in animo, quædam in corpore, quædam in rebus externis; item, Colorum aliud eſt in cygno, aliud in coruo, alij in aliis rebus. Hîc è contrario cernas licet membra diuidentia eſſe res, quibus accidunt partes ſubiectæ diuiſi. Nam* quoddam moueri *accidit cœlis, aliud elementis, aliud miſtis. Reliqua exempla ſunt perſpicua.* Diuiſio accidentis in ſubiecta.

TVNC *denique diuiſio eſt accidentis in accidentia, cùm membra diuidentia accidunt partibus ſubiectis eius rei, cui accidit diuiſum: vt ſi dicas, Alborũ quædam dura ſunt, quædam mollia, alia liquentia. Membra enim diuidentia huius diuiſionis accidunt diuerſis corporibus, vt marmori, adipi, & lacti, quæ ſunt partes ſubiectæ corporis miſti, cui accidit, vt ſit album.* Diuiſio accidentis in accidentia.

Obiectio. SED obiiciat aliquis, Ergo hæc diuiſio, Coloratorum aliud eſt album, aliud nigrum, aliud medio colore infectum, eſt diuiſio per accidens, (quandoquidem membra diuidentia accidunt partibus ſubiectis corporis miſti, cui accidit coloratum quod diuiditur) cùm tamen ſit diuiſio per ſe, generis videlicet in ſpecies. Occurres tamen, in his tribus diuiſionibus, quemadmodum in ſuperioribus quatuor generibus diuiſionũ per accidens, ſemper ponendum eſſe, quòd membra diuidentia nõ ſint per ſe partes diuiſi. In hoc enim (vt ex dictis perſpicuum eſt) poſita eſt ratio diuiſionis per accidens, quæ in his omnibus diuiſionum formis includitur. At album, nigrum, & medio colore infectum, non ſunt partes per accidens colorati, ſed per ſe illi ſubiectæ, nimirum vt ſpecies generi. Quare non ſequitur ex dictis, hãc, & alias huiuſcemodi diuiſiones, eſſe diuiſiones per accidens.

Solutio.

In quo poſita ſit ratio diuiſionis per accidens.

De diuiſione generis in differentias, & differentiæ in differentias.

CAP. VIII.

SED quæſtio eſt, ad quodnam genus diuiſionis pertineat diuiſio generis in differentias, & communioris differentiæ in minus communes: vt cùm dicimus, Animaliũ aliud eſt rationale, aliud

aliud irrationale; Animatorum aliud eſt ſenſus particeps, aliud ſenſus expers. Et quidem quod attinet ad diuiſionem generis in differentias, negat Boëtius talem diuiſionem. Putat enim, nunquam genus diuidi in differentias, niſi cùm ſpeciebus nomina non ſunt impoſita: tunc ſiquidem cogimur, vt ait, nominibus differentiarum ſpecies ſignificare. Fauet Boëtio Porphyrius: qui cùm diſſerit de officio & natura differentiarum, ſemper ita loquitur, vt dicat, genera diuidi per differentias in ſpecies, nunquam verò ita, vt fateatur diuidi in differentias. Fauet & ſimilitudo tum naturæ, tum artis: res ſiquidem naturalis non dicitur diuidi in formas, ſed per formas in varia compoſita naturalia: cera item non diuiditur in figuram ſphæræ & teſſeræ, ſed per has figuras diuiditur in ſphæram & teſſeram. Sed & ratio id videtur comprobare. Nam differentiæ nullo modo videntur partes generis, niſi ratione ſpecierũ, quæ ſunt partes generi ſubiectæ: quo fit, vt in eas non videatur diuidi per ſe genus, ſed per accidẽs; vt in ea ſcilicet quæ accidunt, *hoc eſt, conueniunt partibus per ſe ſubiectis. Sic enim* accidendi *verbum accipi poteſt in explicatione diuiſionis per accidens, vt ſæpe accipitur apud Ariſtotelem. Quanquam non eſt negandum, diuidi per ſe genus per differentias: ſiquidem differentiæ con-*

Num genus diuidatur in differẽtias.

In libro iam citato.

De differentia.

Vt 7. top. 3. & 1. elenchor. 4.

Genus diuiditur per ſe per differentias.

contrahunt per se genus, quod proprietates & accidentia contrahunt per accidens.

QVOD *si hæc sententia non placet, dicito hãc diuisionem reuocari ad diuisionem per se totius uniuersalis in partes subiectas: quia differentiæ, etsi non subiiciuntur per se alicui uniuersali (neque enim vllam naturam vniuocam in suis essentiis includunt) tamen constituunt per se species, quæ per se subiiciuntur generi: quod vtique proprietates & accidentia facere non possunt.*

Nulla differẽtia includit in sua essentia aliquid vniuocum.

Modo eodem vẽdicare poteris diuisionem communioris differentiæ in minus communes, à diuisione per accidens accidentis in accidentia. Nam etsi minus communes differentiæ non sunt per se subiectæ magis communibus: tamen per se constituunt species, quæ cõmunioribus per se subiiciuntur.

Diuisio communioris differentiæ in minus cõmunes.

SI *quis tamen magis probauerit diuisionem hanc esse per accidens, alius verò afferat Aristotelem, septimo libro Metaphysicorum apertè dicentem, differentias communiores diuidi per se in differentias minus communes: occurret ille, id intelligendum esse de accidentibus, quibus vtimur penuria verarum differẽtiarum. Nec enim dubium est, quin accidentia communiora diuidantur per se in minus communia, nempe vt genera in suas species. Quòd autem Aristoteles ita sit intelligendus, apertiùs intelliges, si perpendas*

Diluitur obiectio.

Cap. 12. tex. 43.

id

id quod ille eodem loco ait, Differētiam communiorē ita includi inferiori, vt si minus communis addatur communiori, committatur nugatio: *veluti si dicas, Pedes habēs bipes. Hoc enim de veris differentiis intelligi non potest. Dicimus enim, hominem esse corpus animatum sensitiuum rationale, sine vlla repetitione nugatoria: quod certè ideo accidit, quia minus communes differentiæ, non includunt essentialiter communiores.*

Minus cōmunes differentiæ non includūt essentialiter cōmuniores.

ANIMADVERTENDVM *est autem hoc loco, id quod diximus de diuisione generis in differentias vniuersales, accōmodādum esse eâdem ratione, ad diuisionem speciei infimæ in differentias indiuiduantes: quod verò diximus de diuisione communioris differentiæ in minus communes, adaptandum est ad diuisionem differentiæ vniuersalis in indiuiduantes. Quàm verò vtilis sit diuisio generis siue per differentias, siue in differentias, dici non potest: cùm hæc vna sit recta via ad diuisionem generis in species, & ad definitiones essentiales. Sed quia rarum admodum est apud nos hoc genus diuisionis, sapissimè confugimus ad diuisiones per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur: vt cùm dicimus, Animalium aliud rectum esse, aliud pronum; item, Aliud mansuetum naturâ, aliud ferum; rursum, Aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare.*

Diuisio differentiæ vniuersalis in indiuiduantes.

Vtilitas diuisionis generis per differentias.

volare. Hæc de diuersis diuisionum generibus. Nunc qua verborum formula diuisiones sint cõficiendæ, breuiter dicamus.

Qua verborum formula diuisiones sint conficiendæ.

CAP. IX.

Quatuor priores diuisiones.

DIVISIONES *quatuor priorum generum, hoc modo sunt conficiendæ. Initio diuisionis ponendum est nomen diuisi, in gignendi casu singularis numeri: deinde ante nomẽ cuiusq; membri diuidentis inserenda sunt hæc verba, Altera pars, vel alia pars, aut similia: vt cùm dicimus, Huius vocis* Gallus, *alia significatio est, qua hominem Gallum significat; alia, qua gallum auem: Temporis altera pars est transacta, altera futura: Reipublicæ vna pars ordine sacrorũ ministrorum continetur, altera nobilium, tertia plebis: Hominis hæc pars est animus, illa corpus: Speciei altera pars essentialis est genus, altera differentia.*

Quinta diuisio. Hoc modo fit diuisio in actu signato, vt aiunt. Sic fit diuisio in actu

DIVISIONES *aũt quinti generis, quæ sunt totius vniuersalis in partes subiectas, possunt quidem eodem modo confici, adhibita propria appellatione partium: vt si dicas, Animalis altera pars subiecta est homo, altera bestia. Verùm seruata communi consuetudine diuidendi Philosophorum, hoc modo conficiendæ sunt: Initio diuisionis ponen-*

ponendum est diuisum in gignendi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra diuidentia, nulla adhibita partium appellatione: vt cùm dicimus, Substantiarum alia est corporata, alia corporis expers: Corporum aliud simplex est, aliud mistum: Animalium quadam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitæ ancipitis vtroque in loco viuunt.

exercito, vt dici solet.

CAVSA *huius discriminis in diuidendo hæc est: quia totum in superioribus quatuor diuidendi formis, cùm sit compositum ex suis partibus, potest esse vnum tantùm indiuiduum: vt hæc vox,* Hoc tempus, Hæc respublica, Hic homo: *totum autem in extremo diuisionis genere, cùm non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat, necessariò est vniuersale, vt substantia communis, corpus commune, animal commune: alioqui non haberet partes subiectas. Hæc est igitur causa, cur quatuor priora genera postulent diuisum singularis numeri; extremum autem pluralis. Quanquam verò hæc interdum non seruentur, sunt tamen naturis diuisionum accommodatissima. Reliquum est, vt præcepta bene diuidendi tradamus.*

Causa discriminis.

Primum præceptum in diuiſione ſeruandum.

CAP. X.

QVATVOR *potiſſimùm præcepta in diuidendo obſeruanda ſunt. Primum eſt, vt ſingula membra diuidentia minus contineant, quàm diuiſum: omnia verò ſimul ſumpta adæquentur. Hinc fit, vt non ſit bona hæc diuiſio: Animalium alia ſunt ſenſu prædita, alia ratione: quia ſenſu præditum, æquè latè patet atque animal: niſi intelligatur cum particula* Solo. *Sic enim bona erit diuiſio. Namque animalia aut ſolo ſenſu prædita ſunt, aut rationem & mentem participant. Hinc etiam fit, vt hæ non ſint bonæ diuiſiones: Animalium aliud eſt bipes, aliud quadrupes, aliud plures habens pedes: item, Aliud eſt beſtia, aliud homo, aliud angelus: prior, quia diuiſum latiùs patet, quàm membra diuidentia ſimul accepta: poſterior, quia membra diuidentia ſimul ſumpta latiùs patent, quàm diuiſum.*

2. poſt. 5.

Obiectio.

SED *eſt, quod obiiciat aliquis cõtra hoc præceptum. Huius enim bonæ diuiſionis, Hominis altera pars ratione, conſiderationeq; componens, eſt animal, altera rationale: animal, quod eſt membrum diuidens non modò non minùs continet, quàm homo, ſed etiam latius patet, cùm de pluribus, quàm homo prædicetur. Item huius bo-*

ne diuiſionis, Alborum quædam dura ſunt, quædam mollia, alia liquentia: membra omnia ſimul accepta latiùs patent, quàm album: dicuntur ſiquidem de rebus etiam atris, vt de ebeno, de pice, & atramento.

Altera obiectio.

PRIOREM *tamen facilè dilues, ſi dicas, animal, quod ad prædicationem attinet, latiùs patere quàm hominem; verùm quod attinet ad eſſentiam, hominem plus aliquid continere: complectitur enim in eſſentia ſua rationale, quod non complectitur animal.*

Solutio prioris obiectionis.

POSTERIORI *autem obiectioni ſic occurres: In omnibus diuiſionibus ſiue per ſe, ſiue per accidens, totius vniuerſalis in partes ſubiectas, ſemper diuiſum in ſingulis membris diuidentibus aut contineri, aut certè ſubaudiendum eſſe: durum autem, molle, & liquens, etſi latiùs patent quàm album, ſi nihil aliud ſub his nominibus intelligas: tamẽ ſi in vnoquoque ſubaudias album, iam omnia ſimul albo adæquabuntur. Nam æquè latè patet album per ſeſe, atq; totum hoc, Album durum, album molle, & album liquens.*

Solutio posteriqris.

AD *poſteriorem partem huius præcepti pertinet illud, quod aiunt Dialectici,* Cuiuſque bonę diuiſionis mẽbra omnia, vel copulatim vel diſiũctim ſimul accepta, recipro cari cum diuiſo: *vt ſcilicet, de quo dicitur diuiſum, dicatur copulatum aut diſiunctum ex mem-*

Omnia membra diuidentia coniunctim, aut diſiunctim accepta, reciprocãtur cum diuiſo.

membris diuidentibus: & vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionum, copulatum ex membris diuidentibus, cum diuiso reciprocatur, in quinto autem disiunctum. Exempli causa, si hominis altera pars est animus, altera corpus, homo autem de Socrate dicitur, totum etiam hoc copulatum, Animus & corpus, dicetur de Socrate: & contrà, si copulatum ex corpore & animo, etiam homo. Quanquam Socrates non propriè dicitur animus & corpus, sed concretum quid ex animo & corpore. Si verò animalium aliud est homo, aliud bestia, animal autem dicitur de Socrate: totum etiam hoc disiunctum, Homo vel bestia, dicetur de Socrate: & vicissim si disiunctum ex homine & bestia, etiam animal.

Secundum præceptum.

CAP. XI.

SECVNDVM præceptum est, vt quantum fieri possit, diuisio fiat in proxima membra diuidentia. Quod non faciunt, qui corpus animatum diuidunt in hominem, bestiam, arborem, fruticem, & herbam, transiliendo duo immediata genera, animal & plantam. Sunt enim illæ remotæ ac distantes partes subiectæ corporis animati. Prius ergò diuidendum est animatum corpus in animal & plãtam, quæ immediatè subiiciuntur ipsi corpori animato: deinde verò distribuendum

2. post. 5. & 14. & Boët. de diuisione.

dum animal in hominem & beſtiam, atq; planta in arborem, fruticem, & herbam. Sæpe tamen diuidimus totum in partes remotas: quia ignotæ nobis ſunt proximæ, ac immediatæ.

Cur totum ſæpe diuidamus in partes remotas,

Tertium præceptum.

CAP. XII.

TERTIVM præceptum eſt, vt in diuidendo non vna tantùm pars totius nominetur, & altera, vel reliquæ, ſi plures fuerint quàm duæ, negatione illius ſignificentur, nec tam multæ nominentur, vt longior quam par ſit, fiat oratio. Nam ſi vnam duntaxat partem nominaueris, & alteram vel reliquas negatione illius ſignificaueris: vt ſi dicas, Magnitudinum alia eſt linea, alia non linea: non videberis propriè explicare in partes id quod diuiditur: quia negatio alterius partis non ſolùm non eſt differẽtia, *vt ait Ariſtoteles*, ſed nullo etiam alio modo propriè pars, ſiue componens totum, ſiue ſubiecta toti. *Si autẽ multa admodũ membra volueris enumerare, vt ſi dicas, Animalium aliud eſt homo, aliud elephas, aliud ſimia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud, ſingulas nimirum ſpecies infimas percurrendo: orationem feceris, quam nec tu abſoluere, nec alius complecti animo poſſit. Cauenda igitur ſunt hæc duo vitia in diuidendo: quia diuiſio inuenta eſt*

Ex 6. top. 3 & 1. de partibus animaliũ 3. Boët. loco citato.

Loco citato.

Diuiſio inuenta eſt cauſa dilucidandi, non tenebras offundendi.

est causa explicandi rem in partes, ac dilucidandi, non tenebras offundendi.

TRIBVS tamen de causis cogimur interdum diuidere rem in partem vnam, & in negationem eiusmodi partis. Prima est, vt faciamus diuisionem necessariam, & quam nemo negare possit. De quacunque enim re, vera est affirmatio, aut negatio. Altera est: quia sæpenumero reliqua pars, aut partes ex opposito illi respondentes, carent nominibus positiuis: quo fit, vt ad negatiua sit confugiẽdum; vt cùm diuidimus substantiam in corpoream & incorpoream, & animal in rationale & irrationale: quia ignoramus veras differentias, quæ angelus, & brutum animal constituunt, si fortè brutum animal est vna quædam species animalis.

Prima causa cur interdũ negatione diuidamus. 1. post. 8.

Boët.

TERTIA est, si partes in quas diuisio immediatè facienda est, fuerint plures, quàm perspicuitas diuisionis ferre possit. Tunc enim omnes præter vnam significandæ sunt nomine negatiuo: vt si dicas, Bestiarum quædam sunt pennatæ, aliæ implumes: nisi velis quasdã partes nominare, reliquas verò omnes paucis verbis complecti: vt si dicas, Figurarum rectilinearũ quædam est trium laterum, quædam quatuor, aliæ verò plurium: Colorum quidam est candor, quidam nigror, cateri verò sunt medij inter hos: Animaliũ aliud est homo, aliud est elephas, aliud simia, aliud

aliud canis latrans, alia ſunt ab homine remotiora.

Quartum præceptum.

CAP. XIII.

QVARTVM *præceptum eſt, vt membra diuidentia ſi non re, certè ratione ſint oppoſita: id eſt, inter ſe ſic affecta, vt nullũ in alio, aut ſub alio contineatur. Sic enim hoc loco pro omnibus generibus diuiſionũ, nomen oppoſitorum interpretor. Huius præcepti prætermiſſione vitioſæ ſunt hæ diuiſiones: Corporis humani alia pars eſt caput, alia thorax, aliæ manus, aliæ pedes, aliæ oculi: Viuentium aliud eſt planta, aliud animal, aliud homo. Nam oculi continentur in capite, & homo ſub animali. Vt autem hoc præceptum peculiari ratione, quinto generi diuiſionis accommodetur, hoc ex probatiſſimis authoribus colliges, nomine oppoſitorum intelligenda eſſe repugnantia; hoc eſt, ea quæ de eadem re ſimul affirmari non poſſunt. Hac enim de cauſa ait Ariſtoteles*, non rectè diuidi animalia in natãtia & alba; nec rurſus in vrbana, & ſylueſtria: quòd eadem & natantia, & alba eſſe poſsint; nec non & vrbana, & ſylueſtria. *Et Boëthius eadem ratione reprehendit diuiſionem animalium in rationalia, & duos pedes habentia; & corporum in alba, & dulcia:*

Quo pacto hoc præceptum omnibus diuiſionibus accommodetur.

1. de part. animal. 5. & Boëth. de diuiſione.

quòd

quòd eadem corpora reperiantur, quæ & alba sint, & dulcia; eadémque animalia, quæ & duos habeant pedes, & sint rationalia. Nec immeritò huiusmodi diuisiones reiiciuntur: quoniam hoc pacto non rectè dices, enumerando membra diuidentia, Aliud est hoc, aliud est illud: quæ tamen diuidendi formula quinto generi diuisionis propria est.

Obiectio. *At dicat fortasse aliquis: Ergo hæ diuisiones à Philosophis approbatæ, vitio non carebunt: Bonorum quædam vtilia sunt, alia honesta, alia iucunda; Habentiũ magnitudinem, quædam sunt longa, alia lata, alia profunda: siquidem eadem actio esse potest & vtilis, & honesta, & iucunda; omneq́ corpus est longũ, latum, & profundum; hoc est, habens longitudinem aliquam, latitudinem, & profunditatem.*

Solutio. *Huic obiectioni sic occurres: Membra diuidentia huiusmodi diuisionum esse repugnantia, si prior formula diuidendi seruetur: vt si dicas, Boni alia pars subiecta est vtile, alia honestum, alia iucundũ; Continui permanentis seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latum, alia profundum: quandoquidem vna pars subiecta non est alia, etsi omnes de eadem re dici possint. Verùm Aristoteles & Boëthius cum propositas diuisiones animalium & corporum reprehendunt, non hac diuidendi formula vtuntur: nec si vterentur, di-*

uisio-

misiones illæ notandæ essent eius vitij, quod hoc præcepto cauetur, sed eius potius, quòd non sint adæquatæ, aut in aliud superius explicatum incurrant.

QVOD si posterior diuidendi formula (qua maximè Philosophi vtuntur) seruanda est: dices primùm, multas diuisiones fieri nominibus concretis, quæ tamen intelligendæ sunt quasi factæ nominibus abstractis: cuiusmodi est illa apud Aristotelem: Quantũ partim continuum est, partim discretum: discretum, *inquit*, est, vt numerus & oratio; continuũ autem, vt linea, superficies, tempus, & locus. *Nam cùm hæc non sint quanta, sed quantitates, necessariò* Quantum *in hac diuisione pro quantitate accipiendum est. Atq; hoc quidẽ pacto, nihil est difficultatis in propositis diuisionibus: siquidẽ membra diuidentia abstractis nominibus accepta verè pugnant inter se. Neq; enim vtilitas est honestas, aut honestas iucunditas, aut iucunditas vtilitas. Nec verò vnquam verè dixeris, longitudinem esse latitudinem, aut latitudinem profunditatem, aut profunditatem longitudinem.*

Sæpe concreta pro abstractis in diuidẽdo vsurpantur. Præd. 6.

DEINDE dices, repugnatiam membrorum diuidẽtium sæpenumero non in verbis, sed in sensu, quo diuisio vsurpatur, sitam esse: vt in illa Pythagoræ diuisione, Eorum qui ad ludos Græciæ confluebant, quidam spe victoriæ, alij

Sæpe repugnantia membrorũ in sensu cernitur, nõ in verbis. Tusculan. quæst. 4

quæſtum faciendi cupiditate, alij viſendi ſtudio ducebantur. *Hîc quod ad verba attinet, nulla eſt membrorum diuidentiũ repugnantia. Fieri enim potuit, vt multi & lucri cupiditate, & ſpectandi ſimul ſtudio ducerentur. In ſenſu tamen cernitur repugnãtia, ſi hoc modo diuiſionem interpreteris, Eorum qui ad Græciæ ludos vna præcipuè de cauſa confluebant, quidam ſpe victoriæ, & cætera. Hac igitur ratione dices probari poſſe diuiſiones illas, nominibus concretis vſurpatas, vt ſenſus prioris ſit huiuſmodi: Eorum, in quibus aliqua vna bonitatis ratio potiſſimùm elucet, quædam vtilia tãtùm, alia honeſta ſolùm, alia iucunda duntaxat nominantur. Poſterioris autem huiuſmodi: Eorum, quæ aliqua vna dimenſione excellunt, quædam longa ſolùm, vt haſta; alia lata, vt diſcus; alia profunda tantùm, vt globus, appellantur. Quanquam hic ſenſus vulgo ſæpius, quàm apud Philoſophos poſteriori diuiſioni tribuitur. Has verò ſolutiones diligenter notabis, vt multas vſurpatas diuiſiones à calumnia vindicare poſſis. Sed hæc de diuiſione videntur ſatis.*

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER QVINTVS.

Quid sit definitio.

CAPVT I.

DEFINITIO *est oratio*, quæ essentiam aliquam naturamúe declarat: *vt Animal rationale. declarat enim naturam hominis. Vt autem diuisioni diuisum, sic definitioni respõdet definitum: quod nihil est aliud*, quàm id, cuius quidditas essentiaúe explicatur. *Sed nos de definito tum dicemus, cùm definitionem, & genera omnia, in quæ diuiditur, methodumq; definiendi explicauerimus. Definitio igitur, quæ* Finitio *etiã apud Latinos appellatur, ab agrorum finibus accepit nomen. Nam vt agrorum fines agros definiunt, & claudunt, aliosq; ab aliis secernunt: sic definitiones, quibus rerum naturæ declarantur, essentias earum circumscribunt, aliasq; ab aliis distinguunt.*

Definitio quid. Ex 2. post. 10.

Quid definitum.

Vnde dicta definitio, seu finitio. Quintil. lib. 7. cap. 4.

Cur definitio sit oratio.

DICITVR *porrò definitio* Oratio: *quia vnum tantùm nomen non potest esse definitio. Definitio enim distinctè subiicit intellectui, quod nomen definiti confusè proponit. Vnde cùm de omni essentia, quæ definitione explicatur, duo conceptus formari possint; alter, quo essentia quæ declaratur, conuenit cum aliis; alter, quo ab eisdem distinguitur: fit necessariò, vt omnis definitio duabus minimùm vocibus constare debeat; altera, quæ gignat in mente conceptum conuenientiæ; altera, quæ distinctionis, differentiaúe. Ita ergo fit, vt omnis definitio sit oratio. Quanquam explicatio nominis per aliud clarius, ad definitionem, autore Aristotele, reuocatur: vt si quis dicat,* Honestum, est decens.

1. top. 4. & 6. top. 5. & 7. metaphy. 15. tex. 54.

1. top. 4.

QVOD verò additur, Quæ essentiam aliquam naturamúe declarat, *id diuersam reddit definitionẽ à cæteris orationibus: nulli siquidem, præterquam definitioni, hoc munus demãdatum est. Illud tamen non videtur prætereundum hoc loco, nomen definitionis duobus modis ab Aristotele accipi. Sæpius enim accipitur pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim prædicatur (qualis est illa, Animal rationale, comparatione hominis) vt cùm ait,* ipsam hominis rationem definitionemúe, nisi vel Est, vel Erat, vel Erit, aut aliquid tale addatur, non esse enunciationem: quia vnum est, &

Definitionis nomen sæpius accipitur pro solo prædicato.

1. peri. 4.

non

non multa, animal gressibile bipes. *Et iterum*, in definitione nihil de aliquo prædicari. *Et rursum*, definitionem talem esse debere, vt ipsa proposita statim, nulloq; negotio cognosci possit, cuius rei sit definitio: *ac proinde eas esse vitiosas, quibus vt intelligi possit, quarum rerum sint definitiones, opus est adiungere nomina rerũ quæ definiuntur: quemadmodum in obsoletis veterum picturis, nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo poterat intelligere, cuiusnam rei quæq; pictura esset. His enim locis, aliisq; quamplurimis, planè accepit Aristoteles nomen definitionis, pro ea sola oratione, quæ de definito conuersim prædicatur.* 2. post. 3. 6. top. 2. Vt 6. meta. 12. text. 42. & cæt.

ALIQVANDO *verò sumitur definitionis vocabulum, pro tota enunciatione, in qua insuper continetur definitum, (quale est totum hoc, Homo est animal rationale) vt cũ ait,* Definitionem aut esse principium demonstrationis, aut cõclusionem, aut totam ratiocinationem, sola verborum collocatione à demonstratione differentem: & *rursum,* Omnem definitionem esse vniuersalem & affirmatiuam. *His namq; verbis apertè comprehenditur definitum nomine definitionis. Posteriorem acceptionem amplectitur Quintilianus, cùm ait.* Finitionem esse rei propositæ propriam, & dilucidam, & breuiter com- 1. post. 7. & 2. post. 10. 2. post. 3.

prehenſam verbis enunciationē. *Nos priorem, vt magis vſurpatam, libentius ſequimur.*

De definitione, quæ vocatur Quid nominis.

CAP. II.

Omnis definitio dici poſſet modo aliquo definitio rei.

QVANQVAM *verò non ſolùm definitio cuiuslibet rei ſignificatæ, ſed etiam cuiuſuis nominis ſignificantis, modo aliquo vocari poſſet definitio rei (neque enim minus poſſunt nomina vocari res, quàm multa, quæ nominibus ſignificantur:) conſueuerunt tamen Philoſophi diuidere definitionem, in* definitionem rei & nominis, *eo quòd vulgatiſſima & celeberrima ſit diſiunctio inter res & nomina.*

2. poſt. 7. & 10. & 7 metaphy.

DEFINITIO *itaq; nominis, quam Ariſtoteles* nominis interpretationē, *vulgus Dialecticorum, definitionem* Quid nominis *appellat, eſt* oratio, qua quidditas nominis naturaúe declaratur: *vt totum hoc*, Vox, *quæ hominem ex inſtituto ſignificat. Hac enim oratione explicatur natura huius nominis*, Homo, *quatenus quoddam eſt nomen. Nomen non accipitur hoc loco preſsè, id eſt, vt à verbo diſtinguitur, ſed pro quocũq; vocabulo, ſeu categoremate.*

2. poſt. 10.

Quidditas & natura nominis, eſt ipſa e-

QVIDDITAS *verò & natura nominis, eſt ipſa eius ſignificatio: quo fit, vt nihil aliud ſit, nominis quidditatem & naturam explicare, quàm*

eius

eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur, congruenti; qualis est ea, quam in exemplum attulimus: altero, ipsa definitione rei significatæ. Sæpe enim qui ignorat significationẽ vocabuli, ea verborum formula rogat, quid illud significet, vt quid sit res significata, rogare videatur: cui planè satisfacit, qui rei significatæ definitionẽ reddit. Vt si quis percontetur, quid sit Geometria, *intelligere cupiens significationem nominis; alius verò respondeat, esse scientiam, quæ de magnitudinibus disserit: definitione rei explicata, censebitur significatio vocabuli. Itaq; quæ verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis. Hæc de definitione nominis, deq; modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis.*

ius significatio.

Duobus modis explicatur nominis significatio.

Definitio rei potest alicui esse definitio nominis.

Est autem hoc genus definitionis planè necessarium, non modò cùm aliquid demonstrandum est, vt Aristoteles quodam loco ait, sed omnino cuiusq; disputationis initio: vt idem alibi fusius, & cæteri Philosophi docent. Ad hoc genus reuocantur orationes illæ, quæ declarant originem vocabuli: vt cùm dicimus, Consul *est, qui Reipublicæ vtilitati consulit:* Sol *est, qui inter astra omnia sol° lucet:* Fides *est, qua fit & dicitur:* Abstemius *est, qui abstinet à temeto: quas Græci vocant ἐτυμολογίας, hoc est* veriloquia, *quasi*

Quàm sit necessaria nominis interpretatio. 1. post. t. 4 met. 7. & 8. text. 28. Cicer. 2. de fin. ex Plat. in Phędro.

explicationes vocum, quæ veram adhuc retinent significationem earum, à quibus sunt orta. Cicero In topicis, *nouato vocabulo* notationes *appellat, quia veræ sunt rerum notæ.* Nam hoc idem, *inquit,* appellat Aristoteles σύμβολον, quod latinè 1. peri. 1, est nota.

De descriptione.

CAP. III.

DEFINITIO *rei, quæ vocari solet definitio* Quid rei, *est* oratio, qua essentia rei naturáue explicatur. *Quæ rursus in duo genera tribuitur, vtpote in descriptionem, quam Aristoteles* & proprium, & orationem coniunctionę vnam vocat; *atque in definitionem essentialem, quam ille tum simpliciter ac absolutè* definitionem, *tum etiam* terminum, *tum* orationem quæ vnum significat, *appellat. Descriptio, eodẽ authore,* est oratio, quæ non significat quod quid erat esse rei, soli autẽ inest, & conuersim de re prædicatur: *vt animal disciplinæ capax, comparatione hominis. Quanquam enim hæc oratio conuersim de homine dicatur, id est, necessariò cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam. Nam disciplinæ capacem esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem etsi pertinet, tamen non reciprocatur cum homine.*

Duplex definitio. Vide Arist. 1. peri. 4. & 2. post. 10. & 1. top. 3. & 4. & toto lib. 3. ac. 6. top. & 7. met. 4. & 5. & 8. met. 6.

Descriptio quid.

DOCET

DOCET *autem Aristoteles, in omni descriptione primùm ponendum esse genus, deinde addendam esse vnam proprietatem: vt in adducto exemplo.* Nec enim, *vt ait*, addendæ sunt plures, nisi is qui definit, significet se multas descriptiones conglobatas tradere: *vt si dicat, Homo est animal disciplinæ capax, ad ridendum & ad flendum natum: asserens se non vnam tantùm descriptionem afferre.*

In descriptione primò ponendum est genus, deinde vna sola proprietas.

5. Top. 2.

REVOCANTVR *ad descriptionem, seu proprium complexum; definitiones illæ, quæ loco proprietatis constãt collectione aliqua communium accidentium, quæ orationem recurrentem facit cum definito: qualis hæc est*, Homo est animal bipes, implume. *Quanquam enim horũ neutrum sit homini proprium, tamen ambo iuncta cum homine recurrunt.*

Descriptiones ex collectione communium accidentium.

Reuocantur etiam ad descriptionem definitiones illæ, quibus genera definiuntur per differentias, quibus diuidantur: vt si dicas, Animal est corpus animatum rationale, aut irrationale. Nam differentiæ diuidentes genus, non pertinent ad eius essentiam.

Descriptiones generum ex differentiis, quibus diuiduntur.

REVOCANTVR *etiam illæ, quæ non constant vero genere, sed aliquid habent loco eius: eiusmodi sunt definitiones summorũ generum: vt si dicas, Substantia est ens per se existens, & cætera. Itemque definitiones quorundam analogorum;*

Descriptiones nõ cõstantes vero genere.

gorum: vt si dicas, Ens est id quod existere potest,
5. Meta. 6. c. 1. Phy. 3. *Vnum est ens indiuisum: Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex aliis, sed ex ipsis omnia fiunt. Reuocantur etiam, quanquam minus propriè, orationes illæ, quibus Oratores aut Poëtæ longo sermone rem aliquam communem depingunt. Cicero gloriam quasi describens ait,* gloriam esse, quæ breuitatem vitæ posteritatis memoria consolatur, quæ efficit, vt absentes adsint, mortui viuant, cuius denique gradibus etiam homines in cœlum videantur ascendere. *Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit:*
4 Æneid. Fama *(inquit)* malum, quo non aliud velocius vllum:
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo:
& quæ sequuntur.

Descriptiones orationis & poëticę, rerum communium. Pro Milone.

DIXI, has orationes minus propriè reuocari ad descriptiones: *quia sæpe non reciprocantur cum re, quæ describitur, sæpe etiam constant verbis translatitiis: à quibus Aristoteles, quia obscuriora sunt, cauendum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, vt apud Philosophos, & in communi sermone; siue longiores, vt apud Oratores aut Poëtas, quibus in describendis personis, regionibus, vrbibus, fluminibus, montibus, & locis vtuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extre-*

2. Post. 15. & 6. top. 2. Descriptiones rerum singulariũ.

mum locum obtinent adumbratæ quædam, & metaphoricæ explicationes, si quando rem facilè ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidium, Explicationes metaphoricæ, Ouid.

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

& illa apud Horatium, Horat.

Ita furor breuis est.

NAM *& hæ orationes, descriptiones appellantur.*

DICITVR *autem hoc genus definitionis,* descriptio: *quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat.* Cur descriptio dicta sit. *Dicitur* proprium: *quia hoc tantùm commune habet cum vera definitione, quòd conuertatur cum re.* Cur descriptio dicatur proprium. *Dicitur etiam oratio* coniunctione vna: *quia non significat vnam duntaxat naturam, vt ea, quæ simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re: vt ex dictis patet.* Cur oratio coniũctione vna.

De definitione causali.

CAP. IV.

INTER *descriptiones numeratur causalis definitio, quæ hoc modo definiri solet:* Definitio causalis est oratio, explicans quidditatem rei, ex genere & causa aliqua, causisúe externis. *Causæ externæ sunt, Efficiens, & Finis: adde, si placet, Exemplar. Efficiens* Causæ externæ.

Finis. Ex 2. Physic. 3. Exemplar.

ciens quid ſit, ſatis apertum eſt, Finis eſt id, gratia cuius aliquid fit: quo pacto beatitudo cœleſtis, eſt finis rationalis creaturæ. Exemplar eſt forma externa, cuius imitatione res fit: qualis eſt imago, quam pictor in tabula referre atq; exprimere nititur.

2. De anima, 8.

Ex *cauſa efficiente ſic ferè definitur vox apud Ariſtotelem*: Vox eſt ſonus quidam, editus ab anima, ictu aëris, reſpiratione attracti, cùm ipſum ad fauces allidit. *Ex fine hoc modo definitur anima*: *Anima eſt forma, qua primò viuimus, ſentimus, & intelligimus. Ex cauſa exemplari ſic poteſt homo definiri*: *Homo eſt animal factum ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Interdum autem plura, aut etiam omnia genera cauſarum externarum in eadem definitione iunguntur*: *vt ſi dicas, Homo eſt animal à Deo ad ſimilitudinem diuinæ mentis factum, vt æterna felicitate perfruatur. Faciliuſq; eſt ex omnibus ſimul cauſis, quàm ex vna tantùm rem definire; quia rarò vna duntaxat, ſi nihil addatur, contrahit genus ad ſpeciem definiti. Quanquam verò definitiones, quæ ex cauſis internis rem declarant, vtpote ex materia, & forma, cauſales etiam dici poſſint: tamen quia materia & forma ad eſſentiam rei pertinent, ferè iam obtinuit vſus, vt non cauſales, ſed eſſentiales dicantur.*

2. De anima, 2.

Facilius eſt ex omnib. ſimul cauſis externis, quàm ex vna tantùm rem definire.

Cur definitiones, quæ traduntur per materiam & formam, non numerentur in cauſalibus.

De

De definitione essentiali.

CAP. V.

DEFINITIO *essentialis, vt Aristoteles definit*, est oratio, quod quid erat esse significans: *hoc est, oratio, quæ conuersim significat quidditatem essentiámue rei quæ definitur.* 1. Top. 4.

Rarissimum est hoc genus definitionis, saltem in substantiis. Sed afferri solet in exemplum, Animal rationale. Rarissimæ sunt essentiales definitiones.

Cùm autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia & forma, aut saltem ex genere & differentia, (illæ enim componunt essentiam reipsa & physicè; hac ratione tantùm, considerationéque, vt suprà diximus) Lib 4. cap. 4 & 5. *efficitur, vt ea oratio dicatur significare*, quod quid erat esse rei, *quæ constat nominibus propriæ materiæ ac formæ rei, quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli causa, hæ orationes, Animal constans ex corpore tali, & animo rationis participe; et, Animal rationis particeps, sunt definitiones essentiales hominis: prior, quia constat nominibus significantibus propriam materiam & formam hominis; posterior, quia constat nominibus proximi generis, proximæq; differentiæ eiusdem.* Quæ oratio dicatur significare quod quid erat esse rei.

Ita fit, vt duplex sit definitio essentialis, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere & proxima differẽtia. Duplex definitio essentialis.

Potest Loco proximi generis poni potest genus

remotum, cum differentiis omnibus interiectis. 6. Top. 3.

Potest tamen loco proximi generis poni genus remotum, cum omnibus differentiis interiectis: vt si dicas, Homo est substantia corporata quæ interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps.

Obiectio.

AT *dicat aliquis definitionem traditam per materiam & formam rei, generi adiunctas in vitium nugationis incurrere. Siquidem in definitione, qua homo dicitur animal cõstans tali corpore, & animo rationis participe, bis includuntur corpus & animus, semel implicitè siue ratione animalis (constat enim animal animo & corpore) & iterum explicitè ac per se: quod idem vitium in cæteris similibus definitionibus notari potest. Non rectè igitur approbatum est hoc definiendi genus.*

Obiectio altera. 6. Top. 2. & 6. & 7. Top. 2.

PRAETEREA *Aristoteles sæpe docet, vnius rei vnam tantùm esse definitionem essentialem: nõ rectè igitur asseruimus duas eiusdem rei tradi posse essentiales definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex genere & differentia.*

Solutio prioris.

VERVM *hæc nihil obstant. Ad id enim, quod priori loco obiicitur, dicendum est, primùm quidem materiam & formam rei quæ definitur, non includi in ratione omnium generum eiusmodi. Neque enim includuntur in ratione substantiæ generis summi, vt patet: quanquam hinc alia*

exori-

exoritur maior difficultas, quàm vt vel commemoranda sit hoc loco. Deinde non eodem modo includi materiam & formam in ratione generum subalternorum, quo illis adduntur in definitionibus specierum. Nam etsi corpus (quod est materia viuentis) quatenus corpus est, includatur in ratione animalis: non includitur tamen in illa, quatenus est humanum, hoc est, quatenus in forma humana: vt luce clarius est. Hoc autem pacto adiungitur corpus animali in tradita definitione hominis. Eodémque modo, etsi animus (qui est forma viuentis) quatenus est animus, includatur in ratione animalis: non includitur tamen, quatenus est humanus, seu rationis particeps: quo pacto additur animali in eadem definitione. Ita fit, vt nullum hoc pacto nugationis vitium committatur.

QVOD *autem posteriori loco obiectum est, facilè diluetur, si dicas, nihil obstare quominus eiusdem rei dentur plures definitiones essentiales, modò illæ sint solo explicandi modo diuersæ: cuiusmodi sunt non tantùm illæ, de quibus obiectio excitata est, sed etiam illæ, quarum alteram, authore etiam Aristotele, diximus tradi per genus proximum & differentiam proximam, alteram per genus remotum, & omnes differentias interiectas. Neque enim plures, sed vnam & eandem essentiam explicitè significant. Quod autem* Solutio posterioris.

Aristo-

Quo pacto intelligendum sit, vnius rei vnam tantùm esse definitionem essentialem.

Aristoteles negat, huiusmodi est: fieri non posse, vt eiusdem rei (hoc est speciei) plures tradantur definitiones essentiales, quæ plures exprimant essentias. Nam, vt vnius speciei vna tantùm est essentia, ita omnes definitiones, quæ illius essentiam per essentialia declarant, eandem omnino essentiam exprimant, necesse est: alioqui non erunt essentiales eiusdem speciei definitiones.

Obiectio.

VRGEBIT *adhuc fortasse aliquis, premetq; hoc modo: Aristoteles docet multis in locis, omnẽ definitionem essentialem constare ex genere & differentia: si ergo ita res habet, nulla essentialis definitio constat materia & forma rei, prætermissa differentia.*

Solutio.

SED *resistendum est, hoc modo propriã materiam & formam rei, seu potius constare ex propria materia ac forma rei, quatenus huiusmodi sunt (id enim in hac definitionis formula generi adiicitur) vice differentiæ haberi. eundem enim gradum humanæ naturæ addit animali id quod dicimus, constans tali corpore (recto scilicet, aut quo alio modo id à posteriori explicaueris) & animo rationali, quem addit rationale: atque eodem modo res habet in cæteris speciebus rerum, quæ materia & forma constant.*

Definitiones quæ prætermittunt mediam aliquam differentiam.

REVOCANTVR *ad definitionem essentialem definitiones illæ, quæ constant genere remoto, & differentia proxima, prætermissis aut omnibus*

bus, aut quibuſdam differentiis, interiectis: vt ſi dicas, Homo eſt ſubſtantia corporata, rationis compos: vel, Homo eſt corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illa, quæ loco differentiæ proximæ conſtant nomine materiæ propriæ, aut formæ duntaxat: vt ſi dicas, Homo eſt animal conſtans recto corpore; vel, Homo eſt animal cõſtans animo rationis participe. Hæ namq; omnes ſignificant conuerſim quidditatem rei, etſi illam non omnino exprimunt, præſertim cùm traduntur per genus remotum. Reuocantur & illæ, quæ fiunt ex genere & enumeratione partium integrantium, pertinentium ad eſſentiam rei: vt ſi dicas, Domus eſt integumentum ex parietibus & tecto hoc modo conſtructum; Reſpublica eſt communio ex ordine ſacrorum miniſtrorum, nobilium & plebis conſtituta.

Quę genere, ac ſola materia aut forma conſtant.

Definitiones ex enumeratione partium integrantium.

SED *quæſtio eſt, num definitiones, quæ generi & differentiæ proprietatem aliquam adiũgunt, in eſſentialibus definitionibus debeãt numerari: vt ſi dicas, Homo eſt animal rationale, beatæ vitæ capax; vel, Homo eſt animal rationale naturâ manſuetum, & ad ciuilem communionẽ aptum. Reprehenduntur enim ab Ariſtotele.*

Num definitiones, quæ generi & differentiæ proprietatem adiungunt, ſint eſſentiales.

6. Top. 2.

AD *hanc quæſtionem reſpondendum videtur, huiuſmodi definitiones eſſe quidem redundantes (cùm ſatis ſit ea in definitione collocare, quæ ad eſſentiam rei pertinent) atq; hac de cauſa*

ab Aristotele non probari: cæterùm non esse ab essentialibus excludendas. Constant enim partibus conuersim significantibus essentiam definiti, etsi alias adiungunt, quæ nullam essentiæ partem significent. Multò minus excludendæ erunt ab hoc genere, quæ constant nomine aliquo, quod nõ significat quidem essentiam definiti, sed est eiusmodi, vt sine ipso essentia definiti intelligi nõ possit: vt si dicas, Pater est relatum quid, cuius respectus ad filium terminatur. Nam etsi nomen filij non significat vllam partem essentiæ patris, tamen sine ipso essentia & natura patris, intelligi nullo modo potest.

Hinc colligi, non opus esse, vt omne quod ponitur in essentiali definitione, essentiam significet.

DICITVR *hoc genus definitionis* definitio essentialis, *quia essentiam rei exprimit. Dicitur ab Aristotele simpliciter* Definitio: *quia simpliciter ac perfectè rem definit. Dicitur* terminus: *quia cognitio rei ab accidentibus externis profecta, non potest vltra definitionem essentialem progredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehensione terminatur: vt ipse auctor huius nominis exponit. Dicitur denique* oratio, quæ vnum significat: *quia ex materia & forma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus definitio essentialis rem declarat, vna constat essentia. non item ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus, ex quibus descriptio conficitur.*

Cur definitio essentialis hoc nomine appelletur.

Cur simpliciter definitio.

Cur terminus.

4. Meta. 17.

Cur oratio quæ vnum significat.

Non

Non eodem modo res omnes definiri.

CAP. VI.

PORRO *nõ omnes res eodem modo definiuntur. Id quod facile est cernere, si prædicamẽta ante oculos ponantur. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, & indiuidua non definiuntur essentialiter, sed describuntur: illa, quia nulla constant differentia; hæc, quia non sunt vniuersalia, ac proinde non definiuntur, nisi remotè, vt dicemus. Describi tamen modo aliquo consueuerunt indiuidua, ex multorum accidentium collectione. Vt si Platonem definias, hominem quendam Aristonis ex Perictiona filium, veteris Academiæ principem, aut alia huiuscemodi oratione, quisnam fuerit, explices. Media verò interiecta inter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt definiri, cùm omnes constent generibus & differentiis.*

Genera suprema & indiuidua non definiuntur essentialiter.

Indiuidua describi solent.

Omnes species definiri possunt essentialiter.

CÆTERVM *in his definiendis varietatem multam inuenies. Sola enim substantia corporea, & species quæ sub ipsa collocãtur, definiri possunt ex materia & forma: quoniam hæ tantùm species ex materia & forma compositæ sunt. Iam verò si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, solas substantias intelliges simpliciter definiri essentiali definitione, vt placet Aristoteli.*

Substantiæ tãtùm corporatæ definiuntur ex materia & forma.

Sola substãtia simpliciter definitur essentiali definitione.

7.Metaph. 1.4.& 5.

Accidentia enim, *vt ait*, non habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatémue, sed quodammodo, *quia non per seſe, sed in ſola ſubſtantia, quæ per ſe exiſtit, cohærere poſſunt. Vnde fit, vt omnia modo aliquo per ſubſtantiam, in qua cohærent, definienda ſint. Aliter tamen cùm ſignificãtur nominibus abſtractis (quæ ſunt ipſorum penè propria) aliter cùm ſignificãtur concretis. Nam cùm abſtractis ſignificãtur, ponenda eſt ſubſtantia ſubiectúmue in caſu obliquo: vt ſi dicas,* Simitatem esse curuitatem naſi. *Cùm autem concretis nominibus ſignificãtur, more ſubſtantiarum, tum ſubiectum ponendum eſt in recto: vt ſi dicas,* Simum est naſus curuus.

Omnia accidẽtia modo aliquo per ſubſtãtiam definiuntur.

Aliter tamen abſtracta, aliter concreta.

7.Meta.5. Vide D. Thom.de ente & eſſentia.7.

NON *modò autem accidẽtia omnia ſiue proximè, ſiue remotè, per ſubſtantiam definienda ſunt. ſed etiam inter accidentia reperias plurima, quæ aliis præterea additamentis egeant: cuiuſmodi ſunt omnes habitus qui* operatiui *appellantur, potentiæ naturales, & relata omnia. Habitus enim huiuſmodi, & potentiæ, per ſuos actus, aut obiecta definiuntur: vt ſcientia, & virtutes. Sic Dialectica dicitur eſſe doctrina diſſerẽdi. Sic Philoſophia naturalis dicitur ſciẽtia, quæ agit de rebus naturalibus. Sic iuſtitia dicitur virtus, qua quiſque alij tribuit quod eius eſt. Sic aſpectus definitur ſenſus quidã, qui in coloribus perci-*

Habitus operantes & potentiæ omnes per ſuos actus aut obiecta definiuntur.

percipiendis versatur. Relata verò omnia per ea, ad quæ referuntur, definiuntur: vt pater per filium, dominus per seruum, & vice versa. Alia quædã sunt in definiendis rebus obseruanda, quæ instructiorem postulant lectorem, quàm sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc superest, vt definiendi methodum, hoc est, viam & rationem inuestigãdæ definitionis tradamus. Aristot. 6. topic. 3. & Porphy. de specie.

De via & ratione inuestigandi definitionem.

CAP. VII.

DVAS *methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio & scientia cõtineretur,* Diuisiuam *scilicet, &* Collectiuam. *Aristoteles verò etsi non omnino hoc probat, docet tamen hisce duobus modis inuestigari posse definitionem, diuisione inquam, & collectione. Diuisione quidem hoc modo: Sumatur, ait, primùm id quod communius est, latiusq; patet, quàm res definienda: deinde illud ipsum diuidatur: mox differentia, quæ rei conuenit, addatur primo attributo: rursus, si nondum oratio reciprocabitur cum re proposita, diuidatur id totum quod assumptum est, tandemq; eò vsq; fiat progressio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quæ nullam in rem aliam transferri possit. Exempli causa, si hominem definire velis, accipies primo loco* In Sophista, & Phædro, & aliis locis idem. Alcinous de doctr. Plat. c. 5. 2. Post. 14. & 1. Top. 14. Quo pacto diuisione inuestiganda sit definitio. 2. Post. 14.

aliquod genus hominis, verbi gratia, ſubſtantiam, *quæ omnium latiſſimè patet; diceſque, Homo eſt ſubſtantia. Deinde, quia ſubſtantiarum quædam ſunt corporis expertes, vt intelligentiæ; quædam corporatæ, qualis eſt homo: addes,* Corporata. *Sed quia corporatæ ſubſtantiæ partim interire non poſſunt, vt cœli; partim poſſunt, è quibus eſt homo: addes,* Quæ interire poteſt. *Rurſum, qui earum ſubſtantiarũ quæ intereunt, quædam non viuunt, vt lapides; aliæ ſunt viuentes, in quibus eſt homo: addes,* Viuens. *Verùm ne id quidem ſatis eſt. viuentium enim quædam nil ſentiunt, vt plantæ; quædam ſentiunt, in quibus homo numeratur: quare adiungendum eſt,* Sentiens. *Sed commune adhuc. nam eorum quæ ſentiunt, quædam ſunt expertia rationis, quædam rationem participant, vt Socrates & Plato: addes igitur,* Rationis particeps: *quod ſatis erit. Nam totum hoc, ſubſtantia corporata, quæ interire poteſt, viuens, ſentiens, & rationis particeps ſoli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Exiſtima ergo te hac via & ratione inueniſſe hominis definitionem: quod eodem modo in cæteris rebus definiendis obſeruabis.*

Num differentiæ oẽs latiùs patent, quàm res definienda.

QVOD *autẽ Ariſtoteles eodem loco ait, ſingulas differentias hac methodo inueſtigatas latius patere, quàm id quod definitur, non vniuerſè ac-*

sè accipiendum est (differentia siquidem, quæ proximè componit speciem, nõ latius patet, quàm species: vt idem ipse alibi docet) sed solùm, cùm non suppetunt essentiales differentiæ. Tunc enim sæpe cogimur diuidere ea quæ accipimus, in ea accidentia, quorum singula latius pateãt, quàm res quæ definitur, omnia autem simul iũcta cum eadem recurrant: vt si diuidas animal, in bipes & non bipes: deinde animal bipes, in pennatum & implume: tum definias hominem esse animal bipes implume. 4. Top. 2. & 7. Meta. 12.

COLLECTIONE *verò, seu similium consideratione, vt eam vocat Aristoteles, hoc modo inuestigãda est definitio. Primùm, si velis infimæ alicuius speciei definitionem colligere, inspicies in indiuiduis illius rationem aliquam, ob quam nomine talis speciei nominentur: eaq; erit definitio talis speciei. Atq; (vt Aristotelis exemplis vtar) quoniã animi magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiacis, sunt indiuidua vnius speciei infimæ, magnanimitatis (fuerunt enim quàm simillimæ) hi autem homines dicti sunt magnanimi, quia æquo animo contumeliam pati non potuerunt, (primus enim ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implacabili exarsit iracundia, tertius sibi mortem consciuit:) efficitur, vt definitio huius infimæ speciei magnanimitatis sit,* Aequo animo contumeliam illatam ferre

Quo pacto collectione inuestiganda sit definitio. 2. Post. 14. & 1. post. 14.

non posse. *Hæc tamen magnanimitas non virtus, sed vitium est: vt alibi docet Aristoteles. Quæ etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quæ in Socrate & Lysandro fuit, hãc esse,* AEquabiliter secundam & aduersam fortunam ferre: *quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt.*

DEINDE *si velis colligere definitionem alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum, habentium idem commune nomen, conueniant secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, necne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: sin minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtriq; speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri & Socratis in hoc conueniat, quòd omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis; atq; hæc ratio sit vna simpliciter: hæc sanè erit definitio generis vtriusque magnanimitatis, quòd magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd si non fuerit communis vtrique, aut certè non fuerit vna simpliciter, sed analogicè duntaxat (quod magis crediderim:) non erit vtiq; definitio alicuius generis vtriusq; magnanimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamen diuersis dicatur de vtraque.*

Ac

Ac prior quidem methodus definiendi accuratior est, & naturæ ordini, perfectæq; disciplinæ conueniens: posterior autem, qua plurimùm vtitur Socrates apud Platonem, etsi minus perfecta est, tamen inuentionis ordini est accommodata. De qua quidem intelligendum est illud Aristotelis, facilius esse minus vniuersalia, quàm magis vniuersalia definire: atque iccirco à minus vniuersalibus, ad magis vniuersalia esse progrediendum.

Prior methodus perfectior est, posterior autem inuentionis ordini accommodatior. 2. post. 15.

De definito.

CAP. VIII.

DIXIMVS de definitione, deq; via & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinq; autem sese offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: propinquum, & remotum. *Definitum propinquum (quod & primum & immediatum vocant) est illud, quod proximè explicatur definitione. Remotum verò (quod secundarium & mediatum appellant) est illud, quod remotè definitur, hoc est, quatenus in propinquo continetur. Exempli causa, cùm dicimus, Equus est animal hinniēs; equus quidem est definitum propinquum, Xanthus autem, Bucephalus, & cæteri ex singulis, sunt definita remota: quoniam equus in commune explicatur*

Duplex definitum.

Propinquum.

Remotum.

proximè definitione tradita, singuli autem solùm ex quadã consecutione, quatenus videlicet communem equi naturam participant. Eadem ratione, cùm dicimus, Animal est corpus animatum sentiens; animal est definitum propinquum: homo autẽ, & bestia, multoq; magis singuli homines, & singulæ bestiæ, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino nec cõuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotum, ac proinde non esse simpliciter appellandum definitum.

Definitum remotum, nõ est simpliciter definitum.

Omne definitum vnum quid per se esse debet.

SECVNDVM *est, omne definitum, quod definitione vna exlicatur, vnum per se, hoc est, vniùs essentiæ esse debere. Nam cùm definitio sit velut quædam expressa imago alicuius essentiæ: quot fuerint essentiæ, quæ definitione explicãtur, tot sint definitiones necesse est. Hinc fit, vt ex Aristotelis sententia,* id quod est vnum per accidens, *vt est homo albus, quia non habet vnam duntaxat naturam, sed multas, nõ definiatur, definitione videlicet simpliciter vna. Pluribus enim definitionibus complicatis fatetur ille hæc posse definiri: vt si dicas, Homo albus, est animal rationale infectum colore dispartiente visum. Quia verò nomen æquiuocum non significat vnam tantùm naturã, essentiamúe, sed multas; efficitur, vt nullum æquiuocum definiatur, nisi prius distinguatur: quod peruulgatissimum*

7. met. 12. text. 42.

Id quod est vnum per accidens, non definitur.

6. top. 5.

Nullum æquiuocũ definitur, nisi prius distinguatur.

est

est apud Dialecticos. Hoc verò etsi in omnibus æquiuocis communiter præcipitur, tamẽ in quibusdam analogis quodammodo non seruatur. Quædam enim definiuntur, nulla prius facta ipsorum distinctione: vt apud Aristotelem Principia, Natura, Motus, *& alia permulta. Si tamen loquamur de definitione, quæ sit simpliciter ac omnino vna, dubium non est, quin semper hoc commune proloquium seruetur. Nunquam enim definitio omnino vna vlli æquiuoco assignatur, nisi vocabulum æquiuocum pro vno tantùm significato accipiatur.*

Ex 6. top. 2. & 5.

Quædam æquiuoca definiũtur, antequam distinguãtur: non tamen definitione simpliciter vna.

TERTIVM est, omne quod definitur, esse vniuersale: vt Aristoteles sæpe admonet. Vnde fit, vt verba illa, Quod quid erat esse, *& alia similia, quibus Aristoteles vtitur, cùm de definitione aut de quidditate rei loquitur, semper accipiantur apud illum pro quidditate, essentiáue vniuersali. Causa cur sola vniuersalia definiantur, hæc est: quia singularia (Deum optimum maximum excipio) sunt mutabilia: vniuersalia verò nunquam mutantur, nisi ex accidenti, ratione videlicet singulariũ. Homo enim, exẽpli gratia, propterea dicitur nasci, interire, & omnino mutari; quia Socrates aut aliquis alius ex singulis, mutatur: id, q̃ modo eodẽ accidit in cæteris. Cũ ergo definitio debeat esse rei immutabilis (est enim*

Omne q̃ definitur est vniuersale.

Vt 1. post. 7. & 2. post. 14. & 7. metaphy. 15. Vt ferè toto 7. meta.

Vniuersalia nõ mutantur, nisi ratione singularium,

Definitio est principiũ & fun-

damẽtum scientiæ.

Exi. post. 8. & 1. de animal. 1.

Indiuidua definiũtur remotè.

Num definitũ propinquũ sit res vniuersalis, an nomen vniuersale.

Nominales ex Ochamo 1. parte Logicæ, cap. 14 & 15. & 1. sent. de 2. quæst. 6.

Qui reales dicuntur. vt passim Alb. Diuus Tho. Scotus.

enim principium & fundamentum scientiæ, ad quam non admittuntur nisi res, quæ ex se mutabiles nõ sint) efficitur, vt omne definitum debeat esse vniuersale. Aliæ sunt rationes, quibus hoc idem confirmari solet: sed hæc vna sufficiat hoc loco. intelligenda est autem hæc assertio, de definito propinquo: siquidẽ remotè dubium non est, quin singularia definiantur, vt ex dictis patet.

VERVM hic dissensio est inter Dialecticos. Quidam enim non agnoscentes vllam rem vniuersalem, quæ sit in singulis indiuiduis, quæque primò ac proximè significetur nomine vniuersali, dicunt definitum propinquum non esse rem vniuersalem, significatam nomine vniuersali, sed ipsum nomen vniuersale: atq; ita cùm dicimus, Equus est animal hinniens; hoc nomen Equus, *esse definitum propinquum, singulos verò equos, qui (eorum sententia) equi nomine proximè significantur, esse definita remota. Alij ponentes nomen vniuersale proximè significare rem vniuersalem, quæ existat in singulis, remotè autem ipsa singula indiuiduaúe, dicunt, definitum propinquum esse rem vniuersalem, quæ proximè significatur nomine vniuersali (hæc est enim quæ proximè explicatur definitione) definita verò remota esse illa eadem quæ superiores autores astruunt. Sed contra priorem sententiã aliquando dabitur disputandi locus. Nos enim posteriorẽ probamus.*

QVAR-

QVARTVM est, omne quod propriè definitur aut describitur, esse speciem alicui generi subiectam, siue infimam, siue subalternam: quia in omni definitione aut descriptione propriè dicta, ponendũ est genus rei, quæ definitur, & eius differentia aut proprietas. Hinc intelliges, cur nec genera summa, nec differentiæ, propriè definiantur. Nullius enim generis sunt species. Describuntur tamen quodãmodo differentiæ more proprietatum, concretis nominibus significatarum. Nam, vt dicimus, Docile est animal, quod doctrina imbui potest: sic dicere possumus, Rationale est animal, quod rationem participat.

Omne Φ propriè definitur, est species. 7. Met. 4

Cur nec genera summa, nec differentię definiantur propriè.

Quomodo differentiæ describantur.

QVINTVM est, figmenta, vt chimæram, hircoceruum, *& alia huiusmodi, non definiri definitione rei, sed nominis tantùm: vt placet Aristoteli. Itaq; Aristotelis sententia est, cùm dicimus, Hircoceruus est animal ex hirco & ceruo cogitatione confictum; sensum orationis non esse quod significatũ huius nominis,* Hircoceruus *sit animal mente confictum ex hirco & ceruo; sed quòd nomen hircocerui, id significet. Causa huius sententiæ est, quia figmenta non habent veram quidditatẽ essentiamúe, quæ definitione rei explicetur: habent tamen verum nomen, quod definitione nominis declaretur. Vnde ille,* Id, *inquit,* quod non est (*hoc est, esse non potest*) nemo scit vnquam quid est, sed quid oratio,

Figmenta non definiuntur definitione rei sed nominis. 2. Post. 7.

aut

aut nomẽ significat. veluti, quid significet Hircoceruus, percipi potest: quid verò hircoceruus sit, intelligi non potest. *Id quod eodem libro pluribus verbis exequitur.*

Num figmentorum definitiones dici possint quid rei?

NON puto tamen, aut cum veritate, aut cum Aristotelis sententia pugnaturum, qui huiusmodi definitiones nomine definitionis rei, siue quid rei, *remotissimè cõprehenderit. Quòd enim non sit cũ veritate pugnaturus, ex eo patet: quia etsi figmenta non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant: quã ob causam res fictæ appellãtur. Vnde fit, vt in definitione* quid rei *comprehendi soleat,* Rei *vocabulo, quicquid nomine significatur, siue id sit ens reale, siue rationis, siue confictũ, siue quiduis aliud.*

Quodammodo definiuntur figmenta definitione rei.

QVOD verò nec pugnaturus sit cum Aristotelis doctrina, hinc colliges. Docet enim (idq; non semel) etiam definitiones accidentium esse nominum interpretationes, eo quòd accidentia nõ sint simpliciter res siue entia: *& tamen sæpe concedit, hæc explicari definitione rei: eanimirum ratione, quia etsi non sint simpliciter entia, tamen quodammodo sunt entia: sicq; à numero entium non omnino excluduntur. quod idem, etsi minus audacter, ad figmenta tamen accommodari potest. Hæc de definitione dixisse sufficiat. Nunc ex plurimis præceptis in definitione obseruandis, quæ ab Aristotele traduntur,*

Vt 2. post 7. & 7. Metaphy. 4.

Vt 7. Metaphy. 4. & 5.

Potissimũ 6. topicorũ

tur, ea tantùm subiicienda sunt, quæ plus vtilitatis afferre videantur.

Primum præceptum in definitione obseruandum.

CAP. IX.

PRIMVM *præceptum est, vt quicquid definitur, definiatur ex notioribus. Quod quidem vel ea de causa primo loco posui: quia nihil est minus ferendum, quàm id esse obscurũ, ad quod quasi caput, omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio. Hoc præceptum non seruant, qui translationibus, præsertim remotis & difficilibus, in definiendo vtuntur: vt si quis definiat hominem*, arborem inuersam. *Item qui verbis parum vsitatis: vt si quis medicus imperet ægroto, vt sumat* Terrigenam, herbigradam, domiportã, sanguine cassam; *vt ægrotus cochleam intelligat. Item qui ambiguis: vt si quis hac oratione,* Elementorum primum, *velit literam quasi primam describendo significare. Hæc enim verba ambigua sunt, & in aliis etiam rebus possunt intelligi. Vt enim literæ sunt prima elementa sermonis, sic vnitates sunt prima elementa numeri, & materia ac forma rei naturalis. Admittuntur tamen ambigua vocabula in definitionibus, cùm vel additur aliqua particula, quæ ambiguitatem verbi ad vnam significatio-*

Semper definiendũ ex notioribus. 6. top. 2. & 5.

Non definiendum translationibus. 2. post. 15. & 6. top. 2.

Nec verbis inusitatis. 6. top. 2.

Cic. 2. de Diuinat.

Nec ambiguis. 6. top. 2.

Quomodo ambigua admitti valeant in definitionibus.

cationem trahat, (vt ſi quis proximæ definitioni addat hanc particulam Sermonis *) vel ex rebus, de quibus diſſeritur, apertè cõſtat, qua ſignificatione vocabula ſumantur.*

Non definiendum idem per idem. 6. top. 3.

ITEM *qui idem per id ipſum definiunt.* Nihil enim eſt quod notius ſe ipſo ſit. *Hoc autem apertè, ac verbo eodem, ferè nunquã accidit, ſed implicitè, alioq; verbo: vtpote cùm in definitione ponitur aliquod nomen, quod definitur & declaratur per ipſum definitum: vt ſi quis definiat ſolem,* aſtrum, quod dum dies eſt, noſtrum hemiſphærium illuſtrat. *Nam cùm dies definiatur motus ſolis ſuper terram, efficitur, vt tandem ſol definiatur per ſolem.*

Nec contrariũ per contrariũ. 6. top. 3. Horatius.

ITEM *qui contrarium per ſuum contrarium definiunt: vt ſi quis definiat bonum eſſe id, quod eſt malo contrarium. Huiuſmodi eſt illud,* Virtus eſt vitium fugere: *& illud,* Prima ſapiẽtia ſtultitia caruiſſe. *Cauſa eſt, quia contrariorum eadem eſt ſcientia & cognitio. Verùm hic modus definiendi non eſt vſq; adeò repudiandus.*

Obiectio.

SED *obiiciat aliquis contra hoc primũ præceptũ, omne relatum per illud ipſum relatum ad quod refertur, eſſe definiendum, vt docent Philoſophi; relata verò inter ſeſe, cùm ſint ſimul naturà, eſſe æquè nota, aut æquè incognita: ergo non quicquid definitur, eſſe ex notioribus, magisq; perſpicuis definiendum.*

Solutio.

Occurres tamen, Nullum

lum relatum (si propriè loquendum est) definiri per illud relatum, ad quod refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac desinit. Verbi causa, pater nõ definitur per filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoatur, & in filiũ desinit. Cæterùm quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit, vt respectus patris intelligi non valeat sine filio, sicq; in definitione patris necessariò ponẽdus sit filius, pariq; ratione pater in definitione filij: atq; ita res habet in cæteris.

Num relatiuum per id ad quod refertur definiatur.

Alb. in prędicamentum ad aliquid, ca. 5.

QVOD igitur Philosophi dicunt, relata quæ sese mutuò respiciunt, per se inuicem esse definienda: non propriè accipiendum est, sed quasi dicãt, necessariò alterum in definitione alterius esse ponendum, vt quorsum tendant respectus, per quos relata verè ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem etsi relata ipsa, sese vicißim respicientia, sint æquè cognita aut incognita: tamen respectus ipsi quatenus distinctè concipiuntur, conceptibus generum & differentiarum, ex quibus constant, sunt naturæ ordine notiores, quàm relata. Itaq; in relatis etiam definiendis hoc obseruatur, vt quod definitur, ex notioribus explicetur.

Secundum præceptum.

CAP. X.

Definitio debet conuerti cum definito.

ALTERVM præceptum est, vt definitio sit propria definiti, *vt Aristoteles ait: hoc est,* 6. top. 1.

eſt, vt nec latius pateat quàm definitũ, nec minus latè, ſed cum eo reciproceatur. Hoc præceptum non obſeruant, qui extruunt definitiones aliis etiam rebus conuenientes: vt ſi quis terrã definiat corpus, ꝙ deorſum ſuapte natura fertur. Hoc enim in aliis etiã rebus verè dicitur. Item qui aſſignant definitiones, quæ non conueniunt omnibus comprehẽſis ſub definito: vt ſi quis definiat aquã corpus ſimplex, frigore concretum. nec enim omnis aqua frigore cõcreta eſt. Quòd ſi terra definiatur corpus ſimplex, quod in infimũ locum ſuapte natura fertur; aqua verò corpus ſimplex, quod inter terram & aërem ſuapte natura quieſcit: non dubium erit, quin definitiones cum rebus quæ definiuntur, recurrant, reciprocenturq́.

Multæ circumferuntur nominum interpretationes, quæ non ſunt bonæ definitiones.

HINC colliges, multas circumferri nominũ interpretationes, quæ non ſunt bonæ definitiones: vel quia latius patent; vt ſi dicas, Theologus eſt, *qui de Deo loquitur;* Conſul eſt, *qui patriæ conſulit: vel quia minus latè; vt ſi dicas,* Geometria *eſt ratio metiendi terrã. Sæpe igitur aliquid addendum eſt huiuſmodi interpretationibus, vt bonæ definitiones habeantur. Quod plurimæ etiã deſcriptiones Oratorum & Poëtarum deſiderãt.*

Tertium præceptum.

CAP. XI.

Nihil in definitione deſide-

TERTIVM præceptum eſt, vt nihil in definitio-

finitione desit, aut supersit. *Deest autem aliquid, cùm posito genere remoto, non adhibentur omnes interiectæ differentiæ: vt si quis definiat hominem esse substantiam rationis participẽ. Hac de causa docet Aristoteles, aut definiẽdum esse genere proximo: vt si dicas, Homo est animal rationis particeps: aut si remoto, adiungendas esse generi omnes differentias, quæ à genere ad definitum vsq; inueniuntur: vt si dicas, Homo est substantia corporea, interitus capax, viuens, sentiens, & rationis particeps. Deest etiam aliquid, cùm res quæ definitur, constat materia & forma; nec tamen loco differentiæ vtraq; ponitur, sed altera tantùm: vt si hominem definias animal constans animo rationis participe.*

rari, aut superesse debet.

7. top. 3.

ID autem dicitur supereſſe siue redundare in definitione, quo sublato, ea quæ remanet oratio, satis apertè rem declarat. Exempli causa, si quis definiat hominem animal rationis particeps bipes: illud Bipes, *dicendum erit supereſſe; quoniã eo detracto, satis planum facit reliqua oratio definitum. Sæpe tamen non datur vitio, quòd plura verba ponãtur in definitione, quàm quæ satis esse videantur: quoniã rarò id censetur superuacaneum, quod aliquanto apertiùs rem declarat. Quare rariùs hoc vitio, quàm superiori, laborat definitio. Quãquam ne illud quidem semper pro vitio habendũ est: quandoquidem graues auctores,*

Quid supersit siue redundet in definitione.

6. top. 2.

Sæpe graues authores aliquid omittunt in definitione.

res, ne minutissimè omnia persequantur, multas sæpe omittunt medias differentias, præsertim cum facilè intelligi possunt.

Quartum præceptum.

CAP. XII.

Definitio debet esse breuis.

QVARTVM *præceptum est, vt* definitio sit breuis: *modò breuitas obscuritatem non pariat. Nam cùm definitio cuiusq; rei, sit caput totius disputationis, quæ de re habetur, vitio haud dubiè non carebit, quæ longior fuerit, quàm vt facilè memoria teneatur, expediteque, cùm opus fuerit, in medium afferatur. Quantum ergo & natura rei, & perspicuitas patientur, breuis esse debebit definitio, etsi nonnunquam aliquanto longiori egeat expositione.*

Non sunt in definitione tot particulæ congerendæ, quot sunt argumenta ex definitione diluēda. 4. Phy. 4. Sæpe Sophistarum causa longiores fiūt definitio-

HOC præceptum prætermittunt, qui tot particulas in definitione congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei, quæ definitur. Nam etsi definitio, vt autor est Aristoteles, talis esse debet, vt ex ea omnes dubitationes, quæ de re habẽtur, dissoluantur: nõ tamen necesse est, vt singulis penè argumentis diluendis, singula verba in definitione ponantur (quod multi faciunt) sed vt ita sit constituta, vt ex paucis facilè omnium obiectorum solutio colligi possit. Sæpe tamen Sophistarum importunitas cogit pluribus verbis rem definire, quàm simpliciter definienda foret. Quaratio-

ratione Aristoteles fatetur, se longiori oratione elenchum definiuisse. 1. peri. 4. 1. elench. 4.

Alia quædam præcepta, quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt.

CAP. XIII.

PORRO *cùm diuisionis methodo inuestigatur definitio, tria obseruanda esse docet Aristoteles. Primum, vt omnia prædicata, quæ sumũtur, prædicentur in* ipso quid est, *hoc est, essentialiter. Ferè tamen cogimur alia sumere attributa: quia ignotæ nobis sunt, maxima ex parte, rerum essentiæ. Alterum, vt omnia naturæ ordine collocentur, ita scilicet, vt communiora præponantur minus communibus, quoad intelligendi rationem. Nam quoad situm partium orationis, sæpe differentia præponitur generi: vt cùm dicimus, Dialectica est disserẽdi scientia. Verùm cùm plures differentiæ in definitionẽ ponuntur, ferè fit, vt situ etiam verborũ communiores antecedant minus communes. Neq; enim dicimus, Animal esse* corpus sentiens animatum; *sed* corpus animatum sentiens: *& ita ferè in reliquis. Tertium, vt nulla differentia prætermittatur. Quod vtiq; fiet, si omnia quæ antè sumuntur, adæquatè in proxima membra vsq; eò diuidantur, dum tota oratio cum definito recurrat.* In inuestigatione definitionis per diuisionẽ, quæ seruanda. 2. post. 14.

Quoniam verò in genere proximo rei quæ definitur, continentur omnia priora, tum genera, tum
6. top. 3. *differentiæ: docet Aristoteles, loco eorũ omnium, posse poni genus proximum. Id quod sæpe necessariò faciendum erit, ne longior, quàm par sit, fiat*
In libro de diuisione. *definitio. Vnde Boëthius,* Si omnes, *inquit*, species suis nominibus appellarẽtur, ex duobus solùm verbis omnis fieret definitio. Vt cùm dico, quid est homo, quid mihi necesse esset dicere, animal rationale mortale; si animal rationale esset proprio nomine nuncupatum?

In inuestiganda definitione per collectionem, quid obseruandum. *CVM autem collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vnum præcipit Aristoteles, diligenter caueri, ne dum à minus communibus ad communiora progredimur, aliquã incurramus æquiuocationem. latet namq; magis in communioribus æquiuocatio. Etenim quòd animi magnitudo ea, quam in Alcibiade, Achille, & Aiace legimus, vninocè illis conuenerit, nemo dubi-*
2. post. 15. *tat. Nullus etiam ambigit, in Lysandro & Socrate aliam quandam eiusdem omnino rationis*
Vide quæ dicta sunt cap. 7. *magnanimitatem fuisse. Sed num magnanimitas, quæ de vtraq; specie dicitur, sit vniuoca, necne, id sanè (quia de re communiori est quæstio) non ita facilè perspicitur. Si ergo ex rationibus vniuocis inferiorem vnam rationem, quæ vniuocè inferioribus conueniat, collegeris, ea erit*

definitio superioris. Sin autem ad vnam omnino rationem non accesseris, intellige vocabulum commune æquiuocũ esse. Hæc præcepta definiendi sint satis.

CÆTERVM antequam ad argumentationem pergo, duo velim animaduertas: Alterum est, sæpissimè verba quæ actum significant, vt Sentiens, Ridens, *& alia huiusmodi, pro ipsis facultatibus in definitione accipi: vt* Sentiens, *pro eo quod sentire potest;* Ridens, *pro eo quod ridere. Causa est, quia apud Latinos ferè non sunt nomina imposita facultatibus. Alterum est, in his præceptis quædam esse, quorum prætermissio efficit, vt oratio non sit omnino definitio; qualia sunt ex quatuor definiendi præceptis primum & secundum: quædam verò esse, quorum reiectio non id prorsus efficit, vt oratio non sit definitio, sed hoc tantùm, vt nõ sit bona & apta definitio: qualia sunt tertium & quartum. Atq; hæ duæ animaduersiones in præceptis etiam diuidendi obseruandæ sunt. Nam quod ad posteriorem attinet, sola prætermissio primi et extremi præcepti, diuisionem funditùs euertit, vt attendenti perspicuum erit.*

Sæpissimè verba, quæ actum significant, pro ipsis facultatibus in definiendo accipiuntur. Nota hæc.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBER SEXTVS.

De consequentia.

CAP. I.

Latiùs patet consequentia quàm argumentatio.

Consequẽtia quid.

Antecedẽs, Cõsequẽs, & Conclusio.

Sæpe tota consequẽtia dicitur conclusio, maximè apud Ciceronem.

RESTAT *ergo, vt, quia de diuisione ac definitione iam diximus, deinceps de Argumentatione, in qua plus operæ Dialecticus insumit, afferamus. Sed quoniam argumentatio est quædam consequentia. (latiùs enim patet consequentia, quàm argumentatio) prius de consequentia, quàm de argumentatione, dicendũ est. Consequẽtia igitur, siue consequutio, est* oratio, in qua ex aliquo aliquid colligitur: *vt, Omnis homo est animal, igitur aliquis homo est animal. Id verò, ex quo aliquid colligitur, dicitur* Antecedens: *quod autẽ colligitur, vocatur tum* Consequens, *tum* Conclusio: *quãquam sæpe tota consequentia,* Conclusio *nominatur.*

CONSE-

CONSEQVENTIARVM *autem quatuor sunt genera. Primum est, cùm qualibet enunciatio ex se ipsa, aut ex sua æquipollẽte colligitur.* Primum genus consequentiarum.

Alterum genus est, cùm antecedens & consequens eisdem præcisè verbis, eodemq; ordine collocatis constituta sunt, sed tamen non idem valent: vt, Omnis homo est animal, igitur quidam homo est animal: Necesse est Socratem esse animal, igitur non necesse est Socratem non esse animal. Nomine enim verborum, non complector hoc loco particulas ad quantitatem aut qualitatem pertinentes. Secũdum.

Tertium genus est, cùm antecedens & consequens eisdem præcisè verbis constant, verùm ordine conuerso: vt, Nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo: Necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem. Atque ex consequentiis hactenus enumeratis, nulla dicitur argumentatio, sed consequentia duntaxat. Tertium.

Quartum genus est, cùm antecedens & consequens nõ eisdem præcisè verbis constant: quia in antecedente continetur argumentum aliquod, vno aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente. Quartum.

DIVIDI *solet hoc genus in Syllogismum, Enthymema, Inductionem, & Exemplum: quæ, ratione argumenti,* argumentationes *appellantur.* Argumentationes.

Syllogismus; *vt si dicas: Omne vitium* Syllogismus.

fugiendum est. Omne mendacium est vitium. Igitur omne mendacium fugiendum est. Si sol lucet, dies est. At sol lucet. Igitur dies est. Enthymema; *vt: Homo est animal. Igitur homo est sensus particeps: Hic adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet.* Inductio; *vt: Omnis homo est sensus particeps, & omnis bestia est sensus particeps. Igitur omne animal est sensus particeps. Romulus non diu tulit fratrem imperij cõsortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis alius, cuius ad nos memoria peruenerit, diutius imperij participem ferre potuit: nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat.* Exemplum; *vt: Crœsus in diuitiis fœlicitatem inuenire non potuit, ergo nec Crassus inueniet: Pisistratus impetratis à Republica custodibus salutis suæ, tyrannidem occupauit; ergo & Dionysius occupabit. Has autem quatuor argumentationum formas, satis erit hoc loco exemplis declarasse, cùm inferius de vnaquaque per se differendum sit. Hæc videntur consequentiarum genera. Quòd si præter hæc alia fuerint, facilè ad hæc reuocabuntur.*

Enthymema.

Inductio

Exemplũ.

Cap. 8.

De bona, ac vitiosa consequentia.

CAP. II.

Bona consequentia.

DVPLEX quoq; dici solet consequentia, *bona, & vitiosa. Bona dicitur ea, in qua aliquid*

quid ex aliquo verè colligitur, vt quæ in exempla ſunt hactenus adducta. Vitioſa eſt, in qua nõ verè aliquid concluditur: vt ſi dicas, Socrates eſt animal, ergo eſt philoſophus. Hæc cùm ita ſint, eas tantùm nos in definitione conſequentiæ complexi ſumus, quæ bonæ ſunt & aptæ. Eas enim in quibus aliquid non verè colligitur, non arbitramur dicendas eſſe ſimpliciter conſequentias, ſed vitioſas, & ineptas conſequentias: quemadmodum Ariſtoteles ſyllogiſmum nil concludentem, non ſimpliciter ſyllogiſmum, ſed vitioſum ſyllogiſmum *appellandum eſſe cenſet.*

Vitioſa.

Vitioſæ cõſequentiæ non ſunt ſimpliciter conſequẽtiæ. 1. Top. 1. & 3. elench. 1.

DVOBVS *verò potiſſimùm indiciis internoſci ſolet bona & vitioſa conſequentia. Alterum eſt: Si ex veritate antecedentis, ſaltem ex hypotheſi data, conſequens verum eſſe deprehenditur, bona & apta eſt conſequentia: ſin minus, vitioſa & inepta. Exempli cauſa, quia ex veritate huius enunciationis, Socrates eſt homo, deprehendimus hanc eſſe veram, Socrates eſt animal: dicimus hanc eſſe bonam conſequentiam, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal. Pariq́ue ratione fatemur, has eſſe aptas, Socrates eſt lapis, ergo ſenſus expers: ſi Socrates eſſet auis, volare haud dubiè poſſet: quia etſi neutrum antecedens verum ſit, tamen ex veritate vtriuſque ficta & data, vtrumq; conſequens verum eſſe deprehenditur. Has verò dicimus eſſe vitioſas, Socrates*

Primum documentum.

eſt

est homo, ergo est philosophus: Socrates est homo, ergo equus est animal: quia in priori datur antecedens verum, & consequens falsum: posterioris autem consequens, etsi semper verum est cum antecedente, tamen non ex eo quòd antecedens verum est, deprehenditur esse verum: quippe cum antecedente existente vero, posset consequens, si nihil aliud prohiberet, esse falsum. Ex hoc documento efficitur, vt ad bonam consequẽtiam non modò non sufficiat veritas antecedentis & consequentis, sed ne requiratur quidem. Nam, vt ex dictis perspicuum est, ex vtroq; vero constare potest consequentia vitiosa; ex vtroq; autem falso, bona & apta.

Vt bona sit consequẽtia, nec sufficit, nec requiritur veritas antecedentis & consequentis.

ALTERVM *indicium huiusmodi est: Si id quod contradicit consequenti, repugnat antecedenti, bona est consequentia; sin minus, vitiosa. Repugnantium autem nomine hîc intelligo ea, quæ simul vera esse non possunt. Hoc documento intelligimus illam esse bonam consequẽtiam: Socrates est homo, ergo Socrates est animal: quia hæc enunciatio, Socrates nõ est animal, quæ contradicit consequenti, repugnat antecedenti. Illam autem cognoscimus esse vitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est philosophus: quia hoc pronunciatum, Socrates nõ est philosophus, quod contradicit consequenti, non repugnat antecedenti. Neq; enim Socrates, si non sit philosophus,*

Secundum documentum. Repugnãtia quæ dicantur hoc loco.

non

non erit homo. Eâdem regula iudicamus, illam esse ineptam consequutionem, nihilque colligentem, Socrates est homo, ergo equus est animal: quia etsi verum esse ponamus, quòd nullus equus sit animal, non tamen statim verum esse inficiabimur, Socratem esse hominem.

De consequentia formali & materiali.

CAP. III.

IAM *verò bona consequentia aut est* formalis, *aut* materialis: *itemq; aut* necessaria, *aut* probabilis. *Consequentia formalis dicitur ea, quæ vi formæ concludit. Ea verò dicitur concludere vi formæ, cuius formam modúmue colligendi si retinueris, in quacunq; materia, etiam impossibili, aptè concludes. Exempli causa, dicimus hanc esse formalem consequentiam: Omnis virtus est laudabilis; temperantia est virtus; igitur temperantia est laudabilis: quoniam vi formæ concludit. Intelligimus autem eam cõcludere vi formæ: quia seruata eâdem forma, in quauis alia materia, etiam impossibili, bene concluditur: vt si dicas, Omnis leo est lapis; equus est leo; igitur equus est lapis. Est enim bona hæc consequutio, vt ex dictis apertum est. Eadem ratione dicimus hanc esse formalem consequentiam: Necesse est omnem hominem esse animal; igitur*

Consequẽtia formalis.

Cap. superiori.

necesse

neceſſe eſt aliquod animal eſſe hominem: quoniam hac forma retenta, ſemper aptè concluditur: vt ſi dicas, Neceſſe eſt omnem leonem eſſe lapidem; igitur neceſſe eſt aliquem lapidem eſſe leonem.

Retinẽdus idem ordo verborum.

VT *autem retineatur eadem forma, ſeu modus colligendi, primùm neceſſe eſt, vt ſeruetur eadem diſpoſitio, ſeu ordo verborum, in quibus cernitur vis conſequutionis. Nam ſi ordo huiuſmodi verborum mutetur, mutata haud dubiè exiſtimanda eſt conſequutionis forma: vt patet in his duabus conſequentiis: Omnis virtus eſt qualitas; omnis iuſtitia eſt virtus; igitur omnis iuſtitia eſt qualitas: Omnis laurus eſt ſubſtantia; omnis equus eſt ſubſtãtia; igitur omnis equus eſt laurus. Nam quia in priori conſequentia ſubiectum primæ enunciationis eſt prædicatum ſecundæ, quod non ſit in poſteriori conſequutione; alia certè forma eſt in priori, alia in poſteriori.*

Seruanda eadem acceptio verborum.

Deinde opus eſt, vt ſeruetur eadem acceptio, idémque acceptionis modus eiuſmodi vocabulorum. Ex quo fit, vt in his duabus conſequentiis: Homo deambulat; igitur aliquis homo deambulat: Homo eſt ſpecies; igitur aliquis homo eſt ſpecies: non ſit eadem forma: quia vox Homo *: in antecedente prioris accipitur pro ſingulis hominibus diſiunctiuè, in antecedente autem poſterioris accipitur pro homine communi præcisè.*

Hæc patẽt lib. 8. cap. 24 & 30.

Hæ

Hæ verò, Homo surgit, ergo non sedet: Homo surgebat, ergo non sedet: ideo non habent eandem formam; quia acceptio vocabuli Homo, *amplior est in posteriori antecedente quàm in priori. Nam vox* Homo, *in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt, iuxta differentiam temporis verbi* Surgit: *in posteriori autem, non modò accipitur pro iis qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi* Surgebat, *sed etiam extenditur ad eos qui nunc existunt, vt placet Aristoteli.*

Lege lib. 8. cap. 4. & 37.

RVRSVS *necesse est, vt seruetur eadem essentialis qualitas enunciationum principalium. Quo fit, vt hæ consequentiæ non sint eiusdem formæ: Homo est animal; ergo est sensus particeps: Homo non est animal; ergo est sensus particeps: quia antecedens prioris est affirmatiuum, posterioris negatiuum. Dixi* principalium: *quia si mutetur qualitas essentialis enũciationum quarundam minus principalium, quæ includantur in subiecto aliquo, aut prædicato, non necesse est vt mutetur forma: veluti si dicas; Omnis homo qui est iustus, est prudens; ergo hic homo est prudens: Omnis homo qui non est prudens, est imprudens; ergo hic homo est imprudens. Sunt enim eiusdem formæ. Præterea necesse est, vt seruetur eadem quantitas enunciationum. Quam ob causam hæ consequentiæ non sunt eiusdem for-*

1. Elench. 3. Seruanda, eadem essentialis qualitas.

mæ: Omne animal eſt ſenſus particeps: igitur homo eſt ſenſus particeps: Quoddam animal eſt rationis expers; igitur homo eſt rationis expers. Deniq; neceſſe eſt, vt ſeruentur eadem coniunctiones ac nexus principalium partium conſequutionis. Qua de cauſa hæ conſequentiæ non ſunt eiuſdem formæ: Si dies eſt, ſol lucet: Quia dies eſt, ſol lucet. Hæc neceſſariò videntur ſeruanda (& ſi quæ ſunt alia, quæ ad modum colligendi ſpectent) ſi forma conſequentiæ retinenda eſt.

Seruandæ eædem cõiunctiones ac nexus.

CONSEQVENTIA *materialis eſt ea, quæ vi ſolius materiæ concludit. Ea verò dicitur concludere vi ſolius materiæ, quæ vi quidem formæ nil colligit, ſed tamen talis eſt, vt aſſumpta ſimili materia, ſemper in eadem formæ aptè concludatur. Exempli cauſa, dicimus hanc eſſe materialem conſequentiam: Homo eſt animal; ergo eſt ſenſus particeps: quia propter ſolam materiam, hoc eſt, propter ſolam rerum ſignificatarum inter ſe affectionem, rectè concludit. Nam quia eſſe ſenſus particeps, ita connexum eſt cum animali, vt omne animal neceſſariò ſit ſenſus particeps: hac ſola de cauſa aptè concludit, qui ex eo quòd homo eſt animal, colligit eundem eſſe ſenſus participem. Dico autem, hac ſola de cauſa: quia ſi retenta eadem forma diſſimilem materiam accipias, fieri poteſt, vt ineptè concludas: veluti ſi dicas;*

Conſequẽtia materialis.

dicas; Homo eſt animal; igitur eſt hinnitus particeps. Ea verò ratione intelligimus ſuperiorem conſequentiam concludere vi materiæ: quia ſimili materia aſſumpta, ſemper aptè in eadẽ forma concluditur: vt ſi dicas; Laurus eſt planta; ergo eſt ſenſus expers. Nam, vt eſſe ſenſus particeps, neceſſariò ac vniuersè connexum eſt cum animali; ſic ſenſus expers cum planta. Eadem ratione aptè concludit ex vi materiæ, qui ſic colligit: Homo eſt animal; ergo nõ eſt ſenſus expers: Laurus eſt planta; ergo non eſt ſenſus particeps. Et ita in aliis. Verùm materialis conſequentia minus propriè dicitur bona & apta.

Quæ ſint formales conſequẽtiæ, quæ materiales. Cap. I.

SI *quis autem hoc loco quærat, quænam conſequentiæ ex quatuor generibus initiò traditis ſint formales, quæ materiales: illud reſpondendum videtur, ex primo quidem genere omnes eſſe formales: vt ſi dicas; Homo eſt animal; igitur homo eſt animal: Omnis homo eſt animal; igitur nullus homo non eſt animal (quanquam enim prior illa ridicula eſt, tamen eſt conſequentia formalis, atq; adeò omnium maximè neceſſaria: quemadmodum hæc enunciatio, Homo eſt homo, etſi puerilis eſt, tamen eſt enunciatio, atque inter enunciationes in primis neceſſaria:) ex reliquis autem tribus generibus, quaſdam eſſe formales, quaſdam materiales. Verbi cauſa, in ſecundo genere, cùm ex ſubalternante colligitur*

ſubalternata, aut particularis ex indefinita, eſt formalis conſequentia. Cùm autem è contrario ex ſubalternata colligitur ſubalternans, aliquãdo eſt materialis; veluti cùm genus, aut differentia, aut proprietas prædicantur de ſpecie: vt ſi dicas; Homo eſt animal; igitur omnis homo eſt animal, &c. In tertio verò genere cõuerſiones quidem ſunt formales conſequentiæ, reciprocationes autem, quæ fiunt ex ſubiecto & proprietate, aut ex definito & definitione, ſunt materiales, veluti ſi dicas, Omnis homo eſt diſciplinæ capax; igitur omne quod eſt diſciplinæ capax, eſt homo: Omnis homo eſt animal rationale; igitur omne animal rationale eſt homo. In quarto denique genere omnes ſyllogiſmi ſunt conſequentiæ formales: cæteræ autem tres argumentationum formæ ſunt materiales: exceptis fortaſſe quibuſdam inductionibus, vt poſtea patebit.

Cap. 34.

De conſequentia neceſſaria & probabili.

CAP. IV.

Conſequẽtia neceſſaria.

CONSEQVENTIA *neceſſaria eſt ea, cuius conſequens neceſſariò colligitur ex antecedente: vt illa*, Socrates eſt homo, ergo Socrates eſt animal. *Quicquid enim homo eſt, neceſſariò eſt animal. Conſequentia probabilis*

Conſequẽtia probabilis.

bilis est ea, cuius consequens colligitur quidem ex antecedente; non tamen necessariò, sed maxima ex parte: vt si dicas, Hæc mulier est mater, ergo diligit filium: Agricola mandat terræ multa semina, ergo magnam fructuum copiam percipiet. hæc enim non necessariò sequuntur ex antecedentibus, sed ferè semper.

CVM *igitur omnis consequentia sit vel formalis, vel materialis; & iterum vel necessaria, vel probabilis: illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes formales esse necessarias: ex materialibus autem alias necessarias, alias probabiles. Quòd enim omnes formales sint necessariæ, ex eo patet: quia in hoc genere consequentiarum posito antecedente, perpetuò sequitur conclusio. Id quod facilè est exemplis suprà positis illustrare. Sed & Aristoteles hoc ipsum de syllogismo apertè pronunciat, vt patet ex definitione syllogismi, quam tradit.* Quæ consequentiæ sint necessariæ, quæ probabiles. 1. Prio. 1.

QVOD *verò materiales consequẽtiæ partim sint necessariæ, partim probabiles, facilè intelliges, si genera singula percurras. Nam in iis quæ ordine eodem, eadem præcisè verba continent in antecedente & consequente, & tamen nec sunt eadem, nec æquipollentes: hæc est necessaria, ex vi materiæ; Homo est animal, igitur omnis homo est animal: hæc verò probabilis, ratione itidem materiæ; Mater diligit filium, igitur hæc*

mater diligit filium. In iis autem, quæ ordine inuerſo colligunt, hæc eſt neceſſaria; Omnis homo eſt rationalis, igitur omne rationale eſt homo: hæc verò probabilis; Omnis qui diligenter dat operam literis, fit doctus, igitur omnis qui fit doctus, diligenter dat operam literis: atque ambæ cauſa materiæ, non formæ. In enthymematibus etiam, inductionibus, & exemplis eadem varietas inuenitur, vt ex ſuprà dictis intelliges. Quãquam hæc ex ſequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ conſequentiarum, ex ſupradictis eruendæ videntur, vt facilè quiſque intelligat, quid ex quo apta cõſequutione (de hac enim ſemper loquor) concludi poſſit.

Regulæ generales conſequentiarum.

CAP. V.

Prima regula. 2. Prio. 2. 1. Poſt. 6.

PRIMA *regula:* Ex vero non niſi verum: verum autem tùm ex vero, tum ex falſo colligitur. *Prior pars ex eo probatur: quia ſi vlla conſequentia ex vero falſum colligeret, iam non eſſet bona & apta conſequentia: vt patet ex priori documento bonæ conſequentiæ. Poſteriorem partem confirmãt hæc exempla: Omnis virtus eſt laudanda; & temperantia eſt virtus; igitur temperantia eſt laudanda: Omnis vitioſitas eſt laudanda; & temperantia eſt vitioſitas; igitur*

igitur temperantia est laudanda. Amba enim hæ formales consequentiæ, id quod verum est, colligunt: sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.

SECVNDA *regula*: Ex falso & falsum & verum, falsum autē non nisi ex falso concluditur. *Prior pars hisce exemplis comprobatur: Omne animal est candidum, & coruus est animal; igitur coruus est candidus: Omne animal est nigrum; & coruus est animal; igitur coruus est niger. Nam vtraque argumentatio ex falso antecedente concludit: sed prior falsum consequens, & posterior verum. Posterior autem pars huius regulæ ex eo vera esse cernitur: quia si falsum ex vero colligeretur, daretur haud dubiè in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum, quod suprà negauimus.* Secunda. 8. Top. 4. & 5. & locis citatis.

TERTIA *regula*: Ex necessario non nisi necessarium, necessarium autem ex quolibet (*vt aiunt, id est*, & ex necessario, & ex contingenti, & ex impossibili, colligitur. *Prior pars hoc modo probatur: Necessarium semper est verum, contingens autem potest esse falsum, & impossibile semper est falsum: igitur si ex necessario rectè colligeretur contingens, aut impossibile, dari posset in bona consequentia an-* Tertia. 1. Post. 6.

recedens verum, & consequens falsum: quod diximus fieri non posse. Posterior pars hisce exemplis confirmatur: Omne animal per se subsistit; & homo est animal; igitur homo per se subsistit: Omnis Philosophus mouetur loco; & deambulans est Philosophus; igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per se subsistit; & homo est lapis; igitur homo per se subsistit. Omnes hæ consequentiæ colligunt necessariam conclusionem: sed prima ex necessario antecedente, secunda ex contingenti, & tertia ex impossibili.

Quarta. QVARTA *regula*: Ex contingenti nunquam colligitur impossibile, sed vel necessarium, vel cõtingens: contingens autem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel impossibili concluditur.

1. Prio. 12. & 8. phy. 5. & 9. met. 4. *Quod igitur ex contingenti non colligatur impossibile, ex eo patet: quia cùm contingens possit esse verum, impossibile autem semper sit falsum; si quis admitteret rectè colligi ex contingenti impossibile, cogeretur sanè admittere, dari posse in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum: quod nequaquam admittẽdum est. Quòd autem ex contingenti colligatur necessarium, planum est ex regula superiori. Quòd item ex contingenti colligatur cõtingens, in hoc exemplo cernes: Omnis grammaticus est dialecticus; & homo est grammaticus; igitur homo*

est

est dialecticus. Quòd verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo perspicuum est: quia si colligeretur, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequens falsum. Necessarium enim non potest non esse verum, contingens autem potest esse falsum, vt diximus. Quòd deinde contingens ex contingenti colligatur, in hac ipsa regula ostendimus. Quòd deniq; contingens ex impossibili concludatur, in hac argumentatione perspicies: Omnis lapis loquitur; & homo est lapis; igitur homo loquitur.

QVINTA *regula*: Ex impossibili sequitur quodlibet, *id est*, tũ necessarium, tum contingens, tum impossibile: impossibile autem nõ nisi ex impossibili colligitur. *Quòd autem ex impossibili concludatur necessarium & contingens, ex tertia & quarta regula perspicuum est. Quòd verò ex eo rectè colligatur impossibile, ex hac consequentia intelliges: Omnis lapis est præditus videndi facultate; smaragdus est lapis; igitur smaragdus est præditus videndi facultate. Quòd denique impossibile non nisi ex impossibili concludatur, ex eo apertum est: quia si ex necessario aut contingenti colligeretur, dari posset in bona consequutione antecedens verum, & consequens falsum: vt ex dictis facilè intelliges.* Quinta. 1. de cœlo. 12. & 9. metaph. 4.

Sexta. SEXTA *regula*: Quicquid ſtat cum antecedente, ſtat cum conſequente: non tamen quicquid ſtat cum conſequente, ſtat cum antecedente. *Ita loquuntur Dialectici. Senſus verò eſt: Quicquid verum eſſe poteſt cum antecedente, poteſt etiam verum eſſe cum conſequente: non tamen contrà. Vt ſi hæc eſt bona conſequentia; Hoc eſt homo, ergo eſt animal; eſt autem verum aſſerere, aliquid eſſe hominem, & eſſe bipes: erit etiam verum aſſerere, eſſe animal, & eſſe bipes: non tamen ſi verè dixeris aliquid eſſe animal & quadrupes, continuò verè affirmabis quòd ſit homo & quadrupes. Ratio verò prioris partis huius regulæ hæc eſt: quia ſi aliquando id quod ſtat cum antecedente, non ſtaret cum conſequente, tunc ſanè euerteret conſequens, non euerſo antecedente: quo fieret, vt in bona conſequentia daretur antecedens verũ, & conſequens falſum. Poſterior autem pars confirmata relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, aliquando id quod ſtat cum conſequente, non ſtare cum antecedente: quod ſatis eſt ad confirmãdum inſtitutum, modò ponas conſequentiam illam eſſe bonam, vt reuera eſt; materialis tamen, non formalis, vt ex dictis facilè intelliges.*

Septima. SEPTIMA *regula*: Quicquid repugnat conſequenti, repugnat antecedenti: non tamen quicqd repugnat antecedenti, repugnat

pugnat consequenti. *Prior pars ex eo patet: quia si aliquid repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti, aliquid euerteret consequens, quod non euerteret antecedens: sicq; in bona consequentia daretur antecedens verum, & consequens falsum: quod fieri non potest. Ex hac priori parte colligi potest illud protritũ Dialecticorum pronunciatum, (quod etiam ab Aristotele vsurpatur:) In bona consequentia, ex opposito contradictorio consequentis, infertur contradictorium antecedentis: vt si hæc est bona cõsequentia, Socrates est lapis, ergo non est sensus particeps: licebit ita concludere, Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hæc est bona consequentia, Omne animal est album, igitur omnis homo est albus: licebit ita concludere, Aliquis homo non est albus, igitur aliquod animal non est album. Nam si ex contradictorio consequentis non concluderetur contradictorium antecedentis, (& ita nec contrarium) posset vtique contradictorium consequentis stare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret consequenti, quod nõ repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regulæ non admittit. Posterior pars vel hoc vno exemplo stabilitur: Hoc non esse hominem, repugnat antecedenti huius consequentiæ; Hoc est homo, ergo est animal: & tamẽ non repugnat consequẽti (Bucephalus siquidem,*

1. prio. 28.

Dialecticorũ pronunciatũ. Vt 1. prio. 42. & ex 2. pri. 2. & 4.

Si non cõcluderetur contradictoriũ antecedentis, ergo nec contrariũ: quia ex quo infertur contrariũ, infertur contradictorium.

qui non eſt homo : eſt animal :) igitur non quicquid repugnat antecedenti, repugnat conſequẽti.

Octaua. OCTAVA *regula:* Ex quocunque ſequitur antecedens, ſequitur conſequens: & quicquid ſequitur ex conſequente, ſequitur ex antecedẽte. *Exempli cauſa : Si hæc eſt apta cõſequentia, eſt animal, ergo eſt ſubſtantia ; & ex homine ſequitur animal: ex homine vtiq; ſequetur, ac concludetur ſubſtantia. Item ſi hæc eſt bona conſequentia, eſt homo, ergo eſt animal ; & ſubſtantia ſequitur ex animali : ſubſtantia ſanè concludetur ex homine. Hæc regula ex eo probatur: quia cùm hic concludendi modus minimum ad tres conditionales reduci poſsit (vt ſi dicas : Si homo eſt, animal eſt ; ſi animal eſt, ſubſtantia eſt: igitur ſi homo eſt, ſubſtantia eſt,) nunquam ex prioribus conditionalibus veris colligi poteſt extrema conditionalis falſa : vt inductione patet. Sumpta enim quacunq; materia, ſemper extrema vera eſt, ſi priores ponãtur veræ, ſiue duæ tantùm præceſſerint, ſiue multò etiam plures : vt ſi dicas, ſi homo eſt, animal eſt ; ſi animal eſt, viuens ; ſi viuens, corpus ; ſi corpus, ſubſtantia : igitur ſi homo eſt, ſubſtantia eſt. Noſtri hanc gradationem vulgò appellant argumentationem* de primo ad vltimum, *Græci* Σωρείτην, *hoc eſt,* acerualem, *vt Cicero interpretatur.*

1. prior. 28. & 33.

Argumentatio de primo ad vltimum. Σωρείτης. 2. de diuinat. Academ. lib. 2. primæ edit.

QVOD verò idem alibi ait, hoc genus argumen-

mentationis vitiosum esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè concludat. Nam si omnes priores consequutiones, ex quibus extrema texitur, fuerint aptæ, nihil vitij erit in extrema. Sed id propterea asserit, quòd in hoc concitato progressu consequentiarum, quarum aliæ aliis, quasi grana granis minutatim addunzur, sæpe inepta cum aptis permiscētur, quæ temporis brevitate non facilè pernoscuntur: quo fit, vt tota congeries sæpe hominem securum capiat. Sic Stoici fallaciter concludebant, omne quod quauis ratione bonum esset, esse honestum: Si bonum, igitur optabile; si optabile, expetendum; si expetēdum, dignitatem habet; si dignitatem habet, laudabile est; si laudabile, honestum: igitur si bonum est, honestum est. Hic tertia consequutio est vitiosa. multa enim sunt expetenda, quæ non habent dignitatem: vt nonnulla vtilia, & alia quædam iucunda. Fit autem Sorites interdum ex vniuersalibus enunciationibus: vt si dicas, Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens est substantia: igitur omnis homo est substantia. Sed hæc de regulis generalibus consequentiarum videntur satis. Stoici.

Iam ad argumentationem, quæ tertius differendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione.

CAP. VI.

Argumentū est mens argumentationis.

ARGVMENTATIO *ex* arguměto, *quod est eius quasi mens, nomen inuenit. Dicitur enim, Cicerone autore*, argumenti explicatio. *Planius tamen & vis vocabuli, & natura rei, hac definitione perspici potest:* Argumentatio est oratio, in qua ex argumento explicato, altera pars quæstionis concluditur. *Argumentum est inuentum quid, ad faciendam fidem, hoc est, medium quod assumitur ad aliquid probandum. Quæstio est, in dubitationẽ ambiguitatemq; adducta enunciatio. Quæ quidẽ vtramq; partem contradictionis complectitur, affirmationem scilicet, & negationem, alteram expresse, alteram implicitè: vt, Sitne omnis virtus anteponenda opibus, annon? Estq; omnis quæstio aut vniuersalis, vt quæ dicta est: aut particularis. vt si dicas, Vtrum aliquis pauper sit felix, necne? quæ duo genera dicũtur Theses. aut singularis: vt, Num Socrates sine nota criminis cicutam hauserit? quæ dicitur Hypothesis.*

In partitionibus.

Argumentatio quid.

Argumentum.

Quæstio.

Boët. 1. de differ. top.

Theses.

Hypothesis.

Vide Cic. in Partitio.

TVNC *autem argumentum explicari dicitur, cum sic oratione dilatatur, vt ad institutum confirmandum aptetur. Exempli causa: si proposita sit prima illa quæstio, Sitne omnis virtus opibus anteponenda, an non? velisq; affirmatiuam partem confirmare, necesse est vt primùm exqui-*

Quo pacto argumentum explicari dicatur.

ras argumentum, mediumúe, ad id efficiendum. Quòd si inueneris virtutis definitionem, intellexeris q3 virtutem natura sua esse habitũ, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit: iam habebis argumentum. Est enim medium hoc accommodatißimum, ad institutum concludendum. Si verò argumentum repertum ita oratione dilataueris, vt dicas, Omnis habitus qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, est opibus anteponendus: omnis autem virtus est huiusmodi habitus: igitur omnis virtus est opibus anteponenda: effeceris tandem argumẽtationem. Diximus nam q3 argumentationem esse orationem, in qua ex argumento explicato, altera pars quæstionis concluditur. 2. ethi. 6.

REIICIVNTVR *ergo à definitione argumentationis, consequentiæ omnes carentes medio: vt cùm quælibet enunciatio ex se ipsa colligitur, aut vna æquipollentium ex alia; aut ex vniuersali particularis, aut ex conuersa conuertens: quas suprà diximus non esse argumentationes. Cùm enim huiusmodi consequentiæ medium non assumant, ad aliquid concludendum, argumento careant necesse est: quo fit, vt argumentationes dici non possint.* Consequẽtiæ carentes medio, non sunt argumentationes.

REIICIVNTVR *etiam argumẽtationes ex apertè falsis, quæ, etsi modo aliquo argumentationes dici possunt, eo quod ex medio assumpto* Argumentationes ex apertè falsis non tractantur

ali-

à Dialectico, nisi ratione formæ.

aliquid concludunt; vt si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis: tamen cùm nihil suadeant, nõ sunt argumẽtationes, de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumentationum participant. Reiiciũtur ergo, quia medium quod assumunt, non est argumentum, cùm nullam faciat consequentis fidem. Illæ igitur consequentiæ duntaxat tradita definitione cõprehenduntur, quæ & medio cõstant, & ex antecedẽte necessario aut probabili, aut quod tale esse videatur, & ad faciendã quamlemcunq; fidem, assensionemúe consequẽtis comparata sunt. Hoc genus, præsertim cùm ex necessariis aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele nunc ἀπόδειξις, id est, demõstratio, *latè accepto demonstrationis vocabulo; nunc πίστις, hoc est* fides, *seu* probatio; *nunc λόγος, hoc est ratio. Solet etiã passim apud Dialecticos appellari argumentum, eo quòd totũ argumentationis robur in argumento positum sit.*

Quas consequentias comprehẽdat tradita definitio argumentationis.

Vt 1. Rhet. ad Theo. 1. Cic. etiam 2. Aca. pri. edit. ita appellat.

Vt 2. pri. 23. & 1. Top. 7.

Vt 1. top. 10. & passim lib. 8.

De inuentione & iudicio.

CAP. VII.

Argumentatio sæpe dicitur argumẽtum.

CVM igitur argumentatio sit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars quæstionis concluditur, vt diximus: perspicuum sanè est, ad structuram argumentationis duo esse necessaria. Alterum, est inuentio argumentorum: alte-

alterum, accommodatio eorum ad institutũ confirmandum, quæ vocatur iudicium. Et inuentio quidem suppeditat materiã, iudicium verò adhibet formam. Vnde cùm forma rei, quæ arte cõficitur, sine materia esse non possit, plurimi sunt, qui dicunt, necesse esse, vt prius de inuentione, quàm de iudicio disseratur. Quibus ego cum Aristotele non prorsus assentior. Nam etsi ad cõficiendam argumentationem, prius exquirendum est argumentum, & inueniendum, quàm ad quæstionem aptetur: tamen vt argumentationum formæ intelligantur, non est necesse antè tenere, qua via & ratione inueniri possint argumenta, ad quamcunq; quæstionem tractandam. Satis enim erit, si in confectis iam argumentationibus eiusmodi formæ ostendantur. Quinetiam cùm formæ omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit, non differant à formis earum, quæ ex apertè falsis enunciationibus constant: non dubium est, quin sumptis quibuscunque vocibus, ignorata prorsus vniuersa inueniendi ratione, formæ earum & tractari planè, & perfectè intelligi possint. Mitto, quòd multa necesse est dicere, in tradenda inuentione argumentorum, quæ, nisi argumentationum formas perspectas habeas, minimè assequaris; vt patebit in progressu: cùm tamen, vt huiusmodi formæ intelligantur, nihil necesse

Inuentio suppeditat materiam, iudicium adhibet formam.

Num prius de inuentione agẽdum sit, quàm de iudicio.

Vt Cic. in top. quem permulti sequuntur.

sit

sit ex inuentione mutuari. Non est igitur, cur prius inuentio argumentorum tradẽda sit, quàm iudicandi ratio attingatur.

Duplex iudicium.

Prioris iudicij pars dicitur ab Aristotele, ἀνάλυσις. id est, resolutio: posterior, τάξις. id est, ordo

Prior iudicij pars ante inuẽtionẽ tradenda est: posterior, post inuẽtionem.

In libro prio. post & top.

Ab Arist. 8. top. 1.

A Cicer. in part.

A Quint. lib. 6. cap. 1.

SED animaduertendum est, duplex iudicium à Dialectico tradi oportere: alterum, quo quisq; sciat singulas construere argumentationes; alterum, quo intelligat, qua methodo & via argumẽta omnia, quæ ad aliquid tractandum assumuntur, inter se disponenda sint. Quanquam ergo prior iudicij pars, ante inuentionem tradi debeat, vt diximus: posterior tamen, nisi post inuentionem, tradi non potest. Inuentione siquidem docetur varietas argumentorum: quam qui ignorauerit, ordinem in argumentis constituere non valebit.

NOS igitur cum Aristotele, siue in tractanda argumentatione in commune, siue cùm de demonstratione ac syllogismo Dialectico disserimus, prius eam iudicij partem, qua singularum argumentationum constructio intelligitur, quàm inuentionem argumentorum trademus. Quibus exactis, ad posteriorem, quæ tum ordo, *tum* collocatio, *tum* dispositio, *&* methodus *appellatur, veniemus.*

Diuisio

Diuiſio argumentationis, & definitio ſyllogiſmi ſimplicis.

CAP. VIII.

ARGVMENTATIO *ſæpe ab Ariſtotele in quatuor genera diuiditur: in ſyllogiſmum, inductionem, enthymema, & exemplum: aliàs in duo tantùm priora, quòd enthymema ſit imperfectus ſyllogiſmus, & exemplum inductio imperfecta. Sed nos priorem diuiſionem, vt magis perſpicuam & vulgatam, perſequemur. Syllogiſmus ergo, qui Latinè* ratiocinatio *dicitur, aut eſt ſimplex ſiue categoricus, aut coniunctus ſiue hypotheticus. Simplex igitur ſiue categoricus ſyllogiſmus, autore Ariſtotele* eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis, aliud quiddam ab iis quæ poſita ſunt, ex neceſsitate accidit, eo quod hæc ſunt. *Cùm audis,* Quibuſdam, *intellige quàm pauciſſimas enũciationes ſimplices, quas ſolas Ariſtoteles paulò antè definierat. Satis autem ſunt duæ, vt paulò inferius oſtendemus. Adiectum eſt,* Poſitis, *id eſt conceſſis (quæ eſt grauiſſimorum authorum interpretatio, imò etiã videtur Ariſtotelis primo ad Theodectem libro) quia ſyllogiſmus, cùm ſit argumentatio, atq; adeò potiſſimum eius genus, fidem faciat neceſſe eſt, atq; ita ex conceſſis, ad id quod non conceditur, progrediatur. Quod & ex generibus in quæ di-*

Lege Ariſt. 2. prio. 23. & 1. poſt. 1. & 1. top. 10. & 1. Rhet. ad Theod. 2. Syllogiſmus ſeu ratiocinatio.

Simplex ſyllogiſmus ſiue categoricus quid? 1. prior. 1.

Quibuſdam.

Cap. 10. Poſitis.

Vt Alexãd. Aphrod. & Auer. eodẽ loco & Boët. lib. 2. de categor. ſyllogyſ. & D. Tho. opuſc. 48. Cap. 2.

1. top. 1.

uiditur ſyllogiſmus (Demonſtratione, inquam, Syllogiſmo Dialectico, Pſeudographo, & Sophiſtico) quæ omnia ad fidem aliquam, ſeu aſſenſionem ex conceſſis efficiendam comparata ſunt, planè colligitur. Conceſſa autem & confeſſa ſunt, quæ aut neceſſaria aut probabilia videntur, ſiue reuera talia ſint, ſiue non ſint, ſed modò videantur. Aliud quiddam ab iis quæ poſita ſunt; intellige concluſionem diuerſam à qualibet præmiſſarum, ſiue præcurrentium propoſitionum, atq; ita diuerſam, vt careat argumento, quo tamen neutra illarum careat. Ex neceſsitate accidere, idem eſt quod neceſſariò ſequi, atq; concludi. Eo quod hæc ſunt, nihil aliud ſignificat, quàm ex vi formæ. Ita patet, quid ſit ſyllogiſmus ſimplex, & quo pacto illius definitio intelligenda ſit.

Conceſſa quæ.

Aliud quiddam.

Ex neceſſitate accidit.

Eo quòd hæc ſunt.

QVOD *ſi vis per particulas definitionis ordine reiicere ea quæ reiicienda ſunt, hunc in modum diſpone definitionem: Syllogiſmus eſt oratio, in qua aliud quiddam ex neceſsitate, ac vi formæ ſequitur, poſitis quàm pauciſſimis ſimplicibus enunciationibus. Cùm ergo Syllogiſmus dicitur* Oratio; *reiiciuntur voces ſimplices. Cùm additur,* In qua aliud ſequitur; *reiiciuntur omnes orationes, quæ non ſunt conſequentiæ; imò & omnes conſequentiæ, quæ non ſunt argumentationes. Itaque his duabus particulis ſolæ argumen-*

mentationes comprehenduntur, latè tamen accepto argumentationis nomine: vtpote, vt eas etiam complectatur, quæ constant ex apertè falsis, nec continent argumentum vllo modo aptum ad faciendam fidem. Cùm verò additur, Necessariò; *reiiciuntur omnes argumẽtationes probabiles. Omnes enim Syllogismi, sunt consequẽtiæ necessariæ, non quòd omnes necessariam conclusionem colligant (multi enim colligunt non necessariam, vt Dialecticus, pseudographus, & sophisticus) sed quia omnes necessariò concludunt, siue necessariam conclusionem, siue probabilem, siue quæ necessaria, aut probabilis esse videatur.*

Cvm deindè additur, vi formæ; *reiiciuntur omnes argumẽtationes necessariæ ex vi solius materiæ. Cùm porrò additur,* Positis; *reiiciuntur ex argumentationibus necessariis ratione formæ omnes illæ, quæ constant ex apertè falsis: siquidem apertè falsa non sunt apta vt ponantur, siue concedantur. Cùm deniq; additur.* Quàm pauciſsimis, *seu (quod idem est) duabus simplicibus enunciationibus; reiiciuntur Syllogismi tum hypothetici, quorum singuli tres minimùm simplices enunciationes ante conclusionẽ præmittunt (vt inferius patebit) tum simplices conglobati (qualis hic est: Omne corpus est substãtia, & omne viuẽs est corpus, & omne animal est viuẽs; igitur omne animal est substãtia) eò q; pluribus,* Cap. 32. Syllogismi conglobati.

quàm duabus ſumptionibus conſtent. Hi verò complicati ſyllogiſmi neceſſariò reiiciendi erant: quia nullus eorum eſt ſimpliciter vnus ſyllogiſmus, ſed plures complicati.

De materia ſyllogiſmi.

CAP. IX.

SYLLOGISMVS *ſimplex aut eſt abſolutus, aut modalis. Abſoluti materia duplex: propinqua, & remota. Materia propinqua ſunt propoſitiones, ex quibus proximè ſyllogiſmus extruitur: remota verò ſunt termini, ex quibus conficiuntur propoſitiones. Propoſitio eſt* oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat: *vt, Omnis virtus eſt amplectenda, Nulla virtus eſt repudianda. Dicituŕq;* propoſitio: *quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur.*

Materia propinqua Remota. Propoſitio.

1. peri. 1. Terminus. Verbũ Eſt, vt nectit prædicatũ cum ſubiecto, nõ eſt terminus. Alex. & Auerro. eodem loco, & Boët. 1. de ſyllog. categor.

TERMINVS *verò eſt, in quẽ reſoluitur propoſitio. Huiuſmodi eſt ſolum prædicatum & ſubiectum propoſitionis, vt* Amplectenda, & Virtus, *in priori propoſitione. Nam verbũ* Eſt, *cùm ſit forma propoſitionis, non eſt pars, in quam propoſitio reſoluatur: nulla ſiquidem res artificioſa reſoluitur in materiam & formam, ſed ſolùm in partes materiæ, quæ quidem remanent poſt reſolutionem: vt domus non reſoluitur in materiam & figuram, ſed ſolùm in partes materiæ, hoc eſt*

In quas partes dicãtur reſolui res artificioſæ,

in lapides, calcem, ligna & tegulas, quæ permanent dissoluta domo. Sic igitur cùm verbum Est, *qua ratione copulat prædicatum cum subiecto, seu adsignificat eorum compositionem & coniunctionem, non maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, vt ait Aristoteles: efficitur, vt nõ sit pars, in quam propositio resoluatur, ac proinde non sit terminus.* 1. prio. 3.

QVANQVAM *verò propositio, quatenus oratio est, in plures partes quàm in duas, resolui possit (hæc enim, Homo sapiens est diues, resolui-tur in tres; hæc verò Cælum supremum est corpus maximum, resoluitur in quatuor, & aliæ in multo plures:) tamen quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid de aliquo affirmat, aut negat, in duas tantùm dissipatur, in eam quæ affirmatur aut negatur de altera, & in eam de qua altera affirmatur aut negatur, quæ sunt prædicatum & subiectum.*

Propositio quà propositio est, in duas tãtum partes resoluitur.

HVC *iam pertinent diuisiones illæ terminorum, quas iuniores initio suarum summularum inculcant. Alij enim sunt simplices siue incomplexi, vt nomina & verba; alij cõiuncti siue complexi, vt definitiones, & aliæ pleræque orationes. Simplices verò dicuntur tum æquiuoci (analogos intellige) tum vniuoci, tum cõcreti, tum abstracti, tum communes, tum singulares, & idem-tidem aliis atq; aliis nuncupationibus, quibus in*

Diuisiones terminorum.

Cur termini hoc nomine appellentur. 1.lib. ca.18. Alex. ibid.

initio diximus, nomina generali significatione accepta appellari. Dicuntur porrò termini *hoc nomine, quia in ipsas terminatur ac finitur resolutio syllogismi, vt initio diximus: vel quia hisce propositio terminatur ac finitur.*

Alia diuisio materiæ in quatuor genera.

ALIO modo materia syllogismi absoluti quadruplex dicitur, Necessaria, probabilis, & quæ nec necessaria nec probabilis sit, sed tamen aut necessaria, aut probabilis esse videatur. Sed cùm syllogismus absolutus in commune nullum ex his quatuor generibus materiæ sibi determinatè assumat; sed ex quomodocunque concessis componatur: nil amplius hoc loco de hac materia dicemus. Priora verò duo genera, quæ totum genus syllogismorum, de quibus nunc agimus, determinatè sibi vendicant, planius adhuc tractanda & explicanda sunt.

Quot sint termini & enunciationes in syllogismo: & quomodo appellentur.

CAP. X.

1. prio. 1. & 26.

OMNIS syllogismus absolutus tribus duntaxat terminis & duabus propositionibus, vnaq; conclusione constet necesse est. Nam conclusio quæ antequàm probetur, in dubitationẽ ambiguitatemq; adducitur, duobus tantùm terminis perspicuè constat, suo (inquam) prædicato & subiec-

ſubiecto. Ad iudicandum autem, num prædicatum concluſionis verè affirmetur aut negetur de ſubiecto, vnum argumentum ſiue medium ſatis eſt. Hoc autem medium ſemel iungendum eſt in antecedente cum prædicato concluſionis, ſemel cum ſubiecto: vt quo modo extrema concluſionis ad illud ſe habuerint, eodem inter ſe affecta eſſe concludatur. Ex ſingulis verò coniunctionibus, medij cum extremis, ſingulæ ſtruuntur propoſitiones. Igitur ad ſtructuram ſyllogiſmi ſatis ſunt tres termini, duæq; propoſitiones, ex quibus concluſio colligatur.

QVAPROPTER ſi in argumẽtatione aliqua, quæ primo aſpectu vnus ſyllogiſmus videatur, fuerint plures quàm duæ propoſitiones, aut certè plures quàm tres termini; eiuſmodi argumentatio non erit reuerà vnus ſyllogiſmus, ſed plures complicati, aut diuerſa argumentationum genera permiſta: vt ſi dicas, Omne corpus eſt ſubſtantia, & omne viuens eſt corpus, & omne animal eſt viuens; igitur omne animal eſt ſubſtantia: & rurſum, Omne viuens eſt corpus, & omne animal eſt viuens; igitur omne animal eſt ſubſtantia. Prior namq; argumentatio conſtat ex ſumptionibus duorum ſyllogiſmorum, poſterior autem ex ſumptionibus, vnius ſyllogiſmi, & ex antecedente vnius enthymematis: vt animaduertenti facilè patebit.

Vbi plures ſunt quàm tres termini, plures quoque ſunt argumentationes. Ariſt. ibid.

Ex tribus autem terminis, ex quibus ſyllogiſmus ſimpliciter vnus conſtituitur, vnus dicitur maius extremum; *alter*, minus extremum; *tertius vocatur* medius terminus. *Maius extremum eſt, quod præſtantiorem habet in ſyllogiſmo locum. Minus extremũ, quod minus præſtantem. Medius denicq; terminus eſt is, qui bis ponitur in antecedente; ſemel iunctus maiori extremo, ſemel minori. Exẽpli cauſa, ſi dicas: Omnis virtus eſt qualitas, omnis iuſtitia eſt virtus, igitur omnis iuſtitia eſt qualitas. hoc nomẽ* Qualitas, *erit maius extremum*; Iuſtitia, *minus extremum*; Virtus, *medius terminus.*

Maius extremum.

Minus extremum.

Medius terminus, 1. prio. 34.

Ex tribus verò enunciationibus, quibus conſtat ſyllogiſmus, vna dicitur tũ maior propoſitio, *tum ſimpliciter* propoſitio; *altera* minor propoſitio, *&* aſſumptio; *tertia &* concluſio, *&* complexio *nominatur. Maior propoſitio eſt, quæ ex maiore extremo, & medio ſtruitur: vt in proximo ſyllogiſmo, Omnis virtus eſt qualitas. Minor propoſitio eſt, quæ ex minore extremo, & medio conficitur: vt, Omnis iuſtitia eſt virtus. Atq; hæ cõmuniter* ſumptiones *&* præmiſſæ *appellãtur. Concluſio verò eſt, quæ ex maiore & minore extremo nectitur: vt, Omnis iuſtitia eſt qualitas. Sed iã ferè obtinuit diſputationum abuſus, vt dum ſtructura ratiocinationum contẽtionis ardore minus expenditur, quæcunq;*

Ex Alexãd. 1 prio. 4. & ex Cicer. 1. de inuentione.

Sumptiones, aut præmiſſæ.

Abuſus quidam in diſputationibus.

propoſitio primo loco poſita fuerit, dicatur maior; *quæ ſecundo,* minor; *etſi reuera illa ſit minor, hæc maior: vt cùm idem ille ſyllogiſmus hoc modo ſtruitur: Omnis iuſtitia eſt virtus, omnis virtus eſt qualitas, igitur omnis iuſtitia eſt qualitas. Non eſt tamen præpoſterè vtendum his vocabulis, ſed potius, cùm res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concedo priorem, aut poſteriorem propoſitionem.*

De forma ſyllogiſmi.

CAP. XI.

FORMA *ſyllogiſmi abſoluti ex figura & modo conſtat: quemadmodum pulchritudo corporis humani, ex conuenientia membrorum, & quadam coloris ſuauitate.* Forma ſyllogiſtica.

Figura ſyllogiſtica eſt extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta, ſi in altera ſumptionum ſit maius extremum, in altera minus, in concluſione autem vtrunque; medius verò terminus ſemel iungatur maiori extremo, ſemel minori, & nequaquam ingrediatur concluſionem. Quare ſi termini aliter diſponantur, nõ erit figura ſyllogiſtica: vt ſi dicas, Omnis virtus eſt qualitas, & omnis iuſtitia eſt iuſtitia, igitur omnis iuſtitia eſt qualitas: aut alio pacto, ſecùs quàm docuimus, verba hæc coniungas. Figura ſyllogiſtica.

Modus syllogisticus.

MODVS *verò syllogisticus est sumptionum ad conclusionẽ colligendam apta secundum quãtitatem & qualitatem complicatio. Neque enim satis est ad concludendum syllogisticè, si termini apta figura disponantur, nisi certa quædam sumptionum secundum quantitatem & qualitatem complicatio accedat. Nam si amba sumptiones fuerint (exempli causa) particulares, aut vtraque negatiua, nihil efficietur: vt patet, si dicas, Quoddam animal est equus, quidam homo est animal, igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamas est animal, igitur nullus adamas est lapis. Ergo præter figuram necessarius est modus, cuius accessione forma syllogismi absoluatur.*

De tribus figuris syllogismorum, deque generalibus concludendi modis.

CAP. XII.

1. Prio. 22. Prima figura. Secunda. Tertia.

FIGVRAE *syllogismorum tres sunt. Prima est, in qua medius terminus alteri extremo subiicitur, & de altero prædicatur. Secunda, in qua prædicatur de vtroque. Tertia, in qua vtrique subiicitur. Nec alia collocatio extremorum cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid concludendum.*

GENE-

GENERALES *modi concludendi duo sunt: directè, ac indirectè. Modus directè seu secundum naturam concludendi est, cùm maius extremum de minore concluditur. Indirectè autem, seu contra naturam concludendi modus est, cùm minus extremum de maiore colligitur. Ac in prima quidem figura illud maius est extremum, quod prædicatur de medio termino: minus verò quod medio subiicitur: præstantius siquidem est prædicari, quàm subiici. In secunda verò & tertia, cùm vtrunque extremum quo ad prædicationem & subiectionem parem habeat in sumptionibus dignitatem: sunt qui velint, id esse maius, quod situ partium orationis alterum antecedit; id minus, quod sequitur: alij dicunt id esse maius, quod in quæstione proposita prædicatur; id minus, quod in eadem subiicitur: alij denique asserunt id esse maius, quod in conclusione prædicatur; id minus, quod in eadem subiicitur. Sed priores sententiæ, quicquid probabilitatis habeant, omittendæ à nobis sunt hoc loco: quia tertia multo est planior ac facilior. Num autem sit verior, aliàs videbimus.*

Ex 1. pr. 7.

Directè cõcludere.

Indirectè cõcludere.

Maius extremum in 1. figura.

Minus.

Quomodo internoscãtur maius & minus extremum in 2. & 3. figura.

Ex recentioribus.

Vt Alex. & Auerr. 1. prio. 5.

Hi referũtur, & impugnantur ab Alexandro.

Quot modis in quaque figura directè aut etiam indirectè concludatur.

CAP. XIII.

In prima figura tum directè, tum indirecte concluditur.

IN *prima ergo figura dubium non est, quin uterque concludendi modus locum habere possit, directè nimirũ, & indirectè. Si enim ita dicas:*

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur omnis iustitia est qualitas:

directè sanè concludes, vtpote maius extremum de minore. Si verò sic ratiocineris:

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur quædam qualitas est iustitia:

indirectè haud dubiè, & contra naturam colliges, scilicet minus extremum de maiore. In secunda & tertia figura semper directè concludi. *At in secũda & tertia figura, longè alia ratio est, iuxta eam sententiam, quam hoc loco sequimur. Nam cùm in vtraq; id perpetuò sit maius extremum, quod de altero concluditur, vt dictum est: necessariò efficitur, vt quandocunq; in his figuris ratiocinatio construitur, directè concludatur. Qua ratione factum est, vt Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerũt, enumeratis in prima figura quatuor directè, & quinq; indirectè concludendi, quos vocauerunt,*

Barba-

Barbara, Celarét, Darij, Ferio. Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorũ: *nullum indirectè concludentem in ſecunda aut tertia figura nominauerint: ſed hos tantùm decem directè concludentes.*

Ceſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco. Darapti,

Felapton, Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon:

QVORVM *quatuor primi ad ſecundam, ſex reliqui ad tertiam figuram pertinent. Hac ratione (vt alias omittam) dictum eſt à me, planiorem eſſe in his duabus figuris tertiam de maiore & minore extremo ſententiam: quia, in qua, nullos indirectè concludendi modos inuehit, quod tamen ſuperiores opiniones facere coguntur. Sed hæc aliâs. De his ergo vndeuiginti modis enumeratis, quinam ſint, & qua arte hiſce nominibus ſignificentur, nunc dicendum eſt.*

Modi aptè ratiocinãdi ſunt nouendecim.

De modis directè concludendi in prima figura.

CAP. XIV.

SI *nomine modorum intelligamus quaſcunq; complicationes ſumptionum, ſecũdùm quantitatem & qualitatem, ſiue aptæ ſint ad concluſionem aliquam colligendam, ſiue inepta, ſexdecim neceſſariò dandi ſunt in vnaquaque figura.*

Sedecim modi ſunt in ſingulis figuris, ſi computentur tam modi apti & inepti.

Nam

Nam aut vtraq; ſumptio eſt vniuerſalis, aut vtraq; particularis; aut maior propoſitio vniuerſalis, & minor particularis; aut maior particularis, & minor vniuerſalis. Nec enim hoc loco de ſingularibus enunciationibus loqui inſtituimus: indefinitæ verò ex forma ſua pro particularibus habendæ ſunt. In vnaquaque autem dictarum quatuor complicationum ſecundum quantitatem, quatuor itidem aliæ ſecundum qualitatem cernuntur. Aut enim vtraq; ſumptio affirmat, aut vtraq; negat; aut propoſitio affirmat, & aſſumptio negat; aut propoſitio negat, & aſſumptio affirmat. Itaque latè accepto modorum nomine, ſexdecim ſunt modi in ſingulis figuris. Verùm ex his, quod quidem ad primam figuram attinet, quatuor tantùm ex vi formæ directè cõcludunt, videlicet:

Modi directè cõcludentes in 1. figura. 1. Prio. 4.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

In his enim ſolis directè concludendo, nunquam omnino dari poteſt antecedens verũ, quin conſequens vi antecedentis verum eſſe deprehẽdatur. Quæ ratio probandi, cæteris etiam quindecim modis aptè cõcludentibus accommodanda eſt. Quanquam neceſſitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoque ratione perſpicè poteſt: vt paulò inferius docebimus.

Cap. 12. & 25. &c.

Harvm autem quatuor vocum ſignificationem, atq; adeo quindecim reliquarum facilè intel-

intelliges, si aduerteris, primam vocalem cuiusq; dictionis significare maiorem propositionem; secundam verò minorem; tertiam deniq; conclusionem: & rursus vocalem A, designare enunciationem vniuersalem affirmatiuam; E, vniuersalem negatiuam; I, particularem affirmatiuam; & O, particularem negatiuam. Primus ergo primæ figuræ modus est, cùm ex vtraq; sumptione vniuersali & affirmatiua, conclusio vniuersalis & affirmatiua colligitur. Quod totum significat vox Barbara. *Exemplum:*

Dictiones modorum qualitatē & quantitatē enunciationum significāt.

Bar- Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis virtus est bona,
ra. Igitur omnis virtus est expetenda.

SECVNDVS *modus est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur. Quod totum significat vox* Celarent. *Exemplum:*

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

TERTIVS *modus est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Id quod significat vox* Darij. *Exemplum:*

Da-

Da- Omne vitium fugiendum eſt,
ri- Aliqua conſuetudo eſt vitium,
i. Igitur aliqua cõſuetudo fugiẽda eſt.

QVARTVS *modus eſt, cùm ex maiore vniuerſali negatiua, & minore particulari affirmatiua, concluſio particularis negatiua colligitur. Quod ſignificat vox* Ferio, *Exemplum:*

Fe- Nullus timidus eſt fœlix.
ri- Quidam diues eſt timidus.
o. Igitur quidam diues non eſt fœlix.

RELIQVI *duodecim modi nihil ex vi formæ directè concludunt: quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum, & conſequens falſum, vt experienti facilè patebit. Verùm quatuor iam dicti adeò latè funduntur, vt omnis propoſita quæſtio in aliquo eorum confirmari poſſit. Colligunt enim omnia genera concluſionum, vt pote vniuersè affirmantem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.*

Omnis q-ſtio concluditur in 1. figura. 1. Prio.

De modis indirectè concludendi.

CAP. XV.

MODI *verò indirectè concludendi quinq; ſunt:* Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapeſmo, Friſeſomorum. *Et primi quidem tres nil differunt à tribus prioribus directè concludendi, niſi quòd colligunt cõcluſiones, in quas concluſiones illorum conuertũtur. Reliqui autem*

Hos modos collegit Theophraſt. partim ex 2. pri. 1. partim ex 1. pri. 7. vt refert Alex. 1. prio. 4

duo

duo apertiùs ab omnibus quatuor directè concludentibus dissentiunt. Exempla:

1.

Ba- Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est animal,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

2.

Ce- Nullum animal est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

3.

Da- Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus,
tis. Igitur quoddam expetẽdũ est labor.

QVARTVS *ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit ordine conuerso particularem negatiuam, hoc pacto:*

Fap- Omnis mens est substantia,
es- Nullum corpus est mens,
mo. Igitur quædam substãtia non est corpus.

QVINTVS *ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit indirectè particularem negatiuam, hoc pacto:*

Fri- Quædam arbor est viuens,
se- Nullum animal est arbor,
som. Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis ſecundæ figuræ.

CAP. XVI.

EX *illis ſexdecim modis, quos in ſingulis figuris reperiri diximus, quatuor duntaxat apti ſunt ad aliquid concludendum in ſecunda*
1.Prio.7. *figura. Primus eſt, cùm ex maiore vniuerſali negatiua, & minore vniuerſali affirmatiua, concluſio vniuerſalis negatiua colligitur: qui quidem vocatur* Ceſare: *vt,*

Ce- Nullum opus à virtute profectum eſt execrandum,

ſa- Omne mendacium eſt execrandum,

re. Igitur nullum mendacium eſt opus à virtute profectum.

SECVNDVS *modus eſt, cùm ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore vniuerſali negatiua, concluſio vniuerſalis negatiua colligitur: qui dicitur* Cameſtres: *vt,*

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam,

meſ- Nullus iuſtus odit animam ſuam.

tres. Igitur nullus iuſtus diligit iniquitatem.

TERTIVS *eſt, cùm ex maiore vniuerſali negatiua, & minore particulari affirmatiua, cõcluſio particularis negatiua colligitur: qui nuncupatur* Feſtino: *vt,*

Feſ-

Fes- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quædã animi ſubmiſsio placet Deo,
no. Igitur quædam animi ſubmiſsio non eſt vitium.

QVARTVS *eſt, cùm ex maiore vniuerſali affirmatiua, & minore particulari negatiua, cõcluſio particularis negatiua efficitur: qui appellatur* Baroco: *vt,*

Ba- Omnis prudens proſpicit futura,
ro- Quidam diues non proſpicit futura,
co. Igitur quidam diues non eſt prudens.

RELIQVI *duodecim modi nihil colligunt ratione formæ: quia in ſingulis dari poteſt antecedens verum, & conſequens falſum. Hoc autem proprium eſt huius figuræ, vt negantes duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poßint. Solas enim negantes concluſiones colligit, verùm tam vniuerſales, quàm particulares.*

Negantes duntaxat quęſtiones confirmãtur in 2. figura, verùm oẽs. 1. Prio. 5.

De modis figuræ tertiæ.

CAP. XVII.

SEX *in hac figura inueniuntur modi ad concludendum apti: cæteri inutiles ſunt, nihilq; ex vi formæ concludunt. Primus vtilium eſt, cùm ex vtraq; ſumptione vniuerſali & affirmatiua concluſio particularis affirmatiua colligitur: qui dicitur* Darapti: *vt,* 1. Prio. 6.

Da- Omne animal sentit,
rap- Omne animal est corpus animatum,
ti. Igitur quoddā corp° animatū sentit.

SECVNDVS *est, cùm ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui dicitur* Felapton: *vt si dicas,*

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis est corpus,
ton. Igitur quoddam corpus nō nutritur.

TERTIVS *est, cùm ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atq; hic dicitur* Disamis: *vt,*

Di- Quoddam animal respirat,
sa- Omne animal est sentiens,
mis. Igitur quoddam sentiens respirat.

QVARTVS *est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, cōclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem* Datisi: *vt,*

Da- Omnis auarus est miser,
ti- Quidam auarus est diues,
si. Quidam igitur diues est miser.

QVINTVS *modus est, cùm ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur* Bocardo: *vt,*

Bo-

Bo- Quoddã animal non habet ſanguiné,
car- Omne animal eſt viuens,
do. Igitur aliquod viuens nón habet ſanguinem.

SEXTVS *modus eſt, cùm ex maiore vniuerſali negatiua, & minore particulari affirmatiua, cõcluſio particularis negatiua efficitur: qui nuncupatur* Ferison: *vt,*

Fe- Nullus ſapiens eſt miſer,
ri- Quidam ſapiens eſt pauper,
ſon. Igitur aliquis pauper non eſt miſer.

QVOD *verò cæteri decem modi nihil ex vi formæ concludant, ex eo intelliges: quia in ſingulis inuenitur antecedens verum, & conſequens falſum: quod perfacile eſt experiri. Hoc verò proprium eſt huius figuræ, vt particulares duntaxat quæſtiones in ipſa confirmari poßint. Solas enim particulares concluſiones colligit, verùm tam affirmantes, quàm negantes.*

Particulares duntaxat quæſtiones cõfirmantur in hac figura. 1. Prio. 6.

Regulæ generales omnibus figuris.

CAP. VIII.

EX *dictis colligi poſſunt tum communes quædam regulæ omnibus figuris, tum propriæ ſingulis. Communes omnibus quatuor ſunt.* 1. Prio. 24. Ex 1. etiam prio. 7.

PRIMA: Ex duabus particularibus nihil vi formæ cõcluditur. *Hæc patet ex dictis: quia ex duabus particularibus quatuor modi*

constare possunt. vel enim vtraque sumptio affirmabit; vel vtraq; negabit; vel propositio affirmabit, assumptio negabit; vel propositio negabit, & assumptio affirmabit: quorum nullum in figura vlla, vt aptè concludentem recensuimus.

Secunda. SECVNDA *regula*: Ex duabus negatiuis nihil vi formæ concluditur. *Hæc etiam perspicua est ex dictis: quia ex duabus negatiuis quatuor itidem modi constare possunt. aut enim vtraq; vniuersalis erit; aut vtraq; particularis; aut propositio vniuersalis, assumptio particularis; aut propositio particularis, assumptio vniuersalis: quorum nullum hactenus, vt aptè concludentem numerauimus. Atque ita fit, vt his duabus regulis comprehẽdantur septem inutiles modi, à singulis figuris explosi. Nam complicatio ex vtraq; particulari negatiua, quæ secunda regula reiicitur, iam per primam reiecta est.*

Tertia. TERTIA *regula*: Si altera sumptionum particularis fuerit, conclusio etiam particularis sit necesse est. *Hæc itidem patet ex dictis. Siquidem nullus modus præscriptus est, qui vniuersalem conclusionem ex particulari sumptione colligat.*

Quarta. QVARTA *regula*: Si altera sumptionum negatiua fuerit, conclusio etiam negatiua sit necesse est. *Hæc denique ex dictis aperta relinquitur, quemadmodum & superior. Ratio*

verò

verò vtriusque est: quia consequens est effectus antecedentis, effectus autem deteriorem partem suæ causæ imitatur. Veruntamen prima & tertia regula intelligendæ sunt in iis syllogismis, quorũ omnes termini sunt cõmunes seu vniuersales (horum enim hactenus doctrinã tradidimus:) quia hi maximè vsurpantur in disciplinis: item cùm prædicata enunciationũ non notantur signo Omnis, quod efficit enunciationem à communi vsu remotam. Nam in iis syllogismis, in quibus præter consuetudinem aliquod prædicatum huiusmodi signo notatur, & in expositoriis, qui constãt medio termino singulari, alia ratio est: vt paulò pòst docebimus.

In quibus syllogismis intelligendę sint prima & tertia regulæ.

Cap. 20. & 23.

Regulæ speciales singulis figuris.

CAP. XIX.

EX *iis verò quæ in tractatione primæ figuræ dicta sunt, colliguntur duæ regulæ peculiares primæ figuræ. Prior est*: Ex maiore propositione particulari nihil vi formę concludi. *Posterior*: Ex minore negatiua nihil effici. *Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus, nam in cæteris non seruantur; vtpote in* Fapesmo & Frisesomorum. *His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinq; modi ad concludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus nõ sunt comprehensi: pri-*

1. Prio. 4: Prior regula primę figuræ. Posterior.

mus, cùm vtraque affirmat, ſed maior ex parte, minor in totum: ſecundus, cùm maior negat ex parte, & minor vniuersè affirmat: tertius, cùm maior affirmat ex parte, & minor vniuersè negat: quartus, cùm vtraq; eſt vniuerſa, ſed maior affirmat, minor negat: quintus, cùm maior affirmat in totum, & minor negat ex parte.

1. Prio. 5. Prior regula ſecundæ figuræ. Poſterior.

Ex *iis etiam, quæ in ſecunda figura tractanda diximus, totidem regulæ ipſi propriæ eruuntur. Prior*: Ex maiore propoſitione particulari, nihil ratione formæ colligi. *Poſterior*: Ex vtrâq; ſumptione affirmatiua nihil colligi. *His etiam duabus comprehenduntur cæteri quinq; modi, nihil concludentes in ſecunda figura: primus, cùm maior de parte affirmat, & minor de toto negat: ſecundus, cùm maior ex parte negat, & minor vniuersè affirmat: tertius, cùm vtraq; affirmat, ſed maior de parte, minor de toto: quartus, cùm vtraq; vniuersè affirmat: quintus, cùm vtraq; affirmat, ſed maior de toto, minor de parte.*

Regula tertiæ figuræ. c. 1. Prio. 6.

Ex *iis tandem quæ in tertia figura dicta ſunt, hæc vna regula ipſi propria colligitur*: Ex minore negatiua nihil effici. *Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil concludentes in hac figura, qui regulis generalibus comprehenſi non ſunt. Hi verò tres ſunt tantùm: vnus, cùm maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat:*

negat: alter, cùm maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat: tertius, cùm maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.

Duo documenta generalia à recentioribus tradita.

CAP. XX.

NON *sunt tamen prætermittenda hoc loco duo generalia documenta, quæ à recentioribus proponũtur, ex quibus traditæ regulæ magna ex parte nascuntur. Alterum est:* Medium terminum in altera saltem præmissarum completè distribui debere: *id est, vniuersè accipi pro omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic ineptus syllogismus:* Primum documentum.

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

EMENDABITVR *autẽ, si hanc feceris maiorem: Omne animal est bipes; vel hanc minorem, Quidam equus est omne animal. Vtroque enim modo distribuetur medius terminus, qui in vitiosa illa ratiocinatione non distribuitur. Quãquam secunda correctio & emendatio perperam vsurpata est: quia prædicatum rarò notatur signo Omnis. Hoc tamen inusitato enunciandi modo, licet ex duabus particularibus aliquid vi formæ concludere: vt si dicas.* Quo pacto ex duabus particularibus aliquid efficiatur.

Quoddam animal eſt bipes,
Quidam equus eſt omne animal,
Igitur quidam equus eſt bipes.

Hic verò fallax ſyllogiſmus,

Omne animal fuit in arca Noë,
Quidam equus Alexandri eſt animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noë:

non ideo vitioſus eſt, quòd medium non diſtribuatur, ſed quòd non diſtribuatur completè, ſeu perfectè. Subiectum ſiquidem maioris accipi ſolet pro omnibus ſpeciebus animalium (exceptis iis quæ in aquis degunt, & aliis quibuſdam) non etiam pro omnibus earum individuis. Eodem vitio notatur hoc ſophiſma:

Omnis eſſentia diuina eſt pater.
Filius eſt eſſentia diuina,
Ergo filius eſt pater.

MEDIVS enim terminus, quo in ſenſu maior propoſitio conceditur, non diſtribuitur completè, ac perfectè. Quanquam enim accipitur pro omni eſſentia diuina, quæ vna tantùm, atq; adeò maximè vna eſt: tamen non accipitur pro omni re, quæ eſt eſſentia diuina. Nam ſi hoc modo acciperetur (ac ſi apertiùs dictũ eſſet, Omne quod eſt eſſentia diuina, eſt pater) à nemine propoſitio concederetur: quandoquidem falſa eſſet, ac hæretica. Etenim quælibet perſona diuina, eſt veriſi-

rissimè essentia diuina: & tamen non quælibet est pater.

QVOD *si quis obiiciat contra hoc documentum, quòd medius terminus in secunda figura nunquam distribuatur, cùm perpetuò sit prædicatum: quod quidem signo distributiuo, seu uniuersali, vt est Aristotelis sententia, minimè notatur: occurres, Semper prædicatum negatiuæ enunciationis, distribui à negatione quæ negat copulam verbi, vt infrà docebimus: nec Aristoteli huic sententiæ refragari, sed tantùm asserere, prædicatum enunciationis uniuersalis, non esse notandum signo Omnis, quod est uniuersale affirmatiuum. Cùm ergo in secũda figura, necessariò altera sumptio sit negatiua, efficitur, vt medius terminus necessariò in altera distribuatur: vt, exempli causa, huius propositionis, Lapis non est animal; hic sit sensus, Lapis non est hoc animal, nec hoc, nec illud, nec vllum aliud: & ita ceterarum.* Obiectio. 1. peri. 7. Solutio. Lib. 8. cap. 32.

ALTERVM *documentũ est*: Nullum terminum, qui non fuerit distributus in antecedente, distribuendũ esse in consequẽte. *Contrario vitio laborat hic paralogismus*: Secundum documentum.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est substantia,
Igitur omnis substantia est sensus capax.

ETE-

Cur ſæpe ex vtraque ſumptione vniuerſali, non efficiatur vniuerſalis concluſio.

ETENIM *nomen* Subſtantia, *quod non diſtribuitur (id eſt, non accipitur vniuersè) in aſſumptione, diſtribuitur in concluſione. Ex hoc documento efficitur, vt meritò, nec* Darapti, *nec* Felápton, *nec duo illi modi indirectè concludentes,* Baralipton & Fapeſmo, *colligant vniuerſalem concluſionem, etiamſi conſtent vniuerſalibus ſumptionibus: quoniam ſi vniuerſalem concludas, argumentaberis à termino non diſtributo ad diſtributum, vt loquuntur recentiores: id quod animaduertenti facilè patebit. Itaq; non ſegniter notanda ſunt hæc documenta.*

De ſyllogiſmo perfecto & imperfecto.

CAP. XX.

Perfectus ſyllogiſ.

1. prior. 1.

PORRO *ſyllogiſmorum quidam perfecti ſunt, quidam imperfecti. Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, vt colligendi neceſſitas ſit euidens: hoc eſt, qui adeò perſpicuè ex neceſſitate colligit, vt nulla ſit opus arte ad id oſtendendum. Huius generis ſunt omnes ac ſoli directè concludentes in prima figura: qui propterea dicuntur per ſe noti, ac indemonſtrabiles, quòd in his abſq; vllo medio exerceatur vis duorum quorundam principiorũ, ipſo naturali lumine intellectus perſpectorum ac euidentium: è quibus omnis colligendi ratio, quæ in quacunque argumentatione cerni-*

Ab Alexãd. 1. prio. 4. & Scot. 1. ſentent. quæſt. 1. & alij.

cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat, Alterum eorum est: Quicquid vniuersè affirmatur de subiecto, affirmatur de quouis contento sub illo: *vt si substantia, dicitur vniuersè de animali, omnis autem homo continetur sub animali; de omni homine dicetur substantia. Alterum verò est*: Quicquid vniuersè negatur de subiecto, negatur de quouis contento sub illo: *vt si habere vitam, vniuersè negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide; haud dubiè de omni sapphiro negabitur vitæ functio.* 1. prior. 2. Ibidem.

PRIORIS *principij vis exercetur in primo & tertio modo primæ figuræ; hoc est, in* Barbara *& Darij: posterioris autem, in secundo & quarto, qui dicuntur* Celarent *&* Ferio. *Quò fit, vt principia hæc meritò dicantur* regulatiua *omnium syllogismorũ, quasi omnium normæ ac regulæ: siquidẽ & cæteri omnes syllogismi ad quatuor illos, in quibus primò eorum vis cernitur, reuocantur: vt statim dicemus.* In quibus syllogismis exerceatur vis prioris principij, tum posterioris. Principia quæ dicantur regulatiua.

SYLLOGISMVS *imperfectus est, qui vna re aut pluribus indiget, vt colligendi necessitas euidens fiat. Cuiusmodi sunt reliqui omnes, præter quatuor primos primæ figuræ. Neque enim adeò perspicuè cõcludunt, vt necessitas colligendi statim appareat: sed quisq; eorum eget conuersione aliqua, aut euidenti deductione ad id quod fieri* Imperfectus syllogismus. 1. prior. 2.

nequit, aut expoſitione, aut certè pluribus cõuerſionibus, quibus ipſa conſequentiæ neceſſitas planè perſpiciatur. Vt igitur quo pacto id fiat, doceamus, neceſſe eſt vt antè explicemus, quid ſit euidens deductio ad id, quod impoſsibile eſt, quid etiam expoſitio. Nam quid ſit conuerſio, & quot modis fiat, iam ſuprà expoſuimus.

Lib. 3. cap. 1.

De ſyllogiſmo deducente ad impoſſibile.

CAP. XXII.

DVOBVS modis ſyllogiſmo aliquid probamus: directò, aut ex hypotheſi ſeu conditione cum altero poſita. Exempli cauſa: ſi alicui probare voluero, nulla oppoſita in eadem re ſimul reperiri poſſe; vno è duobus modis mihi licebit id facere. Altero, hoc idem concludẽdo, vt ſi dicam:

1. prior. 30. & 40. & 2. prior. 2.

Nulla repugnantia reperiri ſimul poſſunt in eadem re,
Omnia oppoſita ſunt repugnantia.
Igitur nulla oppoſita ſimul in eadem re poſſunt reperiri.

Altero, cõcludendo aliud pronunciatum; verbi cauſa, nulla contraria poſſe ſimul reperiri in eadem re: facta tamen prius conuentione cum altero, vt ſi in contrariis id confirmem, in omnibus oppoſitorum generibus confirmatum cenſeatur, veluti ſi dicam:

Nullæ

Nullæ formæ mutuò ſeſe ab eodẽ ſubiecto expellẽtes, ſimul reperiri poſſunt in eadem re.

Omnia contraria ſunt formæ huiuſcemodi,

Igitur nulla contraria reperiri ſimul poſſunt in eadem re.

PRIOR *ſyllogiſmus directò probat inſtitutum: & ideo vocatur* δεικτικὸς, *quaſi* oſtẽſiuus. *Poſterior non confirmat propoſitum, niſi ex pacto & conuentione cum altero: & ideo dicitur* ἐξ ὑποθέσεως, *quaſi ex conditione poſita. Itaq; in ſyllogiſmis, qui ex hypotheſi rem probant, numerantur ij, qui dicuntur* εἰς τὸ ἀδύνατον, καὶ διὰ τοῦ ἀδυνάτου, *hoc eſt,* Ad impoſsibile, & Per impoſsibile: *quia ex contradicente alicuius enunciationis veræ ab aduerſario abſurdè datæ, & ex altera perſpicuè vera, deducit hominem ad aliquid quod fieri nequeat; & per eiuſmodi impoſſibile, quod ille admittere omnino recuſat, cogit eum retractare id, quod abſurdè antè dederat, atq; adeò admittere enunciationem, quam negauerat. Exempli cauſa: neget aliquis hanc veram enunciationem,* Aliquid ex quo voluptas capitur, non eſt bonum; *dicatq; abſurdè; omne id ex quo voluptas capitur, eſſe bonum: tunc ego ſic argumentabor:*

Syllogiſmus oſtenſiuus.

Syllogiſmus ex hypotheſi.

Syllogiſmus per impoſſibile ſiue ad impoſſibile.

Cur dicatur ad impoſſibile, & per impoſſibile.

Omne

Omne id ex quo voluptas capitur, eſt bonum (vt ais)

Quædam verò maia ſunt, ex quibus inuidus voluptatem capit, vt perſpicuum eſt,

Igitur quædam mala ſunt bona.

ILLE verò, cùm viderit me aliquid quod fieri nequeat, ex ſua enunciatione à ſe data, & alia perſpicuè vera collegiſſe, planè negabit id quod abſurdè aſſeruit; ſicq; admittet quod negauerat: quia id verum eſſe non poteſt, ex quo impoſſibile aliquid efficitur. Ita ſyllogiſmus hic quem feci, nõ colligit directò inſtitutum, vtpote, Non omne id ex quo voluptas capitur, eſſe bonum (id quod ego concludere contra hominem cupiebam) ſed quiddam impoſſibile: quo concluſo cogitur ille ex tacito quodam pacto & conditione, quam omnes diſputantes inter ſe ſtatuunt, retractare id quod dixerat. Conditio autem conuentione tacita diſputantiũ, qua ille tenetur, eſt, vt ſi aliquid quod fieri nequeat, ex cuiuſquam aſſertione concludi comperiatur, talis aſſertio retractata cenſeatur, Impoſſibile namq; non niſi ex impoſſibili, ſequitur: vt ſuprà dictum eſt. Sic igitur fit deductio ad impoſſibile, quæ tunc erit euidens, cùm ſyllogiſmus qui ad impoſſibile duxerit, fuerit perfectus; hoc eſt, ex primis quatuor primæ figuræ: qualis eſt is, quem in exemplum attulimus. Verùm

Conditio, ſeu hypotheſis, vnde ſyllogiſmus ad impoſſibile dicitur ex hypotheſi, quæ ſit. Hoc lib. cap. 5.

Quæ ſit euidens deductio ad impoſſibile.

rùm quo pacto hoc ſyllogiſmorum genere euidens fiat neceſsitas concludendi imperfectorum, paulò pòſt docebimus. Cap. 27.

De ſyllogiſmo expoſitorio.

CAP. XXIII.

EXPOSITIO *verò, qua ſæpe vtitur Ariſtoteles, ſit quodam ſyllogiſmorũ genere, quod* Expoſitorium *appellatur. Is autem dicitur ſyllogiſmus expoſitorius, qui conſtat medio termino ſingulari. Exempla mox tradentur. Quia verò naturale eſt ſingularibus terminis, vt ſubiiciantur, is maximè ac præcipuè dicitur expoſitorius ſyllogiſmus, qui in tertia figura ſtruitur. Perpetuò enim medius terminus in ea figura ſubiicitur: vt patet ex dictis.* Vt 1. prio. 2. & 6. Syllog. expoſ. quid. Expoſitor. ſyllog. præcipuè ſtruitur in tertia figura.

Ex iis quæ dicta ſunt, efficitur, vt generaliter hoc differant expoſitorij ſyllogiſmi ab iis, quos hactenus tractauimus, quòd illi conſtent medio termino communi, hi ſingulari. Si ergo expoſitorij ſyllogiſmi non ſolùm conſtiterint medio termino ſingulari, ſed etiam vtramque ſumptionem habuerint ſingularem, duobus tantùm modis in prima figura colligent, totidem in tertia, & tribus in ſecunda. Prior modus primæ figuræ, ex vtraque affirmante colligit ſingularem affirmãtem, hoc pacto. Qua ratione differãt expoſitorij ſyllog. à cæteris.

Socrates eſt ſapiens,
Hic homo eſt Socrates,
Igitur hic homo eſt ſapiens.

POSTERIOR *ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmante, colligit ſingularem negantem, hoc pacto:*

Socrates non colit multos deos,
Hic philoſophus eſt Socrates,
Igitur hic philoſophus non colit multos deos.

PRIMVS *ſecundæ ex vtraq; affirmante, colligit ſingularem affirmantem, vt:*

Marcus Tullius eſt Cicero,
Hic homo eſt Cicero,
Igitur hic homo eſt Marcus Tullius.

SECVNDVS *ex propoſitione negante, & aſſumptione affirmãte, colligit ſingularem negantem:*

Demoſthenes non eſt Cicero,
Hic orator eſt Cicero,
Igitur hic orator nõ eſt Demoſthenes.

TERTIVS *ex propoſitione affirmante, & aſſumptione negante, colligit ſingularẽ negantem:*

Socrates eſt filius Sophroniſci,
Plato non eſt filius Sophroniſci,
Igitur Plato non eſt Socrates.

PRIOR *tertiæ, ex vtraq; affirmante, colligit particularem affirmantem, hoc pacto:*

Socra-

Socrates est sapiens,
Socrates est pauper,
Igitur quidam pauper est sapiens.

POSTERIOR *ex propositione negante, & assumptione affirmante, colligit particularem negantem, hoc modo:*

Crœsus non est sapiens,
Crœsus est diues,
Igitur quidam diues non est sapiens.

SI tamen in hac figura minus extremum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem, posteriori autem singularem negantẽ: quod facile est exemplis cernere.

Expositorij ex solo medio singulari in prima figura.

Si autem expositorij syllogismi solum medium terminum habuerint singularem, in prima quidem figura totidem erunt modi, quot in syllogismis ex medio communi: nec ab illis different, nisi quòd necessariò habebunt maiores singulares ratione medij, quod in maiore subiicitur. Exempla facilè occurrent.

Secunda.

IN secunda verò præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes, quorum exempla statim sese offerunt, alij quatuor ex vtraq; affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur: quorum primus, ex vtraque vniuersali colligit vniuersalem, vt si dicas:

Omne astrum efficiens diem, est hic sol,

Omnis planeta, qui est in quarto cælo, est hic sol,

Igitur omnis planeta, qui est in quarto cælo, est astrum efficiens diem.

SECVNDVS *ex propositione vniuersali, & assumptione particulari, cõcludit particularem: tertius ex propositione particulari, & assumptione vniuersali, vniuersalem: quartus ex vtraque particulari, particularem. Quod non est difficile exemplis illustrare.*

Tertia. AT *in tertia figura nunquam plures sunt, quàm duo modi, quos iam tradidimus. Illud tamen obiter admonuerim, hoc syllogismorum genere ex vtraq; sumptione particulari aliquid in secunda figura ex vi formæ concludi: itemq; ex particulari colligi vniuersalem: id quod supra animaduertendum diximus. Possunt autem quatuor modi affirmatiuè concludentes in secunda figura (si quis illos inficietur) reuocari ad modos primæ, solius maioris cõuersione: primus quidem & tertius, ad primum; secũdus verò & quartus, ad tertium. Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum: primus & tertius, in* Bocardo; *secundus & quartus, in* Ferison. *Nam ex contradictorio conclusionis cuiusque modi assumpta minore, colligitur immediatè contrariũ aut contradictorium maioris: modò ponas singularem negatiuam, cõuerti in vniuersalem negatiuam:*

tiuam: vt suprà dictum est. quanquam hæc reuocatio forsitan non est naturalis, sed ad hominem pertinacem, aut qui minus perspicaciter eorum vim consideret. Nam cùm huiusmodi syllogismi sint expositorij, fortasse non indigent probatione: quia diligenter aduertenti videntur per se noti, vt mox dicetur. Tantum abest, vt per Bocardo & Ferison, *qui per expositorios confirmantur, probari debeant.* Lib. 3. ca. 8.

Quòd expositorij syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes.

CAP. XXIV.

VIDENTVR *autem omnes syllogismi expositorij habere necessitatem colligendi per se notã & perspicuam, ac proinde esse perfecti: quia constant medio termino, siue argumẽto singulari, qui est maximè vnus, & absq; vllo medio exercent vim illorum principiorum per se euidentium.* Quæcunque sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se: Quæcunque ita sunt ad aliquid tertium affecta, vt alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: *in quibus, nomine* tertij, *potissimùm intelligitur aliquid singulare. Meritò ergo huiusmodi syllogismi dicti sunt* expositorij: *quia sunt adeò perspicui & euidentes, vt rem ipsam sensibus exponere videãtur. Vnde etiam fit, vt*

Principia per se nota, quorum vis exercetur in expositoriis syllogismis.

Cur expositorij syllogismi hoc nomine appellentur.

Cur dicantur demõstrationes sensibiles.

vt non abs re demonſtrationes ſenſibiles *appellari ſoleant.*

Ab Alex. 1. prior. 2. & 6. & ab aliis.

SED contra hæc ſic liceat argumentari: Hæ ſunt vitioſæ ac fallaces argumentationes. Eſſentia diuina eſt pater, eſſentia diuina eſt filius, ergo filius eſt pater: Pater non eſt filius, pater eſt eſſentia diuina, ergo eſſentia diuina non eſt filius: & tamen hi modi traditi ſunt in tertia figura (cùm hi termini Eſſentia diuina, & Pater, in diuinis ſint ſingulares) igitur perperam traditi videntur.

Obiectio.

Solutio.

RESPONDEBIS tamen, nomine medij termini ſingularis, quo ſyllogiſmus expoſitorius propoſitum confirmat, intelligendum eſſe eum, qui accipitur pro aliqua re indiuidua, quæ nec eſt plures res, nec eſt idem re cum ea, quæ eſt plures res (ſic enim intellecto nomine tertij, perſpicua ſunt duo illa principia, quæ attulimus: alioquì non parum habent ambiguitatis:) at hunc terminum, Eſſentia diuina, *accipi pro quadam re indiuidua, hoc eſt, pro ipſa Deitate, quæ tamen eſt plures res, id eſt, plura ſuppoſita diuina: & hunc terminũ* Pater *(in diuinis) accipi pro quadã re indiuidua, hoc eſt, pro prima perſona Trinitatis, quæ tamen eſt idem re cum eſſentia diuina, quæ eſt plures res. Non cernuntur ergo modi ſupradicti in propoſitis argumentationibus. Quãquam Ariſtoteles nullum terminum ſingularem* nega-

Lege Scot. d. 2. q. 7. & Dur. 1. d. 33. q. 1. & Ochamum. 3. parte Logicæ. ca. 16.

Ariſtotelis ſententia.

negaret posse esse medium terminum syllogismi expositorij : quia lumine fidei minimè illustratus, nullam cogitabat rem singularem, quæ simul essent plures res. Vnde apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, accepto nomine tertij, pro quacunque re singulari.

De probatione ostensiua imperfectorum syllogismorum.

CAP. XXV.

HIs ergo positis, facile erit intelligere, quo pacto necessitas colligendi imperfectorum syllogismorum, per perfectos confirmetur. Quanquam enim satis ea probari possit ex eo, quòd eâdem forma retenta, in nulla materia reperiri potest antecedens verum, & consequens falsum; tamen compendiosior hæc via est ac securior: siquidem nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit, vt nunquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationẽ per perfectam ac per se euidentem comprobet. Itaque prima confirmatio fiet conuersionis interuentu; altera per euidentem deductionem ad id, quod fieri nequit; tertia per expositionem.

Tria confirmationum genera.

CONFIRMATIO *per conuersionem (quæ* ostensiua probatio, & ostensiua reductio *imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cùm ex sumptionibus imperfecti syllogismi,*

Confirmatio per cõuersionem, seu ostensiua.

aut ſine vlla conuerſione, aut conuerſione vtriuſque, alteriúſue duntaxat, per ſyllogiſmum aliquem perfectum colligitur concluſio imperfecti, aut conuerſa eius, ex qua tandem ipſa per conuerſionẽ efficitur. Quia enim quicquid ſequitur ex conſequẽte, ſequitur ex antecedente, vt ſuprà diximus: concluſio, quæ ex ſumptionibus ſyllogiſmi perfecti collecta fuerit, ex ſumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illa conficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti ſyllogiſmi, præterquam Baroco & Bocardo: *vt in progreſſu apertum erit.*

Cui principio nitatur probatio oſtenſiua. Cap. 20.

Quinam ſyllogiſmi oſtenſiuè confirmẽtur.

BARALIPTON *igitur, qui eſt imperfectorum primus modus, ſic probatur: Ex ſumptionibus eius, ſine vlla cõuerſione, colligitur in* Barbara *concluſio vniuerſalis affirmatiua: ex qua tandem per conuerſionem per accidens, efficitur concluſio indirectè collecta. Exercentur iſta hoc modo: Dicat aliquis, nihil colligere hunc ſyllogiſmum in* Baralipton:

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal.
Igitur quædam ſubſtantia eſt homo.

TVNC *ego, confecto ex ſumptionibus eiuſdem ſyllogiſmi ſyllogiſmo perfecto, ſic probabo conſequentiam:*

Omne animal eſt ſubſtantia,
Et omnis homo eſt animal,

Igi-

Igitur omnis homo est substantia.

Tum sic:

Omnis homo est substantia,
Igitur quædam substantia est homo.

ERGO *ex primo antecedente, necessariò sequitur postremum consequens* Baralipton, *vt dictum est.*

EADEM *arte vtêris in probatione duorum modorum sequẽtium, vtpote* Celantes, & Dabitis, *per* Celarent & Darij: *nisi quòd conclusiones immediatè collectæ in* Celarẽt & Darij, *simpliciter conuertendæ sunt. Itaque tres primi imperfecti modi, nõ alia conuersione probantur, quàm conclusionis perfecti syllogismi.*

Fapesmo *verò probatur conuersione per accidens maioris, & simplici minoris, & illatione suæ conclusionis in* Ferio. *Quod ita intelliges:* 1. Pri. c. 7.
Neget aliquis necessitatem colligendi huius syllogismi in Fapesmo,

Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur quædam substantia nõ est lapis.

Tunc ego sic probabo consequutionem:

Omne animal est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur (per conuersionem vtriusque)
quædam substantia animal est, &
nullum animal est lapis.

Jam sic:

Nullum animal est lapis,
Et quædam substantia est animal,
Igitur quædam substantia non est lapis.

ERGO *ex primo antecedente necessario, sequitur in Fapesmo, extremum consequens.*

Ibidem. Frisesomorum *eodem modo probatur, quo* Fapesmo, *nisi quòd maior conuertitur simpliciter.*

c.1 Prio.5. Cesare *probatur conuersione simplici maioris, & illatione suæ conclusionis in* Celarent.

Ibidem. Camestres *probatur cõuersione simplici minoris, & illatione conuersæ suæ conclusionis in* Celarent, *& huius simplici conuersione.*

Ibidem. Festino *probatur simplici conuersione maioris, & illatione suæ conclusionis in* Ferio.

Baroco *non potest probari interuentu conuersionis: quia minor cùm sit particularis negatiua, conuerti non potest: maior autem, cùm sit affirmatiua, non conuertitur, nisi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.*

c.Prio.6. Darapti *probatur conuersione per accidens minoris, & illatione suæ conclusionis in* Darij.

Ibidem. Felapton, *conuersione etiã per accidens minoris, sed illatione suæ conclusionis in* Ferio.

Ibidem. Disamis *conuersione simplici maioris, & illatio-*

latione conuerſæ ſuæ concluſionis in Darij, *& huius ſimplici conuerſione.*

Datiſi, *conuerſione ſimplici minoris, & illatione ſuæ concluſionis in* Darij. Ibidem.

Bocardo *non probatur interueniente conuerſione: quia maior non conuertitur, minor autem conuertitur in ſolam particularem, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.*

Feriſon *denique probatur conuerſione ſimplici minoris, & illatione ſuæ concluſionis in* Ferio. Ibidem.

MERITO *autem hæc probatio dicitur reductio ſyllogiſmorum imperfectorũ ad perfectos: quia ſemper hac arte ex ſumptionibus imperfecti ſyllogiſmi ſtruitur perfectus, colligens immediatè eandem concluſionem, aut conuerſam eius: quod vtique non fit in probatione per deductionem ad impoßibile, vt patebit.* Cur hæc probatio dicatur reductio imperfectorũ ad perfectos. Cap. 27.

Detegitur artificium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundem probationem.

CAP. XXVI.

SVNT *autem nomina horum modorum adeò artificiosè compoſita, vt quo pacto quiſque probandus ſit, appoſitè ac ingeniosè ſignificent. Nam literæ à quibus vocabula incipiunt, vt pote*

B, C, D, F, significant, per quem modum perfectum quisq; imperfectus probandus sit. B namq; significat, probandum esse per Barbara, *C per* Celarent, *D per* Darij, *& F per* Ferio: *S verò significat enunciationem, quam designat vocalis præcedens, conuertendam esse simpliciter, P autem per accidens.*

Hîc variat aliquãtum significatio harum literarum.

VERVM *aduerte, has duas literas, cùm designant conclusionem esse conuertendam, non significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogismi, sed perfecti, qui ex imperfecto struitur: vt patet ex dictis. Iam M significat mutationem maioris in minorem, & minoris in maiorem; quam præmissarum transpositionem vocant. Fit autẽ hæc transpositio in redigendis quatuor modis,* Fapesmo, Frisesom, Camestres, & Disamis: *quia in prima figura nec minor potest esse negatiua, vt in tribus prioribus; nec maior particularis, vt in quarto. Cæterùm huiusmodi commutatio non est intelligenda secundũ situm partium orationis (hæc enim non est necessaria, cùm sæpe in prima figura maior propositio posteriorem locum, minor priorem obtineat) sed secundùm naturam. Poterat sanè significatio huius literæ prætermitti: quia sola conuersio docet, quæ sumptio imperfecti syllogismi fiat maior in perfecto, quæ minor. Denique, C post primam syllabam in dictione positum, significat modum talem non*

Poterat significatio M prætermitti.

osten-

oſtenſiuè, ſeu directò confirmari poſſe, ſed deductione ad impoßibile: ſumpta videlicet contradicente concluſionis in ſyllogiſmo perfecto, loco illius ſumptionis, quæ deſignatur per vocalẽ præcedentem: vt ſtatim patebit. Atq; iccirco in duobus tantùm modis inuenitur, in Baroco *nimirum, &* Bocardo.

De probatione ſyllogiſmorum imperfectorum, per deductionem ad impoſſibile.

CAP. XXVII.

PROBATIO *autem imperfectorum ſyllogiſmorum per euidentem deductionem ad impoßibile (quæ reductio per impoßibile vocatur) tunc fit, cùm ex ſumptionibus ſyllogiſmi imperfecti, & contradicente concluſionis, colliguntur per ſyllogiſmum perfectum, & aliam quandam vnã aut alteram euidentem conſequẽtiam, duæ contradicentes, aut contrariæ enunciationes. Cogit enim hæc probatio aduerſarium, nunquam negare concluſionem imperfecti ſyllogiſmi, admiſſis ſumptionibus; ac proinde nunquam inficiari neceßitatem talis conſequutionis, nè tantam abſurditatem admittere cogatur. Exempli cauſa: dicat aliquis, ſyllogiſmum in* Baralipton *non neceſſariò concludere, ac proinde nullum ſequi incommodum, ſi detur in eo antecedens verum, &* Quo pacto fiat hęc probatio.

con-

consequens falsum. Me autem petente, vt det ita esse, annuat ille, dicátque:

Omne animal est substantia,
& omnis homo est animal,
Et tamen non aliqua substantia est homo, seu (quod idem valet) nulla substantia est homo.

TVM *ego ex datis ab homine colligam vno syllogismo perfecto, & duabus aliis euidentibus consequutionibus, duas contrarias enunciationes hoc modo:*

Nulla substantia est homo (vt ais)
& omne animal est substantia (vt etiam dixisti)
Igitur nullum animal est homo.

Iam sic:

Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.

At:

Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis homo est animal: quæ quidem sunt contrariæ enunciationes.

Principiũ, quo hæc probatio nititur.

COLLEGI *ergo euidẽter ex dictis illius duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duæ contradictoriæ. Hæc collectio, vt vides, etsi non directò ostendit perperam illum negasse conclusionẽ, admissis sumptionibus;*

nibus: tamen ex hypotheſi id probat, ex hoc nimirum communi principio, quòd omnes diſputantes tacitè ponunt, Id poſſibile non eſſe, ex quo impoſſibile aliquid conſequi deprehenditur: vt ſuprà dictum eſt.

Cap. 22.

TRIA *igitur hîc aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum ſyllogiſmum probari poſſe per aliquem perfectum. Alterum, ex contradicente concluſionis, cum altera ſumptione imperfecti, extruendũ eſſe antecedens perfecti: ex concluſione autem perfecti, aut eius cõuertente cum altera ſumptione imperfecti, extruendum eſſe antecedens extremæ conſequẽtiæ. Tertium, in probatione imperfectorũ primæ, præterquam modi* Celantes, *contradicentem concluſionis imperfecti, faciẽdam eſſe maiorem perfecti, & maiorem imperfecti, minorem: in probãdo autem modo* Celantes, *contradicentem concluſionis imperfecti, faciẽdam eſſe minorem perfecti, & minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis ſecundæ figuræ, contradictorium concluſionis, faciendum eſſe minorem, relicta eadem maiore: & in probandis modis tertiæ, faciendum eſſe maiorem, relicta eadem minore.*

Omnes imperfecti ſyllogiſmi p deductionẽ ad impoſſibile probari poſſunt.

Ex quibus ſumptionibus extruendus ſit ſyllogiſmus ad impoſſibile.

QVANQVAM *verò his obſeruatis, perfacilè ſit intelligere, quo perfecto modo imperfect⁹ quiſque confirmetur, tamen vt multo etiam ſit facilius, accipe hunc verſum:*

Phœ-

Phœbifer axis obit terras, æthramque quotannis.

Fictiones quarũ admonitu facilius fiat huiusmodi probatio.

CVIVS *primæ duæ dictiones inseruiunt primæ figuræ; duæ sequentes, secundæ; duæ extremæ, tertiæ. In quibus hæ quatuor vocales, A, E, I, O, sunt obseruandæ: quia hæ designant conclusiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmandi sunt. A, significat,* Barbara; *E,* Celarent; *I,* Darij; *O,* Ferio. *Non est tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphthongi incipiũt. Prima igitur dictio significat, ex primis tribus imperfectis modis primæ figuræ, primum probari per* Celarent, *secundum per* Darij, *tertium rursus per* Celarent. *Secunda verò significat, ex duobus sequentibus,* Fapesmo *scilicet &* Frisesom, *priorem probari per* Barbara, *posteriorem per* Darij. *Ex quibus intelliges, quid cæteræ dictiones significent.*

Non admodũ propriè dicitur hæc probatio reductio imperfectorũ ad perfectos.

HÆC *de probatione imperfectorum syllogismorum, per euidentem deductionem ad impossibile: quæ mihi nõ admodum propriè videtur dici reductio imperfectorum ad perfectos: quoniam hac arte ex sumptionibus imperfecti nõ struitur perfectus, eandem conclusionem colligens; sed ex contradicente conclusionis, cum altera sumptionum concludens contrariam, aut contradicentem alterius.*

De

De probatione imperfectorum syllogismorum per expositionem.

CAP. XXVIII.

PROBATIO *denique imperfectorum syllogismorum per expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatem concludendi syllogismorum tertiæ figuræ) duobus modis fieri potest: Vno quidem euidenter concludendo ex sumptionibus syllogismi imperfecti sumptiones syllogismi expositorij, ex quibus conclusio imperfecti colligatur.* Duobus modis fit probatio per expositoriũ syllogismum.

Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente; conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi expositorij collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Exempli causa, quòd hic syllogismus in Darapti necessariò concludat, Principiũ, quo hæc probatio nititur.

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddã corpus est sensus capax,

hoc pacto confirmari potest expositorio syllogismo:

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic:

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

QVARE *ex primo antecedente necessariò sequitur extremum consequẽs in* Darapti, *vt diximus. Eodem pacto probari potest necessitas colligendi in modo* Felapton.

Alius modus probãdi per expositionẽ

ALIO *modo fieri potest expositoria probatio, non colligendo quidem ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptiones expositorij (sæpe enim colligi non possunt, vt in cæteris quatuor modis tertiæ figuræ: quia ex particulari propositione nõ colligitur singularis) sed sumendo sub medio termino aliqd singulare, ratione cuius vera sit particularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari medio, ac eisdem extremis similiter se habentibus secundum affirmationem & negationem, syllogismum expositorium, qui eandem colligat conclusionem. Verbi causa, si quis negauerit hunc syllogismum in* Disamis *necessariò concludere,*

Quidam homo est grammaticus,
Omnis homo est animal,
Igitur quoddã animal est grammaticũ.

sic poterit necessitas consequutionis hoc probationis genere confirmari: Sumo hominem aliquem singu-

ſingularem, ratione cuius verè dictum ſit, aliquẽ hominem eſſe grammaticum, vtpote Antonium. Tum conficio expoſitorium ſyllogiſmum, hoc modo:

Antonius eſt grammaticus,
Antonius eſt animal,
Igitur quoddã animal eſt grammaticũ.

QVIA *igitur quidam homo dicitur Grãmaticus, ratione Antonij efficitur, vt ſi ex eo quòd Antonius eſt grammaticus, & eſt animal, colligitur, quoddam animal eſſe grammaticum; eadem concluſio colligatur ex eo, quòd quidam homo eſt grammaticus, & omnis homo eſt animal. Hoc pacto probantur per expoſitionem reliqui quatuor modi tertiæ figuræ: quod facile eſt exemplis oſtendere. De probatione igitur modorũ tertiæ figuræ per expoſitionem, hæc ſatis ſint.*

SED *inſurget quis contra ea quæ diximus, argumentabiturq́, hoc modo: Hic ſyllogiſmus,* Obiectio.

Aliquis oculus neceſſarius eſt ad vidẽdum,
Omnis oculus eſt pars capitis,
Igitur aliqua pars capitis neceſſaria eſt ad videndum.

hic ſyllogiſmus, inquiet, eſt in Diſamis, *& tamen non poteſt probari expoſitione: igitur non rectè dictum eſt, omnes ſyllogiſmos tertiæ figuræ, hoc probationis genere poſſe probari. Confir-*

mabit autem posteriorem propositionem hac ratione: Quia sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut accipi aliquid singulare, ratione cuius maior propositio sit vera: quandoquidem nec dexter oculus meus (exempli causa) necessarius mihi est ad videndum, cum sinistro cernere possim; nec sinister, cum dextro possim aspicere.

Solutio. DICES *tamen, maiorem propositionem propositi syllogismi, duplicem sensum habere posse, disiunctiuum & disiunctum. Disiunctiuus est huiusmodi: Hic oculus necessarius est ad videndum, aut ille oculus necessarius est ad videndum. quo quidem pacto propositio est falsa; quia vtraque pars disiunctionis falsa est. Disiunctus sic habet: Hic oculus, aut hic, necessarius est ad videndum: qui sensus haud dubiè verus est, quandoquidem indifferenter ac indeterminatè alter oculus est ad videndū necessarius. Si ergo maior propositio disiunctiuum habet sensum, vt à recētioribus Dialecticis ex forma sua habere indicatur, syllogismus est in* Disamis, *sed ipsa est falsa: quo fit, vt nō liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conueniat praedicatum. Si verò ei concedamus sensum disiunctum, vt populari sermone habere videtur; erit illa quidem vera, sed non efficiet syllogismum. Particularis enim propositio, quæ ad syllogismū ab Aristotele*

Sensus disiunctiuus & disiunctus.

Quem sensum habere debeat

ſtotele traditum aſſumitur, imò quæ propriè ac ſimpliciter particularis dicitur, diſiunctiuũ ſenſum habere debet. De ſenſu autem diſiunctiuo & diſiuncto ad finem harum Inſtitutionum nonnihil amplius dicemus.

particularis propoſitio in ſyllog. Lib. 8. c. 20.

De modalibus ſyllogiſmis.

CAP. XXIX.

DIXI hactenus de materia & forma abſolutorum ſyllogiſmorum: nunc quæ ſit materia & forma modalium, quàm potero breuiſſimè docebo. Materia cuiuſque (quemadmodum de abſolutis diximus) duplex eſt, propinqua & remota. Propinqua ſunt duæ propoſitiones modales, aut altera modalis, altera abſoluta: vt cernere licet in his ſyllogiſmis:

Materia propinqua modalium ſyllog.

Neceſſe eſt omne animal eſſe ſubſtantiam,
Neceſſe eſt oẽm hominem eſſe animal,
Igitur neceſſe eſt omnem hominem eſſe ſubſtantiam.

Neceſſe eſt omnem virtutem eſſe qualitatem,
Omnis iuſtitia eſt virtus,
Igitur neceſſe eſt omnem iuſtitiam eſſe qualitatem.

POSSVNTQVE ad ſtructuram modalium ſyllogiſmorum, non ſolùm modales propoſitiones

cum absolutis, sed etiam modales cum modalibus multifariam permisceri.

Materia remota modalis syllogismi.

REMOTA *verò materia sunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaq; vt modus in conuersione modalium non numeratur inter prædicata & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis. Denique forma modalium syllogismorum ex figura etiam & modo constat, quemadmodum & absolutorum. Estq; in vtroq; genere triplex figura.*

Modi non sunt iidem in omnibus syllogismis modalibus atque in absolutis.

At verò modi concludendi non iidem sunt in omnibus. Quanquam enim syllogismi, quorum vtraq; sumptio est ex necessario, eisdem illis modis colligant conclusiones ex necessario, quibus absoluti colligunt absolutas (id quod nullo negotio experieris:) in reliquis tamen tanta est varietas, vt meritò à nobis hoc loco sint prætermittendi.

De syllogismis ex obliquis. CAP. XXX.

SED *antequam syllogismi simplicis facultates seu potestates ab Aristotele traditas refero. breuiter de syllogismis qui ex terminis obliquis constant, quia nonnihil exhibent negotij dicendum arbitror. Quatuor itaq; documenta video ferè obseruari in examine huiusmodi syllogismorum.*

PRI-

PRIMVM *est: In modis affirmatiuè concludentibus, si altera tantùm sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur cõclusio ex obliquo, modò hæc duo obserues: alterum, vt extremum obliquum in antecedente, sit obliquum in consequente: alterum, vt cùm medium fuerit obliquum in vna sumptione, extremum alterius sumptionis sit obliquum in conclusione. Exempla:*

Omnis potestas est à Deo,
Regnum est potestas,
Igitur regnum est à Deo.
Omnis virtus est honestas,
In omni probo est virtus,
Igitur in omni probo est honestas.
Contrariorum eadem est scientia,
Sanitas & morbus sunt contraria,
Igitur sanitatis & morbi eadē est scientia.
Omne vitium est malum,
Quædam appetitio est vitij,
Igitur quædam appetitio est mali.

SECVNDVM: *In modis negatiuè concludentibus si affirmatiua tantùm fuerit ex obliquo, nulla conclusio efficietur; siue ex rectis, siue ex obliquo. Si verò sola negatiua ex obliquo fuerit, efficietur conclusio ex obliquo, obseruatis duabus animaduersionibus superioris documenti. Verbi causa, ratiocinationes in hac oratione comprehensæ nihil colligunt:*

Nullus ſol eſt animal,
Omnis equus eſt à ſole.
Igitur nullus equus eſt animal, vel, ab animali.

Hæ verò rectè concludunt:

Nullum vitium eſt in Deo,
Omnis acceptio perſonarũ eſt vitium,
Igitur nulla perſonarum acceptio eſt in Deo.

Omnis pax eſt tranquilla libertas,
Impio non eſt tranquilla libertas,
Igitur impio non eſt pax.

Nulli mortali eſt impune peccare,
Omnis rex eſt mortalis,
Igitur nulli regi eſt impune peccare.

Omnis pietas eſt virtus,
Nulla reprehenſio eſt virtutis,
Igitur nulla reprehenſio eſt pietatis.

TERTIVM: *In modis affirmatiuè concludentibus, ſi ambæ ſumptiones fuerint ex medio obliquo, aut vtraque ex obliquo extremo, nulla concluſio efficietur, ſiue ex rectis, ſiue ex obliquo. Hæ ſiquidem ſunt ineptæ ratiocinationes: Cuique homini ineſt intellectus, cuique homini ineſt ſenſus, igitur ſenſus eſt intellectus. Cuiuſq; regis eſt diſtribuere magiſtratus, paraſitus eſt regis, igitur paraſiti eſt diſtribuere magiſtratus. Omnis loquutio eſt à lingua, omnis loquutio*

eſt

est à gutture, igitur guttur est lingua, vel, guttur igitur est à lingua.

QVARTVM: *In modis negatiuè concludentibus, si ambæ fuerint ex medio obliquo, aut vtraq; ex obliquo extremo, efficietur conclusio ex rectis: vt si dicas:*

Nulla fides regni sociis,
Confabulatio est regni sociis.
Igitur confabulatio non est fides.
Nullius iustitiæ est contemnere mortis pericula.
Cuiusdam virtutis est cõtemnere mortis pericula.
Igitur quædam virtus non est iustitia.

HÆC ferè videntur obseruari partim ab Aristotele dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamen putauerim præceptum illud Aristotelis, quo iubet in resolutione atq; examine huiusmodi syllogismorum, reuocare propositiones ex obliquis, ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facilè iudicare quisq; poterit, num syllogismus ex obliquis aptè concludat, an non. Nam si propositiones ex rectis habentes eundem sensum, effecerint conclusionem, quæ idem significet atq; illa, quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè concludere dicendus erit syllogismus ex obliquis: sin minus, vitiosa erit ratiocinatio.

1. prior. 37. Documentum. Ibidem.

HOC igitur vt fiat, aliquando loco casus obliqui ponendus est rectus eiusdem nominis, mutata aliquantulum reliqua oratione: vt si sensum illius propositionis, Contrariorum eadem est scientia; hoc modo exprimas, Contraria sunt res, quarum eadem est scientia; vel hoc modo, Contraria cadunt sub eandem scientiam. Aliquãdo verò ex sensu enunciationis eliciendus est rectus alterius nominis, cui adiungatur idem obliquus, aut alius, qui eundẽ sensum efficiat: vt si id quod dictũ est, Omnis potestas est à Deo; dicas hoc modo, Omnis potestas est donum à Deo, vel, donum Dei. His ergo, & aliis modis reuocare poteris propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, vt intelligas sitne apta, an vitiosa consequutio cuiusq; propositi syllogismi ex obliquis.

De quibusdam syllogismorum facultatibus.

CAP. XXXI.

SEX facultates, seu potestates syllogismorum simplicium tradit Aristoteles.

2. Lib. prio. à cap. 1. vsque ad 17.

PRIMA *est*, Plura concludendi. *Qui enim infert subalternantem, potest etiam inferre subalternatam: & qui colligit conuersam, potest colligere conuertentem. Amplius extenditur hæc potestas ab Aristotele, sed hæc dixisse satis sit hoc loco.*

SECVN-

SECVNDA *potestas est*, Vera ex falsis colligendi. *Nam eâdem ratiocinationis forma, qua ex veris verum colligimus, possumus ex falsis verum itidem concludere: id quod ex supradictis facilè intelliges.*

Cap. 5.

TERTIA *est*, Circulariter, seu in orbem ratiocinandi. *Quod tum fit, cùm ex eadem conclusione, & conuertente alterius sumptionis, altera sumptio colligitur. Verbi causa, si dicas: Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igitur omnis homo est fletus capax: ex conclusione quidem cum conuertente maioris, colliges minorem; ex eadem verò conclusione cum conuertente minoris, colliges maiorem. Dices enim: Omnis homo est fletus capax, omne fletus capax est risus capax, igitur omnis homo est risus capax. Et rursus: Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax est fletus capax. Hic cõuersio latè accipitur, vt scilicet complectatur reciprocationem simplicem ex vi materiæ: quæ quidem fit inter terminos conuertibiles, hoc est, qui de se inuicem vniuersali affirmatione dicuntur: quales sunt ij, ex quibus nunc propositi syllogismi confecti sunt. Vnde fit, vt perfecta circulatio, hoc est, qua vtraque sumptio concluditur, in* Barbara *duntaxat fieri possit,*

Conuersio latè accepta.

QVAR-

QVARTA *est*, Conuersiuè ratiocinandi. *Quod tunc potissimũ fieri docet Aristoteles, cùm ex contradictorio conclusionis, cum altera sumptionum, colligitur contradictoriũ alterius sumptionis. Hoc modo diximus suprà, probari posse omnes imperfectos syllogismos.*

Ibidem ca. 8. & cæt.

Cap. 27.

QVINTA *est*, Ratiocinandi per impossibile. *Quod quo pacto fiat, superius diximus, cùm de syllogismo ducente ad impossibile disseruimus, Differt autem hæc potestas à superiori: quòd illa requirit confectum priùs syllogismum, vt sumat contradictorium conclusionis cum altera sumptionum; hæc solùm ponit negatam esse aliquam veram propositionem, cuius contradicentem, cum aliqua perspicuè vera propositione accipit.*

Cap. 22. & 27.

Quid interfit inter ratiocinari per impossibile, & cõuersiuè.

SEXTA *est*, Ratiocinandi ex oppositis. *Quod tunc fit, cùm ex duabus contrariis aut cõtradictoriis concludimus enunciationem, in qua idem de se ipso negetur. Vt si dicas: Omnis homo est animal, & nullus homo est animal, igitur nullus homo est homo: Nullus lapis est sensus particeps, quidam lapis est sensus particeps, igitur quidam lapis non est lapis. Est autem hoc ratiocinandi genus accõmodatissimum ad reuincẽdos eos, qui per proteruiã oppositas propositiones admittũt. Hæc de syllogismis simplicibus seu categoricis videntur satis, nunc de coniunctis aliquid dicamus.*

De

De syllogismis coniunctis siue hypotheticis.

CAP. XXXII.

SYLLOGISMVS *coniunctus seu hypotheticus sic esse definitur, qui ex vna principali propositione coniuncta, & altera quadam, siue coniuncta, siue simplici minus principali, conclusionem colligit: vt, Si Socrates est virtute præditus, est laude dignus; si autem est iustus, est virtute præditus; igitur si est iustus, est laude dignus: Si sol lucet, dies est; sol autem lucet; dies igitur est: Si sol lucet, dies est; non autem dies; igitur sol non lucet. Principalis propositio dicitur apud Boëthium & maior, & propositio, & sumptum; minus principalis, tum minor, tũ assumptio. Quanquam verò minor & conclusio, tum categoricæ, tum hypotheticæ esse possint: nos tamen in præsentia de iis tantùm hypotheticis syllogismis disseremus, qui ex minore ac conclusione categoricis conficiũtur. Sunt enim simpliciores. Qua de causa illos etiã omittemus, in quibus maior propositio constat pluribus, quàm duabus categoricis.*

Hæc ex Cicer. in top. & Boët. in lib. de syllog. hypot. & lib. 5. in top. Cicer. & D. Tho. opus 48. cap 16. & sequentib. M. Auerr. 1. pri. ad c. 32.

Maior propositio.

Minor.

De quibus syllog. hypot. agendum.

TRIPLEX *est igitur syllogismus coniunctus*, conditionalis, copulatiuus, & disiunctiuus; *ratione videlicet maioris propositionis, quæ triplex esse potest, conditionalis, copulatiua, & disiunctiua: de quibus supra dictum est.*

Triplex syllog. hypoth seu cõiunctus. Lib. 3. cap. 14. cæt.

CON-

Conditionalium syllog. duplex figura.

CONDITIONALIVM *duplex figura esse dicitur. Prior est, cùm ponitur antecedens propositionis, vt ponatur consequens: posterior, cùm tollitur consequens, vt tollatur antecedens. Vtriusque sunt paulò antè allata exempla. Modi singularum sunt quatuor. Aut enim tam antecedens, quàm consequens affirmat: vt, Si sol lucet, dies est; at sol lucet; ergò dies est. aut vtrunq; negat: vt, Si sol non lucet, non est dies; at sol non lucet; igitur non est dies. aut antecedens affirmat, consequens negat: vt, Si sol lucet, non est nox; at sol lucet; ergo nõ est nox. aut antecedens negat, & consequens affirmat: vt, Si sol non lucet, nox est; at sol non lucet; nox igitur est. Atq; hi sunt primæ figuræ. Secundæ autem sunt huiusmodi: Si sol lucet, dies est; non autem est dies; igitur sol nõ lucet: Si sol non lucet, non est dies; at est dies; ergo sol lucet: Si sol lucet, non est nox; at est nox; igitur sol non lucet: Si sol non lucet, nox est; non est autem nox; igitur sol lucet. De conditionalibus negatiuis, in quibus nimirum conditionalis particula negatur, nihil in præsentia dicemus, quia ferè non sunt in vsu.*

In singulis figuris sunt quatuor modi.

Copulatiui syllog. affirmatiui nulli sunt. Aduerte.

COPVLATIVI *autem affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si enim ita dicas, Socrates est philosophus, & est bonus vir, igitur est philosophus; vel, igitur est bonus vir: nõ feceris syllogismos, sed enthyme-*

rhymemata quædam conditionalium ſyllogiſmorum, in quibus videntur deeſſe hæ maiores propoſitiones: Si Socrates eſt philoſophus, & eſt bonus vir, eſt philoſophus: Si Socrates eſt philoſophus, & eſt bonus vir, eſt bonus vir.

IN negatiuis autem vna tantùm figura eſſe videtur, in qua nimirum altera pars propoſitionis ponitur, vt altera tollatur. Exemplum: Non & dies eſt, & nox eſt; eſt autem dies; nox igitur non eſt: vel, eſt autem nox, non eſt igitur dies. Nam qui alteram tollit, vt alteram ponat, non rectè concludit: vt ſi dicas; Non & Socrates deambulat, & ſedet; non deambulat autem; igitur ſedet: vel, non ſedet autem, igitur deambulat. poteſt enim cubare. Huius generis tres ſunt modi. Aut enim vtraque pars propoſitionis affirmat, vt in propoſito exemplo cernis: aut vtraque negat; vt ſi dicas, Non & Socrates non dormit, & non vigilat; non dormit autem; ergo vigilat: vel, non vigilat autem, ergo dormit. aut altera pars affirmat, altera negat: vt ſi dicas, Non & Socrates deambulat, & non mouetur; deambulat autem; ergo mouetur: vel, non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit, ſi prior pars propoſitionis neget, poſterior affirmet: vt ſi diceres, Non & Socrates nõ mouetur, & deambulat; non mouetur autem; ergo nõ deambulat: vel, deambulat aũt; ergo mouetur. In his omnibus.

Copulatiuorum negantium vna eſt figura, modi verò tres.

Vna ſublata parte non ſtatim ponitur altera.

nibus, vt dixi, posita vna parte, statim tollitur altera.

Disiunctiuorum syllog. duplex figura apud veteres, modi cuiusque tres.

IN disiunctiuis denique affirmatiuis, hoc est, in quibus disiunctiua particula non negatur (reliquum etenim genus, vt minus vsurpatũ omittimus) duplex est figura; si modò disiunctio sit ex repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partem, vt alteram tollat: posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut enim vtraque pars propositionis affirmat: vt si dicas, Aut dies est, aut nox est; est autem dies; ergo non est nox: vel, est autem nox; ergo non est dies. aut vtraq; negat: vt si dicas, Aut dies nõ est, aut nox non est; non est autem dies; ergo nox est: vel, non est autem nox; ergo dies est. aut altera pars affirmat, altera negat: vt, Aut dies est, aut sol non lucet; dies autem est; ergo sol lucet, &c. Atq; hæc exempla ad priorem figuram pertinẽt. Posterioris hæc sunt: Aut dies est, aut nox est; non est autem dies; ergo nox est: vel, non est autem nox; ergo dies est: Aut dies non est, aut nox nõn est; est autem dies; ergo non est nox: vel, est autem nox, ergo non est dies. & sic in cæteris.

CVM autem disiunctio non est ex repugnantibus; vt, Aut Miloni insidias fecit Clodius, aut Clodio Milo: sola posterior figura apta est. Nam si disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loqui-

quimur) eſt vera, altera autem pars eſt falſa: dubium non eſt, quin altera ſit vera: alioqui tota propoſitio eſſet falſa. Non tamẽ ſi altera pars veræ diſiunctionis vera eſt, ſtatim altera falſa erit; cùm vtraq; vera eſſe poſſit: vt ex iis quæ ſuprà diximus, perſpicuum eſt. Hæc de ſyllogiſmis hypotheticis ſatis eſſe vidẽtur. Reliqua enim ferè, quæ in hac re dici poſſunt, ſpinoſa admodum ſunt, & parum frugifera: quorum apud Boëthium latiſſimus patet campus. Reliquum eſt igitur, vt quoniam de ſyllogiſmo iam diximus, cætera tria argumentationum genera perſequamur.

Lib. 3. cap. 17.

In lib. de ſyllog. hypoth. & lib. 5. in top. Cic.

De enthymemate.

CAP. XXXIII.

ENTHYMEMA *dicitur apud Ariſtotelem,* ſyllogiſmus imperfectus; *non ea quidẽ ſignificatione, qua omnes, qui non ſunt per ſe noti ac euidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis ſyllogiſmis ſuperiùs loquuti ſumus) ſed quia in eo altera ſumptio prætermittitur. Exempla:*

2. prio. 27.

Virtus eſt, qua nemo malè vti poteſt,
Igitur virtus eſt ſimpliciter bona.

Item:

Id quo nemo malè vti poteſt, eſt ſimpliciter bonum,
Igitur virtus eſt ſimpliciter bona.

IN priori deest propositio, in posteriori assumptio. Unde Boëthius explicans quo pacto enthymema dicatur imperfectus syllogismus: Enthymema, *inquit*, est oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis, infertur festinata conclusio. *Quòd verò Aristoteles adiungit, enthymema esse ex verisimilibus, aut signis; ita accipiendum est, quasi frequentiùs ita accidat. Quia enim sæpius Oratores quàm Dialectici & Philosophi enthymematis vtuntur, efficitur, vt ferè enthymemata ex verisimilibus aut signis, quæ oratoribus sunt familiaria, concludantur.*

2. de differ. top.

Loco citato.

QVIA verò omnis sententia, teste Cicerone, enthymema *vocatur, dicam quo pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theodecten libro ait*, sententiam *esse enunciationem de re aliqua vniuersali, quæ amplectenda sit, aut vitanda: atque hanc esse partem enthymematis, nunc quidem integrantem; veluti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nunc verò subiectam, quæ verè est enthymema; vt si dicas, Non est mortalibus fouenda ira immortalis. Quod enim dicitur Mortalibus, obiter innuit antecedens; quasi dictum sit, Homines sunt mortales, non est igitur illis fouenda ira immortalis. Itaque sententia, in quibus ratio obiter inseritur, sunt enthymemata: cætera, vel conclusiones, vel acci-*

De sententia.

In top.

Cap. 21.

accidentia tantùm enthymematũ dicenda ſunt. Sed vt Homerus propter excellentiam commune poëtarum nomen effecit apud Græcos ſuum: ſic, cùm omnis ſententia (in qua ratio inſeritur) enthymema dicatur, quia videtur ea quæ ex repugnantibus conficitur, acutiſſima, ſola hæc propriè nomen commune poſſidet: vt, Quem quis non accuſat, damnat? Cicer. ibidem.

VERVM ſi ratio vocabuli habeatur, non modò omnis ſententia, ſed etiam quæcunq; mentis conceptio enthymema appellari poteſt. Dicitur enim enthymema, Quintiliano interprete, commentum, & commentatio: *Boëthio verò,* animi conceptio. *Quo nomine videtur hoc argumentationis genus appellatum, vt ab exemplo, quod eſt alterum genus popularis argumentationis, diſtingueretur. Exemplum enim ex re ſingulari ſenſui ſubiecta contendit aliquid efficere: enthymema verò ex ratione communi, quam animus apud ſe excogitat. Id quod Ariſtoteles docet:* Per exempla, *inquit*, & fabulas faciliùs diſcitur. Sunt etenim quæ explorata habeantur, & particularia ſint. Enthymemata verò demonſtrationes ſunt ex vniuerſalibus, quæ minus quàm particularia nouimus, &c. *Quo minus mihi ſit veriſimile, propterea hanc argumentationis*

Lib. 5. cap. 10.

Lib. 5. in top. Cicer. Cur hoc argumentationis genus dictum ſit enthymema.

In problẽ. ſect. 18. quæſt. 3.

Alia ratio minus verisimilis.

formulam enthymema fuisse nominatam, quòd ἐν θυμῷ, hoc est in animo, maneat illa sumptio quæ prætermittitur, vt quidam volunt.

De Inductione.

CAP. XXXIV.

INDVCTIO est à singularibus ad vniuersalia progressio: vt, *Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur, igitur omne viuẽs nutritur*: item, *Nec Crœso aurum, nec vires Achilli, nec Demosthenis eloquentia, nec Alexandro gloria fœlicitatem afferre potuerũt; & sic res habet in cæteris rebus caducis: nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus, fœlix esse vnquam possit. Fit itaq; inductio, tum affirmando, tum negando. Fit etiam non modò cùm ex singularibus ad vniuersalia progredimur, sed etiam cùm ex quocunque genere partium totum concludimus: vt si totum corpus morbo laborare, ex singularum partium ægrotatione colligas. Verùm quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio: modò nomine singularium non tantùm intelligas ea quæ verè singularia sunt, sed etiam quæ minus vniuersalia.*

1. Top. 10.

Quæ sit præstantior inductio.

HOC inductionis genus ea de causa Socrati, vt primo autori, tribuit Aristoteles: quia Socrates primus quæsiuit ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularibus inductione colligebat.

1. meta. 6. & 13. meta. 4.

Quam

Quam autem vim habeat inductio, alia loco dicemus: certè populari sensui est valde accommodata. In ea tamen diligenter curandum est, ne quæ pars prætermittatur. Aut igitur omnes numerandæ sunt; aut si tam multæ existant, vt vel numerari omnino, vel facilè, ac sine fastidio non possint, paucis quibusdam recensitis, addenda sunt hæc verba: Et ita in reliquis, aut similia.

1. top. 10. Præceptũ inducendi.

SI verò huiusmodi verba addideris, antecedens q̃ & consequẽns eisdem præcisè terminis cõstiterint; tum demùm inductio erit consequentia formalis: vt si dicas, Hic ignis vrit, & ille ignis vrit, & ita reliqui ignes; igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto & antecedens & consequens erunt duæ enunciationes æquipollentes, vt patet ex supradictis: à quarum altera ad alteram est formalis consequentia, vt etiam ex dictis perspicuũ est. Sed, vt verum fatear, huiusmodi inductiones, non sunt argumentationes: vt ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus: quia propter similitudinem, quam habent cum iis inductionibus, quæ argumentationes sunt, & definiri simul, & argumentationes vocari consueuerunt.

Quæ inductiones sint consequentiæ formales.

Lib. 3. cap. 7.

Hoc lib. cap. 3.

Cap. 1. & 6.

De Exemplo.

CAP. XXXV.

Exemplũ quid.

EXEMPLVM est oratio, in qua singulare aliquid ex vno, aut perpaucis similibus confirmari contenditur. *Hoc verò duplex est. Alterum rei gestæ auctoritate, alterũ fictæ, & vt gestæ commemoratione nititur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alterum dicitur* Parabole, *id est, collatio: alterum* Apologus. *Exempla primi generis: Darius capta Ægypto, statim in Græciam traiecit: ergo rex Persarum nisi arceatur Ægypto, in Græciam traiiciet. Florentini ciuili dissidio reipublicæ administrationem amiserunt, itemq; Senenses, ac Pisani; ergo & Venetorum Respublica collabetur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secundi generis: Non sibi consulerent vectores, qui gubernatores sorte deligerent; ergo non sibi consulet Respub. quæ sorte creauerit magistratus.*

2. Rhet. ad Theod. 20.

Exemplũ rei gestæ.

Parabole, seu collatio.

Apologus, seu fabula. Apud Arist. ibidem.

TERTII *generis exemplum. Equus olim pascua solus obtinebat: inuasit eam possessionem ceruus, vt pasceret, depopulareturque. Incensus dolore equus cogitabat incommodum suum vlcisci. Adit hominem vt consulat: eum implorat, secum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicãdæ. At homo: Inueni, inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego hasta desumpta dorsum inscen-*

inscendam: ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbauit consilium equus: infrænatus est, equitem recepit in se. Ita loco supplicij de ceruo sumendi, abactus est ipse in seruitutem. Ergo Imerei vereor, ne dum conamini vestras iniurias vlcisci, idem vobis eueniat. Ac frænum quidem iam iniecistis vobis, creato imperatore Phalaride. Quòd si custodes etiam salutis adhibendos ei censetis, ac dorso recipitis, non video cur hoc non sit seruire Phalaridi.

AC primum quidem genus, quoniam res præteritas narrat, ex singularibus conficitur: itemq́ tertium quia ex iis struitur, quæ finguntur præteriisse, at secundum genus sæpe ex rebus vniuersalibus vniuersalia cõcludit. Itaq; exempla primi generis propriè dicuntur exempla, reliqua impropriè.

Exempla primi generis propriè dicuntur exempla.

Comparantur inter se quatuor argumentationum genera.

CAP. XXXVI.

CVM igitur argumentationum quatuor sint genera, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum: prima quidem duo, ex toto confirmant partes: vt, quòd omnis iustitia sit amplectenda, ex eo, quòd omnis virtus est amplectenda. Tertium verò (hoc est, inductio) è contrario ex partibus confirmat totum: vt, quòd omnis iu-

ſtitia ſit amplectenda, eò quòd omnis virtus, quæ æquabiliter res diſtribuuntur, omnisq; ea, quæ ſine iniuria cuiuſquam ſiunt rerum commutationes, amplectendæ ſunt. Quartum denique, quod eſt exemplum, ex parte confirmat partem: vt, quòd Catilina à Cicerone interfici debeat, cùm Gracchus à Scipione interfectus ſit. Atq; prima duo genera plus virium habent, ſuntq; apud eos, qui res diligentius perſequuntur, maioris ponderis: duo poſteriora communi hominum ſenſui magis accommodantur.

Hæc ex Ariſt. 2. prio. 24. & 2. Rhet. ad Theod. 2. & Alex. 1. prior. 4.

PRÆTEREA, *vt enthymema eſt imperfectus ſyllogiſmus; ſic exemplum eſt inductio imperfecta. Deniq;, vt ſyllogiſmus & inductio frequentius vſurpantur à Dialecticis, ſic enthymema & exemplum ab Oratoribus. Vnde fit, vt enthymemata* Oratorij ſyllogiſmi, *exempla* Oratoriæ inductiones *ab Ariſtotele dicantur. Nam etſi Ariſtoteles nomine enthymematũ, quibus Oratores vtuntur, non ſolùm imperfectos & mutilos ſyllogiſmos, ſed etiam perfectos ſiue integros intelligit, vt ex multis locis patet: tamen præcipuè intelligit imperfectos, ſiue non integros; quia familiare ſit Oratoribus, vt eas ſumptiones quæ perſpicuæ ſunt, prætermittant: vt ipſe idem adiungit. Vnde factum videtur, vt enthymema Oratorium definitum ſit apud illum, Syllogiſmus imperfectus ex veriſimilibus, aut ſignis.*

1. top. 10. 2. prio. 27. Non tamẽ eodem modo: quia exemplum non colligit concluſionem inductionis, vt enthymema colligit concluſionem ſyllogiſmi. 1. Rhet. ad Theod. 2. Ibidem & lib. 2. c. 22. Eiſdẽ locis. 2. prio. 27. Boëth. 2. diff. top.

Quan-

QVANQVAM verò tria posteriora genera ex primo, hoc est, ex syllogismo vires accipiant, ad ipsumq3, vt ad caput omnis probationis redigantur: nos tamen de eiusmodi reuocatione nihil hoc loco dicemus; quandoquidem nec de syllogismi coniuncti ad simplicem reductione diximus, ne longior, quàm instituimus, fieret hæc tractatio. Quoniam igitur iudicandi normas, quibus argumentationum formæ præscribuntur, hactenus pro ratione instituti nostri latè persequuti sumus: reliquum est, quod ad hãc partem attinet, vt generalem inueniendorum argumentorum viam aperiamus.

De generali via & ratione medij, argumentíue inueniendi.

CAP. XXXVII.

PRIMVM igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus disserendi prima elementa disposita sunt. Mox rerum, quæ sunt in quæstione definitiones, considerandæ. Tum proprietates, quæ naturas earundem indissolubili societate comitantur, annotandæ. Deniq3, vt paucis multa complectar, consequẽtia & antecedentia eiusmodi rerum, & ea quæ illis repugnãt, spectanda. Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt consequentia, vniuersè affirmãtur, siue necessariò, vt virtus de iusti-

Hæc penè Aristot. 1. prio. 28. Consequentia.

iustitia; siue probabiliter, vt diligere natos, de parentibus. Antecedentia. *Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmãtur res, quarum illa dicũtur antecedentia; siue id necessariò fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu diligentium natos.* Repugnãtia. *Repugnantia deniq; dicimus hoc loco, quæ de rebus, quarum respectu dicũtur repugnantia, affirmari aut nullo modo, aut rarò possunt: vt malum de iustitia, & odisse natos, de parentibus. His positis, cùm quatuor sint genera quæstionum, quæ proponi possunt, vniuersè affirmantes, in parte affirmantes, vniuersè negantes, & in parte negantes: quatuor documentis complecti possumus generalem inueniendi medij, argumentiue rationem.* Hæc ex Arist.

PRIMVM *documentum: Vt quæstio vniuersalis affirmatiua confirmetur, quærendum est aliquid, quod idem sit antecedens prædicati, & consequens subiecti. Exempli causa, si proposita sit quæstio, Omnísne iustitia sit laudanda, an non? cuius partem affirmatiuam velis probare, accipe virtutem, de qua vniuersè affirmatur laudandum, quæq; vniuersè affirmatur de iustitia, & confirmabis institutum in Barbara, hoc modo: Omnis virtus est laudanda, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est laudanda.* 1. Prio. 29. Vniuersalis affirmatiua quo argumẽto confirmari debeat.

SECVN-

SECVNDVM: *Vt quæstio particularis affirmatiua confirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens prædicati & subiecti, aut consequens prædicati, & antecedens subiecti. Hac arte probabis, quandam substantiam esse viuentem, vel sumpto animali pro argumento, vt propositum concludas in tertia figura, veluti hoc modo: Omne animal est viuens, omne animal est substantia, ergo quædam substantia est viuens. vel sumpto corpore pro medio, vt cõcludas indirectè in prima figura, hoc modo: Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, igitur quædam substantia est viuens.*

Particularis affirmatiua quo argu. confirmetur.

TERTIVM: *Vt quæstio vniuersalis negatiua confirmetur, quærẽdum est medium, quod idem sit consequens subiecti, & repugnans prædicati; aut contrà, consequens prædicati, & repugnans subiecti. Hoc documento probabis, nullum hominem esse lapidem, vel sumpto animali pro argumento, vt concludas in Celarent, aut Cesare, hoc modo: Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis: Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis. vel sumpto sensus experte p medio, vt cõcludas in Celãtes, aut Camestres, hoc modo: Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus expers, igitur nullus homo est lapis: Omnis*

Vniuersalis negatiua quo argu. conf.

Omnis lapis est sensus expers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus homo est lapis.

Particularis negatiua quo argu. conf.

QVARTVM: *Vt quæstio particularis negatiua confirmetur, quærendum est medium, quod idem sit antecedens subiecti, & repugnans prædicati. Hoc pacto probabis, quãdam substantiam non esse viuentem, sumpto lapide pro argumento, concludendoq; in prima figura, hoc modo: Nullus lapis est viuens, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens. in secunda, hoc modo: Nullum viuens est lapis, quædam substantia est lapis, igitur quædam substantia non est viuens. in tertia, hoc modo: Nullus lapis est viuens, omnis lapis est substantia, igitur quædam substantia non est viuens. Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione videntur satis.*

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM,

LIBER SEPTIMVS.

Diuiſio ſyllogiſmi ſimplicis in quatuor genera.

CAPVT I.

SED miſſis iam hoc loco tribus poſterioribus argumẽtationum formis, itemq; ſyllogiſmo hypothetico: de Demonſtratiuo, Dialectico, Pſeudographo, & Sophiſtico (in quos ſyllogiſmus ſimplex ab Ariſtotele diuiditur) deinceps diſſeramus. Naſcuntur hæc quatuor genera ex quadruplici materia ſyllogiſmi, de qua ſuperiori libro mentionem fecimus. Aut enim ſumptiones ſunt neceſſariæ; vt, Omne totum eſt maius ſua parte, Omnis homo eſt rationis particeps: aut probabiles; vt, Malè parta malè dilabũtur, Obſequium amicos, veritas odium parit: aut videntur neceſſariæ, ſed non ſunt; vt, Ex nihilo nihil producitur, Quorũ circumſcriptiones ſunt æquales,

1. Top. 1.

Cap. 9.

Quadruplex materia ſyllogiſ. ſimplicis.

les, ipſa ſunt æqualia: aut vidẽtur probabiles, nec ſunt; vt, Quicquid non amiſiſti habes, Non eſt relinquendum præſens bonum pro futuro.

Ex *primis itaq; ſit* ſyllogiſmus Demonſtratiuus, *ſiue* Demõſtratio; *ex ſecundis*, ſyllogiſmus Dialecticus; *ex tertiis*, Pſeudographus, *qui veram mentitur Demonſtrationem*; *ex quartis*, Sophiſticus, *quia Dialecticum ſyllogiſmum fallaciter imitatur. Ac demonſtrationis finis eſt, efficere ſcientiam*; *ſyllogiſmi Dialectici, gignere opinionem*; *pſeudographi, errorem (hoc eſt, falſam in modum ſcientiæ exiſtimationem;) ſophiſtici, deceptionem. Vnde fit, vt priora duo genera explicanda ſint, vt illis vtamur*; *poſteriora, vt ea cùm ipſi vitare, tum ab aliis propoſita refellere poſſimus.*

Fines Demonſtrationis, ſyllog. Dialect. Pſeudo. & Sophiſt.

De demonſtratione.

CAP. II.

DEMONSTRATIO *igitur duplex eſt: altera, qua oſtenditur ita eſſe duntaxat, vt concluſio enunciat, quæ propterea dicitur demõſtratio Quòd ſit; vulgò*, demonſtratio Quia: *altera, qua oſtenditur propter quid ita ſit, quæ vocatur* Propter quid. *Demonſtratio* Quòd ſit, *aſſumit pro argumento effectum, aut cauſam remotam. Effectum quidem, vt ſi demonſtres lunam deficere, eo quòd cùm plena ſit, nullúmque inter*

Duplex demõſtratio. 1. Poſt. 10.

Demõſtratio Quòd ſit ſiue Quia.

inter nos & ipſam ſit obſtaculum, nullam facit vmbram. Cauſam verò remotam, vt ſi demonſtres lunam deficere, quia ſol opponitur illi per diametrum mundi. 2.Poſt.9.

DEMONSTRATIO Propter quid, *aſſumit pro medio cauſam proximã: vt ſi illud ipſum (lunam inquam deficere) oſtendas, quia terra interpoſita eſt inter ipſam & ſolem; & hominem eſſe diſciplinæ capacem, quia eſt rationis particeps. Hoc genus demonſtrationis, quod ab Ariſt. tum* φιλοσόφημα *(quaſi dicas, Philoſophorũ propria ratio) tum etiam* demonſtratio *ſimpliciter ac abſolutè dicitur, hoc modo eodem auctore definitur: Demonſtratio eſt ſyllogiſmus efficiẽs ſcientiam. Scire autẽ ſimpliciter (vt paucis, quæ ille pluribus dicit, complectar) eſt effectum neceſſarium per proximam cauſam, vt cauſam, cognoſcere: quod in exemplis nunc adductis licet intueri. Ita diſtinguitur Demonſtratio* Propter quid, *non ſolùm à ſyllogiſmo ſophiſtico, qui efficit deceptionem; à pſeudographo, qui gignit errorem; à Dialectico, qui opinionem: ſed etiam à demonſtratione* Quòd ſit, *quæ id modò efficit, vt aliquid cognoſcamus per effectum, aut cauſam remotam, vt dictum eſt.*

Demõſtratio Propter quid. 1.Top.4. 1.Poſt.2. Ibidem. Ibidem. Prior definitio demonſt. Propter quid.

DEFINITVR *etiã hoc modo: Demonſtratio eſt ratiocinatio, quæ conſtat ex omnino veris, neceſſariiſue, ex primis ſeu immediatis, ex prioribus* Ibidem. Poſterior definitio.

bus ac notioribus natura, & continentibus cauſam concluſionis. Ex neceſſariis *quidem: quia etſi id quod neceſſarium eſt, ex non neceſſariis colligi poteſt; percipi tamen, ac cognoſci, niſi ex*
1.Poſt.6. *neceſſariis, non poteſt.* Ex immediatis *autem, hoc eſt, indemonſtrabilibus: quia ſi ſumptio aliqua fuerit demõſtrabilis: necdum tamen demon-*
1.Poſt.2. *ſtrata, non erit vtique conceſſa, ſaltem firmiſſimo aſſenſu, & planè euidenti, qualem requirũt ſumptiones demonſtrationis. Si tamen ſumptiones fuerint demonſtrabiles, ſed iam ſimpliciter demonſtratæ, erunt haud dubiè aptæ ad demõſtra-*
1.Top.1. *tionem* Propter quid. *Quod Ariſtoteles alibi explicans ait,* Demonſtrationem eſſe, cùm ex veris ac primis ſyllogiſmus conficitur, aut ex iis quæ per prima & vera ſuę cognitionis principium acceperunt. Ex prioribus verò, *& notioribus natura; quia ex cauſis.*
1.Poſt.2. *Cauſæ ſiquidem priores ſunt, ac notiores natura, quàm effecta: quanquam noſtra cognitione, quæ ab externis rerum accidentibus ad intimas rerum naturas proficiſcitur, priora & notiora ſint effecta quàm cauſæ. Deniq;* ex continentibus cauſam concluſionis: *quia ſcire ſimpliciter, vt dictum eſt, eſt per cauſam cognoſcere.*

De

De principiis & conclusione demonstrationis.

CAP. III.

EX *dictis patet, sumptiones demonstrationis, quæ* principia demonstrationis *dicuntur, aut indemonstrabiles esse debere, aut iam demonstratas: quæ autem sunt indemonstrabiles, per se notas esse oportere, alioqui essent ignotæ. Hinc fit, vt duo sint prænoscenda de principiis demonstrationis, vt docet Aristoteles: alterum,* 1.Top.1. *quid extrema illorum significent: alterum, quòd ipsa principia sint, hoc est, quòd vera sint.*

PROPOSITIONES *per se notæ, dicuntur* Propositiones per se notæ. *ab Aristotele pronunciata necessaria, adeò perspicuæ veritatis, vt si terminorum modò significationem teneas, statim illis assentiaris: & alibi,* 1.Post.3. & 8. *Quæ non per alia, sed per se ipsa fidem habent.* 1.Top.1.

HARVM *quædam dicuntur principia communia, vel omnibus scientiis; vt, Impossibile est* Principia cõmunia. *quicquam simul esse, & non esse: vel quibusdam; vt, Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanẽt sunt æqualia: quædam propria vni scientiæ; vt,* 1.Post.8. *Natura est principium motus & quietis, Punctus est cuius pars non est, habet q3 situm in magnitudine. Atq3 illa dicuntur ἀξιώματα, seu* Principia propria. Dignitates. *dignitates; hæc, positiones. Conclusio autem de-* Positiones. Conclusio

demõſtrationis. 1.Poſt.6. & 7. *monſtrationis* Propter quid, *etſi debet eſſe neceſſaria, & per ſe, quemadmodum & ſumptiones: non debet tamen eſſe per ſe nota. Hoc enim pacto eſſet indemonſtrabilis, cùm tamen demonſtrabilis eſſe debeat.*

Enũciatio per ſe duobus modis. 1.Poſt.4. DVOBVS *autem modis dicitur enunciatio aliqua per ſe: vel quia prædicatum eſt ratio definitióue eſſentialis ſubiecti, aut ad eam pertinet; vt, Homo eſt animal rationale, Homo eſt ſubſtantia corporea: vel quia ſubiectum pertinet ad rationem prædicati; vt, Homo eſt diſciplinæ capax, Animal rationale eſt diſciplinæ capax. Hæc de Demonſtratione, & principiis, ac concluſione demonſtrationis ſint ſatis: nunc de quæſtione demonſtranda, deq; inuentione medij, argumentiúe ad eam oſtendendam breuiter dicamus.*

De quæſtione demonſtranda, & partibus eius.

CAP. IV.

Quot ſunt q̃ſtiones, quæ demonſtrari poſſunt. Et 2.poſt. Quæſtio, Quid res ſit, cur hîc omittatur. QVAESTIONES *quæ demonſtrari poſſunt, tres ſunt. Prima eſt,* An res ſit: *vt, Sitne cœlum nonum. Altera,* Qualis ſit: *vt, An cœlum octauum ſit rotundum. Tertia,* Propter quid talis ſit: *vt, Propter quid cœli omnes ſint rotundi. Nam quæſtio,* Quid res ſit, *quam Ariſtoteles ſecundam facit, ſola definitióne propriè tractatur. Prima & ſecunda poſſunt demonſtrari de-*

ri demonſtratione Quòd ſit: vt, cœlum nonum eſſe, ex motu quem in octauo efficere conſpicitur: & octauum eſſe rotundum, ex eo quòd omnia aſtra, quæ fixa appellantur, videntur æqualis magnitudinis in quocunque meridiano. Tertia verò non poteſt demonſtrari, niſi demõſtratione Propter quid: vt, omnes cœlos eſſe rotundos, quò poſſint hoc pacto, in orbem moueri, motibuſq; inter ſe diſcrepantibus & quibuſdam penè contrariis. Quo demonſtrationis genere quæque oſtendi poſſint.

OMNIS autem quæſtio duas habet partes integrãtes. Altera eſt ſubiectum, quod & datum, & conceſſum, iccirco appellatur: quia ante quàm fiat demõſtratio, prænoſſe debemus quòd ſit (vt ait Ariſtoteles) hoc eſt, quòd non ſit apertè res impoßibilis. De rebus enim, quas planè compertum habemus, non poſſe cohærere in rerum natura, nemo aggreditur demõſtrationem. Altera eſt prædicatum, quod potißimùm eſt proprietas aliqua ſubiecti: qua de cauſa tum paſſio, tum affectio vocatur: dicitur etiam quæſitum, quòd quæramus, ob quam cauſam ſubiecto conueniat; aut, num omnino conueniat. Proinde non eſt neceſſe, vt prænoſcamus paßionem ſeu affectionem eſſe, ſed tantùm quid vocabulum ſignificet: id quod commune eſt omnibus ſimplicibus partibus demonſtrationis. Partes duæ cuiuſque q̃ſtionis. 1. Poſt. 1. & 8. Paſſio. Locis citatis.

De inuentione medij, argumentíue demonſtratiui.

CAP. V.

De inuentione medij demõſtratiui.

QVIA *igitur nulla quæſtio demonſtrari poteſt, niſi priùs quæratur medium, argumẽtúmue, ad demonſtrationem conficiendam; argumenta verò, niſi certis notatis locis, inueniri facilè non poſſunt: dicendum eſt nunc, quid ſit argumentum demonſtratiuum, quotq; ſint loci, vnde huiuſmodi argumenta erui queant.*

Argumentum demõſtratiuum.

ARGVMENTVM itaque demonſtratiuum, eſt neceſſarium inuẽtum ad faciendam fidem: *hoc eſt, medium quod cum prædicato & ſubiecto quæſtionis neceſſariam habet connexionem, eiuſq; quod confirmandum proponitur, perfectam efficit perſuaſionem. Loci verò quos demonſtrator perſcrutari debet, vt huiuſmodi argumenta inueniat, tres ſunt. Primus eſt effectorum: qui quidem publicus penè eſt, propriuſq; eorum argumẽtorum, ex quibus demonſtratio* Quòd ſit, *conficitur.*

Primus locus.

Secundus.

ALTER *locus eſt cauſarũ, paucioribus quidem peruius, ſed ex quo ad vtrunque genus demonſtrationis, argumẽta depromi poſſint. Nam ex cauſis remotis fit demonſtratio* Quòd ſit; *ex proximis,* Propter quid, *vt dictum eſt. Sumet autem vnuſquiſq; artifex ex hoc loco eas cauſas, quas*

Vſus huius loci varius.

quas in rebus quas tractat, reperiri animaduerterit. Proinde physicus accipiet quauis causarum genera, quoniam in rebus naturalibus, de quibus differit, omnes causæ cernuntur. Metaphysicus omittet causam materialem: quia res supernaturales, quas contemplatur, materiæ sunt expertes. Moralis philosophus potissimùm vtetur fine: quia bonitas & peruersitas actionum humanarum, de quibus ipse agit, ex fine quem sibi quisq; proponit, præcipuè nascuntur. Sic cæteri artifices, pro ratione rerum quas pertractant, causas deligere curabunt.

2. Phys. 7.

7. Eth. 7.

Finis est principiũ in actibus.

TERTIVS *locus, quo maximè vtuntur Mathematici, est locus definitionis. Ex quo vtrique etiam generi, demonstrationis argumenta suppeditantur. Nam cùm passiones, quæ eidem subiecto conueniunt, ordine quodam ab eius essentia profluant, vt grauiter & doctè ostendunt Metaphysici (vt à natura intellectiua primùm intellectus, deinde voluntas; & à natura sensitiua, proximè sensus, deinde appetitus:) efficitur, vt principia essentiæ subiecti, quæ definitione subiecti continentur, sint causa proxima primæ passionis; & hæc secundæ, & secunda tertiæ: sicq; fieri posse, vt per definitionem subiecti ostendatur prima passio demonstratione* Propter quid, *secũda verò demonstratione* Quod sit: *pariq; ratione, vt secunda demonstretur per primam, demõ-*

Tertius.

Passiones ordine profluunt ab essentia subiecti.

ſtratione Propter quid, *tertia verò demõſtratione* Quòd ſit, *& cætera eodẽ ordine. Sed quoniam hi tres loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulò infrius agendum eſt, inde poterit quiſq; accipere, quæ hic fortaſſe deſiderabit. Quanquam ea quæ ad demonſtrationem pertinent, maioris momenti ſunt, quàm vt nouitij ex hoc libello pleniorẽ intelligentiam debeant requirere.*

Hi loci cõtinentur inter Dialecticos.

De ſyllogiſmo Dialectico.

CAP. VI.

Dialecticus ſyllogiſmus qd. 1. Top. 1.

DIALECTICVS ſyllogiſmus eſt, qui ex probabilibus concluditur. *Sunt autem* probabilia, *quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut ſapientibus; atq; his vel omnibus, vel plurimis, vel ſpectatiſſimis: modò non ſint παρὰ δόξα, id eſt, præter omnium opinionem.* Omnibus: *vt, Parentes diligere natos ſuos, Obſequium amicos conciliare.* Plurimis: *vt, Opes magno ſtudio eſſe conquirendas; Par pari referendum.* Omnibus ſapientibus: *vt, Præſtantiora bona eſſe, quæ in animo ſunt, quàm quæ in corpore, aut rebus externis; Melius eſſe ratione duci, quàm fortuna.* Plurimis autem: *vt, Animos hominum eſſe immortales; Fœlicitatem non eſſe in voluptate poſitam.* Spectatiſsimis: *vt, Mundum cœpiſſe, quod dicit Plato; & omnia*

Probabilia. Ibidem. 1. Top. 8.

Hæc Philoſophis erant probabilia, à nobis tamen fide tenẽtur orthodoxa.

conti-

continẽter fluere, ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur iis qui sapientißimi habentur, vt sint contra omnium opinionem, non numerantur in probabilibus: quale est illud Parmenidis & Meliſſi, Omnia esse vnum: *& illud Zenonis*, Nil moueri posse.

PROBABILIA *porrò, aut sunt per se probabilia, aut per alia. Per se probabilia dicũtur, quæ non egent confirmatione, sed simulatq; proponũtur, approbari solent: vt, Melius regi Rempub. à viris probis quàm improbis. Per alia approbantur: vt, Melius gubernari Rempublicam vno principe, quàm indicio multitudinis. Cùm ergo audis*, Dialecticum syllogiſmum esse eum, qui ex probabilibus concluditur: *intellige verba*, Ex probabilibus, *in numero etiam singulari; quaſi dictum ſit: Ex vtraque ſumptione probabili, aut ex altera ſaltem. Potest enim altera esse neceſſaria, & altera probabilis: vt ſi dicas, Qui vitia reprehẽdunt, odium ſibi conflant; qui autem furta & homicidia inſectantur, vitia reprehendunt, igitur qui furta & homicidia inſectantur, odium ſibi conflant. Hic maior propoſitio est probabilis, ſed minor neceſſaria. Quinetiam in hoc ſyllogiſmorum genere vtraq; ſumptio potest esse neceſſaria, ſi altera ſaltem non ſumatur vt neceſſaria, ſed vt probabilis duntaxat.* 1. Post. 26.

ANIMADVERTENDVM *est autem, Dialecticum syllogismũ* Epicherema *etiam, quasi dicas,* Aggressionem, *vocari ab Aristotele: eo quòd ad disputationem cum altero ineundam maximè est promptus & idoneus. Pressius tamẽ hoc nomen à quibusdam vsurpatur, pro breui scilicet, & vehementi ratione probabili, vna præsertim propositione cõprehensa: vt si dicas, Num mater filium occidisset?*

8. Top. 4.

De propositione, ac quæstione Dialectica.

CAP. VII.

Propositio Dialectica.

PROPOSITIO *igitur Dialectica, est interrogatio probabilis: hoc est, quæ apertè interrogat id q̃ videtur omnibus, aut plurimis, &c. vt: Nónne diligunt parentes natos suos? &c. Dicitur* interrogatio: *quia cùm nõ sit necessaria, aut certè non videatur, cogitur is qui disputationem cum altero transigit, petere ab eo, an veram propositionem existimet: ne, si ex non concessis argumentetur, frustra omnem ratiocinandi laborem suscipiat. Dicitur autem* apertè interrogare id, *quod videtur omnibus aut plurimis, &c. qui vnam duntaxat interrogationis notam exprimit, eamq̃ solam contradictionis partem expressè proponit, quæ probabilis habetur, vt patet in tradito exemplo: quanquam tacitè alteram*

1. Top. 8.

1. Top. 3.

alteram etiam tum rogandi notam, tum contradictionis partem implicitè continet.

VERVM *enimuerò etsi propositio dialectica, quærenti sit interrogatio totius contradictionis: ratiocinanti tamen, est sumptio eius partis quæ probabilis videtur, vt ait Aristoteles. Sic probare niteretur Epicurus, omnem voluptatem esse bonam: An non putas, quicquid secundùm naturam est, esse bonum? Nónne omnis voluptas est secundùm naturam; Quæ si alius admisisset, tum ille sic concluderet: Quicquid secundùm naturã est, id bonum est; omnis autem voluptas secundùm naturã est; igitur omnis voluptas bona est.* 2. peri. 2. & 1. pri. 1. Ibidem.

QVAESTIO *verò dialectica, problemáue dialecticum, est theorema, de quo aut neutram in partem sentiunt homines, aut contrà plerique ac sapientes, aut sapientes contrà ac plerique, aut vtrique ipsi secum discordant. Dicitur* theorema, *quasi consideratione dignum: quia cùm non sit exploratum, sed ambiguum, duplici interrogationis nota, vt vtraque ex parte expendatur, efferri solet. hac nimirũ formula: Vtrum fœlicitas posita sit in actione virtutis, necne? aut alia simili.* Quid quæstio dialectica. 1. top. 9. 1. top. 3.

QVANQVAM *breuitatis causa sæpe in huiusmodi quæstionibus vna duntaxat interrogãdi nota exprimitur: vt, Sítne mundus infinitus? quod etiam in iis, quæ, vt demonstrentur, proponuntur, ferè fieri consueuit. Quæstio de qua neu-*

tram in partem ſentiunt homines, eſt huiuſmodi: Sintne ſtellæ pares, an non? Quæſtio de qua contendunt ſapientes cum pleriſque eſt, veluti ſi proponatur: Vtrum ſol ſit multis partibus maior toto terrarum orbe, an non? Quæſtio de qua pleriq; inter ſe certãt, huiuſmodi eſſe poteſt: Sintne honòres anteponendi opibus, an contrà? Quæſtio, de qua diſſident ſapientes inter ſe, eſt velut hæc: Sintne cæli ex eadem materia compoſiti, ex qua elementa conſtant, an ex alia?

Diuiſiones quædam communes propoſitionibus & quæſtionibus dialecticis.

CAP. VIII.

Quatuor genera propoſitionum & quæſtionum.

CVM autem omnis interrogatio categorica roget, num prædicatum aliquod alicui cõueniat ſubiecto; omne autem prædicatum ſit definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens eius ſubiecti, cui conuenit, aut ad horum aliquod reuocetur: efficitur, vt omnis propoſitio, omnisq; quæſtio dialectica, aut ſit definitionis, aut proprij, aut generis, aut accidentis, aut certè ad aliquod ex his quatuor generibus redigatur.

1. Top. 3.

ANIMADVERTENDVM eſt tamen, hau ſiue propoſitiones, ſiue quæſtiones, duobus modis rogare poſſe, ſitne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens? Altero, ſi a-

per-

pertè id quærant, expresso nimirum nomine definitionis, aut proprij, aut generis, aut accidentis in hunc modũ: Estne animal rationale, definitio hominis? Estne proprium hominis, esse disciplinæ capax? Estne animal genus hippocentauri, annon? Estne intelligere accidens Deo, annon? Altero, si non apertè id quæratur, sed tamen ex ipso quærendi modo facilè intelligatur: vt si dicas, Estne animus id ipsum quod numerus se ipsum mouens? Solusne homo est memoria præditus? Nónne homo est quoddã animal? Nónne is qui cæcus est, potuit respicere? Idem namq; videtur esse, quærere, Num animus sit id ipsum quod numerus se ipsum mouens? &c. atq; expresse rogare, Num animi definitio sit numerus se ipsum mouens? Num memoria præditum esse, sit proprium hominis? Num animal sit genus hominis? Num cæcum esse, sit accidens hominis?

QVOD si interrogationes nec priori, nec posteriori modo rogent, sitne aliquid definitio alicuius, aut proprium, aut genus, aut accidens? sed simpliciter quærant, num aliquid alicui conueniat? vt, Num apes sint prudẽtes? Num crocodili plorare possint? Nũ Zoophyta sint animalia? Nũ angeli sint animalia rationalia? (quæ interrogationes propter ipsam simplicem quærẽdi formam, simplicis inhærentiæ vocari solent:) si hoc, inquã, pacto proponantur, in propositionibus & quæstioni-

Quæstio simplicis inhærentiæ, & quæstio accidentis.

1. top. 5. & 2. top. 2. & 4. top. 1. & 7. top. 3.

ſtionibus accidentis *numeranda erunt. Non tamen qua ratione accidens à cæteris tribus prædicatorum generibus diſtinguitur, ſed qua funditur ad omnia, quæ quoquo modo alicui* accidunt, *id eſt, conueniunt: quo pacto* accidentis *vocabulum ſæpiſſimè accipitur. Itaque accidentis interrogatio duo genera propoſitionum & quæſtionum complectitur: alterum accidentis propriè dicti, alterum accidentis fuſiſſimè accepti: quod genus interrogationum latiſſimè omnium patet.*

Ibidem & aliis locis compluribus.

2. top. 3.

A D *propoſitionem quæſtionemq; generis reuocat Ariſtoteles* interrogationem differentiæ generalis, de ſpecie minùs latè patente: *vt, Sitne ſenſus capax, differentia communis homini cum alia re? Numeretúrne homo in ſenſus capacibus? Eodem reuocanda eſt interrogatio ſpeciei de indiuiduo: vt, Sitne homo ſpecies comparatione Antichriſti? Sitne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex hominibus, an non? Eodem quoq; reuocatur interrogatio analogi, de quouis membro. Sed de hac diuiſione ſatis.*

Alia tria genera propoſitionũ & quæſtionũ dialect. 1. top. 9. & 12.

*A*LIA *diuiſione tribuuntur propoſitiones quæſtionesq; dialecticæ in tria genera: in* morales, naturales & logicas. *Morales ſunt: vt, Sitne parentibus potiùs parendum, quàm legibus, ſi diſcrepent? Naturales: vt, Sintne decem cali, an non? Logicæ: vt, Num tres tantùm, an quatuor*

ſint

ſint ſyllogiſmorum figuræ? Ad hæc tria genera quæ materiã attingunt, pertinent aut reuocãtur omnes tum propoſitiones dialecticæ, tum etiam quæſtiones. Sed quoniam de propoſitione ac quæſtione dialectica iam diximus, ſequitur vt ad inuentionem argumentorum, quæ nobis propoſitionum copiam ad omnia quæſtionum genera tractanda ſuppeditabunt, ingrediamur. Priùs tamen quid ſit argumentum dialecticum, quiá loci percurrendi ſint Dialectico, vt facilè reperiat argumenta, exponamus.

De argumento Dialectico & loco.

CAP. IX.

ARGVMENTVM *dialecticum*, eſt probabile inuentum, ad faciendam fidem: *hoc eſt, medium, quod cum prædicato & ſubiecto quæſtionis, aut cum eorum altero probabiliter, hoc eſt, veriſimiliter cõnectitur, vt eius quod confirmandum eſt, aſſenſum quendam non omnino neceſſariũ efficiat. Sic ego interpretor,* Probabile inuentum ad faciendam fidem; *accommodatè ſcilicet ad Ariſtotelis doctrinam: quicquid Cicero, cuius hæc verba ſunt, & alij nonnulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum à demonſtratiuo: cuius naturam in eo poſitam eſſe diximus,* Cicer. in part.

mus, vt cum prædicato & subiecto quæstionis necessaria connexione iungatur, ad perfectam propositi persuasionem.

1. post. 26. Argumenta demonstratiua possunt esse dialectica.

SED quia id quod est necessarium, potest iudicio multorum esse probabile duntaxat; dubium non est, quin argumenta omnia demonstratiua possint esse dialectica, si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantùm cõiungi existimentur. Ex quo fit, vt hac in parte non solùm tradenda sit methodus exquirendi argumenta probabilia, sed etiam necessaria. Quod planè Aristoteles se fecisse in topicis significauit. Nam cùm locos omnes dialecticos tradidisset, statim subiecit, eum locorum campum communem esse Dialectico & Philosopho; *hoc est probabiliter suadenti, & cogenti demonstratione. Et cùm de inuentione medij demonstratiui,*

2. post. 14. *in libris de posteriori resolutione scripsit, ad eam, quam tradiderat in topicis de locis dialecticis tractationem, lectorem misit.*

Initio libri octaui.

PATET igitur, argumentum dialecticum (vt à demonstratiuo distinguitur) esse probabile medium iudicio eius, cui proponitur: etsi reuera sæpenumerò sit necessarium, ac demonstratiuum. Non solùm autem ipsum medium, dicitur argumentum, *sed etiam quælibet sumptio præsertim maior, totumq; antecedens. Qua significatione sæpe Dialectici,* argumenti *nomine vtuntur.*

LOCVS

LOCVS verò perſpicua translatione definitur à Cicerone, Argumenti ſedes. *Vt enim earum (inquit) rerum quæ abſconditæ ſunt, demõſtrato & notato loco, facilis eſt inuentio: ſic cùm perueſtigare argumentum volumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes, è quibus argumenta promuntur. Itaq; licet definire locum*, Argumenti ſedem. *Vocat enim locum Ariſtoteles* Elementum: Idem, *inquit*, elementum dico, & locum. *Cauſa eſt: quia cùm ſimplex ſit, multorum tamen eſt origo, & initium argumentorum. Vnde mox locum definiens*: Elementum, *inquit*, ac locus eſt, in quem multa incidunt enthymemata. *Et Boëthius:* Locus eſt id, vnde ad propoſitam quæſtionem conueniens trahitur argumentum.

Locus quid. In top. 2. Rhet. ad Theod. cap. vlt. Lege Alex. in præfat. top. ex Theophraſto. 1. de diff. top.

De duobus locorum generibus.

CAP. X.

PORRO locus duplex dicitur: Maxima, & Differentia maximæ. *Locus maxima, eſt propoſitio per ſe nota, fidem aliis ſubminiſtrans. Nomen propoſitionis* per ſe notæ *latiùs hîc quàm ſuperiùs, accipitur. Quæcunque enim cognitis terminis ſtatim ſine vlla confirmatione approbatur, per ſe nota hoc loco dicitur: ſiue neceſſaria ſit; vt, Cui non conuenit definitio,*

Boëth. 2. de diff. top. Locus maxima. Cap. 3.

non conuenit definitum, siue probabilis; vt, Quod maxima pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicunt, id verum est.

SVBMINISTRARE aliis fidem, est continere in se vim probationis aliarũ. Exempli causa, propositio prior, quam nunc in exemplum attulimus, dicitur subministrare fidem huic, Sapiens nõ est inuidus: *quia continet totã eius probationem ex definitione prædicati desumptã, hoc modo: Inuidus est, qui bonis affligitur alienis: sapiens verò bonis alienis non affligitur: sapiens igitur inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit sapienti, iccirco nec nomen conuenire concluditur. Posterior verò dicitur subministrare fidem assensionemúe huic propositioni, Prædicamenta sunt decem: quia continet totam eius probationem, ex auctoritate desumptam, hoc modo: Ferè omnes Philosophi dicunt, decem esse prædicamenta: sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propositiones* Maximæ: *quia quælibet continet plurimas, vt prior illa has omnes, Cui non conuenit definitio inuidi, nec nomen conuenit: Cui non conuenit definitio iusti, nec nomen, &c. Posterior verò, has: Quod dicunt maxima pars Iurisperitorum esse iustum, aut iniustum, id iustum, aut iniustum est: Quod ferè omnes Medici dicunt esse salubre, id salubre est, &c.*

Boëth. in top. Cic. & 2. de diff. top.

Maximæ cur hoc nomine dicantur Boëth.

LOCVS

LOCVS differentia maximæ, *est receptaculum plurium maximarum: vt locus definitionis, locus auctoritatis. Siquidem ex loco definitionis, qui primus est huius generis, non solùm eruimus illam maximam, Cui non conuenit definitio, non conuenit definitum: sed etiam hanc, Cui conuenit definitio, conuenit definitum. & plures alias: vt inferiùs apertum erit. Et ex loco auctoritatis, quem extremũ numerabimus, non modò desumitur illa, Quod maxima pars eorum qui in quauis arte versantur, dicunt, id verum est: sed etiam hæc, In vsu loquendi sequenda est vulgi consuetudo. Eodemq; modo ex singulis locis, quos inter hos recensebimus, plures maximæ ducuntur, vt progredientibus perspicuum fiet.*

Locus differentia maximæ.

Cap. seq.

NON *dicuntur autem huiusmodi loci* differentiæ maximarum, *quòd ipsas* maximas *singulatim distinguant (quippe cum vnusquisq; multas complexu suo iungat, vti diximus) sed quòd diuersis* maximarum *classibus diuersam tribuant appellationem. Quæ enim* maximæ *in loco definitionis inueniuntur, dicuntur à definitione; quæ in loco auctoritatis, ab auctoritate: & sic cætera à suis quasi domibus, aliis atq; aliis nominibus appellantur.*

Cur hi loci dicantur differentiæ maximarum.

SI *quis autem hoc loco curiosiùs exquirat, quidnam sit hoc ipsum receptaculum maximarum,*

Quæstio de natura locorum huius generis.

rum, & argumentorum; quidúe hoc nomine translato significetur: verbi causa, Num receptaculum definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectè dicitur) habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo maximè primi loci vim habent; & sic in cæteris: id sanè diligentiùs velle intelligere, inutile in hac locorum tractatione crediderim. Hærent enim in his quasi salebris adolescentium ingenia, nec vtuntur dialectica libertate in ea re, in qua maximè expedita esse debent. Dabitur tamen aliàs accuratiùs hæc explicandi occasio.

Non esse hoc loco curiosiùs tractãdam hanc quæstionem.

AC *priores quidem locos Aristoteles primus inuenit, luculentissimeq; tradidit. Posteriorum verò sic auctor extitit, vt adiiciẽdi aliquid, muniendi ac mutãdi locum posteris reliquerit. Quo factum est, vt alij post eum Philosophi, hac veluti aperta ianua, aptiùs certè & artificiosiùs (vt facilè est, inuentis aliquid adiicere) hoc locorum genus tradiderint. Cùm autem de prioribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus,* Locus à definitione, Locus ab auctoritate, &c. *quasi propositio à definitione, vel ab auctoritate vim habens. At cùm de posterioribus sermo est, aptius loqueris hoc modo,* Locus definitionis, Locus auctoritatis; *quàm si dicas,* Locus à definitione, Locus ab auctoritate: *& sic in cæte-*

Locorum primus autor Aristoteles. Ita Cice. in præfatione Top. & reliqui omnes, & ipse 2. Elẽch. 9. In li. Top. 2. Elẽch. 9.

Quo pacto loquẽdum de vtroque genere locorum.

cæteris. Nam cùm dicimus, Locus definitionis; *significamus reperiri in eo definitionem: eodemq; modo in cæteris locis argumenta reliqua, quod non declarat, qui ita loquitur*, Locus â definitione, Locus ab auctoritate,&c.

De locorum numero.

CAP. XI.

HVIVSMODI *ergo locorum, qui priores natura, pauciores, & communiores meritò habentur, duo sunt genera. Alij continent argumenta* ἔντεχνα, *hoc est*, artificiosa; *alij* ἄτεχνα, *id est*, artis expertia. *Argumenta artificiosa sunt, quæ Dialectici arte & diligentia, ex ipsa quæstione eliciuntur (Cicero* insita *vocat) vt est definitio eius rei, quæ in quæstione prædicatur, aut subiicitur. Artis verò expertia (quæ à Cicerone dicuntur* remota & assumpta*) sunt ea, quæ non eruuntur ex ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur: vt auctoritas sacrarum literarum, aut alicuius probati Philosophi.*

Aristot. 1. Rheto. ad Theod. 2. Artificiosa, siue insita. In part. Artis expertia, siue assumpta. Ibidem, & in Top.

LOCI *prioris generis sunt viginti, posterioris duo. Hoc enim colliges ex generibus argumentorum, quorum loci sunt receptacula & sedes. Nam argumenta artificiosa, aut significant idipsum, ex quo desumuntur: aut ea, quæ modo aliquo ad*

Loci omnes duo & viginti. Argumentorum diuisio.

id affecta sunt; hoc est, quæ id certa aliqua ratione respiciunt. Quæ idipsum significant, sunt definitiones, descriptiones, notationes, *seu* vocabulorum interpretationes. *Quæ autem ad id affecta sunt, aut sunt illi* coniuncta, *aut ab eo* disiuncta. *Coniuncta verò aut sunt* connexa, *aut* circumstantia. *Connexa cum aliquo dico ea, quæ ita sunt ad id affecta, vt illud ex ipsis necessariò pendeat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent* coniugata *inter se, vt iustus & iustitia*; & partes cum toto, & totum cum partibus; & causæ cum effectis, & effecta cum causis; & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. *Circumstantium nomine intelligo ea, quæ ita cum re coniuncta sunt, vt non necessariò cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel* præcurrentia, *vel* comitantia, *vel* subsequentia. *Disiuncta verò, aut sunt* consentanea, vt similia, maiora, minora, paria; *aut dissentanea, vt* dissimilia, opposita, *& alio quouis modo repugnantia. Artis denique expertia sunt* auctoritas diuina, & humana. *Ita patet, duos & viginti esse huiusmodi locos*, Definitionis *scilicet*, Descriptionis, Notationis, Coniugatorum, Partium; Totius, Causarum, Effectorum. Antecedentium, Consequentium, Præcurrentium, Comitantium,

Sub-

Subsequẽtium, Similium, Maiorum, Minorum, Parium, Dissimilium, Oppositorum, Repugnantium, Auctoritatis diuinæ, & humanæ.

NVLLVM porrò feci locum earum rerum, quæ ita disiunctæ sunt ab aliquo, vt nec consentaneæ illi sint, nec dissentaneæ; quo pacto se habent paupertas ad superbiã, & diuitiæ ad literas: quia nulla certa ratione ad id affectæ sunt, siue vt cognatæ aut amicæ, siue vt inimicæ atq; aduersæ: quo fit, vt non sint aptæ ad aliquid probandum, siue concludere velis affirmatiuè, siue negatiuè. Si qui verò alij loci succurrerint, facilè ad hos reuocabuntur. Scio Boëthium tum ex Themistio, tum ex Cicerone, alium numerum & ordinem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisiones: sed mihi perfacilis & perexpedita visa est hæc distinctio & enumeratio, ac naturæ rerum satis accommodata. Maxima verò siue communia pronunciata, quæ ad singulos locos huius generis pertinent, in explicatione singulorum tradentur. Sed vt hæc melius teneas memoria, subiiciam argumentorum diuisionem, ex qua numerum locorum colligi.

Cur nullus sit alius designatus locus rerũ disiunctiuarum.

2. de diff. top.

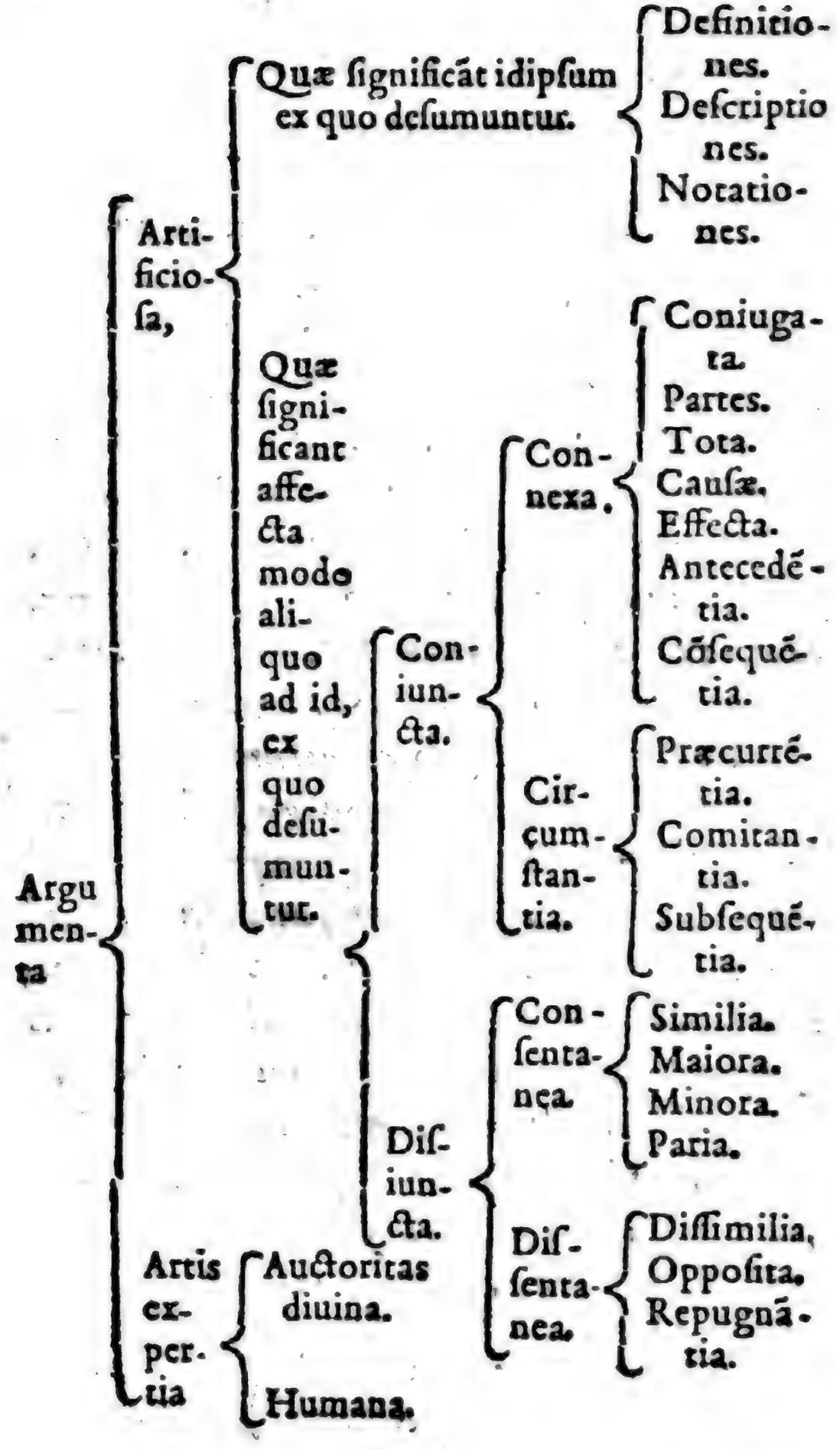
Argumenta
Artificiosa,
Quæ significãt idipsum ex quo desumuntur.
Definitiones.
Descriptiones.
Notationes.
Quæ significant affecta modo aliquo ad id, ex quo desumuntur.
Coniuncta.
Connexa.
Coniugata.
Partes.
Tota.
Causæ.
Effecta.
Antecedẽtia.
Cõsequẽtia.
Circumstantia.
Præcurrẽtia.
Comitantia.
Subsequẽtia.
Disiuncta.
Consentanea.
Similia.
Maiora.
Minora.
Paria.
Dissentanea.
Dissimilia.
Oppositia.
Repugnãtia.
Artis expertia
Auctoritas diuina.
Humana.

Hint

Hinc breuiorem deſcriptionem locorum colligere poteris hoc modo:

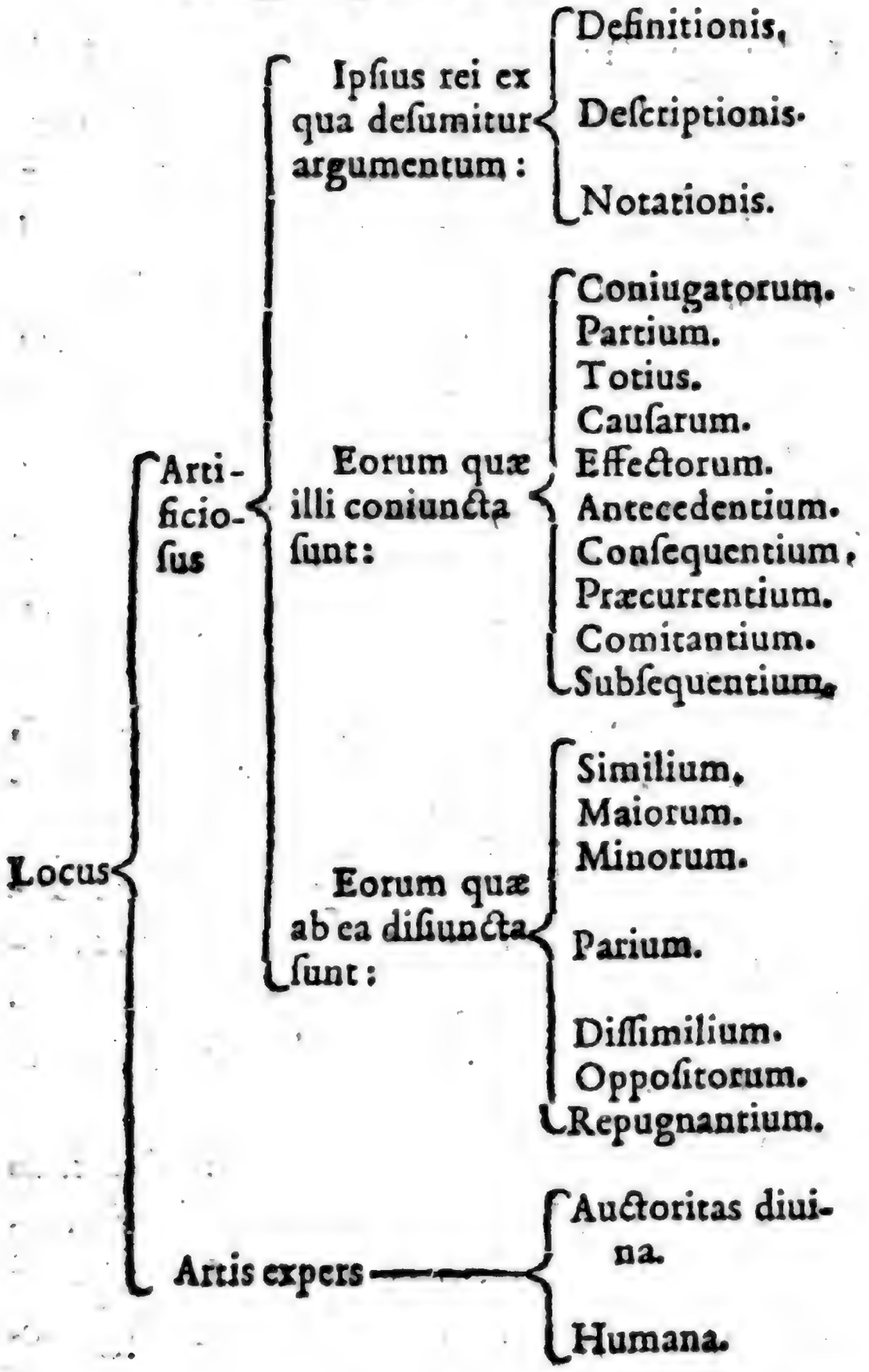

De locis communibus ac propriis: & de quibus agat Dialecticus.

CAP. XII.

VERVM *vt intelligas, quo pacto de his locis agat Dialecticus, quamq; vtilitatem te ex ipsis percepturum sperare debeas: aduerte diligenter, omnes locos, quos tradidimus, duobus modis spectari posse:* vt communes, & vt proprios. *Vt communes quidem tunc considerantur, cùm qua ratione ad omnes artes & scientias accommodari possunt, intelliguntur: vt proprij autem, cùm ad propriam & peculiarem materiam alicuius artis trahuntur. Sed hoc, quod paulò obscuriùs dictum videtur, dicam planiùs. Loci communes, siue differentiæ maximarum sint, siue maximæ ipsæ, tunc cõmunes habentur, cùm ad nullum certum genus rerum astringuntur, sed hoc tantùm sunt, quod hisce vocibus significatur*: Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit definitio, conuenit definitum; Cui non conuenit descriptio, nec id quod describitur: *& ita in cæteris.*

Communes loci.

Proprij.

TVNC verò habẽtur proprij, cùm ad certum aliquod genus adiguntur: vt si hoc modo efferantur, Locus definitionis virtutis, Locus definitionis naturę, Locus descriptionis generis; *Quicunq; habitus efficit bonum eum hominẽ*

Propositiones tamen, quæ loci proprij dicuntur, Maximæ vocari non debẽt.

in

in quo eſt, virtus eſt; Quicquid eſt principium motus, & quietis, eſt natura; Quicquid non prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quæſtione quid eſt, non eſt genus: & catera. Atq; ex communibus quidem locis, vt ait Ariſtoteles, nõ maior opportunitas habetur ad ſyllogiſmum, vel enthymema de moribus, quàm de natura, aut alia vlla re, quæ ſit aliarũ artium propria: at proprij peculiareſq; loci, certis & ſuis cuiuſq; generis propoſitionibus continentur. Exempli cauſa, de natura, propriæ quædam propoſitiones habentur, ex quibus non poteſt enthymema aut ſyllogiſmus vllus deſumi de moribus: contrà verò aliæ pertinent ad mores, ex quibus nihil poſſit de natura monſtrari. Similem rationem in reliquis diſciplinis inuenies. Hæc Ariſtoteles.

1. Rhet. ad Theod. 2.

SED *quamquam* communes *loci ipſi per ſe in nullo rerum genere faciant hominem peritum (vt ille ſtatim ſubiicit:) ſunt tamen multa cura & diligentia pernoſcendi: quia nemo proprios via & ratione tenere poteſt, qui non teneat antè communes. Nam etſi* proprij *materiam ſuppeditant, communium tamen tractatio vſum propriorum docet. Cùm igitur Dialectica ſit ars diſſerendi, hoc eſt, quæ communiter omnibus artibus diſſerendi modos exhibet, neceſſe eſt, vt loci communes ad Dialecticam pertineant.*

Loci communes neminem peritum faciunt in aliquo genere rerum.

Quorum locorum tractatio ad dialecticum attineat.

EX *propriis autem ij tantùm ad hanc artem ſpectant, qui propriam Dialecticæ materiam cõtinent: cuiuſmodi ſunt locus definitionis, generis, deſcriptionis, proprij, notationis, definitionis, & alij huiuſmodi rerum ad Dialecticam pertinentium. Ac communes quidem explicat Ariſtoteles, cùm docet, quo pacto tractãda ſit quæſtio ſimplicis inhærentiæ*: PROPRIOS *autem huius artis, cùm methodum tradit ad tractandas reliquas quæſtiones, accidẽtis, (propriè videlicet accepti) generis, proprij & definitionis. Et nos igitur Ariſtotelem ſequentes, communes primùm explicabimus: poſtea, vt proprij huius artis, ex iis quæ dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebimus. Primò igitur de loco definitionis eſſentialis, quæ potiſſimùm quærere ad aliquid probandum debemus, quæq; ſimpliciter definitio appellatur, dicendum eſt.*

Hoc eſt 2. & 3. lib. Top.

Vtpote in reliquis lib. ad finem vſque ſeptimi.

Cap. 38.

De loco definitionis.

CAP. XIII.

TRIBVS *modis definitione probare poſſumus aliquid alicui conuenire, aut non conuenire, vt Ariſtoteles docet: definitione ſubiecti, aut prædicati, aut vtriuſque. Exempli cauſa, ſi quis voluerit probare, Dialecticam eſſe vtilem; hoc modo poterit ex definitione ſubiecti concludere*

2. Top. 3. loc. 3.

dere ſuum inſtitutum: Diſſerendi ratio eſt vtilis: Dialectica eſt diſſerendi ratio; eſt igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autem prædicati, hoc modo: Id quod ad bonum aliquod comparãdum refertur, vtile eſt; Dialectica ad bonum aliquod comparandum refertur; eſt igitur vtilis Dialectica. Definitione demum vtriuſque hoc modo: Dialectica eſt diſſerendi ratio; ſed diſſerendi ratio ad bonum aliquod refertur; quod autem ad bonum comparandum refertur, eſt vtile; igitur Dialectica eſt vtilis.

VERVM *hoc tertio concludendi modo, cùm quatuor ſumantur termini, ſemper fiunt plures complicatæ argumentationes. Nihil tamen referret, ſi in exemplis deinceps proponendis, aliis argumentationum formis, quàm ſimplicium ſyllogiſmorum vtamur. Nam etſi hæc locorum tractatio, ſimplicibus potiſſimùm ſyllogiſmis debeatur: omnibus tamen argumentationum generibus inſeruiet. Atque vt ad propoſitum reuertar, tot modis concludes, Sophiſticen (quæ definitur Ars decipiendi) non eſſe vtilem, quot Dialecticam vtilem eſſe colligimus. Huius loci ſex ſunt maximæ, ſeu communia pronunciata.*

Pronunciata quæ vſum huius loci continent.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.

Quicquid nõ conuenit definitioni, nec definito.

Cui

Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.

Cui non tribuitur definitio, nec definitum.

Si definitio definitioni cõuenit, etiam definitum definito.

Si non conuenit definitio definitioni, nec definitum definito conuenit.

OMNES *hæ* maximæ *nascuntur ex respectu, quem habet definitio ad definitum. Ac primis duabus vtimur, cùm argumentamur ex definitione subiecti; duabus sequentibus, cùm ex definitione prædicati; extremis duabus, cùm ex definitione vtriusque.*

Locus differentiæ.

AD *hunc locum reuocatur* locus differentiæ, *comparatione speciei, quam proximè constituit: quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei, & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est: Homo est rationis particeps, ergo & disciplinæ capax. Non tradimus autem (sequuti veteres) locum* definiti, *quemadmodum definitionis (vt videlicet quæramus definitum ad confirmandam definitionem, quemadmodum quærimus definitionem ad confirmationem definiti:) quia rarò ex definito probamus definitionem. Eadem tamen pronunciata de definito tradi possunt, quæ tradita sunt de definitione, mutato nomine definitionis*

Cur non tradatur hîc locus definiti.

in

in nomen definiti: vt si dicas, Quicquid conuenit definito, conuenit definitioni, & cætera.

De loco descriptionis.
CAP. XIV.

SEQVITVR *locus* descriptionis: *qui tum adeundus est, cùm ad locum definitionis aditus non patuerit. Est autem huius loci eadem tractatio, atque superioris, eademq; communia pronunciata, mutato nomine definitionis in nomen descriptionis, & rei quæ definitur, in rei quæ describitur. Hinc probabis, Dialecticã esse perdiscendam, quòd sit ars, quæ ad cæteras omnes scientias viam munit; quòd sit instrumentum veri ac falsi indagandi; quòd homini, quà rationis particeps est, maximè conueniat. Ex hoc loco implorat Iob diuinam misericordiam, his verbis: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis: qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Hactenus hominis descriptio: quæ tamen si ad Philosophorum normam exigatur, descriptio propriè non sit. Deinde sequitur conclusio: Et dignum ducis super huiusce modi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudicium?*

6. Top. 3. Boët. 2. de differ. top.

Cap. 13.

PORRO *autem nemo miretur, si in hac loco-* Cur hîc afferantur nonnulla *rum*

ex diuinis Scripturis exempla.

rum tractatione, nonnulla ex diuinis Scripturis attulero exempla. Id enim propterea faciam, quòd multa sint in sacris literis argumenta, omnibus obuia, & simul etiam expeditissima, in quibus proinde locorum vsus à quibusuis facilè intelligi potest.

Locus proprietatis.

Ad hunc locum reuocatur locus proprietatis: ex quo, exempli gratia, probare poteris, iustitiam esse virtutem, quia est per se laudabilis: quod quidem proprium est virtutis.

Cur non tradatur hîc locus rei, quę describitur.

Ratio, cur veteres non tradiderunt locum rei quæ describitur, ad confirmandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa, cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi loco vti velis, eadem pronunciata, quæ loco definiti assignari possunt, mutatis tantùm vocabulis tibi deseruient.

De loco notationis.

CAP. XV.

Huius meminit Aristot. 2. top. 2. loco 18.

LOCVS notationis *proximus est superioribus: quia notatio cùm explicet vim vocabuli, quodammodo continet rem, cuius est vocabulum. Quid sit notatio, quemadmodũ quid sit definitio & descriptio, non est modò dicendum, cùm superiùs latè explicatum sit.*

Lib. 5. Vsus notationis an firmus.

Vsus notationis in argumentando non est vsquequaque firmus, nisi notatio verbi conueniat rei; atque ita conueniat, vt cum ea recurrat: qualis est notatio Dialecticæ,

lectice, vt ex initio harum institutionum patet. Cùm autem notatio ita habet, eadem pronuncia- Lib. 1. c. 2.
ta, quæ in superioribus locis, seruantur.

EX *hoc loco est illud Adami: Hæc vocabitur* Genes. 2.
Virago, *quia de viro sumpta est. Et illa Esau de fratre conquestio: Iustè vocatum est nomen eius* Genes. 27.
Iacob. Supplantauit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Et illud Angeli ad Ioseph: Vocabis nomen eius IESVM *(hoc est Sal-* Matth. 1.
uatorem:) ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

CÆTERVM *ex notatione nominum singulariũ propriorúmue, perpauca, eaq; infirma ducuntur argumenta, nisi cùm vocabula diuinitùs imponuntur. Sæpe etiam nihil omnino efficiunt. Si quis enim Iudam proditorem ex confessione veritatis, aut Simonem Magum ex obedientia collaudet; quòd Iudæ nomen ex confessione, Simonis autem ex obediẽtia deducatur: planè hallucinabitur. Itaque plus virium habebit hic locus ex notatione nominum communium, quàm propriorum: eo quòd plurima vocabula communia ex aliqua proprietate, peculiaríue conditione rerum, quas significant, ducuntur: vt* Consul *à consulendo,* Rex *à regendo,* Dux *à ducatu,* Patronus *à patrocinio,* Philosophus *à sapiẽtiæ studio,* Monachus *à solitudine,* Christianus *à Christo,*

Plus viriũ habet hic locus ex nominibus communibus, quàm propriis.

Christo, & sic alia propemodum infinita: quod non ita frequenter accidit in propriis.

Locus trãſſumptionis. 2 Top. 2. loc. 8. Vt refert Ariſtot. 7. Top. 2.

AD *hunc locum reuocatur locus* transſumptionis *ad euidentius nomen: ex quo eruimus apertiora vocabula, vt exponamus ea quæ minus perſpicua ſunt: vt ſi* ciliumbram *(quo vocabulo vſus eſt Plato) interpreteris oculum; &* putrimordacem, *araneum; &* oſsigenam, *medullam: aut certè (quoniã vocabula hæc ſunt inuſitata) ſi* tellurem, *aut* aridam, *terram exponas; aut* philoſophum, *ſapientem.*

De loco coniugatorum.

CAP. XVI.

2 Top. 3. loc. 29.

CONIVGATA (*quæ Græcè tum σύζυγα, tum σύστοιχα, dicuntur*) *primaria quidem ſignificatione ſunt nomina & verba ita affecta inter ſe, vt alterum ab altero denominatiuè deducatur. Sic* Sapiens & Sapere, *ſunt coniugata* Sapientię, *à qua denominatiuè oriuntur. Hæc ergo idcirco primùm in connexis argumentis numeraui, quòd alterum ab altero oriatur. Cæterùm ſecundaria ſignificatione, ipſa etiam denominatiua eiuſdem denominantis comparata inter ſe, vt* Philoſophus & Philoſophari, *dicuntur coniugata.*

Cur inter connexa hæc primùm numerata ſint.

Caſus. Ibidem.

REVOCANTVR *etiam ad coniugata voces illæ, quæ* caſus *ab Ariſtotele nominãtur: hoc eſt, aduer-*

aduerbia deducta ab aliquo denominãte, vt Sapienter à Sapientia. *Sed quanquam Aristoteles hac primùm distinguit, latiùs tamen accepto coniugatorum nomine, omnia inter sese coniugata dici posse concludit. Atq; hãc communiorem coniugatorum acceptionem amplectitur Cicero.* Coniugata, *inquit*, dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autẽ generis verba sunt, quæ orta ab vno variè commutantur, vt Sapiens, Sapienter, Sapientia. *Itaq; omnia hæc meritò dicuntur coniugata: quia ipsa vocis ac significationis communione sub vnum quasi iugum deuincta sunt.* In Top. Hæc vocãtur coniũcta. 2. de Oratore. Cur dicantur coniugata.

SED *quoniam in coniugatis potior est significationis, quàm vocis coniunctio, non sunt ea omnino à coniugatorũ numero excludenda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdem significationis iugo coërceantur: cuiusmodi sunt*, Officere & Nocumentum. *Nec verò necesse est, vt coniugata sint voces simplices: siquidẽ orationes eandem vim habere possunt atq; simplicia vocabula: vt si dicas*, Virtus. Virtute præditus. Cũ virtute agere, *& similia. Huius loci eum esse vsum docet Aristoteles, vt quicquid vni coniugatorum conuenit, aut non conuenit, cæteris etiam suo cuiq; modo conuenire aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est laudabilis, etiam iustus est laudabilis, & iustè agere est laudabi-* Vsus loci. Loco citato.

liter agere: si verò iustitia nõ esset laudabilis, nec iustus laudabilis esset, nec iustè agere esset laudabiliter agere. Duo itaque sunt huius loci communia pronunciata, ex ipsâ coniugatorum inter se habitudine desumpta; alterum ad confirmandum, alterum ad refellendum.

Cum quo cohæret vnum coniugatorum, cohærent & reliqua.

Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.

QVANQVAM *verò non admodum sint vsitata huius loci argumenta, propterea quod coniugata ita coniuncta sunt inter sese, vt ferè apud omnes æquè nota, aut æquè ignota habeantur: nonnunquam tamen satis habent acuminis: vt illud Comici,* Homo sum, humani à me nihil alienum puto. *Hinc poteris cõcludere hoc modo: Cùm charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tantoperè contemnitur? Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicam tradis, cur non λογικῶς. id est, Logici more, sed μεταφυσικῶς, id est, velut Metaphysicus de prædicamentis disseris? Hinc*

1. ad Cor. 15. *etiam est illud Pauli: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis: & alia pleraque.*

TRIA *tamen potissimùm animaduertenda sunt hoc loco, ne argumentandi ratio hinc desumpta*

ſumpta ad Sophiſticen declinet. Multæ enim in hoc genere ſtrui poſſunt cauillationes. Primò vi- Prima ani-
dendum eſt, ne propter vocis coniunctionẽ, quod maduerſio.
coniugatum non eſt, pro coniugato accipiatur, ut officere *pro coniugato* officij, & ſomniculoſus *pro coniugato* ſomni, *cùm* officere *ſit coniugatum* nocumenti *vel* damni, *non autem* Officij; *&* Somni, Dormiens, *vel* Dormire, *non* Somniculoſus.

DEINDE *cauenda eſt diligenter ambiguitas vocabulorum, quæ hìc ſæpenumerò latenter ſe inſinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis:* Cùm homines, *inquit*, ſimus, humana tantùm curare debemus. *Fallaciter ſanè concludit: quia accipit verbum*, Humana, *in conſequente non pro iis quæ ad hominem ſpectant, quo pacto deducitur ex antecedente: ſed pro caducis & terrenis; qua ſignificatione terrena à cœleſtibus diſtinguere ſolemus.* Secunda. 10. Eth. 7. & 1. met. 2.

DENIQVE *vigilanter attendendum eſt,* Tertia.
an attributa coniugatorum rectè aſſignentur. Sæpe enim hoc non animaduerſo, multa ſophiſmata texuntur: vt ſi quis concludat hoc modo: Iuſtitia eſt virtus; igitur iuſta agere, eſt ſtudiosè agere: quod falſum eſt. Fieri enim poteſt, vt quis agat iuſta (quale eſt, depoſitum reddere) cùm interim non agat ſtudiosè, ob defectum ſcilicet alicuius circumſtantiæ. Cauſa igitur cur 2. Eth. 4.

argumẽtatio propoſita vitiosè concludit, hæc eſt: quia non rectè coniuncta ſunt illa duo, Iuſta agere, & Studiosè agere, *vt ſingula prædicata ſingulis ſubiectis aptè reſpondeant: quippe cùm vel concludendum eſſet, Iuſta agere eſſe ſtudioſa agere; vel, iuſtè agere eſſe ſtudiosè agere: quæ vtique vera ſunt.*

EADEM *de cauſa vitioſæ ſunt hæ cõcluſiunculæ: Album eſt dulce, igitur albedo eſt dulcedo: Doctrina eſt diſciplina, igitur qui docet, diſcit: & aliæ ſexcẽtæ huiuſcemodi. Nam cùm ſenſus prioris antecedentis eſſet, Affectum albedine eſt affectum dulcedine; poſterioris autem, Eadẽ qualitas eſt doctrina & diſciplina: concludendũ potiùs erat hoc modo, Albũ eſt dulce, igitur in aliqua eadẽre eſt albedo & dulcedo: Doctrina eſt diſciplina, igitur quod affectum eſt doctrina, affectũ eſt diſciplina. Etenim cùm de locis agitur, hoc eſt, de reſpectibus argumẽtorum ad concluſionem, ſpectandus procul dubio eſt ſenſus antecedentis, & accommodatè ad illum colligi debet concluſio. Siquidẽ conſequutiones, in quibus connexio rerum ſpectatur, nõ ſunt formales, ſed materiales. Id quod animaduertere non videntur ij, qui vt apta ſit conſequutio in coniugatis, tot documenta congerunt hoc loco, vt inopiam potius argumentorum, quàm copiam comparare doceant. Sed iam de loco partium dicamus.*

Nota hæc.

De

De loco partium.

CAP. XVII.

CVM *de diuiſione ageremus, quinq; genera totius eſſe diximus*, vocem multiplicem, totum quantum, *ſeu* integrum, totum eſſentiale phyſicum, totum eſſentiale metaphyſicum, & totũ vniuerſale; *quibus totidem partium genera reſponderent. Nunc autem, quia primum & quartum genus totius & partium, cùm de inuentione argumentorum agitur, negligi ſolent: de trium reliquorum inuentione & vſu dicendum eſt. Atque, vt faciliùs hi duo loci explicentur, comprehendenda ſunt duo genera priora, nomine totius* integri, & partium integrantium: *quoniam ad argumentandum eadem eſt vis totius eſſentialis, & partium eſſentialium, atque totius integri & partium integrantium: cùm vtrumq; totum actu, ac re ipſa ex ſuis partibus compoſitũ ſit. Itaq; hic locus erit partium tum integrantium, tum ſubiectarũ: ſequens verò totius, tum integri, tum vniuerſalis. Vſus partium integrantium in argumentando, his ferè pronunciatis continetur:* Lib. 4.

Vſus partium integrantium.

Poſitis omnibus partibus integrantibus, ponitur totum.

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

2. Top. 2. loco 2.

HÆC *pronunciata tradit Aristoteles in partibus integrantibus multitudinis dũtaxat: quarum vsum hoc exemplo docet: Si & eorum quæ mutuo referuntur, & contrariorum, & priuatiuè oppositorum, & contradicentium eadem est disciplina, omnium omnino oppositorum est eadem: quòd si vel ea quæ mutuò referuntur, vel contraria, vel priuatiuè opposita, vel contradicentia, sub eandem disciplinam non cadunt; perspicuum est, non esse omnium oppositorum eandem scientiam disciplinámue.*

SVNT *tamen vera ambo pronunciata in cæteris etiam generibus partium integrantium, siue ad concludendum aut refellendum ipsum esse totius, siue ad colligendum aut refutandum aliquod eius attributum, aut subiectum. Exempli causa, si ita dicas: Fundamenta sunt posita, parietes erecti, & tectum fabricatum; est igitur domus: ex ipsa partium existentia colliges existentiam totius. Quam refutabis hoc modo: Aut fundamenta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut tectum minimè extructum; igitur nondum est domus. Si verò sic argumenteris: Animus hominis iusti perfruetur æterna bẽatitudine, corpus item perfruetur; igitur totus homo æterna beatitudine perfruetur: colliges quoddam attributum totius ex eo, quòd tale attributum conuenit omnibus partibus. Quod tamen refuta-*

bis

bis hoc modo: Si corpus viri iusti non esset futurum particeps æternæ fœlicitatis; nec igitur totus homo. Deniq; hoc pacto colliges subiectum totius, ex subiecto omnium partium: Philosophus tenet & diuidendi artem, & definiendi, & argumentandi; totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis: Si Philosophus nõ callet vel diuidendi methodum, vel definiendi, vel argumentandi; non igitur totam callet Dialecticam.

HIC *tamen tria sunt animaduertenda.* Primum *est, necesse aliquando esse, vt partes integrantes, ex quibus totum colligendum est, intelligantur certo ordine dispositæ. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur conclusio: vt si dicas, Lapides sunt, calx est; igitur paries est: Milites sunt, dux est; ergo exercitus aut acies.* Secundum est, *id quod diximus, Sublata quacunque parte integrante, tolli totum; sic intelligendum esse, vt nomen* totius *accipiatur pro* toto integro, *quà totum integrum est. Nam si accipiatur pro re, cui attribuitur integritas, non quà integra est, falsum esse deprehendetur. Verbi causa, si Socrati abscissus est digitus; licebit colligere, Socratem non esse integrum: non tamen rectè colliges, Socratem non esse: quia Socrates etsi integer sine digito non est, potest tamen sine digito in rerum natura cohærere. Quare si latè volueris accipere*

Prima animaduersio.

Secunda animaduersio.

Moderatio posterioris pronunciati.

nomen totius, *hanc moderationem posteriori pronunciato adhibeas necesse erit, vt nomen partis integrãtis accipias pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pectus) non pro quacunque, sine discrimine. Quacunque enim parte necessaria sublata, omnino tollitur res, cuius ipsa est pars. Hinc dissolues hanc cauillationem: Quædam pars hominis candidi non est candida (vtpote pupilla) igitur homo candidus non est candidus. Sic enim occurres, Rectè sequi, hominem candidum non esse totum candidum, cùm aliqua eius particula sit non candida: non tamen rectè colligi, hominem candidum non esse candidum. Hoc enim non efficietur, nisi qui argumentatur, ostendat non esse maiorem hominis candidi portionem omnino candidam; quæ tamen omnino candida esse debet, vt ille sit candidus.*

Tertia animaduersio.

TERTIVM *est, attributa quæ de toto ex partibus concluduntur, aut refelluntur, talia esse debere, vt toti & partibus possint esse communia. Nam si fuerint propria partium, non poterunt de toto concludi, quia partibus conueniant: si propria totius, non poterunt de toto negari, quòd de partibus negentur. Nec enim rectè concludes, hominem esse principium internum rei naturalis, quia animus & corpus sunt principia interna rei naturalis: siquidem hoc attributum nõ potest*

esse

esse homini commune cum animo & corpore. Nec item rectè colliges, hominem nõ esse animal, quia animus aut corpus non sit animal, aut quia nec animus nec corpus sit animal: quandoquidem animal nõ potest esse animo & corpore commune cum homine.

Ex priori pronunciato est illud Dauidicum: Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Probat Regius Propheta, Deum esse vbique, quia est in cælo, apud inferos, & in terra: quibus regionibus complecti solent Scripturæ diuinæ totam rerum vniuersitatem. Hoc verò genus argumenti, quod ex enumeratione partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quàm apertè, distinctéq; proponit, atq; amplificat. Quod enim nomine totius *obscuriùs ac angustiùs significatur, id multò euidentiùs per omnes partes proponitur, & magnificentiùs dicitur. Ex posteriori pronunciato est illud apud Ioannem: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Quibus verbis Iudæi ex negatione quinquaginta annorũ, totam illam tot seculorũ multitudinem inficiari conabantur. Est enim hæc argumentandi ratio valde accommodata ad re-*

Psal. 138.

Ioan. 8.

ſiſtendum, ſeu inſtantiam ferendam (vt dici ſolet) cùm quis vniuersè aliquid affirmat.

Vſus partium ſubiectarum.

VSVS *verò partium ſubiectarum his pronũciatis traditur:*

Prædica. 5. & 2. top. 2. loco 10. & 11. & cap. 4. duobus extremis locis.

Poſita quacunque parte ſubiecta ponitur totum.

Sublatis omnibus partibus ſubiectis; tollitur totum.

EXEMPLVM *Ariſtotelis: Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accreſcit, aut decreſcit, mouetur vtiq;: quòd ſi nec loco mouetur, nec alteratur, nec accreſcit, nec decreſcit, non mouetur ſanè. Moueri loco, alterari, accreſcere, & decreſcere, ſunt partes ſubiectæ motus. Et priori pronunciato concluduntur duæ illæ argumentationes apud Iacobum: Si tamen legem (inquit) perficitis regalem ſecundùm Scripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum; bene facitis: ſi autem perſonam accipitis, peccatum operamini. Quo loco ex dilectiõe proximi, quæ eſt pars quædam ſubiecta bonæ actionis, concluditur bona actio: & ex perſonarum acceptione, quæ eſt pars ſubiecta peccati, colligitur peccatum.*

Iacobi 2.

EST *autem hoc argumentandi genus peraccommodatum ad inſtandum, reſiſtendumúe, qui vniuersè aliquid negat. Ex poſteriori pronunciato habet vim concludendi locus ille Pauli:*

Quis

Quis ergo, inquit, nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? & quæ ſequuntur. Quaſi dicat: Nihil ſeparabit nos à charitate Chriſti: quod ex negatione partium ſubiectarum oſtendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob oculos, & ampliſicanda, quàm in probãda. Huc porrò accerſendum eſt tertium illud, quod pro intelligentia duorum ſuperiorum pronunciatorum annotabamus; id, inquam, quod de toto concluditur, tale eſſe debere, vt toti & partibus poſsit eſſe commune. *Iccirco enim non rectè ita concludes: Homo eſt ſpecies infima, igitur animal eſt ſpecies infima: nec item hoc modo, Homo non eſt genus, equus non eſt genus, & cætera, igitur animal non eſt genus: quandoquidem nec eſſe ſpeciem infimam, poteſt eſſe animali cum homine commune: nec eſſe genus, poteſt conuenire homini cæteriſq; infimis ſpeciebus, quemadmodum animali conuenit.*

Ad Rom. 8.

Nota hæc

De loco totius.

CAP. XVIII.

EX ſuperiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur aut refutetur totum: nunc dicendum eſt, quo pacto ex toto probandæ ſint, aut refellendæ partes. Quod ergo attinet ad vſum argumen-

gumentandi ex toto integro, ſpectanda ſunt hæc duo pronunciata:

Poſito toto integro, ponuntur omnes partes.

Sublato toto integro, aliqua ſaltem pars tollitur.

QVOD verò attinet ad vſum argumentorum ex toto vniuerſali, totidem pronũciata præſtò ſunt in hunc modum:

Præd. 5. & 2. top. 2. loco 10. & 11.

Poſito toto vniuerſali, ponitur aliqua pars ſubiecta.

Sublato toto vniuerſali, tolluntur omnes partes ſubiectæ.

HIC non eſt neceſſe afferre alia exempla, quàm quæ ſuperiori loco adducta ſunt. Verbis enim commutatis huic loco deſeruient.

Explicantur quatuor quædã appellationes totius. 2. de diff. top. ſumptâ occaſione ex 2. top. Ariſt. loco 2. & vltimo. Totum in quantitate

COGER tamen hîc explicare quatuor quaſdam appellationes totius (inuectas primùm, vt ſuſpicor à Boëthio) quia non parum vſitatæ ſunt à Dialecticis in hac inuentionis diſciplina. Hæ ſunt: Totum in quãtitate, Totum in loco, Totum in tempore, & Totum in modo: *quibus totidem appellationes partium ex altera parte reſpondent.* Totum in quantitate (*quod planiùs dici poſſet*, Totum in multitudine, *ſeu* Totum multitudine) *eſt vniuerſale aliquid, ſigno vniuerſali notatum: vt ſi dicas*, omnia oppoſita, omne animal, *& cætera huiuſmodi.*

modi. Pars verò in quãtitate, ſiue in multitudine, eſt quicquid comprehenditur in tota multitudine, vt contraria in oppoſitis, & homo in animalibus. Totum in loco erit, ſi dicas, Vbique: *pars in loco, ſi dicas,* Hîc, *aut* Ibi. *Totũ in tempore, ſi dicas,* Semper: *pars, vt ſi dicas,* Nunc, *vel* Heri. *Totum in modo eſt vniuerſale aliquid, ſine adiectione prolatum, vt* homo, candidum, *& huiuſmodi alia: pars autem in modo, eſt vniuerſale quid, cum adiectione non minuente, nec tollente totum, vt ſi dicas,* Homo ſapiens, Magis candidum, Minus candidum.

Totum in loco.
Totum in tempore.
Totum in modo.

NOMINE *adiectionis minuentis aut tollentis totum, intelligo adiectionem, quæ cùm additur nomini totius vniuerſalis, efficit, vt huiuſmodi totum non poſſit affirmari de tota aggregatione: vt ſi dicas, Homo* potẽtia, *Homo* lapideus; *Candidum ſecundùm quandam particulam. illud* Potentia, *& illud* Lapideus, *& illud* Secundùm quandam particulam, *erunt adiectiones minuentes, aut tollentes totum: quia nec homo de homine potentia (vt de embryone, antequam animum rationis participem accipiat.) aut de homine lapideo (vt de ſtatua Cæſaris) nec candidum de eo, qui ſolis oculis aut dentibus cãdidus eſt, vt de Æthiope, verè dicitur. Sed quia totum in quantitate, ſeu multitudine, itémque totum in loco & in tempore, ſunt quædam tota quan-*

Adiectio minuens, aut tollens.

quanta seu integra; totum autem in modo in totis vniuersalibus numeratur, vt satis apertum est: non est opus, vt quo pacto his generibus totius, & partium in argumentando vtendum sit, doceamus, cùm ex dictis perspicuum relinquatur.

De loco causarum: primumque de argumentis ex materia.

CAP. XIX.

SEQVITVR *locus causarum: qui vt omnium patet latissimè, sic est omnium vtilissimus, & proindè vsurpatissimus. Quatuor itaq; esse causarum prima genera,* materiam, formam, efficiens, & finem, *ex supradictis intelliges. Nunc singula percurrenda sunt, & in ea rursus genera deducenda, quæ copiæ argumentorum comparandæ potissimùm conducere videantur. Materia igitur, latè accepto vocabulo, triplex est:* ex qua, in qua, & circa quam. *Materia ex qua duplex: vna, ex qua priùs transmutata fit aliquid (quæ vocatur transiens) quo pacto Vinum est materia aceti, & sylvæ ac nemora ædium: altera, ex qua permanente res componitur (permanentem hanc appellant) quo pacto ligna succisa, sunt materia ædium, & nauium.*

4. lib. 4. & 5. lib. 4.

Materia triplex.

Ex qua.

MATERIA *in qua, est subiectum respectu cuiuscunq; formæ: quo pacto lapis est materia figuræ*

guræ inſculptæ, & corpus coloris, & animus ſcientiæ. Materia circa quam, eſt id, circa quod actio aliqua & operatio verſatur: qua ſignificatione dicimus, virtutes eſſe materiam laudis, & vitia reprehenſionis, & ligna fabri lignarij, & orationem earum artium quæ in ſermone verſantur, & res naturales Phyſicæ, & Deum optimum maximum Theologiæ. Circa quã.

Ex *primo genere materiæ (quam diximus* ex qua) *ſic licet argumentari: In Luſitania ſuccidũtur nemora, nec alia conſeruntur; nil igitur mirum eſt, ſi adium ſtructura tanti conſtet. In Gallia plurimi ſunt luci ac ſyluæ; cur igitur non ſint plurimæ naues? Apud Æthiopas non eſt vſus eius vini, quod ex vuis exprimitur; ergo non poſſunt iis in regionibus ſacra fieri niſi aliunde eiuſmodi vinũ deportetur. Ariſtoteles ſic: Cælum* 1. de Cælo. 2. *non conſtat materia elementorũ (alioqui ſurſum aut deorſum ferretur) igitur interire non poteſt. Hic homo ex ipſa humerorum proportione habet* 2. de Ani. 9. *carnis mollitudinem; non mirum eſt igitur, ſi ingenioſus ſit. Eodem pertinet illa Theologorũ argumẽtatio: Chriſtus ſeruator noſter habuit optimam corporis conſtitutionem; acerbiſſimè igitur afflictus eſt cruciatibus ſuæ paſſionis.*

Ex *materia in qua, talia ducũtur argumenta: Memoria huius eſt parum tenax; ergo niſi ſæpius repetierit, quæ præceptor tradit, breui om-* D. Tho. 3. p. q. 46. & alij in 3.

nia

nia excident. Forma iridis est in nube rorante, ac
3. meteo. 4. *distillante; parum igitur durabit. Hic homo est valetudinarius; igitur non sine causa pallidus. Rationalis animus quo ad suum esse non sustinetur à corpore in quo est (cùm aliquam operationem habeat, quæ à corpore non pendet) potest igitur sine corpore in rerum natura cohærere.*

3. de Anima. 4. & 5. *Ex materia circa quam, huiusmodi argumenta texuntur: Vltra substantias corporatas sunt aliæ quædam corporis expertes, quas Philosophus considerare debet; est igitur vltra philosophiam naturalem quædam alia supernaturalis. Materia rei rusticæ est humilis ac tenuis;*
6. meta. 1. & 11. met. 6. *meritò ergo Virgilius Bucolica & Georgica gracili auena cecinit. Res diuinæ ac cælestes sunt omniũ maximè admirabiles; nullæ igitur sunt, in quibus magis exultare ac regnare possit oratio. Lex*
Psal. 18. *Domini est immaculata, conuertens animas, fidelis, præstansq; paruulis sapientiam; beatus igitur vir, cuius voluntas in lege Domini est, quiq;*
Psal. 1. *in lege eius meditatur die ac nocte.*

De argumentis ex forma.

CAP. XX.

Forma triplex. FORMA *quoq; triplex est:* essentialis, accidentaria, & externa. *Essentialis, vt rationalis animus, respectu hominis; & figura, respectu statuæ. Accipio enim* statuæ *nomen, pro tota*

Essentialis.

com-

compositione ex figura & materia. Accidentaria, ut color, respectu corporis; figura statuæ, respectu ligni; & scientia, respectu animæ. Externa, est exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quanquam id etiam, cui materia iniicitur, aut infunditur, aut alio modo adaptatur, ut formam artificiosam accipiat, nomine formæ externæ appellari potest: cuiusmodi sunt vasa in quæ opifices vel lutum ingerunt, vel liquida metalla fundunt, ut aliquã artis figuram in materia exprimant. Porrò forma essentialis, non solùm dicitur causa formalis totius compositi, sed etiam materiæ, atq; adeò proprietatũ earum, quæ essentiam, quam ipsa constituit, consequuntur. Talis enim est materia rei, qualem forma exigit: nec aliæ proprietates essentiã sequuntur, quam quas formæ perfectio sibi vendicat. Accidentaria. Externa.

Ex forma essentiali ducuntur hæc argumenta: Anima est id quo primò viuimus, sentimus, ac intelligimus: igitur corpus viuentis non potest esse quoduis sine discrimine, sed certis quibusdã instrumentis distinctum. Anima rationalis immortalis est, & habet naturalem ad corpus, in quo creata est, propensionem: ergo si absurdum est, naturalem appetitum in omnem æternitatem impediri ac frustrari, sanè aliquando corpus animæ separatæ iungetur ac copulabitur. Quanquam hæc conclusio rationibus non eget artificiosis, 2. de anim. D. Tho. 4. contra Gent. 79.

cioſis, præſertim veriſimilibus cùm ſit Dei opt. max. auctoritate confirmata.

Matth. 10.

EX *eadem animæ noſtræ ſubſtantia concluditur illa Domini ſententia: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam. Quaſi dicat: cùm talem animum habeatis, vt eius vita ſempiterna ſit, nec à corporis vita dependeat, non tantoperè debetis mortem corporis reformidare, vt eius vitandæ cauſa aliquid committatis, quod in æternum tempus luendum ſit.*

Latiſſimus hîc aperitur campus Dialectico.

HINC *probare poteris, nec ignem poſſe refrigerare, nec aquã ex natura ſua calefacere; quia formam ignis non ſequitur refrigerandi poteſtas, ſed calefaciendi: è contrà verò cum forma aquæ non cohæret calefaciendi vis naturalis, ſed frigore afficiendi. Hinc accuſabitur Orator, qui omni ornatu præciſo, ex mathematicis rationibus, aut ex intima Philoſophia depromptis orationẽ contexere voluerit: pariſq́ vitij coarguentur Mathematici, ac Philoſophi, qui non niſi more oratorio, hoc eſt, figurarum ac modorum phaleris, de rebus mathematicis & philoſophicis diſſeruerint. Latiſſimè hîc poterit exſpatiari Dialecticus. Cohibebit enim Grãmaticum, ne Theologiæ ſenſus audeat attingere: Theologum ſubmiſsè admo-*

1. Eth. 3.

admonebit, ne ad quæstiones, quæ tanta professione indignæ sunt, sese demittat: mediasque scientias, si quando finibus suis excesserint, vt pedem referant, adhortabitur. Nec modò alias disciplinas commonebit, sed etiam in se ipsum animaduertet, multa sophismata resecabit; inutilia, quæque in vsum non veniunt, contemnet; demùm quæstiones metaphysicas suis autoribus relinquet. Si quando autem propter affinitatẽ, quam habet cum Metaphysico, aliquid de rebus metaphysicis dicere necesse habuerit, id quasi prætereiens faciet, nec more metaphysico, sed Dialectico, id est suo eas discutiet. Hæc omnia argumenta ex forma essentiali ducuntur: quandoquidem omnis ars, omnis facultas & officium (quæ sunt essentiales formæ artificum, & eorum qui munus aliquod gerunt, quatenus eiusmodi sunt) certam aliquam & præscriptam materiam sibi vendicant.

Cur hæc argumenta ducantur ex forma essentiali.

Ex accidentaria forma hominis, hoc est, ex ipsa corporis humani recta figura, admonet quidam ne vitam inerti silentio transigamus veluti pecora; quæ natura, *inquit*, prona atq; ventri obedientia finxit. *Hinc multi laudantur ex scientia & robore, ex dignitate corporis, & ex aliis infinitis accidentibus. Hinc denique Esaias dixit, Christum seruatorem nostrum cruci affixum propter vultus, totiúsque corporis indignis-*

Salustius.

Cap. 53.

simam deturpationem, non fuisse agnitum. Quasi absconditus, *inquit*, vultus eius, & despectus, vnde nec reputauimus eum.

Ex *forma externa, quam exemplar dicimus,* ostendit *Aristoteles, cur omnia viuentia perfecta* 2. de anim. *continuatione quadam sibi similia procreare studeant*: Vt sint semper, *inquit*, hoc pacto, cõditionemque subeant quoad possunt, diuinam. Id enim ipsum appetunt vniuersa, gratiaq; ipsius omnia agunt, quæcunque secundùm naturam agunt: *quasi dicat, vt imitentur, quo possunt modo, æternitatem primæ causæ. Huc spectat confirmatio illius diuinæ com-* Genes. 9. *minationis*: *Quicunq; effuderit humanum sanguinem fundetur sanguis illius: ad imaginẽ quippe Dei, inquit, factus est homo. Et illud Domini:* Matth. 9. *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: hoc est, vt imitemini patrem vestrum, qui tanta in eos, qui se odio prosequuntur, conferre solet beneficia. Hinc latissimè probare poterimus, verisimile esse eos, quibus boni parentes, aut reges, aut prælati obtigerunt, bonos esse; quibus mali, malos. Maiores enim sunt quasi* exemplaria, *quæ sibi minores imitanda ferè proponunt.*

AD

AD *hos formarum locos reuocari possunt duo Aristotelici, qui appellari solẽt* ab inesse ad denominari, & ab appositione. *Ex priori loco huiusmodi ducuntur argumenta: Calor est in igne, ergo ignis est calidus. Multis tamen conditionibus opus est, vt hic locus sit tutus. Nec enim, quia candor in aliqua Æthiopis particula reperitur, Æthiops candidus est: nec quia rubor ad breue temporis spatium est in eo qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: nec si calor nonnullus sit in aqua frigida, verè dixeris eam esse calidam; nec quia actio est in eo quod patitur, iccirco illud agens, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id quod inest, insit simpliciter, non in minore parte (cùm in maiore esse possit) non breuissimo duntaxat tempore, & quasi in transcursu, non admodum remissè, sed intensiùs quàm contrarium. Quicquid igitur hoc modo inerit, id haud dubiè denominabit rem cui inest: non tamen erit necesse, vt quocunque modo denominet, sed certo quodam. Itaque id in quo est actio, non est appellandum agens, sed* actum *seu* affectum actione; *quod idem est ac patiens. Contrà verò id in quo est locus, non est dicendum* locatum, *sed locans.*

Locus ab inesse ad denominari. 2. Top. 1.

Loci explicatio.

Locus quẽ vocant ab appositione.

Ex posteriori loco talia ducuntur argumenta: Paries est albus calce, igitur calx est alba: Cibus melle addito fit dulcis (vel dulcior quàm erat,)

2. top. 4. loco 34.

rat,) igitur mel est dulce, In quo argumentandi genere, nomine appositionis *solet intelligi ea rei appositio, quæ sit capax eius denominationis, quæ de re cui apponitur, cõcluditur. Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt: caterùm nos iam ad argumenta, quæ ex efficiente causa ducuntur, veniamus.*

De argumentis ex causa efficiente.

CAP. XXI.

Triplex causa efficiens.

CAVSA *efficiens triplex itidem (vt superiores) dici potest*: procreans, conseruans, & interimens. *Quarum singula genera in duo rursus genera diuiduntur, in* principales, & famulantes. *Principales, aut sunt simpliciter principales, qualis est solus Deus: aut in certo quodam genere, vt architectus inter omnes fabros, qui in naui conficienda operam ponunt.*

1. phy. 2. principales causæ

Famulantes.

Famulantes sunt, quæ principalibus seruiunt, vt cælestes substantiæ Deo, & ij, qui ligna succidunt, aut præparant, architecto.

REVOCANTVR *ad efficientes causas instrumenta omnia, vt securis, terebra, & huiusmodi alia. Item ij, quorũ consilio res geritur, vt regum consiliarij. Sed & causas* meritorias *ad efficientes reuocant Theologi. Ex causis procreantibus est illa reprehensio, qua Moyses ingratitudinem Israëlitici populi ita concludit: Generatio*

2. phy. 3.

Deut. 32.

prauа

praua atq; peruersa, hæccine reddis Domino, populeſtulte & inſipiens? Nunquid non ipſe eſt pater tuus qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiam ſpectat illud Pauli, Si delibatio ſancta eſt, & maſſa: Si radix ſancta, & rami. Ex negatione huius cauſæ, eſt illud Ariſtotelis, Piſces non ſpirare, quia pulmonem non habent. Vnde quoque Dominus: Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Et Paulus, Quomodo audient ſine prædicante? Qui alio rurſus loco ſub quadam ſimilitudine ex negatione meriti concludit negationem præmij hoc modo, Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Infinita ſunt argumenta ex hoc cauſarum genere.

De reſpir. 1. & 6. Matth. 12. Ad Rom. 10. 2. ad Timoth. 2.

Ex cauſis conſeruantibus eſt id, quod docet Ariſtoteles, Homines diutiùs, quàm alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior ſit proportio, & qualitas humidi & calidi, quibus vita conſeruatur. Et illud, Diuturnius eſſe Regnum cateris Rebuspubl. quia à cauſis externis minimè omnium deleatur. Et illud, Cõſeruari Reſpubl. nõ ſolùm, quia procul abſunt ab iis, quæ interitum afferunt, ſed interdũ etiam, quia propè ſunt, quòd timor intentiore cura Reipub. conſulere cogat. Ex cauſis interimentib. eſt argumentum illud Ariſtotelis, Arbores lata folia habentes defrondeſcere, quia ſuccus in ea parte

De longit. & breuitate vitæ, 1. 5. Polit. 10. Polit. 8. 2. poſt. 17.

contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis co-
5. polit. 7. *pulantur. Et illud, Maximè rempublicam diſ-*
ſolui, ſi ius in ipſa violetur. Huc etiam pertinet
Luc. 11. *illud Domini, Omne regnũ in ſe ipſum diuiſum*
deſolabitur, & domus ſupra domum cadet, &c.
Magna vis argumentorum ex hoc etiam cauſa-
rum genere deſumitur.

Locus generationũ & corruptionum. 2. Top. 2. loco 31.

AD *locum efficientium cauſarum reuocatur* locus generationum & corruptionum. *Quinetiam Ariſtoteles hunc cum illo coniungit. Argumenta ex hoc loco deſumpta, ad hunc modum tractantur: Si generatio bona eſt, bonum eſt quod oritur: ſin mala illa, malum etiam hoc. Si corruptio ſeu interitus bonus eſt, res quæ interit, mala eſt: ſin malus ille hæc bona. Hinc licet oſtẽdere, quanto cũ deſiderio & auiditate debuit doctrina Chriſti ſeruatoris noſtri excipi, cuius natiuitatem tanta cum exultatione Angeli, Reges, paſtores, cæli deniq; & terra celebrarunt: cuius mortem indigniſſimam muta etiam, & ſenſu expertia elementa deplorauerunt. Hinc etiam probare poſſumus, peſſimum fuiſſe Iudam, cùm eius natiuitas adeò fuerit deteſtabilis, vt dixerit*
Matth. 26. *ſumma veritas, Bonum erat ei, ſi natus non fuiſ-*
Ioſephus lib. 7. antiquit. Iud. cap. 8. *ſet. Herodem verò fuiſſe populo Iudaico infenſiſ-*
ſimum, quòd tota Iudæorum natio iucundiſſimè
acceperit acerbiſſimum morbum, quo ille vitam
miſerè finiuit.

NON

NON *negamus tamen fieri posse, vt interitus rei bonæ, ratione aliqua sit bonus, et malæ malus. Mors enim Christi ratione salutis, quam nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis perniciosa fuisset, ac lugenda, si indigna illa nobilium strages secuta esset, quam ille morti proximus optarat, & sorori quasi testamẽto reliquerat. Sed hoc tantùm dicimus, interitum rei bonæ, quà rei bonæ interitus est, esse pernicioſum, rei autem malæ, quà malæ, esse bonum & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda est.* Iosephus ibid.

De argumentis ex fine.

CAP. XXII.

FINIS *dici solet* causa causarũ omnium, *quòd cæteras causas naturæ ordine antecedat. Materia enim nisi formam accipiat, rudis est atque informis. Forma verò si desit efficiens, nunquam in materiam inducetur. Efficiens denique nisi finis cupiditate commoueatur, nihil vnquam efficiet. Multò tamen verius dicimus finem esse causam mediorum, quæ in finem destinantur. Exempli causa: habitatio non solùm dicitur finis eius, qui domum sibi extruit, itémque formæ domus, atque materiæ, in quam forma domus inducitur: sed etiam multò veriùs ipsius ædificationis, qua & constituitur domus, & habi-* Finis causa causarum.

tatio paratur. Quo fit, vt ex fine quem proponimus, non ſolùm probare poſſimus, quales cæteræ cauſæ eſſe debent, ſed etiam qualia media ad finem conſequendum dirigenda ſint, & præmittenda.

Triplex figura.

EST *autem triplex finis, quemadmodum & cæteræ cauſæ. Alius eſt ea res,* cui *aliquid expetitur: quo pacto non ſolùm Deus eſt finis noſter, ſed etiam alij homines, atque adeò nos ipſi nobis ſumus fines. Nam & Deo gloriam, & proximis, nobiſq; ipſis ſalutẽ optamus. Qua finis acceptione vtitur Propheta, cùm his verbis Deum alloquitur:* Pſalm. 68. *Propter te ſuſtinui opprobrium, &c. hoc eſt, ad tui gloriam & laudem hæc omnia perpeſſus ſum. &* 2. ad Timoth. 2. *Paulus cùm ait: Omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur. &* 2. Phyſ. 2. *Ariſtoteles cùm dicit: Omnia (ſcilicet artificioſa) ſunt gratia noſtri.*

ALIVS *finis eſt res,* cuius *fruitio (vt ſic dicam) aut vſus expetitur: quo pacto etiam Deus eſt finis noſter, quia omnes volumus, vt ille ſeipſo, & nos etiam illo fruamur: itemq; vita, honores, diuitiæ, quibus tum alios vti, tum etiam* 1. Conf. 1. *nos ipſos cupimus. Qua ſignificatione D. Auguſtinus intelligit, Deum eſſe finem noſtrum, cùm ait: Feciſti nos Domine ad te; & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Et* 1. Ethic. 5. *Ariſtoteles probat, nec honores nec diuitias eſſe vlti-*

mum

mum finem, quo homines, vt ſummo bono frui debeant.

TERTIVS *eſt ipſa* fruitio, *aut* vſus rei, *quæ deſideratur. Complector autem nominibus* fruitionis & vſus, *ipſam quoq; adeptionem ac poſſeßionem rerũ, quibus vtimur aut fruimur. Huiuſmodi finis eſt aperta Dei Opt. Maximi contemplatio, quam optamus; & ineffabilis illa iucunditas, quæ ex ea capitur; itemq; poſſeßio virtutum, honorum aut diuitiarum in hac vita; & ea oblectatio, quæ ex vſu harum rerum percipitur. Qua finis vſurpatione vtitur Ariſtoteles, cũ docet, contemplationem Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum, vt in hac vita haberi poteſt, eſſe vltimum finem hominis (etenim fidei lumine minimè edoctus, nõ potuit progredi vlteriùs) vſum verò rerum aliarum, vt ſalutis, roboris, pecuniarum, & honorum, non eſſe vltimum finem, ſed ad illum aliquatenus requiri.* 10. Eth. 7. & 8. 1. Ethic. 8. & 10. Eth.

EX FINE *primi generis (hoc eſt, ex re, cui aliquid expetitur) concludere poſſumus hoc modo: Deus efficit omnia propter ſe; igitur nõ eſt author peccati, quandoquidem peccatum in Deum referri non poteſt. Omnia ſunt in Dei gloriam facienda; non eſt igitur blaſphemãdus, non eſt proferendum verbum ocioſum, &c. Optas proximis bona; ne ſis igitur cuiquam occaſio ruinæ. Diligis te; ne te igitur malæ cupiditatis veneno perimas.* Argumenta ex fine primi generis.

Vis

Vis perfectus esse; vende omnia, & da pauperibus, & sequere Christum.

Ex fine secundi generis.

EX FINE *secundi generis (ex re videlicet, cuius fruitio aut vsus desideratur) sic licet argumentari: Optas magna; contemne igitur parua. Vis abundè metere; ne parcè igitur semines. Vis turrim ædificare, priùs ergo computa sumptus. Vis bellum committere; vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruitione vel vsu, quem finem tertium fecimus, ita colliges: Optas Deum videre; esto igitur mundo corde. Vis esse particeps gloriæ Christi; patere igitur cum Christo. Ad locum finium reuocatur à quibusdam locus* Ab vsibus, *eo quòd vsus sit finis officij, aut instrumenti, cuius est vsus. Verùm cùm nomen* vsus *magis sonet effectum quàm causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere.*

Ex fine tertij generis.

De vsu loci causarum.

CAP. XXIII.

VT tamen ad certam aliquam normam, tam variam ex hoc loco argumentandi rationem redigamus, aduertendum est, tribus modis posse effectum ex causa concludi: vno, quoad potentiam: altero, quoad actum, siue imperfectum, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: tertio quoad aliquam affectionem, cuiusmodi est esse bonum

Tribus modis effectus ex causa concluditur.

bonum vel malum. Primus probandi modus hoc pronunciato præscribitur ab Aristotele: Primus modus. 2. Phys. 3.

Causa potens & effectus in potentia simul sunt, aut non sunt.

HOC *est, si iam extat causa ad effectum edendum apta, dubium non est, quin effectus esse possit (modò non desint aliæ causæ, quæ, vt effectus producatur, concurrere ac cõuenire debent) quòd si talis causa non extat, nec effectus esse poterit, saltem potentia propinqua, de qua loquor. Remota enim ac distanti potentia potestatéue, dubium non est, quin effectus, etiam dum causa non extat, verè dicatur possibilis, modò causa possit in rerum natura existere. Hinc suadebis, posse Saracenos Mauritaniæ incolas ab Hispanis debellari: quia non deest Hispanis materia, ex qua possint arma conficere; nec duces periti, aut milites strenui, & exercitati, qui possint bellum inferre; nec ignorant optimam belli gerendi formam; nec causa, ob quam bellum inferendum sit, est iniusta.*

HINC *etiam probare quis posset, Abel non potuisse interfici gladio: quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladiũ cudere; vel quia nondum erat materia propinqua gladij, ferrum videlicet ex priori materia conflatum.*

SECVNDVS *probãdi modus hoc altero pronunciato significatur ab eodem authore:* Secundus modus. 2. Phys. 3.

Causa

Cauſa in actu, & effectus in actu ſimul ſunt, aut non ſunt.

HOC *eſt, ſi cauſa iam edit effectum, iam effectus editur: ſi verò nulla edit effectum, nec effectus editur. Hæc plana ſunt, ac ſimiliter intelligenda in præterito & futuro tempore: vt ſi cauſa edebat effectum, vtique effectus edebatur: ſi edidit, editus eſt: ſi illa edet, edetur hic: ſi ediderit, editus erit. Vtor autem* edendi *verbo, non autem* efficiendi, *ne de ſola efficiente cauſa loqui videar: quanquam inter vtrumq; verbum, quod ad vſum attinet, perparum intereſt.*

Num ſemper ex abſoluta poſitione cauſæ, concludatur effectus.

EX *cauſa tamen actu edente effectum, non ſemper concluditur effectus in actu perfecto: hoc eſt, non ſemper colligimus effectum editum eſſe. Quanquam enim ex materia & forma ſemper ſic liceat argumentari: Materia aut forma edit compoſitum, ergo compoſitum editum eſt: in efficientibus tamen & finibus non valet, niſi editio ſit ita perfecta, vt edi & editũ eſſe idem ſint. Quo pacto ſic licet concludere: Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè eſt: Sol lucet, ergo dies eſt: Deus apertè videtur à beatis, ergo amatur. Licet quoque ex abſoluta poſitione cauſæ concludere effectum eſſe, in eſſe perfecto aut imperfecto: verùm hoc non ſit, niſi cùm argumentamur ex cauſis neceſſariis, hoc eſt, neceſſariò edentibus effecta ſua, vt ex materia omnino diſpoſita,*

aut

aut ex quacunque forma caduca & mortali, aut ex quibuſdam efficientibus: vt ſi dicas, Materia eſt ſummo calore affecta; ergo ignis eſt: Anima leonis eſt in rerum natura; ergo leo eſt: Sol eſt; ergo lumen productum eſt. Motus cœli eſt; ergo ſub cœlo res gignuntur & intereunt. Dixi, Ex quacunque forma caduca & mortali: *quia in immortalibus nõ valet. Si enim dicas, Anima Socratis eſt, ergo & Socrates: nil concludes. Differt hic modus argumentandi à ſuperiori: quòd ibi argumentabamur ex cauſa in actu, hoc eſt, ex cauſa edente effectum; hîc autem ex cauſa tantùm abſolutè poſita in rerum natura.*

TERTIVM *modum concludendi effectum ex cauſis, preſsè aliquantulum tradit Ariſtoteles, in cauſiſq; efficientibus duntaxat, his nimirum pronunciatis:* 2. Top. 3. loc. 31.

Quorum efficiẽtia ſunt bona, ipſa ſunt bona.

Quorum efficiẽtia ſunt mala, ipſa ſunt mala.

Quorum interimentia ſunt bona, ipſa ſunt mala.

Quorum interimentia mala ſunt, ipſa ſunt bona.

IDEM *dicit de generationibus & corruptionibus, ſeu interemptionibus, vt ſuprà retulimus.* Cap. 23.

Priora

Priora duo pronunciata cæteris etiam tribus generibus cauſarum accommodari poſſunt; latè tamen acceptis nominibus boni & mali, *vt nimirum non tantùm bona & mala in moribus, hoc eſt, laudanda & vituperanda comprehendant, ſed etiam bona & mala, tum naturæ, tum artis. Exempla: Hic ſeruus habet firmam corporis cõſtitutionem; ergo eſt vtilis: Hic eſt valetudinarius; ergo inutilis: Hic equus habet aptam formã proportionemq; membrorum; igitur bonus: Hic ineptam; ergo parum valet: Milites ſunt vtiles Reipublicæ; ergo & bellum: Venefici ſunt pernicioſi; ergo & veneficia: Bona eſt vita cœleſtis; ergo boni ſunt labores, quos iuſti pro ea perpetiuntur: Nil prodeſt ſuperba vita, & diuitiarum iactantia nil confert; vana eſt igitur omnis cura, & ſolicitudo conquirendi ſuperbos honores, & arrogantes diuitias.*

EXEMPLA *reliquorum duorum pronunciatorum hæc ſunt: Reges, qui maleficos non patiuntur viuere, ſunt boni; ergo malefici mali: Tyranni, qui Chriſtianos trucidabant, erant Chriſto deteſtabiles; ergo Chriſtiani amabiles. Cæterùm, cùm audis,* Quorum cauſæ ſunt bonæ, ipſa eſſe bona: *ſubaudi, qua ratione à bonis cauſis proueniunt. Nam etſi à bonis cauſis, mala quædam naſcuntur (vt à viris probis leuia peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte*

Explicatio pronũciatorum.

ſunt

sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab vna causa non malus nasceretur, ab alia mala vitiatur: vt si quis restituat alienũ gladium, vt homicidium aliquod perpetretur. Quinetiã sæpenumerò cùm causæ omnes sunt bonæ, mala vna circumstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaque si causa est bona, effectusq; ab ipsa prouenit qua ex parte bona est, tum demùm erit bonus, si aliunde non vicietur. Hinc facilè colliges, quo pacto reliqua pronunciata sint intelligenda.

ADVERTE *tamen hoc loco, sub his quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia contineri: vt, Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoq; sunt honesta: Quorum vtiles, & ipsa sunt vtilia: Quorum iucundæ, & ipsa iucunda: Quorum in precio habitæ, & ipsa in precio habẽtur: Quorum magni constant causæ, & ipsa magni constãt: atq; ita in cæteris pronunciatis. Quod vtiq; dixerim, ne existimes (quod nonnulli Aristoteli obiiciunt) angustam valde ac ieiunam materiam his pronunciatis contineri. Aliæ quoq; enũciationes proponi possent, aliis atq; aliis effectorum conditionibus colligendis: vt, Ad cuius artis materiam pertinent causæ, ad eandẽ pertinent effecta: Quorum causas facilius assequimur, ea facilius scientia tenere possumus: & aliæ quàm plurimæ. Sed hæ omnes in hoc generali pronunciato continentur.*

Quã latè pateant proposita pronunciata.

Generale pronũciatum non segniter notãdum.

Cuius conditionis est causa, eiusdem quodam modo est effectus.

QVOD *quo pacto sit intelligendum, & in alia atq; alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quàm documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorũ locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.*

De loco effectorum.

CAP. XXIV.

QVAM *multa sint effectorum genera, ex ipsa causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cùm enim causa & effectus mutuò se respiciant, quàm multiplex fuerit causæ nomen, tam multiplex sit nomẽ effectus necesse est. Quin*

Vsus loci. *& vsus huius loci, idem est ac superioris, ordine duntaxat pronunciatorum conuerso. Nam vt ex causis sic argumentabamur; Dantur causæ quæ ad effectum edendum aptæ sunt, ergo effectus esse potest: sic ex effectu possumus concludere; Effectus esse potest, ergo dantur causæ à quibus prouenire possit atq; ita in cæteris pronunciatis. Nisi quòd hoc plus virium habet argumentum ex effectis: quòd cùm non ex quauis causa colligamus effectum esse, vel fore, vt ex Deo creaturam; ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, vel fuisse, vt ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cùm ex bonitate seu perfectione causæ efficien-*

efficientis, non possimus colligere maiorem perfectionem effectus, nec necessariò æqualem; ex perfectione tamen effectus concludimus aut maiorem, aut certè æqualem perfectionem efficientis causæ. Itaq; cùm vsus loci huius ex superiori pateat; satis erit si ex quatuor effectorum classibus nonnulla exempla subiiciamus.

Ex *effectibus* materiæ *sic licet concludere: Hæc res genita est; ergo ex alia præcedente, quæ interiit, est genita: Interire potest; igitur materia constat: Est densa; igitur habet multum materiæ: Rara; ergo parum: Grammatica distinguitur à Rhetorica: igitur oratio emendata, circa quam versatur Grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricæ considerationem cadit.*

Ex *effectibus* formæ, *hoc modo: Conchilia sentiunt, habentq; ex se quendam motum*; *ergo habent animam. Alia est proprietas terræ, alia lapidis; igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc area est omnium quæ æqualem ambitum habent, capacissima; est igitur rotunda. Hi characteres sunt inæqualis magnitudinis; ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysis habuit aureum candelabrum*; *ergo & exemplar eius, quod Moysi in monte monstratum est.*

Ex *effectibus* efficiētis, *hoc modo: Deus produxit omnia ex nihilo; habet igitur potestatem*

infinitam. Ex quo effectorum genere sunt quàm plurima exempla in sacris literis: vt est illud,

Psal. 93. *Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit*

1. ad Cor. 3. *oculum, non considerat? Et illud, Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis; & secundùm hominem ambulatis?*

Ex *effectibus* finium, *sic licet argumentari: Hic Rex parat arma, & cogit exercitum; igitur vult bellum inferre, aut propulsare: Hic amicus arripit quamcunq; occasionem expostulādi cum amico; ergo cupit ab amicitia eius discedere. Vn-*

Prou. 18. *de illud: Occasiones quærit, qui vult recedere ab amico. Hinc etiam licet concludere: Hic homo seruat diligenter mandata Dei; ergo proponit sibi cœlestem vitam. Hic Christi consilio persuasus distribuit omnia in pauperes; vult igitur sequi Christum.*

Argumēta ex vsibus. Hvc *spectant argumenta ex* vsibus, *cuius hæc sunt capita:*

Cuius vsus est bonus, id bonum est,
Cuius vsus est malus, id mālum est.

Hinc *probamus Dialecticā esse vtilem, quia vsus eius vtilis est (tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem:) Sophisticen verò perniciosam, quia vsus eius est perniciosus, cùm decipiat homines, atq; deludat. Hîc tamen nomine* vsus, *intellige vsum rei, quem ipsa per se, atque ex natura sua sibi vendicat: alioqui*

Quisnam vsus hoc loco intelligēdus sit.

ex

ex malo vſu Iuris peritiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentiæ (quibus multi abutuntur ad aliorum perniciem) licebit concludere, has artes eſſe perniciosas: contraq́ ex bono vſu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarum (quas probi homines patienter ſuſtinent) licebit colligere, iniurias, odia, & inimicitias eſſe res bonas: quod longè abſurdiſſimum eſt. Hoc cùm non animaduertant cæci hæretici noſtri temporis, ex abuſu ſacerdotij, pontificatus, & aliorum ſacrorum miniſteriorum ac piorum exercitiorum Eccleſiæ, quo non pauci notantur & arguuntur, colligunt quaſi ex proprio harum rerum vſu, tollenda omnino eſſe de medio hæc ſacra miniſteria & pia exercitia. Quod quanta ſit abſurditate ac cæcitate plenum, dici non poteſt: quia vna excepta virtute (qua ſola nemo, qui ea præditus ſit, malè vti poteſt) nulla res adeò eſt bona & excellens, vt ea praui homines abuti nõ valeant. Reſtant ex connexis antecedentia & conſequentia, de quibus iam dicendum eſt.

Error hæreticorum noſtri temporis.

Ariſt. Rhe. ad Theod. 1.

De locis antecedentium & conſequentium.

CAP. XXV.

Quo pacto antecedentis & conſequẽtis vocabula hîc ſumantur.

ANtecedentis & conſequentis vocabula non accipiuntur hoc loco pro duabus præcipuis partibus argumentationis, quarum altera

ex altera efficitur (sic enim omnia argumenta essent ab antecedentibus, ex quo fieret, vt omnes loci essent loci antecedentium) sed accipiuntur pro rebus, quæ necessariò antecedunt, aut sequũtur aliquid in quæstione positum. Vt si quæstio sit, Vtrum aliqua virtus sit homini naturalis, nec ne? licebit partem affirmantem sic suadere ex antecedente virtutis: Iustitia est homini naturalis (alioqui vita ciuilis, quæ sine iustitia constare non potest, non esset hominibus naturalis) omnis autẽ iustitia est virtus; igitur aliqua virtus est naturalis homini. Ex consequente autem virtutis hoc modo: Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale (cùm homo sit animal rationis particeps) omnis autem virtus est rationi consentanea; igitur omnis virtus (nedum aliqua) est naturalis homini.

Duo genera anteced. & consequentium.

VT *ergo intelligas, qualisnam sit vsus horum locorum, aduerte, antecedentium (vt hoc loco antecedentia sumũtur) duo esse genera, totidémque consequentium. Antecedens vno modo dicitur res, ex qua necessariò sequitur aliud siue ordine attributionis, quo pacto iustitia est antecedens virtutis, cùm virtus necessariò de iustitia, ac vniuersè predicetur: siue ordine temporis, quo pacto vulnus in corde est antecedẽs mortis, quia necessariò mors breui cõsequitur. Alio verò modo antecedens dicitur res, quæ necessariò danda est,*

est, si aliud dandum sit: quo pacto adolescentia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si enim infans futurus est iuuenis, necesse est, vt prius adolescat: itemq; si ædes futuræ sunt, necessariò antè iacienda sunt fundamenta.

CONSEQVENS *quoque duplex est: vel id quod necessariò ex antecedente prioris generis consequitur, vt virtus comparatione iustitiæ, & mors respectu vulneris in corde: vel id quod necessariò requirit antecedens posterioris generis, vt iuuentus adolescentiam, & ædificium fundamenta. Antecedentia & consequentia prioris generis vocari possunt antecedentia & consequentia simpliciter: posterioris autem generis, antecedentia & consequentia ex hypothesi seu conditione. Vsus antecedentium & consequentium simpliciter (quæ magis propriè antecedentia & consequentia dicuntur) his duobus pronũciatis traditur ab Aristotele:*

Quibus nominib⁹ distingui possint.

Vsus antecedentium & consequentium simpliciter. 2. Top. 2. loc. 13.

Posito antecedente, necesse est poni cõsequens.

Sublato consequẽte, necesse est, vt tollatur antecedens.

EXEMPLA: *Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea: Iniustitia non est rationi consentanea, ergo nec virtus. Habet vulnus in corde, ergo breui morietur: Non morietur breui, non habet igitur in corde vulnus. Huc spectat argumẽ-*

Ad Rom. 8. tatio illa Pauli: *Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, concludit consequentem. Et*

Ibidem. *illa: Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: in qua ex negatione rei consequentis, tollit antecedentem, quasi dicat: Non potest esse subiecta, non est igi-*

Nota. *tur subiecta. Si tamen antecedens & consequens æqualia fuerint, hoc est, conuertibilia, vt Dialecticus, & differendi artifex: licebit sublata re, quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit consequens; & posita consequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis*

Ioan. 8. *Domini apud Ioannem. Cùm enim dixisset, Qui ex Deo est, verba Dei audit: statim subiecit, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. quibus verbis tollitur res, quæ fuit consequẽs, quia tollitur antecedens. Cùm autem dixisset,*

Ioan. 4. *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: paucis interpositis, ex re quæ fuerat consequens, posita, intulit antecedentem*

Nota. *hoc modo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Licebit etiam ex consequente quod latiùs pateat, posito, ponere antecedens, si consequens vniuersè accipiatur: vt cùm paulò antè dicebamus, Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale; omnis autem virtus est rationi consentanea; omnis ergo virtus est*

Ad Rom. 10. *homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli:*

Num-

Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum. Quaſi dixerit: omnes nationes audierunt, ergo gens Iudæorum.

VSVS *verò antecedentium & conſequẽtium ex hypotheſi, eſt omnino ſuperiori oppoſitus. Quæ ex ſecundo poſterioris reſolutionis libro his duobus pronunciatis licet colligere:*

Vſus antecedentium & conſequentium ex hypotheſi. Cap. 12.

Sublato antecedente, neceſſe eſt tolli conſequens.

Poſito conſequente, neceſſe eſt poni antecedens.

EXEMPLA: *Hic infans non adoleſcet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adoleſcens? Ædificanda eſt domus, ergo iacienda ſunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amiſit bona ſua, ergo poſſidebat: Nil poſſidebat, ergo nihil amiſit. Huc ſpectat illa mendax excuſatio Giezi: Non iuit ſeruus tuus quoquam. Rogauerat Heliſeus: Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde non poterat, niſi antè iuiſſet, negauit antecedens, vt Heliſeus negatum conſequens intelligeret. Illud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? eodem modo tractatur. Cùm enim credere ſit antecedens inuocationis, qui non credunt, inuocare non poſſunt. Illud verò Domini, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ex conſequente poſito ponit antecedens.*

4 Reg. 5.

Ad Rom. 10.

Matth. 13.

Quæ quidem argumenta etsi necessaria nõ sunt, sæpe tamen probabilitatem afferunt. sæpius suspicionem mouent. Proinde etsi Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen sæpiùs inuentis vtitur. Verum enimuerò si multa ex his ad eandem conclusionem iungantur, semper probabilitatem aliquam faciunt: vt meritò dicere possis, non modò eorum doctrinam, sed vsum etiam à Dialectico non esse alienum. Pressiùs hæc alij ex Aristotele secundo Rhetoricorum libro accipiunt, cùm vocant communiter accidentia; hoc est, quæ maxima ex parte rem antecedunt, aut comitantur, aut subsequuntur.

Orator sæpius, quàm Dialecticus vtitur hoc loco.

Cap. 2.

PRONVNCIATA, *quæ huius loci vsum doceant, nulla sunt certo numero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia prouerbia, quale erit illud Dauidicum, (si ad mores vtcunque traducatur) Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Omnia tamen in hoc vno generali pronunciato intelligi possunt:*

Pronunciata huius loci.

Psal. 17.

Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est esse rem, quam circumstant.

Ex *præcurrentibus est illud in Exodo: Sedit populus manducare & bibere; & surrexerunt ludere. Et illud Pauli: Quòd si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini.*

Exod. 23.

Ad Gal. 5.

mini. Et illud Domini: Facto veſpere dicitis, Serenum erit; rubicundum enim eſt cælum: & manè, Hodie tempeſtas; rutilat enim triſte cælum. Faciem ergo cæli diiudicare noſtis, ſigna autem temporum non poteſtis? hoc eſt, num propè ſit mundi redemptio & ſalus? Matth. 16.

Ex comitantibus eſt illud: Videte ne cõtemnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt. Et illud Petri in die Pentecoſtes dictum: Non enim, inquit, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia. Huc pertinent ſigna Phyſiognomica, quibus naturale ingenium cuiuſq; coniectant Phyſici. Exempli cauſa, coniectat Ariſtoteles, eos qui frontem habent paruam, indiſciplinabiles eſſe; qui valde magnam, tardos; qui rotundam, inſenſatos; qui minus planam, ſagaces; qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quàm plurima. Matth. 18. Actor. 2. Phyſiognomica. Ariſt. in Phyſiognomica.

Ex ſubſequentibus hæc ſunt: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira illius. Et illud Pauli: Quẽ ergo fructum habuiſtis in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt: & quæ ſequuntur vſq; ad finem capitis. Illud quoq; Auguſtini in laudem B. Laurentij: Neceſſe, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis eſt optimus ſubſequutus: & martyres eos non ſolùm fuiſſe cum Eccleſ. 5. Ad Rom. 6. Serm. de S. Laurentio.

se cum passi sunt, sed etiam tunc martyres Christi esse, cùm viuerent, &c. Latissimè patent hi loci: qui eò etiam frequentiùs, quam cæteri, sunt in vsu, quò patentiores sunt, & faciliùs argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorũ argumentorum ingrediamur: primumq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerũt similia.

De loco similium.

CAP. XXVII.

Similia quæ dicantur hoc loco.

SIMILIA hoc loco non tantùm dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid cõuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemue aliquam inter se habent. Verbi causa, duæ res candidæ, quà candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei, dicuntur similia: quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem, aut essentiam communem habent. Mens verò & oculi, serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus: quoniam etsi quæ eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones; habent tamen quandam inter se proportionem. Vt enim mens se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus: atq; quod est in aëre serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas. Vsum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Aristoteles:

1. Top. 14.

Quod

Quod in vno ſimilium valet, valet in cæteris.

Quod non valet in vno, nec in cæteris.

EXEMPLA: *Corpus regitur oculis; ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnoperè curarent; igitur cùm ij, qui in Reipublicæ adminiſtratione verſantur, pacem omnium ordinum obſeruandis legibus conſequi valeant, ſi id non faciunt, reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic tenera puerorum ingenia, grandia non ſtatim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facilè addiſcunt.* Quint. lib. 8.

HVC *ſpectat totum genus exemplorum quod quartã argumentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiue propriè dicantur exempla, ſiue parabolæ, ſiue apologi. Quinetiam non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formã. ſed totum ad materiã huius loci pertinere: de qua re alibi diſputandum eſt. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis ſcriptis argumenta, vt paſſim omnibus ſint obuia. Hinc Paulus cùm dixiſſet, Neſcitis quia modicum fermentũ totam maſſam corrũpit? mox infert: Expurgate igitur vetus fermẽtum, vt ſitis noua conſperſio. Et infrà* Huc ſpectat totum quartum genus argumentationis. 1. ad Cor. 5.

Cap. 9.

cùm dixisset, Quis militat suis stipendiis vnquã? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? hunc in modum cõcludit: Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi, ex attributis alterius: vt ex conditionibus gubernatoris dirigentis nauem, conditiones Regis gubernantis Rempublicam; & ex iis quæ conueniunt pastori, ea quæ cõueniunt episcopo; & ex effectibus panis, effecta corporis Domini; & ex proprietatibus seminis, proprietates verbi Dei; & ex variis qualitatibus terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint effectus auditorum diuini verbi. Quo vsu nullus propè dixerim est feracior aut fœlicior in hoc locorum campo.

Rodol. t. de inuent. 26.

Non desunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus esse virium contra renitentẽ auditorem, quàm similitudinis: ad eum verò, qui sponte sequitur, docẽdumq; se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, inquiunt, si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subiicit animo; vt cùm assentiendi necessitatem non afferat,

Documentum animaduertẽdum.

afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem. Verùm si similia, quæ ex parte similia sunt, probè teneantur, non est usq; adeò infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit.

De loco maiorum.

CAP. XXVIII.

ARGVMENTA *quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non desumebantur ex tota quæstione, sed ex subiecto, aut prædicato quæstionis. Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in quæstione concludenda subiiciebantur, vel prædicabãtur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ subiiciebantur, aut prædicabantur. Nunc incidimus in locos, ex quibus quæ depromuntur argumẽta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totam conclusionem. Nam maiora, quæ nunc primùm occurrunt, dicuntur ea, quæ maiorem habent probabilitatem, quàm ea enunciatio, quæ concludenda & confirmanda est; minora, quæ minorẽ; paria, quæ parem, seu æqualem.*

Discrimen trium sequentium locorum à superioribus.

A maioribus huiusmodi argumenta ducuntur: Si Mazaganum non fuit a centum viginti millibus expugnatum, non expugnabitur a viginti millibus. Si in diuitiis, adiuncta etiam potestate, ac honoribus, non est summum bonum:

quî fieri poteſt, vt in diuitiis hominis obſcuri ac priuati ſitum ſit? Si eloquentia Ciceronis non potuit perſuadere Octauio, in quem ille maxima beneficia cõtulerat, ne ſe traderet ſuperbo ac impotenti hoſti Antonio: quî conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iuſtiſſimæ neci regiæ maieſtatis proditorem? Huius loci vſus in hoc vno pronunciato poſitus eſt:

Hoc pronunciatis tribus explicat Ariſtot. 2. Top. extrem. cap.

Si id quod veriſimilius videtur, non eſt verum, nec id, quod minus videtur veriſimile.

ITAQVE *tractatio huius loci tota eſt negatiua. Huc ſpectat illud fratrum Ioſeph ad diſpenſatorem: Pecuniam, quam inuenimus in ſummitate ſaccorum, reportauimus ad te de terra Chanaan: & quomodo conſequens eſt, vt furati ſimus de domo domini tui aurum, vel argentum? Et illud Domini: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis celeſtia, credetis?*

Geneſ. 44.

Ioan. 3.

De loco minorum.

CAP. XXIX.

QVO *autem pacto tractanda ſint argumenta ex loco minorum, his exemplis intelliges. Si parua ſæpe Luſitanorum claſſis, Turcarum in India impetum fregit: cur modò id non facient omnes Orientis vires? Si pro Chriſto contemnenda eſt vita: cur non pecunia? Si pro inimicis orã-*

dum

dum est: cur amici odio prosequendi? Itaq; tractatio argumentorum huius loci est omnino opposita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua. Potest igitur hoc vno pronunciato doceri:

Et hoc docet Arist. extrem. cap. 2. Top. trib. itidē pronunciatis.

Si id quod minus verisimile est, verum est, & id etiam erit, quod magis verisimile videtur.

HVC *spectat illud Moysi iamiam morituri ad populum Israëliticum: Ego scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimā. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum: quanto magis, cùm mortuus fuero? Et illud Ionathæ: Turbauit, inquit, pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quòd gustauerim paululùm de melle isto: quāto magis si comedisset populus de præda inimicorū suorū? nónne maior plaga facta fuisset in Philistiim? Et illud Domini: Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Et illud Bernardi, in verba ea Domini, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Quomodo, inquit, potabis Domine desiderantes te torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigētes te oleo misericordiæ? Aliter accipiuntur à multis nomina maiorum & minorum, aliterq; hi duo loci explicantur atq;*

Deut. 31.

1. Reg. 14.

Matth. 9.

De passione Domini.

In his sunt Ci. in Top.

Ad Rom. 8. tatio illa Pauli: *Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, concludit consequentem. Et*

Ibidem. *illa: Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: in qua ex negatione rei consequentis, tollit antecedentem. quasi dicat: Non potest esse subiecta, non est igi-*

Nota. *tur subiecta. Si tamen antecedens & consequens æqualia fuerint, hoc est, conuertibilia, vt Dialecticus, & differendi artifex: licebit sublata re, quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit consequens; & posita consequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis*

Ioan. 8. *Domini apud Ioannem. Cùm enim dixisset, Qui ex Deo est, verba Dei audit: statim subiecit, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. quibus verbis tollitur res, quæ fuit consequẽs, quia tollitur antecedens. Cùm autem dixisset,*

Ioan. 4. *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: paucis interpositis, ex re quæ fuerat consequens, posita, intulit antecedentem*

Nota. *hoc modo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Licebit etiam ex consequente quod latiùs pateat, posito, ponere antecedens, si consequens vniuersè accipiatur: vt cùm paulò antè dicebamus, Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale; omnis autem virtus est rationi consentanea; omnis ergo virtus est*

Ad Rom. 10. *homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli:*

Num-

Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum. Quaſi dixerit: omnes nationes audierunt, ergo gens Iudæorum.

VSVS *verò antecedentium & conſequẽtium ex hypotheſi, eſt omnino ſuperiori oppoſitus. Quæ ex ſecundo poſterioris reſolutionis libro his duobus pronunciatis licet colligere:* Vſus antecedentium & conſequentium ex hypotheſi. Cap. 12.

Sublato antecedente, neceſſe eſt tolli conſequens.

Poſito conſequente, neceſſe eſt poni antecedens.

EXEMPLA: *Hic infans non adoleſcet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adoleſcens? Ædificanda eſt domus, ergo iacienda ſunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amiſit bona ſua, ergo poſſidebat: Nil poſſidebat, ergo nihil amiſit. Huc ſpectat illa mendax excuſatio Giezi: Non iuit ſeruus tuus quoquam. Rogauerat Heliſeus: Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde non poterat, niſi antè iuiſſet, negauit antecedens, vt Heliſeus negatum conſequens intelligeret. Illud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? eodem modo tractatur. Cùm enim credere ſit antecedens inuocationis, qui non credunt, inuocare non poſſunt. Illud verò Domini, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ex conſequente poſito ponit antecedens.* 4 Reg. 5. Ad Rom. 10. Matth. 13.

Obiectio. QVOD *si quis obiecerit, hoc argumentum duci ex loco finium, non igitur ex hoc: occurrendum erit, alia & alia ratione idem argumentum ex diuersis locis desumi posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locum finium pertinet: qua verò ex consequente huius generis positio ponit antecedens, ad locum consequentium spectat. Sæpe etiam re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nam hæc argumentatio, Obiit, ergo vixerat; est ex consequente, non autem ex fine: quippe cùm mors non sit finis (hoc est, causa finalis) vitæ, quod rectè docuit Aristoteles, irridens illud Poëtæ, Extremũ, ob quod natus erat, fatumq; petiuit: hoc est, mortem.*

Solutio animaduertenda.

2. Eth. 2.

MODO *eodem dissolues id quod quis obiiceret, Argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea; non pertinere ad hunc locũ, quia pertinet ad locum totius vniuersalis; & alias sexcentas huiusmodi cauillationes. Est autem perutile, quòd idem argumentum in multis locis reperiatur, multiq; sint aditus & viæ vnius inueniendæ rei, vt si vno in loco vel scrutandi negligentia, vel quærendi festinatione, quod optamus non inuenerimus, altera tamen via, tertiáue tentantes, offendamus.*

De

De locis præcurrentium, comitantium, & ſubſequentium.

CAP. XXVI.

EX *coniunctorum locis reſtat vnus, quem circumſtantium nominauimus, atque, vt amplam regionem, in tres anguſtiores diuiſimus, vtpote in locum* præcurrentium, comitantium, & ſubſequentium. *Circumſtantia, quæ Cicero* adiuncta *vocat, ſunt ea, quæ cum re quidem cohærent, ſed tamen nõ neceſſariò. Qua ratione diſtinguuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur quædam antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, conſuetudo, prouocatio, & huiuſmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur. Quædam comitantur, vt locus, tempus, occaſio, ſocij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus: quæ non ſine cauſa comitantia vocauimus. Alia ſubſequuntur, vt laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehenſio, exhauſtum patrimonium, & huiuſmodi alia: quæ appellauimus ſubſequentia. Hinc probat Orator, hominem perpetraſſe homicidium, quod paulò antè colloquutus clam fuerit cum amicis, quòd de nocte domum exierit, quòd auditus ſit ſubinde pedum crepitus, armorum ſtrepitus, quòd poſtea latebras quæſierit, quòd inuentu expalluerit, aut rogatus titubauerit, &c.*

Circumſtantia quæ. In Topi.

Præcurrẽtia.

Comitantia.

Subſequẽtia.

Quæ

Quæ quidem argumenta etsi necessaria nõ sunt, sæpe tamen probabilitatem afferunt, sæpius suspicionem mouent. Proinde etsi Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen sæpiùs inuentis vtitur. Verum enimuerò si multa ex his ad eandem conclusionem iungantur, semper probabilitatem aliquam faciunt: vt meritò dicere possis, non modò eorum doctrinam, sed vsum etiam à Dialectico non esse alienum. Preßiùs hæc alij ex Aristotele secundo Rhetoricorum libro accipiunt, cùm vocant communiter accidentia; hoc est, quæ maxima ex parte rem antecedunt, aut comitantur, aut subsequuntur.

Orator sæpius, quàm Dialecticus vtitur hoc loco.

Cap. 2.

PRONVNCIATA, *quæ huius loci vsum doceant, nulla sunt certo numero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia prouerbia, quale erit illud Dauidicum, (si ad mores vtcunque traducatur) Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Omnia tamen in hoc vno generali pronunciato intelligi possunt:*

Pronunciata huius loci.

Psal. 17.

Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est esse rem, quam circumstant.

Ex præcurrentibus est illud in Exodo: Sedit populus manducare & bibere; & surrexerunt ludere. Et illud Pauli: Quòd si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini.

Exod. 23.

Ad Gal. 5.

mini. Et illud Domini: Facto vespere dicitis, Serenum erit; rubicundum enim est cælum: & manè, Hodie tempestas; rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis? hoc est, num propè sit mundi redemptio & salus? Matth. 16.

Ex comitantibus est illud: Videte ne cõtemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Et illud Petri in die Pentecostes dictum: Non enim, inquit, sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Physiognomica, quibus naturale ingenium cuiusq; coniectant Physici. Exempli causa, coniectat Aristoteles, eos qui frontem habent paruam, indisciplinabiles esse; qui valde magnam, tardos; qui rotundam, insensatos; qui minus planam, sagaces; qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quàm plurima. Matth. 18. Actor. 2. Physiognomica. Arist. in Physiognomica.

Ex subsequentibus hæc sunt: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius. Et illud Pauli: Quẽ ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est: & quæ sequuntur vsq; ad finem capitis. Illud quoq; Augustini in laudem B. Laurentij: Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non solùm fuisse cum Eccles. 5. Ad Rom. 6. Serm. de S. Laurentio.

se cum passi sunt, sed etiam tunc martyres Christi esse, cùm viuerent, &c. Latissimè patent hi loci: qui eò etiam frequentiùs, quàm cæteri, sunt in vsu, quò patentiores sunt, & facilius argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorũ argumentorum ingrediamur: primumq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerũt similia.

De loco similium.

CAP. XXVII.

Similia quæ dicantur hoc loco.

SIMILIA *hoc loco non tantùm dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid cõuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemue aliquam inter se habent. Verbi causa, duæ res candidæ, quòd candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei, dicuntur similia: quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem, aut essentiam communem habent. Mens verò & oculi, serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus: quoniam etsi quæ eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones; habent tamen quandam inter se proportionem. Vt enim mens se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus: atq; quod est in aëre serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas. Vsum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Aristoteles:*

1. Top. 14.

Quod

Quod in vno ſimilium valet, valet in cæteris.

Quod non valet in vno, nec in cæteris.

EXEMPLA: *Corpus regitur oculis; ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnoperè curarent; igitur cùm ij, qui in Reipublicæ adminiſtratione verſantur, pacem omnium ordinum obſeruandis legibus conſequi valeant, ſi id non faciunt, reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic tenera puerorum ingenia, grandia non ſtatim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facilè addiſcunt.* Quint. lib. 8.

HVC *ſpectat totum genus exemplorum quod quartã argumentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiue propriè dicantur exempla, ſiue parabolæ, ſiue apologi. Quinetiam non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formã. ſed totum ad materiã huius loci pertinere: de qua re alibi diſputandum eſt. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis ſcriptis argumenta, vt paſſim omnibus ſint obuia. Hinc Paulus cùm dixiſſet, Neſcitis quia modicum fermentũ totam maſſam corrũpit? mox infert: Expurgate igitur vetus fermẽtum, vt ſitis noua conſperſio. Et infrà* Huc ſpectat totum quartum genus argumentationis. 1. ad Cor. 5.

cùm

Cap. 9.

cùm dixisset, Quis militat suis stipendiis vnquã? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? hunc in modum cõcludit: Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi, ex attributis alterius: vt ex conditionibus gubernatoris dirigentis nauem, conditiones Regis gubernantis Rempublicam; & ex iis quæ conueniunt pastori, ea quæ cõueniunt episcopo; & ex effectibus panis, effecta corporis Domini; & ex proprietatibus seminis, proprietates verbi Dei; & ex variis qualitatibus terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint effectus auditorum diuini verbi. Quo vsu nullus propè dixerim est feracior aut fœlicior in hoc locorum campo.

Rodol. t. de inuent. 26.

Non desunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus esse virium contra renitentẽ auditorem, quàm similitudinis: ad eum verò, qui sponte sequitur, docẽdumq; se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, inquiunt, si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subiicit animo; vt cùm assentiendi necessitatem non afferat,

Documentum animaduertẽdum.

afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem. Verùm si similia, quæ ex parte similia sunt, probè teneantur, non est usq; adeò infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit.

De loco maiorum.

CAP. XXVIII.

ARGVMENTA *quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non desumebantur ex tota quæstione, sed ex subiecto, aut prædicato quæstionis. Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in quæstione concludenda subiiciebantur, vel prædicabãtur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ subiiciebantur, aut prædicabantur. Nunc incidimus in locos, ex quibus quæ depromuntur argumẽta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totam conclusionem. Nam maiora, quæ nunc primùm occurrunt, dicuntur ea, quæ maiorem habent probabilitatem, quàm ea enunciatio, quæ concludenda & confirmanda est; minora, quæ minorẽ; paria, quæ parem, seu æqualem.*

Discrimen trium sequentium locorum à superioribus.

A maioribus huiusmodi argumenta ducuntur: Si Mazaganum non fuit a centum viginti millibus expugnatum, non expugnabitur a viginti millibus. Si in diuitiis, adiuncta etiam potestate, ac honoribus, non est summum bonum:

Ad Rom. 8. tatio illa Pauli: *Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, concludit consequentem. Et*

Ibidem. *illa: Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: in qua ex negatione rei consequentis, tollit antecedentem, quasi dicat: Non potest esse subiecta, non est igi-*

Nota. *tur subiecta. Si tamen antecedens & consequens æqualia fuerint, hoc est, connertibilia, vt Dialecticus, & differendi artifex: licebit sublata re, quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit consequens; & posita consequente, ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis*

Ioan. 8. *Domini apud Ioannem. Cùm enim dixisset, Qui ex Deo est, verba Dei audit: statim subiecit, Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. quibus verbis tollitur res, quæ fuit consequẽs, quia tollitur antecedens. Cùm autem dixisset,*

Ioan. 4. *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: paucis interpositis, ex re quæ fuerat consequens, posita, intulit antecedentem*

Nota. *hoc modo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Licebit etiam ex consequente quod latiùs pateat, posito, ponere antecedens, si consequens vniuersè accipiatur: vt cùm paulò antè dicebamus, Omne quod est rationi consentaneum, est homini naturale; omnis autem virtus est rationi consentanea; omnis ergo virtus est*

Ad Rom. 10. *homini naturalis. Quale etiam est illud Pauli:*

Nun-

Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum. Quaſi dixerit: omnes nationes audierunt, ergo gens Iudæorum.

VSVS *verò antecedentium & conſequẽtium ex hypotheſi, eſt omnino ſuperiori oppoſitus. Quæ ex ſecundo poſterioris reſolutionis libro his duobus pronunciatis licet colligere:* Vſus antecedentium & conſequentium ex hypotheſi. Cap. 12.

Sublato antecedente, neceſſe eſt tolli conſequens.

Poſito conſequente, neceſſe eſt poni antecedens.

EXEMPLA: *Hic infans non adoleſcet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adoleſcens? Ædificanda eſt domus, ergo iacienda ſunt fundamenta: Fundamenta non ponentur, ergo nec domus ædificabitur. Hic verè amiſit bona ſua, ergo poſſidebat: Nil poſſidebat, ergo nihil amiſit. Huc ſpectat illa mendax excuſatio Giezi: Non iuit ſeruus tuus quoquam. Rogauerat Heliſeus: Vnde venis Giezi? Tum ille quia redire aliunde non poterat, niſi antè iuiſſet, negauit antecedens, vt Heliſeus negatum conſequens intelligeret. Illud quoq; Pauli, Quomodo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? eodem modo tractatur. Cùm enim credere ſit antecedens inuocationis, qui non credunt, inuocare non poſſunt. Illud verò Domini, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ex conſequente poſito ponit antecedens.* 4 Reg. 5. Ad Rom. 10. Matth. 13.

Obiectio. QVOD *si quis obiecerit, hoc argumentum duci ex loco finium, non igitur ex hoc: occurrendum erit, alia & alia ratione idem argumentum ex diuersis locis desumi posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locum finium pertinet: qua verò ex consequente huius generis posito ponit antecedens, ad locum consequentium spectat. Sæpe etiam re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nam hæc argumentatio, Obiit, ergo vixerat; est ex consequente, non autem ex fine: quippe cùm mors non sit finis (hoc est, causa finalis) vitæ, quod rectè docuit Aristoteles, irridens illud Poëtæ, Extremũ, ob quod natus erat, fatumq; petiuit: hoc est, mortem.*

Solutio animaduertenda.

2. Eth. 2.

MODO *eodem dissolues id quod quis obiiceret, Argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo rationi consentanea; non pertinere ad hunc locũ, quia pertinet ad locum totius vniuersalis; & alias sexcentas huiusmodi cauillationes. Est autem perutile, quòd idem argumentum in multis locis reperiatur, multiq; sint aditus & viæ vnius inueniendæ rei, vt si vno in loco vel scrutandi negligentia, vel quærendi festinatione, quod optamus non inuenerimus, altera tamen via, tertiáue tentantes, offenda-*

mus.

De

De locis præcurrentium, comitantium, & subsequentium.

CAP. XXVI.

EX *coniunctorum locis restat vnus, quem circumstantium nominauimus, atque, vt amplam regionem, in tres angustiores diuisimus, vtpote in locum* præcurrentium, comitantium, & subsequentium. *Circumstantia, quæ Cicero* adiuncta *vocat, sunt ea, quæ cum re quidem cohærent, sed tamen nõ necessariò. Qua ratione distinguuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur quædam antecedunt rem, vt portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatio, consuetudo, prouocatio, & huiusmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur. Quædam comitantur, vt locus, tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cætera id genus: quæ non sine causa comitantia vocauimus. Alia subsequuntur, vt laus, diuitiæ partæ, infamia, reprehensio, exhaustum patrimonium, & huiusmodi alia: quæ appellauimus subsequentia. Hinc probat Orator, hominem perpetrasse homicidium, quod paulò antè colloquutus clam fuerit cum amicis, quòd de nocte domum exierit, quòd auditus sit subinde pedum crepitus, armorum strepitus, quòd postea latebras quæsierit, quòd inuentus expalluerit, aut rogatus titubauerit, &c.*

Circumstantia quæ. In Topi.

Præcurrẽtia.

Comitantia.

Subsequẽtia.

Quæ

Quæ quidem argumenta etsi necessaria nõ sunt, sæpe tamen probabilitatem afferunt, sæpius suspicionem mouent. Proinde etsi Dialecticus eorum inuentionem docet, Orator tamen sæpiùs inuentis vtitur. Verum enimuerò si multa ex his ad eandem conclusionem iungantur, semper probabilitatem aliquam faciunt: vt meritò dicere possis, non modò eorum doctrinam, sed vsum etiam à Dialectico non esse alienum. Prestiùs hæc alij ex Aristotele secundo Rhetoricorum libro accipiunt, cùm vocant communiter accidentia; hoc est, quæ maxima ex parte rem antecedunt, aut comitantur, aut subsequuntur.

Orator sæpius, quàm Dialecticus vtitur hoc loco.

Cap. 2.

PRONVNCIATA, *quæ huius loci vsum doceant, nulla sunt certo numero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa probabilia prouerbia, quale erit illud Dauidicum, (si ad mores vtcunque traducatur) Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruertêris. Omnia tamen in hoc vno generali pronunciato intelligi possunt:*

Pronunciata huius loci.

Psal. 17.

Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est esse rem, quam circumstant.

Ex præcurrentibus est illud in Exodo: Sedit populus manducare & bibere; & surrexerunt ludere. Et illud Pauli: Quòd si inuicem mordetis, & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini.

Exod. 23.

Ad Gal. 5.

mini. Et illud Domini: Facto vespere dicitis, Serenum erit; rubicundum enim est cælum: & manè, Hodie tempestas; rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis? hoc est, num propè sit mundi redemptio & salus? Matth. 16.

Ex comitantibus est illud: Videte ne cõtemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui in cælis est. Et illud Petri in die Pentecostes dictum: Non enim, inquit, sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Physiognomica, quibus naturale ingenium cuiusq; coniectant Physici. Exempli causa, coniectat Aristoteles, eos qui frontem habent paruam, indisciplinabiles esse; qui valde magnam, tardos; qui rotundam, insensatos; qui minus planam, sagaces; qui quadratam & moderatam, magnanimos: & alia quàm plurima. Matth. 18. Actor. 2. Physiognomica. Arist. in Physiognomica.

Ex subsequentibus hæc sunt: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius. Et illud Pauli: Quẽ ergo fructum habuistis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est: & quæ sequuntur vsq; ad finem capitis. Illud quoq; Augustini in laudem B. Laurentij: Necesse, inquit, erat, vt initia bona fierent, quorum finis est optimus subsequutus: & martyres eos non sòlùm fuisse cum Eccles. 5. Ad Rom. 6. Serm. de S. Laurentio.

se cum passi sunt, sed etiam tunc martyres Christi esse, cùm viuerent, &c. Latissimè patent hi loci: qui eò etiam frequentiùs, quàm cæteri, sunt in vsu, quò patentiores sunt, & faciliùs argumenta suppeditant. Sed iam ad locos disiunctorũ argumentorum ingrediamur: primumq; videamus consentanea, ex quibus statim sese offerũt similia.

De loco similium.

CAP. XXVII.

Similia quæ dicantur hoc loco.

SIMILIA *hoc loco non tantùm dicuntur ea, quorum eadem est qualitas, sed ea omnia, quibus aut vnum aliquid cõuenit, aut certè plura, quæ ἀναλογίαν proportionemue aliquam inter se habent. Verbi causa, duæ res candidæ, quà candidæ sunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdem speciei, dicuntur similia: quoniam eandem qualitatem, aut quantitatem, aut essentiam communem habent. Mens verò & oculi, serenitas & tranquillitas, numerantur in similibus: quoniam etsi quà eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones; habent tamen quandam inter se proportionem. Vt enim mens se habet ad animum, sic oculi quodammodo ad corpus: atq; quod est in aëre serenitas, idem proportione quadam est in mari tranquillitas. Vsum igitur huius loci his duobus pronunciatis tradit Aristoteles:*

1. Top. 14.

Quod

Quod in vno ſimilium valet, valet in cæteris.

Quod non valet in vno, nec in cæteris.

EXEMPLA: *Corpus regitur oculis; ergo animus mente gubernandus eſt. Si nauiculatores ſua opera & induſtria poſſent mare tranquillum facere, id magnoperè curarent; igitur cùm ij, qui in Reipublicæ adminiſtratione verſantur, pacem omnium ordinum obſeruandis legibus conſequi valeant, ſi id non faciunt, reprehenſione ſunt digniſſimi. Vt vaſcula oris anguſti ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur: ſic tenera puerorum ingenia, grandia non ſtatim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facilè addiſcunt.* Quint. lib. 8.

HVC *ſpectat totum genus exemplorum quod quartã argumentationis formam ſuperiori libro fecimus, ſiue propriè dicantur exempla, ſiue parabolæ, ſiue apologi. Quinetiam non deſunt, qui dicant, Exemplum nullam eſſe argumentationis formã. ſed totum ad materiã huius loci pertinere: de qua re alibi diſputandum eſt. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis ſcriptis argumenta, vt paſſim omnibus ſint obuia. Hinc Paulus cùm dixiſſet, Neſcitis quia modicum fermentũ totam maſſam corrũpit? mox infert: Expurgate igitur vetus fermẽtum, vt ſitis noua conſperſio. Et infrà* Hucſpectat totum quartum genus argumentationis. 1. ad Cor. 5.

cùm

Cap. 9.

cùm dixisset, Quis militat suis stipendiis vnquã? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nescitis, quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? hunc in modum cõcludit: Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vsus in colligendis attributis vnius analogi, ex attributis alterius: vt ex conditionibus gubernatoris dirigentis nauem, conditiones Regis gubernantis Rempublicam; & ex iis quæ conueniunt pastori, ea quæ cõueniunt episcopo; & ex effectibus panis, effecta corporis Domini; & ex proprietatibus seminis, proprietates verbi Dei; & ex variis qualitatibus terræ, in qua semen suscipitur, quàm varij sint effectus auditorum diuini verbi. Quo vsu nullus propè dixerim est feracior aut fœlicior in hoc locorum campo.

Rodol. t. de inuent. 26.

Non desunt tamen qui dicant, omnium locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus esse virium contra renitentẽ auditorem, quàm similitudinis: ad eum verò, qui sponte sequitur, docẽdumq; se præbet, nullum esse accommodatiorem. Aperit enim rem, inquiunt, si rectè adhibeatur, & quandam eius imaginem subiicit animo; vt cùm assentiendi necessitatem non afferat,

Documentum animaduertẽdum.

afferat, afferat tacitum dissentiendi pudorem. Verùm si similia, quæ ex parte similia sunt, probè teneantur, non est usq; adeò infirmum hoc argumentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non possit.

De loco maiorum.

CAP. XXVIII.

ARGVMENTA *quæ ex locis hactenus inuentis eruimus, non desumebantur ex tota quæstione, sed ex subiecto, aut prædicato quæstionis. Aut enim erant definitiones, aut descriptiones, aut notationes eorum, quæ in quæstione concludenda subiiciebantur, vel prædicabãtur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ subiiciebantur, aut prædicabantur. Nunc incidimus in locos, ex quibus quæ depromuntur argumẽta, affecta sunt ad totam quæstionem concludendam, hoc est, ad ipsam totam conclusionem. Nam maiora, quæ nunc primùm occurrunt, dicuntur ea, quæ maiorem habent probabilitatem, quàm ea enunciatio, quæ concludenda & confirmanda est; minora, quæ minorẽ; paria, quæ parem, seu æqualem.*

Discrimen trium sequentium locorum à superioribus.

A maioribus huiusmodi argumenta ducuntur: Si Mazaganum non fuit a centum viginti millibus expugnatum, non expugnabitur a viginti millibus. Si in diuitiis, adiuncta etiam potestate, ac honoribus, non est summum bonum:

quî fieri poteſt, vt in diuitiis hominis obſcuri ac priuati ſitum ſit? Si eloquentia Ciceronis non potuit perſuadere Octauio, in quem ille maxima beneficia cõtulerat, ne ſe traderet ſuperbo ac impotenti hoſti Antonio: quî conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tradat iuſtiſſimæ neci regiæ maieſtatis proditorem? Huius loci vſus in hoc vno pronunciato poſitus eſt:

Hoc pronunciatis tribus explicat Ariſtot. 2. Top. extrem. cap.

Si id quod veriſimilius videtur, non eſt verum, nec id, quod minus videtur veriſimile.

ITAQVE *tractatio huius loci tota eſt negatiua. Huc ſpectat illud fratrum Ioſeph ad diſpenſatorem: Pecuniam, quam inuenimus in ſummitate ſaccorum, reportauimus ad te de terra Chanaan: & quomodo conſequens eſt, vt furati ſimus de domo domini tui aurum, vel argentum? Et illud Domini: Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo ſi dixero vobis cæleſtia, credetis?*

Genes. 44.

Ioan. 3.

De loco minorum.

CAP. XXIX.

QVO *autem pacto tractanda ſint argumenta ex loco minorum, his exemplis intelliges. Si parua ſæpe Luſitanorum claſſis, Turcarum in India impetum fregit: cur modò id non facient omnes Orientis vires? Si pro Chriſto contemnenda eſt vita: cur non pecunia? Si pro inimicis orã-*

dum

dum est: cur amici odio prosequendi? Itaq; tractatio argumentorum huius loci est omnino opposita superiorum tractationi. Tota enim est affirmatiua, cùm illa sit prorsus negatiua. Potest igitur hoc vno pronunciato doceri:

Et hoc docet Arist. extrem. cap. 2. Top. trib. itidē pronunciatis.

Si id quod minus verisimile est, verum est, & id etiam erit, quod magis verisimile videtur.

Huc spectat illud Moysi iamiam morituri ad populum Israëliticum: Ego scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimā. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum: quanto magis, cùm mortuus fuero? Et illud Ionathæ: Turbauit, Deut. 31. *inquit, pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei, eo quòd gustauerim paululùm de melle isto: quāto magis si comedisset populus de præda inimicorū suorū? nónne maior plaga facta fuisset in Philistiim? Et illud Domini:* 1. Reg. 14. *Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Et illud Bernardi, in verba ea Domini, Pater, ignosce illis, quia* Matth. 9. *nesciunt quid faciunt: Quomodo, inquit, potabis Domine desiderantes te torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigētes te oleo misericordiæ?* De passione Domini. *Aliter accipiuntur à multis nomina maiorum & minorum, aliterq; hi duo loci explicantur atq;* In his sunt Ci. in Top.

tractantur. Cæterùm nos Aristotelem, vtpotè in hac re luculentiùs & meliùs loquutum, libenter sequimur.

Quint. lib. 5. cap. 10. Rodolph. I lib. 25. & alij quidam ex recentioribus.

De loco parium.

CAP. XXX.

ARGVMENTA *ex loco parium hoc modo explicantur: Si abstinentia virtus est, & continentia erit: Si iactantia virtus non est, nec hypocrisis: Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris: Si duces non ideo mali habentur, quòd interdum superãtur, cur Philosophi malè audiunt, si aliquando falluntur? Itaque hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur. Id quod Aristoteles tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamen illa hoc vno expeditiùs & planiùs significari:*

Arist. 2. Rhet. 23. Vsus loci. 2. Top. ca. 4.

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam quę videtur æquè probabilis, vera erit, aut falsa.

HVC *spectat illud sapiẽtiæ ita dicentis: Quia vocaui, & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meũ, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis, id quod timebatis, aduenerit. Et illud: Nolite iudicare, & non iudicabimini; nolite condẽnare, & non condẽnabimini: dimittite, & dimittemini:*

Prou. 1.

Lucæ 6.

temini: date, & dabitur vobis. Non immeritò autem hæc, & alia huiuſmodi argumenta, quibus in ſacris literis, ex meritis cõcluduntur præmia, aut ex peccatis ſupplicia, dicuntur ad hunc locum pertinere: quia etſi præmia cæleſtia ſunt maiora meritis, & ſupplicia inferiora delictis; ex diuina tamen largitate ac miſericordia, quædam inter hæc cernitur ratio iuſtitiæ, ac proinde æqualitatis. Ad vſum huius loci pertinet illud pronũciatum, quod Ariſtoteles eodem loco affert: 2. Top. 4.

Si incrementum prædicati ſequitur incrementum ſubiecti, prædicatũ ſequetur ſubiectũ: quòd ſi incrementum nõ ſequitur incrementum, nec prædicatum ſequetur ſubiectum.

VT: *Si maior virtus eſt melior, aut maxima optima; virtus vtiq; eſt bona. eſt enim par ratio. Quòd ſi maior non eſſet melior, aut maxima optima, nec virtus omnino eſſet bona. ſunt enim & hæc paria. Reciprocatur etiam hoc pronunciatum in hunc modum: Si prædicatum ſequitur ſubiectum, incrementum prædicati ſequetur incrementum ſubiecti: quòd ſi prædicatum non ſequitur ſubiectum, nec incremẽtum ſequetur incrementum. Quod quidem ſic efferri ſolet: Vt ſimpliciter ad ſimpliciter, ſic magis ad magis, & maximum ad maximum. Vt ſi facere iniuriam eſt malum, maiorem facere peius erit, & maxi-*

Reciprocatio pronunciati.

mam peßimũ. Sed hæc reciprocatio non ad hunc locum, ſed ad tractationem quæſtionis comparatæ, quàm infrà ſubiiciemus, pertinet.

Cap. 36.

VERVM *tam pronunciatum ipſum, quàm eius reciprocatio, intelliguntur in iis quæ prædicantur per ſe. Alioqui nõ vſquequaq; veritatem continent. Nec enim rectè dixeris: Maior vini vſus eſt peior, aut maximus peßimus; igitur vſus vini eſt malus. Nec item: Exercitatio corporis eſt bona; igitur maior eſt melior, & maxima optima. Cauſa eſt, quia nec maiori vſui vini conuenit per ſe, vt ſit peior; aut maximo, vt ſit peßimus: nec exercitatio corporis eſt per ſe bona, ſed per accidens: alioqui omnis exercitatio corporis eſſet bona, & omnis vini vſus malus.*

D. Tho. 3. cont. gent. 139.

VIDENTVR *etiam ex hoc loco depromi argumenta ex tranſumptione, quibus propoſitum ſuademus in ea re, in qua ex conceßione alterius par ſit ratio. Vt ſi quis probet eandem facultatem naturalem (vt aſpectum, aut guſtatum) eſſe contrarium, vt inde probatum relinquat, contrariorum eandem eſſe ſcientiam. Id enim rectè concludetur: quia is, cui ſuadere principale propoſitum volumus, aſſerit ſibi fore ſatisfactum, ſi naturalis aliqua facultas contrariorum eſſe confirmetur. Argumentum igitur quod probandæ minus principali concluſioni, ad quam diſputationem transferimus, adhibetur, ex loco parium videtur*

detur desumi; non quidem qua ratione immediatam, minusq; principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur. Sic qui hoc modo argumentatus fuerit: Album & nigrum cadunt sub aspectum, album & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum: probatum relinquet ex pari, contrariorum eandem esse scientiam, ob quam conclusionem translata est disputatio ad superiorem.

De loco dissimilium.

CAP. XXXI.

RESTANT *ex locis disiunctorum argumẽtorum ij, in quibus latent dissentanea. Primus verò est* dissimilium: *qui quidem iccirco ab Aristotele, secundo Topicorum libro videtur prætermissus, quia ex loco similium facilè intelligi potest. Dissimilia igitur hîc censentur ea, quibus quà talia sunt, nec vnum aliquid commune est, nec plura quæ inter se proportionem habeãt, vt candidum & atrum, iustus & iniustus, homines & belluæ. Vsus dissimilium his pronunciatis traditur:* Dissimilia quæ hîc dicantur.

Vsus loci.

Dissimilibus dissimilia conueniunt.

Quod vni dissimiliũ, quia dissimile est, conuenit, non conuenit alteri.

VT *si iustus, quia iustus, laudandus est, iniustus*

ſtus reprehendendus erit. Item ſi belluarum non eſt futura prouidere, quia bellua ſunt, hominum erit proſpicere futurum tempus. Valet autem non parum hic locus ad reſiſtendum alteri. Si enim quis concluderet, hominibus omnia debere eſſe cõmunia, quòd cæteris animalibus omnia communia ſint; aptè reſiſteret, qui negaret id rectè concludi, quia homines & belluæ, quà ſunt eiuſmodi, ſunt diſſimiles. Itaq; plus virium habet ad reſiſtendum, quàm ad impugnandum hic locus.

Tob. 8. *HVC ſpectat adhortatio illa Tobiæ iunioris ad ſponſam, vt ante vſum tori, tres noctes orationi inſiſtat: Filij ſanctorum, inquit, ſumus, & non poſſumus ita coniungi, vt gentes, quæ ignorant*

Matth. 5. *Deum. Et illud Domini: Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc eſt, ſi tantùm hos diligitis) quam mercedem habebitis? Nónne & publicani hoc faciunt? Etſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc*

Cap. 6. *faciunt? Et illud Pauli, poſteriori ad Corinth. epiſtola: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? Concluſio eſt: Non eſt vobis iugum ducendum cum infidelibus. reliqua oratio, probatio eſt ex diſſimilitudine.*

De

De loco oppositorum, deque generali oppositorum vsu.

CAP. XXXII.

ALTER *locus eorum, in quibus dissentanea conduntur, est oppositorum proprius. Oppositа verò* aut ad se mutuò referuntur, *vt dominus & seruus; aut* contraria sunt, *vt virtus, & vitiũ; aut* priuatiuè opposita, *vt aspectus & cæcitas; aut* contradicentia, *vt candidum & non candidum. Quoniam igitur de hisce extremo secundo libro disseruimus, solus loci vsus nunc explicandus est. Duo igitur sunt pronunciata, quæ cõmuniter omnibus oppositis conueniunt. Alterum est:* Oppositа quæ. Cap. 17. Loci vsus.

De quocunque affirmatur alterum oppositorum, negatur alterum.

QVOD *quidem ex ipsa oppositorum natura nascitur. Nam cùm omnia opposita, quà opposita sunt, sint repugnantia; repugnantia verò, vt primo libro diximus, non possint de eadem re simul affirmari: efficitur, vt de quacunq; alterum verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quod quo pacto intelligendum sit, eodem loco diximus. Exempla cuiq; sunt obuia. Sophroniscus est pater Socratis, non est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus non est: Si est candidus,* Cap. 31.

Conſequẽtia conuerſo ordine.

tradicentibus, antecedens inchoatum eſt in vna complicatione, conſequens in altera: hoc modo, Omnis homo eſt animal, igitur omne nõ animal eſt non homo. Atque hanc conſequentiam vocat Ariſtoteles ἀνάπαλιν, id eſt, ordine conuerſo.

Ibidem.

Explicatio pronunciati.

ITAQVE *hoc modo intelligendum eſt pronunciatum: Si alterum è duobus inter ſe oppoſitis ſequitur alterum è duobus aliis ſimiliter oppoſitis inter ſe, alterum ex prioribus aut directo, aut conuerſo ordine ſequetur alterum ex poſterioribus: quòd ſi hoc non ſit verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendum eſt, in omnibus relatiuè oppoſitis tractari directò conſequentiam, in omnibus contradicentibus ordine conuerſo; in contrariis autem, & priuatiuè oppoſitis, nunc directò, nunc conuerſo ordine. Directò quidem, vt exemplis propoſitis oſtendimus. Conuerſo autem ordine, vt ſi dicas: Quiſquis habet bonam corporis habitudinem, ſanitate fruitur; igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis habitudinem. Nec enim dixeris: Ergo quiſquis habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam ſanitas & morbus ſunt internæ corporis conſtitutiones; bona autem corporis habitudo internam ſimul & externam complectitur: mala verò eſt ea, quæ vel intrinſecus tantùm, vel ſolùm extrinſecus, vel vtroq; modo vitioſa eſt.*

Ariſtot. tamen vult in priuatiuè oppoſitis ſemper tractari directò cõſequentiam.

Ex

Ex quo fit, vt cùm sanitas necessariò sequatur bonam corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quòd morbus necessariò sequatur malam; sed contrà, quòd mala corporis habitudo sequatur morbum. Quanquam reuera bona corporis habitudo, & mala, non sunt omnino contraria; quia non habent idem omnino subiectum: siquidem mala potest inesse extrinsecus tantùm, aut tantùm intrinsecus: bona verò non nisi intrinsecus simul, & extrinsecus inest, vt dictum est. In priuatiuè oppositis hæc cape exempla: Si quis est aspectu præditus, est præditus sensu; igitur si quis est sensu priuatus, est cæcus. Nec enim rectè colliges directò: Igitur si quis est cæcus, est sensu priuatus; cùm hoc planè falsum sit. Item: Quisquis est mathematicus, est scientia præditus; igitur quisquis est scientia priuatus, mathematica priuatus est: non autem, Quisquis est mathematica priuatus, est priuatus scientia. Item: Quisquis abundat auro & argento, est diues; igitur quisquis est pauper, auro & argẽto priuatus est: non autem, Quisquis priuatus est auro & argento, est pauper: quippe cùm diuitiis naturalibus abundare possit. Quanquam reuera paupertas & diuitiæ, non sunt omnino priuatiuè oppositæ: quia paupertatis nomen plus tollit, quam diuitiarum vocabulum ponat. Pauper enim nemo dicitur, nisi qui & naturalibus & artificiosis pri-

natus est diuitiis: diues autem etiam is dicitur, qui vel alteris tantùm abundat.

Prima obiectio. SED *obiiciat aliquis contra ea, quæ diximus, in hunc modum: Ex hoc antecedente, Quicquid est sensibile, est intelligibile; nec directò licet colligere, sensum esse intellectum, nec ordine conuerso intellectum esse sensum: non est igitur verum pronunciatum in relatiuè oppositis.*

Secunda. RVRSVS, *ex hoc antecedente, Auaritia est vitium, nec colliges effusionem (seu prodigalitatem) esse virtutem, nec contrà virtutem esse effusionem: igitur nec in contrariis verum est idem pronunciatum.*

Tertia. AD *hæc, ex hoc antecedente, Aspectum habens viuit, nec concludes, cæcum esse mortuum, nec eum qui mortuus est esse cæcum: igitur nec in priuatiuè oppositis est verum.*

Solutio primæ. PRIMA *tamen obiectio facilè soluetur, si dicas, tum esse verum pronunciatũ in relatis, cùm relatum, quod in antecedente sequitur alterum, sequitur illud respectu eiusdem. Satis autem cõstat, res sensibiles non esse intelligibiles respectu sensus quem respiciunt, quatenus sensibiles sunt, sed solùm respectu intellectus.*

Solutio secundæ ac tertiæ. SECVNDA *verò & tertia obiectiones eadem ratione diluuntur. Quod enim in pronunciato dicitur, Si alterum sequitur alterum; cum hac moderatione intelligendum est: Nisi etiam se-*

qua-

quatur vtrunque. Illud autem perſpicuum eſt, vitium ita ſequi auaritiam, vt etiam ſequatur effuſionem; quandoquidem vtraque eſt vitium: item q3 viuere, ita ſequi eum qui aſpectum habet, vt etiam ſequatur eum qui cæcus eſt. vterque enim viuit. Non eſt igitur cur pronunciatum, ob ea quæ propoſita ſunt argumenta, de medio tollendum ſit. Vt igitur ex eo maiorem fructũ percipias, diuide illud in quatuor ſpecialia, pro ratione quatuor generum oppoſitionis, hoc videlicet modo: Si relatum ſequitur relatum, relatum prioris ſequitur relatum poſterioris: Si contrarium contrario ineſt, contrarium alterius contrario alterius inerit aut directò, aut conuerſo ordine. Si habitus ſequitur habitum, priuatio ſequetur priuationem: & contrà, Si priuatio priuationem ſequitur, habitus ſequetur habitum, ſiue hæc directò fiant, ſiue ordine conuerſo. Si affirmatio ſequitur affirmationem, negatio ſequetur ordine conuerſo negationem. Vtuntur autem hoc loco ſæpenumerò non ſolùm humana litera, ſed etiam diuina: vt cùm Paulus ait, Prudentia carnis mors eſt, hoc eſt, interimit: prudentia autem ſpiritus, vita & pax, id eſt, vitam & quietem affert: quaſi hoc ex illo concludens. Nota hæc. Ad Rom. 8.

De speciali vsu oppositorum.

CAP. XXXIII.

Specialia oppositorum pronunciata.

PRÆTER *duo generalia oppositorum pronũciata, sunt alia quædam specialia. Relatorum igitur hæc sunt:*

Quæ mutuo referuntur, mutuo se ponunt, tolluntque.

Quæ mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Cap. 13. Ioan. 3.

HAEC *patent ex libro secũdo. Ex priori pronunciato est illud Ioannis Baptistæ de Christo seruatore nostro, & Ecclesia: Qui habet sponsam, sponsus est.*

1. ad Cor. 9.

Illud quoq; Pauli ex eodem pronunciato videtur tractari: Non sum, inquit, Apostolus? Nónne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino. Cùm enim Apostolus, hoc est, Missus ad aliquem aut aliquos, missus sit ex iis, apud quos vt minister Domini legatione sua functus erat Paulus, concluſit se missum à Domino, hoc

Cap. 14.

est, se esse illis Apostolum. Ex posteriore pronunciato est illud Domini apud Ioannem: Si me cognouissetis, & patrem meum vtiq; cognouissetis. & alia pleraque in hanc sententiam. Contrariis hæc duo peculiaria pronunciata assignat Aristo-

2 Top. 3. loco 23. & 24.

teles:

Illud

Illud nõ eſt in ſubiecto dato, quo inhæ-
rẽte ſequitur, duo cõtraria ſimul eſſe.
Illud non eſt in ſubiecto, cuius contra-
rium non poteſt eidem ineſſe.

Ex *priori ꝓbat Ariſtoteles pro Platone, ἰδέαν,* Ibidem.
hoc eſt, ſpeciem Socratis non eſſe in Socrate: quia
ſi eſſet, moueretur ſimul, ac quieſceret. Mouere-
tur enim, quia Socrates mouetur (ſiquidem cùm
mouemur, omnia quæ in nobis ſunt mouentur)
quieſceret autem, quia idea dicitur eſſe immobi-
lis. Ex poſteriori docet cõcludi poſſe, quòd odium
non ſit in ea animi parte, quæ appetitus iraſcibi-
lis appellatur: quia amor odio contrarius non po-
teſt eſſe in iraſcibili. Itemq́ ignorationem non eſ-
ſe in cupiendi parte: quia ſcientia ignorationi cõ-
traria, in parte cupiendi eſſe non poteſt, cùm ſit in
parte intelligendi. Hoc tamen pronunciatum nõ
valet in iis contrariis, quorum alterum natura
ineſt: vt patet.

Ex *priori pronunciato probabit Theologus,*
illis verbis Domini, Veruntamen non ſicut ego Matth. 26.
volo, ſed ſicut tu; non ſignificari, quòd Chriſtus
eo tempore habuerit voluntatem diuinæ volun-
tati contrariam: quia ſi ita eſſet, cùm ex iiſdem
verbis conſtet, ipſum tum voluiſſe quod Pater
decreuerat, neceſſariò fieret, vt in eadem volun-
tate duæ ſimul darentur appetitiones contrariæ.
Ex poſteriori autem probabit, fidem non eſſe in

mam peßimũ. Sed hæc reciprocatio non ad hunc locum, ſed ad tractationem quæſtionis comparata, quàm infrà ſubiiciemus, pertinet.

Cap. 36.

VERVM *tam pronunciatum ipſum, quàm eius reciprocatio, intelliguntur in iis quæ prædicantur per ſe. Alioqui nõ vſquequaq; veritatem continent. Nec enim rectè dixeris: Maior vini vſus eſt peior, aut maximus peßimus; igitur vſus vini eſt malus. Nec item: Exercitatio corporis eſt bona; igitur maior eſt melior, & maxima optima. Cauſa eſt, quia nec maiori vſui vini conuenit per ſe, vt ſit peior; aut maximo, vt ſit peßimus: nec exercitatio corporis eſt per ſe bona, ſed per accidens: alioqui omnis exercitatio corporis eſſet bona, & omnis vini vſus malus.*

D. Tho. 3. cont. gent. 139.

VIDENTVR *etiam ex hoc loco depromi argumenta ex tranſumptione, quibus propoſitum ſuademus in ea re, in qua ex conceßione alterius par ſit ratio. Vt ſi quis probet eandem facultatem naturalem (vt aſpectum, aut guſtatum) eſſe contrarium, vt inde probatum relinquat, contrariorum eandem eſſe ſcientiam. Id enim rectè concludetur: quia is, cui ſuadere principale propoſitum volumus, aſſerit ſibi fore ſatisfactum, ſi naturalis aliqua facultas contrariorum eſſe confirmetur. Argumentum igitur quod probandæ minus principali concluſioni, ad quam diſputationem transferimus, adhibetur, ex loco parium videtur*

detur desumi; non quidem qua ratione immediatam, minusq; principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censetur. Sic qui hoc modo argumentatus fuerit: Album & nigrum cadunt sub aspectum, album & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum: probatum relinquet ex pari, contrariorum eandem esse scientiam, ob quam conclusionem translata est disputatio ad superiorem.

De loco dissimilium.

CAP. XXXI.

RESTANT *ex locis disiunctorum argumẽtorum ij, in quibus latent dissentanea. Primus verò est* dissimilium: *qui quidem iccirco ab Aristotele, secundo Topicorum libro videtur prætermissus, quia ex loco similium facilè intelligi potest. Dissimilia igitur hîc censentur ea, quibus quà talia sunt, nec vnum aliquid commune est, nec plura quæ inter se proportionem habeãt, vt candidum & atrum, iustus & iniustus, homines & belluæ. Vsus dissimilium his pronunciatis traditur:* Dissimilia quæ hîc dicantur. Vsus loci.

Dissimilibus dissimilia conueniunt.

Quod vni dissimiliũ, quia dissimile est, conuenit, non conuenit alteri.

VT *si iustus, quia iustus, laudandus est, iniu-*

ſtus reprehendendus erit. Item ſi belluarum non eſt futura prouidere, quia bellua ſunt, hominum erit proſpicere futurum tempus. Valet autem non parum hic locus ad reſiſtendum alteri. Si enim quis concluderet, hominibus omnia debere eſſe cõmunia, quòd cæteris animalibus omnia communia ſint; aptè reſiſteret, qui negaret id rectè concludi, quia homines & belluæ, quà ſunt eiuſmodi, ſunt diſſimiles. Itaq; plus virium habet ad reſiſtendum, quàm ad impugnandum hic locus.

Tob. 8. *HVC ſpectat adhortatio illa Tobiæ iunioris ad ſponſam, vt ante vſum tori, tres noctes orationi inſiſtat: Filij ſanctorum, inquit, ſumus, & non poſſumus ita coniungi, vt gentes, quæ ignorant*

Matth. 5. *Deum. Et illud Domini: Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc eſt, ſi tantùm hos diligitis) quam mercedem habebitis? Nónne & publicani hoc faciunt? Etſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc*

Cap. 6. *faciunt? Et illud Pauli, poſteriori ad Corinth. epiſtola: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? Concluſio eſt: Non eſt vobis iugum ducendum cum infidelibus. reliqua oratio, probatio eſt ex diſſimilitudine.*

De

De loco oppositorum, deque generali oppositorum vsu.

CAP. XXXII.

ALTER *locus eorum, in quibus dissentanea conduntur, est oppositorum proprius. Oppo-* Oppositaquæ.
sita verò aut ad se mutuò referuntur, *vt dominus & seruus*; *aut* contraria sunt, *vt virtus, & vitiũ*; *aut* priuatiuè opposita, *vt aspectus & cæcitas*; *aut* contradicentia, *vt candidum & non candidum*. *Quoniam igitur de hisce extremo secundo libro disseruimus, solus loci* Cap. 17.
vsus nunc explicandus est. Duo igitur sunt pro- Loci vsus.
nunciata, quæ cõmuniter omnibus oppositis conueniunt. Alterum est:

De quocunque affirmatur alterum oppositorum, negatur alterum.

QVOD *quidem ex ipsa oppositorum natura nascitur. Nam cùm omnia opposita, quà opposita sunt, sint repugnantia; repugnantia verò, vt primo libro diximus, non possint de eadem re simul* Cap. 31.
affirmari: efficitur, vt de quacunq; alterum verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariò. Quod quo pacto intelligendum sit, eodem loco diximus. Exempla cuiq; sunt obuia. Sophroniscus est pater Socratis, non est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus non est: Si est can-

didus, non eſt nõ candidus. Non addidimus autem, de quocunq; alterum negatur, affirmari alterum: quia ſæpiſſimè non ita eſt. Nec enim ſi Socrates non eſt præceptor, ſtatim diſcipulus verè affirmabitur; aut contrà: nec, ſi nõ eſt candidus, neceſſariò dicendus eſt niger: & ſic in aliis quàm

Ad Gal. 5. *plurimis. Ex hoc pronunciato eſt illud Pauli: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim (id eſt carnis propenſio) concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur. Alterum pronunciatum eſt:*

2. Top. 3. loc. 25. &c.

> Si alterum è duobus oppoſitis ſequitur alterum è duobus aliis, alterum ex prioribus ſequetur alterum ex poſterioribus: quòd ſi poſterius nõ ſequitur poſterius, nec prius ſequitur prius.

VERBI *cauſa, cùm relatum maioris comparationis, & relatum minoris comparationis ſint relatiuè oppoſita, itemq; pater & filius; relatum autem maioris comparationis vniuersè dicatur de patre: relatum vtique minoris comparationis vniuersè dicetur de filio. quòd ſi relatum minoris comparationis non ita diceretur de filio, nec relatum maioris comparationis diceretur de patre.*

ITEM

ITEM *cùm* laudandum & reprehendendum *ſint contraria, itemq;* virtus & vitium; *omnis autem virtus ſit laudãda: omne haud dubiè vitium erit reprehendendum: quod ſi hoc non eſſet reprehẽdendum, nec illa eſſet laudãda. Item cum* ſenſus & priuatio ſenſus, *ſint priuatiuè oppoſita, itemq;* aſpectus & cæcitas: *omnis autem aſpectus ſit ſenſus, omnis cæcitas erit ſenſus priuatio: quòd ſi priuatio ſenſus non diceretur de cæcitate, nec ſenſus de aſpectu diceretur. Deniq; cum* animal & non animal, *ſint contradicentia, itemq;* homo & non homo: *omnis autem homo ſit animal, omne vtiq; non animal erit non homo: quòd ſi non omne non animal eſſet non homo, nec omnis homo eſſet animal.*

IN *hoc tamen cõtradicentium exemplo, alio ordine quàm in ſuperioribus oppoſitorum generibus, extructa eſt conſequutio, vt cernis. In illis enim tam antecedens, quàm conſequens, inchoabatur in vna & eadem complicatione contrariorum, & finiebatur in altera, hoc pacto: Omnis pater eſt relatum maioris comparationis, igitur omnis filius eſt minoris: Omnis virtus eſt laudãda, igitur omne vitium reprehẽdendum: Omnis aſpectus eſt ſenſus, igitur omnis cæcitas eſt ſenſus priuatio (quam conſequentiam vocat Ariſtoteles* ἀκολούθησιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ, *id eſt,* conſequentiam ad eadem, *ſeu* directò contextam) *at in contradi-*

Aliter extruitur cõſequutio in contradicẽtibus, atq; in aliis oppoſitis.

Ibidem.

Conſequẽtia ad eadẽ.

Consequẽtia conuerso ordine.

tradicentibus, antecedens inchoatum est in vna complicatione, consequens in altera: hoc modo, Omnis homo est animal, igitur omne nõ animal est non homo. Atque hanc consequentiam vocat Aristoteles ἀνάπαλιν, id est, ordine conuerso.

Ibidem.

Explicatio pronunciati.

ITAQVE *hoc modo intelligendum est pronunciatum: Si alterum è duobus inter se oppositis sequitur alterum è duobus aliis similiter oppositis inter se, alterum ex prioribus aut directo, aut conuerso ordine sequetur alterum ex posterioribus: quòd si hoc non sit verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendum est, in omnibus relatiuè oppositis tractari directò consequentiam, in omnibus contradicentibus ordine conuerso; in contrariis autem, & priuatiuè oppositis, nunc directò, nunc conuerso ordine. Directò quidem, vt exemplis propositis ostendimus. Conuerso autem ordine, vt si dicas: Quisquis habet bonam corporis habitudinem, sanitate fruitur; igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis habitudinem. Nec enim dixeris: Ergo quisquis habet malam habitudinem corporis, laborat morbo. Nam sanitas & morbus sunt internæ corporis constitutiones; bona autem corporis habitudo internam simul & externam complectitur: mala verò est ea, quæ vel intrinsecus tantùm, vel solùm extrinsecus, vel vtroq; modo vitiosa est.*

Aristot. tamen vult in priuatiuè oppositis semper tractari directò cõsequentiam.

Ex

Ex quo fit, vt cùm ſanitas neceſſariò ſequatur bonam corporis habitudinem, non rectè inde colligas, quòd morbus neceſſariò ſequatur malam; ſed contrà, quòd mala corporis habitudo ſequatur morbum. Quanquam reuera bona corporis habitudo, & mala, non ſunt omnino contraria; quia non habent idem omnino ſubiectum: ſiquidem mala poteſt ineſſe extrinſecus tantùm, aut tantùm intrinſecus: bona verò non niſi intrinſecus ſimul, & extrinſecus ineſt, vt dictum eſt. In priuatiuè oppoſitis hæc cape exempla: Si quis eſt aſpectu præditus, eſt præditus ſenſu; igitur ſi quis eſt ſenſu priuatus, eſt cæcus. Nec enim rectè colliges directò: Igitur ſi quis eſt cæcus, eſt ſenſu priuatus; cùm hoc planè falſum ſit. Item: Quiſquis eſt mathematicus, eſt ſcientia præditus; igitur quiſquis eſt ſcientia priuatus, mathematica priuatus eſt: non autem, Quiſquis eſt mathematica priuatus, eſt priuatus ſcientia. Item: Quiſquis abundat auro & argento, eſt diues; igitur quiſquis eſt pauper, auro & argẽto priuatus eſt: non autem, Quiſquis priuatus eſt auro & argento, eſt pauper: quippe cùm diuitiis naturalibus abundare poßit. Quanquam reuera paupertas & diuitiæ, non ſunt omnino priuatiuè oppoſita: quia paupertatis nomen plus tollit, quam diuitiarum vocabulum ponat. Pauper enim nemo dicitur, niſi qui & naturalibus & artificioſis pri-

natus est diuitiis: diues autem etiam is dicitur, qui vel alteris tantùm abundat.

Prima obiectio. SED *obiiciat aliquis contra ea, quæ diximus, in hunc modum: Ex hoc antecedente, Quicquid est sensibile, est intelligibile; nec directò licet colligere, sensum esse intellectum, nec ordine conuerso intellectum esse sensum: non est igitur verum prònunciatum in relatiuè oppositis.*

Secunda. RVRSVS, *ex hoc antecedente, Auaritia est vitium, nec colliges effusionem (seu prodigalitatem) esse virtutem, nec contrà virtutem esse effusionem: igitur nec in contrariis verum est idem pronunciatum.*

Tertia. AD *hæc, ex hoc antecedente, Aspectum habens viuit, nec concludes, cæcum esse mortuum, nec eum qui mortuus est esse cæcum: igitur nec in priuatiuè oppositis est verum.*

Solutio primæ. PRIMA *tamen obiectio facilè soluetur, si dicas, tum esse verum pronunciatũ in relatis, cùm relatum, quod in antecedente sequitur alterum, sequitur illud respectu eiusdem. Satis autem cõstat, res sensibiles non esse intelligibiles respectu sensus quem respiciunt, quatenus sensibiles sunt, sed solùm respectu intellectus.*

Solutio secundæ ac tertiæ. SECVNDA *verò & tertia obiectiones eadem ratione diluuntur. Quod enim in pronunciato dicitur, Si alterum sequitur alterum; cum hac moderatione intelligendum est: Nisi etiam sequa-*

quatur vtrunque. Illud autem perſpicuum eſt, vitium ita ſequi auaritiam, vt etiam ſequatur effuſionem; quandoquidem vtraque eſt vitium: item q3 viuere, ita ſequi eum qui aſpectum habet, vt etiam ſequatur eum qui cæcus eſt. vterque enim viuit. Non eſt igitur cur pronunciatum, ob ea quæ propoſita ſunt argumenta, de medio tollendum ſit. Vt igitur ex eo maiorem fructū percipias, diuide illud in quatuor ſpecialia, pro ratione quatuor generum oppoſitionis, hoc videlicet modo: Si relatum ſequitur relatum, relatum prioris ſequitur relatum poſterioris: Si contrarium contrario ineſt, contrarium alterius contrario alterius inerit aut directò, aut conuerſo ordine. Si habitus ſequitur habitum, priuatio ſequetur priuationem: & contrà, Si priuatio priuationem ſequitur, habitus ſequetur habitum, ſiue hæc directò fiant, ſiue ordine conuerſo. Si affirmatio ſequitur affirmationem, negatio ſequetur ordine conuerſo negationem. Vtuntur autem hoc loco ſæpenumerò non ſolùm humana litera, ſed etiam diuina: vt cùm Paulus ait, Prudentia carnis mors eſt, hoc eſt, interimit: prudentia autem ſpiritus, vita & pax, id eſt, vitam & quietem affert: quaſi hoc ex illo concludens. Nota hæc. Ad Rom. 8.

De speciali vsu oppositorum.

CAP. XXXIII.

Specialia oppositorum pronunciata.

PRÆTER *duo generalia oppositorum prenũciata, sunt alia quædam specialia. Relatorum igitur hæc sunt:*

Quæ mutuo referuntur, mutuo se ponunt, tolluntque.

Quæ mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Cap. 13. Ioan. 3. 2. ad Cor. 9. Cap. 14. 2 Top. 3. loco 23. & 24.

HÆC *patent ex libro secũdo. Ex priori pronunciato est illud Ioannis Baptistæ de Christo seruatore nostro, & Ecclesia: Qui habet sponsam, sponsus est. Illud quoq; Pauli ex eodem pronunciato videtur tractari: Non sum, inquit, Apostolus? Nónne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino. Cùm enim Apostolus, hoc est, Missus ad aliquem aut aliquos, missus sit ex iis, apud quos vt minister Domini legatione sua functus erat Paulus, concluſit se missum à Domino, hoc est, se esse illis Apostolum. Ex posteriore pronunciato est illud Domini apud Ioannem: Si me cognouissetis, & patrem meum vtiq; cognouissetis. & alia pleraque in hanc sententiam. Contrariis hæc duo peculiaria pronunciata assignat Aristoteles:*

Illud

Illud nõ eſt in ſubiecto dato, quo inhæ-
rẽte ſequitur, duo cõtraria ſimul eſſe.
Illud non eſt in ſubiecto, cuius contra-
rium non poteſt eidem ineſſe.

Ex *priori ꝓbat Ariſtoteles pro Platone*, ἰδέαν, Ibidem.
hoc eſt, ſpeciem Socratis non eſſe in Socrate: quia ſi eſſet, moueretur ſimul, ac quieſceret. Moueretur enim, quia Socrates mouetur (ſiquidem cùm mouemur, omnia quæ in nobis ſunt mouentur) quieſceret autem, quia idea dicitur eſſe immobilis. Ex poſteriori docet cõcludi poſſe, quòd odium non ſit in ea animi parte, quæ appetitus iraſcibilis appellatur: quia amor odio contrarius non poteſt eſſe in iraſcibili. Itemq; ignorationem non eſſe in cupiendi parte: quia ſcientia ignorationi cõtraria, in parte cupiendi eſſe non poteſt, cùm ſit in parte intelligendi. Hoc tamen pronunciatum nõ valet in iis contrariis, quorum alterum natura ineſt: vt patet.

Ex *priori pronunciato probabit Theologus, illis verbis Domini, Veruntamen non ſicut ego* Matth. 26.
volo, ſed ſicut tu; non ſignificari, quòd Chriſtus eo tempore habuerit voluntatem diuinæ voluntati contrariam: quia ſi ita eſſet, cùm ex iiſdem verbis conſtet, ipſum tum voluiſſe quod Pater decreuerat, neceſſariò fieret, vt in eadem voluntate duæ ſimul darentur appetitiones contrariæ. Ex poſteriori autem probabit, fidem non eſſe in

voluntate, vt in ſubiecto: quia error in fide, quæ fidei contrarius eſt, non poteſt eſſe in voluntate, cùm omnis error in intellectu ſit. Contrariis verò immediatis, reliquiſque duobus oppoſitorum generibus hoc peculiare pronunciatum aſſignari poteſt:

Ex 2. top. 2. loco 17. & ex præd. cap. 10.

Ex contrariis immediatis, priuatiuè oppoſitis, & contradicentibus, ſi alterum non conuenit, alterum conueniat neceſſe eſt.

VT ſi Socrates eger non eſt, bene valet: Si nil videt, cæcus eſt: Si non eſt candidus, eſt vtique nõ candidus. Cùm tamen pronunciatum hoc accommodatur contrariis, intelligendum eſt, ſubiectum naturâ aptum: cùm verò accommodatur priuatiuè oppoſitis, intelligendum eſt præterea tempus à natura conſtitutum, vt forma inſit; quæ patent ex fine libri ſecundi: cùm denique accommodatur contradicentibus, volunt quidam intelligendum interdum eſſe ſubiectum, quod in rerum natura cohæreat. de qua tamen re alibi diſputandum eſt.

Explicatio documẽti.

Cap. 17.

De loco repugnantium.

CAP. XXXVI.

EX locis diſſentaneorũ, reſtat vnus repugnantium: quem vltimum eorum, è quibus artificioſa eruerentur argumenta, numeraſſimus.

Sunt

Sunt autem repugnantia, quæ de eadem re simul affirmari non possunt: quod de nominibus repugnantibus primo libro diximus. Cùm igitur omnia opposita, quorum locum nunc tradidimus, sint repugnantia, cur modò locus repugnantium constituatur, quæstio est. Causam hanc accipe, Quòd latiùs pateant repugnantia, quàm opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ opposita non sunt, vt corpus & spiritus, homo & bellua, lapis & lignum, substantia & accidens, necessarium & contingens: & huiusmodi alia. Non sumuntur tamen hoc loco nomina carnis & spiritus, pro contrariis propensionibus, quarum altera in terrena, altera in cœlestia animum inclinat (vt paulò superius accepta sunt) sed pro ipsa substantia corporis & animæ. Atq; hæc quidem argumenta, quæ disparata dici solent, propria sunt huius loci. Verùm quia sæpe non est facilè disparata ab oppositis secernere, placuit cum Cicerone hunc locum omnibus repugnantibus cõmunem facere, vt eius nomen de omnibus quomodocunq; repugnantibus admonere Dialecticum possit. Vsus loci huius hic est.

Repugnãtia quæ. Cap. 31.

Cur locus repugnantium institutus sit. Cap. 32.

Cui conuenit vnum ex repugnãtibus, non conuenit alterum, vel reliqua. Si repugnantia sint immediata in aliquo genere, cui nõ conuenerit alterum,

terum, vel omnia præter vnum, eidem conueniat alterum, vel reliquum, necesse est.

EXEMPLA *prioris pronunciati*: *Hoc quod video, corpus est, ac tangitur; ergo non est spiritus.* (*vnde Dominus: Palpate, inquit, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere*) *Homines rarius sunt boni, ergo non sunt plerunq; boni, ac multò minus necessariò boni. Repugnant hîc Rarius, Plerunque, & Necessariò: Exempla posterioris: Fœtus antequam accipiat animum rationis participem, viuit, nec tamen est planta; animal igitur. In vtre inflato est corpus aliquod corruptioni obnoxium, non mistum, non aqua, non terra, non ignis; aër igitur.*

Luc. 24.

Huc pertinet locus diuisionis. 2. Differ. Top.

PROINDE *ad hunc locum* pertinet locus diuisionis; *quem ponit Boëthius ex Themistio: cuius hic est vsus, vt enumeratis membris diuidentibus, de quacunq; re affirmatur vnum, negetur alterum, vel reliqua: de qua verò negatur alterum, vel reliqua præter vnum, affirmetur alterum, vel reliquum. Quem locum significauit Aristoteles extremo secundo capite libri secundi Topicorum. In sacris literis crebra sunt ex repugnantibus argumenta, quale est illud Dauidicum: Nunquid obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Hîc repu-*

Loco 19.

Psalm. 76.

repugnant Deus, & Non misereri. Et illud Sapientis, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et illud Domini: Nemo potest duobus dominis seruire, &c. Et illud Pauli: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem: & alia quàm plurima. Sapient. 1. Matth. 6. Ad Gal. 1.

De loco authoritatis.

CAP. XXXV.

SVPEREST *locus vnus generalis, quo argumenta artis expertia siue assumpta continentur. Hæc omnia in testimonio posita sunt: vnde fit, vt hunc locum Boëthius ex Themistio* Locũ à rei iudicio *appellet. Quæ nuncupatio non abhorret à phrasi Aristotelis, qui secundo Rhetoricorum libro argumenta ex hoc loco desumpta* ἐκ κρίσεως, *ex iudicio nominat. Verùm quia testimonium nihil habet ponderis ad faciendam fidem, nisi authoritate aliqua nitatur, aptè videtur vocari ab aliis,* Locus ab authoritate, *seu potius* authoritatis. *Cùm autem duplex sit authoritas, diuina scilicet, & humana; duplex erit huiusmodi locus: vnus* authoritatis diuinæ, *alter* humanæ. 2. & 3. de diff. top. Cap. 23. Cur dicatur locus authoritatis. Duplex authoritas.

AVTHORITAS *diuina summa est, quia* Deus Optimus Maximus *cùm sit summa tũ sapientia, tum bonitas, nec falli vnquam potest,* Diuina authoritas.

nec fallere. Huius authoritatis (cui potißimùm nituntur argumentationes Theologicæ) tanta eſt vis, vt omnia momenta naturalium rationum longißimo interuallo ſuperet. Hæc verò imprimis tribuitur diuinis Scripturis; proximè traditionibus Apoſtolicis; deinde inſtitutis vniuerſalis Eccleſiæ, cui aßiſtit Spiritus ſanctus, ac proinde decretis Conciliorum vniuerſalium, quæ totam Eccleſiam repræſentant.

Authoritas humana.

In authoritate humana duo ferè requiruntur, cognitio rerum (quæ quidem ſcientia ipſarũ, aut experientia continetur) & virtus: illa, vt ſcias quid dicas; hæc, vt velis iuxta ea quæ intelligis, proloqui. Sæpe tamẽ ipſa per ſe veritas nullo virtutis adminiculo ſuffulta, pro ſe videtur loqui: cuius vocem audimus in prouerbiis, quæ communiter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte ſunt improbi) vſurpantur. Quin etiam ſæpe flagitioſi homines, qui veritatem ac virtutem inſectantur, ipſa veritate cogente, verum teſtimonium contra ſe dicunt: quod quidem maximi fieri conſuenit ad faciendam fidem. Sed & quædam res ſunt, quæ ex ſolo vſu authoritatem habent; vt quæ ad Grammaticam, aut ad ciuilem cultum pertinent. Ea porrò argumenta ex authoritate humana cenſentur firmiora, quæ antiquitate probata ſunt: quia id quod falſum eſt, aliquando tandem proditur ac detegitur, veri-

Quæ firmiora ſint argumenta ex authoritate humanâ.

tas

tas autem tempore confirmatur, ac roboratur magis. Nobilitas verò & potentia nõ plus authoritatis secum afferunt, quàm quòd virtutis præmia esse videntur. Vsum horum locorum tradit Aristot. his duobus pronunciatis:

Vsus horũ locorum. 2. Top. 2. loc. 5.

In vsu verborum, sequenda est vulgi consuetudo.

In sentẽtia de rebus ferenda, iudicium sapientum.

EXEMPLI *causa: ea quæ bonam valetudinem efficiunt, salubria vocanda sunt, vt vulgò appellantur: an verò proposita res sit efficiens bonæ valetudinis, nec ne, id non ex vulgi sententia, sed ex medicorum iudicio æstimandum est. Hoc verò est quod dici solet, loquendum, vt plures; sapiendum, vt pauci. Ad prius pronunciatum reuocari potest hoc: In salutandi ratione sequenda est vulgi consuetudo: & alia plura, quæ vsu nituntur ac firmantur: quanquam in his magni sæpe abusus surrepunt. In posteriori continentur plurima: vt, In ferẽdo iudicio de vsu rerum temporalium, sententia Christi seruatoris nostri, qui omnia condidit, expectanda est: cognitio rerum naturalium à Philosophis naturalibus petenda; rerum mathematicarum à Mathematicis: & alia sexcenta.*

Quàm latè pateant duo illa pronunciata.

VALET *autẽ hic locus & ad confirmandum, & ad refellendum, vt ait Aristoteles. Hinc con-* Ibidem.

cludere liceat, decem esse cœlos, quòd recentiores Mathematici dicant esse decem: eosdemq; dissolui non posse naturaliter; quòd præstantissimi quique Philosophi naturales negent cœlestem substantiam posse dissolui. Quòd verò quidam aiũt, hunc locum non esse vtilem ad concludendum negatiuè, seu (quod idem est) ad refellendum, nõ rectè dicitur. Nam argumentari negatiuè ex authoritate, non est hoc pacto concludere: Aristoteles non dixit hoc ita esse, ergo non ita est (vt ipsi putant:) sed hoc modo, Aristoteles dixit hoc non ita esse, ergo non ita est: quæ argumentandi ratio non minorem habet vim, quàm si affirmatiuè colligas.

Refutatio cuiusdam sententiæ.

Duobus modis duci argumẽtum ab authoritate.

ILLVD *tandem aduerte, non solùm tum duci argumentum ab authoritate, cùm immediatè interponimus authoritatem alicuius ad conclusionem probandam; sed etiam cùm vtimur argumento alterius loci authoritate confirmato. Verbi causa, qui existimant cœlum non constare materia, duobus modis id suadere possunt authoritate Aristotelis: vno, si afferant locum, in quo* 1. Phys. 9. *Aristoteles id apertè dicat: altero, si id ex eo probent, quòd Aristoteles definierit materiam esse primum subiectũ, ex quo aliquid fit, & in quod* 1. de cælo 3. *vltimum dissoluitur: cùm tamen alibi planè docuerit, cœlũ dissolui non posse. Verùm hæc posterior probandi ratio plures (si attendis) connectit argu-*

argumentationes. Sunt alij quidam loci apud Ariſt. ſecundo Topicorum libro, in quo ille hanc materiam perſequitur: ſed hi præcipui habentur, ad quos meritò quicunq; alij facilè reuocari poſſint.

Alios locos, quicũque ſunt, facilè ad eos poſſe reuocari.

Pronunciata quibus tractatur quæſtio comparata.

CAP. XXXVI.

SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronũciata omnia, quæ hactenus ſingulis locis aſſignata ſunt, non continere rationem tractandæ quæſtionis comparatę, *ſed* abſolutæ *duntaxat. Abſolutam quæſtionem voco, cùm abſolutè quæritur, num hoc ſit illud, an non; vt, An virtus ſit expetenda, necne: comparatam verò, cùm quæritur, num hoc ſit magis tale, quàm illud, an non: aut aliquo alio comparationis modo; vt, An virtus ſit magis expetenda, quàm bona valetudo, nec ne, &c. Hoc cùm ita ſit, vt ratio tractandæ quæſtionis ſimplicis inhærentiæ omnino abſoluatur, neceſſe eſt addere pronunciata, quibus ea, cùm cõparatè proponitur, tractari poſſit. Id quod Ariſtoteles diligentiſſimè quidem, ſed tamẽ abſq; ordine exequutus eſt tertio Topicorum libro. Nos igitur ordinem locorum ſupra poſitum tenentes, ea pronunciata ex Ariſtotele afferemus, ex quibus plus vtilitatis percipi poſſit.*

Abſoluta quæſtio.

Comparata.

Ex locis definitionis & descriptionis.

5. top. ca. 4. QVOD magis suscipit rei propositæ definitionem, id magis tale est. *Vt si candor definitur, color aspectum diuidens; is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color. Si vtile definitur, quod ad finem conducit; id quod magis conducit, vtilius est.*

Ibid. cap. 2. QVOD magis proprium rei est, eidem melius. *Vt homini vti ratione, quàm sensu.*

Ibid. cap. 3. EORVM quæ sub eadem specie continentur, id melius est, quod habet propriã virtutem, quàm quod non habet. *Vt potus frigidus, quàm calidus.*

Ibid. cap. 1. ET quod proprium est melioris rei, melius est, quàm quod deterioris. *Vt quod hominis, quàm quod bruti animalis.*

Ex loco coniugatorum.

CONIVGATA sese inuicem sequuntur. Cap. 3. *Vt si præstantius est iustè agere, quàm fortiter; præstantior vtiq; erit iustitia, quàm fortitudo.*

Ex loco totius.

Cap. 2. PLVRA bona anteponẽda sunt paucioribus, cùm pauciora in iis quæ plura sunt, cõtineantur. *Vt litera cum virtute, eisdem sine virtute.*

QVOD

QVOD ſimpliciter, hoc eſt, vniuersè bonum eſt, melius eſt eo, quod alicui eſt bonum. *Vt valere, quàm curari.* Cap. 1.

QVOD ſemper, aut vt plurimùm eſt vtile. melius eſt, quàm quod aliquando. *Vt iuſtitia & temperantia, quàm fortitudo. Nam illis ſemper, aut ferè ſemper vti poſſumus, hac rariùs.* Cap. 2.

QVOD ad omnia vel plura vtile eſt, melius eſt quàm quod ad pauciora. *Vt aqua quàm mel. Vnde illud eſt à Pindaro vſurpatum: Optimam eſſe aquam.* Cap. 3.

ID quod eſt in genere aliquo, præſtantius eſt, (bonitate ſcilicet, ac præſtantia illius generis) quàm quod non eſt in eo genere. *Vt iuſtitia, quàm iuſtus. Iuſtitia enim eſt in genere boni, iuſtus non item.* Cap. 4.

Nota hoc loco, concreta accidentium non pertinere ad prædicamenta, niſi reductione quadam.

Concreta accidentiũ non pertinent ad prædicamenta, niſi reductione quadam.

Ex loco cauſarum materialium.

QVOD ineſt rei meliori, melius eſt. *Vt quod ineſt animo, quàm quod corpori. Hoc non eſt vſquequaq; verum, niſi de iis bonis intelligatur, quæ rebus quibus inſunt, propria ſunt.* Cap. 1.

QVOD prioribus ineſt, præſtantius eſt, quàm quod poſterioribus. *Vt ſanitas quàm robur, aut pulchritudo. Nam ſanitatis ſedes eſt in humo-* Cap. 1.

humore, ſiccitate, calore & frigore, iisq; omnino ex quibus animal primò conſtat: robur autem in neruis & oſſibus, quæ ad ſecundam compoſitionem pertinent, ſitum eſt: pulchritudo verò videtur eſſe quædam membrorum apta compoſitio. Lege, ſi placet, Ariſtotelem initio ſecundi libri de partibus animalium.

8. Top. 2. QVOD circa præſtantiorem materiam verſatur, aut certius eam attingit, præſtantius eſt. *Ex præſtantia materiæ probabis, Philoſophiam naturalem anteponendam eſſe Mathematicis diſciplinis: quia res naturales, in quibus verſatur naturalis Philoſophia, digniores ſunt, quàm quantitates, de quibus diſſerunt Mathematicæ ſcientiæ. Contrà verò, ex tractandi ratione colliges, Mathematicas eſſe præſtantiores: quia certiorem ac perfectiorem de quantitatibus conſequuntur cognitionem, quàm Philoſophia naturalis de rebus naturalibus. Simpliciter tamen præſtantius eſt id, quod in meliori materia verſatur.*

Nota hoc.

Ex loco cauſarum formalium.

3. Top. QVOD propter ſe expetitur, præſtantius eſt, quàm quod propter aliud. *Vt ſanum eſſe, quàm exercere corpus.*

Cap. 1. Ibidem. ET quod per ſe, quàm quod per accidens. *Amicorũ iuſtitia, inquit Ariſtoteles, quã hoſtium.*

hoſtium. Amicos enim per ſe iuſtos eſſe optamus, etiamſi nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hoſtes, vt nihil nobis noceant. Loquitur vt ethnicus. Nam & hoſtibus etiam optare debemus bona, quanquam nihil inde ad nos rediturum ſit.

ET quod natura bonũ eſt, quàm quod non natura. *Vt iuſtitia, quàm iuſtus. Quod quo pacto intelligendum ſit, ex dictis patet.* Ibidem. Vtpote ex fine loci totius.

ET quæ propter ſe in maiore ſunt honore, magiſque laudãtur, quàm quæ propter aliud. *Vt amicitia, quàm diuitiæ. Nemo ſiquidem opes in honore habet, laudatúe, niſi propter aliud: at amicitiam propter ipſam colimus, etiamſi ex ea nihil fructus ſperemus.* Cap. 1.

ET quod propter ſe expetitur, quàm quod ad hominum commendationem duntaxat. *Vt valetudo, quàm pulchritudo. Id autem ad commẽdationem & gloriam duntaxat eſſe dicitur, quod ſi neſciant homines, nullus in eo comparando labor impendatur.* Cap. 3.

QVOD appoſitum rei alicui efficit eam expetibiliorem, præſtantius eo eſt, quod non efficit illam ita expetibilem. Cap. 3.

Ex loco efficientium.

QVOD per ſe eſt cauſa boni, præſtantius eſt, quàm quod per accidẽs. *Vt virtus, quàm fortu-* Cap. 1.

fortuna. Eadẽ ratio eſt in contrario. Nam quod per ſe eſt cauſa mali, magis fugiendum eſt quàm quod per accidens: vt vitium, quàm fortuna.

Cap. 2. ET quod ſi omnes haberemus, non ſit opus altero, quàm quo obtento, altero indigeremus. *Vt iuſtitia, quàm fortitudo. Nã ſi omnes eſſent iuſti, non eſſet opus fortitudine: at ſi eſſent fortes, iuſtitia nihilominus opus eſſet.*

Cap. 3. ET quod efficit id, in quo eſt bonum, aut melius, quàm quod non efficit. *Vt virtus, quàm potentia; & iuſtitia, quàm fortitudo.*

Cap. 4. ET id cuius quiſque mauult ſe eſſe cauſam, quàm alium quempiam. *Vt amicitia, quàm pecunia. Mauult enim quiſq; ab aliis diligi ſui cauſa, quàm aliorum gratia: at opes per ſeruos ac famulos libentiùs conquiruntur.*

Cap. 5. ID, quo melior res comparatùr, magis expetendum eſt. *Hac ratione ea magis expetenda ſunt, quibus conſequenda virtutis cauſa vtimur, quàm quibus vtimur cauſa voluptatis. Eâdem ratione magis fugienda ſunt, quæ virtutum actionem magis impediunt; vt morbus, quàm deformitas.*

Ex loco finium.

Cap. 1. FINIS magis expetendus eſt iis, quę ad finem ducunt. *Vt victoria, quàm bellum.*

EORVM

EORVM quæ ad finem conducunt, id quod ad finem propius accedit. *Vt metere frumentum, quàm ſerere.* Ibidem.

ET quod ad finem vitæ ſpectat, quàm quod ad aliquid aliud. *Vt quod ad fruendum Deo, quàm quod ad copiam pecuniarum comparandam.* Ibidem.

E duobus efficientibus, cuius finis melior, id præſtantius. *Vt medicus, quàm ſartor.*

Ex loco effectorum.

ID quod poſsibile, potius eligendum eſt, quàm quod impoſsibile. *Hoc eſt, quod facile fit, quàm quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fieri poſſunt, nulla eſt electio: vt ex tertio Ethicorum libro patet. In hoc pronunciato intelligenda eſt hæc moderatio, Modò cætera ſint paria: quæ in aliis pleriſq; ſubaudienda eſt. Magis eligendum eſt hac de cauſa capeſſere ſcientiam, doctrina, quàm inuentione. Illud enim perfacile eſt, hoc valde laborioſum.* Cap. 1. Cap. 2. Nota moderationē. Virtus enim etſi difficilius acquiritur, quàm ſciētia, eſt tamen magis eligenda, quia melior: & ſic in multis.

QVORVM ortus ſunt magis optandi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda ſunt. *Addi poſſunt hoc loco nonnulla ex iis quæ ſuprà diximus, cùm in cauſarum loco verſaremur. Exempla legenti illa facilè ſuccurrent.* Cap. 2. Cap. 21. & 23.

ET

Cap. 2. ET quæ difficiliùs conquiſita ſunt. Chariora enim nobis ſunt ea, quæ maiore cum labore comparauimus. *Vt opes, quæ ex India deportantur, in maiore habentur pretio, quàm quæ iure obuenerunt hæreditario.*

Ex loco conſequentium.

Cap. 2. CVI conſequens eſt maius bonum, aut minus malum, potius eligendum eſt. *Vt conſilia Euangelica cum communibus præceptis ſeruaſſe in hac vita, quàm præcepta communia duntaxat: & abſcindere membrum corruptum, quàm ſeruare.*

Cap. 2. ET quod magis inſigne, quàm quod minus. *Vt liberare patriam, quàm eſſe ſimpliciter bonum ciuem.*

Cap. 3. ET id in quo excellere præſtantius eſt, & laudabilius, quàm in quo nõ ita laudabile. *Vt amicitia, quàm pecunia. Hæc pronunciata ad locum etiam circumſtantium accõmodantur, cùm ea quæ rem conſequuntur, non conſequuntur neceſſariò.*

Ex locis circumſtantium.

QVOD diuturnius eſt, id præſtantius. *Subaudi, ſaltem ſi cætera ſint paria, & ea quæ comparantur, ſint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per omne tempus æquabiliter verſatur, quò longior fuerit, eò melior.*

ET

ET quæ voluptatem, aut indolentiam coniunctam habent, aut certè minus molestiæ secum afferunt, quàm quæ voluptate carent, aut dolorem aliquem habent coniunctum, aut plus etiam secum afferunt molestiæ.

ET vnumquodque, quo maximè tempore maiorem vim habet. *Vt magis optanda est prudentia senum, quàm adolescentium: contrà verò, magis expetenda est iuuenum fortitudo, quàm senum.* Cap. 2.

BONA ex circumstantia sunt meliora necessariis, & aliquando magis expetēda. Cap. 2.

Bona necessaria dicuntur ea, sine quibus res, quibus conueniunt, esse non possunt: vt viuere. Bona necessaria.

Bona ex circumstantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur: vt bene viuere. Bona ex circumstantia.

Non tamen quia bona ex circumstantia sunt meliora necessariis, statim sunt magis eligenda. Siquidem philosophari, quòd est bonum ex circumstantia, non est magis eligendum, quàm victum quærere necessarium.

QVAE sine aliis expeti meritò possunt, anteponenda sunt iis, quæ sine aliis expeti non debent. *Vt prudentia potentiæ. Nam potentia sine prudentia non est expetenda: at prudentia etiam sine potentia optanda est.* Cap. 2.

Cap. 2. ET bona pro quorum defectione minus vituperamus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse; aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam, bona sunt præstantiora. *Vt filij, quàm opes; & virtutes, quàm potentia.*

Ex loco similium.

Cap. 2. QVOD rei bonæ propinquius est, aut similius, aut meliori similius, id melius. *Vt qui vitam Apostolicam, aut Christi Opt. Max. magis imitantur, quàm cæteri.*

Ex loco parium.

Cap. 2. SI hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo. *Est enim par ratio. Vt si homo est melior equo, dignissimus homo generosissimo equo est præstantior.*

Ibidem. SI id quod est in hoc genere optimum, præstantius est, quàm quod optimum in illo, hoc certè genus præstantius est illo. *Licet inuertere proximum exemplum.*

1. Top. 4. SI absolutum prædicatum sequitur absolutum subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti. *Hoc pronunciatũ intelligi solet in prædicatis, quæ per se dicuntur de subiectis. Vt, si honestum est per se bonum, honestius melius, & honestissimum optimum.*

D. Tho. 3. cont. gent. cap. 139.

mum. Et, ſi facere iniuriam malum ex ſe eſt; maiorem facere, peius; & maximam, peßimum. Quia tamen exercitatio corporis non eſt ex ſe bona, non efficitur, vt maior ſit melior, & maxima optima. Licet autem inuertere hoc pronunciatum, ſed tum inſerviet tractandæ quæſtioni abſolutæ: vt ex ſupradictis patet. Cap. 30.

Ex locis oppoſitorum.

QVÆ ſuis contrariis minus admiſta ſunt, ea magis talia ſunt. *Veluti id albius eſt, quod minus admixtum habet nigroris.*

Ex loco repugnantium.

SI è duobus vnum negamus, vt alterum in nobis eſſe videatur, id magis expetendum eſt, quo præditi videri volumus. *Hinc laborioſos nos eſſe negamus, vt ingenioſi eſſe videamur.* Cap. 2.

Ex loco authoritatis.

ID melius eſt, quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, qua ratione tales ſunt, aut in vnoquoque genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quàm quæ labuntur cum tempore: velle potius iniuria affici, quàm afficere: permittere minora quædam mala in Republica, ne maiora eueniat, quã velle omnia penitus extirpare.* Cap. 2.

ITEM *quæ de poëſi diceret Homerus, quàm quæ Chœrilus: quæ in exponendis diuinis Scripturis ſancti doctores docuerunt, quàm quæ ſcioli Grammatici autumant: pax, quàm bellum: proſpera valetudo, quàm mediocris: Deus (quẽ omnia, vt ſummum bonum, certis quibuſdam gradibus ſuapte natura diligunt atque expetunt) quàm quicquid ſub Deo excellit.*

Ibidem. ID ſimpliciter melius eſt, magiſque eligendum, quod melior diſciplina eligengum præcipit. *Vt quod Moralis Philoſophia, quàm quod Medicina.*

HAEC *de pronunciatis, quæ ad tractandam quæſtionẽ comparatam ſimplicis inhærentiæ proponit Ariſtoteles. Quæ quàm ſint vtilia ad diſſerendum, nemo ignorat, niſi qui propriam huius*

Obiectio. *artis exercitationem non attigit. Quod ſi quis obiiciat, tradita pronunciata non inſeruire, niſi tractandis quæſtionibus de meliori & deteriori; cùm tamen alia ſint pleraque accidentium comparatorum, vt de maiore & minore, de longiore & breuiore, deq; aliis rebus compluribus: ſic oc-*

Solutio. *currendum eſt. Primùm, rarius hæc venire in diſputationem Dialecticam. Deinde, ex traditis pronunciatis poſſe generaliora colligi, vt Ariſto-*

Lib. 3. Top. cap. 4. *teles docet: veluti ſi pro* Meliori & deteriori *dicamus* Magis tale & Minus tale; *vbi videlicet pronunciatorum ſenſus id patietur. Quæ*

ampli-

amplitudine ſcripta hîc ſunt nonnulla: vt primũ à definitione, extremum à paribus, & illud quod ex oppoſitorum loco deſumptum eſt.

Quomodo ex locis hactenus traditis quælibet propoſita quæſtio tractanda ſit.

CAP. XXXVII.

HACTENVS *tradidimus locos communes, quos luſtrare debet Dialecticus, vt facilè inueniat argumenta, quibus quæſtionem quamlibet, ſiue abſolutam, ſiue comparatam pertractet. Quanquam enim inuenire argumenta, rationis ſit & ingenij: facilè tamen inuenire, eſt artis, atque huius locorum diſciplinæ. Quapropter qui paruo labore, ſimulq; copioſè dẽ quacunque propoſita quæſtione diſſerere voluerit, is primùm noſſe debebit hanc omnem locorum ſeriem. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quaſi ante oculos habere. Demum, cùm quæſtio propoſita fuerit, tum ſubiectum, tum prædicatum, tum etiam totam complexionem per locos deſcriptos ducere, vt argumenta omnia quæ ad rem pertinebunt, quaſi dato ſigno accurrant. Nec enim neceſſe erit pulſare oſtiatim, & velut lictorẽ importunè omnia latibula ſcrutari: quandoquidem quæ aliquid verum habuerint, ad ſingulas quaſi inclamationes, ex ſingulis locis ſponte prodibunt.*

Inuenire ingenij eſt, facile artis.

Quo pacto quærenda ſint ex locis argumenta.

Quinetiam tanta ſæpe te inutilium argumentorum turba, vel celeriter per omnes locos diſcurrentem ſequetur, vt non mediocris labor ſit ab ea te expedire.

Nõ omnes loci ſuppeditãt quæſtioni argumenta.

CONTRA *verò quædam nonnunquam proponentur quæſtiones, ad quas tractandas pauci admodum loci ſuppeditabunt argumenta: quo fiet, vt quantumuis ad oſtia reliquorum pulſes, nihil inde ſubſidij ſperare debeas. Itaq; hac locorum arte non ſunt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, ſed quaſi inuitanda. Alioqui timendum eſt, ne via hæc & ratio, quæ facilè exquirendis ac inueniendis argumentis excogitata eſt, impedimento ſit futura ingeniis, & argumenta, quæ ratio ipſa per ſe liberius diſcurrens haud magno labore inueniret, his legibus, quaſi compedibus aſtricta, nullo modo aſſequatur. Atq; vt paucis multa complectar, non eò quæſita eſt hæc ars, vt naturam præceptis quaſi vinculis ligaret; ſed vt incertis paſſibus vagantem ad viam reduceret, & paucis inſtructam detineret, ipſa tardior ſequeretur, non anteiret.*

Quo libertate vtendũ ſit hac locorum diſciplina.

Traditos locos etiã amplificationi materiam ſuppeditare.

ANIMADVERTENDVM *eſt autem, traditos locos non ſolùm ſuppeditare materiam omnis probationis, ſed etiam ampliſicationis. Ampliſicatur enim res ex conglobatis definitionibus, ſeu potius deſcriptionibus; ex partium enumeratione; ex antecedentium, conſequentium, & circumſtan-*

cumſtantium frequentia; ex multorum ſimiliũ, maiorum, minorum, parium, diſſimiliumq́, ac contrariorum collatione; demùm ex compluriũ, & magnorum autorum iudicio, & ſententia. (cuius rei exempla afferre non grauarer, niſi viderem magis hoc ad Rhetoricam, quàm ad Dialecticam pertinere. Nam cùm hac multorum argumentorum vehemens & feſtina concurſatio ad mouendos affectus potiùs, quàm ad mentis perſuaſionem ſuapte natura dirigatur, plusqúe rem propoſitam ipſa dicendi vi atq́ impetu, quàm ratione amplificet: non dubium eſt, quin ea magis propria Oratorum, quàm Dialecticorum iudicanda ſit.

Amplificatio magis proprie Oratorũ, quàm Dialecticorũ.

NEC *ſolùm tota amplificationis materia ex locis præſcriptis deſumitur, ſed etiam omnes tropi, quibus oratio ſuis quaſi luminibus decoratur. Nam metaphora (quæ omnium troporum, mcdorumúe eſt frequentiſſimus, & longè pulcherrimus) ex loco ſimilium depromitur: ſynecdoche ex locis potiſſimùm totius, & partium: & alij ex aliis. Veruntamen hoc iam totum ad Oratores pertinet: cùm tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificandum deſumantur, ſed ad ornandam ac illuſtrandam oratione. Reliquum mihi eſſe videbatur, vt exemplum afferrem vnius aut alterius tractandæ quæſtionis, perq́ omnes locos deducendæ: ſed longitudo tractatus me vocat ad*

Omnes tropi deſumuntur ex locis præſcriptis.

Tropi omnes ad Oratores pertinent.

ea potius absoluenda, quæ superius pollicitus sum, præsertim cùm singuli loci compluribus exemplis sint illustrati.

De locis propriis admonitio.

CAP. XXXVIII.

Loci communes parum valẽt sine propriis.

Quopacto loci proprij sint quærendi, & in promptu habẽdi 1. top. 11. 12. & sequent.

SED quoniam loci communes sine propriis parum valent, danda est quàm maximè opera, vt communium doctrinæ propriorum peritia adiungatur. Quod vt fiat, multa meditatione opus est; multo etiã maiore lectione. Annotanda sunt, vt monet Aristotel. complura pronunciata, multæq; sententiæ eorum, qui clari ac illustres in quolibet rerum genere fuerunt: quæ verò communiora sunt, in alia atque alia minus communia, magisq; familiaria diducenda; vocabulorum quoq; ambiguitas solicitè pernoscenda; differentiæ rerum similium, & similitudines differentiũ diligentissimè perquirendæ.

NEC temerè hoc faciendum est, sed ordine, ac ratione singula rerum genera lustrando. Quærendi namq; sunt loci, qui ad naturæ obscuritatem pertinent, vt animalium, plantarum, lapidũ, metallorum, elementorum, calorũ, Dei Opt. Max. & beatarum mentium. Deinde ij, qui ad vitam & mores hominũ spectant, vt virtutum, vitiorum, rerumpublicarum, fœlicitatis, & partium eius. Postremò ij, qui ad disserẽdi subtilita-

tem

tem attinẽt, vt accidentis propriè sic dicti, generis, proprij, & definitionis: qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt multarum rerum definitiones, plures descriptiones, multæ etiam vocabulorum notationes. Cætera verò, quæ ad quamq; rem pertinent, eodem modo annotanda. Denique referenda sunt omnia in normam communium locorum, vt parata sint atq; in promptu ad disserendum. Nec enim aliter proprij loci rerũ, quas Demonstrator, & Dialecticus tractare debent, cogniti ac perspecti esse poterunt.

SED iam fortasse expectabis, vt quoniam hactenus communes locos tradidimus, & proprios quærendos esse admonuimus, mox subiiciamus eos, qui propriam huius artis materiam attingunt; inter quos præcipui habentur illi, quibus tractantur quæstiones, accidentis propriè dicti, generis, proprij & definitionis. Verùm hic labor non est à nobis in præsentia flagitãdus, non solùm quia tam multa de his scripsit Aristoteles (excepto accidẽte propriè dicto, de quo breuissimè disseruit) vt vix ea in summam redigi possint: sed eò vel maximè, quia huiusmodi loci in iis, quæ suprà de accidente propriè sic appellato, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vt cunque continentur. Quo fit, vt quæstiones quibus quæritur, num aliquid sit accidens alicuius rei, aut genus, aut proprium, aut definitio, ex superiori-

Cur hoc loco tradendi non sint loci accidentis, generis, proprij, & definitionis.

A 4. lib. topic. vsque ad 7.

Vtpote 2. tantũ cap. 2. lib. 1. loco vltimo.

bus libris quantum ſat eſt, tractari poſſint. Exempli cauſa, ſi exiſtat quæſtio, Num ſcire ſit accidens homini, nec ne? poteris affirmatiuam partem ex definitione accidentis ſecundo libro tra-
Cap. 7. *dita, ſic confirmare: Adeſt homini, & abeſt ab eodem, ſine eius corruptione; eſt igitur accidens homini. Item ex deſcriptione, hoc modo: Prædicatur de hominibus accidentariò, ac contingenter; ergo, &c. Quod idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur duci. Ex parte ſubiecta, hoc modo: Eſt accidens ſeparabile; igitur omnino accidens. Atq; ita ex reliquis locis, ſi qui alij ſunt, qui ad inſtitutum confirmandum ſuppeditent argumenta. Quod cùm modo eodem poſſis facere in genere, proprio, & definitione, nil eſt cur in præſentia hæc locorum genera debeas requirere.*

De ordine argumentorum generatim.

CAP. XXXIX.

DIXIMVS *de inuentione argumentorum, reliquum eſt, vt de ipſorum ordine dicamus.* Ordo igitur, *quod ad hũc locum attinet,*
Ordo qd. eſt argumẽtorum inter ſe apta ad perſuaſionem collocatio. *Quæ quidem quàm ſit neceſſaria diſſerenti, nemo eſt qui non videat. Vt enim domui conſtruendæ ſatis non eſt, lapides, &*
Quàm ſit neceſſaria argumen-
reli-

reliquam materiam in cumulum congerere, niſi his diſponendis ac collocandis artificum manus adhibeatur; vtq; milites, quantumlibet fortes ac ſtrenui, niſi periti ducis induſtria formam exercitus accipiant, ad bellum inferendum idonei nõ ſunt: ſic argumenta ex locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finem adipiſcendum apta ſunt, niſi adperſuaſionem appoſitè collocentur.

torũ apta collocatio.

PORRO *argumentorum nomine hoc loco,* definitiones *quoque, &* diuiſiones *(etiam cùm nihil probant, ſed tantùm eam rem cui adhibentur, declarant) intelligi volumus. Adhuc enim de ipſarum ordine, tum inter ſeſe, tum comparatione reliquarum partium cuiuſq; tractationis, in qua de re aliqua diſſeritur, nihil diximus: quod hoc loco fiet commodiſſimè. Duplex eſt autem argumentorum ordo,* naturæ *ſcilicet, &* doctrinæ. *Ordo enim tẽporis, quem ſeruat hiſtoria, nihil ad nos pertinet: quia narratio cũ nihil declaret ex notioribus, ſed rem ſimpliciter proponat, non eſt ad perſuaſionem compoſita; nec ad Dialecticam vllo modo ſpectat, niſi cùm obiter definit, aut diuidit, aut argumentatur.*

Latiùs hîc accipi argumenti nomen.

Duplex ordo.

Præd. 11. & 1. poſt. 2 & 1. Phyſ. 1. & 8. Phy. 7.

Ordo temporis nihil ad nos.

NATVRAE *ordo (hoc eſt, quem in rerum natura obſeruamus) duplex eſt;* vnus generationis *(quẽ* executionis *vocant.)* alter perfectionis, *ſiue* intentionis. *Generationis ordo is eſt,*

Naturæ ordo duplex.

Generationis ordo.

is est, quo à minus perfectis ad perfectiora progredimur, & omnino à causis ad effecta. Siquidem natura in rebus efficiendis à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi gignit effecta. Sub hoc genere duo potißimùm continentur, σύνθεσις & διαίρεσις, *hoc est,* compositio & diuisio, *seu compositionis ordo, & diuisionis.*

Compositionis ordo.

COMPOSITIONIS *ordo est, cùm à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino à causis ad effecta proficiscimur. Accipio autem hîc nomen* totius integri, *vt in locis totius, & partium. Diuisionis ordo dicitur, cùm à superioribus ad inferiora descendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferiora distribuimus: vt ex quarto libro perspicuum est.*

Cap. 17. & 18. Diuisionis ordo.

Cap. 6. Perfectionis ordo.

Ordo perfectionis, *siue* intentionis *est, cùm à perfectioribus ad minus perfecta, aut omnino ab effectis ad causas progredimur. Non ideo tamen progressus ab effectis ad causas vocatur ordo perfectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis causis: sed quia perfectio causæ aut in effectu continetur, aut ab eo, vt ita dicam, supponitur.*

SUB *ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub generationis, præcipuè comprehenduntur,* ἀνάλυσις & συναγωγὴ, *hoc est,* resolutio,

lutio, & collectio, *seu* resolutionis ordo, & collectionis: *qui quidem duobus ordinibus generationis iam dictis opponuntur. Resolutionis ordo est, cùm à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cùm ab effectis ad causas pergimus. Collectionis verò est, cùm ab inferioribus ad superiora conscendimus.*

ANIMADVERTE *tamen perfectionis ordinem, alium etiam qui* dignitatis ordo *appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cùm à re digniori ad aliam minus dignam, vt ab homine ad elephantum, procedimus. Quòd si ab homine ad animal progrediaris, non erit ordo dignitatis: quoniam animal non est res alia diuersáue ab homine. Huic opponitur quidam* ordo generationis, *nomine carens; cùm videlicet è contrario à re minus digna, ad aliam digniorem perfectiorémue proficiscimur: vt ab elephanto ad hominem. Doctrinæ ordo est, cùm ab iis progredimur, à quibus commodiùs pro ratione rerum ac personarum progrediendum videtur.*

Dignitatis ordo.

Ordo contrarius ordini dignitatis, nomine proprio carẽs.

Doctrinæ ordo.

GENERALITER *autem commodius est ab iis progredi, quorum cognitio ad sequentium cognitionem requiritur, & (quantum fieri potest) à facilioribus ad difficiliora. Atque hoc quidem interdum præstamus, seruando continenter ordinem generationis; interdum, seruando ordinem perfe-*

perfectionis; interdum, vtrumq; permistè, hoc est Ordo arbitrarius non cadit sub artem. *sæpius in eadem tractatione ab vno ad alterum, vt commodius iudicamus, transeundo. In iis verò rebus quæ videntur æquè perfectè, & æquè faciles, aut difficiles cognitu, nulli ordini relinquitur locus, nisi arbitrario. Verùm quia huiusmodi ordo nihil habet artis, omittendus in præsentia est.*

De ordine, qui in docendo seruandus est: primumque de eo, qui in confirmando.

CAP. XL.

ORDO *igitur, dispositióue argumentorum aut in docendo cernitur, cùm scilicet nemo ex altera parte respondet, aut in disputando.* 8. Elech. 8. Initio confirmationis quid agendum. *Cùm autem is qui docere aliquid vult, duplicem laborem suscipiat, vtpote & confirmandi sua, & refutandi contraria: triplex iam emergit ordo argumentorum a nobis explicandus; vnus in* confirmando, *alter in* refutando, *tertius in* disputando *Cùm igitur quis confirmare suam sententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agendū est, si fortè ambiguum fuerit, aut ignotæ significationis: id quod distinctione, aut interpretatione faciet: vt Porphyrius in tractatione quinq; vniuersalium.*

IN

IN *progressu autem, si argumenta omnia ad vnam, eandémque conclusionem conferenda fuerint, ferè seruanda erit methodus ac dispositio locorum præscripta: ea siquidem collocatio optimus doctrinæ ordo in hac re videtur. Itaque primùm res confirmanda erit definitione; deinde variis (si commodum videbitur) descriptionibus; pòst notatione vocabuli: & sic deinceps reliquis argumentorum generibus. Nisi quod leuiora quæque nec prima, nec extrema locanda erunt; sed aut reiicienda, aut certè (si non videbuntur omnino contemnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima aggressione mentem occupauerint, tum leuiora præsertim conglobata, & in vnum quasi corpus coacta fidem augebunt: quibus si potentiora successerint, erit omnino res confecta. Atque hac ratione mutari optimè poterit locorum ordo. Quin aliis etiam interdum de causis aliter disponi poterunt argumenta, quàm suprà digesta sunt, modò doctrinæ ordo seruetur.*

Cũ argumenta omnia ad vnam conclusionem conferuntur, quinã ordo tenẽdus.

Leuiora argumẽta quem locũ obtinere debeant. Cicer. in Oratore ad Brutũ.

Mutari potest locorũ ordo in cõfirmanda eadẽ conclusione.

SI *verò alia argumenta ad alias assertiones accommodanda fuerint, omnesq; assertiones fuerint de eadem omnino re; ferè seruandus erit hic ordo, vt primùm ostendamus rem* esse, *deinde* quid sit, *postea* qualis sit, *ad extremum cur* talis sit: *id quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis libro. Quo quidem ordine*

Quinam ordo seruandus in confirmãdis diuersis conclusionibus.

Cap. 2.

cùm commodißimè qualibet res tractetur, non dubium eſt, quin optimus doctrinæ ordo cenſendus ſit. Quanquam non erit neceſſe, hæc omnia perſequi, cùm de vno aut pluribus conſtiterit. Ad hos quatuor quaſi gradus tractationis cuiuſque rei, reuocantur omnia, quæ de quauis re dicuntur. Vt in deliberatione, id quod quæritur, Poßitne res propoſita fieri? ad primum ſpectat. Quòd verò diſcutitur, Sitne honeſtum, vtile, iucundum, an contrà? ad tertium pertinet. Nec enim ij qui deliberant, de quæſtione, qua quæritur, Quidnam res ſit, magnoperè laborãt. Quod tandem quærunt, Qua via & ratione id conſequi poßint? et, An facilè poßint? exquirunt, id ad quartum referendum eſt. Et in iudicio illud, An fecerit? ad primum: Quo nomine factum cenſeatur appellandum? ad ſecundum: Recténe, an perperam? ad tertium: Quibus auxiliis? ad quartum redigitur. Nam quo fine & ſtudio fecerit, ad quæſtionem recti & cõtrarij reuocatur. Laudatio porrò in quæſtionibus qualitatis, & cauſarum potißimùm, hoc eſt, in tertia & quarta verſatur.

Ordo in deliberatione.

In iudicatione.

In laudatione.

In tractatione cuiuſque virtutis.

IN *tractatione porrò cuiuſque virtutis, Primùm. An propoſita virtus ſit neceſſaria humanæ perfectioni, nec ne? diſſeritur. Quod ad quæſtionem,* an res ſit, *reducitur. Deinde, Quænam ſit eius materia, tum obiecta, tum ſubiecta? quod ad*

quæſtio-

quæstionem naturæ pertinet. Tum, Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones? quod quæstionem qualitatis perspicuè spectat. Ad extremum, Quonam pacto ipsam possimus consequi? qua in parte quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impedimentis virtutum agitur. Itaq; omnia, quæ de vna re disserũtur, ad illa quatuor reuocantur; eodemq; ordine ferè tractantur.

SI verò aliæ assertiones efferantur de rebus superioribus, aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis, aliæ de partibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inuentionis disponenda sunt argumenta. In auscultatione siquidem, absolutáue disciplina, seruandi sunt ordines compositionis & diuisionis: *quos Aristoteles tradit initio physicæ auscultationis, vt auscultationi, perfectæq; disciplinæ conuenientissimos, & in tota ferè tractatione physica meritò conatur obseruare. Est enim rationi maximè consentaneum, vt quem ordinem natura in rebus efficiendis seruat, eundem ars naturæ æmula velut optimum sequatur. Natura autem compositionis & diuisionis ordine progrediens, à partibus integrantibus ad totum, & à communioribus ad minus communia in effectione rerum proficiscitur. Seruant etiam hos ordines Mathematicæ scientiæ: quippe quæ à primis initiis orsæ, quasi texendo*

In auscultatione, absolutáue de rebus inter se cõiunctis.

Aristot. 2. de gener. anim. 3.

alias atque alias ex prioribus efficiunt conclusiones.

In inuentione earũdem rerũ.

IN *inuentione verò oppositi ordines seruandi sunt*, resolutionis *nimirum*, & collectionis. *Qui enim sine doctore philosophari volunt, & à rebus quæ sensibus subiectæ sunt, ad reconditiores suo marte penetrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vniuersalibus ad vniuersaliora, id est, resolutionis & collectionis ordinibus accommodatissimè procedũt. Sunt enim hi progressus nostrorum sensuum imbecillitati conuenientissimi. Priorem sequitur Aristoteles, cùm ab animalium historia ad tractationem de partibus animalium progreditur: & in libro de mũdo ad Alexandrum (si modò eius est) cùm ex definitione mundi ad partes, quibus mundus cõstat, procedit: itemq; in primo libro de priore resolutione, cùm resoluit syllogismum in propositiones, & propositiones in terminos.*

Cap. 33. &c.

Socrates.

COLLECTIONIS *verò studiosissimus fuit Socrates: vt apud Platonem plurimis in locis videre est. Cùm enim Socrates profiteretur se nihil scire, eum ordinem procedendi potissimùm amplectebatur, qui incipientibus, ac inuenire cupientibus maximè aptus est. Vnde & Aristoteles extremo secundo posteriorum libro, & initio metaphysicorum, hunc ordinem inueniendis principiis*

Cap. 18.
Cap. 3.

cipiis ſcientiarum, artiumq; præſcripſit. Quòd ſi aſſertiones fuerint de oppoſitis aut diſparatis ſpeciebus, aut generibus, in quibus tamen alia videantur aliis perfectiora, aut ſaltem faciliora cognitu: aut ſeruandus ordo dignitatis (quod fecimus in explicatione figurarum generúmque argumentationis) aut certè initium faciendum eſt à re notiſſima, qua in reliquarum tractatione quaſi norma quadam vtamur. Vt enim nummos (vt ait Ariſtoteles) ad id, quod ſibi quiſque exploratum, certúmque habet, probare ſolet: ita cæteris quoq; in rebus agendum eſt. Qua de cauſa ille in explicãdis animalium variis generibus primùm de homine, quòd omnium maximè notum nobis neceſſariò ſit, ſe acturum pollicetur. Quanquam homo dignitatis etiam ordine, reliqua animalia antecedit. Si tamẽ res huiuſcemodi æquè perfectè, ac faciles, aut æquè difficiles cognitu videbuntur, iam ſuprà diximus, nulli ordini, niſi arbitrario, locum relinqui. Quanquam reuerà inter omnes rerum ſpecies, quibus perfectio aliqua ineſt, datur aliquis ordo perfectionis.

In tractandis rebus oppoſitis, aut diſparatis.

1. De hiſt. animal. 6.

In tractandis rebus, quæ videntur æquè perfectæ, & æquè faciles, aut difficiles cognitu.

Hæc de ordine, quem ſeruare debet is qui docet, cùm ſuam ſententiam, quam veram eſſe putat, ſtatuit.

De ordine, qui in refutatione seruandus est.

CAP. XLI.

Primus ordo refutationis.

TRIBVS *autem modis progredi potest is, qui contrarias sententias refutaturus est. Vno, si id quod verum esse existimat, priùs statuat, ac confirmet: deinde ex veritate comprobata refutet aliorum dicta, & quid veri contineant, exponat. Id quod facit Aristoteles multis in locis:*

Cap. 2. *vt in explicãda natura motus tertio physicorum libro.*

Secundus ordo.

ALTERO, *si priùs aliorum opiniones ac rationes proponat, facto initio ab iis, quæ à vero magis videntur aberrare, easdémque mox refellat: deinde ad id quod sentit statuendum, ingrediatur: demum quatenus refutatæ opiniones veritatem attingant, ex propria sententia paucis perstringat. Quem ordinem seruat Aristoteles*

Cap. 2. &c. vsque ad finem. 1. Libro à cap. 2. & initio secũdi libri. *primo Physicorum libro, in exquirendis principiis rerum naturalium; & in libris de anima, cùm animæ naturam inuestigat; & in primo libro Ethicorum, cùm docet, quanam maximè in re posita sit fœlicitas: & aliis pleriſq; locis.*

Cap 4. & deinceps. Tertius ordo.

Tertio tandem modo, qui omnium est accuratissimus, si propositis primùm pro vtraque parte sententiis ac rationibus aduersis, quæ rem faciant ambiguam, maximè verò iis quæ veritati repugnant:

secun-

ſecundo loco veritatem determinet ac cõfirmet: poſtremò ex veritate determinata & confirmata, contrarias rationes diſſoluat, qua ex parte veræ ſententiæ repugnant. Quo quidem modo quaſi conuenientiſſimo, docet Ariſtoteles initio libri tertij Metaphyſicorum tractandas eſſe res controuerſas: id quod eo loco pulcherrimis perſuadet rationibus, ac ſtatim in reliquo opere latè exequitur. Expeditiſſimè tamen id factum videbis quarto Phyſicorum libro, in tractationibus de loco, vacuo, & tempore. Hanc ſolam tractandi methodum, quoniam præcipua eſt, adeò approbarunt Scholaſtici Doctores, vt nihil, niſi hoc ordine, pertractent. Cæterùm etſi diſpoſitio hæc tertia optima ſit, non eſt tamen ipſa ſola amplectenda, præſertim in ſcribendo. Satiantur enim qui legunt, ſimilitudinis faſtidio.

Cap. 1.

Toto lib.

Num ſolus hic tertius ordo amplectendus ſit.

HAEC *de ordine docendi: in quo duo vitia diligenter cauere oportet. Alterum, ne ſingulæ penè ſententiæ in quæſtionem, ac controuerſiam vocentur: quod plurimi faciunt. Sunt enim multa, quæ ex aliis grauioribus quæſtionibus commodius intelligi poſſunt, aptiúſq; aliis aſſertionibus principalibus, vt conſectaria ſubnecti; aut certè, vt maioris momenti res percipiantur, obiter explicari. Alterum, quod ex ſuperiori vitio naſcitur, ne in controuerſis rebus tractandis af-*

Primum vitium.

Secũdum.

ferantur futiles ac inanes tum opiniones, tum rationes. Nam curare quæ contra tuam sentẽtiam quisque dicat, aut dicere possit, amentiæ est. In quod vitium necesse est labantur ij, qui de rebus aut nullius difficultatis, aut nullius ponderis, quæq; vno verbo explicari possunt, æquè atque de magnis ac difficilibus integras quæstiones, ac omnibus quasi membris distinctas excitant. Sed iam de disputandi ordine dicamus.

1. Top. 9.

De ordine disputandi: primumque de officio argumentantis.

CAP. XLII.

Disputatio cognoscẽdæ veritatis gratia suscipitur.

QVIA disputatio explicandæ cognoscendæq; veritatis gratia suscipitur; veritas autem non meliùs, quàm conferendis cum altero sermonibus ac rationibus elicitur (cùm nimirum alter nititur pro viribus propositum defendere, alter impugnare:) proprie sanè disputationis ratio in argumentando & respondendo cernatur necesse est. Quapropter de argumentantis ac respondentis officio nunc agendum, vt totus disputationis ordo perspiciatur.

Disputatio in argumẽtãdo & respondendo sita est.

ARGVMENTANTIS *officium ferè in his obseruandis positum est. Primùm, propositionem eam, quam defendens tuetur, ponet ante oculos, vt eam impugnet euertatque, siue quòd eam falsam existimet, siue vt veritas impugnata perluceat,*

Primum documentum argumẽtantis.

ceat magis, ac liquidiùs constet. Deinde verò as- Secũdum.
sumet eam argumentationem, qua existimat in-
firmari posse propositam assertionem. Vno autem
è duobus modis conabitur eam euertere; directò *videlicet*, *aut ex* hypothesi: *quod potissi-*
mùm fit deductione ad incommodum. Directò, Lege lib. 6.
vt si Epicureus aliquis asserat, omnem voluptа- cap. 22.
tem esse bonam; tu autem contrà sic argumente-
ris: Nihil quod rationi aduersatur, bonum est;
aliqua voluptas rationi aduersatur; aliqua igi-
tur voluptas bona non est. Deductione verò ad
incommodum, vt si eandem assertionem sic re-
fellas: Si omnis voluptas bona esset, ea sanè quæ ex
homicidio capitur, bona esset; at hæc vt apertissi-
mum est, non est bona, quin potius pernicioſissi-
ma; non est igitur omnis voluptas bona. In his
autem argumentationibus proponendis huiusce-
modi verbis vtetur Dialecticus: Sic argumen-
tor, Sic contendo, Hæc oppono, Obiicio
in hunc modum, *&* *similibus.*

SED *quoniam propria disputationum mate-* Tertium.
ria, probabilis est, nec aduersarium omnino co-
git, ferè semper antequam extruatur argumen-
tatio, roganda sunt ea à respondente, ex quibus
assertio aduersarij infirmari possit. Nam si ea
quæ rogantur, non concedantur à respondente,
poterit inde is qui argumentatur, ad alias atque
alias interrogationes sine dedecore transire, eaq;

ſenſim captare, ex quibus ſperet ſe rem confectu-rum. At ſi abſq; interrogationibus acceperit, quæ à reſpondente negari poſſunt, periculum eſt, ne reſpondens negatione ſumptionum reſiſtens, maiorem ei faceſſat laborem, quàm ipſe à principio ſuſcepit.

Cautio adhibenda ab interrogante. 8. Top. 1.

SED *adhibere debes interrogando hanc cautionem, vt non ſtatim roges ea, quæ labefactandæ aſſertioni aduerſarij proxima ſunt. Id enim ille ſi intellexerit, negabit omnia, aditumq; argumentationi per proteruiam obſtruet, nec te ſinet vnquam manus conſerere argumentando. Itaq; repetendæ ſunt altiùs interrogationes, & à rebus, quæ à propoſito longè videntur diſtare, exordiendum: idq; in quo tota vis refutationis poſita eſt, interdum multitudine interrogationum obruendum, nonnunquam etiam quodam quaſi pallio cauſæ ſuæ, aut effectus, aut rei ſimilis, aut alicuius alterius occulendum: quò reſpondens ſecurior factus, & quaſi in aliis rebus nihil ad propoſitum pertinentibus occupatus, ſyncériùs dicat quod ſentit, ſicq; veritatis vox nequaquam metu impediatur.*

Duæ formæ confligendi cum altero. Poſterior formula tutior eſt.

DVÆ *ſunt igitur, vt diximus, confligendi cũ altero rationes ac formæ. Altera, cũ noſtris ſumptionibus confiſi, aduerſarium ſine vlla interrogatione inuadimus: quæ vt grauior eſt, & conſtantior, ſic etiam minus tuta. Altera, cùm ex reſpon-*

responsione alterius elicimus argumentationis materiam: quæ ratio & communior est, magisq; vulgaris, ac multo etiam tutior. Sed hæc posterior, quæ apud veteres sola ferè habebatur disputandi formula, vt apud Platonem & Aristotelem cernere est, hodiè rarò auditur, priorem scholis omnibus assiduè resonantibus.

IAM *verò si respondens non admiserit quod tu rogasti, licebit quidem tibi id probare, verùm non teneberis. At si negauerit, quod tu sine interrogatione accepisti, idipsum cogêris confirmare, nisi fortè per se notum sit. Quanquam ad reprimendam poteruiam Respondentis, conceditur tum Dialectico, tum Metaphysico, vt ex iis quæ Respondens alioqui admittit, probet propositionẽ per se notam, quam ille pertinaciter negat. Hoc enim non est simpliciter probare id quod per se notum est, & quasi luce alia clarissimum solem ostendere; sed coërcere potiùs hominis peruicaciam & insolentiam. Id quod Arist. facit quarto Metaphysicorum libro, coarguens Heraclitũ, ac Democritum, qui prima principia omnium notissima inficiabantur.* Quartum

A quibus & qua ratione probari possint ea, quę per se nota sunt.

1. phy. 2. & 4. metaph. 4. & cæteris capitibus.

Ibidem.

SI *verò inductione multarum rerum adhibita, non dederit respondens vniuersalem propositionem: poscendum ab eo est, vt aliquid contrà obiiciat, in quo propositio non sit vera: quod vocant* petere instantiam. *Hoc enim si respõdens* Quintum.

2. top. 2. & 8. top. 2.

non fecerit, perperam videbitur negare propoſitionem.

Sextum. COGETVR *autem Argumentans explicare propoſitionem ambiguam; & eam quæ obſcurum ſenſum habuerit, aut verbis parum vſitatis conſtiterit, exponere. Cumq; aliquid probauerit, diſtinxeritque, alióue modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicetq;*: Probo antecedens, Probo conſequentiam, Diſtinguo conſequens, Expono propoſitionem, &c. *Sic enim meliùs conſtabit de re inter diſputãtes, cùm ea, de quibus diſceptauerint, propriis fuerint nominibus ſignificata.*

8. top. 3.

Septimum. QVOD *ſi Reſpondens ita occurrerit, vt argumentatio ſoluta videatur, relinquetur argumentanti locus premendi adhuc, & examinandi ſolutionem. Tum dicet*: Contrà, Sic inſto, *& ſimilia.*

Octauum. INTERDVM, *vt aliquid probet, dicet*, Ponamus hoc aut illud; etiã ſi falſum ſit, *modò hypotheſis non ſit impoſsibilis. Inde enim aliquid fieri poſſe fortaſſe colliget. vt ſi dicat, Ponamus Deum creaſſe cælos duntaxat: quod quanquam falſum eſt, tamen fieri potuit. vnde concludet, poſſe Dei poteſtate dari vacuum aliquid, atq; inane in rerum natura. Nam data illa hypotheſi, nihil cælum Lunæ complexu ſuo caperet: ſicq; vacuum eſſet. Denique illud magnoperè curabit*

rabit Argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à respondente negatum fuerit, confirmet, aut certè id vnde illud possit colligere.

De officio Respondentis.

CAP. XLIII.

RESPONDENTIS *institutio his ferè documentis continetur. Primùm, nihil simpliciter defendet, quod verum non sit, aut verisimile. Exercitationis tamen causa, etiam ea quæ probabilia nõ sunt sustineri possunt: modò qui ea defendit, significet, se disputationis causa id facere. Quanquam hac etiam moderatione adhibita, rarò id faciendum est: quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quasi tu disputationis gratia id defendas, sed tanquam ea dicas, quæ probes & sentias, ita te oderint. Deinde nunquam in eadem disputatione, aut assertioni quam tuetur, aut suis responsionibus repugnabit. Est enim hoc vel maximũ Respondentis vitium, vt ipse contra se sua tela torqueat. Quod maximè animaduertẽdum est ei, qui falsum aliquid disputationis causa defendit. Iccirco enim dici solet,* mendacem memorem esse oportere: *quòd qui falsum astruit, facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ac defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnant falsis, quàm veris. Veris siquidem sola ea quæ falsa sunt, aduersantur; at falsis tũ vera,*

Primum documentũ respondentis.

8. to. 3. Secũdum.

Ibidem.

Cautior esse debet in respondendo is, qui falsum aliquid disputationis gratia defendit.

1. prio. 33.

tum

Tertium. *tum etiam falsa. Hoc igitur obseruato, vera concedet; falsa negabit; ambigua distinguet; obscuræ*

8. Top. 3. *propositionis explicationem petet; quæ vocantur* impertinentia, *hoc est, quæ ad institutum nihil spectant, respuet. Significabit enim, ea siue vera siue falsa sint, nihil ad institutam disputationem pertinere. Si quid rogatus fuerit, respondebit, sit necne ita; nisi interrogatio fuerit propria*

Quartum. *alius scientiæ. Si quid etiam argumentans posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet iis quæ posita sunt, & data, admittet illud.*

1. Post. 9.

Quintum.

Sextum. QVANQVAM *verò consequentiæ non propriè dicantur veræ, aut falsæ, concedet tamen aptas, & negabit ineptas ac vitiosas. Sæpe tamen cernere non poterit, sit ne bona, an vitiosa consequentia, nisi priùs distinguat consequens, quod ambiguum sit; cùm quodam fortasse sensu consequentia sit bona consequentia, alio vitiosa. Quapropter antequam concedat aut neget consequutionem, distinguet eiusmodi consequens; vnoque sensu concedet consequentiam, alio negabit. Itaque nec consequentia vnquam distinguẽda erit, sed concedenda, aut neganda: neq; consequens, concedendum, aut negandum, sed distinguendũ. Nam si respondens concesserit antecedens & consequentiam, consequens quoq; velit nolit concedat necesse est: si verò consequentiam negauerit, quid quæso opus est vlterius progredi ad concedendo*

Consequẽtia nunquã est distinguẽda, sed concedenda, aut neganda: cõsequens è contrario.

Septimũ.

dendum, aut negandum consequens? Illud enim perpetuò obseruabit Respondens, vt simul atque ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt is qui argumentatur, suas agat partes. Nisi quòd (vt Aristoteles meritò docet) sæpè necesse est, vt Respõdens non solùm neget, quod alter accipit aut rogat, sed etiam cur id neget, exponat, ne absurdè id negasse videatur. 8. top. 5. in fine.

PROPOSITA *igitur assertione, thematéue siue positione respondentis, si is qui contrà argumentatur, nullis interrogationibus præmissis totam statim argumentationem proposuerit, tota semel mox repetenda est: nõ solùm vt bene teneatur, constetq́; inter Opponentem & Respondentem, sed etiam vt detur locus cogitandi de respõsione. Siquidem præcipitata responsio in multa incommoda sæpenumero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium argumentationis, & per singulas sumptiones eundum: sic tamen, vt priùs videas, num ad euertendam tuam assertionem aptæ sint necne, quàm vtrum veræ sint, an falsæ. Nam si illæ ad refutationem tuæ propositionis nõ pertinent, quid necesse est de earũ veritate contendere? Sic autẽ fiet, vt cùm duo sint solutionũ genera, inficiando nimirum quæ assumuntur, & negando consequutionem: hoc posterius sit ordine doctrinæ prius. Id quod, vt cætera, egregiè docet Aristot.*

Octauum.

Num prius examinãda sit consequentia, quàm antecedens.

Duo genera solutionum.

Nam alia, quæ ex 8. top. afferuntur à Rodolpho, 2. de inuent. cap. 15. & ab aliis, ela-

PRIO-

bendi potius rationes sunt, quàm soluendi. 8. top. 5. & 2. elench. 3.

PRIOREM *repetitionem his verbis inchoabis*: Sic argumentaris, In hunc modum contendis, Hæc opponis, *& similibus. Posteriorem his*: Cùm sic argumentaris, Quando ita contendis, Quoniam hæc opponis, Quandoquidem sic obiicis, *& aliis id genus. Tum sequentur illa*: Concedo maiorem. Nego, Distinguo, Esto (*quod barbarè dicitur* Transeat) *Sit ita vt vis: nihil enim mea interest, & cætera, vt diximus.*

Nonum. Ratio respondendi veterum.

SI *verò ille interrogationibus te aggrediatur, etsi veteres statim sine vlla repetitione respondebant*, Ita est; *aut*, Non ita est; Distinguo, hoc sensu verũ est, illo autẽ falsum; Esto, Fuerit ita, *& cætera: tutius tamen est, ad veritatẽq; eruendam accõmodatius, repetere priùs interrogationem, hoc modo*: Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: *deinde subiicere*, Quando ita quæris, Quoniam hoc rogas, aut illud, *& cætera*, Respõdeo; *vel*, Dico ita esse, aut non ita, Sit vt voles, Esto, *& cætera. Quæ respondẽdi ratio, sicubi hoc tempore disputatio interrogando & respondendo transigitur, sola vsurpatur. Hæc de ordine argumentorũ cùm in docendo, tum etiam in disputando, dixisse sit satis. Quæ non solùm cognitioni rerũ comparandæ ac tradendæ vehemẽter conducunt, sed etiam memoriam adeò adiuuant, vt nullo artificio magis iuuari videatur.*

Tutior est nostra respondendi consuetudo.

Ordo maximè iuuat memoriã.

De

De exercitatione Dialectica.

CAP. XLIV.

SED *quoniam Dialectica non ad cognitionem modò, sed ad actionem etiam dirigitur, per magna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tum collocandi tradita, artis habitum consecuturus est. Vt enim citharœdus nemo efficitur, nisi assiduè pulsando, digitosque præceptis artificis identidem accommodando: sic nemo euadit Dialecticus, nisi qui habitũ quendam in modum naturæ confirmatum, ex longa præceptorum obseruatione comparat. Duobus autem modis nosmet exercere possumus in hac facultate: altero, examinandis ac retexendis aliorum scriptis (id quod promptissimum est, ac paratissimum, cùm plurima extent doctissimorum hominũ scripta:) altero, nouis operibus cudendis, ac componendis. Haud verò facilè dixerim, vtrum horũ sit difficilius. Autores enim graues (in quorum scriptis enodandis, atq; ad vnguẽ pernoscendis, nemo existimat se operam perdere) multas sæpe argumentationes ita coniungunt, vt vna duntaxat esse videatur: sæpe etiam adeò latè ac diffusè, multis obiter interiectis verbis ac sententiis, vnum idemq; argumentũ explicant, vt credas esse complura. Itaq; etsi noua scribere, magna res habeatur, semperq; habita sit: arduũ tamen ac difficile negociũ suscipit, qui argumen-*

Dialectica ad actionẽ etiam dirigitur.

Quam sit necessaria exercitatio.

Duplex exercitatio.

ta omnia, præsertim in scriptis veterum, suis locis reddere conatur: quippe cùm illi, etsi magno artificio scripserunt, artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen enitendum est, & scripta argumenta ad suos fontes revocare, & ordinem perspicere, & virtutem orationis, qua illi usi sunt, penitus intelligere. Quod qui longo usu obtinuerit, facilè deinceps illorum imitatione & exemplo in altero exercitationis genere, quod Dialectico ultimam quasi manum imponit, sese exercebit.

Ratio scribendi veterum.

Alia præcepta exercitationis.

8. Top ca. 5. Primum.

DOCET quoq; Aristot. ad hanc artem comparandam plurimùm valere, si proposita qualibet quæstione, multa pro utraq; parte excogitemus argumenta, eorumq; mox quæramus solutiones: quò & in argumentando, & in respondendo, exercitati esse valeamus. Nec parum prodesse ad obfirmandum animum, si argumenta, quæ maiorem vim habent, utraq; ex parte notemus, ut tutiores sive ad impugnandam, sive ad defendendam utramq; partem quæstionis accedere possimus. Curandũ quoq; esse, ut, cùm exercitationis gratia cum altero disputamus, aut aliorum disputationibus interfumus, aliquam inde aut rationem, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quæ proposita sunt, videntur huic instituto satis.

Secundum

Tertium.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBER OCTAVVS.

CAP. I.

SVPERIORI *libro de demonſtratione, ſyllogiſmoq; dialectico, quibus vtendum eſt, diſſeruimus: ſupereſt nũc, vt qualeſnã ſint* Pſeudographus & Sophiſticus, *à quibus vigilanter cauendũ eſt, doceamus. Pſeudographus itaq; ſyllogiſmus* (*quaſi dicas*, Mẽdacis deſcriptionis) *etſi in Geometria nomen obtinuit, in omnibus tamen ſcientiis reperiri poteſt. Definitur enim hoc ferè modo:* Pſeudographus ſyllogiſmus eſt, qui ex propria alicuius ſcientiæ materia, nõ veris tamẽ ſumptionibus, ſed quæ veræ ac neceſſariæ videantur, colligit concluſionem. *Vt ſi dicas: Quorum circumſcriptio eſt æqualis, ipſa quoq; ſunt æqualia; triangulus autem & quadratũ, quæ ex æquali con-*

Vnde dictus Pſeudographus.

Quid Pſeudographus ſyllogiſmus.

1. Top. 1. & 1. elench. 8. & 10.

ficiuntur linea, habent æqualem circumscriptionem; sunt igitur æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica planè est: verùm maior propositio cùm vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis circumscriptionis aliæ sunt minores, aliæ maiores: inter quas triangulus est minima omnium, circulus maxima: vt Geometræ docent.

Qua potissimùm ratione incurratur hoc vitiosum genus syllogismorum.

Hoc vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentitur demonstrationem, rarò incurritur, nisi cùm propria alicuius scientiæ principia, & pronunciata latiùs sumuntur, quàm accipi debeant: quo fit, vt cùm alioqui sint vera & necessaria, latiùs tamẽ vsurpata sint falsa. Quale est illud: Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctum, sunt æquales: & illud, Omnes semicirculi sunt æquales: & illud, Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli; alioqui falsum est. Tertium verum est, si verbo Fit, *id tantùm intelligamus, quod verbo* Generatur: *falsum tamen, si complectamur quamcunq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus: quum interim omnia quæ generantur, ex aliqua re antè existente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hæc satis sint.*

De

De ſyllogiſmo Sophiſtico.

CAP. II.

SOPHISTICVS ſyllogiſmus (*qui* Sophiſmatis *etiam nomine ab Ariſtot. appellatur*) eſt, qui ex iis, quę videntur probabilia, nec ſunt, colligit concluſionẽ: aut ex probabilibus, iiſúe quæ vidẽtur probabilia, colligere videtur, nec colligit. *Tria genera ſophiſmatum comprehenduntur hac definitione. Primum eſt eorum, quæ ſolius materiæ ratione peccant: vt ſi dicam, Quicquid non amiſiſti, habes; theſaurum non amiſiſti; theſaurum igitur habes. Hæc enim captio hoc ſolum peccat, quòd maior propoſitio videtur probabilis, nec eſt. Alterũ eſt eorum, quæ hoc habent vitij, quòd concludere videntur, nec tamẽ concludũt: vt ſi dicas, Veritas odium parit, quoddã mendacium parit odium, quoddã igitur mendaciũ eſt veritas. Hæc captio ideo vitioſa eſt, quod conſecutio primo aſpectu videtur apta: cùm tamen ſi vel parum aduertas animum, mox vitioſam eſſe deprehendas.*

Quid Sophiſticus ſyllogiſmus. 6. Top. 4.

1. Top. 1. Tria ſophiſmatũ genera.

TERTIVM *eſt eorum, quæ vtraq; ex parte, & materiæ inquam, & formæ, vitioſa ſunt: vt ſi dicam: Quicquid non amiſiſti, habes; hunc librũ quem (ſcilicet cùm antè amiſiſſes, nunc inueniſti) habes; hunc igitur librum non amiſiſti. Hæc captio etſi primo intuitu nil vitij committere videatur, re tamẽ vera, nec maiorem habet proba-*

non fecerit, perperam videbitur negare propoſitionem.

Sextum. COGETVR *autem Argumentans explicare propoſitionem ambiguam; & eam quæ obſcurum ſenſum habuerit, aut verbis parum vſitatis conſtiterit, exponere. Cumq; aliquid probauerit, diſtinxeritque, alióue modo explicauerit, illud apertè nominabit, dicetq;*: Probo antecedens, Probo conſequentiam, Diſtinguo conſequens, Expono propoſitionem, &c. *Sic enim meliùs conſtabit de re inter diſputãtes, cùm ea, de quibus diſceptauerint, propriis fuerint nominibus ſignificata.*

8. top. 3.

Septimum. QVOD *ſi Reſpondens ita occurrerit, vt argumentatio ſoluta videatur, relinquetur argumentanti locus premendi adhuc, & examinandi ſolutionem. Tum dicet*: Contrà, Sic inſto, *& ſimilia.*

Octauum. INTERDVM, *vt aliquid probet, dicet*, Ponamus hoc aut illud; etiã ſi falſum ſit, *modò hypotheſis non ſit impoſsibilis. Inde enim aliquid fieri poſſe fortaſſe colliget. vt ſi dicat, Ponamus Deum creaſſe cælos duntaxat: quod quanquam falſum eſt, tamen fieri potuit. vnde concludet, poſſe Dei poteſtate dari vacuum aliquid, atq; inane in rerum natura. Nam data illa hypotheſi, nihil cælum Lunæ complexu ſuo caperet: ſicq; vacuum eſſet. Denique illud magnoperè curabit*

rabit Argumentans, vt nihil aliud, quàm quod à respondente negatum fuerit, confirmet, aut certè id vnde illud possit colligere.

De officio Respondentis.

CAP. XLIII.

RESPONDENTIS *institutio his ferè documentis continetur. Primùm, nihil simpliciter defendet, quod verum non sit, aut verisimile. Exercitationis tamen causa, etiam ea quæ probabilia nõ sunt sustineri possunt: modò qui ea defendit, significet, se disputationis causa id facere. Quanquam hac etiam moderatione adhibita, rarò id faciendum est: quia ferè ita fit, vt qui audiunt, non quasi tu disputationis gratia id defendas, sed tanquam ea dicas, quæ probes & sentias, ita te oderint. Deinde nunquam in eadem disputatione, aut assertioni quam tuetur, aut suis responsionibus repugnabit. Est enim hoc vel maximũ Respondentis vitium, vt ipse contra se sua tela torqueat. Quod maximè animaduertẽdum est ei, qui falsum aliquid disputationis causa defendit. Iccirco enim dici solet,* mendacem memorem esse oportere: *quòd qui falsum astruit, facillimè sibi contradicat, nisi tuendo ac defendendo mendacio valde inuigilet. Plura enim repugnant falsis, quàm veris. Veris siquidem sola ea quæ falsa sunt, aduersantur; at falsis tũ vera, tum*

Primum documentũ respondentis.

8. to. 3. Secũdum.

Ibidem.

Cautior esse debet in respondendo is, qui falsum aliquid disputationis gratia defendit.

1. prio. 33.

Tertium. *tum etiam falsa. Hoc igitur obseruato, vera concedet; falsa negabit; ambigua distinguet; obscuræ*

8. Top. 3. *propositionis explicationem petet; quæ vocantur* impertinentia, *hoc est, quæ ad institutum nihil spectant, respuet. Significabit enim, ea siue vera siue falsa sint, nihil ad institutam disputationem pertinere. Si quid rogatus fuerit, respondebit, sit necne ita; nisi interrogatio fuerit propria alius scientiæ. Si quid etiam argumentans posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet iis quæ posita sunt, & data, admittet illud.*

Quartum.

1. Post. 9.

Quintum.

Sextum. QVANQVAM *verò consequentiæ non propriè dicantur veræ, aut falsæ, concedet tamen aptas, & negabit ineptas ac vitiosas. Sæpe tamen cernere non poterit, sit ne bona, an vitiosa consequentia, nisi priùs distinguat consequens, quod ambiguum sit; cùm quodam fortasse sensu consequentia sit bona consequentia, alio vitiosa. Quapropter antequam concedat aut neget consequutionem, distinguet eiusmodi consequens; vnoque sensu concedet consequentiam, alio negabit. Itaque nec consequentia vnquam distinguẽda erit, sed concedenda, aut neganda: neq; consequens, concedendum, aut negandum, sed distinguendũ. Nam si respondens concesserit antecedens & consequentiam, consequens quoq; velit nolit concedat necesse est: si verò consequentiam negauerit, quid quæso opus est vlterius progredi ad concedẽ-*

Consequẽtia nunquã est distinguẽda, sed concedenda, aut neganda: cõsequens è contrario.

Septimũ.

dendum, aut negandum consequens? Illud enim perpetuò obseruabit Respondens, vt simul atque ipse aliquid negauerit, statim taceat, vt is qui argumentatur, suas agat partes. Nisi quòd (vt Aristoteles meritò docet) sæpè necesse est, vt Respõdens non solùm neget, quod alter accipit aut rogat, sed etiam cur id neget, exponat, ne absurdè id negasse videatur. 8. top. 5. in fine.

PROPOSITA *igitur assertione, thematéue siue positione respondentis, si is qui contrà argumentatur, nullis interrogationibus præmissis totam statim argumentationem proposuerit, tota semel mox repetenda est: nõ solùm vt bene teneatur, constetq; inter Opponentem & Respondentem, sed etiam vt detur locus cogitandi de respõsione. Siquidem præcipitata responsio in multa incommoda sæpenumero incurrit. Deinde regrediendum est ad initium argumentationis, & per singulas sumptiones eundum: sic tamen, vt priùs videas, num ad euertendam tuam assertionem aptæ sint necne, quàm vtrum veræ sint, an falsæ. Nam si illæ ad refutationem tuæ propositionis nõ pertinent, quid necesse est de earũ veritate contendere? Sic autẽ fiet, vt cùm duo sint solutionũ genera, inficiando nimirum quæ assumuntur, & negando consequutionem: hoc posterius sit ordine doctrinæ prius. Id quod, vt cætera, egregiè docet Aristot.*

Octauum.

Num prius examinãda sit consequentia, quàm antecedens.

Duo genera solutionum.

Nam alia, quæ ex 8. top. afferuntur à Rodolpho, 2. de inuent. cap. 15. & ab aliis, cla-

PRIO-

bendi potius rationes sunt, quàm soluendi. 8. top. 5. & 2. elench. 3.

PRIOREM *repetitionem his verbis inchoabis*: Sic argumentaris, In hunc modum contendis, Hæc opponis, *& similibus. Posteriorem his*: Cùm sic argumentaris, Quando ita contendis, Quoniam hæc opponis, Quandoquidem sic obiicis, *& aliis id genus. Tum sequentur illa*: Concedo maiorem. Nego, Distinguo, Esto (*quod barbarè dicitur* Transeat) *Sit ita vt vis: nihil enim mea interest, & cætera, vt diximus.*

Nonum. Ratio respondendi veterum.

SI *verò ille interrogationibus te aggrediatur, etsi veteres statim sine vlla repetitione respondebant*, Ita est; *aut*, Non ita est; Distinguo, hoc sensu verũ est, illo autẽ falsum; Esto, Fuerit ita, *& cætera: tutius tamen est, ad veritatẽq; eruendam accõmodatius, repetere priùs interrogationem, hoc modo*: Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: *deinde subiicere*, Quando ita quæris, Quoniam hoc rogas, aut illud, *& cætera*, Respõdeo; *vel*, Dico ita esse, aut non ita, Sit vt voles, Esto, *& cætera. Quæ respondẽdi ratio, sicubi hoc tempore disputatio interrogando & respondendo transigitur, sola vsurpatur. Hæc de ordine argumentorũ cùm in docendo, tum etiam in disputando, dixisse sit satis. Quæ non solùm cognitioni rerũ comparandæ ac tradendæ vehemẽter conducunt, sed etiam memoriam adeò adiuuant, vt nullo artificio magis iuuari videatur.*

Tutior est nostra respondendi consuetudo.

Ordo maximè iuuat memoriã.

De

De exercitatione Dialectica.

CAP. XLIV.

SED *quoniam Dialectica non ad cognitionem modò, sed ad actionem etiam dirigitur, permagna exercitatione opus est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tum collocandi tradita, artis habitum consecuturus est. Vt enim citharœdus nemo efficitur, nisi assiduè pulsando, digitosqúe præceptis artificis identidem accommodando: sic nemo euadit Dialecticus, nisi qui habitũ quendam in modum naturæ confirmatum, ex longa præceptorum obseruatione comparat. Duobus autem modis nosmet exercere possumus in hac facultate: altero, examinandis ac retexendis aliorum scriptis (id quod promptissimum est, ac paratissimum, cùm plurima extent doctissimorum hominũ scripta:) altero, nouis operibus cudendis, ac componendis. Haud verò facilè dixerim, vtrum horũ sit difficilius. Autores enim graues (in quorum scriptis enodandis, atq; ad vnguẽ pernoscendis, nemo existimat se operam perdere) multas sæpe argumentationes ita coniungunt, vt vna duntaxat esse videatur: sæpe etiam adeò latè ac diffusè, multis obiter interiectis verbis ac sententiis, vnum idemq; argumentũ explicant, vt credas esse complura. Itaq; etsi noua scribere, magna res habeatur, semperq; habita sit: arduũ tamen ac difficile negociũ suscipit, qui argumenta o-*

Dialectica ad actionẽ etiam dirigitur.

Quam sit necessaria exercitatio.

Duplex exercitatio.

ta omnia, præsertim in scriptis veterum, suis locis reddere conatur: quippe cùm illi, etsi magno artificio scripserunt, artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen enitendum est, & scripta argumenta ad suos fontes revocare, & ordinem perspicere, & virtutem orationis, qua illi usi sunt, penitus intelligere. Quod qui longo usu obtinuerit, facilè deinceps illorum imitatione & exemplo in altero exercitationis genere, quod Dialectico ultimam quasi manum imponit, sese exercebit.

Ratio scribendi veterum.

Alia præcepta exercitationis.

8. Top ca. 5. Primum.

DOCET quoq; Aristot. ad hanc artem comparandam plurimùm valere, si proposita qualibet quæstione, multa pro utraq; parte excogitemus argumenta, eorumq; mox quæramus solutiones: quò & in argumentando, & in respondendo, exercitati esse valeamus. Nec parum prodesse ad obfirmandum animum, si argumenta, quæ maiorem vim habent, utraq; ex parte notemus, ut tutiores sive ad impugnandam, sive ad defendendam utramq; partem quæstionis accedere possimus. Curandũ quoq; esse, ut, cùm exercitationis gratia cum altero disputamus, aut aliorum disputationibus interfumus, aliquam inde aut rationem, aut solutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documenta sunt apud Aristotelem eodem loco: sed quæ proposita sunt, videntur huic instituto satis.

Secundum

Tertium.

INSTI-

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

LIBER OCTAVVS.

CAP. I.

SVPERIORI *libro de demonſtratione, ſyllogiſmoq; dialectico, quibus vtendum eſt, diſſeruimus: ſupereſt nũc, vt qualeſnã ſint* Pſeudographus & Sophiſticus, *à quibus vigilanter cauendũ eſt, doceamus. Pſeudographus itaq; ſyllogiſmus (quaſi dicas,* Mẽdacis deſcriptionis*) etſi in Geometria nomen obtinuit, in omnibus tamen ſcientiis reperiri poteſt. Definitur enim hoc ferè modo:* Pſeudographus ſyllogiſmus eſt, qui ex propria alicuius ſcientiæ materia, nõ veris tamẽ ſumptionibus, ſed quæ veræ ac neceſſariæ videantur, colligit concluſionem. *Vt ſi dicas: Quorum circumſcriptio eſt æqualis, ipſa quoq; ſunt æqualia; triangulus autem & quadratũ, quæ ex æquali con-*

Vnde dictus Pſeudographus.

Quid Pſeudographus ſyllogiſmus.

1. Top. 1. & 1. elench. 8. & 10.

ficiuntur lineæ, habent æqualem circumscriptionem; sunt igitur æqualia. Materia huius syllogismi Geometrica planè est: verùm maior propositio cùm vera videatur, ac necessaria, est haud dubiè falsa. Siquidem inter figuras æqualis circumscriptionis aliæ sunt minores, aliæ maiores: inter quas triangulus est minima omnium, circulus maxima: vt Geometræ docent.

Qua potissimùm ratione incurratur hoc vitiosum genus syllogismorum.

Hoc *vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentitur demonstrationem, rarò incurritur, nisi cùm propria alicuius scientiæ principia, & pronunciata latiùs sumuntur, quàm accipi debeant: quo fit, vt cùm alioqui sint vera & necessaria, latiùs tamẽ vsurpata sint falsa. Quale est illud: Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctum, sunt æquales: & illud, Omnes semicirculi sunt æquales: & illud, Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli; alioqui falsum est. Tertium verum est, si verbo* Fit, *id tantùm intelligamus, quod verbo* Generatur: *falsum tamen, si complectamur quamcunq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus: quum interim omnia quæ generantur, ex aliqua re antè existente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hæc satis sint.*

De

De syllogismo Sophistico.

CAP. II.

SOPHISTICVS syllogismus (*qui* Sophismatis *etiam nomine ab Aristot. appellatur*) est, qui ex iis, quę videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionẽ: aut ex probabilibus, iisúe quæ vidẽtur probabilia, colligere videtur, nec colligit. *Tria genera sophismatum comprehenduntur hac definitione. Primum est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant: vt si dicam, Quicquid non amisisti, habes; thesaurum non amisisti; thesaurum igitur habes. Hæc enim captio hoc solum peccat, quòd maior propositio videtur probabilis, nec est. Alterũ est eorum, quæ hoc habent vitij, quòd concludere videntur, nec tamẽ concludũt: vt si dicas, Veritas odium parit, quoddã mendacium parit odium, quoddã igitur mendaciũ est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est, quod consecutio primo aspectu videtur apta: cùm tamen si vel parum aduertas animum, mox vitiosam esse deprehendas.*

Quid Sophisticus syllogismus. 6. Top. 4.

1. Top. 1. Tria sophismatũ genera.

TERTIVM *est eorum, quæ vtraq; ex parte, & materiæ inquam, & formæ, vitiosa sunt: vt si dicam: Quicquid non amisisti, habes; hunc librũ quem (scilicet cùm antè amisisses, nunc inuenisti) habes; hunc igitur librum non amisisti. Hæc captio etsi primo intuitu nil vitij committere videatur, re tamẽ vera, nec maiorem habet probabilem*

bilem, nec aptam concludendi formam. Quanquam verò ſolum primum genus ſub ſyllogiſmo verè comprehendatur, omnibus tamen gaudet Sophiſta: quippe qui nullas technas reſpuit, quibus victoriæ conſequendæ cauſa hominem fallat. Porrò qui Sophiſtici dicuntur ſyllogiſmi, iidem alia ratione contentioſi nominantur: Sophiſtici quidem, quatenus ad oſtentandam ſapiẽtiam, non ad veritatem indagandam adhibentur (quandoquidem Sophiſtice eſt ſimulata, non vera ſapientia; & Sophiſta, qui ex ſimulata ſapientia quæſtum facit:) contentioſi verò, qua ratione ad contendendum cum altero, victoriamq; reportandam apti ſunt.

Nullũ genus ſophiſmatum contemnit Sophiſta.

Cur ſophiſtici, & contentioſi dicantur ſyllogiſmi. 1. elench. 10.

Quid Sophiſtice ac Sophiſta. 1. elench. 2.

Quot fines ſibi proponant Sophiſtæ, quotq; ſint captionum genera.

CAP. III.

VT autem Sophiſta victoriam conſequatur, aut certè conſequi videatur, ad quinq; (ferè) incommoda vi argumentationis conatur aduerſarium adigere. Vnum eſt redargutio, ſeu reprehenſio; alterum, falſum; tertium, παράδοξον, hoc eſt, præter opinionem ſeu incredibile; quartum, ſolœciſmus: extremũ, nugatio, ſeu eiuſdem verbi inanis repetitio. Quæ quidem incommoda, cùm metas, tũ etiam ſpeciales fines Sophiſtæ vocant Dialectici. Redargutio ſeu reprehenſio eſt, cùm Reſpondens eò addu-

Quinque Sophiſtarum fines, ſeu metæ. 1. elench. 3.

Redargutio, ſeu reprehenſio.

adducitur, aut adduci videtur, vt neget quod eadem disputatione asseruit, aut asserat quod negauit. Vt si neges te nunc deambulare, Sophista verò sic contrà argumentetur: Nónne quisquis heri eras, is etiam nunc es? heri autem eras deambulans; ergo & nunc deambulans es.

FALSVM *verò accipitur hoc loco pro eo, quod apertè falsum est. Ad hoc impellit Sophista hoc modo: Quicquid nil repugnat fieri, nil repugnat vt sit; at album nil repugnat fieri nigrum; ergo nil repugnat, vt idem album sit, ac nigrum.* Falsum.

Incredibile sumitur latè, pro eo nimirum, quod est præter opinionem omnium vel sapientium, vel certè eorum, quorum placita ipse respondens, aut qui disputationi intersunt, libenter sequuntur, seu id falsum sit, seu verum. Ad hoc incõmodum cogit aduersarium Sophista hoc modo: Bonum non parit malum; veritas bona est, odium malum: non parit igitur odium veritas. Incredibile, seu inopinabile.

AD *solœcismum hoc modo, alióue simili: Tu nosti hunc hominem; hic autem homo est Plato; ergo tu nosti Plato. Ad ineptam, inanemq́ eiusdem verbi repetitionem hoc modo: Binarius est numerus par; par autem est numerus, qui in duas æquas partes diuiditur; igitur binarius numerus est numerus, qui in duas æquas partes diuiditur. In hoc tamen & sequentibus exemplis sæpe plures videbis complicatas argumentationes, sæ-* Solœcismus. Nugatio.

pe etiam ſpeciem ſyllogiſmi ſimplicis deſiderabis; quòd ad fallendum commodiùs iſta ſic proponantur.

De argumentatione, qua primum finem conſequi ſtudent Sophiſtæ.

PORRO *argumentatio, qua primum finem conſequi contendunt Sophiſtæ, eodem, quo ipſe finis, nomine appellatur,* ἔλεγχον *videlicet,* reprehenſióue, *ſeu* redargutio: *quæ tamẽ quia apud Sophiſtas ſemper aliqua ex parte vitioſa eſt, non ſimpliciter redargutio, ſed Sophiſtica redargutio & reprehenſio appellatur. Quia igitur Sophiſtæ hanc maximè argumentationẽ expetunt, (id enim potiſſimùm exoptant, vt reſpondentem coarguere videantur) primùm locos, è quibus illi omnia de promunt ad reprehendendum argumenta, commonſtremus.*

Sophiſtæ maximè expetunt redargutionem.

1. Elench. 5.

De numero locorum fallacium: primumque de captione æquiuocationis.

CAP. IV.

Loci ad redarguendũ tredecim.

1. Elench. 3. & 4.

LOCI *è quibus argumenta captioſa & fallacia ad coarguendũ depromuntur, ſunt numero tredecim: ſex in verbis, ſeptẽ in rebus. Qui quidem omnes, nominibus argumentorum quæ ex ipſis ducuntur, captiones etiã, & fallacia appellantur. (Captiones in verbis, ſeu fallacia in* dictione (*vt vocantur*) *hæ ſunt:* Aequiuocationis, Ambiguitatis, Compoſitionis, Diuiſio-

Captiones in verbis.

uiſionis, Accentus, & Figuræ dictionis. *In rebus autem, ſeu* extra dictionem (*vt appellari ſolent*) *hæ numerantur*: Accidentis, Eius quod ſimpliciter dicitur, & ſecundùm quid, Ignorationis elenchi, Cõſequentis, Petitionis principij, Non cauſæ vt cauſæ, & plurium interrogationum vt vnius. Captiones in rebus.

CAPTIO *igitur æquiuocationis eſt locus idoneus ad decipiendum æquiuocatione vocabuli. Æquiuocatione maioris extremi ſic texitur ſophiſma: Grammatici diſcunt; Grammatici ſunt docti; igitur qui docti ſunt, diſcunt. Verbum* Diſcere, *duo ſignificat* (*id quod in verbo Græco* μανθάνειν *planiùs cernitur*:) *alterum, intelligere quæ dicuntur, recitanturq; ; alterum, ſcientiam acquirere. Priori modo, accipitur verbum in maiore; poſteriori, in concluſione.* Captio æquiuocationis. Ex 1. Elenc. 3.

AEQVIVOCATIONE *verò medij termini, hoc modo: Quæcunq; expediunt, bona ſunt; mala expediunt* (*quod ſæpe accidit;*) *mala igitur bona ſunt. Expedientia, vno modo dicuntur ea, quæ ſimpliciter facienda ſunt, vt bona & honeſta; altero, minusq; principaliter ea, quæ maioris mali fugiendi cauſa facere cogimur: qua ſignificatione dicimus expedire nonnunquam, vt manus abſcindatur, ne morbus per totum corpus ſerpat. Priori modo accipitur verbum Expedit, in maiori; altero autem, in minore.*

DEMVM *æquiuocatione minoris extremi, hoc modo: Qui ſurgebat, ſtat; ſedens ſurgebat; ergo ſedens ſtat. Participium* Sedens, *accipitur in minore diſiũctim pro eo qui ſedet, aut ſedebat,* (*cauſa nimirum ampliationis, de qua poſtea agendum eſt;*) *in concluſione autem pro eo duntaxat, qui ſedet. Vnde fit, vt minor propoſitio vera eſſe poſsit, concluſio nequaquam.*

Cap. 36. & 37.

Tria æquiuocationis genera. Ibidem.

TRES *porrò æquiuocationis modos ponit Ariſtot. Vnum, cùm vocabulum eſt caſu æquiuocum, vt* Canis *animali ac ſyderi, &* Aquila *aui ac homini ſic vocato; & fortè verbum* Diſco, *vt expoſitum eſt. Alterum, cùm eſt analogum; vt* Ridere, *homini ac prato;* & Lætum eſſe, *animalibus ac ſegetibus; & verbum* Expedit, *rebus bonis, ac minus perniciosis. Tertium, cùm dictio quæ vnam per ſe habet ſignificationem, ex coniunctione cum hac, vel illa, pro pluribus rebus accipitur: vt participium* Sedens, *de cuius æquiuocatione iam diximus. Verùm extrema hæc æquiuocatio ſatis impropria eſt.*

De captione ambiguitatis ſeu amphiboliæ.

CAP. V.

Ex 1. elenc. 3.

CAPTIO *ambiguitatis eſt locus idoneus ad decipiendum ambiguitate orationis. Vnde Sophiſmata huiuſcemodi naſcuntur: Quicquid*

eſt

est Aristotelis, possidetur ab Aristotele; hic autem liber est Aristotelis; ab Aristotele igitur possidetur. Quod quis videt, hoc videt; lapidem tu vides; lapis igitur videt. Quisquis arat littus, terram aratro sulcat; tu autem cùm operam perdas, littus aras; igitur cùm operam perdas, terram aratro sulcas.

HIC *cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Graci ἀμφιβολίαν dicunt. Vnum, cùm oratio plures habet sensus proprios; vt illa, Hic liber est Aristotelis, (est enim ambiguum, vtrũ qui sic loquitur, significet librum esse ab Aristotele editum, an librum possideri ab Aristotele:) & illa Quod quis videt, hoc videt (est enim incertum, an qui ea vtitur, significet rem quã quis videt, videri, annè videndi facultate præditam esse.) Alterum, cùm oratio alium sensum habet proprium, alium improprium: vt illa, Littus aras. Propriè namque significat, quòd littus vomere subigas; impropriè, quòd operã ludas, ac perdas.*

Duo ambiguitatis genera.

De captionibus compositionis & diuisionis: primumque de earum primo genere.

CAP. VI.

CAPTIO *compositionis, est locus idoneus ad decipiendum, ratione sensus compositi falsi. Captio diuisionis, est locus aptus ad fallendum,*

Captio cõpositionis. Captio diuisionis.

Ex D. Tho. Opusc. de fallaciis. Tria genera sensus compositi & diuisi.

ratione sensus diuisi falsi. Quocirca animaduertendum est, tria esse genera sensus compositi & diuisi, ad quæ, si quæ sunt alia, facilè reuocari possunt: vnum in modalibus enunciationibus; alterum in orationibus, quarum partes nectuntur coniunctionibus Et, *aut* Vel; *tertium in iis, in quibus aliqua dictio potest cum diuersis vocibus coniungi.*

Duplex sensus cõpositus & diuisus in modalibus. Sensus cõpositus, ac diuisus ex parte dicti.

IN *modalibus quidem duplici ex parte reperitur sensus compositus & diuisus; ex parte* dicti, *& ex parte* modi. *Sensus compositus ex parte* dicti *est, cùm copula* dicti *nectit formalia significata extremorum: diuisus, cùm nectit formale significatum prædicati cum materiali significato subiecti: verbi causa, cùm dicimus, Possibile est sedentem ambulare; si dictiones hæ,* Sedentem, *&* Ambulare, *secundùm formalia significata iungantur, vt hæc sit enunciationis sententia, Fieri potest, vt sedens, cum sedet, ambulet: sensus est compositus, ac falsus. Si autem prædicatum (quod semper formaliter accipitur) iũgatur cum materiali significato subiecti; quasi dicas, Fieri potest, vt homo qui sedet, aliquando ambulet. sensus erit diuisus & verus. Idem sensuum discrimen inueniunt Theologi, in hac enũciatione: Possibile est prædestinatum damnari. Si enim qui ita loquitur, significat, fieri posse, vt prædestinatus, quatenus prædestinationi subest,*

1. Sent. d. 40.

damne-

damnetur: sensus est compositus, ac falsus. si verò significat hominem, qui prædestinatus est, secundùm se duntaxat spectatum damnari posse: sensus est diuisus, ac verus: cùm ij qui prædestinati sunt, si secundùm se spectentur, possint impœnitentes vitam finire.

ADVERTE *tamen, sensum diuisum huius generis, non habere locum, nisi in modalibus, quarum dicta constant subiectis connotatiuis. Sola enim vocabula connotatiua habent significatum materiale. Nam significare rem aliquam materialiter (vt hac in re huiusmodi locutio vsurpatur) nihil est aliud, quàm illam quasi subiectum formalis significati connotare: quod tamen non est simpliciter significare, sed quodammodo: vt patet ex iis, quæ primo libro diximus.* In quibus modalibus locum habeat prior sensus diuisus.

Cap. 24.

Quo pacto commodè explicetur sensus cõpositus ac diuisus ex parte dicti.

Potest autem sensus compositus huius generis sic optimè explicari: Possibile est sedentem ambulare; hoc est, Hæc propositio est possibilis, Sedens ambulat. Possibile est prædestinatum damnari; hoc est, Hæc propositio, Prædestinatus damnatur, est possibilis, & sic in cæteris. Sensus verò diuisus, hoc modo: Possibile est sedentem ambulare; id est, Sedens ambulare potest. Possibile est prædestinatum damnari; id est, Prædestinatus homo secundùm se spectatus, damnari potest. Et ita in reliquis.

SENSVS

Sensus cõpositus & diuisus ex parte modi.

SENSVS *compositus ex parte modi est, cùm modus simul ac semel iungitur cum omnibus dictis, quibus vniuersale dictum exponitur: diuisus autem, cùm sigillatim adiungitur singulis. Verbi causa, si hæc propositio, Contingens est aliquod corpus moueri; sic exponatur, Contingẽs est hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, aut illud, &c. erit sensus compositus. Siquidem cum omnibus simul exponentibus semel tantùm coniungitur modus. Si verò exponatur hac formula, Contingẽs est hoc corpus moueri, aut contingens est illud corpus moueri, aut contingens est illud moueri, &c. erit sensus diuisus: quoniã singulis exponentibus seorsim modus adiungitur. Quantum autem interſit inter vtrunq; sensum, vel ex eo intelliges, quòd proposita enunciatio, in priori sensu est falsa, in posterieri vera. Nam cũ aliquod corpus necessariò moueatur, vt Sol; efficitur, vt hæc disiunctio, Hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, &c. sit necessaria, ac proinde non sit contingens. At verò quia corpus aliquod contingenter mouetur, vt aqua; efficitur, vt verum sit asserere, contingens esse hoc corpus moueri, aut contingens esse hoc corpus moueri, aut contingens esse moueri illud, &c. Siquidem qui ita exponit, non asserit totam disiunctionem esse contingentem, sed aliquam eius partem: quod vtiq; verissimum est.*

EOSDEM

EOSDEM *sensus reperies in hac enunciatione, Contingẽs est aliquod corpus esse album; quæ in sensu composito est falsa, in diuiso autem vera: cùm aliquod corpus necessariò sit albũ, vt Nix; & aliquod contingẽter, vt Papyrus. Sed de vtroque genere sensus compositi et diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda sunt, quæ hîc fortasse diligẽs lector desiderabit. Texuntur ergo Sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum: Quemcunq; possibile est ambulare, possibile est vt ambulet; at possibile est sedentem ambulare; igitur possibile est vt sedens ambulet. Hîc assumptio est falsa in sensu composito, ex quo efficitur falsa conclusio: admittitur tamen sine distinctione à minus perspicaci respõdente; quia in sensu diuiso est vera. Eodem modo extrui potest Sophisma ex illa enũciatione, Possibile est prædestinatum damnari.*

Sophismata ex primo genere sensus cõpositi & diuisi. 3. Elẽch. 3.

EX *posteriori genere sensus compositi sic struuntur captiones: Si contingens est aliquod corpus moueri, falsum esse potest, quòd cœlum moueatur; at quoddam corpus moueri, est contingens; falsum igitur esse potest, quòd cœlum moueatur. Maior est vera in sensu composito, falsa in diuiso: è contrà verò minor est vera in sensu diuiso, et falsa in composito; ex quo proximè pendet absurda conclusio. Iam ex priori genere sensus diuisi sic argumẽtantur Sophistæ. Quemcun-*

quæ

que impoßibile eſt ambulare, is ſanè ambulare non poteſt; at ſedentem ambulare, impoßibile eſt; igitur ſedens ambulare non poteſt. Propoſitio hic vera eſt in ſenſu compoſito, falſa in diuiſo: aſſumptio ſimiliter eſt vera in compoſito, ſed falſa in diuiſo: ex quo planum eſt, naſci falſam concluſionem.

Ex poſteriori autem genere, hoc modo: Si ad videndum neceſſe eſt alterum habere oculum, aut dexter eſt neceſſarius, aut eſt neceſſarius ſiniſter; atqui id certum eſt, ad videndum neceſſe eſſe alterum oculũ habere; igitur aut dexter neceſſarius eſt, aut eſt neceſſarius ſiniſter. quod tamen eſt falſum: quia nec dexter eſt neceſſarius, nec ſiniſter eſt neceſſarius; ſed alteruter indifferenter. In hoc Sophiſmate propoſitio eſt vera in ſenſu diuiſo, falſa in compoſito: concluditur q3 falſa cõcluſio ex falſo ſenſu diuiſo aſſumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in ſenſu compoſito, adeò arridet præcipiti & inconſiderato Reſpondenti, vt eam abſolutè admittat, quaſi nulla ratione ſit falſa.

De ſecũdo ac tertio genere captionũ, compoſitionis & diuiſionis.

CAP. VII.

De ſecũdo genere ſenſus compoſiti & diuiſi.

ALTERVM *genus ſenſus compoſiti & diuiſi cernitur (vt dictum eſt) in iis orationibus, qua-*

quarum partes nectuntur coniunctionibus Et, *aut* Vel, *aliisue eandem habentibus significationem. Cùm enim iungunt partes vnius extremi, terminiue propositionis, tunc efficiunt sensum compositum: vt si dicas,* Quinque sunt duo, & tria: Omnis enunciatio est vera, vel falsa. *Quo quidem modo coniunctio* Et, *dicitur accipi copulatim; & coniunctio* Vel, *disiunctim. Cùm autem iungunt multas categoricas enunciationes, tunc efficiunt sensum diuisum: vt si dicas.* Quinque sunt duo, & quinque sunt tria: Omnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est falsa. *Quo pacto particula* Et, *dicitur accipi copulatiuè; & dictio* Vel, *disiunctiuè. Satis verò apertum est, quantum interſit inter vtrumq; ſensum, cùm ex eisdem verbis priores duæ propositæ enunciationes ſint veræ, posteriores falsæ.*

Et, copulatim: Vel, diſiũctim.

Et, copulatiuè: Vel, diſiũctiuè.

CAPTIONES *compositionis in hoc genere sic extruuntur:* Quicunq; numerus componitur ex duobus & tribus, est duo & tria; at quinque non sunt duo & tria; igitur quinque non componuntur ex duobus & tribus. *Propositio vera est in sensu composito prædicati: sed in hoc sensu falsa est assumptio, quem tamen sequitur conclusio. Præterea: Si non omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, nõ omne animal est homo vel bestia, non est autẽ omne animal rationis parti-*

Sophiſmata ex ſecũdo genere ſenſus cõpoſiti & diuiſi.

particeps, vel rationis expers (cum nec omne sit rationis particeps, nec omne rationis expers) igitur non omne animal, est homo vel bestia. Hic enunciatio illa, Non omne animal est rationis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu diuiso; sed falsa in composito: vnde falsa nascitur conclusio.

CAPTIONES *verò diuisionis hoc modo proponi solent: Quæcunq; sunt duo & tria, sunt duo, & sunt tria; quinque autem sunt duo & tria; igitur quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, in composito autem falsa: contrà verò minor est vera in sensu composito, falsa in diuiso: ob quem à Sophista inducitur falsa conclusio. Item: Omnis enunciatio est vera, vel falsa; non est autem ōmnis enunciatio vera; igitur omnis enunciatio est falsa. Hæc absurda cōclusio obtruditur ratione sensus diuisi maioris propositionis, qui quidem falsus est.*

De tertio genere sensus compositi & diuisi.

TERTIVM *verò genus sensus compositi & diuisi, quem diximus tunc spectari, cum dictio aliqua diuersis coniungi potest, hoc modo intelligitur: Si dictio, quæ pluribus vocibus coniungi potest, copulatur cum ea cum qua potiùs videtur iungenda, sensus est compositus: sin cum ea, cum qua minus aptè videtur connecti, sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur:*

tur: Quicunq; ſcit literas, nunc didicit eas; tu autem (qui videlicet multos ante annos operam literis nauaſti) ſcis literas; nunc igitur didiciſti eas: extruet ſophiſma compoſitionis. Nam maior eſt falſa in ſenſu compoſito, copulata nimirũ particula Nunc, *cum verbo* Didicit: *cum quo videtur aptiùs coniungi, quàm cum verbo* Scit: *concluſio autem falſa ex ſenſu compoſito maioris naſcitur. Eodem ſpectat hoc Sophiſma: Ex quibus relinquuntur centum, ea plura ſunt, quam centum; at quinquaginta hominũ, centum Heros liquit Achilles; igitur quinquaginta homines ſunt plures quàm centum. Senſus enim compoſitus minoris falſus eſt, coniuncta nimirum particula* Centum, *cum verba* Liquit: *cum quo aptiùs videtur copulari, quàm cum verbo* Hominum, *cum quo eam coniunxit Homerus.*

SI *verò Sophiſta in hunc modum argumentetur: Quiſquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus eſt; tu autem (qui iam vigeſimum fortaſſe attigiſti annum) nunc verè diceris natus; tu igitur hac hora natus es: extruet ſophiſma diuiſionis. Nam particula* Nũc, *videtur aptiùs connecti cum verbo* Dicitur, *in maiore; & cum verbo* Diceris, *in minore; quàm cum participio* Natus. *Quo fit, vt ſenſus diuiſus aſſumptionis (ex quo pendet falſa concluſio) ſit falſus: ſicque*

Qui iudicare debeant de hoc genere ſenſus cõpoſiti & diuiſi. Nota hæc.

captio hæc meritò dicitur diuiſionis. *Quæ autem dictio, cum qua aptiùs copuletur, ab iis petendum eſt, qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in hac re aurium iudicio ſæpenumerò ſtandum videtur. Si quando autem dictio æquè bene videbitur cum hac voce, atque cum illa coniungi; vt in hac oratione, Teſtamento quidam iußit poni ſtatuam auream haſtam tenentem; in qua, dictio* Aureã, *non videtur aptius cum verbo* Statuam, *quàm cum verbo* Haſtam, *aut contrà copulari: in tua erit optione poſitum, vtrum velis ſenſum orationi tribuere, compoſitum an diuiſum. Quanquam mihi magis placet, vt huiuſmodi orationes, nullum ſenſum diuiſum, ſed multos compoſitos habere dicamus. Vt enim ſenſus dicatur compoſitus, non videtur omnino requiri, vt dictio copuletur cum ea voce, cum qua videtur aptius coniungi: ſed ſatis fortaſſe eſt, ſi cum ea nectatur, cum qua videtur aptè copulari. Qua etiam ratione, ſi qua oratio ſuccurrerit, cuius dictio aliqua æquè malè videatur cum hac atque cum illa voce coniungi; nullum ſenſum compoſitum, ſed multos diuiſos habere iudicanda eſt.*

Moderatio eorũ, quæ de hoc genere ſenſus compoſiti & diuiſi dici ſolent.

De

De captione accentus.

CAP. VIII.

CAPTIO *accentus, est locus idoneus ad decipiendum, propter varietatem accentus; hoc est, ob alium atq; alium pronunciationis modum. Ita enim latè accipitur hoc loco vocabulũ accentus. Cuius quidem quinque potißimùm feruntur genera. Primum est, cùm accentus nomen accipitur pro acuto, graui, aut circumflexo: quod genus vsurpatißimè accentus vocabulo appellatur. Vnde est hoc sophisma: Quisquis leporem venatur, plurima lustrat loca; tu autẽ cùm domi sedes, & sermonem cum amicis confers, leporem (hoc est, festiuitatem quandam, & vrbanitatem) venaris; igitur cùm domi sedes, plurima lustras loca. Hic peccatur, quòd vox* Leporem *priori loco habet accentum in antepenultima; posteriori, in penultima.*

Ex 1. Elench. 3.

Quàm latè hîc accipiatur nomen accẽtus.

Primum genus.

ALTERVM *genus est, cùm nomen Accentus, accipitur pro quantitate syllabarum. Vnde sophisma hoc texitur: Quicquid edis, deuoras; librum edis (hoc est, in lucem emittis) igitur librum deuoras. In hoc sophismate peccatur, quia verbum* Edis, *habet priorem breuem in propositione; in assumptione longam. Ad hoc etiam genus pertinere potest exemplũ primi, propter variam quantitatem penultimæ verbi Leporem.*

Secũdum.

Tertium. TERTIVM *genus complectitur diuersitatem aspirationis. Vnde sophisma: Nulli omini est adhibenda fides; alicui homini credendũ est; igitur alicui credendum est, cui non sit adhibenda fides. Hic vitium est in dictione* Omini, *priori loco sine aspiratione prolata; posteriori, cum aspiratione.* Quartum. *Quartum genus comprehendit diuersitatem proferendi syllabas alicuius dictionis, nunc coniunctim sub vno accentu, nunc separatim sub diuersis accentibus. Vnde nascitur hæc cauillatio: Omnis via proteritur iumentorum pedibus; omnis via res quædam est publica; igitur Respublica proteritur iumentorum pedibus. Peccatur hic: quia dictio* Respublica, *profertur in assumptione sub diuersis accentibus, in conclusione sub vno duntaxat.*

Quintum. QVINTVM *genus comprehendit diuersitatem pronunciationis ironicæ ac seriæ, interrogatoriæ & assertoriæ, & si quæ sunt aliæ huiusmodi. Vnde nascuntur hæc sophismata: Qui dicit, te egregiè respondisse, collaudat te; præceptor cùm te reprehendit, ait, te egregiè respondisse; igitur cùm te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, Audiuisti sacrum? asserit te sacrum audiuisse; qui autem te interrogat, num sacrum audiueris, eadem oratione vtitur; igitur qui te interrogat, audiuerisne sacrum, asserit te sacrum audiuisse. In priori sophismate eadem oratio profertur modò seriò,*

ſeriò, modò ironicè: in poſteriori verò nunc aſſertoriè, nunc interrogationis more. Horum porrò ſophiſmatum quædam ex ſcripto decipiunt, quædam cum voce proferuntur: vt animaduertenti facilè patebit. Quanquam illud veriſsimum eſt, quod ait Ariſtoteles, nec in ſcripto, nec in voce, niſi pauca admodum à Sophiſtis vſurpari.

Quædam ex his habent locū in voce, quædā in ſcriptura. 2. Elēch. 3.

De captione figuræ dictionis.

CAP. IX.

CAPTIO *figura dictionis, eſt locus idoneus ad decipiendum, propter ſimilitudinem dictionum inter ſe. Illæ autem potiſsimùm dictiones cenſentur ſimiles hoc loco, quæ aut eodem modo deſinunt, vt* Pons & Frons: *aut ſæpenumerò pro eadem re accipiuntur, vt* Animal & Homo. *Tria porrò ſophiſmatum genera huc dicuntur pertinere. Primum eſt, cùm diuerſis vocabulis, quia ſimilia ſunt, eadem affectio grammatica tribuitur. Vt ſi quis colligat,* pontē *ac* frontem *eſſe fœminini generis; quia videt frontem eſſe fœminini generis; aut vocem* Abeo, *eſſe ſecundæ coniugationis; quoniam* Habeo, *quod eodē modo deſinit, eſt ſecundæ coniugationis. Itemq; vocem* Animal *eſſe maſculini generis; quia ſæpe accipitur pro eadem re, pro qua accipitur vox* Homo, *quæ quidem eſt maſculini generis. Vnde*

Ex 1. Elēch. 3. & 2. Elench. 3.

Primū genus ſophiſmatū huius loci.

Sophisma: Quidam homo est albus; omnis homo est animal; igitur quoddam animal est albus. Sed captiunculæ huius generis non nisi rudibus proponuntur.

Secũdum. SECVNDVM *genus est, cùm verba, quæ pertinent ad diuersa prædicamenta, videntur ad idem pertinere; vel quia eodem modo desinunt, vt* Pecus & Scelus, Superficies & Macies & Planicies, Valere & Docere, Secari & Operari: *vel quia sæpe pro eadem re accipiuntur (hæc enim est altera vocum similitudo) vt* Homo & Sanum, Pullus & Crudum; & *huiusmodi sexcenta. Ex prioribus verbis leuia sunt omnia huiº generis sophismata. Ex posterioribus autem hunc in medũ contexuntur: Quemcunq; hominem vidisti heri, vides hodie; heri vidisti hominem sanum; igitur & sanum vides hodie: Quicquid hodie emisti, nunc comedis; crudum pullum emisti hodie; crudum igitur pullum*

Nota hæc. *nunc comedis. Hic peccatur, quòd voces pertinentes ad prædicamentum qualitatis, perinde vsurpantur, ac si pertinerent ad prædicamentum substãtiæ. Nam cùm maiores propositiones in his sophismatis habeant vim conditionalium, quasi ita dixeris: Si quem vidisti heri, illum vides hodie; Si quid hodie emisti, id nunc comedis: antecedentia verò huiusmodi conditionalium consistent subiectis, quæ significant substantiam: non*

dubium

dubium eſt, quin vt Sophiſta progrederetur à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, ſumere debuiſſet in aſſumptionibus ſubiecta, quæ ad prædicamentum ſubſtantiæ pertinerent. Vt ſi diceret: Quemcunq; hominem vidiſti heri, vides hodie; Socratem vidiſti heri; igitur Socratem vides hodie: Quicquid hodie emiſti, nunc comedis; pullum emiſti hodie; pullum igitur nunc comedis. Aut certè ſi Sophiſta volebat ſubiicere aſſumptiones, quæ haberent ſubiecta ſignificantia qualitatem, debuit in antecedentibus conditionalium ponere ſubiecta, quæ qualitatem ſignificarent, hoc nimirum modo: Qualemcunque hominem heri vidiſti, vides hodie; ſanum heri vidiſti; ſanum igitur vides hodie: Qualecunq; hodie emiſti, tale nunc comedis; pullum crudum emiſti hodie; pullum igitur crudum nunc comedis: ſed hoc pacto nõ concederentur maiores propoſitiones.

POSSVNT *etiam hæc duo ſophiſmata, ex tertio genere æquiuocationis duci: quandoquidem verba illa* Sanum, *&* Crudum, *ampliantur in aſſumptionibus, non in concluſionibus: quemadmodum participium* Sedens, *in illa propoſitione, Sedens ſurgebat: cuius in captione æquiuocationis meminimus. Sed nos de his ſophiſmatis, quatenus ad hanc captionem attinent, nunc loquimur. Hinc intelliges, quid peccẽt hæ peruerſæ ratio-*

Pertinent etiam hæc exẽpla ad captionem æquiuocationis.

Huius generis multa reperias ſophiſmata, 2. elen. 3.

ratiocinationes: Quos digitos habuiſti puer, etiam nunc habes; tantillos digitos habuiſti cùm puer eſſes; tantillos igitur etiam nũc habes: Quicquid ſcis, aut inuentione, aut doctrina ſcis; ſcis autem has duas enunciationes (quarum ſcilicet alteram inuentione, alteram doctrina didiciſti) has igitur duas enũciationes, aut inuentione, aut doctrina ſcis. In utroq; ſophiſmate fit tranſitus à ſubſtantia ad quantitatem; in priori ad continuam, in poſteriori ad diſcretam. Eodemq; modo facile eſt afferre exempla in omnibus prædicamentis.

Nota hæc. ANIMADVERTENDVM *eſt tamen, cùm de poſteriori claſſe ſophiſmatum huius ſecũdi generis loquimur, non eſſe diſtinguenda prædicamenta ſecundùm rem ſignificatam, ſed ſecũdùm modum ſignificandi. Omnia enim abſoluta vocabula cenſentur hoc loco prædicamenti ſubſtantiæ, etiamſi accidentia ſignificent,* (ut Res, Homo, Candor:) *quia unum quodq; eorum ſignificat ſuum ſignificatum per modum per ſe exiſtẽtis, ſeu per ſe ſtantis, ut aiũt: qui quidem eſt proprius modus exiſtendi ſubſtantiarũ. Omnia verò connotatiua cenſentur pertinere ad prædicamẽta accidentium, etiamſi ſubſtantiam ſignificent; ut* Bonum, Album, Aureum: *quia ſignificant ſua ſignificata per modum adiacentium, ſiue exiſtentium in ſubiecto (qui quidem proprius eſt*

D. Thom. de fallac.

modus

modus existendi accidentiũ) ac proinde per modum quantitatis, aut qualitatis, &c. Vnde fit, vt in hac argumentatione, Quicquid heri vidisti, vides hodie; candorem vidisti heri; candorem igitur vides hodie: nullus credatur fieri transitus à substãtia ad qualitatẽ: quia vt vox illa Quidquid *(seu Quamcunq; rem) quia est absoluta, putatur substantialis, etiamsi transcendens existat; sic verbum* Candorem, *putandum est substantiale, etsi qualitatem significet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qualis erat hic annulus heri, talis est hodie; heri autem erat aureus; igitur & hodie aureus est: vllus censetur fieri transitus à qualitate ad substantiã: quia dictio Aureum, etsi substantiam significat, tamen quod ad hunc locum attinet, qualitatis vocabulum haberi debet: eo quòd substantiam quasi adiacentem figuræ significet, nec aliter quàm per modum qualitatis. Hæc propterea latiùs aliquantò persequutus sum, quòd nonnihil obscuritatis habeant.*

TERTIVM *genus est, cùm dictio, quæ significat* quale aliquid, *hoc est, rem vniuersalẽ, videtur significare hoc aliquid, id est, rem singularẽ; aut è contrariò, quæ significat hoc aliquid, significare quale aliquid: siue ex eo, quòd vocabula rei vniuersalis & singularis eodẽ modo desinunt, vt* Equus & Xanthus; *siue quia sæpe pro eadem re accipiũtur, vt hæc ipsa, aut* Homo & Socrates; Tertium. 1. elench. 3. & 2. elenc. 3.

tes: *quo fit, vt quicquid de altero affirmatur aut negatur, videtur etiam de altero affirmandum aut negandum.* Ampliatur hoc genus captionis. *Hinc dicuntur huiusmodi sophismata. Equus est species; Xanthus est equus; igitur Xanthus est species: Socrates nõ est species; Socrates est homo; igitur homo non est species. Eadem ratio est in vocabulis rerum magis vniuersalium & minus vniuersalium; cuiusmodi sunt*, Viuens & Sentiens, Animal & Homo. *Vnde huiusmodi sophismata contexuntur: Viuens latiùs patet, quàm animal; sentiens est viuens; igitur sentiens latiùs patet, quàm animal: Animal est genus; homo est animal; igitur homo est genus. Sed hæc, & alia plurima sophismata huius loci, ad captionem accidentis alia ratione pertinent: vt ex iis quæ nunc dicemus, apertè intelliges.* Plurima sophismata huius loci ad captionem accidentis pertinere.

De captione accidentis.

CAP. X.

CAPTIO *accidentis, quæ prima est earum quæ in rebus cernũtur, quæque meritò omnium deterrima creditur & periculosissima (hæc enim, vt ait Aristoteles, Sapientes etiam homines sæpenumerò capiuntur) est locus idoneus ad decipiendum, propter diuersitatem accidentis & subiecti: quã quis non attendens, existimat quicquid conuenit aut non conuenit accidenti, conuenire*

2. elench. 5.

Ex 1. Elen. 4.

uenire aut non conuenire ſubiecto: & vice verſa, quicquid ſubiecto, & accidẽti. Accipitur autem hoc loco nomen accidentis *pro prædicato, quod modo aliquo diuerſum eſt à ſubiecto, cui verè cõuenit: vt in his enunciationibus, Homo eſt animal, Homo eſt diſciplinæ capax, Homo eſt albus. Quòd ſi dicas, Homo eſt homo, Veſtis eſt indumentum; non dicentur prædicata huiuſmodi enunciationum accidentia ſubiectorũ, quia nulla ratione ſunt diuerſa à ſubiectis: ex quo fit, vt nemo fallatur, ſi exiſtimet, quicquid conuenit aut non conuenit huiuſcemodi prædicatis, conuenire aut non conuenire ſubiectis, & vice verſa.*

Nomen accidentis quo pacto hîc ſumatur.

TRIA *igitur ſophiſmatum genera ducuntur ex hoc loco. Vnum eorum, quæ ideo decipiunt, quòd credatur, quicquid conuenit aut non conuenit prædicato eſſentiali, conuenire aut non conuenire ſubiecto, & è contrariò. Alterum eorum, quæ idcirco fallunt, quòd credat quis, omne quod conuenit aut non conuenit accidenti proprio, conuenire aut non conuenire ſubiecto, & è contrà. Tertium eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quòd putent, quidquid conuenit aut non conuenit accidenti cõmuni, hoc eſt ex quinto genere vniuerſalium, conuenire aut non conuenire ſubiecto.*

Tria genera ſophiſmatũ huius loci.

VNVMQVODQVE *autẽ horum trium generum octo ſpecies, formasúe colligẽdi ſub ſe complecti-*

Octo formæ cuiuſque generis.

plectitur. Aut enim quicquid affirmatur de prædicato, creditur affirmandum de ſubiecto: vt ſi Sophiſta dicat, Animal eſt genus: Homo eſt animal; ergo homo eſt genus: Venientem cognoſcis; Socrates eſt veniens; igitur Socratem cognoſcis: quod non rectè concluditur, vt ex fine huius libri

Cap. 42. *patebit. Fieri enim poteſt, vt venientem videam, eum autem qui venit, minimè nouerim. Aut quicquid negatur de prædicato, videtur negandum de ſubiecto: vt ſi ille dicat, Animal non eſt ſpecies infima; homo eſt animal; igitur homo non eſt ſpecies infima. Aut quicquid affirmatur de ſubiecto, videtur affirmandum de prædicato: vt ſi dicas, Homo eſt ſpecies infima; homo eſt animal; igitur animal eſt ſpecies infima. Aut quicquid negatur de ſubiecto, videtur negandum de prædicato: vt ſi quis dicat, Homo non eſt genus; homo eſt animal; igitur animal non eſt genus. Aut de quocunq; affirmatur prædicatum, videtur affirmandum eſſe ſubiectum: vt ſi dicas, Homo eſt animal; equus eſt animal; igitur equus eſt homo. Aut de quocunq; negatur prædicatum, videtur negandum eſſe ſubiectum: vt in hoc ſophiſmate, Aptum eſſe ad capeſſendas diſciplinas, eſt proprietas hominis; homo non eſt proprietas hominis; igitur homo non eſt aptus ad capeſſendas diſciplinas. Aut de quocunq; affirmatur ſubiectum, creditur affirmandum eſſe prædicatum:*

vt

vt si quis dicat, Animal est genus; album est animal; igitur album est genus. Aut deniq; de quocunq; negatur subiectum, videtur negãdum esse prædicatum: vt in hoc sophismate, Homo est animal; equus non est homo; igitur equus non est animal.

IN his autem sophismatis non rectè efficitur conclusio: quia accidens & subiectum non accipiuntur, qua ex parte sunt idem; sed quatenus modo aliquo diuersa sunt. Verbi causa, cùm Sophista dicit: Animal est genus; homo est animal; igitur homo est genus: non accipit in propositione nomen animalis pro animali, qua parte est idem cum homine, sed quatenus intellectus opera est abstractum ab homine & bestia. Vnde non est mirum, si id quod affirmatur de animali, non concludatur de homine. Sed parum cautus Respondens existimat primo aspectu bonã esse consequutionem, eo quòd discrimen animalis ab homine minimè perspicit. Quod idem peccatum accidit in reliquis.

Cur peccetur in his sophismatis.

De captione eius, quod simpliciter dicitur, & secundùm quid.

CAP. XI.

CAPTIO eius quod simpliciter dicitur, & secundùm quid, etsi vna est ex tredecim, duplicem tamen locum (quemadmodum captio com-

Duplex locus in hac captione.

Ex 1. elenc. 4. & 2. elench. 5. Locus primus.

compoſitionis & diuiſionis) complectitur. Alter eſt, vnde Sophiſta ex eo quod ſimpliciter dicitur, *id colligit, quod dicitur* ſecũdùm quid: *id eſt, cum adiectione duntaxat; idq; ſiue affirmando, ſiue negando. Vt ſi dicat: Arma ſunt reſtituenda domino; igitur ſunt reſtituenda domino furioſo: Licet Chriſtiano veſci carnibus; licet igitur ei veſci carnibus in quadrageſima: Non eſt abſcindenda manus; igitur non abſcindenda eſt, cùm ex ea toti corpori imminet corruptio: Non ſunt merces in mare iactandæ; igitur non ſunt iactandæ cùm naufragium timetur.*

Locus poſterior.

ALTER *locus eſt, vnde Sophiſta ex eo quod ſolùm cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod ſimpliciter, & ſine adiectione profertur: idque ſiue affirmãdo, ſiue negando. Licet commutare, atq; inuertere ſuperiora exempla hoc modo: Manus eſt abſcindenda, cùm ex ea pendet corruptio toti corpori; igitur manus eſt abſcindenda: Merces ſunt iactandæ in mare, cùm naufragium timetur; igitur merces ſunt in mare iactãdæ: Arma non ſunt reſtituenda domino furioſo; igitur non ſunt reſtituenda domino: Non licet Chriſtiano veſci carnibus in quadrageſima; igitur non licet Chriſtiano veſci carnibus.*

ITAQVE *duo ſpeciales loci in hoc generali continentur, duæq; argumentorum formæ ex vtrolibet ducuntur: altera, qua concludit ex affirma-*

firmatione affirmationem; altera, quæ ex negatione colligit negationem. Vtraq; autem tam latè patet, quàm multa sunt adiectionũ genera. Quædam enim sunt, quæ tollunt omnino significata earũ vocum, quibus adiunguntur: vt in his exemplis perspicies; Hoc cadauer est homo mortuus; igitur est homo: Hæc statua est homo marmoreus; igitur est homo: Hic est bonus latro, igitur est bonus. Quædam verò non omnino tollunt, sed ponunt quodam modo, vel in mente duntaxat: vt si dicas, Homerus est in hominum memoria; igitur Homerus est, vel solùm in causis suis: vt si dicas, Hoc semen est arbor potentia; igitur est arbor, vel in ea parte subiecti duntaxat, à qua totum denominari non potest; vt si dicas, Indus est candidus quod ad dentes attinet; igitur est candidus, vel quodam loco, aut tempore, aut respectu cuiusdam, & aliis modis sexcentis, quorum cuiuis facilè occurrent exempla. Nullus verò locus sophisticus est, quo Cacodæmon frequentiùs, quàm hoc ad capiendos homines vtatur. Ex eo enim, quòd bona hæc caduca, & breuia, quodam loco aut tempore, aut apud quosdam sunt vtilia, iucunda, aut magni æstimata, concludit ille ea esse simpliciter bona, atq; omnino amplectenda. Cuius sophismata nemo eludet, nisi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatem, vana hæc, & nullius momenti despexerit.

Varia adiectionum genera.

Hac captione vtitur Cacodæmon frequentissimè.

De

De captione ignorationis elenchi.

CAP. XII.

CAPTIO *ignorationis elenchi, est locus idoneus ad decipiendum, prætermissione conditionum elenchi dialectici, earum potissimùm, quæ ratione conclusionis requiruntur. Quæ ut intelligas, aduerte in primis, Elenchum siue redargutionem in commune sic definiri ab Aristotele:* Elenchus est syllogismus cum contradictione conclusionis; *hoc est, colligens contradictoriam alicuius certæ enunciationis. Vt si proposita sit hæc enunciatio, Aliquod animal est immortale; sic extruetur elenchus reprehensioñe eius: Nulla res constans ex quatuor vulgatis elementis, est immortalis; omne animal constat ex huiusmodi elementis; igitur nullum animal est immortale.*

Ex 1. elenc. 4. & 5.

Elenchus in commune.

2. elench. 1.

INTERDVM *tamen duo syllogismi concludentes totam contradictionem, dicuntur vnus elenchus: vt si huic syllogismo quem fecimus, alterum adiungas, qui huiusmodi sit: Omne quod beatum est, immortale est; aliquod animal est beatum; igitur aliquod animal est immortale. Cæterùm ij etiam syllogismi, qui contrarias enunciationes colligunt, elenchi nomine meritò appellantur; quòd ex contraria enunciatione, statim colligi possit contradictoria.*

Elenchus aliter.

ADVE-

ADVERTE *deinde, quatuor esse genera elenchorum redargutionumúe, quemadmodum syllogismorum. Quidam enim sunt* demonstratiui, *quidam* dialectici, *alij* pseudographi, *alij* sophistici. *Elenchus demonstratiuus, est demonstratio cum contradictione cõclusionis. Dialecticus elenchus, est syllogismus dialecticus, cum contradictione conclusionis. Pseudographus est, qui videtur demonstratiuus, sed peccat in materia. Sophisticus est, qui videtur dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione.*

Quatuor genera elenchorũ.

Demonstratiuus.

Dialecticus.

Pseudographus.

Sophisticus.

CAPTIO *igitur huius generis uno modo est generalis omnibus captionibus; altero specialis, & ab aliis distincta. Generalis quidem, quatenus consideratur ut est locus idoneus ad decipiendũ, prætermissione cuiuscunque conditionis elenchi dialectici: siue conditio, quæ prætermittitur, pertineat ad formam, siue ad materiam, siue ad contradictionem, quæ in conclusione requiritur. Omnes enim Sophistarum redargutiones prætermittunt aliquam ex his conditionibus. Specialis autem, quatenus hac sola ratione spectatur, ut est locus aptus ad fallendum, prætermissione earum conditionum, quæ ad contradictionem conclusionis requiruntur. Hoc enim pacto distincta est ab aliis hæc captio. Nam cæteræ omnes suppeditant reprehensiones, quæ aut in forma peccat, aut*

Qua ratione captio hæc sit generalis.

Qua ratione sit specialis.

in materia: hæc autem ſola ſuggerit eas, quarum concluſiones non ſunt verè contradicentes, deſignatis enunciationibus.

Conditiones quæ ad contradictionem requiruntur. 1. elench. 4.

CONDITIONES *igitur, quæ ad contradictionem cõſtituendam requiruntur, quatuor potiſſimùm enumerantur ab Ariſt.* Secundùm idem. Ad idem, Similiter, & In eodẽ tempore, *ad quam reuocatur conditio*, In eodem loco. *Prætermiſſione primæ conditionis non coargues hominem, ſi ille dixerit, Æthiopem eſſe album quod ad dentes attinet; tu autem contendas, non eſſe album ſimpliciter: aut ſi ille dixerit, ſtadium eſſe æquale milliario ſecundùm latitudinem viæ; tu autem oſtendas, ſimpliciter non eſſe æquale, nimirum ſecundùm longitudinem: quandoquidem non ſecundùm eandem partem aut dimenſionem, oſtendis Æthiopem non eſſe album, & ſtadium non eſſe æquale, ſecundùm quam ille vtrumq; affirmat.*

PRÆTERMISSIONE *ſecundæ non redargues eum qui dixerit, ſe non eſſe paruum comparatione infantis; ſi oſtendas, eundem eſſe paruum comparatione aliorum hominum prouectæ ætatis. Prætermiſſione tertiæ nõ omnino refelles eum qui dixerit, cælum non moueri deorſum; ſi oſtendas cælum moueri: quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Demũ prætermiſſione quartæ non verè refutabis eum qui dixerit, non oportere homi-*

hominem comedere cùm ſatur eſt, aut in media via; ſi oſtendas, opertere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemqúe loco, quo ille negat, oſtendis tu rem eſſe neceſſariam.

De captione petitionis principij.

CAP. XIII.

CAPTIO petitionis principij, eſt locus idoneus ad decipiendum, ex eo quòd concluſio probanda, ad probationem ſui accipitur. Dicitur autem concluſio principium, *quia initio proponitur, vt ad eam probatio dirigatur. Quæ quidem tum dicitur* peti, *poſtulariúe, cùm ſub aliis verbis exigitur. Si quis enim concluſionem ſub eiſdem verbis à Reſpondente popoſcerit, vt eius conceßione ipſam confirmet, non ſolùm neminem fallet, ſed etiam ab omnibus irridebitur. Quinq; autem modos petendi principium ponit Ariſtot. Vnum, ſi ſynonymum ſumatur ad confirmationem ſynonymi, aut definitio ad confirmationem definiti: vt ſi quis Epicureus probaturus, voluptatem eſſe ſummum bonum, roget num iucunditas ſit ſummum bonum: aut aliquis alius probaturus, hominem habere optimum tactum, poſcat, num animal rationale habeat optimum tactum.*

Et 1. elench 4.

Concluſio cur dicatur principiũ.

Cur dicatur peti.

Quinque modi petendi principium.

8. Top. 5.

Primus modus.

ALTERVM, ſi res vniuerſalis vniuersè accepta ſumatur ad probationem particularis: vt ſi

Secundus.

concludas, omnium contrariorum esse eandem disciplinam, quòd omnium oppositorum sit eadem. Tertium, si contrà progrediaris: vt si probes, omnium oppositorũ esse eandem scientiam, quòd omnium relatiuè oppositorum, omnium contrariorum, & cæterorũ sit eadem. Quartum, si conclusio per partes sumatur in sumptionibus: vt si dicas, Medicina est sani, & Medicina est agri; ergo medicina est sani, & agri. Extremum, si alterum relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur: vt si probes, Socratem esse filium Sophronisci, quòd Sophroniscus sit pater Socratis. Omnibus his modis conclusio quæ probanda est, quodammodo sumitur in antecedente; cùm non magis notum videatur, id quod hoc modo accipitur, quàm quod concluditur.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Obiectio animaduertenda.

CÆTERVM *cùm in demõstratione sæpe accipiatur definitio ad confirmationem definiti, atque in argumentationibus dialecticis sæpe ex toto partes, sæpe ex partibus totum, & ex altero relatorum alterum concludamus; dicat aliquis, aut hos modos petitionis principij, non efficere reuera syllogismum sophisticum, aut certè multas esse demonstrationes, multosque dialecticos syllogismos, qui in sophisticis numerantur.*

Solutio.

OCCVRRENDVM *est tamen, non omnibus hisce modis verè peti principium ex natura rei, sed solùm cùm synonyma ad confirmationem*

synony-

ſynonymorum accipiuntur. Nam quod ad reliquos attinet modos, definitio notior eſt re quæ definitur; itemq; totum quadam ratione notius eſt ſuis partibus: alia verò ratione partes notiores ſunt quàm totum; & ea quæ ſeſe mutuò reſpiciunt, quodammodo ſe inuicem declarant, & patefaciunt. At verò apud eum cum quo diſputatio tranſigitur, ſæpenumerò datur vitio, quòd hiſce modis concluſio probatur; cùm videlicet ipſe Reſpdõens ſignificat, notam ſibi eſſe rei definitionem, totumq;, &c. Ex hoc enim efficitur, vt cùm Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principium petere, *qui aliquo ex his modis apud eiuſmodi hominem argumentatur. Adeò enim eſt importuna huiuſmodi probatio, vt qui ſic concludit, concluſionem ipſam gratis petere videatur. Itaque hi modi petendi principium, non ſunt vitia ex ipſa argumentationis natura, ſed* ad hominem *(vt dici ſolet) hoc eſt apud eum Reſpondentem, qui ita affectus eſt, vt diximus.*

De captione conſequentis.

CAP. XIV.

CAPTIO *conſequentis, eſt locus idoneus ad decipiendum, ex eo quòd antecedens videtur effici ex conſequente, aut ex oppoſito antece-*

dentis, oppoſitum conſequentis; quemadmodum conſequens efficitur ex antecedente, & ex oppo-

Ex 1. Elen. 4. *ſito conſequentis oppoſitum antecedentis. Nomine autem* oppoſiti, *intellige contradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiuſmodi ſophiſmata: Si paulò antè pluit, terra madefacta eſt; igitur ſi eſt madefacta terra; paulò antè pluit. Si animus hominis genitus eſt (ex materia videlicet productus) incœpit eſſe; igitur ſi non eſt genitus, non incœpit eſſe, ſed nimirum ſemper fuit. Huc pertinet ſophiſma illud: Qui ait te eſſe animal, verum ait; qui autem ait te eſſe equũ, ait te eſſe animal; igitur qui ait te eſſe equum, verum ait. Commutatis enim ſumptionibus, hunc ſenſum habet cauillatio: Si tu es equus, es animal; at es animal; igitur equus. In qua oratione, vt Sophiſta ex antecedente rectè colligit conſequens, ſic ex conſequente perperam colligit antecedens.*

1. elench. 5. Captio cõſequentis continetur ſub captione accidẽtis.

ANIMADVERTENDVM *eſt autem hoc loco, id quod Ariſtoteles docet, captionem* conſequentis *contineri quodammodo ſub captione accidentis. Nam quicquid conſequitur ex re aliqua, vt animal ex homine, eſt eius* accidens (*ea videlicet accidentis ſignificatione, qua in captione accidentis, vocabulum* Accidentis *accepimus*) *non tamen quicquid eſt accidens alicuius rei, eſt eius conſequens. Namque* album, *exempli cauſa, etſi eſt accidens hominis, non tamen eſt illius*

illius conſequens: quod in aliis etiam pleriſq; accidentibus cernere licet. Hinc ſit, vt omne ſophiſma conſequentis, alia ratione ſpectatum, ſit ſophiſma accidentis: non tamen omne ſophiſma accidentis, ſit ſophiſma conſequentis.

De captione non cauſæ, vt cauſæ.

CAP. XV.

CAPTIO non cauſæ, vt cauſæ, eſt locus idoneus ad decipiendum, ex eo quòd abſurditas aut falſitas cõcluſionis adſcribitur alicui propoſitioni, quaſi ex ea efficiatur, ex qua tamen reuera non efficitur. Nec enim nomen cauſæ *accipiendum eſt hoc loco pro cauſa rei duntaxat, ſed pro quacunque cauſa illationis, etiamſi ſignificet effectum rei quæ concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet Sophiſta, tollendam eſſe de medio eloquentiam, quòd peruerſi homines eloquentia præditi, multa mala perſuadeant, multa bona diſſuadeant: itemque, exterminandum eſſe vſum pecuniæ, quòd homines auari pecuniæ cumulandæ cauſa, omnia iura violent. Dicendum potiùs erat, tollendos eſſe de medio peruerſos & auaros homines, qui eloquentia, & pecuniæ contrectatione abutuntur: quandoquidem hi, non eloquentia, aut pecuniæ vſus ſunt in cauſa, vt eiuſmodi mala perpetrentur.*

Ex 1. Elenc. 4. Quàm latè hîc accipiatur nomen cauſæ.

Quam formam habeant hæc sophismata.

HAEC *tamen sophismata nunquam formam argumentationis accipiunt; nisi cùm Sophista ex quibusdam concessis, ducit respondentem ad aliquid, quod apertè incommodum aut falsum est, ex cuius euersione regreditur ad euertendam aliquam ex sumptionibus, vt causam absurdæ aut falsæ conclusionis, quæ tamen reuerà causa non est. Exemplum sophismatis: Si nullum tempus esset, nox non esset; si nox non esset, dies esset; si dies esset, aliquod tempus esset; igitur si nullũ tempus esset, aliquod tempus esset: hoc autem est non modò falsum, sed etiam absurdissimum: igitur prima illa propositio,* Si nullum tempus esset, nox non esset; *est falsa & absurda. Perperam colligit Sophista: quia cùm non prima propositio, sed secunda sit causa absurdæ conclusionis, non debuit ille colligere primam esse falsam, & absurdam, sed secundam. Falsum est enim & absurdum dicere, si nox non sit, diem esse, nisi ex hypothesi, hoc est, posito motu solis circa terram. Siquidem ante mundi constitutionem, nec nox erat, nec dies.*

Captio plurium interrogationum vt vnius.

CAP. XVI.

EXTREMA *captio, quæ plurium interrogationum vt* vnius *appellatur, est locus ido-*

neus ad fallendum, eò quòd plures interrogationes, vt vna duntaxat proponuntur. Hinc enim fit, vt qui ſimplicem reſponſionem reddit, tam affirmando, quàm negando capi poßit. Exempli cauſa, ſi quærat Sophiſta ſitné Socrates & Plato homo? tu autem reſpõdeas, eſſe hominem: colliget Sophiſta, igitur qui Socratem & Platonẽ percutit, hominem percutit, non homines: ſi verò dicas, nõ eſſe hominẽ, concludet Sophiſta, igitur Socrates non eſt homo; aut, igitur Plato non eſt homo. 1. Elẽch. 4.

DVCVNTVR *autem ex hac captione, tria interrogationum genera. Primum eſt, cùm vnũ de pluribus quæritur: vt in tradito exemplo patet. Alterum eſt cum plura quæruntur de vno: vt, Eſt ne Socrates homo & equus? Quod ſi reſpondens admiſerit, ſic concludet Sophiſta, Igitur Socrates eſt equus: ſin autem negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates non eſt homo. Tertium genus eſt, cùm plura quæruntur de pluribus: vt, Eſtné Socrates & Bucephalus homo & equus? Si aſſerat reſpondens, colliget Sophiſta, Socratem eſſe equum, & Bucephalum eſſe hominem: ſi verò neget, concludet, Socratem non eſſe hominem; aut, Bucephalum non eſſe equum. Hæc de captionibus locíſue fallacibus, è quibus Sophiſtæ depromunt ad reprehendendum argumenta, videntur ſatis.* Tria interrogationũ genera.

Quo pacto Sophistæ reliquos quatuor fines consectentur.

CAP. XVII.

SEQVITVR, *vt quo pacto Sophistæ quatuor reliquos fines* (falsum, *inquam*, incredibile, solœcismum, & nugationem) *consectentur, paucis perstringamus. Vt falsum aliquid ex tua responsione extorqueant Sophistæ, id maximè curant, vt nulla initiò proponatur quæstio de qua disputetur. Nam qui temerè ac nullo proposito disputationis fine respondent, facilius labũtur. Deinde multitudine interrogationum te onerant, etiam cùm est aliquid propositum, in quo disputatio versatur: dicunt q3 se discendi studio id facere. Tum in hoc valde elaborant, vt eò te perducant, vbi magna ipsis suppetit argumentorum copia.*

Quo pacto ad falsum ducãt Sophistæ. 1. Elẽch. 12.

VT VERO *ad* incredibile *aliquid seu inopinabile te impellant, illud obseruare solent, vt admirabiliores sententias cuiusque sectæ Philosophorum abs te petant: quinimò ea sine interrogatione accipiunt, quæ pertinent ad eam, quam tu maximè probas: quasi dubium non sit, quin tu ea libenter admittas. Ea etiam interrogant, in quibus aliud loquuntur homines, aliud sequuntur: vt, Num optabilior sit glorioſa mors pro defendenda patria, quã vita voluptatibus affluens?*

Quo pacto ducant ad inopinabile. Ibidem.

Et

Et ea, in quibus aliter res habet, aliter communis hominum opinio & ſermo: vt, Num ij qui ditiſſimi, nobiliſſimi, ac potentiſſimi degunt, & omni voluptatum genere abundant, ſint fœlices? Et ea etiam quæ eiuſmodi ſunt, vt neutram in partem inclinare poſſe videaris, quin admirabile aliquid præterque opinionem reſpondeas: vt, Sitne potiùs ſapientibus parendum, an patri?

VT AVTEM *ad* nugationem *te compellant, ferè hoc vnum obſeruant, vt definitiones integras pro nominibus accipiant: vt ſi dicas, Socratem habere* naſum ſimum; *tum illi colligẽt te dicere, Socratem habere naſum, naſum concauum, quòd ſimum definiatur* Naſus concauus. Quo pacto ducant ad nugationem. 1. Elẽch. 13.

VT DENIQVE *ducant ad ſolœciſmũ, nonnunquam vtuntur captione figuræ dictionis, de qua ſuprà dictum eſt: nonnũquam alia quædam præcepta ſequũtur. Sed hæc duo poſteriora finium generà pueriliter conſectantur Sophiſtæ: ſuperiora autem duo, ex locis etiam reprehenſionum fallacium, qui expoſiti ſunt, tractari poſſunt.* Ad ſolœciſmum. Ibidem. Cap 9.

Quo pacto occurrendum sit Sophistarum captionibus.

CAP. XVIII.

SVPEREST *igitur, vt quo pacto Sophistarum captionibus occurrendum sit, paucis doceamus. Hoc enim breuiter exequi nunc possumus, postquam omnium nodos, quantum sat fuit, patefecimus. Nam* vera solutio, *vt inquit Aristoteles,* est vitij explicatio. *Itaq; sophismata, quæ solius materiæ vitio laborant, negatione earum sumptionum, quæ probabiles videntur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiam modo dilues sophismata* petitionis principij, *negata nimirum ea sumptione, in qua principium petitur, etiamsi probabilis esse videatur, vt ait Aristoteles. Nam cùm tu eam quæstionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut reuerà, aut disputationis gratia improbabilem iudices, ea tibi nequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propinqua.*

2. Elēch. 4. Solutio sophismatū, quæ in materia tantū peccant.

Petitionis principij.

2. Elēch. 5.

Solutio sophismatū ex quinq; primis captionibus.

RELIQVA *verò, si ex æquiuocatione, ambiguitate, compositione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc omnia multiplicitate aliqua vnius aut plurium propositionum peccant, distinctione multiplicis orationis soluenda sunt: quæ totius adhibenda erit, quot fuerint orationes quoquo pacto multiplices. Quin etiam cùm ven-*

tum fuerit ad multiplicem conclusionem, ea erit antè distinguenda, quàm de consequentia iudicium feratur.

SI *autem sophismata ex iis fuerint, quæ ex* figura dictionis, *ex* accidente, *ex* eo quod simpliciter dicitur, *aut cum* adiectione, *ex* consequente, *aut ex* non causa vt causa *nominantur; sumptionibus admissis negatione consequentiæ eludenda erunt. Qua in re illud tibi diligenter curãdum est, quod Aristot. in soluendis sophismatis accidentis fieri præcipit, vt paratam semper habeas argumentationem aliquam apertè vitiosam, cui similem dicas eam, quæ affertur à Sophista, præsertim cũ ipse aliquid quod contra eam obiicias, postulauerit.*

Solutio sophismatũ ex captione 7. 8. 11. 12.

2. Elẽch. 4

IAM *sophismata ignorationis elenchi, negatione contradictionis dissoluenda sunt, vt ex dictis perspicuum est. Ea deniq; in quibus Sophista pluribus interrogationibus, quasi vna vtitur, facilè dilues, si tot responsiones interrogationi reddideris, quot in ea implicitæ sunt. Possunt tamen nonnunquam distinctione dissolui: vt si quærenti Sophistæ, sitné Plato & Socrates homo? respondeas, verum id esse, accepto verbo* Et, *copulatiuè; falsum, accepto* copulatim. *Tum veniendum ad consecutionem.*

Solutio sophismat. Ignorationis elẽchi. 2. Elẽch. 5. Plurium interrogationum vt vnius. Ibidem.

CVM *autem te Sophista compulerit, vt nugeris, inaniterq; idem verbum repetas; occurres, non*

Solutio sophismatũ nugationis.

non esse necesse ponere integram definitionem loco nominis; cùm nomini adiunctum iam est in eodem enunciationis extremo aliquod ex vocabulis, quæ in definitione ponenda sunt. Quod enim positum iam est, quid opus est iterum poni? Atque ita, cùm dicis, Socratem habere nasum simum, te non cogi, vt loco vocis Simum, *ponas totum hoc,* Nasum curuum, *sed* Curuum *duntaxat: quia illud* Nasum, *iam positum est.*

2. Elēch. 6.

Ibidem. *Causa, quam reddit Aristoteles, hæc est: quia vox* Simum, *etsi per se posita sine* nasi *vocabulo, Nasum quodammodo significat; tamen, vt in eodem extremo enunciationis cum verbo* Nasus *coniuncta est, nulla ratione nasum significat: sicque non necesse est, loco eius ponere* Nasi *vocabulum. Id quod eodem modo dicendum est in reliquis. Porrò autem cæteris Sophistarum machinationibus, quas breuiter paulò antè tetigimus, non est difficile occurrere.*

Cap. superiori.

De quibus nominum affectionibus deinceps agendum est.

CAP. XIX.

2. Elench. 1. SED *vt omnes eorum cauillationes, quæ (vt ait Aristoteles) potissimùm ex multiplici nominum vsu texuntur, facilius possis diluere, simulque omnia supradicta plenius intelligas, agēdum hic*

hic tandem eſt de quibuſdam nominum affectionibus, quæ à recentioribus Dialecticis, Suppoſitio, Status, Ampliatio, Reſtrictio, & Appellatio *vocantur: quia in his omnis vocabulorum vſus videtur contineri. Sunt autem adeò inculta, horrida, & ab vſu remota, quæ ſuperioris ætatis homines in hiſce ac ſimilibus rebus commenti ſunt, vt, niſi plurima reiiciantur, ſatius ſit ea prorſus non attingere. Verùm vt in his multum ac diu immorari inutile eſt, ac bonis literis perniciоſum: ſic ea omnino contemnere (quod multi hoc tempore faciunt) non ſine mediocri iactura contingit. Nam, vt Ariſtotelis exemplo vtar, quemadmodũ ij, qui calculis rationem ſubducunt, niſi ſciant quid ſuo loco valeant calculi, facilè circumueniuntur: ſic qui diſputant, niſi teneant pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula ſupponantur ac ſubſtituantur, ampla ſit an reſtricta verborum acceptio, quæ voces quas appellent ac denominent, nullo negocio decipientur ac capientur. Harum igitur rerum cognitio, ex bonis præſertim fontibus modicè hauſta, non modò perniciem nullam importabit philoſophiæ, verùm etiam omnium, qui bene inſtitui volent, ſtudia iuuabit.*

Quatenus hiſce agendum ſit.

1. Elench. 2.

Quid

Quid ſit ſuppoſitio.

CAP. XX.

Suppoſitio.

Nomen.

Cap. 18. & ſequentib.

Cap. 9.

Res.

Significare.

SVPPOSITIONIS *itaq; nomen multis modis vſurpatur. Verùm vt eſt quædam affectio nominum, ſic definiri poteſt: Suppoſitio* eſt acceptio nominis pro re, quam ſignificat: *vt cùm hoc vocabulum* Philoſophus, *pro Ariſtotele accipitur*, Nomen *idem valet in hac definitione, atque eo loco primi libri, in quo varias nuncupationes nominum explicauimus. Complectitur enim tum nomina, vt à verbis diſtinguũtur, ſiue ſubſtantiua ſint, ſiue adiectiua; tum etiam verba: atq; vt ſemel dicam, idem eſt quod* categorema, *quod quidem libro eodem, cum Cicerone appellauimus id, quod de quodam aut quibuſdam diceretur. Quin etiam velim, vt hoc loco nominis vocabulo, caſus etiam nominum intelligas.*

VOCABVLO *autem* rei, *quam nomen ſignificat, intellige, quamcunq; rem ſignificatam, ſiue vera ſit, vt* homo: *ſiue ficta, vt* hippocentaurus: *ſiue nunc exiſtat, vt* cœlum; *ſiue non exiſtat, vt* Adamus, *aut* Antichriſtus. *Significandi etiam verbum latißimè accipiendum eſt. Suppoſitio enim eſt acceptio nominis pro re, quam nomen quomodocunque ſignificat; ſiue eam ſignificet propriè, vt* Leo *leonem; ſiue impropriè,*

propriè, vt Agnus *innocẽtem: ſiue primò ac immediatè, vt* Homo *hominem in commune; ſiue remotè ac mediatè, vt* Equus *Bucephalum: ſiue formaliter, vt* Album *albedinem, ſeu potius affectum albedine, quà eiuſmodi eſt (quo pacto vſurpatur cùm dicimus, Album eſt cõcreta quædam ſpecies qualitatis; aut, Homo eſt albus) ſiue connotatiuè (quod dicitur materialiter) vt Album, niuem aut ceruſſam, & Orator Ciceronem.*

ACCEPTIO *igitur, hoc eſt, vſus nominis generaliter accepti pro quacunq; re, quam quomodocunq; ſignificat, dicitur* ſuppoſitio. *Nec immeritò. Siquidem ex ipſa verborum vi, nihil aliud dicere videmur, cùm aſſerimus, nomen accipi pro re ſignificata, quàm nomen ſupponi, & quaſi ſuffici, ac ſubſtitui loco rei ſignificatæ. Deſumpta eſt hæc ſuppoſitionis definitio ex initio Elenchorum Ariſtotelis: quo loco ille, quàm neceſſaria ſit ſuppoſitio, his penè verbis declarat: quia enim res ipſas per ſeſe in diſputationẽ afferre non poſſumus, nominibus, quaſi rerum notis, pro rebus vti cogimur.* Acceptio. Cap. 1. Quàm neceſſaria ſit ſuppoſitio.

TRIA *tamen hîc velim animaduertas. Vnum eſt, ne ſequaris conſuetudinem eorum, qui hoc modo loquuntur; Hoc nomen* ſupponit *pro hac re, illud pro illa: cùm potius dicere debeas, Hoc nomen* ſupponitur *pro hac, illud pro illa:* Prima animaduerſio.

Quid sit suppositio.

CAP. XX.

SVPPOSITIONIS *itaq; nomen multis modis vsurpatur. Verùm vt est quædam affectio nominum, sic definiri potest: Suppositio* est acceptio nominis pro re, quam significat: *vt cùm hoc vocabulum* Philosophus, *pro Aristotele accipitur*, Nomen *idem valet in hac definitione, atque eo loco primi libri, in quo varias nuncupationes nominum explicauimus. Complectitur enim tum nomina, vt à verbis distinguũtur, siue substantiua sint, siue adiectiua; tum etiam verba: atq; vt semel dicam, idem est quod* categorema, *quod quidem libro eodem, cum Cicerone appellauimus id, quod de quodam aut quibusdam diceretur. Quin etiam velim, vt hoc loco nominis vocabulo, casus etiam nominum intelligas.*

Suppositio.

Nomen.

Cap. 18. & sequentib.

Cap. 9.

VOCABVLO *autem* rei, *quam nomen significat, intellige, quamcunq; rem significatam, siue vera sit, vt* homo: *siue ficta, vt* hippocentaurus: *siue nunc existat, vt* cœlum; *siue non existat, vt* Adamus, *aut* Antichristus. *Significandi etiam verbum latissimè accipiendum est. Suppositio enim est acceptio nominis pro re, quam nomen quomodocunque significat; siue eam significet propriè, vt* Leo *leonem; siue impropriè,*

Res.

Significare.

propriè, vt Agnus *innocẽtem: siue primò ac immediatè, vt* Homo *hominem in commune; siue remotè ac mediatè, vt* Equus *Bucephalum: siue formaliter, vt* Album *albedinem, seu potius affectum albedine, quà eiusmodi est (quo pacto vsurpatur cùm dicimus, Album est cõcreta quædam species qualitatis; aut, Homo est albus) siue connotatiuè (quod dicitur materialiter) vt Albus, niuem aut cerussam, & Orator Ciceronem.*

ACCEPTIO *igitur, hoc est, vsus nominis generaliter accepti pro quacunq; re, quam quomodocunq; significat, dicitur* suppositio. *Nec immeritò. Siquidem ex ipsa verborum vi, nihil aliud dicere videmur, cùm asserimus, nomen accipi pro re significata, quàm nomen supponi, & quasi suffici, ac substitui loco rei significatæ. Desumpta est hæc suppositionis definitio ex initio Elenchorum Aristotelis: quo loco ille, quàm necessaria sit suppositio, his penè verbis declarat: quia enim res ipsas per seipsas in disputationẽ afferre non possumus, nominibus, quasi rerum notis, pro rebus vti cogimur.* Acceptio. Cap. 1. Quàm necessaria sit suppositio.

TRIA *tamen hîc velim animaduertas. Vnum est, ne sequaris consuetudinem eorum, qui hoc modo loquuntur; Hoc nomen* supponit *pro hac re, illud pro illa: cùm potius dicere debeas, Hoc nomen* supponitur *pro hac, illud pro illa:* Prima animaduersio.

quasi dicas, sufficitur, aut substituitur pro hac, aut illa re significata. Ferẽdum magis esset quod alij dicunt, Hoc nomen supponit rem hanc, illud verò illam. Potest enim in eo sensu accipi, ac si dicant: Hoc vocabulum subiicit intellectui rem hanc, illud verò illam: quod quidem rectè dicitur.

Secunda. ALTERVM *est, ne existimes (quod quidam autumant) suppositionẽ in sola propositione enũciationéue habere locum. Re enim vera vbicunque nomen pro re quam significat, accipitur, ibi procul dubio pro re supponitur. Quod sanè fit in omnibus orationibus, in quibus sententiam aliquam, præsertim perfectam, declaramus; etiamsi eiusmodi orationes non sint enunciationes: quales hæ sunt. Fuitne Plato Socratis auditor? Vtinam Socrates doctrinam fidei, quam præclaris suis discipulis traderet, didicisset: & aliæ similes.*

Tertia. TERTIVM *est, cauenda esse diligentissimè ea, quæ recentiores traditæ definitioni adiungunt vtpote* Nomen, *quod in propositione supponit (vt loquuntur) verificari debere de re significata, mediante copula suæ propositionis: & alia sexcenta, quæ longum esset recensere: ex quibus illi colligunt, subiecta huiusmodi propositionum,* Adamus est, Antichristus est, Chimæra est, *non supponere, & alia multo admirabiliora corolla-*

rollaria. Hinc ſanè malè habuit Dialectica, ex quo ſophiſtica iſta pro Dialecticis tradi atq; inculcari cœperunt. Sunt enim non modò inutilia, à quibus abhorret omnis ars, ſed etiam magna ex parte falſa: quæ ſub artem, niſi Sophiſticam, cadere non poſſunt. Id quod in præſentia facilè oſtenderem, niſi alienum hoc eſſet ab huius libri inſtituto. Hoc vnum (quia eius feci mentionem) admonebo ſubiecta illarum trium propoſitionũ, Adamus eſt, & caterarum quæ illi negant ſupponere, verè ſupponere, ſupponíue: quoniam nulla cauſa eſt alia, cur propoſitæ enunciationes ſint falſæ, niſi quia prædicata non conueniunt rebus, pro quibus illarum ſubiecta ſupponuntur ac ſubſtituuntur.

De ſuppoſitione materiali.

CAP. XXI.

PRÆTER *ſuppoſitionem nunc explicatam, quã vocant* formalem, *aliam addunt Dialectici, quam dicunt* materialem. *Hæc verò ad hunc ferè modũ definitur*: *Suppoſitio* materialis eſt acceptio vocis pro ſeipſa, ac ſibi ſimilibus, modò ſeipſam nõ ſignificet: *quo pacto accipiuntur ſubiecta huiuſmodi propoſitionum, Homo eſt nomẽ, Blictri eſt vox nihil ſignificans. Additũ eſt*, Modò ſeipſam non ſignificet: *quia ſi ſeipſam ſignificauerit, acceptio eius*

Suppoſitio materialis.

pro ſe ac cæteris vocibus, quas ſignificat, erit ſuppoſitio formalis; qualis cernitur in ſubiectis harum propoſitionum, Nomen eſt vox, Vox eſt ſonus, Sonus eſt qualitas. *Nam cùm dictio* Nomen, *impoſita ſit omnibus nominibus ſignificandis, non dubium eſt, quin ſeipſam etiam ſignificet, quandoquidem & ipſa nomen eſt. Quod eodem modo dicendum eſt de dictionibus* Vox, & Sonus.

Quaratione prætermitti poſſit hoc genus ſuppoſitionis. Cap. 16.

ATQVE *hoc quidem genus ſuppoſitionis ſine ſcelere prætermitti poteſt, ſi verum eſt quod primo libro ſub iudice reliquimus, voces (inquam) non ſignificatiuas, imò etiam ſignificatiuas, cùm pro rebus ſignificatis non accipiuntur, non eſſe partes orationis, ſed eſſe tantùm res ſignificatas atque oſtenſas aliis dictionibus, quæ ſunt partes orationis, quæq; niſi facilè intelligantur, ſemper præponi ſolent: quæ omnia eodem loco exemplis patefecimus. Verùm quia illud ambiguum videri poteſt, & hoc genus ſuppoſitionis à grauibus authoribus vſurpatum eſt, tria documenta tradam, quibus recentiores vtuntur ad hanc ſuppoſitionis formam cognoſcendam.*

Primũ documẽtum.

PRIMVM: *Omnis vox non ſignificatiua, quæ in propoſitione ponitur, accipitur materialiter: vt ſubiectum huius enunciationis*, Scyndapſus *eſt vox, quæ literis exprimi poteſt. Secundum: Omnis vox quæ alia voce in oratione*

Secũdum.

indica-

indicatur, accipitur materialiter: quo pacto accipiuntur hæ voces, Homo *&* Blictri, *in his enunciationibus: Hæc vox Homo, significat ex instituto; Hoc nomen Homo, est dictio duarum syllabarum: Hoc Blictri nil significat;* Ly Blictri *(vt loquuntur) est vox nulli rei imposita.*

TERTIVM, *cùm prædicatum ita significat subiectum, vt nõ significet rem, quam subiectum significat; tũc subiectum accipitur materialiter: vt in his propositionibus, Homo est nomen; Ego est pronomen. Quandoquidem prædicata ita significant subiecta, vt nõ significent res, quas subiecta significant. Adde tamen,* Modò ea quæ impediunt, remoueantur. *Fieri namque potest, vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio: vt si dicas, Omnis homo est nomen. Ego sum pronomen, quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus significatis, quibus non conueniunt talia prædicata.* Tertium.

SED *ne hac quidem moderatione perpetuò verum est hoc documentum: quia etsi cùm dicimus,* Homo est nomen, *accipi soleat subiectũ pro se, ac sibi similibus vocibus: tamen si vlterius progrediaris hoc modo, Homo est vox, Homo est sonus, Homo est qualitas, iam videtur falsum documẽtum. Quanquam enim prædicata ita significant subiecta, vt non significent res quæ subiectis* Non est perpetuò verũ hoc documentum, sed maxima ex parte.

iectis significantur: secunda tamen propositio minus libenter conceditur; de tertia, an concedenda sit, ambigitur; quarta planè negatur. Accipe igitur documentum hoc, nõ vt perpetuò verum, sed vt maxima ex parte.

Quid sentiẽdum de secũdo documento.

AT verò (*vt in hac re aliqua ex parte dicam quod sentio*) *non omnia hæc documenta mihi videntur vera. Quicquid enim dicendum sit de primo ac tertio, certè secundum nõ videtur probandum. Nam (vt vno aut altero exemplo rem aperiam) etsi ex præscripto primi ac tertij documenti non sine ratione aliqua dici soleat, dictiones* Blictri *&* Homo, *cùm dicimus, Blictri nihil significat, Homo est nomen substantiuum, accipi pro se ipsis, & pro aliis similibus: tamen quòd in his enunciationibus, Hæc dictio* Blictri, *nihil significat; Hæc vox* Homo, *est nomen substantiuum; eodem modo accipiantur, vt secundum documentum tradit, hoc inquam nulla ratione niti videtur. Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: vnde necesse videtur, vt ipsæ fungantur officio nominum sui, & aliarum similium. At in duabus posterioribus planè ponuntur huiusmodi voces,* Hæc dictio, Hæc vox, *quibus dictiones illæ indicantur, quæque pro illis accipiuntur: quò fit, vt ridiculum omnino videatur, asserere, necesse esse, vt illæ ipsa dictio-*

dictiones iterum seipsas indicent, & pro seipsis accipiantur. Itaque vel hac vna ratione dicerem, nullas voces, quæ aliis vocibus indicantur, indicare se iterum in eadem oratione aut accipi siue substitui pro seipsis, & pro aliis similibus, sed solùm esse res, pro quibus aliæ accipiuntur ac sufficiuntur. Imò etiam non esse verè partes orationis, sed perinde se habere ad orationem, in qua indicantur, vt lapides, aut ligna, cùm de ipsis sermo incidit: nec aliud esse discrimen, quod ad hãc controuersiam attinet, nisi quòd lapides & ligna non effinguntur gutture, nec inserũtur inter partes orationis, vt illæ. Verùm in re parui momenti non multum refert quicquid dicas, modò ratione aliqua nitaris.

Diuisio suppositionis.

CAP. XII.

OMISSA *igitur materiali suppositione, de ea quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæprecium fecerimus, si omnia suppositionum genera sub vnum aspectum subiiciamus.*

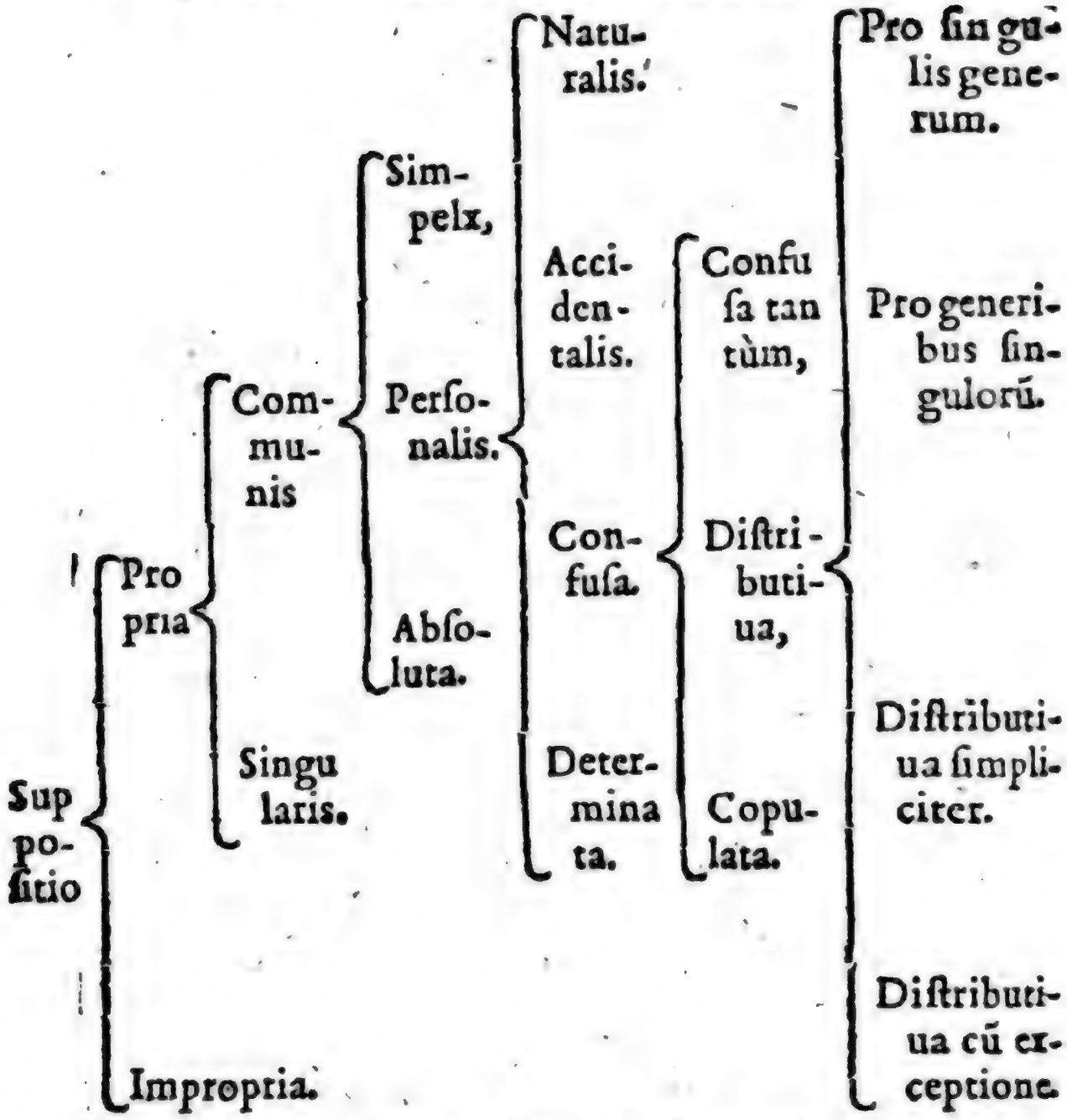

HAC *igitur diuisione ante oculos posita, singula diuisionis membra, quo sunt ordine descripta, explicanda sunt.*

De suppositione propria, impropria, communi, & singulari.

CAP. XXIII.

Propria suppositio.

PROPRIA *suppositio est acceptio nominis pro re,*

re, quam propriè significat. Quo pacto accipitur vòx Leo *in hac propositione: Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum.* Prou. 30.

IMPROPRIA *suppositio est acceptio nominis pro re, quam impropriè significat. Quo pacto accipitur illud idem nomen in hac enunciatione: Vicit leo de tribu Iuda. Accipitur enim per trãslationem pro Christo seruatore nostro. Huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt modi significationis impropriæ: de quibus nonnihil diximus libro primo. Qui plura volet, Grãmaticos, quorum id muneris est, consulat.* Impropria. Apoc. 5. Cap. 9.

COMMVNIS *suppositio est acceptio nominis communis pro suo significato, aut significatis. Quo pacto accipiuntur harum propositionũ subiecta: Homo est præcipua animalium species, Omnis homo mendax. Singularis suppositio seu discreta, est acceptio nominis pro una re tantùm singulari, indiuiduáue. Quo pacto accipitur subiectum huius enunciationis: Salomon fuit regum sapientissimus. Et quoniam loco nominis singularis sæpissimè vtimur periphrasi nominis communis, & pronominis demonstratiui: interdum etiam ex hypothesi rem singularem communi oratione significamus (vt primo libro diximus) veluti cùm dicimus: Hic puer est bonæ indolis, Filius Ioannis principis est Rex Lusitaniæ: ea-* Suppositio communis. Singularis. Cap. 26.

dem est harum orationum suppositio, atq; nominum singularium, quorum vice ponuntur.

QVANQVAM *interdum pronomen demonstratiuum non ostendit rem vnam singularem duntaxat, sed totam speciem, vt si dicas, Hic liber est optimus, Hoc nomen* Homo, *est communis generis apud Grammaticos. Quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio nominis communis, præfixo pronomine demonstratiuo, alia nominis singularis. Suppositionis singularis seu discretæ hoc traditur documentum: Omne nomen singulare accipitur discretè. Subaudiri solet,* Modò non accipiatur materialiter. *Voces enim quæ censentur accipi materialiter, dicũtur sumi non tantùm pro se, sed etiam pro sibi similibus.*

Documentum suppositionis singularis.

De suppositione simplici.

CAP. XXIV.

SIMPLEX *suppositio, est acceptio præcisa nominis communis pro suo immediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis: Homo est species animalis. Hæc enim propositio non affirmat hunc hominẽ, aut illum, esse speciem animalis, sed hominem communem, quem immediatè significat vox* Homo, *præcisè tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus.*

AD

AD *cognoscẽdum hoc suppositionis genus tria documenta obseruari possunt. Primum: Nullum nomen commune notatum signo aliquo, siue uniuersali siue particulari, accipitur simpliciter. Nam cùm dicimus (exempli causa)* Omne animal, *vel* Aliquod animal, *vel* Nullum animal, &c. *semper accipimus nomen* Animal, *pro animalibus, quæ sub animali communi continentur: non igitur pro animali communi præcisè spectato, abstractóue à singulis tum individuis, tum speciebus. atq; ita res habet in cæteris.* Primum documentum.

Secundum: Omne nomen commune, de quo verè affirmatur aliquod ex his nominibus, Vniuersale, Genus, Species, Differentia, Proprium & Accidens (*vt sunt nomina vniuersalium*) *accipitur simpliciter: modò non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari. Hoc documento intelligimus harum propositionum subiecta, Animal est genus, Homo est species, & similium, accipi simpliciter. Intelligimus etiam subiectum huius propositionis, Quoddam animal est species infima, nõ accipi simpliciter. Nam etsi hac oratione significamus quoddam animal commune (exempli causa, hominem cõmunem) esse speciem infimam, quod verum est: non tamen sumimus animal pro suo immediato significato præcisè, id est pro animali communi omnibus speciebus animalis.* Secũdum.

TER-

Tertium. TERTIVM: *Omne nomen cõmune, ſub quo non licet deſcendere, accipitur ſimpliciter. Deſcendere ſub aliquo communi, vt hoc loco huiuſmodi loquendi formulã intelligi volumus (multis enim modis ſub nomine deſcenditur, vt paulò*
Cap. 29. *inferius docebimus) nihil eſt aliud, quàm ſumere aliquid inferius ſignificato immediato nominis communis, cum quo inferiori verè copuletur id, quod cum eodem communi nomine verè iungebatur. Exempli cauſa, ſi dicam, Homo deambulat, ſic licebit deſcẽdere ſub nomine* Homo. *Hic homo deambulat, aut ille homo deambulat, &c. Sub verbo autem* Deambulat, *hoc modo. Homo eſt hoc deambulans, aut illud deambulans,*
Cap. 31. *&c. quod inferius apertiùs fiet. Ex hoc documẽto planè intelligimus, hoc nomen* Homo, *accipi ſimpliciter in illa propoſitione, Homo eſt ſpecies animalis: & in hac itidem, Quædam ſpecies animalis eſt homo: quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius eſt ſpecies animalis: nec ex poſteriori, Ergo quædam ſpecies animalis eſt hic homo, aut ille, aut aliquis alius.*

De ſuppoſitione perſonali.

CAP. XXV.

PERSONALIS *ſuppoſitio, eſt acceptio nominis communis pro ſuis mediatis ſignificatis.*

Quo

Quo pacto accipitur hoc nomen Animal, *in his propoſitionibus: Omne animal ſentit, Quoddam animal ratiocinatur, Quoddam animal eſt ſpecies infima, Quoddam animal eſt indiuiduum. Accipitur enim pro ſpeciebus & indiuiduis animalis, quæ mediatè ſignificat: quanquã in prima copulatiuè, in cæteris diſiunctiuè: vt in progreſſu patebit. Dicitur hæc ſuppoſitio* Perſonalis: *quia præcipuæ res ſingulares, pro quibus nomen commune hoc ſuppoſitionis genere accipitur, ſunt perſonæ.* Cur dicatur perſonalis.

VT *verò hæc ſuppoſitionis forma cognoſcatur, totidem documẽta tradi poſſunt. Primum: Nullum nomen quod accipitur ſimpliciter, accipitur perſonaliter. Hoc ſatis patet ex definitionibus vtriuſq; ſuppoſitionis, ſimplicis inquam, & perſonalis.* Primum documentum.

SECVNDVM: *Omne nomen commune notatum ſigno aliquo vniuerſali aut particulari, accipitur perſonaliter. Hoc etiam ſatis perſpicuũ eſt ex dictis. Tertium: Omne nomen, ſub quo licet deſcendere (vt paulò antè deſcenſum explicuimus) accipitur perſonaliter. Sed & hoc ex dictis apertum eſt.* Secundũ. Tertium.

De ſuppoſitione abſoluta.

CAP. XXVI.

SVPPOSITIO *abſoluta, eſt acceptio nominis com-*

communis pro ſuo immediato ſignificato, non præciſa tamen. Quo pacto accipitur ſubiectum huius propoſitionis, Homo eſt animal. Nec enim ſenſus eſt, quòd hic, aut ille, aut aliquis alius duntaxat, aut ſolus homo communis præcisè ſumptus, ſeu (quod idem eſt) abſtractus à ſingulis, ſit animal: ſed quòd homo communis abſolutè acceptus, ſeu qua ratione in ſingulis etiam hominibus reperitur, ſit animal. Hoc eodem ſuppoſitionis genere accipiuntur harum propoſitionum ſubiecta: Modus diſſerendi explicatur à Dialectico, Res naturalis tractatur à Philoſopho naturali: & ſimilium.

Primum documentum.

Secũdum.

VT igitur hanc ſuppoſitionem cognoſcas, accipe duo documenta, ſimilia primo & tertio ſuppoſitionis perſonalis. *Alterum: Nullum nomen, quod accipitur ſimpliciter, accipitur abſolutè. Alterum: Omne nomen ſub quo licet deſcendere, accipitur abſolutè. Adde tamen,* Modò nullo notetur ſigno, præſertim particulari: *qua ex parte diſſimile eſt hoc documentum tertio documento ſuppoſitionis perſonalis, Addenda verò fuit hæc moderatio: quia ſi nomen notatum fuerit ſigno particulari, fieri poteſt, vt aliquando non accipiatur abſolutè: vt ſi dicas, Quoddam animal eſt ſpecies infima, Quidam homo eſt individuum. Nam etſi ſub ſubiectis harum enunciationum licet deſcendere, neutrum tamen accipitur*

tur pro ſuo immediato ſignificato: quoniam falsò dixeris abſolutè loquendo, animal eſſe ſpeciem infimam, & hominem eſſe indiuiduum (*vt ex appellatione nominum inferiùs patebit*) *cùm tamen propoſitiones illæ, vt veræ concedantur.* Cap. 42.

ALIQVANDO *etiam nomen commune notatum ſigno vniuerſali, non accipitur abſolutè: vt ſi dicas, Omne animal per ſe moritur. Cùm enim nullum vniuerſale intereat per ſe, ſed per accidẽs* (*hoc eſt, interitu ſuorum ſingularium*) *neceſſariò efficitur, vt propoſita enunciatio ſit falſa: niſi vox* Animal, *accipiatur pro ſolis indiuiduis animalibus. Nam ſi pro homine etiam communi, & pro equo communi, & cæteris ſpeciebus animalis, & pro ipſo animali communi capiatur, planè falſa erit: cùm huiuſmodi animalia non intereant per ſe, ſed per accidens, Quare ſi enunciatio propoſita vera eſt, non accipitur nomen* Animal *pro ſuo immediato ſignificato, quod eſt animal commune, ſicq; non accipitur abſolutè. Verùm quia ambiguum fortè alicui videbitur, ſitné huiuſmodi enunciatio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi,* Præſertim particulari.

Conferuntur inter ſe ſuppoſitio ſimplex, perſonalis, & abſoluta.

CAP. XXVII.

HOC *iam loco licet aduertere, ſuppoſitionem*

Suppositio absolura, est media inter simplicem & personalem.

nem simplicem & personalem esse contrarias inter se: absolutam verò, esse mediam inter vtramque. Simplex namq; est acceptio nominis communis pro immediato significato præcisè: Personalis, pro mediatis: Absoluta verò, quatenus est acceptio nominis communis pro immediato significato, conuenit cum simplici; quatenus verò non excludit mediata significata, conuenit cum personali. Hac tamen ex parte magis inclinat absoluta ad personalem, quàm ad simplicem: quòd semper cum absoluta iungatur personalis, nunquam verò simplex. Siquidem nullum nomen, quod simpliciter accipitur, potest simul accipi absolutè; cùm illud accipiatur præcisè pro immediato significato, hoc autem non præcisè. Quod autem absolutè accipitur, id quidem, quia non præcisè pro immediato significato sumitur, simul etiam necessariò accipitur personaliter: cùm interim quædam personaliter accipiantur, quæ non accipiuntur absolutè: vt subiecta huiusmodi propositionum, Aliquod animal est species infima, Aliquod animal est individuum: & aliarum multarum.

Magis inclinat quadam ex parte ad personalem.

Nota hæc.

HINC *ergo primùm collige, nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipi simul absolutè, aut personaliter. Deinde, omne quod accipitur absolutè, accipi etiã personaliter. Postremò, non omne quod accipitur personaliter, accipi absolutè.*

De

De suppositione naturali & accidentali.

CAP. XXVIII.

SVPPOSITIO *naturalis, est acceptio nominis communis pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Omnis homo est animal: accipitur siquidem pro omnibus, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt. Hos autem solos significat nomen* homo, *non fictitios, vt Satyros, vt Faunos (qui esse in rerum natura non possunt) nisi de impropria significatione sit sermo, quam superiùs cum suppositione impropria reliquimus.* Naturalis.

SVPPOSITIO *accidentalis est acceptio nominis communis, non pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur idem nomen* Homo, *in his propositionibus: Omnis homo occupat hac hora locũ, Omnis homo iustus, est probus. Nam in priori pro solis hominibus qui nunc viuunt, accipitur (alioqui non concederetur propositio, cùm ij qui modò non viuunt, nullum hoc tempore locum occupent:) in posteriori autem restringitur à verbo* iustus, *vt pro iis tantùm qui iusti sunt capiatur. Documenta nulla tradam hoc loco: quia ex iis, quæ de statu, ampliatione, & restrictione dicenda sunt, facilè internosci poterunt hæ suppositionum formæ.* Accidentis.

De quadruplici descensu.

CAP. XXIX.

SED *vt altera diuisio suppositionis personalis explicetur, dicendum priùs est, quid sit* descensus, *quotq; modis in hac suppositionum tra-*
Descensus. *ctatione à Dialecticis vsurpari soleat. Descensus ergo est explicatio suppositionis alicuius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia, pro quibus actu accipitur. Vt cum proposita hac enunciatione,* Omnis homo est animal, *sic explicamus suppositionem subiecti: Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cateri, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt: pro his siquidem omnibus actu (hoc est,* nunc) *accipitur subiectum illius propositionis. Non sic explicamus suppositionem eiusdem nominis in hac propositione positi,* Omnis homo occupat hac hora locũ; *sed enumeratis tantùm iis hominibus, qui hac eadem hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipitur hominis vocabulum.*

Quadruplex descẽsus. QVATVOR *autem dicuntur esse descensus,* Copulatiuus, Copulatus, Disiunctiuus, & Disiunctus. *Copulatiuus fit per particulam* Et, *copulatiuè acceptam, id est, iungentem propositiones: vt si suppositionem subiecti illius propositionis, Omnis homo est animal, sic explices: Hic homo est animal, & hic homo est animal, & sic*
Copulatiuus.

in-

in cæteris: & huius, Nullus homo est lapis, hoc modo, Hic homo non est lapis, & hic homo non est lapis, & ita in aliis. Copulatus fit per eandem particulã Et, *cæterùm copulatim acceptam; hoc est, vt iungit ac nectit partes vnius extremi, terminiue propositionis, non propositiones integras: vt si suppositionẽ subiecti huius propositionis, Omnia astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, Hoc astrum errans, & illud, etc. sunt septẽ.* Copulatus.

DISIVNCTIVVS *fit per particulam* Vel, *disiunctiuè acceptam; id est, nectentem propositiones: vt si suppositionem subiecti huius propositionis, Aliquis homo est iustus, sic explices, Hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel ille est iustus, vt sic de cæteris: & huius, Quidam homo non est iustus, hoc modo, Hic homo non est iustus, vel ille homo non est iustus, &c. Disiunctus denique fit per eandem particulam* Vel, *disiunctim acceptam; hoc est, vt nectit partes vnius termini propositionis, non diuersas propositiones: vt si suppositionẽ huius nominis* Oculus, *in hac propositione positi,* Ad videndum necessarius est alter oculus, *sic exponas, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ille, hoc est, dexter, aut sinister. Neque enim expones disiunctiuè hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad spectandum necessarius est ille: quia expositio erit falsa, cùm vtraque propositio sit falsa.* Disiunctiuus. Disiunctus

Quod autem dixi de particulis Et, *ac* Vel, *intelligendum est de aliis, quæ idem valeant.*

ILLVD *tamen animaduertendum est hoc loco, ſub quocunq; nomine verè deſcenditur copulatiuè, poſſe etiam verè deſcendi diſiunctiuè: non autem vice verſa. Nam qui verè ait hunc hominem eſſe animal, & illum hominem eſſe animal, & ita de cæteris; verè quoque dicet, aut hunc hominem eſſe animal, aut illum eſſe animal, & ita deinceps. Quanquam non idem valeat vterque deſcenſus, nec poſterior omnino explicet ſuppoſitionem, quam prior explicat. Qui autem verè ait, aut hunc hominem eſſe album, aut illum, etc. non continuò verè dixerit, & hunc eſſe album, & illum, &c. vt patet. Cauſa huius diſcriminis eſt: quia ex omni vera copulatiua, fieri poteſt vera diſiunctiua; non autem ex omni vera diſiunctiua, vera copulatiua.*

De ſuppoſitione confuſa & determinata.

CAP. XXX.

Confuſa. SVPPOSITIO *confuſa eſt, quæ explicatur deſcenſu diſiuncto, copulatiuo, aut copulato.*

Determinata. *Determinata verò ſuppoſitio vocari ſolet, quæ diſiunctiuo deſcenſu exponitur. Exempla ex dictis deſumi poſſunt.*

Recentiorum regula. *Solet à recentioribus tradi hæc regula ad cognoſcendum ſuppoſitionem determi-*

terminatam: Omne nomen commune, quod accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut certè notatur signo particulari, accipitur, determinatè. Sed videtur falsa. Nam ex ea sequitur, harum enunciationum subiecta, Nauis necessaria est nauigaturo, Altera pars contradictionis ex futuro contingenti est vera, accipi determinatè: quod tamẽ non est dicendum. Siquidem propositæ enunciationes concedi solent, vt veræ: & tamen si suppositionem subiectorum exponas disiunctiuè (quo pacto exponendam diximus suppositionem determinatam) falsa erit vtraq; oratio. Quod sanè perspicuum fiet, si ita dicas exponendo: Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria est nauigaturo, & ita in cæteris: Hæc pars contradictionis ex futuro contingenti est vera, aut illa pars est vera. Est enim vtraq; expositio falsa oratio, cùm omnes partes vtriusq; sint falsæ, vt animaduertenti planum est. Impugnatio.

POTIVS ergo dignoscenda est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione duntaxat. Quod enim nomen experti fuerimus exponi disiunctiuè, illud dicemus supponi determinatè: quòd verò nõ disiunctiuè, nec etiam determinatè. Itaq; hoc spectantes, dicemus omnes terminos harum propositionum, Homo est iustus, Quidam homo est iustus, Quidam homo non est iustus; accipi determinatè. Nam sub subiecto primæ & secundæ, Quomodo potius dignoscenda suppositio determinata.

ſic licet deſcendere diſiunctiuè: Hic homo eſt iuſtus, aut ille homo eſt iuſtus, &c. ſub ſubiecto tertiæ, hoc modo: Hic homo non eſt iuſtus, aut ille homo non eſt iuſtus, &c. ſub prædicato primæ, hoc modo: Homo eſt hic iuſtus, vel homo eſt ille iuſtus, &c. ſub prædicato ſecundæ, hoc modo: Quidam homo eſt hic iuſtus, aut quidam homo eſt ille iuſtus, &c. ſub prædicato denique tertiæ, hoc modo: Quidam homo non eſt hic iuſtus, vel quidam homo non eſt ille iuſtus, &c. quanquam hoc prædicatum non ſolùm accipitur determinatè, ſed diſtributiuè etiam: quippe cum ſub eo non ſolùm diſiunctiuè liceat, ſed & copulatiuè oporteat deſcendere: vt paulò inferiùs patebit.

Cap. 32. *HÆ omnes nũc dictæ expoſitiones veræ ſunt; quia aliqua pars cuiuſque vera eſt: quod ſatis eſt ad veritatem diſiunctiuæ enunciationis. Idem quoque ſpectantes, dicemus, ſubiectum huius propoſitionis, Omnes cæli ſunt decem; non accipi determinatè, etſi prædicatum determinatè accipiatur. Nam etſi ſub prædicato licet deſcendere diſiunctiuè hoc modo, Omnes cæli ſunt hæc decem, vel omnes cæli ſunt illa decem, &c. tamẽ ſub ſubiecto non licet. Nec enim verè dixeris, Hoc cælum eſt decem, vel hoc cælũ eſt decem, &c. quippe cùm omnes partes huius diſiunctionis ſint falſæ. Si tamen dicas, Aliqui cæli ſunt decem; tum licebit deſcendere diſiunctiuè ſub ſubiecto in nu-*

mero

mero plurali, hoc modo: Hi cæli sunt decem, vel hi cæli sunt decem, &c. Quo pacto non dubium erit, quin subiectum sumatur determinatè, non quidem comparatione cælorum in singulari numero acceptorum, sed comparatione omnium complicationum, quæ ex pluribus numero cælis fieri possunt.

De suppositione confusa tantùm.

CAP. XXXI.

SUPPOSITIO *confusa tantùm est, quæ explicatur solo descensu disiuncto. Quod suppositionis genus cernitur in nomine* Oculus, *in hac propositione posito:* Vt cernas, necessarius tibi est alter oculus. *Hoc enim duntaxat modo licet suppositionem eius explicare; Vt cernas, necessarius tibi est hic oculus, aut ille: non etiam hoc modo; Vt cernas, necessarius tibi est hic oculus, vel necessarius tibi est ille: quandoquidem neuter determinatè acceptus necessarius est; cùm tamen alteruter indifferenter sit necessarius.*

VT *hæc suppositio cognoscatur, duo potissimùm eraduntur documẽta. Alterum est, Omne nomẽ, quod mediatè attingitur virtute alicuius signi vniuersalis affirmatiui, accipitur confusè tantum; hoc est, accipitur solùm disiunctim: & ideo eius suppositio solo descensu disiuncto explicanda est. Hoc modo accipitur prædicatum propositionis* Prius documẽtum.

vniuersalis affirmatiuæ, vt huius, Omnis homo est animal. Sic enim exponendum est prædicatum, Omnis homo est hoc animal, aut illud, &c. Nam si disiunctiuè exponatur, hoc videlicet modo, Omnis homo est hoc animal, vel omnis homo est illud animal, &c. falsa erit oratio: cùm omnes simplices enunciationes, ex quibus constat, sint falsæ. Dixi, Mediatè: *quia si nomen attingatur immediatè, accipitur distributiuè: vt vox* Homo, *in eadem illa propositione, quæ nunc proposita est. Huius documenti causa, & aliorum, quæ tradentur deinceps, notandæ sunt duæ Dialecticorum regulæ.*

Prior regula.

PRIOR *est: Signum positum in vna categorica enunciatione, non attingit virtute sua, vllum vocabulũ alterius. Hinc colliges, in hac copulatiua enunciatione, Omnis homo est ad malum procliuis, & tamen aliquis homo est probus; signũ* Omnis, *non attingere virtute sua nomen Homo, in posteriori categorica positũ: atq; iccirco nihil signum illud impedire, quo minus eiusmodi nomen eo loco accipiatur determinatè, vt reuera accipitur. Posterior est: Virtutes signorum, & negationum, quæ sunt partes vnius extremi (subiecti nimirum, aut prædicati) non attingunt alterum extremum. Tunc autem signum & negatio dicitur pars alicuius extremi, quando nõ reddit propositionẽ in qua est, vniuersalem, aut particularem,*

Posterior.

larem, aut negatiuam. Verbi causa si dicas: Quidam homo omnem professus scientiam, est improbus; Quidam Geometer nullam habens rerum naturalium experientiam, est doctus; Quidam non Dialecticus optimè disserit: si (inquam) ita dicas, signa illa Omnem, Nullam, *& negatio* Non, *erunt partes subiectorum: quia nulla dictio earum reddit propositionem suam vniuersalem, aut negatiuam; cùm omnes sint procul dubio particulares, & affirmatiuæ.*

HINC *colliges, prædicata istarum trium propositionum non attingi à virtute signorum vniuersalium, aut negationis præcedentis: neque esse opus, vt harum dictionum causa accipiatur confusè, quin potiùs perinde accipi determinatè, ac si eiusmodi signa & negatio non præcederent. Ex eo documento, cuius gratiâ has duas regulas attulimus, colliges in his propositionibus, Socrates & Plato est philosophus, Conimbrica & Eborа eruditur iuuẽtus: nomina* Philosophus & Iuuentus, *accipi confusè tantùm: modò particula* Et, *efficiat sensum copulatiuum quasi iungat has propositiones, Socrates est philosophus, & Plato est philosophus; Conimbricæ eruditur iuuentus, & Eboræ eruditur iuuentus. Nam cùm particula* Et, *hoc modo sumpta suppleat vicem signi vniuersalis affirmatiui (quasi dixeris, Vterque horum est philosophus, Vtráque in vrbe harum*

Consectarium prioris documenti.

eruditur iuuentus) necesse est ex præscripto traditi documenti, vt nomina illa Philosophus & Iuuentus, *quæ à virtute talium quodammodo signorum attinguntur, accipiantur confusè tantùm, hoc est, disiunctim duntaxat. Itaq; non sic erit explicanda eorum suppositio, Vterq; horum est hic Philosophus, vel vterq; est ille, &c. Vtraq; in vrbe eruditur hæc iuuentus, vel in vtraq; eruditur illa, &c. (quandoquidem falsa esset vtraq; expositio) sed hoc modo, Vterq; horum est hic Philosophus, aut ille, &c. Vtrâuis in vrbe harum eruditur hæc iuuentus, aut illa, &c.*

Aliud consectarium eiusdē documenti.

Ex *eodem documento colliges, dictiones, quæ reguntur ex verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi confusè tantùm: vt cùm dicimus, Bis feci sacrum, Ter protuli verbum, & similia. Est enim sensus, Vtroque duorum temporum feci sacrum. Quolibet trium protuli verbū. Vnde fit, vt sub nominibus* Sacrum, & Verbū, *non sit descendendum disiunctiuè hoc modo: Bis feci hoc sacrum, aut bis feci illud, &c. Ter protuli hoc verbū, aut ter protuli illud, &c. (sunt enim huiusmodi expositiones falsæ) sed solùm disiunctim, hoc modo: Bis feci hoc sacrum, aut illud, aut illud, &c. Ter protuli hoc verbum, aut illud, &c. Si enim subiecta etiam resoluātur in ea pro quibus*

bus accipiuntur, licebit ita dicere: Semel feci hoc ſacrum, aut illud, aut illud, &c. & ſecundò feci hoc ſacrum, aut illud, &c. &, Iterum feci hoc, aut illud, &c. Semel protuli hoc verbum, aut illud, &c. & ſecundò protuli hoc verbum, aut illud, &c. & tertiò etiã protuli hoc aut illud, &c. quæ orationes apertiſſimè ſunt veræ.

ALTERVM *documentum eſt: Omne nomen perſonaliter acceptum, quod ſequitur hæc verba*, Requiritur, Neceſſarium eſt, Debeo, Polliceor, Deſidero, *& alia huiuſmodi (ad hunc videlicet modum, Ad nauigandum requiritur nauis, Ad degendum neceſſarius eſt victus, Debeo aureum coronatum, Polliceor tibi equum, Deſidero cibum) accipitur confusè tantùm. Nam ſub huiuſmodi nominibus non licet deſcendere diſiunctiuè, ſed ſolùm diſiunctim: vt experienti apertiſſimum fiet. Sunt tamen nonnulli adeò ſuperſtitioſi, vt dicãt, longè aliter rem habere, cùm verba, quæ diximus, ſequuntur nomina, hoc modo: Nauis requiritur ad nauigandum, Victus neceſſarius eſt ad degendũ, &c. Aſſerunt enim deſcendendũ eſſe ſub huiuſmodi nominibus diſiunctiuè; atq; idcirco propoſitiones eſſe falſas. Verùm hac in re, quæ tota pendet ex loquendi vſu, potius vulgi ſententia audienda eſt, nec magnoperè curandũ. ſequantúrne verba, an præce-*

Poſterius documentum.

Recentiores nõnulli quid dicãt.

Animaduert.

præce-

præcedant, si vtraque verborum collocatio in eodem sensu vsurpetur. Denique potius ex vsu colligenda sunt documenta, quàm ad regulas vt libet positas (quod sæpe fieri solet) accommodandus sit vsus, seu potius trahendus.

De suppositione distributiua.

CAP. XXXII.

SVPPOSITIO *distributiua est, quæ explicatur descensu copulatiuo. Hoc genere suppositionis accipitur subiectum huius enunciationis, Omnis homo est animal; & prædicatum huius, Quidam homo non est iustus; & vterque terminus huius, Nullus homo est sensus expers. Suppositio enim subiecti primæ sic exponẽda est: Hic homo est animal, & ille homo est animal, & cæteri eodem modo. prædicati autem secundæ hoc pacto: Quidam homo non est hic iustus; nec est ille iustus, nec est vllus alius iustus. terminorum denique tertiæ (descendendo simul sub vtroque) hoc modo: Hic homo non est hoc sensus expers, non est illud sensus expers, nec est vllum aliud; & ille homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus expers, nec vllum aliud, & cæteri homines eodem modo.*

VT *autem hæc forma suppositionis (quæ omnium est præstãtissima) cognoscatur, plura quàm in cæteris traduntur documenta. Primũ: Omne*

Primũ documẽtum.

nomen

nomen commune, quod immediatè attingit virtus signi vniuersalis affirmatiui, accipitur distributiuè: vt subiecta illius propositionis, Omnis homo est animal; & huius, Vterq; oculus est in capite. Remouenda tamen sunt quæ impediunt. Nam si dicas, Non omnis homo est animal; impedietur distributio subiecti à particula Non, *præfixa: vt mox patebit.*

SECVNDVM: *Omne nomẽ commune, quod siue immediatè, siue mediatè attingit virtus alicuius signi negatiui, aut negationis negantis, accipitur distributiuè: si modò sine eiusmodi signo, aut negatione non accipitur distributiuè. Hoc modo accipiuntur ambo termini illius propositionis, Nullus homo est sensus expers; & prædicatum huius, Quoddam animal non est sensus expers: quia horum suppositio explicatur descensu copulatiuo. Dixi,* Negationis negantis, *vt excluderem negationem, quam vocant* infinitantem: *qualis est, quæ in his nominibus continetur, Non corpus, Non viuens, & in cæteris huiusmodi. Siquidẽ virtus negationis* infinitantis, *non attingit, nisi dictionem, cum qua componit vnum vocabulum: negatio verò negans, quæ videlicet non est pars alicuius nominis, aut verbi, negat quicquid post se inuenit, nisi sit pars alicuius extremi, vt suprà diximus: qua ratione,* Malignantis naturæ *à plerisque appellatur.*

Secũdum.

Negatio infinitans.

Negatio negans.

Cap. 34.

Vnde

Vnde fit, vt cùm voce dicimus, Non corpus eſt ſubſtantia; ſi negatio eſt negans, ſenſus ſit: Neque hoc corpus eſt ſubſtantia, neque hoc aliud corpus eſt ſubſtantia, neque illud aliud, &c. quo pacto enunciato eſt vniuerſalis, negatiua, & falſa. Si verò negatio eſt infinitans, ſenſus ſit: Quod neq; eſt hoc corpus, nec eſt illud corpus, &c. eſt ſubſtantia: quo pacto enunciato eſt indefinita, affirmatiua, & vera.

ADDIDI, *Si modò ſine eiuſmodi ſigno, negationéue non accipitur diſtributiuè: quia negatio, ſola ea nomina diſtribuit, quæ non inuenit diſtributa. Nam quæ inuenit diſtributa, non ſolùm non diſtribuit, ſed etiam reddit non diſtributa. Exempli cauſa: quia neuter terminus huius propoſitionis, Homo eſt lapis, diſtributiuè accipitur, idcirco ſi negatio initio præponatur, vterque diſtribuetur: interiecta verò inter ſubiectũ, & verbum* Eſt, *ſolum prædicatũ diſtribuet. At quia in his propoſitionibus, Omnis homo eſt philoſophus, Quidam homo non eſt animal, Nullus homo eſt Grammaticus; ſubiectum primæ, prædicatum ſecundæ, & vterq; terminus tertiæ diſtributiuè accipiuntur: ideo ſi negationem initio præponas, hi ipſi qui diſtributiuè accipiebantur, amittent eiuſmodi diſtributiuam acceptionem: reliqui autem qui non diſtribuebantur, diſtribuentur. Si quidem hæ propoſitiones, Non omnis homo*

Quæ nomina diſtribuat negatio.

homo eſt philoſophus, Non quidam homo non eſt animal, Nonnullus homo eſt Grãmaticus; idem valent atque hæ: Quidam homo non eſt philoſophus, Omnis homo eſt animal, Quidam homo eſt grammaticus (vt ex libro tertio apertũ eſt,) in quibus quidem enunciationibus, id quod diximus, facilè perſpicies. Cap. 7.

TERTIVM *documentum: Omnis caſus obliquus, ad quem terminatur virtus alicuius dictionis ſuperlatiuæ, aut comparatiuæ, aut importantis diuerſitatem, accipitur diſtributiuè: vt in his enunciationibus, Leo eſt fortiſſimus beſtiarũ, Vrſus eſt robuſtior lupo, Miluus differt ab accipitre. Nam ſenſus primæ eſt, Leo eſt fortiſſimus omnium beſtiarum; ſecundæ verò, Vrſus eſt fortior omni lupo; tertiæ, Miluus differt ab omni accipitre. Si tamen dictio comparatiua, aut quæ diuerſitatem importat, terminetur ad obliquum eius nominis à quo incipit cõparatio, aut diuerſitas (vt ſi dicas, Homo eſt fortior homine, homo eſt alius ab homine) non omnino diſtribuetur obliquus. Nec enim ſenſus harum enunciationũ eſt, quòd aliquis homo ſit fortior omni homine, aut alius ab omni homine; ſed fortior aliquo homine, & ab aliquo homine diuerſus.* Tertium.

QVARTVM: *Omnis caſus obliquus, ſupra quem cadit dictio exceptiua, accipitur diſtributiuè: vt ſi dicas, Omne animal præter belluam,* Quartum.

eſt

est rationis particeps, Sensus erit, Excepta omni bellua. Quintum. *Quintum: Omnis dictio exclusiua, praeposita subiecto, distribuit praedicatum: vt si dicas, Solum animal est fletus capax, Tantùm homo loquitur. Hæ siquidem propositiones conuertuntur in vniuersales affirmatiuas, in has scilicet: Omne fletus capax est animal, Omne quod loquitur, est homo: nullus autem terminus distribuitur in consequente formalis consequentiæ, qui non fuerit distributus in antecedente.*

De suppositione copulata.
CAP. XXXIII.

SVPPOSITIO *copulata est, quæ explicatur descensu copulato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum huius propositionis, Omnia elemẽta sunt quatuor; & huius, Omnes cœli sunt decem; & similium: quoniam eorum suppositio non explicatur, nisi descensu copulato: vt ex dictis patet.* Aduerte. *Perfacilè cognoscitur hæc suppositio: quo fit, vt non sit opus documentis. Animaduerte tamen, in solo plurali numero posse nomen accipi copulatim, vt inductione patet: cùm tamen & in numero plurali, & singulari possit accipi confusè tantùm, aut distributiuè: vt ex his propositionibus intelliges: Omnes magistratus sunt publici, Omnis magistratus est publicus; Quidam*

dam magistratus sunt annui; Quidam magistratus est annuus.

De suppositione distributiua pro singulis generum, & pro generibus singulorum.

CAP. XXXIV.

SVPPOSITIO *distributiua pro singulis generum, est quæ explicatur descensu copulatiuo, enumerante omnia ea indiuidua, pro quibus nomen accipitur. Quod suppositionis genus, conuenit subiecto huius propositionis, Omne animal moritur. Sic enim descendendum est sub eo, Hoc indiuiduum animalis moritur, & illud moritur, & sic cætera. Distributiua pro generibus singulorum est, quæ explicatur descensu copulatiuo, enumerante omnes species, pro quibus nomẽ accipitur. Quo pacto distribuitur nomen* Animal, *in hac propositione: Omne animal, quod à Physico definitur, est species. sic enim exponenda est eius distributio: Hoc animal commune, quod à Physico definitur, est species; & illud animal cõmune, quod à Physico definitur, est species; &c. enumerando sola communia, quia singularia nõ definiuntur. Dictione* Singulorum, *significantur hoc loco indiuidua; verbo autẽ* Generum, *significantur species. Itaq; singula generum,*

Pro singulis generũ.

Pro generibus singulorum.

Quid singula generum.

Genera singulorum quæ.

sunt individua specierum; genera verò singulorum, sunt species communes individuis.

EX *his colliges, has propositiones esse falsas,* Omne animal *fuit in arca Noë;* Qui una *praeditus est virtute, omnes reliquas virtutes habet; si verba illa,* Animal & Virtutes, *intelligantur distribui pro singulis generum: veras autem, si pro generibus singulorum.*

Discrimen prius.

DVPLEX *verò tradi potest inter haec duo suppositionum genera, discrimen. Alterum est: Omne nomen, quod potest accipi pro generibus singulorum, posse accipi aliàs pro singulis generum; non autem contrà. Nam omne nomẽ, quod significat plures species, vt vox* Animal, *hominem, leonem, & cateras species animalis, significat etiam individua omnia, quae sub talibus speciebus continentur: non omne autem, quod significat plura individua, plures etiam species significat; vt planũ est in voce* Homo, *& aliis nominibus specierum infimarum. Quandoq; non est negandum, posse huiusmodi nomina suo etiam quodam modo accipi pro generibus singulorum, si sumantur quatenus significant multas quasi species: vt* Homo, *quatenus significat Graecum, Latinum, Hispanum, Gallum, & cateros aliarũ nationũ. Si quis enim ita dicat, Omnes homines proprio sermone vtũtur; poterit verbum Homines, accipi distributiuè pro generibus singulorũ:*

vt

vt sit sensus, Græcus proprio sermone vtitur, Latinus proprio sermone vtitur, & ita cæteri.

ALTERVM *discrimen quod ex ipsis definitionibus colligitur, est sub nomine quod accipitur distributiuè, pro singulis generum, descendendum esse enumerando omnia indiuidua: sub nomine autem, quod distribuitur pro generibus singulorum, descendendum esse enumerando omnes species. Nominales tamen, quia nullam naturam communem agnoscunt, iubent descendere sub nomine pro generibus singulorum accepto, descensu quodam enumerante singula indiuidua vaga sub singulis speciebus. Exempli causa, sub huius propositionis subiecto, Omne animal fuit in arca Noë, sic dicunt esse descendendum, Aliquod animal huius speciei fuit in arca Noë, & aliquod illius speciei fuit in arca Noë, & sic in reliquis. Verùm hoc non est propriè exponere distributionem, pro generibus singulorum, id est, pro* speciebus, *sed pro indiuiduis, præterquam quòd nonnunquam falsus erit descensus: vt si eo pacto descendas sub nomine Animal posito, in illa propositione: Omne animal, quod definitur à Physico, est species: vt ex dictis patet. Hoc tamen illis concedendum est, aliquando distributionem pro generibus singulorum posse vtroque modo exponi, imò etiam faciliùs: vt ab illis exponitur. Faciliùs enim, & magis populariter*

Posterius discrimen.

Aliter Nominales.

Impugnatio.

deſcenditur ſub ſubiecto illius propoſitionis, Omne animal fuit in arca Noë; ſi indiuidua vaga ſingularum ſpecierum numerentur, quàm ſi numerentur ſpecies.

QVOD *idem propè accidit in enunciatione illa:* 1.ad Ti.2. *Deus vult omnes homines ſaluos fieri. in qua pleriq; Theologi volunt, Hominum vocabulum pro generibus ſingulorum accipi; id eſt, pro maribus, pro fœminis, pro iuuenibus, pro ſenibus, & cæteris hominum ſtatibus. Familiarius enim videtur alicui enũciato exponi, ſi dicas, Deus vult ſaluos fieri aliquos mares, aliquas fœminas, &c. quàm ſi dicas, Deus vult ſaluum fieri ſtatũ marium, fœminarum, & cæteros.*

De ſuppoſitione diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione.

CAP. XXXV.

Diſtributiua ſimpliciter.

SVPPOSITIO *diſtributiua ſimpliciter, eſt, in qua nulla exceptio intelligitur: qualis eſt ſuppoſitio nominis* Homo, *in illa propoſitione, Omnis homo eſt animal; & in hac, Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori. Diſtributiua cum exceptione, quã nonnulli* accommodam *vocant, ea eſt, in qua exceptio aliqua intelligitur. Qualis eſt acceptio ſubiecti illius propoſitionis, Omne animal fuit in arca Noë. Facile enim intelligimus exceptionem aquatilium, quæ quidem*

Diſtributiua cum exceptione.

dem

dem in aquis degebant; & aliorum quorundam terreſtrium, quæ aliter quàm ex animalibus ſuæ ſpeciei, gigni poterant. Eadem ſuppoſitio cernitur in illis Poëtæ verbis:

Et quod tegit omnia cœlum. Ouid. 1. Metamorph.

Excipiuntur enim, quæ tegi non poſſunt. In diuinis quoq; literis frequentiſſima eſt huiuſmodi diſtributio: vt apud Ioannem, cùm ait: Omnia per ipſum facta ſunt. Excipiuntur enim ea, quæ facta non ſunt. Et apud Paulum, cùm ait: Nouiſſimè autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim (inquit) ſubiecit ſub pedibus eius. Quid autem excipiatur, his verbis ſubiungit: Cùm autem dicat, Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Qua exponendi ratione explanari ſolent à multis plurima diuinarum Scripturarum pronunciata: vt illud Ioan. Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. & illud Pauli: Vult omnes homines ſaluos fieri. cuius paulò antè mentionem fecimus. Excipiuntur enim in priori, qui nõ illuminantur; in poſteriori, qui non ſaluantur: vt ſenſus prioris ſit, Neminem illuminari, niſi à Chriſto; poſterioris, Neminem ſaluum fieri, niſi quem Deus ſaluum fieri vult. Quanquam huiuſmodi expoſitiones nõ omnino videntur exprimere ſententiam illarum enunciationum: quod perſequi non eſt huius loci. Ac de ſuppoſitione

Ioan. 1.

1. ad Cor. 15.

Cap. 1.

Cap. 34.

nominum hæc ſatis ſunt. Sequitur, vt de ipſorum ſtatu, ampliatione, diſtractione, reſtrictione, & appellatione deinceps dicamus. Scio diſtractionem à Dialecticis tractari non ſolere. Verùm cũ ea à cæteris tribus affectionibus planè diſtinguatur, vt patebit, non eſt cur omnino prætermittenda ſit; præſertim cùm ad pleniorem cognitionem aliarum conducat.

De ſtatu.

CAP. XXXVI.

Affectiones ſuppoſitionum, quot.

VT igitur de ſtatu primùm dicam, animaduertendum eſt, quatuor priores affectiones potius eſſe affectiones ſuppoſitionum, quàm nominum. Verius enim dicimus, ſuppoſitiones habere ſtatum, aut ampliari, &c. quàm nomina ipſa. Quia tamen affectiones ſuppoſitionum redundant in nomina, & vtraque locutio vſurpatur à Dialecticis, parum refert, vtro modo loquamur in progreſſu.

Habere ſtatum, quid.

QVOD ergo attinet ad ſtatum, dicẽdum eſt, tũc nomina habere ſtatum ſuæ ſuppoſitionis, cùm accipiuntur adæquatè pro iis rebus, quæ exiſtunt in tempore adſignificato per principalem copulam enunciationis: vt ſi dicas, Sedens eſt diſſerens. Vterque enim terminus accipitur pro ſolis præſentibus, iuxta differentiam copulæ. Idem dicendum eſt de terminis huius propoſitionis, Sedens

dens differit: quia parum refert, vtrum copula ponatur explicitè, vt in priori propositione; an verò implicitè, vt in posteriori. Dixi autem, Per principalem copulam *(vtpote quæ nectit prædicatum enunciationis cum subiecto:) quia minus principalis copula, cuiusmodi est quæ includitur in subiecto huius enunciationis, Sedẽs, qui stetit, differit; vt non reddit enunciationem affirmatiuam, aut negatiuam, ita non est habenda pro norma, aut regula huiusmodi affectionum.*

Est *autem status nominum triplex, præsentis nimirum temporis, præteriti, & futuri; iuxta tres differentias temporum, quæ principali enunciationis verbo adsignificari possunt. Primus cernitur in terminis huius propositionis, Sedens differit. Secundus in terminis huius, Qui sedebat, differebat. Tertius in huius, Qui sedebit, differet. Documenta pro huiusmodi affectione nominum, vel categorematum cognoscenda, duo tradi possunt. Prius documentum sit: Omne verbum, quod nec restringitur, nec ampliatur, nec distrahitur, habet statum secũdùm tempus principalis copulæ: vt si dicas, Homo sedet, Homo sedit, Homo sedebit: verbum Sedet, accipietur adæquatè pro iis qui nunc sedent; Sedit, pro iis qui sederunt; Sedebit, pro iis qui sedebunt. Nomine Verbi intelligendum est hoc loco verbum propriè dictum,*

Quotuplex status.

Primũ documẽtum.

dictum, seu vt à nomine distinguitur. Quod autem dicitur de verbo, intelligendum est etiam de iis, quæ apponuntur verbis, dummodo illa significent propriam actionem, aut passionem verborum, aut sequantur eiusmodi actionem passionémue: vt si dicas, Grammaticus loquitur emẽdatum sermonem, Lignum patitur calorem, & similia. Alia ratio est de cæteris adiectionibus: vt si dicas, Historiographus scribit de re præterita, Philosophus disserit de tonitruo. Verùm hoc documentum vt rectè teneatur, postulat cognitionem ampliationis, restrictionis, & distractionis, vt patet:

Posterius documentum.

POSTERIVS *documentum: Omne subiectum propositionis affirmatiuæ, ac præsentis temporis, cuius prædicatum non potest subiecto conuenire, nisi suppositæ existẽtiæ subiecti, habet statum præsentis temporis: vt si dicas, Omnis homo est albus. Accipitur enim subiectum adæquatè pro omnibus, ac solis hominibus, qui nunc existunt: quandoquidẽ si tantùm hi essent albi, concederetur haud dubiè propositio: quod tamen nõ fieret, si prædicatum non supponeret existentiam subiecti: vt in his propositionibus, Omnis homo est animal, Omnis homo est, & similibus, quod paulò pòst dicendum est.*

Cap. 38.

Aliter explicandum esse statum

PRO *pleniori tamen cognitione eorum quæ dicta sunt, & deinceps dicentur, diligenter attẽdendum*

dendum est, aliter explicandum esse statum, ampliationem, & reliquas duas affectiones in nominibus absolutis, aliter in connotatiuis. Prolatis namq; his duabus enunciationibus, Homo disputat, Dialecticus disputat; sic explicabimus statum subiecti prioris; Homo qui est, disputat: posterioris sic, Qui disputat, est Dialecticus. Propositis item his duabus, Homo disputauit, Dialecticus disputauit; sic erit explicanda ampliatio verbi Homo, *Homo qui est aut fuit, disputauit: verbi autem* Dialecticus *hoc modo, Qui est aut fuit Dialecticus, disputauit. Atque eodem modo in cæteris. Itaq; nomen absolutum in explicatione facienda subiiciendum est ipsi verbo* Est, *aut* Fuit, *&c. nomen autem connotatiuum prædicandum est interpositu verbi* Est, *aut* Fuit, *&c. de pronomine relatiuo rei connotatæ.*

& cæteras affectiones in absolutis, aliter in connotatiuis.

De Ampliatione.

CAP. XXXVII.

QVOD *verò ad ampliationem attinet, dicendum est, tunc nomina siue categoremata ampliari, cùm accipiũtur pro pluribus rebus, quàm contineantur in differentia temporis adsignificati per principalem copulam enunciationis. Qua ratione dicimus ampliari subiectũ huius propositionis, Sedens surgebat: eo quòd accipiatur disiunctim pro iis qui nunc sedent, aut sederunt:*

Ampliari quid.

derunt: vt ait Aristoteles. Est enim sensus, Qui sedet aut sedebat, surgebat.

ℓ. elench. 3.

Ampliatio quotuplex.

VIDETVR autem ampliatio esse quadruplex. Vna, ad præsentia & præterita: vt patet in proposito exemplo. Altera, ad præsentia & futura: qualis cernitur in subiecto huius propositionis, Viuens morietur. Est enim sensus: Qui viuit, aut viuet, morietur. Tertia, ad præsentia, præterita, & futura: qualem experieris in subiectis harum enunciationum, Natus morietur, Moriturus natus est. Sensus prioris est: Qui natus est, aut nascitur nunc, aut nascetur adhuc, morietur. Nam ratione cuiuslibet horum, potest enunciatio esse vera. Sensus autem posterioris hic est: Qui moriturus adhuc est, aut moritur nunc, aut mortuus iam est, natus est. Quarta, ad præsentia, præterita, futura, & ad ea quæ nihil repugnat esse, etsi nunquam fuerint, nec sint, nec futura sint: quæ quidem possibilia vocantur, quo pacto accipiuntur termini huius propositionis, Omnis homo est animal, habet enim hunc sensum: Omnis homo qui est, aut fuit, aut futurus est, aut aliàs esse potest, est animal; quod fuit, aut est, aut erit, aut certè esse potest.

Quintum genus ampliationis reiicitur.

ADDVNT alij quidam ad præterita, præsentia, futura, possibilia & imaginabilia: hoc est, quæ solùm in mente esse possunt, quo pacto dicunt accipi hoc nomen Bellua, in hac ipsorum propositione

tione, Homo imaginariò eſt bellua, ſed hoc mihi non videtur neceſſarium. Nam dictio Bellua, *in propoſita enunciatione, non accipitur pro bellua fictitia, ſed pro vera bellua: quam tamen ita affirmamus de homine, vt non dicamus hominẽ eſſe veram belluam; quod falſum eſſet: ſed fingi veram belluam, ſeu eſſe fictè veram belluam. Itaq; nomine rerum verarum, quæ nimirum ab operatione intellectus haud pendent, non videntur ampliari ad res fictitias; quas reuera non ſignificant, ſed ſummum ad poßibiles. De nominibus autem rerum fictarum, caterarúmque, quarum exiſtentia nulla eſt alia quàm quòd intellectui obiiciantur, idem proportione quadam dicendum eſt, quod de nominibus ſignificantibus res veras. Hoc enim tantum intereſt, quod* eſſe, fuiſſe, fore, & poſſe eſſe, *non ſunt in his accipienda pro eſſe, fuiſſe, & caeteris in rerum natura (quod vocant à* parte rei *) ſed pro eo, quod eſt obiici intellectui, obiectum eſſe, obiiciendum fore, ac poſſe obiici.*

Ampliatio nominum non ſignificantium res veras.

ILLVD *porrò in omnibus ampliationibus obſeruandum eſt, vt nomen, quod amplè accipitur, ſemper accipiatur diſiunctim, reſpectu harũ differentiarũ eſſe, fuiſſe, fore, & poſſe eſſe: ſiue ampliatio ſe extendat ad omnes, ſiue ad tres, ſiue ad duas: vt ex ſupra poſitis exẽplis licet intelligere. Dico aũt, reſpectu harum differentiarũ: quia reſpectus*

Nomina quæ ampliantur, quonam pacto accipiantur.

ctu rerum, pro quibus accipitur, multò aliter accipi potest, vt copulatiuè, copulatim, disiunctiuè; & aliis modis: vt perspicuum est ex supradictis.

Documenta ad ampliationem nominum cognoscendam.

CAP. XXXVIII.

VT *autem intelligas, quæ nomina quo pacto amplientur, permulta & perutilia tradi possunt documenta. Primum: Omne nomẽ, quod reddit suppositũ verbo adiectiuo præteriti temporis, accipitur amplè, pro præteritis & præsentibus. Exempla sunt: Templum ædificatum est, Adamus mortuus est, Omnis senex fuit puer. Sensus enim primæ hiceſt: Templum quod fuit, aut est, ædificatum est. Secundæ: Adamus, qui forsitan nunc est (vtpote cum Christo à mortuis excitatus) aut saltem aliquando fuit, mortuus est, seu passus interitum. Tertiæ: Omnis qui est, aut fuit senex, fuit puer. Quodnam verò nomen addat suppositũ verbo, vel prima rudimẽta Grammaticæ tradunt. Dixi,* Verbo adiectiuo: *quia de verbo* Est, *quod substantiuum appellatur, alia ratio est. Si enim dicas, Omnis homo fuit; nomen* Homo, *nõ accipietur tantùm pro præteritis, &* In 6. documento. *præsentibus: vt paulò pòst dicemus. Idem dices de suppositis, subiectisúe prædicatorum, habentium sen-*

sensum verbi adiectiui præteriti temporis. Verbi causa, quia idem est dicere, Homo fuit albus; atque si diceres, Homo albuit: &, Senex fuit adolescens; atque, Senex adoleuit: efficitur, vt subiecta perinde amplientur in prioribus, atq; in posterioribus. Pari ratione, si verbum adiectiuum acceptum fuerit in significatione substantiui, non erit necesse, vt subiectum accipiatur pro præteritis, & præsentibus duntaxat: vt si dicas, Omnis homo extitit, Omnis homo vixit, &c. Siquidem de suppositis horum, atq; de supposito verbi substantiui, idem est iudicium. Addendum tamen est huic documento, Modò remoueantur ea, quæ impedire possunt, vt status, distractio, restrictio, & si quæ sunt alia: quæ moderatio cæteris etiam documentis adhibenda erit. Moderatio.

SECVNDVM: *Omne nomen, quod reddit suppositum verbo adiectiuo futuri temporis, accipitur amplè pro futuris, & præsentibus. Exempla: Templũ ædificabitur, Muri corruent, Omnis homo morietur. Sensus enim primæ hic est: Templũ, quod est, aut erit, ædificabitur, &c. Hu duobus documentis expones multas enunciationes veras, quæ primo aspectu videntur falsæ: vt, Puer senuit, Vir adolescet. Quòd enim hæ sint veræ, tum ex his, Senex fuit puer, Adolescens erit vir, quæ in illas conuertuntur, intelliges: tum etiam si inseras in subiectis alia nomina, hoc modo,* Vtilitas quædam horum documentorum.

do, Puer Isaac senuit, Vir pessimus Antichristus adolescet: quæ orationes perspicuam habent veritatem. Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum documentum priorem enunciationem sic exponas: Qui est vel fuit puer, senuit: posteriorem autem iuxta secundum, hoc modo: Qui est, vel erit vir, adolescet. Aliæ multæ sunt propositiones, quarum obscura & latens veritas, his documentis aperitur.

Tertium. TERTIVM: *Omne nomen rei, quæ dicitur incipere esse, amplè accipitur pro præsentibus & futuris: nomen autem rei, quæ dicitur desinere esse, accipitur amplè pro præsentibus & præteritis. Exempla sunt: Anima huius pueri nunc incipit esse, Motus huius lapidis nunc incipit, Hic homo hunc desinit esse, Motus huius lapidis nunc desinit esse. Prima enunciatio sic intelligitur: Anima huius pueri, quæ nunc primùm est, aut proximè posthac erit, incipit nunc esse. Secunda sic: Motus huius lapidis, qui motus nunc primùm est, aut proximè posthac erit, nunc incipit. Tertia sic: Hic homo, qui nunc tandem est, vel proximè antehac fuit, nunc esse desinit. Quarta sic: Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc desinit.*

Quartum. QVARTVM: *Cùm oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei quæ dicitur posterior tempore, amplè accipi-*

tur

tur pro iis omnibus quæ ſunt, aut fuerunt in differentia temporis, adſignificata per verbum, & in ſequente, aut ſequentibus: cùm autem aſſerit, aliquid eſſe aut fore poſterius tempore, quàm aliud; tum nomen rei quæ dicitur prior tempore, accipitur amplè pro iis omnibus, quæ ſunt aut erunt in differentia temporis adſignificata per verbum & in præcedente aut præcedentib. Exempli cauſa, ſi dicas, Lutherani ſunt priores Antichriſtianis; intelligendi ſunt hoc nomine ij, qui ſunt, aut erunt Antichriſti ſequaces. Si verò dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis; intelligendi ſunt hac voce, qui fuerunt, aut ſunt, aut futuri ſunt Lutherani. Quòd ſi dicas, Lutherani ſunt poſteriores Pelagianis; accipienda eſt hæc dictio pro iis, qui ſunt aut fuerunt Pelagiani. Si autem dicas, Antichriſtiani erunt poſteriores Lutheranis; accipiendum eſt hoc vocabulum pro iis, qui erunt, aut ſunt, aut fuerunt Lutherani,

QVINTVM: *Vocabula propoſitionum neceſſariarũ, niſi quid obſtet, ampliſſimè accipiuntur; hoc eſt, pro omnibus rebus, etiã poſſibilibus, quas ſignificant. Vt ſi dicas, Homo eſt animal, Homo non eſt lapis. Idem dici ſolet de terminis impoſſibiliũ, vt harũ: Homo eſt lapis, Homo non eſt animal. Quòd ſi dicas, Homo qui eſt, eſt animal; nomẽ* Homo *nõ accipietur, niſi pro hominibus qui modò extant. Impedit enim adiectio illa,* Quintum.

Qui

Qui eſt, *ampliationem*. *Si etiam dicas, Homo eſt animal rationale; dictio* Animal, *non extendetur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo eſt animal, extendebatur (diſiunctim tamẽ) quia reſtringitur à voce* Rationale.

Sextum. SEXTVM: *Cùm verbum ſubſtantiuum, aut aliud quod idem valeat, abſolutè prædicatur de ſubiecto, tum ſubiectum ampliatur etiam ad poſſibilia. Hac de cauſa negantur hæ præpoſitiones: Omnis homo eſt; Omnis homo fuit; Omnis homo erit. Poteſt etiam hæc propoſitio negari, Omnis homo fuit, aut eſt, aut erit: cùm multi homines eſſe poſſint, qui nec fuerunt, nec ſunt, nec futuri vnquam ſunt. Non pugnat autem hoc documẽtum cum poſteriori documento ſtatus: quia in eo erat ſermo de prædicatis; quæ vt conueniant ſubiectis, ſupponunt illorum exiſtentiam: at verbum eſt, & quæ idem valent, vt ſubiectis conueniant, non ſupponunt exiſtentiam ſubiectorum, cùm illam ſignificent.*

Septimum. SEPTIMVM: *Subiecta propoſitionum negantium ampliantur ad poſſibilia etiam. Vt ſi dicas: Quidam homo non ſedet. Quòd enim ſubiectum huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac poſſibilibus, ita cõfirmo. Accipio nomẽ Neronis, qui fuit, nec iã eſt, itemq; Antichriſti, qui futurus adhuc eſt, item cuiuſdã hominis poſſibilis, qui nec fuerit, nec ſit, nec futurus*

surus sit, quiq; appelletur (si placet) Ioãnes. Nónne de quolibet horum falsò affirmabis, quòd sedeat? Planè falsò. Ĩgitur verè dices, quòd non sedeat. Cùm igitur ex qualibet singulari enunciatione, rectè colligatur particularis: efficitur, vt illa sit vera, Quidam homo nõ sedet; etiamsi nullus sit homo eorum, qui modò extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modò pro iis hominibus qui modò extant, sed etiam pro omnibus qui extiterunt, extabũt, & existere possunt, etiamsi nunquam futuri sint.

QVOD *si quis obiiciat, fore hoc pacto duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet, quæ (vt patet ex posteriori documento status) vera est, posito quòd omnes, qui nunc extant, sedeãt; itemq; illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est: Occurres, has quidem facta hypothesi, quam diximus, esse simul veras, non tamen esse contradicentes. Nam subiectum negatiuæ latiùs extenditur, quàm subiectum affirmatiuæ. Vt ergo sint contradicentes, necessariò subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines qui nunc extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ.* Obiectio. Solutio.

De distractione.

CAP. XXXIX.

QVOD *verò attinet ad distractionem, dicendum est, tum nomẽ seu categorema distrahi, cùm accipitur pro iis tantùm, quæ sunt in aliqua differentia temporis, diuersa ab ea, quæ adsignificatur per principalem copulam enunciationis: vt si dicas,* Qui surgebat *stat subiectũ namque huius enunciationis, accipitur pro eo solo, qui surgebat in tempore præterito: cùm tamen principalis copula enunciationis, adsignificet tempus præsens. Idem enim valet proposita enunciatio, ac si dicas:* Qui surgebat, est stans.

Distractionis species.

POTEST *autem distractio diuidi in sex quasi species. Nã si principalis copula enũciationis adsignificauerit tempus præsens, poterit distractio accidere, vel ratione præteriti, vel ratione futuri: vt si dicas,* Qui didicit, docet; Qui moriturus est, nascitur, *subiectũ enim prioris enunciationis accipitur pro solo eo qui didicit; posterioris aũt pro eo solo, qui moriturus est; cùm tamen principalis copula vtriusq; enũciationis adsignificet tempus præsens. Si verò principalis copula adsignificauerit tempus præteritũ, poterit distractio accidere, vel ratione præsentis, vel ratione futuri: vt si dicas,* Qui docet, didicit; Qui moritur natus, est. *Si deniq; adsignificauerit tempus futurum,*

pote-

poterit distractio accidere vel ratione præsentis, vel ratione præteriti: vt si dicas, Qui viuit, morietur; Qui natus est, morietur. Ita fit, vt sex sint quasi species distractionum: vt patet in subiectis propositarum enunciationum.

PRO *hac igitur re illud tantùm animaduertendum est, etsi nulla dictio apud Dialecticos distrahi soleat, nisi ratione alicuius differẽtiæ temporis inclusæ in verbo minus principali, aut in aliquo participio, vt ex propositis exemplis intelligi potest: tamen in sacris literis nonnunquam oppositum accidere, vt cùm Dominus ait: Cæci videt, claudi ambulant, surdi audiunt, sensus enim est: Qui erant cæci, vident; qui erant claudi, ambulant; qui erant surdi, audiunt: cùm tamẽ nullum sit in illis enunciationibus verbum minus principale, aut participium quod efficiat, vt subiecta accipiantur pro præteritis; nec prædicata sint, vt ita dicã, ampliatiua ad præterita: vt patet. Ideo autem hæ locutiones vsurpatæ sunt, quia cõnotatiua illa,* Cæci, Claudi, Surdi, *sumuntur vt participia præteriti temporis; quasi dictum sit, qui antè priuati erant videndi facultate, vident: & ita in cæteris.* Quæ dictiones distrahant. Matth. 11.

De restrictione.

CAP. XL.

RESTRICTIO *nominum tunc fit, cùm illorum stat°, aut ampliatio, aut distractio, ad-* Restrictio quid.

ditione alicuius vocis ad pauciora cõtrahitur: vt si dicas, Sedẽs in cathedra disserit. Vox enim illa, In cathedra, *restringit statũ participij,* Sedens, *ad solos sedentes in cathedra. Aduerte autem, restrictionem aliquando fieri adiectione casus obliqui, siue cum propositione, vt in proposito exẽplo; siue absq; præpositione, vt si dicas, facies hominis spectat cælum: aliquando addito nomine adiectiuo; vt si dicas, Arist. fuit Philosophus eximius: aliquando appositione substantiui; vt si dicas, Apostolus Petrus fuit primus Christi vicarius: aliquãdo adiũcto aduerbio; vt si dicas, Plato disputauit acutissimè: aliquando interposita ratione; vt si dicas, Omnes res naturales quæ gignuntur, intereunt. Oratio verò interiecta cùm cõstat ex pronomine relatiuo, & verbo* Est, *vocatur à recentioribus peculiari vocabulo,* Copula implicationis: *vt si dicas, Omnis homo qui est, morietur.*

Prior animaduersio.

Dvo *tamen sunt hoc loco notanda. Alterũ est; Dictionem aut orationem quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocem, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox* Rationale, *in hac enũciatione, Homo est animal rationale, non restringit vocem* Homo, *quæ subiicitur, sed vocẽ* Animal, *quæ in eodẽ prædicato cum ipsa simul cõtinetur: & ita cæteræ. Alterũ est: Nullam fieri restrictionem, cùm additur vox, qua efficitur, vt nomen*

Posterior animaduersio.

quod

quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomini, Homo, *in hac enunciatione, Homo est in atrio, addas dictionem* Depictus; *dicasq́, Homo depictus est in atrio: aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionẽ* Mortuus; *dicasq́, Homo mortuus iacet in via: non restringes sanè eius nominis suppositionẽ, sed mutabis in impropriam. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo adiectionibus non restringitur suppositio, sed alienatur, vt recẽtiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis.*

Genera & species restrictionũ.

SI *quis autẽ curiosius quærat, quot sint restrictionum genera & species, aut quasi species: ex ipsa restrictionis explicatione respõderi potest, Restrictionem genere quidem triplicẽ esse, vnam status, alteram ampliationis, tertiã distractionis; species verò tot esse restrictiõis, quot sunt status, ampliationes, & distractiones, hoc est, tredecim. Quarum omniũ exempla cernes in subiectis sequentium enunciationum: Sedens in cathedra, disserit; Qui sedebat in cathedra, disserebat; Qui sedebit in cathedra, disseret. Atq; hæc sunt exempla restrictionum status. Exempla verò restrictionum ampliationis hæc sunt: Sedẽs in cathedra, surgebat; Lautè viuens, morietur; Moriturus in bello, natus est; Homo, qui existit, est animal. Denicq; exempla restrictionũ distractionis hæc sunt: Qui*

ligẽter didicit, docet; Qui cras moriturus eſt, naſcitur; Qui docet Philoſophiam, didicit, Qui morietur ſenex, natus eſt; Qui viuit ſecurus, aliquãdo timebit; Qui natus eſt ex parẽtibus hæreticis, forſitan morietur Catholicus, Atq; hæc de reſtrictione. Reſtat, vt de appellatione dicamus.

De Appellatione.

CAP. XLI.

Quid appellationis nomine intelligendum ſit.

APPELLATIONIS *nomen variè à Dialecticis vſurpatur. Qui tamẽ aptius & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo denominationẽ, qua vna dictio aliam denominat. Exempli cauſa, ſi dicas, Socrates eſt bonus citharœdus; dictio* Bonus *dicitur appellare dictionẽ Citharœdus, non autẽ dictionem Socrates: quia non hanc, ſed illã denominat. Nec enim ſenſus eſt, quòd Socrates ſit bonus, & citharœdus; ſed quòd ſit pulſandi citharã & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum inter ſe, vt rei nõ ignorandæ, nec contemnendæ, ſæpe meminit Ariſt. vt*

2. de inter. 2. 2. Elench. 4.

in libris de Interpretatione & Elenchorũ: nullo tamen eam certo vocabulo vſquam nominauit, quẽadmodum nec ſuperiores nominum affectiones. Itaque res vetus eſt, vocabulum recentius.

Appellatio quid.

APPELLATIO *igitur eſt denominatio, qua vna dicto aliã denominat. Atq; ipſum denominare, eſt* appellare: *& dictio denominãs, dicici-*

ellans. *Notanda ſunt tamen duo diſcri-*
'er dictionem appellantem, *&* appel-
la *Alterum eſt, dictionem appellantẽ ſem-*
adiectiuam, aut velut adiectiuam; appel-
latam verò, eſſe ſubſtantiuam, aut velut ſubſtan-
tiuam. De adiectiua & ſubſtantiua exemplum
allatum eſt. De iis verò quarum altera eſt velut
adiectiua, altera velut ſubſtantiua, hæc cape exẽ-
pla: Socrates eſt egregiè doctus. Socrates eſt me-
diocriter doctus. Siquidem nec aduerbia, Egre-
giè & Mediocriter, ſunt adiectiua; nec nomen,
Doctus, eſt ſubſtantiuum; ſed tamen illa, quia
denominant, ſunt quaſi adiectiua; hoc verò quia
denominatur, eſt quaſi ſubſtantiuum. Alterum
diſcrimen eſt, dictionem appellantem ſemper ac-
cipiendam eſſe ſecundùm formale ſignificatum:
dictionem verò appellatam interdum accipi ſe-
cundùm formale, vt in exemplis adductis; inter-
dum ſecundùm materiale: vt ſi dicas, Hic citha-
rœdus eſt bonus. Neq; enim ſenſus eſt, quòd ſit
bonus pulſandi & canendi artifex, ſed quod ſit
homo bonus, ſeu virtute prædituſ.

Primum diſcrimen inter vocẽ appellantem & appellatam.

Secundum diſcrimen.

SCIO *apud multos denominationem, qua dictio ſecundùm materiale ſignificatum denominatur, non vocari appellationem: ſed non eſt, cur adeò preſſè loquendum ſit, vt talis denominatio non ſit appellatio nominãda. Alia ratio eſt in dictione denominãte. Nam ſi ea ſumatur ſecũdùm*

Aliter alij. Cur dictio appellans, ſemper accipiatur ſecundum formale ſignificatũ.

do, Puer Isaac senuit, Vir pessimus Antichristus adolescet: quæ orationes perspicuam habent veritatem. Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum documentum priorem enunciationem sic exponas: Qui est vel fuit puer, senuit: posteriorem autem iuxta secundum, hoc modo: Qui est, vel erit vir, adolescet. Aliæ multæ sunt propositiones, quarum obscura & latens veritas, his documentis aperitur.

Tertium. TERTIVM: *Omne nomen rei, quæ dicitur incipere esse, amplè accipitur pro præsentibus & futuris: nomen autem rei, quæ dicitur desinere esse, accipitur amplè pro præsentibus & præteritis. Exempla sunt: Anima huius pueri nunc incipit esse, Motus huius lapidis nunc incipit, Hic homo hunc desinit esse, Motus huius lapidis nunc desinit esse. Prima enunciatio sic intelligitur: Anima huius pueri, quæ nunc primùm est, aut proximè posthac erit, incipit nunc esse. Secunda sic: Motus huius lapidis, qui motus nunc primùm est, aut proximè posthac erit, nunc incipit. Tertia sic: Hic homo, qui nunc tandem est, vel proximè antehac fuit, nunc esse desinit. Quarta sic: Motus huius lapidis, qui motus nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc desinit.*

Quartum. QVARTVM: *Cùm oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius tempore, quàm aliud, tum nomen rei quæ dicitur posterior tempore, amplè accipi-*

tur

tur pro iis omnibus quæ ſunt, aut fuerunt in differentia temporis, adſignificata per verbum, & in ſequente, aut ſequentibus: cùm autem aſſerit, aliquid eſſe aut fore poſterius tempore, quàm aliud; tum nomen rei quæ dicitur prior tempore, accipitur amplè pro iis omnibus, quæ ſunt aut erunt in differentia temporis adſignificata per verbum & in præcedente aut præcedentib. Exempli cauſa, ſi dicas, Lutherani ſunt priores Antichriſtianis; intelligendi ſunt hoc nomine ij, qui ſunt, aut erunt Antichriſti ſequaces. Si verò dicas, Pelagiani fuerunt priores Lutheranis; intelligendi ſunt hac voce, qui fuerunt, aut ſunt, aut futuri ſunt Lutherani. Quòd ſi dicas, Lutherani ſunt poſteriores Pelagianis; accipienda eſt hac dictio pro iis, qui ſunt aut fuerunt Pelagiani. Si autem dicas, Antichriſtiani erunt poſteriores Lutheranis; accipiendum eſt hoc vocabulum pro iis, qui erunt, aut ſunt, aut fuerunt Lutherani,

QVINTVM: *Vocabula propoſitionum neceſſariarũ, niſi quid obſtet, ampliſſimè accipiuntur; hoc eſt, pro omnibus rebus, etiã poſſibilibus, quas ſignificant. Vt ſi dicas, Homo eſt animal, Homo non eſt lapis. Idem dici ſolet de terminis impoſſibiliũ, vt harũ: Homo eſt lapis, Homo non eſt animal. Quòd ſi dicas, Homo qui eſt, eſt animal; nomẽ* Homo *nõ accipietur, niſi pro hominibus qui modò extant. Impedit enim adiectio illa,* Quintum.

Qui

Qui est, *ampliationem*. *Si etiam dicas, Homo est animal rationale; dictio* Animal, *non extendetur ad bruta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal, extendebatur (disiunctim tamẽ) quia restringitur à voce* Rationale.

Sextum. SEXTVM: *Cùm verbum substantiuum, aut aliud quod idem valeat, absolutè prædicatur de subiecto, tum subiectum ampliatur etiam ad possibilia. Hac de causa negantur hæ præpositiones: Omnis homo est; Omnis homo fuit; Omnis homo erit. Potest etiam hæc propositio negari, Omnis homo fuit, aut est, aut erit: cùm multi homines esse possint, qui nec fuerunt, nec sunt, nec futuri vnquam sunt. Non pugnat autem hoc documẽtum cum posteriori documento statu: quia in eo erat sermo de prædicatis; quæ vt conueniant subiectis, supponunt illorum existentiam: at verbum est, & quæ idem valent, vt subiectis conueniant, non supponunt existentiam subiectorum, cùm illam significent.*

Septimum. SEPTIMVM: *Subiecta propositionum negantium ampliantur ad possibilia etiam. Vt si dicas: Quidam homo non sedet. Quòd enim subiectum huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita cõfirmo. Accipio nomẽ Neronis, qui fuit, nec iã est, itemq; Antichristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdã hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus*

surus sit, quisq; appelletur (si placet) Ioãnes. Nónne de quolibet horum falsò affirmabis, quòd sedeat? Planè falsò. Īgitur verè dices, quòd non sedeat. Cùm igitur ex qualibet singulari enunciatione, rectè colligatur particularis: efficitur, vt illa sit vera, Quidam homo nõ sedet; etiamsi nullus sit homo eorum, qui modò extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modò pro iis hominibus qui modò extant, sed etiam pro omnibus qui extiterunt, extabũt, & existere possunt, etiamsi nunquam futuri sint.

QVOD *si quis obiiciat, fore hoc pacto duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet, quæ (vt patet ex posteriori documento status) vera est, posito quòd omnes, qui nunc extant, sedeãt; itemq; illam, Quidam homo non sedet, vt probatum est: Occurres, has quidem facta hypothesi, quam diximus, esse simul veras, non tamen esse contradicentes. Nam subiectum negatiuæ latiùs extenditur, quàm subiectum affirmatiuæ. Vt ergo sint contradicentes, necessariò subiectum negatiuæ contrahendum est ad homines qui nunc extant, pro quibus adæquatè accipitur subiectum affirmatiuæ.* Obiectio. Solutio.

De distractione.

CAP. XXXIX.

QVOD *verò attinet ad distractionem, dicendum est, tum nomẽ seu categorema distrahi, cùm accipitur pro iis tantùm, quæ sunt in aliqua differentia temporis, diuersa ab ea, quæ adsignificatur per principalem copulam enunciationis: vt si dicas,* Qui surgebat *stat subiectũ namque huius enunciationis, accipitur pro eo solo, qui surgebat in tempore præterito: cùm tamen principalis copula enunciationis, adsignificet tempus præsens. Idem enim valet proposita enunciatio, ac si dicas:* Qui surgebat, est stans.

Distractionis species.

POTEST *autem distractio diuidi in sex quasi species. Nã si principalis copula enũciationis adsignificauerit tempus præsens, poterit distractio accidere, vel ratione præteriti, vel ratione futuri: vt si dicas,* Qui didicit, docet; Qui moriturus est, nascitur, *subiectũ enim prioris enunciationis accipitur pro solo eo qui didicit; posterioris aũt pro eo solõ, qui moriturus est; cùm tamen principalis copula vtriusq; enũciationis adsignificet tempus præsens. Si verò principalis copula adsignificauerit tempus præteritũ, poterit distractio accidere, vel ratione præsentis, vel ratione futuri: vt si dicas,* Qui docet, didicit; Qui moritur natus, est. *Si denique adsignificauerit tempus futurum,*

pote-

poterit distractio accidere vel ratione præsentis, vel ratione præteriti: vt si dicas, Qui viuit, morietur; Qui natus est, morietur. Ita fit, vt sex sint quasi species distractionum: vt patet in subiectis propositarum enunciationum.

PRO *hac igitur re illud tantùm animaduertendum est, etsi nulla dictio apud Dialecticos distrahi soleat, nisi ratione alicuius differẽtiæ temporis inclusæ in verbo minus principali, aut in aliquo participio, vt ex propositis exemplis intelligi potest: tamen in sacris literis nonnunquam oppositum accidere, vt cùm Dominus ait: Cæci videt, claudi ambulant, surdi audiunt, sensus enim est: Qui erant cæci, vident; qui erant claudi, ambulant; qui erant surdi, audiunt: cùm tamẽ nullum sit in illis enunciationibus verbum minus principale, aut participium quod efficiat, vt subiecta accipiantur pro præteritis; nec prædicata sint, vt ita dicã, ampliatiua ad præterita: vt patet. Ideo autem hæ locutiones vsurpatæ sunt, quia cõnotatiua illa, Cæci, Claudi, Surdi, sumuntur vt participia præteriti temporis; quasi dictum sit, qui antè priuati erant videndi facultate, vident: & ita in cæteris.* Quæ dictiones distrahant. Matth. 11.

De restrictione.

CAP. XL.

RESTRICTIO *nominum tunc fit, cùm illorum stat°, aut ampliatio, aut distractio, ad-* Restrictio quid.

ditione alicuius vocis ad pauciora cõtrahitur: vt si dicas, Sedẽs in cathedra disserit. Vox enim illa, In cathedra, *restringit statũ participij,* Sedens, *ad solos sedentes in cathedra. Aduerte autem, restrictionem aliquando fieri adiectione casus obliqui, siue cum propositione, vt in proposito exẽplo; siue absq; præpositione, vt si dicas, facies hominis spectat cælum: aliquando addito nomine adiectiuo; vt si dicas, Arist. fuit Philosophus eximius: aliquando appositione substantiui; vt si dicas, Apostolus Petrus fuit primus Christi vicarius: aliquãdo adiũcto aduerbio; vt si dicas, Plato disputauit acutissimè: aliquando interposita ratione; vt si dicas, Omnes res naturales quæ gignuntur, intereunt. Oratio verò interiecta cùm cõstat ex pronomine relatiuo, & verbo* Est, *vocatur à recentioribus peculiari vocabulo,* Copula implicationis: *vt si dicas, Omnis homo qui est, morietur.*

Prior animaduersio.

Dvo *tamen sunt hoc loco notanda. Alterũ est; Dictionem aut orationem quæ in vno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam duntaxat vocem, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox* Rationale, *in hac enũciatione, Homo est animal rationale, non restringit vocem* Homo, *quæ subiicitur, sed vocẽ* Animal, *quæ in eodẽ prædicato cum ipsa simul cõtinetur: & ita cæteræ. Alterũ est: Nullam fieri restrictionem, cùm additur vox, qua efficitur, vt nomen*

Posterior animaduersio.

quod

quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomini, Homo, *in hac enunciatione, Homo est in atrio, addas dictionem* Depictus; *dicasq́, Homo depictus est in atrio: aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionẽ* Mortuus; *dicasq́, Homo mortuus iacet in via: non restringes sanè eius nominis suppositionẽ, sed mutabis in impropriam. Nam quod penitus tollitur, nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo adiectionibus non restringitur suppositio, sed alienatur, vt recẽtiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis.*

Genera & species restrictionũ.

SI *quis autẽ curiosius quærat, quot sint restrictionum genera & species, aut quasi species: ex ipsa restrictionis explicatione respõderi potest, Restrictionem genere quidem triplicẽ esse, vnam status, alteram ampliationis, tertiã distractionis; species verò tot esse restrictiõis, quot sunt status, ampliationes, & distractiones, hoc est, tredecim. Quarum omniũ exempla cernes in subiectis sequentium enunciationum: Sedens in cathedra, disserit; Qui sedebat in cathedra, disserebat; Qui sedebit in cathedra, disseret. Atq; hæc sunt exempla restrictionum status. Exempla verò restrictionum ampliationis hæc sunt: Sedẽs in cathedra, surgebat; Lautè viuens, morietur; Moriturus in bello, natus est; Homo, qui existit, est animal. Deniq; exempla restrictionũ distractionis hæc sunt: Qui*

ligẽter didicit, docet; Qui cras moriturus eſt, naſcitur; Qui docet Philoſophiam, didicit, Qui morietur ſenex, natus eſt; Qui viuit ſecurus, aliquãdo timebit; Qui natus eſt ex parẽtibus hæreticis, forſitan morietur Catholicus, Atq; hæc de reſtrictione. Reſtat, vt de appellatione dicamus.

De Appellatione.

CAP. XLI.

Quid appellationis nomine intelligendum ſit.

APPELLATIONIS *nomen variè à Dialecticis vſurpatur. Qui tamẽ aptius & melius appellationis voce vtuntur, intelligunt hoc vocabulo denominationẽ, qua vna dictio aliam denominat. Exempli cauſa, ſi dicas, Socrates eſt bonus citharœdus; dictio* Bonus *dicitur appellare dictionẽ Citharœdus, non autẽ dictionem Socratis: quia non hanc, ſed illã denominat. Nec enim ſenſus eſt, quòd Socrates ſit bonus, & citharœdus; ſed quòd ſit pulſandi citharã & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum inter ſe, vt rei nõ ignorandæ, nec contemnendæ, ſæpe meminit Ariſt. vt* 2. de inter. 2. 2. Elench. 4. *in libris de Interpretatione & Elenchorũ: nullo tamen eam certo vocabulo vſquam nominauit, quẽadmodum nec ſuperiores nominum affectiones. Itaque res vetus eſt, vocabulum recentius.*

Appellatio quid.

APPELLATIO *igitur eſt denominatio, qua vna dicto aliã denominat. Atq; ipſum denominare, eſt* appellare: *& dictio denominãs, dicici-*

tur appellans. *Notanda ſunt tamen duo diſcrimina inter dictionem* appellantem, *&* appellatam. *Alterum eſt, dictionem appellantẽ ſemper eſſe adiectiuam, aut velut adiectiuam; appellatam verò, eſſe ſubſtantiuam, aut velut ſubſtantiuam. De adiectiua & ſubſtantiua exemplum allatum eſt. De iis verò quarum altera eſt velut adiectiua, altera velut ſubſtantiua, hæc cape exẽpla: Socrates eſt egregiè doctus. Socrates eſt mediocriter doctus. Siquidem nec aduerbia, Egregiè & Mediocriter, ſunt adiectiua; nec nomen, Doctus, eſt ſubſtantiuum; ſed tamen illa, quia denominant, ſunt quaſi adiectiua; hoc verò quia denominatur, eſt quaſi ſubſtantiuum.* Primum diſcrimen inter vocẽ appellantem & appellatam.

Alterum diſcrimen eſt, dictionem appellantem ſemper accipiendam eſſe ſecundùm formale ſignificatum: dictionem verò appellatam interdum accipi ſecundùm formale, vt in exemplis adductis; interdum ſecundùm materiale: vt ſi dicas, Hic citharœdus eſt bonus. Neq; enim ſenſus eſt, quòd ſit bonus pulſandi & canendi artifex, ſed quod ſit homo bonus, ſeu virtute præditus. Secundum diſcrimen.

SCIO *apud multos denominationem, qua dictio ſecundùm materiale ſignificatum denominatur, non vocari appellationem: ſed non eſt, cur adeò preſſè loquendum ſit, vt talis denominatio non ſit appellatio nominãda. Alia ratio eſt in dictione denominãte. Nam ſi ea ſumatur ſecũdùm* Aliter alij. Cur dictio appellans, ſemper accipiatur ſecundum formale ſignificatũ.

materiale significatum, fiet sanè loco denominationis, quædam eiusdem rei puerilis ac nugatoria repetitio, vt si cùm dicimus. Socrates est homo probus, sensus sit, Socrates est homo homo. Ex his ergo duplex appellatio colligi potest: altera, qua vocabulũ denominetur secundùm formale ipsius significatum: altera, qua secundùm materiale.

Duplex appellatio.

Altera diuisio appellationis.

DIVIDI etiam solet *appellatio in realem & rationis. Appellatio realis est, cùm dictio quæ appellat, significat ens reale: vt in exemplis suprà positis. Appellatio verò rationis, cùm dictio appellans significat ens rationis: vt si dicas, Homo est species. Nec mireris, quòd in exemplum dictionis adiectiuæ, aut velut adiectiuæ, afferam nomen* Species, *quod est substantiuum. Omnis enim dictio connotatiua, cuiusmodi est nomẽ* Species, *potest dici comparatione nominis connotati, seu potiùs rei connotatæ, quasi adiectiua.*

Documenta ad cognoscendam nominum appellationem.

CAP. XLII.

TANDEM *ad cognoscendam nominum appellationem, tria hæc accipe documenta. I. Nomen adiectiuũ, aut quasi adiectiuum, quod prædicatur de aliquo subiecto habente materiale significatum, appellat materiale significatum subiecti, nisi significet accidens rationis: vt si dicas,*

Primum documentum.

dicas, Hic citharœdus est bonus, Homo sedet, Christus fuit semper. Nam prædicatũ primæ propositionis appellat hominem, qui est citharœdus; non autem citharœdum, vt citharœdus est. Prædicatum verò secundæ, appellat aliquem hominem ex singulis, non autem hominem communem: singuli autem homines etsi propriè non dicuntur materialia significata vocis homo, *tamen quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo materialia significata nuncupari. Prædicatum quoque tertiæ appellat verbum diuinum, quod est quodammodo materiale significatum nominis,* Christus, *non autem Deum incarnatum, quod est formale significatum eius.*

Lege D. Tho. p. 3. q. 16.

HINC *fit, vt negemus hanc propositionem, Christus est factus; quia significat ex vi appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi, Nisi significet accidẽs rationis; quia eiusmodi prædicata appellant formalia, ac immediata significata subiectorum, modò nihil obstet: vt si dicas, Homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His enim prædicatis appellatur, seu denominatur homo communis, & abstractus, non autem aliquis exẽ singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima. Homo est individuum quid: quia prior significat, animal commune homini & bestiæ esse speciem infimam; posterior autem, hominem com-*

Nota hoc pro appellatione rationis.

munem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduum. Addidi, Modò nihil obstet; *quia multis modis potest huiusmdi appellatio impediri. verbi gratia, si dicas, Hic homo est species, Omne animal est genus: dictiones* Hic & Omne, *efficient, vt nomina* Homo & Animal *nõ denominentur secundùm formalia, & immediata ipsorum significata, sed secũdùm mediata: quæ quidem materialia hoc loco esse censentur. vnde fit, vt enunciationes sint falsæ.*

Secũdum. SECVNDVM: *Vox adiectiua, aut quasi adiectiua, quæ ante substantiuam aut quasi substãtiuam in eodem propositionis extremo ponitur, appellat formale significatũ illius: vt si dicas, Hic homo est bonus citharœdus, Christus est factus homo. Nam sensus prioris est, hunc hominem esse bonum, secundùm artem pulsandi citharam, & canẽdi; posterioris autem, Christum esse factũ secundùm humanam naturam, quam assumpsit. Non rectè igitur ita concludes, Hic citharœdus est bonus; ergo est bonus citharœdus; nec contrà, Est bonus citharœdus, ergo est bonus: nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus; nec etiã hoc modo, Christus non est factus, ergo non est factus homo: quia mutatur appellatio. Dixi,* Ante suum substantiuum: *quia si substantiuum ponatur ante adiectiuum, sæpe adiectiuum, non appellabit formale significatum substantiui,*

sed

ſed materiale. Nam propoſitio hæc, Chriſtus eſt homo factus, non alia de cauſa ex vi verborum negatur, quàm quia verbum Factus, *videtur appellare materiale ſignificatum vocis* Homo, *quod eſt verbum diuinum: idq; propterea, quòd verbum* Factus, *ponitur poſt verbum* Homo.

QVOD *ſi quis opponat verba illa ex Symbolo Nicæno, Et homo factus eſt; in quibus verbum* Factus, *ponitur poſt verbum* Homo: *Occurres, verba illa non eſſe redacta in formam propoſitionis, ſicq; eſſe redigenda, Et eſt factus homo; vel hoc modo, Et factus eſt homo. Quanquam & illud dici poteſt, hanc regulam, quod attinet ad ordinem dictionum, non ſemper obſeruari, ſed maxima ex parte.* Obiectio. Solutio. Altera Solutio.

TERTIVM: *Voces ſignificantes actũ animæ, tum cognoſcendi, tum appetendi, appellant formale ſignificatum earum, in quas feruntur; vt ſi dicas: Cognoſco venientem; Concupiſco dulce. Eſt enim ſenſus, Cognoſco venientem, vt venientem, quanquam eum qui venit, non cognoſcam: Concupiſco dulce, qua ratione dulce eſt, quanquam ſubſtantia rei dulcis me non moueat. Hîc etiam addunt recentiores, Modò vox, quæ eiuſmodi actum animæ ſignificat, antecedat eam, in quam fertur: vt in adductis exẽplis. Nam ſi dicas, veniẽtem cognoſco, Dulce concupiſco: verba hæc appellabũt materialia ſignificata dictionum* Tertium. 2. Elẽch. 4. Recentiores.

præ-

præcedentium, sensusq; erit, Hominem qui venit cognosco, etiamsi ipsum venire minimè ꝓcipiam: Rem quæ est dulcis expeto, quanquam eam, quæ ratione dulcis est, minimè cupiam. Hinc dicunt vitiosam esse hanc argumentandi formulam: Venientem cognosco, ergo cognosco venientem: item hanc, Concupisco dulce, ergo dulce concupisco: & vice versa. Cæterùm hæc conditio, sæpius in hoc documento, quam in superiori videtur prætermitti. Quin etiam prima sæpenumerò non observatur: quod facilè exemplis ostẽderem, nisi iam in hisce rebus multus viderer. Quia tamen hæc documenta maiori ex parte sunt vera, atque disputationibus, præsertim Theologicis non parum utilia, nõ sunt illa à Dialecticis omnino contemnenda. Hæc de suppositione ac cæteris nominum affectionibus dixisse sit satis. Quæ quàm sint utilia enodandis Sophistarum captionibus, iisq; omnino quæ tota hac institutione continentur, planius intelligendis, experietur is qui ea didicerit.

Quare cùm omnia quæ initio proposuimus, utcunque explicata sint, nihil est quod amplius dicamus.

INSTITVTIONVM DIALECTICARVM

FINIS.

PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS JESV

ISAGOGE PHILOSOPHICA.

AVCTOR PHILOsophiæ ſtudioſis.

SCRIPSIT ante muſta ſecula Porphyrius Phœnix ad Chryſaorium Romanum eam Iſagógen de quinque vniuerſalium generibus, quæ ante librum Categoriarum Ariſtotelis explicari ſolet. Verùm ex eo tempore, quo Saera Theologia via, & ratione tradi cæpit, tanta rebus Philoſophicis ex aſsidua Theologorum de rebus maximis, & difficillimis diſputatione acceſsio facta eſt cognitionis, & ſcientiæ; vt iam diu planè conſtet, multa illum ea de re latuiſſe; non pauca etiam ab eo minus perſpecta fuiſſe, quæ noſtris temporibus iam inde ab ipſo Categoriarum veſtibulo Philoſophiæ alumnos neceſſe eſt prælibare. Mitto complura eius libelli ſuperuacanea eſſe, aut parum cohærentia, quæque lectoribus fruſtra negotium exhibeant. Qua de cauſa optarunt noſtri, vt alia Iſagoge à me conficeretur, & plenior ad doctrinam, & ad veritatem certior, & ad generalem ſcientiarum vſum commodior: vnde etiam illud effectum iri ſperabant, vt à Chriſtianę Philoſpohiæ ſcholis perfidi

fidi desertoris Christianę fidei liber explode-
retur. Vsq; adeò enim exosum erat Porphy-
rij nomen, cùm Arius Christi Ecclesiam pe-
tulantius inuaderet, vt quò huius sectatori-
bus maius odium conflaretur, iusserit Ma-
gnus Constantinus in ea epistola, quam ad
Episcopos & populum scripsit, Arianos vo-
cari Porphyrianos: qua in epistola illum, &
sceleſtum, & impium, & capitalem pietatis
hostem appellat. His ego rationibus adduc-
tus nec potui, nec verò debui, aliorum vo-
tis non obtemperare, in re præsertim, quæ
nullo labore ex iis, quæ in commentariis pri-
mæ philosophiæ scripseram, depromi posset.
Sic autem, hoc est non iam præludij more,
sed veræ institutionis forma hanc Isagogen
ex humanæ ac diuinæ Philosophiæ obserua-
tione composui, vt facile queat vtriusq; ama-
tores ad grauiorem doctrinam serió tractan-
dam, colendamq; introducere. Quanquam
verò extremus huius libelli tractatus profun-
dior videri possit, quàm vt tyronibus Philo-
sophiæ explicari debeat; proindeq; non iniu-
ria possit à præceptoribus omitti: additus ta-
men est, tum ne qua desit vniuersalium spe-
cies, vbi de toto eorum genere agitur: tum
quòd hac tempestate ferè ab enarratoribus
Porphyrianæ Isagoges ea de re disseritur, æ-
quumq; est, vt qua ratione de re grauissima
loquendum sit præscribatur: tum denicq; quia
etsi accurata eius explicatio sit difficilis, à no-
bis tamen hoc loco rudis tantùm, & familia-

2. Triparsitæ cap. 15.

ris

ris quædam cognitio traditur, quam quinis facile capeſſat. Quare cùm hominis impij, & aperti Chriſti hoſtis nec completum, neq; accuratum opuſculum in Chriſtianæ Philoſophiæ Academiis locum inuenerit: non eſt cur vereatur hoc noſtrũ plenioris doctrinæ ſtudio confectum, ne piis ſtudioſorum cœtibus excludatur; bonorum potiſsimùm, & veritatis amatorum approbatione, patrocinioq; munitum. Olyſsipone. XII. Kal. Nouembris. Anno Dñi. 1591.

ISA-

ISAGOGE PHILOSOPHICA.

PROOEMIVM.

OMMVNIS Philoſophorũ ſententia eſt, artes omnes, & ſcientias de rebus vniuerſalibus diſſerere, nec de ſingularibus ſingulatim, niſi exempli aut inductionis cauſa agere. Quanquam ab hac ſententia exempta eſt diuina natura, quæ etſi maximè ſingularis eſt, de ea tamen & diuina, & humana Philoſophia diſputant, quòd ſingularitate ipſa ſua rerum omnium perfectiones perfectiſsimè in ſe cõtineat. Cùm igitur Dialectica ſit omnium ſcientiarum ordine doctrinæ prima; eaque vna omnibus ritè philoſophantibus facem præferat; ad eam pertineat neceſſe eſt, vt quam primum doceat quid nam ſit vniuerſale, quotque ſint ſpecies, formæue vniuerſalium. Quocirca exacto primarum inſtitutionum præludio, quo totius Dialecticæ

lineamẽta rudi, vt aiunt, Minerua deſcribũtur; opus ſanè eſt, vt ſeriò iam exerceri cupientibus, poſt accuratiorem quãdam artis Dialecticæ conſtitutionẽ, quæ vtiliter à præceptoribus hoc loco ante omnia præmitti ſolet, mox tradatur expreſsior aliqua, & ipſius vniuerſalis, & vulgatarum eius ſpecierum, *Generis, Speciei, Differentiæ, Proprij, & Accidentis* cognitio: quod nos hac Philoſophica Iſagoge in gratiam ſtudioſorũ Philoſophiæ facere conabimur.

ILLVD etiam cauſæ accedit, quòd Ariſtoteles, quem in hac arte ducem omnes ſequuntur, à libro Categoriarum orſus eſt totius artis explicationem; quo in libro res omnes vniuerſales ad decem quædam ſuprema genera, quæ in varias admodum ſpecies, per alias atq; alias differentias diuiduntur, reuocare inſtituit; eorumq; omnium quædam propria ſe tradere, quædam cõmunia accidentia profitetur; cùm tamen vel quid vniuerſale ſit, vlláue eius ſpecies, vel quam vim eorum quodque habeat, in eo tractatu minimè declaret.

DENIQVE cùm eorũ cognitio neceſſaria quoque ſit ad cognoſcenda genera omnia modorum diſſerendi, qui in diuidendi,

dendi,definiendi,demõſtrandi,& ex probabilibus ſuadendi ratione poſiti ſunt; nullo loco id commodiùs,quàm ante Categoriarum librum fieri potuit.

Hoc igitur in libello duo à nobis obſeruanda erunt. Vnum,vt neq; omnia difficilia, quæ in re hac ſe offerũt,reſpuamus (aſſueſcere enim iam hinc oportet alumnos Philoſophiæ modicis difficultatibus tractandis, ſuperandiſque, iis præſertim, quæ ad ea,quæ ſequuntur,faciliorem aditum aperiant) neque omnia item ſine diſcrimine in medium afferamus. Nã cùm Dialectica primæ Philoſophiæ ſit æmula, & in eiſdé rebus,in quibus illa,ſuo tamen modo verſetur, naturaliſq; ſcientiæ fines nonnũquam ingredi videatur: ſi liberiùs quidem hoc loco in expendenda vniuerſalium ratione, generationeque expatiemur,periculum eſt ne modũ excedamus, & pleraq; aſſumamus, quæ ſunt earũ ſcientiarum propria, & peculiaria. Tametſi incommodum non eſt,ſed vtile potius,ac ſæpè neceſſariũ,vt vna ſcientia aliarũ permiſſu nonnullis earum pronũciatis,& argumẽtis vtatur. Alterius enim)vt quidam ait) altera poſcit opem res, & coniurat amicè. Id quod huic arti eò magis concedendum

dendum eſt, quòd ea vna præ cæteris opes ſuas omnes vndecunque conquiſitas in aliarum vtilitatem refundere ſoleat.

ALTERVM eſt, vt ſeruata communi, vt par eſt, Philoſophorum huius ætatis verborum conſuetudine, ex Ariſtotele, quoad fieri poteſt, depromamus omnia, aut ex communioribus, magiſq; receptis totius ſcholæ ſententiis deſumamus; cuiuſmodi ſunt pleraque eorum, quæ in Iſagoge Porphyrij continentur. Quæ verò ille, graui alioqui Patrum cenſura damnatus, quaſi propria in eo libello attulit, ea nos, ſi vera ſint, & vſurpata, neque inutilia, aut ſuperuacanea (qualia ſunt ferè, quæ in poſteriori parte eius libelli continentur) tanquam ab iniuſto poſſeſſore in noſtrum vſum transferemus.

Quid ſit vniuerſale.

Caput I.

MVLTA *quidem dicuntur apud Philoſophos vniuerſalia cum adiectione aliqua; vt* vniuerſales cauſę, ſigna vniuerſalia, vniuerſalia pronunciata, *& quæ aliis modis ſic vnitatem habent, vt tamen ad plura pertineant, verùm vniuerſale ſimpliciter, & abſolutè, ac minimè ſingulare, id ſolùm eſſe definitur*, quod cùm ſit vnum quid, aptũ eſt naturâ ſua vt ſit in pluribus; *veluti animal in ſingulis animalibus, & homo in ſingulis hominibus. Deſcribitur etiam ex proprietate quadam*, vnum quippiam naturâ aptum, vt de pluribus prædicetur, ſeu verè dicatur. *Nam quia res eſt, aut non eſt, oratio vera, aut falſa dicitur. Sic animal prædicatur de Alexandro, & Bucephalo, quia in illis eſſe cernitur; & homo ſimiliter de Socrate, Platone, & Alcibiade, quòd in eis ſuum eſſe habeat.*

NON *eſt autem neceſſe vt id quod vniuerſale eſt, ſit vnum quippiam re ipſa in iis de quibus prædicatur, vt cùm via dicitur de ea, quæ hinc & illinc proficiſcentibus accliuis ſimul re ipſa, & declivis eſt; ſed nomine & ratione ſiue conceptu.*

Quàm multa enim re ipſa ſunt ea plura, in quibus vniuerſale exiſtit, tam multa & illud re ipſa ſit neceſſe eſt; quo pacto dicimus, animal *in Alexandro, & Bucephalo eſſe duas res quaſdam,* & hominem *in Socrate, Platone, & Alcibiade tres; cùm tamen non ſolùm nomen, ſed etiam ratio animalis in Alexandro & Bucephalo vna, & eadem ſit; eodem q3 modo nomen, & ratio hominis in Socrate, Platone, & Alcibiade.*

NEC *verò dictũ eſt à Philoſophis, quicquid eſt vniuerſale,* eſſe actu *in pluribus, ſed* aptum, *vt ſit in pluribus; quia etſi actu in vno ſingulari ſit tantùm, aut etiam in nullo; ſi tamen aptitudinem habeat vt ſit in pluribus, ſiue ſimul, vt Orator, aut Propheta; ſiue ſucceſſiuè, vt Monarcha, aut Summus Pontifex; vniuerſale vtique cenſeri debet.*

DICITVR *porrò vniuerſale* aptum, *nõ per potentiam externam, ſed natura ſua; quia ſiquid in rerum natura eſſet, quod per alienam potentiam in pluribus exiſtere non poſſet, cui tamẽ ſpectata rei natura nihil repugnaret in pluribus reperiri; ſatis hac ex parte ipſa eius natura & conditio foret, vt vniuerſale diceretur. Quanquam duo hæc, quæ nonnulli Ethnici Philoſophi, & alij quidam ex noſtris in Mundo, & ſubſtantiis ſeparatis vera ſimul eſſe putauerunt, pugnare inter ſe exiſtimamus.*

CAETE-

CAETERVM *non esse satis si res aliqua quouis modo possit esse in pluribus, vt eorum habitudine dicatur vniuersalis, veluti per realem compositionem, aut inhærentiam; ex posteriori definitione colligitur. Est enim anima in homine, & equo tanquam realis forma in pluribus compositis; & albedo in cygno, & marmore, vt reale accidens in pluribus subiectis inhæsionis: nec tamẽ aut hæc vniuersalis est comparatione cygni, & marmoris; aut illa respectu hominis, & equi, cũ de illis verè dici nequeãt: quod idem in aliis plerisq; rebus facile est obseruare. Sed necesse est, vt in illis esse possit per veram identitatem, eamque talem, vt plura illa, in quibus est, illud esse affirmentur.*

QVANQVAM *neq; id satis est, nisi sit veluti eorum forma: erit autem, si illis dederit* esse aliquod, *aut ad essentiam eorum pertinens, aut illis quasi subiectis adiunctum, appositúmue. Qua de causa nec corpus dicitur vniuersale comparatione albi, & nigri; neque album, aut nigrum respectu dulcis, & mollis, cum quibus in butyro album coniungitur, & nigrum in casia.*

DENIQVE *plurium nomine, intelligenda sunt non quæuis plura, sed talia, vt in eis vnum illud sit multiplicatum, & suo ipsius nomine plura dici possit, vt* homo *in Socrate, & Platone plures homines; & animal in homine, & equo*

plura animalia. Si quid enim commune ita ſit in pluribus, & de pluribus dicatur, vt tamen in eis multiplicatum non ſit, nec nomine ſuo plura in illis appellari poßit, id iam non vniuerſale dicendum erit, ſed ſingulare; quo pacto ſe habet Deus Optimus Maximus diuinarum perſonarũ comparatione.

Quotuplex ſit vniuerſale.

CAP. II.

CVM *igitur, quicquid vniuerſale eſt, ratione modo aliquo vna & eâdẽ poßit eſſe in pluribus; ex multiplicitate rationis* vnius, *& eiuſdem, modorumq; eſſendi, vt ita dicam, in pluribus, colligendum eſt, quàm multa ſint vniuerſalium genera.*

DICI *autem poteſt ratio vna & eadem (ſi id quidem fuſißimè intelligatur) modis quatuor. Aut enim eſt vna & eadem* quodammodo, *nempe ſola attributione ad vnum aliquid, aut proportione plurium inter ſe, ſimpliciter autem plures ac diuerſæ, vt rationes ſani & ægri: alia enim dicuntur ſana aut ægra, quia ſanitate, aut ægritudine affecta ſunt; alia quia hæc efficiũt aut conſeruant; alia quia indicant: & quemadmodum corpus ad huiuſmodi externas affectiones ſe habet, ſic quodammodo animus ad interiores, ac ſuas. Aut eſt quidẽ eadem ſimpliciter in iis, quibus conuenit, ſiue æquè ab illis participata, ſed nõ*

vna simpliciter, hoc est, in se ipsa, cuiusmodi sunt rationes domus, nauis, mundi, exercitus, & aliarum huiusmodi rerum; quia etsi eodem modo conueniunt iis de quibus dicuntur; nulla tamen earum est vna in se, siue quæ vnam aliquam naturam declaret: sed res multæ certo quodam modo, aut ordine coagmentatæ, ac dispositæ, ex quibus natura aliqua vna non resultat. At verò contrà res habet, quòd sit vna simpliciter, atq; in se, sed non eadem simpliciter in iis, de quibus dicitur; cuiusmodi est ratio colorati comparatione albi, & carbonis. Nam etsi naturam verè vnam declarat, tamen albo conuenit essentiali habitudine, carboni autem accidentaria. Aut denique est & vna simpliciter, & eadem simpliciter, seu (quod dici solet) omnino vna & eadem; quia & est vna in se, & eodem modo participatur ab iis, de quibus dicitur; quales sunt rationes hominis, & animalis.

AC *ea quidem quæ primo modo vnius & eiusdem rationis sunt, etsi sæpe ab Aristotele* vniuersalia *appellantur, & nonnunquam ab æquinocis excludũtur; veluti cùm ait,* ens & vnum esse maximè vniuersalia; & ens quidē multis modis dici, sed non æquiuocè: *nobis tamen hoc loco non sunt fusiùs tractanda; partim quia non propriè dicuntur vniuersalia, sed opinione quorundam, & imitatione propriè dicto-*

rum vniuerſalium; partim quia veriùs in æquiuocis, quàm in vniuocis numerantur, atq; in ipſo libri Categoriarũ initio ab Ariſtotele æquiuocorũ nomine comprehenduntur, vt à Prædicamentorum tractatu excludantur. Quocirco ſatis eſt, ſi Dialectici hoc loco intelligant multa quoq; ex hoc genere vniuerſalium ſub ſcientiam cadere, aptaq; eſſe, vt de illis, & ex illis demonſtrationes fiant: quod ſæpe docet Ariſtoteles.

QVÆ autem ſecundo modo vnius, & eiuſdem rationis ſunt, ea, quia non ſunt vnius alicuius veræ naturæ, nec per ſe (ſi res quidem diligentiùs expendatur) in prædicamentis locum habent; non propriè hîc tractanda ſunt: ſed tamen, quia eorum rationes eodem modo communicantur iis, de quibus dicuntur, quaſi propria vniuerſalia haberi debent; eisq; diſſimulatione quadam attribuenda ſunt, quæ hîc de generibus, ſpeciebus, & cæteris vniuerſalium formis dicentur; præſertim cùm in tanta ſyncerè vniuerſalium ignoratione, hæc vt vera genera, & ſpecies ſæpe à Philoſophis in exemplum afferantur, & quaſi talia tractentur.

QVÆ verò tertio modo ſunt vnius, & eiuſdem rationis, etſi quatenus nõ eodem modo participantur, neque vniuocè dicuntur, in hac tractatione locum non habent, quemadmodum neque in prædicamentis; ſimpliciter tamen, quia

vnius

vniùs veræ, & ſynceræ naturæ ſunt, ad vtramq; diſputationem ſpectant, quòd cum iis conferri poßint, quibus æquè communicantur, vt coloratum cum albo, & nigro.

AT *quæ quarto, extremoq; modo ſunt vnius, & eiuſdem rationis, vt omni ex parte verè, ac propriè vniuerſalia cenſentur, eaq; ſola abſolutè ac ſimpliciter in definitione vniuerſalis intelligi ſolent; ita ſola deinceps à nobis in varias formas diſtribuenda, communiterq; ac diuiſim, quatenus tamen licebit, tractanda ſunt.*

DIVIDI *autem hæc ipſa rectè in quinque vulgatas ſpecies, ex vario eſſendi modo in ſuis particularibus, hac ratione intelliget ur. Aut enim pertinent ad eorum eſſentiam, aut minimè: ſi pertinent, aut de illis prædicantur in quæſtione* quid eſt, *aut in quæſtione* quale eſt: *ſi in quæſtione* quid eſt, *aut totam eorum communem quidditatem continent, aut partem: ſi partem, ſunt genera; ſi totam ſpecies. Quod ſi ad eſſentiam eorum pertinent, nec tamẽ in quæſtione* quid eſt, *ſed in quæſtione* quale eſt, *de illis dicuntur, ſunt differentiæ. Denique ſi ad eorum eſſentiam non pertinent, & tamen neceſſariò conueniunt, propria dicuntur; ſi contingenter, accidentia. Ita non eſt cur plures, paucioréſue ſpecies verorum, proprieq; dictorum vniuerſalium poni debeant.*

NON

NON *ſumitur autem vlla eorum ſpecifica diſtinctio ex eo, quod alia prædicentur de differentibus ſolo numero, vt homo; alia de differentibus ſpecie, vt animal; alia de differentibus, vel diuerſis genere, vt album, aut relatum; quia etſi hæc diſtinctio ſatis eſt ad iudicandum alia eſſe vniuerſaliora, alia minus vniuerſalia; non eſt tamen ſatis ad vniuerſalitatem, vt ſic dicam, communitatúmue naturas diſcernendas, cùm non ſumatur ex vario eſſendi modo in particularibus, ſed ex maiori, minoriue particulariũ multitudine. Quæ omnia ex propria ſingularum ſpecierum explicatione apertiora fient.*

De particularibus.

CAP. III.

VNICVIQVE *autem vniuerſali ex altera parte plura particularia reſpondent, vt vnicuique toti ſiue eſſentiali, ſiue integrali, plures partes. Vniuerſale enim, quòd Græcè eſt τὸ καθ' ὅλου, quaſi de tota aliqua multitudine prædicabile; & particulare quod τὸ καθ' ἕκαστον dicitur, veluti per ſingula, ſeu ſingulatim numeratum; inuicem referuntur, vt totum quoddam commune, & pars ei ſuppoſita. Eſt enim particulare, vnum quippiam, quod vniuerſali alicui ſubiici poteſt, vt Socrates homini, & homo animali, aut vigilanti. Nam quemadmodum, vt aliquid ſit vniuerſale, ac prædicabile, non eſt neceſſe, vt*

actu

actu insit, aut prædicetur, sed vt inesse, ac prædicari possit; ita vt sit particulare, ac subiicibile, vt sic dicam, non opus est, vt actu subsit, prædicationemq; actu suscipiat, sed vt subesse, ac subiici in prædicatione possit. Hac ratione, etsi nec vigilans, erit vniuersale prædicatum respectu hominis, nec vicissim homo, erit particulare subiectũ comparatione vigilantis, si nemo actu vigilet; semper tamen illud est vniuersale, ac prædicabile comparatione hominis, & vicissim homo, particulare, & subiicibile respectu illius.

ATQVE vt ex vniuersalibus quædam minus vniuersalia sunt, vt homo, & albedo; quædam magis vniuersalia, vt animal & color; quædam maximè, vt substantia & qualitas; ita ex particularibus quædam sunt minùs particularia, vt duo illa iam dicta, animal & color, quædam magis particularia, vt homo & albedo; alia verò maximè, vt hic homo, & hæc albedo; atque hæc dicuntur singularia, & indiuidua.

SINGVLARE autem, siue indiuiduum est id, quod vnum aliquid cùm sit, in pluribus esse, & de pluribus suapte natura prædicari non potest. Quæ omnia eodem modo intelligenda sunt, atq; in definitionibus vniuersalis. Dicitur quoq; indiuiduum id, quod de vno solo prædicatur seu prædicari potest: qua in explicatione, ex parte differentiæ, qua illud ab vniuersali distinguit, affirma-

affirmatio ſimul prædicationis de vno, cum negatione de quouis alio coniungitur. Quamquam verò prædicatio eiuſdem omnino de ſeipſo artis expers eſt, & quodammodo nugatoria; neque eam Ariſtoteles prædicationis nomine dignatur comprehendere, cùm ait, à primis ſubſtantiis nullam eſſe prædicationem: *comprehẽdenda tamen hîc eſt in prædicandi verbo, vt definitio iuxta ſententiam Ariſtotelis omnibus indiuiduis conueniat. Nam cùm ille credat, primas ſubſtantias, quæ ſunt præcipua indiuidua, de nulla re prædicari poſſe naturali prædicatione ac directa; indirectas verò, ſiue contra naturam, & per accidens omnino reiiciat; efficitur, vt illud vnum, de quo illarum quæq; iuxta hanc definitionem prædicari dicitur, ſit ea ipſa prima ſubſtantia, quæ prædicatur.*

QVAPROPTER *ex prædicatione de vno, quam hæc poſterior definitio cum negatione coniungit, quatuor indiuiduorum genera accommodatè ad Ariſtotelis ſententiam elici poſſunt. Vnum eorum, quæ ſuo modo prædicãtur in quæſtione* quid eſt, *vt Socrates de ſe ipſo (nihil enim tam eſt vnum quoddam quàm ipſummet:) alterum eorum, quæ prædicantur in quæſtione* quale eſt, *qua eſſentiale aliquid quæratur, vt indiuidualis differentia Socratis de eodem Socrate: tertium eorum, quæ in quæſtione quale eſt, accidenta-*

dentarium aliquid petente, ſed tamen neceſſarium, vt hoc verum de hoc auro: quartum eorum, quæ contingenter, vt hoc album, de hoc ſaxo. Atque hæc omnia ſunt verè, ac propriè ſingularia, ſiue indiuidua, quæ etiam ſignata, *ſeu* demonſtrata, *&* determinata *dicuntur.*

SVNT *& alia indiuidua, quæ partim vaga, partim ex ſuppoſitione appellantur: quorum vtraque, etſi reuera naturaq; ſua de pluribus dici poſſunt; tamen pro veris indiuiduis aliquando vſurpantur. Vaga ſunt ipſa vniuerſalia cum nota particularitatis adiuncta, vt* quidam homo, quoddam animal: *tametſi, quæ de pluribus ſpecie dici poſſunt, potius particularia vaga, quàm vaga indiuidua dici debent, quòd pro vniuerſalibus aliquando accipiantur; vt cùm dicimus, quoddam animal eſſe ſpeciem. Itaq; non ex generibus, ſed ex infimis ſpeciebus, ſi propriè loquendum eſt, fiunt vaga indiuidua; vt apud Ariſtotelem cùm in primarum ſubſtantiarum exemplum affert: quendã hominem, & quendam equum, ſumpto equo, non pro toto equorum genere (ſi equus de pluribus ſpecie dicatur) ſed pro certa eorum ſpecie.*

EX *ſuppoſitione vocantur ea, quæ actu quidem de vno ſolo dicuntur, quia nihil ſit aliud, de quo tunc prædicari poſſint; ſed tamen ex ſe apta ſunt, vt de pluribus dicantur, veluti Sophroniſci*

niſci filij, qui de ſolo Socrate dicebatur, quòd Sophroniſcus nullum haberet, præter Socratem. Ex quibus colligi poteſt, non rectè definiri individuum, cùm dicitur id eſſe, quod ea habet, quorum ſingula quidem de pluribus dicuntur, ſimul autem iuncta in aliquo alio nunquam erunt, niſi definitio de ſolo individuo ex ſuppoſitione tradatur. Nam etſi multa communia ſimul iuncta de vno ſolo aliquando dicantur, neque vnquam futurum ſit, vt alicui alteri rei conueniant (vt ſi quis deſcribens Paridem dicat, eſſe filium Priami Troiani Regis ex Hecuba natu maximum; aut Ariſtotelem, eſſe Nicomachi, & Phæſtiadis filium Alexandri Magni præceptorem) non dubium eſt tamen, quin ſpectata natura communium attributorum, de pluribus dici poſſint. Itaque & Priamus ex eadem vxore ſuſcipere potuit alium filium natu maximum, ſi alio tempore primum ſuſcepiſſet; & Nicomachus alium ex Phæſtiade, qui præceptor etiam Alexandri fuiſſet. Communia enim quantumuis multis iungantur, nunquam tamen naturam communitatis amittunt, vt alia aliis ſingularitatem, quam in ſe non habent, conferre poſſint. Atque hæc de vniuerſalium, & particularium ratione, diſtinctione q3 dicta ſint, de q3 ſingularibus, quæ magna ex parte, vel ipſis ſenſibus nota ſunt, & perſpecta.

De

De abstractione vniuersalium à singularibus.

CAP. IV.

COGNOSCVNTVR *autem à nobis vniuersalia abstractione, siue separatione quadam à singularibus, in quibus existunt, non reali tamen, sed rationis considerationisq;. Valeant enim illa Platoni ascripta vniuersalia anilibus fabulis similia, quæ si re ipsa à singularibus seiuncta essent (quod Aristoteles illum putasse, aut credit, aut fingit) neque ad eorum esse, neque ad cognitionem conferrent.*

FIT *autem hæc abstractio, cùm intellectus sensuũ ministerio colligit ex rebus singularibus, non naturas ipsas communes, quæ in eis existunt, sed species quasdam, similitudinésue naturales, quibus illæ sine vlla indiuiduali differentia repræsentantur. Omnis enim cognoscendi facultas, quæ in nobis est, per species quasdam ex rebus ipsis acceptas abstrahit, ac secernit suum obiectum ab aliarum cognoscentium facultatum obiectis; verbi causa cùm in butyro simul existant & albedo, & dulcedo, & peculiaris odor, & mollitudo, aliaq; accidentia, & ipsa etiam butyri singularis substantia: aspectus quidem per speciem albedinis, quam per oculos accipit, abstrahit, ac seiungit albedinem à dulcedine, cæterisq; in-*

lacte existentibus, cum quibus illa re ipsa nihilominus coniuncta manet; & similiter gustatus per speciem dulcedinis abstrahit dulcedinem; eodemq; modo cæteri sensus, tum externi, tum etiam interni: nisi quod sensus cùm sint materiales, organoq; corporeo affixi, sola singularia cognoscunt, nec nisi quædam materialia, & sensibilia ab aliis materialibus, & sensibilibus abstrahere possunt; qua de causa species omnes, quibus ad cognoscendum vtuntur, sensibiles *vocantur. At intellectus cùm sit immortalis potentia, neq; organo vlli corporeo inhæreat, nobilitate naturæ suæ potest vniuersalia percipere, eaq; à singularibus abstrahere per altioris naturæ species, quas vocant* intelligibiles.

HVIVSMODI *verò abstractio hunc in modum efficitur. Vulgati quidē sensus externi, cùm sint primi quasi ianitores mentis nostræ, acceptis, & haustis quodammodo speciebus sensibilium accidentium earum rerum, quas præsentes habent; sumptaq; per eas notitia intuitiua, seu præsentiali eiusmodi accidentium; renunciant sensui communi, qui omnibus præsidet, et partim internus, partim externus dici potest, quænam accidentia coram habeant; transmissis videlicet ad eum similibus quibusdam speciebus, per quas ille omnia, quæ à singulis percepta sunt, cognoscere potest; eaq; inter ipsa conferre, ac distinguere.*

Dici

Dici autem potest sensus communis partim internus, partim externus, quia etsi sede, & quasi domicilio internus est; officio tamen, si externus appelletur, nihil referet, quod nihil priuatim apud se, sed tantùm in præsentia rerum ipsarum cognoscere potest, quemadmodum, & quinque externi vulgati.

DEINDE *verò sensus communis pulsata quodãmodo phantasia, quæ proximè intellectui ministrat, & omnino internus est sensus, per species, quas ab externis sensibus accepit, occasionem ei præbet hauriendi ex illis quasdam alias species, quæ* phantasmata *vocantur, & ideò nobilis naturæ sunt inter sensibiles, siue materiales, vt absentia quoque, præterita, futura, & alia pleraque earum rerum, quæ aliis sensibus percepta nõ sunt, repræsentare possint, vt præteritam iniuriam percussionis, & futurum commodum pabuli, venenum item, quod in herba noxia est, & vtilitatẽ, quæ in salubri; quorum phantasmatum quasi admonitu, & suggestione, canis fustem, & ouis lupum fugit, illeq; venatorem, hæc pastorem sequitur: tantaq; est eorum vis in hominibus propter coniunctionem phantasiæ cum intellectu, vt doctissimis hominibus placeat, illa substantias quoque ipsas singulares materiales, quæ sub sensibilibus accidentibus latent, repræsentare posse; ipsamq; phantasiam eiusdem coniunctionis*

causa, singularia ex singularibus componere, & ex aliis in alia ratiocinando discurrere.

DENIQVE *phantasia, quæ vna potentia cùm sit, ex variis officiis, quibus fingitur, varia nomina, rationesq; sortitur; oblatis, vt ita dicam, intellectui phantasmatibus, ei materiam, obiectáque intelligendi subministrat. Nam etsi phantasmata ipsa per se, cùm materialia sint, in intellectum, qui immaterialis est, agere non possunt: tamen cùm intellectus duplex sit, alter qui ex materialibus immaterialia agere; alter qui immaterialia pati potest (quorum ille* agens, *hic* patiens, *&* patibilis, *posſibilisque apellari solet) phantasmata lumine agentis intellectus eleuata intelligibiles species in intellectum posſibilem imprimunt, non multò secus atq; colores, qui cùm per se, atq; in tenebris species sui in oculos immittere non posſint, aduentante lumine solis, aut lucernæ, eiusq; vi eleuati mouere oculos possunt, in eosq; imprimere sui similitudinẽ qua ab illis cerni posſint. Est enim intellectus agens quoddam internum ac spiritale lumen, perinde quodammodo faciens ex rebus potentia vniuersalibus, actu vniuersalia, atque lumen corporale efficit ex coloribus potentia visibilibus, actu visibiles, vt ait Aristoteles.*

ATQVE *his speciebus intelligibilibus, quæ naturas vniuersales sine vlla singularitatis admistio-*

miſtione repræſentant, dicitur vterq; intellectus abſtrahere naturas vniuerſales à rebus ſingularibus; agens *quod eas gignat*, patiens, *quod per eas quaſi directo aſpiciens ſola vniuerſalia cognoſcat; tametſi inflexus quodammodo, & dimiſſus ad inferiora, ſingularia quoq; per eaſdem ſpecies adiunctis phantaſmatibus intelligit. Neq; enim neganda eſt, intellectui noſtro vera, & determinata rerum ſingularium perceptio; cùm præſertim facultatibus cognoſcendi ſuperioribus concedenda ſit omnis cognitio, quæ inferioribus tribuitur, tametſi modo diuerſo nobiliorique.*

EX HIS *conſtat, duplicem eſſe abſtractionem, ſiue eam ſpectes, quæ fit per ſenſitiuas potentias; ſiue quæ per intellectum. Vna eſt, qua obiectum potentiæ ſeparatim repræſentatur in ſpecie; altera, qua ſeparatim cognoſcitur. Verùm nos de abſtractione, quæ fit per potentias ſenſitiuas, exempli cauſa, & cuiuſdam manuductionis, hæc diximus; ſimulq; vt aperiremus quisnam ſit progreſſus cognoſcentium facultatum ad primam vſque vniuerſalium naturarum abſtractionem, qua fit à ſingularibus.*

QVO *autem pacto fiat abſtractio magis vniuerſalium à minùs vniuerſalibus, quod iam munus ſolius intellectus eſt, nihil refert, ſi prætereatur hoc loco. Eadem enim ratio eſt in abſtractione magis vniuerſalium à minùs vniuerſalibus,*

atque vniuerſalium à ſingularibus ; vt tum primùm natura vniuerſaliter exiſtere in mẽte cenſeatur, cùm per ſpeciem quamlibet intelligibilem repræſentatur, aut per conceptum illi conformem percipitur ; ſiue ſpecies, & conceptus communiores ſint, ſiue minùs communes ; ſiue etiam ſpecies gignantur miniſterio phantaſmatum, ſiue ſola intellectus operatione.

Atque hac vna ratione verum eſſe poteſt, quod apud Philoſophos dici conſueuit, vniuerſalia fieri operatione intellectus. *Nam cùm quicquid fit, nouam exiſtentiam actualem acquirat, eaq́ ſit duplex ; realis vna, quàm vniuerſalia, vt talia ſunt, habere nequeunt (quidquid enim realiter exiſtit, ſingulariter exiſtat neceſſe eſt :) altera obiectiua, quam eiſdem ſenſitiuæ facultates dare non poſſunt ; efficitur, vt ſola intellectus operatione vniuerſalia, vt talia ſunt, fiant, ſuóque modo gignantur, ſeu (quod idem eſt) obiectiuè exiſtant ; habitu quidem, in ſpeciebus intelligibilibus, quibus repræſentantur ; actu verò, in conceptibus, quibus percipiuntur.*

De triplici consideratione vniuersalium, & particularium, & quo pacto ea ad Dialecticam pertineant.

CAPVT V.

DENIQVE *vniuersalia, & particularia tribus modis, quemadmodum & causæ, & effecta, considerari possunt. Nam vt causæ & effecta vno modo spectantur quatenus res quædam sunt, vt sol quatenus sol, & aurum quatenus aurum: altero, vt causæ aut effecta sunt, veluti sol, vt gignit aurum, & aurum, vt gignitur à sole; tertiò vt inuicem referuntur, alterum vt causa ad effectum; alterum vt effectus ad causam; sic res habet in vniuersalib⁹ & particularibus. Primo enim modo considerantur, vt res quædã, nulla vniuersalitatis, particularitatisue habita ratione, vt animal quatenus animal, & homo quatenus homo, secũdo, vt vniuersalia sunt, aut particularia: aliud enim in animali est, esse animal; aliud, esse commune homini, & bestiæ, cùm illud omnibus animalibus conueniat; hoc soli animali præcisè sumpto seu non considerato cum vlla differentia contrahente: eodemq; modo aliud est in homine, esse hominem, quod solus hominibus conuenit; aliud esse speciem animali subiectam, quod ab aliis animalibus participatur. Tertio modo*

considerantur, quatenus mutuis relationibus sese respiciunt, vniuersalia quidem, vt tota quædam communia; particularia verò, vt partes quædam subiectæ.

AC primo quidem modo omnes scientiæ, & artes de vniuersalibus differunt, vt initio dictum est: non tamen omnes de omnibus, sed aliæ de aliis, vt Physica, de omnibus animalium, & plantarum generibus: Moralis scientia: de cunctis virtutum & vitiorum formis, Medicina, de omnium morborũ, & curationũ communibus differentiis. Secundo autem & tertio modo ad solam primam Philosophiam, & Dialecticam spectat, de vniuersalibus, & particularibus agere. Esse enim vniuersale, & particulare, relationesq; vniuersalium & particularium inter sese, cùm communes rerũ affectiones sint, nec magis ad ea quæ cadunt sub vnius scientiæ considerationẽ, quàm ad ea, quæ sub alterius, pertineãt, ad eas scientias spectẽt necesse est, quæ versantur circa res omnes, cuiusmodi sunt sola prima Philosophia, & Dialectica; vt sophisticen mittamus, quæ non ad veritatem, sed ad captionem comparata est. Verùm modus considerandi vtriusq; diuersus est. Prima enim Philosophia de his agit, vt de communibus rerum affectionibus: Dialectica verò, quatenus eorum cognitio ad differendi rationem, communemq; vsum confert. Mirum enim in modum

pendet

pendet non modò doctrina, sed vsus etiam Dialecticæ ex vniuersalium, & particularium consideratione, eorumq; respectuum, quibus vniuersalia ad particularia, & vicißim particularia ad vniuersalia affecta sunt. Quanquam respectus ipsi, siue relationes minoris momenti, & in prima Philosophia, & in Dialectica, censentur, quam ipsa vniuersaliũ, & particularium rationes, quæ superius explicatæ sunt.

SED cùm in definitionibus vniuersalis tria spectentur, rerum vniuersalium vnitas, aptitudo vt sint in pluribus, & aptitudo vt dicãtur de pluribus, illud intelligere oportet, etsi omnia hæc ab vtroq; artifice modo aliquo tractantur, primum tamẽ Philosophum de duobus tantùm prioribus, Dialecticum verò de solo tertio ex proprio instituto disserere. Primus enim Philosophus non alia de causa de generalibus prædicandi modis agit, nisi vt eorum ductu generales essendi modos inueniat: neq; item de definiendi ratione disputat, nisi vt multa de rerum quidditate, ac natura doceat. At Dialecticus ideo quædam de modis essendi rerum, earúmque vnitate, & distinctione tradit, seu potiùs à primo Philosopho accipit, vt omnes prædicandi, differendiq; rationes colligat. Atq; hoc idem de tribus aliis particularium cõditionibus, quæ his altera ex parte respondent. de eorum, inquam, vnitate, & aptitudine, vt suis

vniuersalibus subsint, eisq; in prædicatione subiiciantur, sentiendum est.

De duplici rerum vniuersalium vnitate.

CAP. VI.

ILLVD *etiam prætereundum non est, duplicem esse rerum vniuersalium vnitatem; quarum altera* formalis *dici solet; altera nostro iã more* præcisionis *appellatur.*

FORMALIS *vnitas nihil est aliud, quàm indiuisio rei vniuersalis in seipsa, hoc est, in natura, rationéue sua; qualis est indiuisio animalis in eo quod est animal, & hominis in eo quod est homo. Nõ sic indiuisa sunt senatus, populus, quadriga, quia in rationibus suis non sunt indiuisa, sed actu diuisa ac multa. Dicitur autem formalis hæc vnitas, quia est pluribus communicabilis, quemadmodum, & ipsa res vniuersalis, cuius est vnitas, primaq; proprietas.*

VNITAS *verò præcisionis idem est, quod indiuisio rei vniuersalis nõ in seipsa, sed in sua particularia, qualis est indiuisio animalis in hominem, & bestiam, hominisq; in Socratem, & reliquos singulares homines. Dicitur verò* præcisionis, *quia non conuenit rei vniuersali in quocunq; statu sumptæ (quo pacto ei conuenit vnitas*

forma-

formalis, quæ semper rem comitatur, siue antequam ad sua particularia contrahatur, siue cùm iam in eis contracta est, siue postquam est ab illis abstracta, & quasi auulsa per intellectum) sed præcisè in eo statu, in quo apta est, vt ad sua particularia descendat, & in ea diuidatur ac multiplicetur. Quatenus enim res apta est vt sit in pluribus, in eaq; diuidatur, & multa dici possit, nec dum tamen naturæ ordine diuisa & multiplicata est; eatenus est indiuisa in illa, ac proinde vnum quid, hac præcisionis vnitate. Alioqui si sumatur vt iam est in suis particularibus, in eisque diuisa & numerabilis, iam est multa, & non vnum, hoc vnitatis genere.

DIFFERVNT *autem in tribus potissimùm hæc duo genera vnitatum. Primùm quod vnitas formalis est proprietas rerum vniuersalium, vt res sunt; vnitas autem præcisionis est proprietas earum, vt vniuersales sunt, siue quatenus aptæ vt sint in pluribus. In hac enim aptitudine posita est, tota vniuersalitatis essentia, quo tamen modo illa essentiæ nomine appellari potest. Proinde in priori illa definitione, qua vniuersale dicitur vnum quid aptum vt sit in pluribus, nomine* VNIVS, *quod loco generis ponitur, & pro re vniuersalitati subiecta sumitur, intelligenda est* VNITAS FORMALIS, *aut potiùs vnitas, vt communis est formali, & numerali rerum singularium:*

vnitas

vnitas autem præcisionis, etsi in ea definitione nõ exprimitur; ex aptitudine tamen essendi in pluribus, quæ rationem vniuersalitatis complet, necessariò colligitur; quippè cùm id, quod aptũ est, vt sit in pluribus, dum eam retinet aptitudinem, vt paulò antè diximus, indiuisum in plura sit, ac vnum, hoc genere vnitatis.

DIFFERVNT *etiam in eo quòd vnitas formalis est indiuisio purè negatiua; vnitas autem præcisionis, priuatiua. Formalis enim nullã supponit aptitudinem rei vniuersalis, vt sit multa in seipsa: id enim quod in seipso indiuisum est, nullo modo in seipso diuisum esse potest: præcisionis autem vnitas supponit aptitudinem, qua res vniuersalis esse potest in suis particularibus diuisa & multiplicata. Eodem modo dicimus, negationem aspectus, in lapide quidem, esse puram negationem, quòd lapis nullam habeat aptitudinem ad videndum; in homine autem cæco, esse priuationem; quòd in natura sua aptus sit vt videat.*

DENIQVE *differunt in hoc, quòd formalis vnitas multiplicatur cum rebus ipsis vniuersalibus in earum particularibus; vnitas autem præcisionis non item; tam multæ enim sunt vnitates formales naturæ animalis in particularibus animalibus, & naturæ humanæ in particularibus hominibus, quàm multa sunt animalia particularia, & ipsi particulares homines. At vnitas præ-*

cisio-

cisionis est vnica tantùm vnius communis naturæ in sua communitate acceptæ, cum qua communitate ad sua particularia non descendit; ex quo discrimine patet, vnitatem formalem esse etiam vniuersalem, quemadmodum est res ipsa, cuius est vnitas; vnitatem verò præcisionis esse singularem, quo pacto est singularis aptitudo ea, quam supponit, ac sequitur. Vnde fit, vt à sola vnitate præcisionis, dicere possimus animal esse vnum numero genus; & hominem vnam numero speciem; totque esse numero primaria obiecta intellectus nostri, quot sunt numero res vniuersales.

ITAQVE cùm vnitas generaliter sumpta in formalem, & numeralem diuidatur, formalisq; sit propria rerum vniuersalium, quatenus absolutè sumuntur, præcisionis autem vnitas sit numeralis earundem rerum, quatenus sunt vniuersales; reliquum erit vt vnitas numeralis simpliciter & absolutè sumpta sit propria & peculiaris rerum singularium. Atque hæc communiter de quinq; vniuersalium speciebus formisue dixisse sit satis.

NVNC de singulis agendum, si prius tamen admoneamus, ea, quæ in hoc libello vel dicta sunt hactenus, vel post dicentur, quæ difficiliorem videantur habere intelligentiam, non esse hoc loco à præceptoribus accuratiùs explicanda, minùs etiam

etiam tractanda fusiùs, & exquisitiùs disputanda, sed familiaribus tantùm exemplis exposita, quasi credita supponenda esse, vt iis intelligendis, quæ totò Philosophiæ cursu tradenda sunt, vsui esse possint. Nam vt his penitus ignoratis necesse est Philosophiæ auditores in medio cursu sæpe hallucinari, & passim impingere; ita cum in ipso ingressu longioribus, grauioribusq; disputationibus onerantur, vt ea profundiùs intelligant, despondent animum, & à suscepto opere vi quodammodò illata desistunt; aut certè ita se gerunt, vt non modo ea tandem nõ percipiant quòd maioribus Philosophiæ præsidiis indigeant, sed etiam fessi & tædio affecti ad reliqua persequenda minori affectu, & studio ducantur. Quocirca satis erit ea hoc loco vtcumq; capere, memoriæq; mãdare & ferè sola Magistrorum fide tenere, donec suis locis apertiùs intelligantur. Oportet enim, vt tradit Aristoteles, discentem credere; quod de iis præcipuè dictum esse constat, qui in ipsis scientiarum exordiis versantur. Atq; hoc idem in prædicamentorum tractatu, in explicatione futurorum contingentium, quæ in libris de interpretatione traditur, & aliis locis similibus obseruandum est. Denique velle rudibus adhuc ingeniis, & parùm exercitatis hæc omnia quasi ad calculos, vt aiunt, reuocare, eorumq; à nouis auditori-

ditoribus accuratam rationem poscere, ineptum valde, & indecorum est: turpe est enim ea à tyronibus exigere, quæ sæpè à veteranis pro dignitate vix præstari solent. Sed iam quid genus sit, & quam vim habeat, dicamus.

De genere.

CAP. VII.

GENVS *si fusè sumatur, multis modis dicitur. Nam sæpe nomine* generis *pro specie, aut quasi speciei abutimur; vt cũ dicimus, multa esse genera linguarum, multa colorum; & omnino cùm communiùs aliquid in minus communia deducimus, etsi minus communia nihil commune sub se habeãt, sed ipsa singularia duntaxat. Propriè tamen quatuor fermè videntur esse generis significata.*

IN *primis generatio rerum eiusdem speciei, si continuata sit, nec intercisa,* genus *appellatur, quasi communis quædam genitura; idque nulla ratione habita alicuius primi progenitoris. Quæ eadem significatio toti etiam multitudini generantium, & genitorum eiusdem successionis accommodatur. Hac significatione vtimur, cùm dicimus,* Quamdiu fuerit hominũ genus, *hoc est, eorum continuata generatio, vel generan-*

rantium & genitorum non intermissa successio: qua tamen hac significatione nō diceretur vnum genus, si communi illa totius orbis inundatione omnes homines, qui tunc erant, periissent, aliique ratione alia, quàm per generationem ex fœmina, procreati essent.

DICITVR & genus *ipsa origo continuata generationis ab vno aliquo generante. Qua ratione dicimus omnes homines, qui vnquam geniti ex muliere fuerunt, genus duxisse ab Adamo; itemq; à Noë omnes, qui post generale diluuium nati sunt; Græcos etiam à Græco, & Iones ab Ione. Quam vsurpationem facilè in totam quamlibet familiam transferimus, in qua duplex habitudo cernatur; altera natiua cuiusdam dependentia à primo parente, ac capite totius multitudinis; altera consanguinitatis omnium inter se se, qua vtraq; habitudine vnum quodq; huiusmodi genus ab aliis eiusdem significationis generibus distinguimus. Affinis huic significationi est ea, qua genus sumitur pro origine ex patria, aut regione etiam; quanquam, & regio communior quædam patria dici potest, cùm Æneas & Italiam quærat patriam, & genus ab Ioue summo: vt Poëta in eodem versu vtriusq; generis meminerit, & eius, quod à patria ducitur, & eius, quod à primo progenitore. Hoc pacto dicimus, Plato-*

nem

nem esse genere Atheniensem, & Aristotelẽ Stagiritam: vel potius Platonem Achaicum genere, & Aristotelem Macedonem; patria verò hunc Stagiritam, illum Atheniensem. Nam etsi patria maiorem vim habet in generatione cuiusque, regio tamen generalius in gignendo concurrit.

TERTIA *iam vsurpatio Philosophorum est ppria, vt genus sumatur pro subiecto, in quo variæ differẽtiæ cernãtur; sic superficies dicitur planarũ figurarum genus, & solidarum solidum, diuersæq; sciẽtiæ, & artes circa diuersa subiecta genera versantur, de quorũ singulis singulæ ppriasq; affectiones demonstrant; nec licet vni in alterius genus transitũ facere, vt ait Aristoteles.*

QVARTA *præcipuaq; significatio, Philosophisq; maximè familiaris est, qua genus* id dicitur, cui subiiciuntur species. *Atq; huic similes sunt aliqua ex parte duæ superiores. Est enim genus hoc modo sumptũ, principium quoddã, & quasi origo suarũ specierũ in quas veluti ppagatur, & in earũ compositione quasi materiæ, oppositarumq; differentiarũ subiecti vicem obtinet. Hoc igitur describens Aristoteles,* genus id esse ait; quod de pluribus specie differentibus in quæstione quid est prædicatur. *Quod si omnia, quæ in hac descriptione intelliguntur exprimenda sunt, eoq; modo locãda, vt congruenti ordine excludãtur ea, quæ à ratione generis alie-*

na ſunt; dicendum eſt, genus eſſe vniuerſale qddam, quod neceſſario, & ſecundùm eſſentiam prædicatur in quæſtione quid eſt de differentibus ſpecie, *ſeu (q̃ his verbis innuitur)* in completa naturæ communis ſignificatione. *Sic enim explicata notione generis, primũ excludũtur* indiuidua, *quæ à ratione generis remotiſſima ſunt; deinde* accidẽtia. *q̃ ſunt infimæ claſſis vniuerſalia; tertio verò loco* propria; *quæ neceſſariò cõueniunt; tum quarto* differentiæ, *quæ iam ad eſſentiam pertinẽt; extremo* ſpecies, *quæ ſola ex vniuerſalibus complexè continet naturã communem ſingularium.*

NON *ſunt tamẽ hæc omnia variæ differẽtiæ, quibus generationis ordine cõſtituatur genus, vt ſunt illæ, quibus definimus hominẽ, cùm dicimus illum eſſe ſubſtãtiam corpoream, corruptibilem, viuẽtem, ſenſitiuam, rationalem; ſed indicant vnam differẽtiam (qualiſcunq; ea ſit) quæ tantam vim habet, quantam iſta particulatim declarãt. Quod cùm ita ſit, nõ erũt quærẽdæ inter vniuerſale, & quinq; eius vulgatas ſpecies aliæ ſpecies interiectæ, quæ in eas diuidãtur; quemadmodũ nec ſub colore quærimus interiectas colorũ ſpecies, q̃ in vltimas diſtribuantur; tametſi inter has, aliæ magis cũ his, q̃ cum illis conueniant. Nec differt, deſcriptio hæc à profundiori generis definitione, niſi quatenus pro* eſſendi *verbo, q̃ prædicationis*

funda-

fundamenta significat, vtitur verbo prædicãdi; *vt sic habere possit suo modo essentialis definitio:* Genus est vniuersale, quod necessariò, secundum essentiam, & quidditatiuè est in pluribus specie differentibus. *Atq; hæc duo documenta in cæteris similibus aliorum vniuersalium definitionibus memoria repetenda sunt.*

DIVIDITVR *autem genus ratione rerum, quæ genera denominantur, in genera summa, & subalterna. Summum genus est,* quod supra se genus aliud nõ habet: *&* quod genus cùm sit, non etiam est species, *vt substantia, quãtitas, qualitas: subalternum autẽ siue medium,* Quod supra se aliud genus habet; *&* quod cùm genus sit, est etiam species, *veluti substantia corporea, & quantitas continua.*

SVNT *aũt genera summa, si de veris rebus, & completis sit sermo, decẽ numero, substantia, quantitas, qualitas, ad aliqd, actio, passio, in loco esse, in tẽpore, situs, & habitus, quæ categoriarũ prima principia, & quasi fontes habentur: ens enim, q̃ rerũ omniũ cõmune genus videri potest, generis rationẽ nõ habet, quia etsi omnino æquiuocũ non est, non tamen est vniuocum, vt tradit Aristoteles; sed inter hæc medium quippiam, q̃ analogũ appellant. De subalternorum aũt generũ, siue mediorũ multitudine, cùm & genera, & species sint, in explicatione speciei cõmodiùs agetur.*

De Specie.
CAP. VIII.

SPECIES *vulgò dicitur externa rerum forma, quæ aspectui obiicitur; à qua res aliæ speciosæ, aliæ deformes, aliæ neutrum dicũtur. Hinc est illud Euripidis prima quidem species digna est, quæ imperet; quò alludit Aristoteles cùm ait; si corpore tantum excellerent homines, quantum Deorum imagines, omnium indicio digni viderentur, quibus seruiretur à cæteris.*

APVD *Philisophos autem sæpe nomine speciei appellãtur similitudines quædam naturales, quibus cùm sensus, tùm intellectus res sibi obiectas percipiunt; quas superius sensibiles & intelligibiles appellari diximus. Forma etiam, quæ substantiam cuiusq; rei naturalis complet, nonnũquam species dicitur; quam illi secundum causarum genus faciunt.*

VSVRPATISSIMA *verò apud eos significatio est, qua speciem sumunt pro parte generi subiecta, quæ tamen communis sit; quo pacto homo est species animalis, & arboris laurus. Eam porrò sic definiunt;* species est, quæ generi in quæstione quid est subiicitur, & de qua genus in quæstione quid est, prædicatur. *Explicatiùs autẽ sic describi potest, vt dicatur.* Particulare quiddã, quod generi in quæstione quid est, proximè subiicitur *seu (q.*

eodem

eodem redit) de quo genus sic prædicatur. *Homo enim species est animali subiecta, & de qua animal non in quæstione, quale est, sed in quæstione, quid est, dicitur; verùm non interuentu alterius, sed proximè, siue immediatè.*

NEC *mirari quisquam debet, quòd species in definiẽdo genere, & vicißim genus in definienda specie adhibeatur. Nam cùm in genere & specie, quatenus alterum vniuersale est, alterũ particulare, definiendis vtile & expeditum sit eorũ inter se relationes innuere; hoc cùm fit, necesse est alterũ vicißim in alterius definitione ponere. Alioqui satis foret, Aristotelem dixisse, genus id esse, q̃ de pluribus communi natura & essentia inter se differẽtibus in quæstione quid est, prædicatur.*

VT *autem genus ratione rerum, quæ dicũtur genera, diuiditur in suprema & media, siue subalterna; ita species hoc modo accepta in subalternas, & infimas. Subalternæ sunt,* quæ ita sunt species. vt sint etiam genera: & infra quas sunt aliæ species; *veluti animal, quod ita est species viuentis, vt etiam sit genus hominis, & bestiæ.* Infimæ verò sunt, quæ cùm sint species superiorum; nõ sunt inferiorum genera: & infra quas non sunt aliæ species; *velut homo, qui ita est species animalis, vt non sit genus singulorum hominum: neq; enim homines differũt à se inuicem specie, sed solo numero. Hæc*

verò omnia dicta sint de speciebus vt particularia quædam sunt, partésue generi subiectæ.

SED *cùm ea, q̃ dicuntur species infimæ superiorũ, non sint genera inferiorũ, de quibus tamen prædicantur in q̃stione* qd est, *hinc nascitur alterum genus vniuersalium, qp veteribus nomine quog̃ speciei appellare libuit; quæ est quarta apud Philosophos speciei significatio magisq̃ huius tractationis ꝓpria. Definiri aũt solet hunc in modũ.* Species est, quæ prædicatur de pluribus differẽtibus numero in quæstione qd est. *Explicatiùs autẽ, & aptiori ordine;* species est vniuersale, qp necessariò, secundùm essentiam, & in quæstione qd est, de iis tantum prædicatur, quæ solo differũt numero: seu *(qp idem valet) de iis,* quæ differũt numero, cõpletè dicitur; *vel (si mauis)* immediatè: *quo pacto p̃dicatur hõ de solis hominib. singulis.*

ESTQVE *hæc vniuersaliũ species, omnium ꝓfectissima, & ratione rerũ, quæ vniuersales dicuntur, & ratione ipsius vniuersalitatis, cõmunitatisue. Ratione quidẽ rerum, quia res oẽs, quæ species infimæ vocantur, perfectiores sunt omnib. generibus, & differentiis, quib. constant, & quibuslibet ipsarũ proprietatibus, & accidentib. Ratione aũt ipsius cõmunitatis, quæ vnitate, identitateq̃ vniuersalium cũ suis particularib. declaratur, quia nullum vniuersale aliud tã est vnum in*

se;

se; tantamq; identitatẽ habet cum suis particularibus, q̃ species infima cum suis indiuiduis. Id q̃ in causa fuit, vt cùm Plato, tũ cæteri Philosophi oẽs in infimis speciebus, diuidendo, definiendo, ac demonstrãdo consistendum esse iudicauerint, vt in quibus rerum omnium vniuersalium perfectio cernatur. Quanq̃ verò indiuidua pfectiora sunt, magisq; entia, q̃ infimæ ſpecies, vt tradit Aristoteles, relinquũtur tamẽ iure optimo, partim quia eorum plurima, certo numero comprehendi nequeunt, vt sub scientiam nostram cadere possint; partim quia omnia, quæ sub eadem ſpecie infima continentur, parem habent inter se naturæ perfectionem, vt qui vel vnius cognitionẽ nactus fuerit, nõ necesse habeat aliorũ notitiam inuestigare. In vtroq; autẽ contrà se habent ſpecies. Nam exceptis paucis quibusdã, quas vel minus naturalis animalium coniũctio in dies parit, vel inserendi, actiuaq; passiuis applicãdi artes paulatim inueniunt; aliarumúe causarũ naturalium fortuito cõcursu ex multis coalescere interdũ solent (quarũ cognitione successu tẽporis ditantur artes, & scientiæ) cæteræ oẽs numero sunt certæ, ac definitæ, etsi nobis magna ex parte sint ignotæ. Quodidẽ de subalternis generibus dicẽdum est.

ITAQVE sub genere summo substãtiæ numeramus substantiam corpoream, & incorpoream; sub corporea, corruptibilẽ, & corruptionis exper-

tem; sub corruptibili, viuentem, & non viuentẽ; sub viuente sensitiuam, & sensus expertem, quae animal, & plãtam appellamus: sub animali hominem, & brutum animal; sub homine aũt, nullus iam certus est numerus singulorum. Eodemq; modo descendere possumus per eas species, quas in hoc progressu relinquimus, donec ad infimas cuiusq; ordinis perueniamus. Nisi q; non est necesse bifariam semper genera diuidere. Nam etsi substantia corruptibilis in simplicem, & mistã diuiditur; simplex tamen in quatuor elementorũ species distribuitur, plãtaq; in tria stirpium genera, arborem, fruticem, & herbam diducitur: q; idem in cõpluribus aliis generibus accidit, quæ in plures, quàm duas species, sed tamen finitas distribuuntur. Ita nunquã fiet, vt siue à supremis generibus descendas, siue in transuersum progrediaris, in infinitas species, quæ quidem sint veræ, ac germanæ species incurras, vt mittamus eas, quæ non ordinaria, sed absoluta Dei potestate in rerũ natura esse possunt, de quarum numero nõ agimus.

DE earum aũt perfectione omnes consentiũt, nullas omnino æquè perfectas reperiri posse. Sunt enim species rerũ, vt tradit Aristoteles, numerorum speciebus similes, vt quemadmodũ in numeris nullæ species sunt inter se multitudine vnitatũ æquales, ita in speciebus rerũ nullæ sint perfectione pares. Quod Aristotelis pronunciatum, etsi in iis

specie-

ſpeciebus, quarum aliæ ſuperiores ſunt, aliæ inferiores, propriè intelligitur, in cæteris tamen ſuo etiam modo locum habet, quod omnes (vt idem alibi docet) per ſe naturas q3 ſuas prioris, & poſterioris inter ſe ordinem teneant; quo pacto colores, qui primo, perfectiſſimoq3 colori propinquiores ſunt, perfectiores habentur; & quæ animalia primo, perfectiſſimoq3 animali magis propinquant, maiorem perfectionem habeant neceſſe eſt.

PORRO *quemadmodum genera natura ſua priora ſunt ſpeciebus ſuis generationis ordine; ita eſt ſpecies ſuis generibus ordine perfectionis: vnde fit, vt à ſpeciebus ad genera rectè ꝓcedatur ſiue eſſendi, ſiue exiſtendi conſequẽtia; à generib⁹ aũt ad ſuas ſpecies, neutra conſequentia retro cõmeet.*

ITEM, *vt ſpecies ſunt nobis notiores inuentionis ordine; ita & genera ordine accuratæ cognitionis. Nam vt in inueſtigandis naturis cõmunibus progredi ſolemus ab inferioribus, quæ ſunt propinquiora ſenſibus ad ſuperiora: ſic in eis diuidendis, definiendis, demonſtrationeq3 tractandis à ſuperioribus ad inferiora deſcendimus.*

DENIQVE *vt aſcendẽdo à ſpeciebus ad genera, et ab indiuiduis ad ſpecies ex multis vnũ colligimus, ita deſcendẽdo à generibus ad ſpecies, & à ſpecieb⁹ ad indiuidua, ex vno multa facimus. Participatione enim ſpeciei multi homines, vnus homo ſunt; at vnus, & cõmunis, particularium*

conditionum additione, plures; quod idem de animali comparatione hominis aliarumque eius ſpecierum dici poteſt. Atque hæc de genere, ac ſpecie dixiſſe ſit ſatis.

De Differentia.

CAP. IX.

DIFFERENTIA *vno modo dicitur quælibet diuerſitas; qua ſignificatione, ea etiã dicimus differre inter ſe, quæ toto genere diuerſa ſunt, vt* ſubſtantiam & qualitatem. *Propriè tamen differentia eſt diuerſitas eorũ, quæ alioqui ſunt vnius omnino rationis: qua differentia, ſola ea, quæ vel genere, vel ſpecie, vel numero idem ſunt, differre inter ſe dicimus, vt hominem ab equo, Socratem à Platone, & eundem ſenem à ſe ipſo iuuene.*

NOTA *verò eſt differẽtiæ hoc pacto ſumptæ in communem, propriam, & maximè propriam diſtinctio. Cõmunis dicitur, quæ re ipſa ſeparari poteſt, vt ſedere, ſtare, iuuentus, & ſimilia. Propria, quæ etſi reipſa inſeparabilis eſt; tamen ad eſſentiã rei nõ pertinet, vt cicatrix cùm callum obduxit, cæſius oculorum color, & cõmunium naturarum proprietates. Maximè verò propria eſt, quæ eſſentiam efficit diuerſam, vt rationale; hoc enim in cauſa eſt, vt homo diuerſa ſit eſſentia ab equo, & cæteris brutis animantibus. Itaq; communis, & propria rem aliter affectam reddunt, aut certè a-*

lio

lio modo habentem, ſed maximè propria efficit, vt ſit aliud ſecundùm eſſentiam.

DIVIDITVR *etiam differentia primũ quidem in ſeparabilem, & inſeparabilẽ: deinde inſeparabilis in differentiam* per ſe, & per accidens. *Differentia per ſe eſt eadem cum maximè propria, dicitúrq; differentia per ſe, quia eſt per ſe diuiſiua alicuius ſuperioris, & alicuius inferioris conſtitutiua; quo pacto ſenſitiuum eſt diuiſiuum viuentis, & conſtitutiuum animalis; rationale autem diuiſiuum animalis, & conſtitutiuum hominis. Differentia per accidens, ſi abſolutè ſumatur, nõ vt membrum diuidens inſeparabilis differentiæ, complectitur communes, & proprias, vocatúrq; per accidens, quia accidentario tantùm diſcrimine diuidit, ac differre facit.*

EA *igitur miſſa, duplex eſt differentia per ſe,* vna ſpecifica, *altera* indiuidualis. *Specifica eſt, quæ cum genere conſtituit ſpeciem, ſiue mediã ſcilicet, ſiue infimam; indiuidualis autem, quæ cum ſpecie infima conſtituit indiuiduum ſiue vnum numero. Hinc fit, vt quicquid propriè differt ab alio differentia per ſe, & non per accidens, id omne, aut differat ſpecie, aut ſolo numero.*

NEQVE *enim audiendi ſunt, qui nullam differentiam per ſe inter indiuidua eiuſdem ſpeciei infimæ agnoſcũt, ſed eã tãtùm diſtingui volũt per accidẽtia. Nullum enim prædicamentũ eſt, quod*

per

rantium & genitorum non intermissa successio: quæ tamen hac significatione nō diceretur vnum genus, si communi illa totius orbis inundatione omnes homines, qui tunc erant, periissent, aliique ratione alia, quàm per generationem ex fœmina, procreati essent.

DICITVR & genus ipsa origo continuatæ generationis ab vno aliquo generante. Qua ratione dicimus omnes homines, qui vnquam geniti ex muliere fuerunt, genus duxisse ab Adamo; itemq; à Noë omnes, qui post generale diluuium nati sunt; Græcos etiam à Græco, & Iones ab Ione. Quam vsurpationem facilè in totam quamlibet familiam transferimus, in qua duplex habitudo cernatur; altera natiuæ cuiusdam dependentiæ à primo parente, ac capite totius multitudinis; altera consanguinitatis omnium inter se se, qua vtraq; habitudine vnum quodq; huiusmodi genus ab aliis eiusdem significationis generibus distinguimus. Affinis huic significationi est ea, qua genus sumitur pro origine ex patria, aut regione etiam; quanquam, & regio communior quædam patria dici potest, cùm Æneas & Italiam quærat patriam, & genus ab Ioue summo: vt Poëta in eodem versu vtriusq; generis meminerit, & eius, quod à patria ducitur, & eius, quod à primo progenitore. Hoc pacto dicimus, Platonem

nem esse genere Atheniensem, & Aristotelẽ Stagiritam: vel potius Platonem Achaicum genere, & Aristotelem Macedonem; patria verò hunc Stagiritam, illum Atheniensem. Nam etsi patria maiorem vim habet in generatione cuiusque, regio tamen generalius in gignendo concurrit.

TERTIA *iam vsurpatio Philosophorum est ppria, vt genus sumatur pro subiecto, in quo variæ differẽtiæ cernãtur; sic superficies dicitur planarũ figurarum genus, & solidarum solidum, diuersæq; sciẽtiæ, & artes circa diuersa subiecta genera versantur, de quorũ singulis singulæ ppriasq; affectiones demonstrant; nec licet vni in alterius genus transitũ facere, vt ait Aristoteles.*

QVARTA *præcipuaq; significatio, Philosophisq; maximè familiaris est, qua genus* id dicitur, cui subiiciuntur species. *Atq; huic similes sunt aliqua ex parte duæ superiores. Est enim genus hoc modo sumptũ, principium quoddã, & quasi origo suarũ specierũ in quas veluti ppagatur, & in earũ compositione quasi materiæ, oppositarumq; differentiarũ subiecti vicem obtinet. Hoc igitur describens Aristoteles,* genus id esse ait; quod de pluribus specie differentibus in quæstione quid est prædicatur. *Quod si omnia, quæ in hac descriptione intelliguntur exprimenda sunt, eoq; modo locãda, vt congruenti ordine excludãtur ea, quæ à ratione generis alie-*

na sunt; dicendum est, genus esse vniuersale qddam, quod necessario, & secundùm essentiam prædicatur in quæstione quid est de differentibus specie, *seu (q̃ his verbis innuitur)* in completa naturæ communis significatione. *Sic enim explicata notione generis, primũ excludũtur* indiuidua, *quæ à ratione generis remotissima sunt; deinde* accidẽtia. *q̃ sunt infimæ classis vniuersalia; tertio verò loco* propria; *quæ necessariò cõueniunt; tum quarto* differentiæ, *quæ iam ad essentiam pertinẽt; extremo* species, *quæ sola ex vniuersalibus complectẽ continet naturã communem singularium.*

NON *sunt tamẽ hæc omnia variæ differẽtiæ, quibus generationis ordine cõstituatur genus, vt sunt illæ, quibus definimus hominẽ, cùm dicimus illum esse substãtiam corpoream, corruptibilem, viuẽtem, sensitiuam, rationalem; sed indicant vnam differẽtiam (qualiscunq; ea sit) quæ tantam vim habet, quantam ista particulatim declarãt. Quod cùm ita sit, nõ erũt quærẽdæ inter vniuersale, & quinq; eius vulgatas species aliæ species interiectæ, quæ in eas dividãtur; quemadmodũ nec sub colore quærimus interiectas colorũ species, q̃ in vltimas distribuantur; tametsi inter has, aliæ magis cũ his, q̃ cum illis conueniant. Nec differt, descriptio hæc à profundiori generis definitione, nisi quatenus pro* essendi *verbo, q̃ prædicationis fundã-*

fundamenta significat, vtitur verbo prædicãdi; *vt sic habere possit suo modo essentialis definitio:* Genus est vniuersale, quod necessariò, secundum essentiam, & quidditatiuè est in pluribus specie differentibus. *Atq; hæc duo documenta in cæteris similibus aliorum vniuersalium definitionibus memoria repetenda sunt.*

DIVIDITVR *autem genus ratione rerum, quæ genera denominantur, in genera summa, & subalterna. Summum genus est,* quod supra se genus aliud nõ habet: *&* quod genus cùm sit, non etiam est species, *vt substantia, quãtitas, qualitas: subalternum autẽ siue medium,* Quod supra se aliud genus habet; *&* quod cùm genus sit, est etiam species, *veluti substantia corporea, & quantitas continua.*

SVNT *aũt genera summa, si de veris rebus, & completis sit sermo, decẽ numero, substantia, quantitas, qualitas, ad aliqd, actio, passio, in loco esse, in tẽpore, situs, & habitus, quæ categoriarũ prima principia, & quasi fontes habentur: ens enim, q rerũ omniũ cõmune genus videri potest, generis rationẽ nõ habet, quia etsi omnino æquiuocũ non est, non tamen est vniuocum, vt tradit Aristoteles; sed inter hæc medium quippiam, q analogũ appellant. De subalternorum aũt generũ, siue mediorũ multitudine, cùm & genera, & species sint, in explicatione speciei cõmodiùs agetur.*

De Specie.

CAP. VIII.

SPECIES *vulgò dicitur externa rerum forma, quæ aspectui obiicitur; à qua res aliæ speciosæ, aliæ deformes, aliæ neutrum dicũtur. Hinc est illud Euripidis prima quidem species digna est, quæ imperet; quò alludit Aristoteles cùm ait; si corpore tantum excellerent homines, quantum Deorum imagines, omnium iudicio digni viderentur, quibus seruiretur à cæteris.*

APVD *Philisophos autem sæpe nomine speciei appellãtur similitudines quædam naturales, quibus cùm sensus, tùm intellectus res sibi obiectas percipiunt; quas superius sensibiles & intelligibiles appellari diximus. Forma etiam, quæ substantiam cuiusq; rei naturalis complet, nonnũquam species dicitur; quam illi secundum causarum genus faciunt.*

VSVRPATISSIMA *verò apud eos significatio est, qua speciem sumunt pro parte generi subiecta, quæ tamen communis sit; quo pacto homo est species animalis, & arboris laurus. Eam porrò sic definiunt;* species est, quæ generi in quæstione quid est subiicitur, & de qua genus in quæstione quid est, prædicatur. *Explicatiùs autẽ sic describi potest, vt dicatur.* Particulare quiddã, quod generi in quæstione quid est, proximè subiicitur *seu (q*

eodem

eodem redit) de quo genus sic prædicatur. *Homo enim species est animali subiecta, & de qua animal non in quæstione, quale est, sed in quæstione, quid est, dicitur; verùm non interuentu alterius, sed proximè, siue immediatè.*

NEC *mirari quisquam debet, quòd species in definiẽdo genere, & vicißim genus in definienda specie adhibeatur. Nam cùm in genere & specie, quatenus alterum vniuersale est, alterũ particulare, definiendis vtile & expeditum sit eorũ inter se relationes innuere; hoc cùm fit, necesse est alterũ vicißim in alterius definitione ponere. Alioqui satis foret, Aristotelem dixisse, genus id esse, ꝙ de pluribus communi natura & essentia inter se differẽtibus in quæstione quid est, prædicatur.*

VT *autem genus ratione rerum, quæ dicũtur genera, diuiditur in suprema & media, siue subalterna; ita species hoc modo accepta in subalternas, & infimas. Subalternæ sunt,* quæ ita sunt species, vt sint etiam genera: & infra quas sunt aliæ species; *veluti animal, quod ita est species viuentis, vt etiam sit genus hominis, & bestiæ.* Infimæ verò sunt, quæ cùm sint species superiorum; nõ sunt inferiorum genera: & infra quas non sunt aliæ species; *velut homo, qui ita est species animalis, vt non sit genus singulorum hominum: neq; enim homines differũt à se inuicem specie, sed solo numero. Hæc*

verò omnia dicta sint de speciebus vt particularia quædam sunt, partésue generi subiecta.

SED *cùm ea, q̃ dicuntur species infimæ superiorũ, non sint genera inferiorũ, de quibus tamen prædicantur in q̃stione* qd est, *hinc nascitur alterum genus vniuersalium, qp veteribus nomine quoq; speciei appellare libuit; quæ est quarta apud Philosophos speciei significatio magisq; huius tractationis ppria. Definiri aũt solet hunc in modũ.* Species est, quæ prædicatur de pluribus differẽtibus numero in quæstione qd est. *Explicatiùs autẽ, & aptiori ordine;* species est vniuersale, qp necessariò, secundùm essentiam, & in quæstione qd est, de iis tantum prædicatur, quæ solo differũt numero: seu *(qp idem valet) de iis,* quæ differũt numero, cõpletè dicitur; *vel (si mauis)* immediatè: *quo pacto pdicatur hõ de solis hominib. singulis.*

ESTQVE *hæc vniuersaliũ species, omnium pfectissima, & ratione rerũ, quæ vniuersales dicuntur, & ratione ipsius vniuersalitatis, cõmunitatísue. Ratione quidẽ rerum, quia res oẽs, quæ species infimæ vocantur, perfectiores sunt omnib. generibus, & differentiis, quib. constant, & quibuslibet ipsarũ proprietatibus, & accidentib. Ratione aũt ipsius cõmunitatis, quæ vnitate, identitateq; vniuersalium cũ suis particularib. declaratur, quia nullum vniuersale aliud tã est vnum in*

si;

se; tantamq; identitatẽ habet cum suis particularibus, q̃ species infima cum suis indiuiduis. Id q̃ in causa fuit, vt cùm Plato, tũ cæteri Philosophi oẽs in infimis speciebus, diuidendo, definiendo, ac demonstrãdo consistendum esse iudicauerint, vt in quibus rerum omnium vniuersalium perfectio cernatur. Quanq̃ verò indiuidua pfectiora sunt, magisq; entia, q̃ infimæ ſpecies, vt tradit Aristoteles, relinquũtur tamẽ iure optimo, partim quia eorum plurima, certo numero comprehendi nequeunt, vt sub scientiam nostram cadere possint; partim quia omnia, quæ sub eadem ſpecie infima continentur, parem habent inter se naturæ perfectionem, vt qui vel vnius cognitionẽ nactus fuerit, nõ necesse habeat aliorũ notitiam inuestigare. In vtrog; autẽ contrà se habent ſpecies. Nam exceptis paucis quibusdã, quas vel minus naturalis animalium coniũctio in dies parit, vel inserendi, actiuaq; passiuis applicãdi artes paulatim inueniunt; aliarumúe causarũ naturalium fortuito cõcursu ex multis coalescere interdũ solent (quarũ cognitione successu tẽporis ditantur artes, & scientiæ) cætera oẽs numero sunt certa, ac definita, etsi nobis magna ex parte sint ignota. Quod idẽ de subalternis generibus dicẽdum est.

ITAQVE sub genere summo substãtiæ numeramus substantiam corpoream, & incorpoream; sub corporea, corruptibilẽ, & corruptionis exper-

tem; sub corruptibili, viuentem, & non viuentẽ; sub viuente sensitiuam, & sensus expertem, quæ animal, & plãtam appellamus: sub animali hominem, & brutum animal; sub homine aũt, nullus iam certus est numerus singulorum. Eodemq; modo descendere possumus per eas species, quas in hoc progressu relinquimus, donec ad infimas cuiusq; ordinis perueniamus. Nisi q; non est necesse bifariam semper genera diuidere. Nam etsi substantia corruptibilis in simplicem, & mistã diuiditur; simplex tamen in quatuor elementorũ species distribuitur, plãtaq; in tria stirpium genera, arborem, fruticem, & herbam diducitur: q; idem in cõpluribus aliis generibus accidit, quæ in plures, quàm duas species, sed tamen finitas distribuuntur. Ita nunquã fiet, vt siue à supremis generibus descendas, siue in transuersum progrediaris, in infinitas species, quæ quidem sint veræ, ac germanæ species incurras, vt mittamus eas, quæ non ordinaria, sed absoluta Dei potestate in rerũ natura esse possunt, de quarum numero nõ agimus.

DE earum aũt perfectione omnes consentiũt, nullas omnino æquè perfectas reperiri posse. Sunt enim species rerũ, vt tradit Aristoteles, numerorum speciebus similes, vt quemadmodũ in numeris nullæ species sunt inter se multitudine vnitatũ æquales, ita in speciebus rerũ nullæ sint perfectione pares. Quod Aristotelis pronunciatum, etsi in iis

specie-

ſpeciebus, quarum aliæ ſuperiores ſunt, aliæ inferiores, propriè intelligitur, in cæteris tamen ſuo etiam modo locum habet, quod omnes (vt idem alibi docet) per ſe naturas q3 ſuas prioris, & poſterioris inter ſe ordinem teneant; quo pacto colores, qui primo, perfectiſſimoq3 colori propinquiores ſunt, perfectiores habentur; & quæ animalia primo, perfectiſſimoq3 animali magis propinquant, maiorem perfectionem habeant neceſſe eſt.

PORRO *quemadmodum genera natura ſua priora ſunt ſpeciebus ſuis generationis ordine; ita eſt ſpecies ſuis generibus ordine perfectionis: vnde fit, vt à ſpeciebus ad genera rectè ꝓcedatur ſiue eſſendi, ſiue exiſtendi conſequẽtia; à generib⁹ aũt ad ſuas ſpecies, neutra conſequentia retro cõmeet.*

ITEM, *vt ſpecies ſunt nobis notiores inuentionis ordine; ita & genera ordine accuratæ cognitionis. Nam vt in inueſtigandis naturis cõmunibus progredi ſolemus ab inferioribus, quæ ſunt propinquiora ſenſibus ad ſuperiora: ſic in eis diuidendis, definiendis, demonſtrationeq3 tractandis à ſuperioribus ad inferiora deſcendimus.*

DENIQVE *vt aſcendẽdo à ſpeciebus ad genera, et ab indiuiduis ad ſpecies ex multis vnũ colligimus, ita deſcendẽdo à generibus ad ſpecies, & à ſpecieb⁹ ad indiuidua, ex vno multa facimus. Participatione enim ſpeciei multi homines, vnus homo ſunt; at vnus, & cõmunis, particularium*

conditionum additione, plures; quod idem de animali comparatione hominis aliarumque eius ſpecierum dici poteſt. Atque hæc de genere, ac ſpecie dixiſſe ſit ſatis.

De Differentia.

CAP. IX.

DIFFERENTIA *vno modo dicitur quælibet diuerſitas; qua ſignificatione, ea etiã dicimus differre inter ſe, quæ toto genere diuerſa ſunt, vt* ſubſtantiam & qualitatem. *Propriè tamen differentia eſt diuerſitas eorũ, quæ alioqui ſunt vnius omnino rationis: qua differentia, ſola ea, quæ vel genere, vel ſpecie, vel numero idem ſunt, differre inter ſe dicimus, vt hominem ab equo, Socratem à Platone, & eundem ſenem à ſe ipſo iuuene.*

NOTA *verò eſt differẽtiæ hoc pacto ſumptæ in communem, propriam, & maximè propriam diſtinctio. Cõmunis dicitur, quæ re ipſa ſeparari poteſt, vt ſedere, ſtare, iuuentus, & ſimilia. Propria, quæ etſi reipſa inſeparabilis eſt; tamen ad eſſentiã rei nõ pertinet, vt cicatrix cùm callum obduxit, cæſius oculorum color, & cõmunium naturarum proprietates. Maximè verò propria eſt, quæ eſſentiam efficit diuerſam, vt rationale; hoc enim in cauſa eſt, vt homo diuerſæ ſit eſſentiæ ab equo, & cæteris brutis animantibus. Itaq; communis, & propriarem aliter affectam reddunt, aut certè a-*

lio

lio modo habentem, sed maximè propria efficit, vt sit aliud secundùm essentiam.

DIVIDITVR etiam differentia primũ quidem in separabilem, & inseparabilẽ: deinde inseparabilis in differentiam per se, & per accidens. *Differentia per se est eadem cum maximè propria, dicitur q3 differentia per se, quia est per se diuisiua alicuius superioris, & alicuius inferioris constitutiua; quo pacto sensitiuum est diuisiuum viuentis, & constitutiuum animalis; rationale autem diuisiuum animalis, & constitutiuum hominis. Differentia per accidens, si absolutè sumatur, nõ vt membrum diuidens inseparabilis differentiæ, complectitur communes, & proprias, vocatur q3 per accidens, quia accidentario tantùm discrimine diuidit, ac differre facit.*

EA igitur missa, duplex est differentia per se, vna specifica, altera indiuidualis. *Specifica est, quæ cum genere constituit speciem, siue mediã scilicet, siue infimam; indiuidualis autem, quæ cum specie infima constituit indiuiduum siue vnum numero. Hinc fit, vt quicquid propriè differt ab alio differentia per se, & non per accidens, id omne, aut differat specie, aut solo numero.*

NEQVE enim audiendi sunt, qui nullam differentiam per se inter indiuidua eiusdem speciei infimæ agnoscũt, sed ea tãtùm distingui volũt per accidẽtia. *Nullum enim prædicamentũ est, quod*

per

per se ipsum, & sine adminiculo alterius praedicamenti non sit satis ad constitutionẽ suarum ſpecierum, & indiuiduorum, siquidem impermissa sunt praedicamenta omnia à summis generibus, ad indiuidua vsque, nec quærenda sunt in vno praedicamento differentiæ, quibus constituantur ſpecies, aut indiuidua alterius. Sed quemadmodum ex potestate cuiusque generis quodammodo nascuntur differentiæ ſpecierum effectrices, ita ex potestate cuiusque ſpeciei infimæ suo modo oriuntur differentiæ indiuiduales.

DICITVR *quoq; differentia ſpecifica id, quo ſpecies genus excedit. Quo eodẽ pacto dici potest differentia indiuidualis esse id, quo indiuiduũ excedit infimã ſpeciem. Vt enim homo in ſua essentia communi hoc amplius habet, quàm animal, quod ſit rationis particeps; ita Socrates in essentia ſua ſingulari, hoc ſuperat essentiam hominis communis, quod ſit hic ſingularis, ac determinatus.*

DIVIDI *etiam ſolet differentia per ſe in diuiſiuam, & constitutiuam. Verùm hæc potius ſunt varia officia differentiæ, quatenus differentia est (quod iam ex dictis patet) quàm differentiarum genera, quemadmodum & tertiũ illud, quod est* facere differre. *Nulla enim differẽtia per ſe eſt, quæ tria hæc eo ordine, quo numerata ſunt, nõ exſequatur, cùm & diuidat aliquid ſuperius, & aliquid inferius cõſtituat, illudq; ab alio, aliiſue eiuſ-*

dem

dem diuisionis mẽbris differre faciat. Quanquã si diuisiuæ, & constitutiuæ differentiæ respectu vnius, & eiusdem cõmunis naturæ sumãtur, nulla eadem differentia est, quæ tria hæc præstare possit, sed necesse est, vt alia, vel aliæ eã constituãt, et ab alia, vel aliis differre faciant, aliæ verò diuidant; quo pacto alia est quæ substantiã corporeã constituit & ab incorporea differre facit; aliæ quæ diuidunt in corruptibilẽ & corruptionis expertẽ; aliæ item sunt, quæ animal cõstituũt, et ab incorporeis substãtiis, incorruptibilib⁹, simplicib⁹, plãtisq; differre faciũt; aliæ quæ in varias species distribuũt.

DENIQVE diuiditur differentia specifica in generalẽ & specialem. Generalis est, quæ constituit speciem, quæ ipsa genus etiam est; vt sensitiuum. Specialis, quæ constituit speciẽ, quæ non item est genus; vt rationale. Sed hæc dicta sunt de differẽtia, quatenus differẽtia est, nõ quatenus est tertia vniuersaliũ species, tametsi omnia ad hanc posteriorem considerationem non parum conducunt.

DESCRIBI autem solet differentia, vt vniuersale quoddam est, hunc in modum. Differentia est id, quod de pluribus specie differentibus in quæstione quale est, prædicatur; idque (vt intelligi solet) secundùm essentiã. Et hæc quidẽ differẽtiæ explicatio, quæ ex Aristotele desumpta est, in solas generales differentias cõuenit; idq; ea de causa vitio nõ datur, quòd differẽ-

tiæ

tiæ ſpeciales minùs notæ ſint, minusq; vſurpatæ. Dicuntur autẽ generales in hac poſteriori differẽtiæ conſideratione, quia p̃dicantur de differentibus ſpecie; ſpeciales aũt, quia de differẽtibus ſolo numero: quæ differentiarum genera nec differũt ſpecie inter ſe, neq; ipſæ ſunt genera, ſed ſola magis minusq; vniuerſaliũ ratione diſtinguuntur.

COMMVNIS *tamen deſcriptio omnibus ſpecificis differentiis eſt*, qua differentia dicitur id, quod de pluribus in quæſtione quale eſt, ſecundùm eſſentiam prædicatur. *Complectitur enim & generales, & ſpeciales differentias; excluditq; apto ordine ſingularia, cæteraq; vniuerſalia; ſi hoc modo intelligatur. Differentia eſt vniuerſale, quòd neceſſariò & ſecundùm eſſentiam prædicatur de pluribus in quæſtione, quale eſt. Quæ omnia ex iis, quæ ſupra dicta ſunt perſpicua relinquuntur.*

COMPARATVR *autẽ differentia ſpecifica cum genere, q̃ diuidit tanquã forma ſubſtantialis cum propria materia; cum ipſa verò ſpecie, quam conſtituit, vt eiuſmodi forma cum naturali compoſito ſubſtantiali; cùm tamẽ nec forma, nec materia, quæ ſunt partes reipſa componentes totũ, prædicetur de naturali compoſito. Genus autem, & differẽtia, quæ cum ſpecie vnũ atq; idem re ſunt, in quocunq; indiuiduo, de ſpecie dicantur. Hæc de vniuerſalibus, quæ eſſentiali prædicatione de ſuis particularibus dicuntur.*

De

De Proprio.

CAP. X.

PROPRII *etiam non eadem est vsurpatio, qua ratione proprium est, & qua certa vniuersalium species. Quatenus enim proprium est, vni soli conuenit, ei scilicet cuius est proprium, at quatenus vniuersale, de pluribus dicitur.*

FVNDITVR *autẽ proprij vocabulum, quatenus proprium est, si generaliter omnino sumatur, non modò ad ea, quæ accidunt rebº, sed etiã ad ea, quæ in essentiis earum continẽtur, siue vniuersales illæ sint, siue singulares (nihil enim est in rerũ natura, quod aliquid sibi propriũ non habeat) nec tãtum complectitur simplicia siue incõplexa, sed cõplexa etiam. Quæ generali consideratione ipsæ etiã differentiæ specificæ, & indiuiduales, dicuntur propriæ speciebus, & indiuiduis, quæ ex illis proximè constituũtur; & nonnunquã apud Arist. ipsæ definitiones qualescũq; sint comparatione rerũ, quæ definiuntur,* proprij *nomine comprehẽduntur.*

MISSIS *tamẽ iis propriis, quæ ad essentias rerũ pertinent, complexisq; omnibus; quod quidẽ ad simplicia & accidentaria attinet, in ore omniũ esse quadripartita illa ꝓprij diuisio, qua propriũ dicitur aut soli speciei accidere, sed non omni, seu toti; vt homini blesum esse ab ortu, vel esse Grãmaticũ: aut omni, sed nõ soli; vt esse bipedẽ, vel intelligẽtiæ participẽ; aut omni & soli, sed nõ semper; vt cane-*

scere:

scere: aut omni & soli, & semper; vt esse disciplinæ, risusue capacẽ. Quæ distinctio apta est, si partim exponatur rectè, partim emendetur. Nam ꝙ omni accidit sed nõ soli, id reuera, si simpliciter & absolutè loquendũ est, proprium dici nõ potest, vt tradit Aristoteles; neq; ei conuenit tradita ꝓpriꝭ, quatenus propriũ est, generalis explicatio. Potest tamen dici ꝓprium ad aliquid *(vt idẽ loquitur) nempe comparatione earum rerum, quibus non conuenit, quod est esse proprium* secundũ quid; *quo pacto propriũ est hominis comparatione quadrupedũ aut serpentium, bipedem esse; & comparatione plantarũ, aut brutarum animantiũ, habere intelligentiã; cùm alioqui duos habere pedes auibus cõueniat; intelligentia verò, substantiis à materia separatis. Emendabitur autem diuisio, si nomine ſpeciei, quo infima intelligi solet, quælibet res vniuersalis concipiatur. Omnes enim ſpecies, siue infimæ siue subalternæ, adde & omnia summa genera, sua habent propria accidentaria.*

PROINDE *accuratior diuisio erit si proprium simplex & accidentarium distinguatur: primum in proprium simpliciter, quod absolutè soli conuenit rei, cuius dicitur propriũ: & in proprium secũdùm quid, siue comparatè, quod iam explicatum est. Deinde propriũ simpliciter in proprium perfectè, & imperfectè. Perfectè illud est propriũ, quod tres illas cõditiones sibi vendicat, vt* omni & so-

& soli, & semper *accidat. Quicquid enim huiusmodi est, reciprocatur cum re, cuius est proprium, habetq; in ea causam adæquatam, cur ita conueniat. Imperfectè autem, cui vel sola prima conditio deest, vt bleso ab ortu, respectu hominis; vel prima & tertia, vt Grammatico, eiusdem habitudine; vel sola tertia, vt canescenti. Nam si desit secunda, id iam non erit proprium simpliciter, sed secundum quid. Ita potest alia quadrimembris solius proprij simpliciter diuisio vsurpari, vt vel accidat soli, & semper, sed non omni; vel soli quidem, sed neque omni, nec semper: vel soli & omni, sed non semper; vel omni & soli, & semper, quorum exempla ex dictis patent. Hac verò ratione secundus modus prioris diuisionis reiicitur, quod sit proprium secundum quid; primus autem diuiditur in primum, & secundum posterioris; tertius verò & quartus iidem sunt in vtraque. Atque hæc de proprio, quatenus proprium est, iuxta primam nominis impositionem, rationémque, satis fuerint.*

QVATENVS *verò proprij nomen quartæ vniuersalium speciei accommodatur, alij sic definiendum putauerunt*, vt in quæstione quale est, de iis tãtùm dicatur, quæ solo differũt numero. *Quo pacto etsi priori definitionis parte rectè excluduntur genus & species; posteriori tamen non rectè reiiciuntur differentia & acci-*

dens, quod duo hæc non ſemper de differentibus ſpecie prædicentur, ſed ſæpe etiam de iis, quæ differunt ſolo numero. Corrigi tamen ſolet definitio, reiecta poſteriori parte, ſubſtitutiſq; hoc modo aliis verbis. Propriũ eſt vniuerſale, ſeu quod prædicatur de pluribus in quæſtione quale eſt, accidentaliter, & neceſſariò: *vt prima parte reiiciantur indiuidua; ſecunda, genus, & ſpecies; tertia, differentia; quarta verò accidens. Exemplo ſunt proprietates ridendi, capeſſendi diſciplinas, ſentiendi, generandi, incedendi, intelligendi, & alia huiuſmodi; etſi earum quædam non recurrant cum genere aliquo, aut ſpecie. Porrò neceſſarij nomine hac in re, non quæuis neceſſitas, ſed quæ ex ipſa natura ſubiectorum ducatur, intelligenda eſt.*

DIVIDITVR *autem proprium in generale & ſpeciale, ac ſi proprium quidem ſumatur, vt proprium eſt, atq; adeò vt perfectè propriũ (nulla enim de imperfectè propriis in hac conſideratione propoſitæ diuiſionis habetur ratio) illud generale dici ſolet, quod reciprocatur cum genere aliquo; ſpeciale, quod cum aliqua infima ſpecie. Si verò vt eſt quarta vniuerſalium ſpecies, generale dicitur, quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus. Speciale, quod de iis tantùm, quæ ſolo numero differunt, ſeu reciprocentur cum genere aliquo aut ſpecie, ſeu minimè, vt dictum eſt.*

Qua

Quæ enim non reciprocantur, etsi non sunt propria simpliciter, vt propria sunt, sunt tamen quatenus vniuersalia. Ita fit vt non sit necesse omne vniuersale huius speciei reciprocari cum primo aliquo subiecto.

De accidente.

CAP. XI.

DE MVM accidentis *nomen tribus modis potißimùm accipi solet. Vno prore, quæ suâpte natura subiecto inhæret, cuiusmodi sunt color, & sapor lactis, & similia. Altero pro quouis attributo non pertinente ad essentiam rei, de qua dicitur; quo pacto accidunt rebus non solùm omnia contingentia attributa, vt ferro calidum esse, & homini esse candidum, aut Grammaticum, sed etiam plurima necessaria; nec quauis tantùm necessitate, sed ex ipsa subiectorum natura ducta, vt homini esse risus, aut disciplinæ capacem. Qua significatione vsi sumus paulò antè in verbo,* Accidit, *vbi quadripartitam proprij diuisionem explicauimꝰ. Tertio pro attributo, quod nec pertinet ad rei essentiam, neq; ex ea necessaria veluti emanatione profluit: quo pacto alia ratione accidit homini nigrum esse, alia esse disciplinæ capacem, quòd hac in ipsa hominis, quatenus homo est, natura habeat vnde oriatur, illud alimnde proueniat. Atque hæc est propria, & peculiaris*

ratio accidentis, quod quintam, extremamque facit vniuerſalis ſpeciem; modò accidens ſumatur, non vt hoc aut illud numero, ſed vt eſt pluribus commmue. Nam etſi accidentis nomen nihil vniuerſale præſefert, poteſtque pro ſingularibus æquè, atq; pro vniuerſalibus accipi: ex ipſo tamen Philoſophorum vſu accommodatur ſignificandæ huic extremæ ſpeciei vniuerſalium, de qua nobis reliquus eſt futurus ſermo.

DEFINIRI *autem ſolet accidens hoc modo ſumptum*, quod adeſt, & abeſt ſine ſubiecti corruptione. *Item*, quod contingit ineſſe, & non ineſſe. *Ac demum*, quod nec genus eſt, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium, ineſt autem rei: *quarum explicationũ idem eſt ſenſus. Quibus in definitionibus loco generis intelligitur vniuerſale, vt ſic habeat prima definitio. Accidens eſt vniuerſale, quod adeſſe, & abeſſe poteſt, affirmariq; ac negari de ſubiectis ſine eorum euerſione. Atq; eodem modo intelligi poteſt ſecunda definitio. Tertiam verò ſic licet exponere; Quod pluribus quidem eadem ratione conuenire poteſt, verùm non vt genus, aut ſpecies, aut differentia, aut proprium. Itaq; in omnibus his definitionibus extrema ponitur contingentia vt differẽtia accidentis conſtitutiua. Explicatius tamen definietur accidens, ſi dicatur* vniuerſale, ſeu quod prædicatur de pluribus

bus in quæſtione quale eſt, accidentaria, & contingenti prædicatione; *vt apto ordine primo loco excludantur indiuidua; deinde genera & ſpecies; tum verò differentiæ; poſtremò propria.*

COMPLECTITVR *autem hoc genus uniuerſalium non tantùm accidentia realia, ſed etiam attributa rationis, negationeſque quæ contingenter de pluribus dicuntur, atque adeò ipſas ſubſtantias more accidentium circumpoſitas, vt eſſe prædicatum, ſubiectum, cæcum, tenebroſum, indutum, ornatum, inauratum, munitum. Omnia enim hæc pluribus contingenter conuenire, deq; illis affirmari poſſunt haud deſtructis rebus, de quibus dicuntur.*

DIVIDITVR *porrò accidens in id quod reipſa ſeparabile eſt, & in id, quod inſeparabile. Nam etſi omne accidens huius ſpeciei prædicabilium, cogitatione, eaq; negatiua ſeparari poteſt incolumi ſubiecto, quippe cuius naturæ in ſe conſideratæ nihil repugnat illo carere; non tamen omnia reipſa ſeiungi poſſunt, ſed quædã poſſunt, quædam non item. Nam ſedere ſeparabile eſt, & cogitatione & reipſa;* ſimum *verò eſſe,* cæcum, *& ſimilia, cogitatione quidem ſeparabilia ſunt, non etiam reipſa. Qua in re latè patens diſcrimẽ cernitur inter accidens, & proprium, quod nec reipſa, nec negatiua cogitatione ſeiungi poteſt ſer-*

uato ſubiecto. Si enim, exempli cauſa, neges, hominem eſſe diſciplinæ capacem, ipſa negatione cogêris illum fateri, ne hominem quidem eſſe, cùm ex ipſa natura humana neceſſariò cõſequatur ad diſciplinas capeſſendas aptitudo et ꝑpẽſio.

POTEST etiam diuidi accidens in generale, & ſpeciale, quemadmodum & differentia, & proprium; vt generale quidem dicatur de ſpecie differentibus veluti album, vigilare, dormire; ſpeciale verò de ſolis numero differentibus, vt ridere, Grammaticum eſſe.

IAM ſi accidentia cum propriis conferantur, ſitq; ſermo de veris ac realibus accidentibus, & propriis, illud obſeruari ſolet, quẽadmodum propria primò conueniunt vniuerſalibus, deinde per vniuerſalia ſingularibus cõmunicantur; ita accidentia primò conuenire ſingularibus, deinde per ſingularia vniuerſalibus attribui.

QVOD ſi accidens cum omnibus quatuor ſuperioribus vniuerſalium generibus comparetur, hoc diſcrimen, præter alia, quæ iam dicta ſunt, inter ea cernitur, quòd quatuor illa ſemper habent actum eſſendi in pluribus cum aptitudine coniunctum, ſiue ipſa, eorumúe particularia exiſtant, ſiue non exiſtant (ſemper enim verum fuit Socratem eſſe hominem, & animal, & rationis participem, ac diſciplinæ capacem, etiam antequam ille, eiuſmodiq; prædicata in rerum natura ex-

ra existerent; verumq; est nunc postquam diem clausit extremum; perpetuoq; verum erit) accidens verò etsi ex omni æternitate habuit aptitudinem essendi in pluribus; non habet tamen actum, nisi cùm & ipsum existit, & particularia, in quibus existit; vt calidum, existens in aqua, & ligno existentibus.

De aliis quibusdam vniuersalium speciebus, quas ethnici Philosophi non agnouerunt.

CAP. XII.

SED quoniam diuina incarnatione factum est, vt natura diuina, & humana in vnam Christi Domini personam coniunctis, verè dicamus illũ & Deum esse, & hominẽ (id quod omnes vel in ipsa Christianæ fidei catechesi didicim⁹) æquum est vt pro ratione loci exponamus, cuiusmodi sint hæ prædicationes, & cæteræ omnes, quibus vel diuinæ, vel humanæ naturæ attributa de Christo dicuntur; vtrum ad ea vniuersalium genera pertineant, quæ hactenus explicata sunt, & à veteribus Philosophis tradita; an ne ad alia, quæ illis ignota fuerint, quæ proinde qualia sint, explicare sit necesse. Neq; enim hæc prorsus dissimulanda sunt, & abscondenda iis, qui iam Philosophiæ præludia excesserunt, manusq; conserere

disputando incipiunt, quippe quibus hæc dubitatio tanquam de re omnibus nota facilè proponi potest, vt intelligant quot, & quæ tandem omnino sint vniuersalium species.

ATQVE *ex iis, quæ supra dicta sunt, perfacilè cognosci potest, quandocunque Deus, diuinæq; naturæ attributa de Christo dicuntur, nullam earum prædicationum ad vllum genus vniuersalium posse pertinere, cùm diuina natura, cum qua idem sunt eius attributa omnia, non modò singularis sit, sed maximè etiam singularis.*

AT *cùm homo & humana prædicata de illo affirmantur, distinguendus est vsus, & acceptio nominis Christi, seu* IESV. *D. N. Nam si illud sumatur pro Christo Domino quatenus singularis quidam homo est, non tantùm homo, sed humana quoque prædicata, quæ de eo enunciantur, perinde se ad illum habent, atque ad cæteros homines. Subest enim homini Christus Dominus hoc pacto sumptus, vt suæ speciei, quemadmodum & cæteri homines; eodemque modo animali, vt suo generi, atque ita cæterùm. Si verò sumatur, vt Deus est, secundaque in diuinis persona; primum quidem fateri necesse est, hominem veram habere vniuersalis rationem illius respectu, eodemque modo naturæ humanæ attributa, quæ de illo dicuntur, cùm æquè potuerint omnia de aliis personis diuinis eadem*

ratio-

ratione distributeq3 prædicari, si earum singula singulas naturas humanas assumpsissent.

CVM autem quæritur ad quæ vniuersalium genera pertineant, sunt qui velint, ea omnia ad quintũ ex vulgatis speciebus referenda esse, quòd homo & humana attributa non necessariò, sed contingenter de verbo diuino dicantur. Qua in sententia etsi error est nullus, si intelligatur, vt ab illis exponitur; abstinendum est tamen à nomine accidentis, cùm genera nostra, speciemqúe humanam, eiusqúe differentias specificas Christo Domino attribuimus, ne asserere videamur, illum naturam nostram non substãtialiter, sed accidentaliter sibi vniuisse (quod credere impium est) neq3 alio modo eam sibi copulasse, quàm quæ Angeli induunt ea corpora, quibus in specie humana apparere hominibus solent.

SVNT igitur hæc omnia prædicata quedam contingentia comparatione diuini verbi, seu potius spontanea, ac libera; proinde nullum eorum prædicatur de illo quidditatiuè, aut essentialiter, aut necessariò, vt vel genus sit, vel species, vel differentia, vel proprium respectu illius, quatenus quidem hæc quatuor vniuersalium genera ab Ethnicis Philosophis, nobisq3 hactenus explicata sunt. Sed tamen alio modo quodam mirabili, multisq3 seculis incognito (nisi quibus diuinæ bo-

nitati placuit illum præmonſtrare) priora tria dici poſſe genera, ſpecies, & differentias, nempe aſſumptiua genera, aſſumptiuaſque ſpecies, & differentias, *quod verbo diuino per naturam aſſumptam, non per innatam diuinamq; conueniant; idq; non accidentali vnione, ſed ſubſtantiali, & modis inter ſe ita diuerſis, vt ad tres quaſdam alias vniuerſalium ſpecies meritò pertineant. Nam genera hæc, & ſpecies, etſi contingenter, tamen ſubſtantialiter prædicantur, idque in quæſtione,* quod nam ſuppoſitum eſt; *genera quidem de ſpecie differentibus, ſiue incompletè; ſpecies verò de differentibus numero, ſeu completè: at differentiæ contingenter, & ſubſtantialiter in quæſtione quale eſt.*

QVÆRENTI *enim quod nam ſuppoſitum ſit verbũ diuinum, ſeu cuius naturæ ſuppoſitum; cùm hæc quæſtio ſubſtantiam quærat, aptè reſpondebit, tametſi incompletè, qui dixerit, eſſe ſuppoſitum naturæ ſenſitiuæ, ac proinde animal, quod eadem ratione prædicari potuiſſet de differentibus ſpecie, ſi quemadmodum verbum diuinum humanam naturam ſibi ſubſtãtialiter vniuit, ita vniuiſſet ſpiritus ſanctus naturã columbæ, cuius forma in Chriſti Domini baptiſmate apparuit. Completè verò (quod attinet ad naturam aſſumptam) reſpondebit, qui dixerit, eſſe*

ſuppo-

ſuppoſitum naturæ humanæ, ac proinde hominem, cùm in homine contineatur tota communis natura ſingulorum hominum. Demum quærēti quale nam ſuppoſitum ſit verbum diuinum ſubſtantiali qualitate, rectè reſpondebit, qui dixerit eſſe rationale, aut ſenſitiuum.

EX *qua re patet, myſterium diuinæ incarnationis nobis aperuiſſe, non eſſe immediatam oppoſitionem inter prædicationem eſſentialem, & accidentalem, ſi propriè in ſcholis Chriſtianæ Philoſophiæ loquendum eſt, cùm inter utramque ſit media prædicatio quædam ſubſtantialis, quæ neque eſſentialis eſt, neq; accidentalis propriè cum ſyncerita te orthodoxæ fidei appellari poteſt.*

NON *videtur autem eadem ratio in proprietatibus, & accidentibus naturæ aſſumptæ, atque in generibus, ſpeciebus, & differentiis, vt ex illis duo item alia genera aſſumptiuorum vniuerſalium conſtitui debeant. Omnia enim propria, & accidentia naturæ aſſumptæ, ſi cum verbo diuino conferantur, verè comprehenduntur in vulgata accidentis ſpecie. Nam & riſus capax, & cæteræ hominis proprietates, albumq;, & alia eius communia accidentia prædicantur de verbo diuino accidentaliter, & contingenter, tametſi non ei conueniunt cum vera inhærentia, quo pacto eorum pleraque conueniunt verbo diuino, vt homo*

eſt,

eſt, & aliis hominibus. Neq; enim neceſſaria eſt vera inhærentia ad veram, & propriam quinti vulgati prædicabilis rationem; vt ex iis quæ in eo explicando dicta ſunt perſpicuum eſt. Atq; hæc de vniuerſalibus more Iſagogico dicta ſint, non tantum vt ab Ethnicis Philoſophis ſunt tradita, ſed etiam vt in Chriſtiana Philoſophia Academiis explicari debent.

Laus DEO Virginiq; MATRI.

ARGV-

ARGVMENTA
IN OMNES LIBROS.

PRIMVS liber propositis iis, à quibus quasi fundamentis totius artis constitutio surgit, explicataq; natura nominis, & verbi, quæ sunt apud Dialecticũ prima orationis elemẽta, eas nominũ & verborum nũcupationes exponit, quæ crebrius vsurpãtur.

SECVNDVS disponit nomina omnia, & verba in quasdam veluti classes, quæ prædicamenta appellantur, expositis primùm Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis Prædicamẽta intelligi nullo modo possunt.

TERTIVS agit de oratione, eiusq; formas, ad coniũctas vsq; enunciationes persequitur: nec omnino eas, quæ expositione indigent, prætermittit.

QVARTVS ad diuidendi rationem totus confertur.

In QVINTO de definitione disseritur.

SEXTVS explicata imprimis consequẽtiarum vi & natura, argumentationem,

tionem, eiuſq; quatuor prima genera pertractat, Syllogiſmũ, Enthymema, Inductionem & Exemplum. Qua in parte non tantùm peritia iudicandi de apta & vitioſa argumẽtatione traditur, ſed etiam oſtenditur generalis quædam ad medium, argumentúmue inueniendum via.

SEPTIMVS agit de demonſtratione, ac ſyllogiſmo Dialectico. Quorũ cauſa locos commõſtrat, è quibus omnia argumẽtorum genera depromi poſſint. Tum diſſerit de ordine. Sic enim Ariſtoteles eam iudicij partem appellat, qua argumentorum inter ſe diſpoſitio continetur.

OCTAVVS tandem explicat fallaces ſyllogiſmos (Pſeudographum ille, & Sophiſticum nominat) vt Dialecticus expeditè intelligat, quomodo eludendæ ſint Sophiſtarum captiones. Quod, vt commodiùs fiat, ea, quæ recentiores de vſu nominũ (quam ſuppoſitionem vocant) deq; aliis quibuſdam nominum affectionibus vtiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

LIBRI

LIBRI PRIMI

CAPITA.

I. De neceſſitate, nominibus, ac natura huius artis. 1

II. Definitionem Dialectica ex Topicis deſumptam, non conuenire in totam hanc artem. 3

III. De ſubiecto Dialectica. ibid.

IV. De tribus generalibus diſſerendi modis, tribuſq; primis Dialectica partibus. 5

V. Quod Ariſtoteles ſolam tertiam Dialectica partem ex inſtituto tradiderit. 7

VI. De partibus huius inſtitutionis. 9

VII. De quib. nominib. & verbis agendum ſit. 11

VIII. De ſignis formalib. & inſtrumentalibus. 13

IX. De ſignis naturalibus, & ex inſtituto. 15

X. Quo pacto conceptus, voces, & ſcripta ſignificent. 17

XI. De conceptu medio, & vltimo. 18

XII. De nomine. 20

XIII. Quanam partes ſignificent per ſe in ipſa totius vocis ſtructura. 22

XIV. De verbo. 24

XV. De iis quæ ad nomẽ & verbũ reuocantur. 27

XVI. Num voces non ſignificatiuæ ſint partes orationis. 29

XVII. Enumerantur variæ ſignificationes nominũ & verborum. 31

XVIII. De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categoremata complectatur. 32

XIX. De nominibus caſu æquiuocis. 34

XX. De nominibus conſilio æquiuocis, ſeu Analogis. 35

XXI. De nominibus vniuocis. 37

XXII.

INDEX

XXII. *Comparantur inter se casu aquiuoca, analoga, & vniuoca.* 38
XXIII. *De nomine concreto & abstracto.* 40
XXIV. *De nomine connotatiuo & absoluto.* 41
XXV. *De nomine denominatiuo, & denominante.* 44
XXVI. *De nomine communi & singulari.* 48
XXVII. *Diluuntur quædam obiecta cõtra definitionem nominis communis.* 51
XXVIII. *De nomine Transcendente & nõ transcendente.* 54
XXIX. *De nomine Negatiuo & Positiuo.* ibid.
XXX. *Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis negatiui.* 56
XXXI. *De nominibus repugnantibus & non repugnantibus.* 58
XXXII. *De nominibus primæ & secundæ intentionis, quæ & primæ & secundæ impositionis dicuntur.* 59

LIBRI SECVNDI CAPITA.

I. *Quid agendum sit in hoc libro, itemq; quid sit Vniuersale.* 63
II. *Vniuersalia multis modis prædicari.* 66
III. *De genere.* 68
IV. *De specie.* 69
V. *De differentia.* 71
VI. *De proprio.* 74
VII. *De accidente.* 76
VIII. *Quid sit prædicamentum.* 78
IX. *Decem esse prædicamenta, ad quæ omnia omnino præter Deum Opt. Maximũ modo aliquo pertineant.* 81
X. *De substantia.* 82
XI. *De quantitate.* 84
XII. *De qualitate.* 86

XIII. *De*

XIII. De relatione. 88
XIV. De actione & passione. 90
XV. Quid sit ubi, & situm esse. 91
XVI. Quid sit quando, & habere. ibid.
XVII. De oppositis. 92

LIBRI TERTII CAPITA.

I. Quid sit oratio. 97
II. De perfectis & imperfectis orationibus. 99
III. De enunciatione, & diuisione eius in simplices & coniũctas, & simplicium in absolutas & modales. 101
IV. De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum. 102
V. Varia genera absolutarũ enunciationũ. 103
VI. De oppositione absolutarum enunciationum. 104
VII. De aequipollẽtia enũciationũ de inesse. ibid.
VIII. De conuersione absolutarum enunciationum. 116
IX. Quot sint genera ac formulæ modalium enunciationum. 119
X. De qualitate, quantitate, & materia modalium. 122
XI. De oppositione modalium. 127
XII. De aequipollentia modalium enunciationum. 136
XIII. De cõuersionẽ modalium enunciationũ. 143
XIV. Quot sint genera coniunctarum enunciationum. 147
XV. De conditionali enunciatione. 150
XVI. De copulatiua enunciatione. 154
XVII. De disiunctiua enunciatione. 156
XVIII. De oppositione contradictoria coniunctarũ: & quo pacto in eis reperiantur reliquæ oppositiones. 160

XIX. De oppositione conditionalium. 163
XX. De oppositione copulatiuarum. 166
XXI. De oppositione disiunctiuarum. 169
XXII. De coniunctarum æquipollentia. 174
XXIII. De quibusdam enunciationibus expositione indigentibus. 180
XXIV. De exclusiuis enunciationibus. 181
XXV. De oppositione exclusiuarum exclusi subiecti. 186
XXVI. De exceptiuis enunciationibus. 189
XXVII. De reduplicatiuis enunciationibus. 193

LIBRI QVARTI CAPITA.

I. De ordine ac modo tradendi partes Dialecticæ: item quid sit diuisio. 196
II. De distinctione vocis multiplicis. 197
III. De partitione. 199
IV. De diuisione Physica totius essentialis. 101
V. De diuisione Metaphysica totius essentialis. 202
VI. De diuisione totius vniuersalis in partes subiectas. 204
VII. Colligitur numerus quinque supradictarum diuisionum per se, totidemq; adduntur diuisiones per accidens. 206
VIII. De diuisione generis in differentias. 210
IX. Qua verborum formula diuisiones sint conficienda. 214
X. Primum præceptum in diuisione seruandum. 216
XI. Secundum præceptum. 218
XII. Tertium præceptum. 219
XIII. Quartum præceptum. 221

LIBRI

CAPITVM.

LIBRI QVINTI CAPITA.

I. *Quid sit definitio.* 225
II. *De definitione, q̃ vocatur quid nominis.* 228
III. *De descriptione.* 230
IV. *De definitione causali.* 233
V. *De definitione essentiali.* 235
VI. *Non eodem modo res omnes definiri.* 241
VII. *De via & ratione inuestigandi definitionem.* 243
VIII. *De definito.* 247
IX. *Primum præceptum in definitione obseruãdum.* 253
X. *Secundum præceptum.* 255
XI. *Tertium præceptum.* 256
XII. *Quartum præceptum.* 258
XIII. *Alia quædam præcepta, quæ in inuestigatione definitionis seruanda sunt.* 259

LIBRI SEXTI CAPITA.

I. *De consequentia.* 262
II. *De bona ac vitiosa consequentia.* 264
III. *De consequentia formali & materiali.* 267
IV. *De consequẽtia necessaria ac probabili.* 272
V. *Regulæ generales consequentiarum.* 274
VI. *De argumentatione.* 282
VII. *De inuentione & iudicio.* 284
VIII. *Diuisio argumentationis, & definitio syllogismi simplicis.* 287
IX. *De materia syllogismi.* 290
X. *Quot sint termini, & enunciationes in syllogismo: & quomodo appellentur.* 292
XI. *De forma syllogismi.* 295
XII. *De tribus figuris syllogismorum, deq; generalibus concludendi modis.* 296
XIII. *Quot modis in quaq; figura directè aut etiã indirectè concludatur.* 298

INDEX

XIV. *De modis directè concludendi in prima figura.* 299
XV. *De modis indirectè concludendi.* 302
XVI. *De modis secundæ figuræ.* 304
XVII. *De modis figuræ tertiæ.* 305
XVIII. *Regulæ generales omnibus figuris.* 307
XIX. *Regulæ speciales singulis figuris.* 309
XX. *Duo documenta generalia à recentioribus tradita.* 311
XXI. *De syllogismo perfecto & imperfecto.* 314
XXII. *De syllogismo deducente ad impossibile.* 316
XXIII. *De syllogismo expositorio.* 319
XXIV. *Quòd expositorij syllogismi sint perfecti, ac per se euidentes.* 323
XXV. *De probatione ostensiua imperfectorum syllogismorum.* 325
XXVI. *Detegitur artificium, quo vocabula imperfectorum modorum indicant eorundem probationem.* 329
XXVII. *De probatione syllogismorum imperfectorũ, per deductionem ad impossibile.* 331
XXVIII. *De probatione imperfectorum syllogismorũ per expositionem.* 335
XXIX. *De modalibus syllogismis.* 339
XXX. *De syllogismis ex obliquis.* 340
XXXI. *De quibusdam syllogismorum facultatibus.* 344
XXXII. *De syllogismis cõiunctis siue hypotheticis.* 347
XXXIII. *De Enthymemate.* 351
XXXIV. *De Inductione.* 354
XXXV. *De Exemplo.* 356
XXXVI. *Comparantur inter se quatuor argumentationum genera.* 357
XXXVII. *De generali via ac ratione medij, argumentiue inuenienda.* 359

LIBRI

CAPITVM.
LIBRI SEPTIMI CAPITA.

I. *Diuiſio ſyllogiſmi ſimplicis in quatuor genera.* 363

II. *De demonſtratione.* 364

III. *De principiis, & concluſione demonſtrationis.* 367

IV. *De quæſtione demonſtratiua, & partibus eius.* 368

V. *De inuentione medij argumentiue demonſtratiui.* 370

VI. *De ſyllogiſmo Dialectico.* 372

VII. *De propoſitione, ac quæſtione Dialectica.* 374

VIII. *Diuiſiones quædam communes propoſitionibus, ac quæſtionibus Dialecticis.* 376

IX. *De argumento Dialectico, & loco.* 379

X. *De duobus locorum generibus.* 381

XI. *De locorum numero.* 385

XII. *De locis communibus, ac propriis: & de quibus agat Dialecticus.* 390

XIII. *De loco definitionis.* 392

XIV. *De loco deſcriptionis.* 395

XV. *De loco notationis.* 396

XVI. *De loco coniugatorum.* 398

XVII. *De loco partium.* 403

XVIII. *De loco totius.* 409

XIX. *De loco cauſarum, primumq; de argumentis ex materia.* 412

XX. *De argumentis ex forma.* 414

XXI. *De argumentis ex cauſa efficiente.* 420

XXII. *De argumentis ex fine.* 423

XXIII. *De vſu loci cauſarum.* 426

XXIV. *De loco effectorum.* 432

XXV. *De locis antecedentium & conſequentium.* 435

XXVI. *De locis præcurrentium, comitantium, & ſubſequentium.* 441

INDEX

XXVII. *De loco similium.* 444
XXVIII. *De loco maiorum.* 447
XXIX. *De loco minorum.* 448
XXX. *De loco parium.* 450
XXXI. *De loco dissimilium.* 453
XXXII. *De loco oppositorum, deq; generali oppositorum & su.* 455
XXXIII. *De speciali & su oppositorum.* 462
XXXIV. *De loco repugnantium.* 464
XXXV. *De loco auctoritatis.* 467
XXXVI. *Pronunciata quibus tractatur quæstio comparata.* 471
XXXVII. *Quomodo ex locis hactenus traditis, qualibet proposita quæstio tractanda sit.* 483
XXXIIX. *De locis propriis admonitio.* 486
XXXIX. *De ordine argumentorum generatim.* 488
XL. *De ordine qui in docendo seruandus est, primumq; de eo qui in confirmando.* 492
XLI. *De ordine qui in refutatione seruãdus.* 498
XLII. *De ordine disputandi, primumq; de officio argumentantis.* 500
XLIII. *De officio respondentis.* 505
XLIV. *De exercitatione Dialectica.* 509

LIBRI OCTAVI CAPITA.

I. *De pseudographo syllogismo.* 511
II. *De syllogismo sophistico.* 513
III. *Quot fines sibi proponãt Sophistæ, quotq; sint captionum genera.* 574
IV. *De numero locorum fallacium, primumq; de captione æquiuocationis.* 516
V. *De captione ambiguitatis seu amphiboliæ.* 518
VI. *De captionibus compositionis & diuisionis, primumq; de earum primo genere.* 519

VII. *De*

VII. *De secundo ac tertio genere captionum compositionis & diuisionis.* 524
VIII. *De captione accentus.* 529
IX. *De captione figuræ dictionis.* 531
X. *De captione accidentis.* 536
XI. *De captione eius quod simpliciter dicitur, et secundùm quid.* 539
XII. *De captione ignorationis elenchi.* 542
XIII. *De captione petitionis principij.* 545
XIV. *De captione consequentis.* 547
XV. *De captione non causæ, vt causæ.* 549
XVI. *Captio plurium interrogationum, vt vnius.* 550
XVII. *Quo pacto Sophistæ reliquos quatuor fines consectentur.* 552
XVIII. *Quo pacto occurrendum sit Sophistarum captionibus.* 554
XIX. *De quibus nominum affectionibus deinceps agendum sit.* 556
XX. *Quid sit suppositio.* 558
XXI. *De suppositione materiali.* 561
XXII. *Diuisio suppositionis.* 565
XXIII. *De suppositione propria, impropria, communi & singulari.* 566
XXIV. *De suppositione simplici.* 568
XXV. *De suppositione personali.* 580
XXVI. *De suppositione absoluta.* 571
XXVII. *Conferuntur inter se suppositio simplex, personalis, & absoluta.* 573
XXVIII *De suppositione naturali, et accidentali* 575
XXIX. *De quadruplici descensu.* 576
XXX. *De suppositione confusa & determinata.* 578
XXXI. *De suppositione confusa tantùm.* 581
XXXII. *De suppositione distributiua.* 586
XXXIII. *De suppositione copulata.* 590

INDEX CAPITVM.

XXXIV. *De ſuppoſitione diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum.* 591

XXXV. *De ſuppoſitione diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione.* 594

XXXVI. *De ſtatu.* 596

XXXVII. *De ampliatione.* 599

XXXIIX. *Documenta ad ampliationem nominum cognoſcendam.* 602

XXXIX. *De diſtractione.* 608

XL. *De reſtrictione.* 609

XLI. *De appellatione.* 612

XLII. *Documenta ad cognoſcendam nominum appellationem.* 614

FINIS CAPITVM.

INDEX

INDEX EORVM QVÆ IN HIS DIALECTICIS INSTITVTIONIBVS CONTINENTVR.

Numerus paginam indicat.

A.

ABſolutum nomen quid ſit. 43
Accentus vocabulũ quinque modis accipi poteſt. 529
Accidens quid, & quotuplex. 76. 77.
Accidentium concreta non pertinere per ſe ad prędicamenta, ex Ariſtotele colligitur. 473
Accidentia omnia quo pacto per ſubſtantiam definienda ſint. 243
Actionis & paſſionis natura & proprietates. 90
Adiectionum varia genera. 541
Æquipollentia enunciationũ abſolutarũ quid ſit. 113
Æquipollentiarum enunciationum abſolutarum regulæ. 114
Æquipollentia Modalium enunciationum duobus breuiſſimis documentis docetur. 136
Æquipollentia enunciationum coniunctarum. 174
Æquiuoci nominis definitio. 34
Æquiuocum nomen non eſt vnum nomen, ſed multa. 35
Æquiuocum nomen comparatione vnius ſignificati vniuocum eſt. 37
Æquiuoca quæ ſint, & quare ſic dicantur. 34. 35
Æquiuoca conſilio quæ ſint, & vnde ſic appellata. 35. 36
Æquiuocorum relatione, ſeu per attributionem, & æquiuocorum proportione explicatio. 36
Æquiuocæ res, & vniuocæ, quæ dicantur. 39
Æquiuocorum & vniuocorum nomine, vocéſne, an res magis. ibid.

Æquiuocationis tria genera 518
Æquiuocum prius diuidendum, quàm definiendum, de quibus æquiuocis intelligendum sit. 248
Ampliatio nominum quæ sit, & quotuplex. 599. 600
Ampliatio ad imaginibilia non est admittenda. 601
Ampliatio nominum vnde cognoscenda. 602
Ampliatio quomodo conueniat nominibus entium rationis & rerum fictarum. 601
Amplè acceptum nomẽ quomodo accipiatur respectu esse, fuisse: item respectu ipsarum rerum. 601
Analoga quæ dicantur 35. 36
Antecedens, consequens, & conclusio, quæ dicantur. 262. 309. 435.
Appellatio nominum quæ. 612
Analogi diuisio quando ad diuisionem generis in species reuocatur. 205
Argumentatio quid sit. 222
Argumentatio in quæ membra distribuatur. 287
Argumentationes non sunt illæ consequentiæ, quæ medio carent. 283
Argumentationes & apertè falsæ quomodo tractentur à dialectico. ibid.
Argumentatio de primo ad vltimum quæ. 280
Argumentationem subiectum esse dialecticæ, quomodo intelligendum. 8
Argumẽtationem solam cur Aristoteles ex omnibus dialecticæ partibus tractauerit. 7
Argumentum esse probabile inuentum ad faciẽdam fidem, non intelligendum vt Cicero aliique exponunt, sed cum Arist. 378. latiùs accipitur argumenti nomen. 489
Argumentorum inueniendorum methodus communis est dialectico, & demonstratori. 380
Argumẽta insita siue ἔντεχνα, & remota siue ἄτεχνα. 385
Argumenta ex locis quomodo quærenda. 484

Argumenta ex humana authoritate quæ nam firmiora. 468
Argumentum dialecticũ, siue demonstratiuum: vide Medium Dialecticum, & demonstratiuum.
Argumentantis officium. 500
Aristoteles locorum primus autor. 384
Aristoteles nullum terminum singularem negauit posse esse medium syllogismi expositorij. 324
Aristot. ideo physicorum tradidit duos auscultationis ordines. 495
Arist. duos tantùm differendi modos tradidit. 5
Autoritas humana vt firma sit, quid requirat. 468
In auscultat. quo ordine res tradendæ sint. 495

B.

BonI diuisio in vtile, honestum, & iucundum, quo modo sit intelligenda. 222
Bona necessaria, & ex circumstantia. 479

C.

Causa formalis, exemplaris, efficiens, materialis, & finalis. vide forma, exẽplar, efficiens, materia, finis.
Causæ sunt notiores, ac priores, quàm effecta. 366
Causa & effectus quando sint simul. 428
Causa posita an liceat colligere effectus. ibid.
Causæ quorum sunt, bona ipsa eo esse bona, quo modo intelligendum. 430
Causæ conditionem sequitur effectus. 432
Causalis enunciatio vt vera sit quid exigat. 152. 153
Causalis enũciatio ad conditionalẽ reducenda. ibid.
Categorema quid sit. 16
Colligendi forma si eadem retinenda sit, quæ obseruanda. 268
Comparatiua dictio, aut superlatiua, aut importans diuersitatem, quomodo afficiat obliquum, quem sua virtute attingit. 589
Conceptus spectato significandi modo, qua ratione à vocibus & scriptis distinguantur. 17. 18

Conceptus vltimus, & medius seu vltimatus, & non vltimatus, qui nam dicantur. 19
Conceptus quot gignantur proposita voce, aut scriptura ex instituto significante. ibid.
Conceptus an ex instituto aliquando significet. ibid.
Concretum nomen quid. 40
Concreta accidentium non pertinere per se ad prædicamentum, sed reductione, ex Aristotele colligitur. 473
Conditio diminuens quæ. 411. multiplex est. 541
Conditionalis quot partibus constet. 150
Conditionalis possitne esse vera, si simplices ex quibus constituitur, falsæ sint. 151
Conditionaliter nihil ponere in esse vnde ortum habuit. ibid.
Conditionalis veritas in quo consistat. 152
Conditionalis vera an omnis necessaria. ibid.
Coniuncta enunciatio quid sit. 102
Coniunctarum enunciationum tria esse genera quomodo colligi possit. 148
Coniunctæ enunciationes quæ affirmatiuæ sint, & quæ negatiuæ. 149
Coniunctæ enunciationes an habeãt quantitatẽ. 150
Connotatiuum nomen quid sit. 41
Connotatiua dictio dici potest quasi adiectiua, respectu connotati. 613
Consequentia quid sit, & an latius pateat, quàm argumentatio. 262
Consequentiarum quatuor genera sigillatim explicantur. 263
Consequentiæ carentes medio, non sunt argumentationes. 283
Consequentiæ bonæ, & vitiosæ, quæ dicantur, quidque ad bonam consequentiam requiratur. 265
Consequentiæ formales, & materiales, quæ sint. 267
per totum, quæ verò probabiles, & quæ necessariæ,

Consequentiarum octo regulæ generales. 274
Consequens, antecedens, & conclusio quid. 262
Consequentiæ rerum quæ dicantur. 359
Contingens quid dicatur. 120
Contradictoriè quæ res opponantur. 95
Contradictionum conditionales. 544
Contrariorum definitio, & diuisio immediata, & mediata. 93
Conuersio absolutarum enunciationum quid & quotuplex. 116
Conuersio modalium enunciationum. 143
Copulatiua enunciatio an hypothet. dicenda sit 148
Copulatiua an constet aliquo certo partiũ num. 154
Copulatiua vt vera, necessaria, contingẽs, vel impossibilis dicatur, quid requiratur. ibid.
Copulatim, aut copulatiuè quando sumatur particula Et. 525

D.

Definitio quid sit, & vnde dicatur. 225
Definitionis vocabulum quot modis accipi soleat; 226
Definitio an vnum nomen esse possit. ibid.
Definitio quid nominis, quæ. 228
Definitio quid nominis, an possit esse alicui definitio quid rei. 229
Definitio causalis quæ. 233
Definitio essentialis quæ, & quotuplex: 235. cur essentialis, vel simpliciter definitio, vel terminus, vel oratio quæ vnum significat, dicatur. 240
Definiri res eadem essentialiter an possit plurib⁹ definitionibus. 237
Definitiones, quæ generi & differentiæ proprietatem aliquam adiungunt, an essentiales dicendæ. 239
In definitione an quicquid ponitur, essentiam rei significet necesse sit. 240

Definiantúrne res omnes eodem modo. 241
Definitio ſimpliciter, quibus in reb, reperiatur. ibid.
Definienda ſunt accidentia per ſubſtantiam, aliter tamen abſtracta, aliter concreta. 242
Definitio quibus ſit modis inueſtiganda. 243
Definitionis præcepta. 253
Definitione aliquid oſtendendo de definito, an petatur principium. 546
Definitione quot modis probari poſſit aliquid alicui conuenire, aut non conuenire. 392
Definitio ſubiecti demonſtrat primam paſſionē demonſtratione propter quid. 371
Definitum duplex, propinquum & remotum. 247
Definitum propinquum ſit ne res vniuerſalis, an nomen vniuerſale, vt Nominales aſſerunt. 250
Definitum omne vnum quid per ſe, hoc eſt, vnius eſſentiæ eſſe debet, & vniuerſale. 248
Deliberationis cauſæ quo ordine tractandæ. 494
Demonſtratio propter quid, & quod eſt, quid ſint, & quomodo diſtinguantur. 365
Demonſtratio propter quid, vtrum conſtare poſſit, & in demonſtrabilibus virtute. ibid.
Demonſtrationis vocabulum quàm latè interdum ab Ariſtotele ſumatur. 284
Demonſtrationis concluſio qualis eſſe debeat. 364
Demonſtrationes in quibus oſtenditur per definitionem ſubiecti prima paſſio, & per hanc ſecunda, & ſic deinceps, quales ſint. 271
Demonſtratio qua oſtenditur ſecunda paſſio per definitionem ſubiecti, & per primam tertia, ſitne propter quid, an quia. ibid.
Demonſtrationis finis. 364
Denominatiuum nomen quod ſit. 44
Denominatiuum nomen duplicem reſpectum requirit. 46
Denominans quid. ibid.
Denominantia an ſint ſola abſtracta. ibid.

Denominatio ſimpliciter, vt fiat ſecundùm aliquam formam, quæ conditio requiratur. 419
Deſcenſus quid, & quotuplex. 576
Deſcriptio quid. 230
Deſcriptio propriè ſic dicta, quæ requirat. 231
Deſcriptionis varia nomina, & eorum cauſæ. 233
Deſinit, & incipit, quomodo amplient ſubiecta, item qua ratione orationes in quibus verba hæc ponũtur exponenda ſint. 604
Deus non poteſt mente concipi niſi ſingularis. 53. ſi autem concipiatur vt communis, communio erit analogica. ibid.
Deus nullo in prædicamento collocatur. 81
Deus eſt obiectum Theologiæ. 413
Dialectica quid. 2
Dialecticæ neceſſitas ibi. eius laudes. 1. 2
Dialecticæ definitio ex primo topicorum libro collecta, quomodo ſit intelligenda. 3
Dialecticæ finis, & ſcopus. 2
Dialecticæ partes quæ & quot ſint. 5
Dialecticæ ſubiectum quod 3
Dialecticæ diuiſio in partem inueniendi, & iudicandi exponitur. 8
Dialecticus ſyllogiſmus quis. 371
Dialecticus cur vocalem potius orationem, quàm mentalem tractet. 11
Dialectica propoſitio quæ. 374
Dialectica prædicata & problemata quot. 376
Dictum in modalibus enunciationibus quid ſit 120
Differentia quid, & quotuplex ſit. 71
Differentia minus communis communiorem eſſentialiter non includit. 213. imò nec aliquid vniuocum. 212
Differentiam communiorem diuidi per ſe in minus communes, in quo ſenſu aſſertum ſit. 213
Differentiæ an definiri poſſint. 251
Differre ſpecie, quæ dicantur. 68

Differre numero, & solo numero quæ dicantur. 70
Directè & indirectè quando concludatur. 297
Directè & indirectè an in omnibus figuris concludi possit. 298
Disiunctiua enunciatio an principalium partium certum aliquem habeat numerum. 156
Disiunctiua vt vera sit, necessaria, contingens, vel impossibilis, quid aliud requirat. ibid.
Disiunctus, & disiunctiuus sensus. 338. 525. 156
Differendi modi tres sunt subiectæ partes. 5
Differendi modos cur duos tantũ Arist. tradidit. ibid.
Diuisio vocis multiplicis quæ. 199
Diuisio vocis multiplicis per accidens qua ratione facienda. 208
Distractio nominum quid, & quotuplex. 608
Distractio aliter exponenda in nominibus connotatiuis, aliter in absolutis. 598
Distributiuè quæ dictiones sumantur. 586
Diuidi proprie non potest, quod nullo modo est vnum. 198
Diuidaturne genus in differentias. 211
Diuidendo concreta sæpe vocabulo pro abstractis vsurpantur. 223
Diuidentium membrorum repugnantia sæpe in sensu, & non in verbis cernitur. ibid.
Diuisio quid. 197
Diuisio quotuplex sit. ibid.
Diuisio totius potestate quæ. 200
Diuisio physica totius essentialis quæ. 201. quæ ad eam reuocentur. 202
Diuisio metaphysica totius essentialis, & quæ ad eam reuocentur. 202
Diuisio totius vniuersalis quæ, & quotuplex sit. 204
Diuisio analogorum ad quod diuisionis genus reuocanda. 205
Diuisionum per se quinque tantùm esse genera, quo modo colligi possit. 206

Diuiſio phyſica, & metaphyſica per accidens quomo fiat. 208
Diuiſio ſubiecti in accidentia, accidentis in ſubiecta, quæ ſit. 209
Diuiſio generis per differentias qualis ſit. 211
Diuiſio quando fiat in actu exercito, & quando in actu ſignato. 214
Diuiſionis bonæ præcepta. 216
Diuiſum & diuidentia membra quæ dicantur. 197
Docendo, quæ vitia fugienda ſint. 498

E.

EADEM vni tertio, ſunt eadem inter ſe, quomodo ſit intelligendum. 323
Effectus ex cauſa tribus modis concludi poteſt.
Efficiens cauſa triplex eſt. 240
ἔλεγχος ſiue redargutio quid ſit. 514
Elenchi definitio & alia eius ſignificatio declaratur. 542
Elenchorum quatuor ſunt genera. 543
Enthymema quid ſit. 351
Enthymema quare dicatur imperfectus ſyllogiſ. ibid. quare verò Enthymema. 353
Enthymema in quo ſenſu vocetur à Cicerone ſententia. 352
Enunciatio quid. 24. 101
Enunciatio variis modis diuidi poteſt. 101. 103
Enunciatio nomine æquiuoco conſtans, an ſit vna enunciatio. 35
Enunciatio vera, vel falſa quæ. 101
Enunciatio ſimplex, & coniuncta, ſeu hypoth. quæ. 102
Enunciatio abſoluta ſeu ineſſe, quid ſit. ibid.
Enunciatio affirmatiua & negatiua quæ. 104
Enunciatio vniuerſalis, particularis, indefinita & ſingularis quid. ibid.

Enunciatio necessaria quæ sit, & quæ ad eam reuocentur. 106
Enunciatio contingens quæ. ibid.
Enũciatio impossibilis, & quæ ad eã reuocentur. ibid.
Enunciatio ex materia naturali, contingenti vel impossibili quæ dicatur. 107. 108
Enunciatio indefinita quando idem valeat, quod particularis vel vniuersalis. 108
Enunciatio finita, vel infinita quid. 109
Enunciatio de extremo simplici, & coniuncto. ibid.
Enunciationis quantitas quæ. 103
Enunciationis qualitas duplex est. ibid.
Enunciatio modalis quæ. 102. 119
Enunciationũ modalium quatuor sunt genera. ibid.
Enunciationes modales duabus tantũ formis efferri possunt, & quod inter eas sit discrimen. 120
Enunciatio an sit modalis, si modum enuncies de aliqua voce, quæ dictum, aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret. ibid.
Enũciationis modalis quodnam verè sit subiectũ. 121
Enunciationis modalis qualitas, quantitas. 122. 123
Enunciationes modales quæ simpliciter affirmatiuę, aut negatiuæ dicendæ sint. ibid.
Enunciatio modalis vera est necessaria, falsa verò impossibilis. ibid.
Enunciationis modalis oppositio. 127
Enunciationes modales quando contrariè, subcontrariè, contradictoriè, & subalternè opponantur, duobus documentis docetur. 131
Enunciatio per se primo & secundo modo. 368
Enunciationum negatiuarum subiecta ampliantur & ad possibilia. 606
Enunciationis necessariæ extrema pro quibus sumantur. 605
Est, verbum, vt nectit prædicatum cum subiecto an sit, cùm ponitur in necessariis propositionibus syncategorematis officio fungitur. 25. 26

Exceptiua enunciatio quæ. 189
Exceptiua ſigna quid efficiant. ibid.
Exceptiuarum enunciationum quatuor ſunt formulæ. ibid.
Exceptiuæ quomodo in vniuerſum exponendæ. 190
Exceptiuæ quomodo opponantur. 192
Exceptiua dictio diſtribuit obliquum ſuper quem cadit. 589
Exceptio ne inepta ſit, quid excipere debeat. 189
Excluſiua enunciatio quæ. 181
Excluſiua ſigna quid efficiant. ibid.
Excluſiuarum enunciationum duo genera. ibid.
Excluſiua quatuor modis efferri poſſunt. 182
Excluſiuæ duas habent exponentes, vnã quæ vocatur præiacens, alteram quæ vocatur exponens. ibid.
Excluſiuæ quomodo exponendæ. ibid.
Excluſiuæ quomodo opponantur. 186
Excluſiuæ enunciationis conuerſio. 188
Excluſiua dictio non excludit concomitantia. ibid.
Excluſiua dictio præpoſita ſubiecto diſtribuit prædicatum. 590
Exemplar quid. 234
Exemplum quid, & quotuplex. 356
Exemplum an ſit argumentatio. 445
Exercitatio quàm ſit neceſſaria. 509
Exercendi ſe in diſciplinis duplex ratio. ibid.
Exponibiles quæ, & quare ſic dicantur. 180
Expoſitorius ſyllogiſmus. vide ſyllogiſmus.

F.

FALLACIAE quot. 516
Fallacia æquiuocationis. 517
Fallacia ambiguitatis. 516
Fallaciæ compoſitionis & diuiſionis. 519
Fallacia accentus. 529
Fallacia figuræ dictionis. 531
Fallacia accidentis. 536

Fallacia eius, quod ſimpliciter dicitur, & ſecundùm quid. 539
Fallacia elenchi quomodo ſit generalis fallacia & qua ratione ſpecialis. 542
Fallacia petitionis principij. 545
Fallacia conſequentis. 547
Fallaciæ omnes conſequentis, alia ratione ſub accidentis fallacia continentur. ibid.
Fallaciæ non cauſæ, vt cauſæ. 549
Fallacia plurium interrogationum, vt vnius. 550
Figmentorum nomina ſint ne primæ an ſecundæ intentionis. 61
Figmenta an habeant definitionem rei. 251
Figura ſyllogiſtica quid. 295
Figuræ ſyllogiſmorum tres an ſint. 296
Figuris omnibus regulæ generales. 307
Figuris ſingulis regulæ ſpeciales. 309
In figura ſecunda an aliquando ex duabus affirmatiuis aliquid in forma colligatur. 321
Finis quid. 234
Finis eſt cauſa cauſarum, & mediorum, quæ in finem deſtinantur. 423
Finis triplex eſt. 424
Finis demonſtratiui, dialectici, ſophiſtici, pſeudographique ſyllogiſmi. 364
Forma quid. 201
Forma triplex eſt, eſſentialis, accidentaria, & externa. 414
Forma eſſentialis, non modò cauſa eſt totius compoſiti, ſed etiam materia, imò omnium proprietatum, quæ conſequuntur conſtitutum. 415
Forma vt ſimpliciter dicatur denominare, quas requirat conditiones. ibid.
Forma ſyllogiſmi quæ. 295

G.

GENVS quid, & quotuplex. 68

Generis per differentiam diuiſio qualis. 211
Genera ſumma, & indiuidua eſſentialiter definiri non poſſunt. 241. 251

H.

HABERE prædicamentum quid. 91
Habitus & potentiæ quomodo definiendæ. 242
Hypotheſis ſeu conditio, vnde ſyllogiſmus ducens ad impoſſibile dicitur ex hypotheſi, quæ ſit. 317

I.

IDEM vnde eadem. 323
Incipit ac deſinit, quo modo amplient ſubiecta, & qua ratione enunciationes, in quibus illa verba ponuntur, exponi debeant. 604
Indiuiduum quid. 70
Indiuiduorum nominum varia genera. 50
Inductio quid ſit, & quod modis fiat. 354
In inductione quid cauendum. 355
Inductio an ſit conſequentia formalis. ibid.
Infinitum nomen, ſeu verbum quod. 20
Infinitum nomen duos gignit conceptus, non tamen eſt oratio. 57
Inuentio quid. 8
Inuentio ſuppeditat argumentationi materiam, iudicium adhibet formam. 285
Inuentio an prius ſit tractanda, quàm iudicium. ibid.
Iudicium quid ſit. 8
Iudicium duplex à dialectico traditur. 286
In iudicio, deliberatione, atque laudatione quis ordo ſeruandus ſit. 494

L.

LOCVS, qui & elementum ab Ariſt. dicitur, quid. 381
Locus maxima, & locus differentia maximæ. 381
Locorum quis primus author. 384
Locus quotuplex. 385
Locorum numerus quomodo colligatur. ibid.

Loci proprij & communes qui dicantur. 390
Loci proprij qua ratione quęrēdi, & in promptu habendi. 486
Locorum quinam ad dialecticam tractationem pertineant. 391
Locus definitionis. 392. per totum. ad hunc reuocandus locus differentiæ. 394
Locus definiti an ponendus. ibid.
Locus descriptionis eodem modo tractandus est, quo locus definitionis. 395. per totum. ad hunc reducito locum proprietatis. 356
Locus rei descriptæ an sit ponendus. ibid.
Locus notationis. 396. per totum. ad hunc pertinet locus transumptionis ad euidentius nomen. 398
Locus coniugatorum. 398
In hoc loco ne argumenta sint sophistica, quid obseruandum. 400
Locus partium. 403
Locus causarum. 412. 426
Locus totius. 409
Locus ab inesse ad denominari, & ab appositione. 419.
Locus generationum, & corruptionum ad quem reuocandus. 422
Locus ab vsibus ad quem reducendus. 426. quid vsus nomine intelligendum. 434
Locus effectorum. 432
Loci antecedentium, & consequentium. 435
Locus circumstantium, quem ex adiunctis vocāt. 441
Locus similium. 444
Locus maiorum. 447
Locus minorum. 448
Locus parium. 450
Locus dissimilium. 453
Locus oppositorum in generali, & in particulari. 455
462

Locus repugnantium quis, & an ſit diuerſus à loco oppoſitorum. 464
Locus diuiſionis ad quem reuocandus. 466
Locus ab autoritate. 467
Loci non modò ad probandum, ſed etiam ad amplificandum materiam ſuppeditant. 484

M.

MAGNITVDINIS diuiſio in longam, latam, & profundam, quomodo intelligenda. 222
Maior & minor propoſitio quæ. 295
Maius & minus extremum abſtrahendo in quacunque figura. 294
Maius & minus extremum in prima, & ſecunda, & tertia figura. 296
Materia quid. 201
Materia enunciationis. 103
Materia modalium enunciationum duplex. 126
Materia ſyllogiſmi ſimplicis. 290. 363
Materia ſyllogiſmi modalis. 126
Medius terminus quis ſit. 294
Medium demonſtratiuum quid. 370
Medium dialecticum quid. 379
Media omnia demonſtratiua poſſunt eſſe dialectica. 380
Medij inueniendi ars. 359
Mediũ demonſtratiuũ quibus ex locis eruẽdum. 370
Medius terminus in altera ſaltem præmiſſarum completè diſtribuendus, vt aptè ſyllogiſmus concludat. 311
Modalis enunciatio. vide Enunciatio.
Modalis ſyllogiſmus. vide Syllogiſmus.
Modus, vt ſumitur in modalibus, quid. 120
Modus eſt principale prædicatum modalis. 121. denotat etiam quantitatem temporis, vt ſigna in abſolutis. 124
Modi qui vniuerſales, & qui particulares. ibid.

Modus ſyllogiſticus quid. 296
Modi aperti ad concludendum quot, & qui. 299
Modorum dictiones quid ſignificent. 301
Modi ſinguli rectè colligentes in ſingulis figuris explicantur ſigillatim. 300. 301. &c.
Modi ineptè concludentes in ſingulis figuris, qua arte reiiciendi. 307. 309
Mundus, Mercurius, ſol, &c. an ſint vniuerſalia. 51

N.

NECESSARIVM quid dicatur. 120
Negatio omnis an neget aliquid. 56
Negatio negans, & ſignum negatiuum quando diſtribuant nomen quod attingunt. 587. & ibid. 583
Negatio negans, & infinitans. 587
Nihil duplex habet ſignificatum. 58
Nomen quid. 20
Nomen quotuplex. 11
Nomina repugnantia, & non repugnantia. 58
Non ens an ſit nomen infinitum. 55
Nomina tranſcendentia & non tranſcendentia. 54
Nomina poſitiua, & negatiua. 55. 56

O.

OPPOSITIONIS ſimplicis quatuor genera. 92. 450
Oppoſitio enunciationis quid ſit, & quotuplex. 110
Oppoſitarum enunciationum leges. ibid.
Opponi modales enunciationes tot modis poſſunt, quot abſolutæ. 127. vide etiam Enunciatio modalis.
Oratio quid. 97
Oratio quotuplex ſit. 99
Oratio duobus modis componi poteſt ex dictionibus per ſe ſignificantibus. 98
Orationis pars an ſit ea vox, quæ nihil ſignificat. 30
Orationes eſſe quædam voces non videntur, cùm tamen ſint. 23
Orationis partes an ſint quæcunque in ea ponuntur. ibid.

Ordo naturæ & doctrinæ quis. 9. 489
Ordo naturæ duplex, generationis ſcilicet, & perfectionis: ille σύνθεσιν, & διαίρεσιν, compoſitionem & diuiſionẽ continet, hic ἀνάλυσιν, & συναγωγὴν, reſolutionem & collectionem comprehendit. 489
Ordo dignitatis, & ei oppoſitus. 491
Ordo arbitrarius an cadat ſub artem. 492
Ordo ſeruandus in re confirmanda. ibid.
Ordo ſeruandus in cauſis confirmandis, in deliberatione, iudicio, & laudatione. ibid.
Ordo ſeruandus in tractatione cuiuſque virtutis. 494
Ordo ſeruandus in inuẽtione, vel auſcultatione. 495
Ordo in refutatione tenendus. 498

P.

PARTES integrantes quæ dicantur. 199
Partes ſimilares & diſſimilares quæ ſint. ibid.
Partes in quantitate, partes in tempore, partes in loco, partes in modo quæ ſint. 410
Vt ex partibus integrantibus totum colligatur, quid requiratur. 403
Partitio quid, & quotuplex. 199
Paſſiones quæ eidem ſubiecto conueniunt, ordine quodam ab eo profluunt. 371
Paſſio vna quo demõſtrationis genere per aliam, vel per ſubiecti definitionem demonſtretur. ibid.
Plato duas methodos ponebat acquirẽdi ſcientiam. 243
Plato diuiſionem diuerſum à cæteris diſſerendi modum eſſe, apertiùs quàm Ariſtot. tradidit. 6
Poſitiones quæ dicantur. 367
Prædicamentum quid. 78
Prædicamenta an ex ſolis rebus conficiantur. 81
Per ſe, in prædicamentis quomodo ponatur. 79
Prædicari quid. 24
Prædicari in quid, in quale, eſſentialiter, accidentaliter, contingenter, quæ dicantur. 66

Prædicatio quotuplex ſit. 64
Prænoſcere quid oporteat ante demonſtrationẽ. 368
Prima intentio quid ſit. 59
Primæ & ſecundæ intentionis nomina quot modis accipiantur. 60
Principium quot modis petatur. 545
Principia regulatiua ſyllogiſmorũ conſtantium terminis communibus, quæ, & in quibus ſyllogiſmis eorum ius proximè exerceatur. 265
Principia regulatiua ſyllogiſmorum expoſitoriorũ. 323
Principium demonſtratiuum quotuplex. 367
Priuatio quid. 94
Priuatiuè quæ opponantur. ibid.
Priuatiuum nomen quod ſit. 55
Probabilia quæ, & quotuplicia ſint. 373
Problema dialecticum quid. 375
Problema in quo ſimplex inhærẽtia petitur, ad quod genus problematis reducendum. 377
Pronomina an in nominis definitione comprehendantur. 21
Propoſitio quid. 290
Propoſitio dialectica quid. 374
Propoſitio, qua propoſitio eſt, in duas tantùm partes reſoluitur. 291
Propoſitio particularis, quæ verè talis eſt, & quæ ad ſyllogiſmum aſſumitur, quem ſenſum habere debeat. 338
Propoſitio per ſe nota quæ. 367
Propoſitiones per ſe notæ à quibus, & qua ratione probari poſſint. 503
Propoſitionis ꝓblematis 4. & 3. ſunt genera. 376. 378
Propoſitio problemaq́; differentiæ generalis ad quæ reuocanda. 378
Propoſitiones, & problemata dialectica duobus modis rogare poſſunt, ſit ne aliquid definitio, genus proprium, aut accidens alicuius. 376

Pro-

Proprium quid,& quotuplex. 74
Pſeudographus ſyllogiſ.quis ſit,& vnde dictus. 511
Pſeudographi ſyllogiſmi finis. 364

Q.

QVAESTIO quid, & quotuplex. 282
Quæſtiones, quæ demonſtrari poſſunt, tres ſunt, & quo demonſtrationis genere,quæque demõſtranda ſit. 368
Quæſtio abſoluta,& comparata,qũo tractanda. 471
Qualitas quid ſit, quæ eius ſpecies,& attributa. 86
Qualitas enunciationis duplex eſt. 103
Qualitas modalium quotuplex. 122
Quando prædicamentum quid. 19
Quantitatis generis ſummi natura, ſpecies & attributa declarantur. 84
Quantitas enunciationis quid. 103
Quantitas in modali duplex eſt. 123

R.

RATIONALIS enunciatio vt vera ſit, quid requiratur. 152
Reductio oſtenſiua quæ ſit,& vnde vim habeat. 325
Reductione oſtenſiua, qui ſyllogiſmi confirmentur. 326
Reductio ſyllogiſmorum imperfectorum quomodo vocabulis,quibus illi ſignificantur,indicetur. 329
Reductio per impoſſibile quomodo fiat,& cui nitatur principio. 331
Reductione per impoſſibile omnes imperfecti ſyllogiſmi probari poſſunt. 333
Reductio ſyllogiſmorum imperfectorum per expoſitorios ſyllogiſmos, quæ ſit, &cui nitatur principio. 335
Reduplicatiua enunciatio quæ. 193
Reduplicatiua dictio quando ſpecificatiuè, & quando reduplicatiuè ſumatur. ibid.

Redu-

Reduplicatiuæ quomodo exponendæ. 195
Relationis, relatorumque ſecundùm eſſe, natura, & proprietates præcipuæ. 88
Relata ſecundùm dici quæ ſint. 89
Relatiuè quæ opponantur. 92
Relatiua per ea ad quæ referuntur definiri, quomodo intelligendum, vbi multa de relatorum definitionibus dicuntur. 255
Relatorum definitiones an eſſentiales. 240
Repugnantia rerum quæ dicantur. 360
Reſpondentis officium. 505
Reſtrictio nominum quid. 609
Reſtrictio quotuplex. 611
Reſtrictio aliter facienda in nominibus connotatiuis, aliter in abſolutis. 599
Reſtrictio nulla fit cũ vox additur, quæ efficit vt impropriè accipiatur, ꝙ propriè accipiebatur. 610
Reſtrictio fit ſolùm in eo extremo, cui additur vox reſtringens. ibid.

S.

SCIENTIARVM præſtantia vnde ſumenda. 477
In ſcribendis rebus alicuius ſcientiæ quis ordo tenẽdus. 499
Scribendo quam rationem veteres tenuerint. 510
Secunda intentio quid ſit. 59
Senſus compoſiti & diuiſi tria genera. 520
Senſus compoſitus & diuiſus in modalibus cerni poteſt, vel ex parte dicti, vel ex parte modi. ibid.
Senſus compoſitus & diuiſus ex parte dicti frequens eſt apud Theologos, quibuſq; in propoſitionibus reperiatur. ibid.
Senſus compoſitus & diuiſus ex parte dicti, quo pacto commodè explicetur. 521
Efficiatúrne ſenſus compoſitus, an diuiſus, quando dictio aliqua æquè bene aut æquè malè cum hac, atque cum illa voce coniungi poteſt. 526

Significare quid sit. 13
Significationis potius, quàm vocis ratio habetur apud Dialecticos. 99
Signa formalia & instrumentalia quæ sint, quo modo inter se differant. 13.14
Signum naturale, & ex instituto, quæ sint. 15
Signi ex instituto variæ diuisiones. ibid.
Signa media sæpe mẽs prætergreditur, cùm rem percipit. 18
Signa vniuersalia & particularia, quæ, & quotuplicia sint. 104
Signum vniuersale affirmatiuum quid distribuat. 587
Signum positum in categorica enũciatione quid distribuat. 582
Signo præposita negatio mutat eius quãtitatem. 105
Singulare nomen quodnam dicatur. 48
Singularia quæ non à disciplinis excludantur. 51
Similares & dissimilares partes quæ sint. 199
Situm esse prædicamentum. 91
Sol, luna, cæteraq; similia, an vniuersalia sint. 51
Sophistarum captionibus quomodo occurendũ. 554
Sophistæ fines quinque sunt. 514
Sophisticus syllogismus quis sit. 513
Sophistici syllogismi finis. 364
Sophisticorum syllogis. tria sunt genera. 513
Σωρείτης quid sit. 280
Species quid, & quotuplex. 69
Substantia quid, & quotuplex, eiusq; attributa. 82
Suppositio quid sit. 558
Suppositionem an extra enunciationem voces habeant. 560
Suppositio materialis an admittenda, & quomodo agnoscenda. 561
Supponátne materialiter ea vox, quæ alia voce indicatur. 562
Suppositionis diuisio. 565
Suppositio propria & impropria quæ dicatur. 567

Suppo-

Suppoſitio cõmunis & ſingularis, ſiue diſcreta, quæ. ibid.
Suppoſitio ſimplex quæ ſit, & quomodo cognoſcenda. 568
Suppoſitio perſonalis quæ, & quomodo cognoſcatur. 570
Suppoſitio abſoluta quę ſit, & quo pacto cognoſcenda. 571
Suppoſitio abſoluta coniunctam ſemper habet perſonalem. 574
Suppoſitio naturalis & accidentalis quæ ſit. 575
Suppoſitio confuſa & determinata quæ. 578
Suppoſitio determinata quomodo cognoſcenda. ibid.
Suppoſitio confuſa tantùm quæ. 581
Suppoſitio diſtributiua quæ. 586
Suppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum. 591
Suppoſitio diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant. 594
Suppoſitio copulata. 590
Syllogiſmus ſiue argumentatio, in quo ſenſu dicatur eſſe Dialecticæ ſubiectum. 8
Syllogiſmus ſimplex quid. 287
Syllogiſmi ſimplicis definitione ab Ariſt. libro priorum tradita, an comprehendantur ſyllogiſmi ex apertè falſis. 283
Syllogiſmus ſimplex quotuplex. 290
Syllogiſmi ſimplicis materia. ibid.
Syllogiſmus quot terminis conſtare debeat. 292
Syllogiſmi perfecti & imperfecti qui ſint 314
Syllogiſmus ad impoſſibile ſiue per impoſſibile quis ſit, & vnde ſit dictus. 331
Syllogiſmus ad impoſſibile ex quibus ſumptionibus conſtruendus. ibid.
Syllogiſmus expoſitorius quis ſit, & qua ratione à cæteris differat. 319

Conventus FF. Minorum

Google

Suppoſitio cõmunis & ſingularis, ſiue diſcreta, quæ. ibid.
Suppoſitio ſimplex quæ ſit, & quomodo cognoſcenda. 568
Suppoſitio perſonalis quæ, & quomodo cognoſcatur. 570
Suppoſitio abſoluta quę ſit, & quo pacto cognoſcenda. 571
Suppoſitio abſoluta coniunctam ſemper habet perſonalem. 574
Suppoſitio naturalis & accidentalis quæ ſit. 575
Suppoſitio confuſa & determinata quæ. 578
Suppoſitio determinata quomodo cognoſcenda. ibid.
Suppoſitio confuſa tantùm quæ. 581
Suppoſitio diſtributiua quæ. 586
Suppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum. 591
Suppoſitio diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant. 594
Suppoſitio copulata. 590
Syllogiſmus ſiue argumentatio, in quo ſenſu dicatur eſſe Dialecticæ ſubiectum. 8
Syllogiſmus ſimplex quid. 287
Syllogiſmi ſimplicis definitione ab Ariſt. libro priorum tradita, an comprehendantur ſyllogiſmi ex apertè falſis. 283
Syllogiſmus ſimplex quotuplex. 290
Syllogiſmi ſimplicis materia. ibid.
Syllogiſmus quot terminis conſtare debeat. 292
Syllogiſmi perfecti & imperfecti qui ſint 314
Syllogiſmus ad impoſſibile ſiue per impoſſibile quis ſit, & vnde ſit dictus. 331
Syllogiſmus ad impoſſibile ex quibus ſumptionibus conſtruendus. ibid.
Syllogiſmus expoſitorius quis ſit, & qua ratione à cæteris differat. 319

In Vsum FF: Minorum

Digitized by Google

Suppositio cõmunis & singularis, siue discreta, quæ. ibid.
Suppositio simplex quæ sit, & quomodo cognoscenda. 568
Suppositio personalis quæ, & quomodo cognoscatur. 570
Suppositio absoluta quę sit, & quo pacto cognoscenda. 571
Suppositio absoluta coniunctam semper habet personalem. 574
Suppositio naturalis & accidentalis quæ sit. 575
Suppositio confusa & determinata quæ. 578
Suppositio determinata quomodo cognoscenda. ibid.
Suppositio confusa tantùm quæ. 581
Suppositio distributiua quæ. 586
Suppositio distributiua pro singulis generum, & pro generibus singulorum. 591
Suppositio distributiua simpliciter, & cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant. 594
Suppositio copulata. 590
Syllogismus siue argumentatio, in quo sensu dicatur esse Dialecticæ subiectum. 8
Syllogismus simplex quid. 287
Syllogismi simplicis definitione ab Arist. libro priorum tradita, an comprehendantur syllogismi ex apertè falsis. 283
Syllogismus simplex quotuplex. 290
Syllogismi simplicis materia. ibid.
Syllogismus quot terminis constare debeat. 292
Syllogismi perfecti & imperfecti qui sint 314
Syllogismus ad impossibile siue per impossibile quis sit, & vnde sit dictus. 331
Syllogismus ad impossibile ex quibus sumptionibus construendus. ibid.
Syllogismus expositorius quis sit, & qua ratione à cæteris differat. 319

Ordinum FF. Minorum

Digitized by Google

Suppoſitio cõmunis & ſingularis, ſiue diſcreta, quæ. ibid.
Suppoſitio ſimplex quæ ſit, & quomodo cognoſcenda. 568
Suppoſitio perſonalis quæ, & quomodo cognoſcatur. 570
Suppoſitio abſoluta quę ſit, & quo pacto cognoſcenda. 571
Suppoſitio abſoluta coniunctam ſemper habet perſonalem. 574
Suppoſitio naturalis & accidentalis quæ ſit. 575
Suppoſitio confuſa & determinata quæ. 578
Suppoſitio determinata quomodo cognoſcenda. ibid.
Suppoſitio confuſa tantùm quæ. 581
Suppoſitio diſtributiua quæ. 586
Suppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum. 591
Suppoſitio diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant. 594
Suppoſitio copulata. 590
Syllogiſmus ſiue argumentatio, in quo ſenſu dicatur eſſe Dialecticæ ſubiectum. 8
Syllogiſmus ſimplex quid. 287
Syllogiſmi ſimplicis definitione ab Ariſt. libro priorum tradita, an comprehendantur ſyllogiſmi ex apertè falſis. 283
Syllogiſmus ſimplex quotuplex. 290
Syllogiſmi ſimplicis materia. ibid.
Syllogiſmus quot terminis conſtare debeat. 292
Syllogiſmi perfecti & imperfecti qui ſint 314
Syllogiſmus ad impoſſibile ſiue per impoſſibile quis ſit, & vnde ſit dictus. 331
Syllogiſmus ad impoſſibile ex quibus ſumptionibus conſtruendus. ibid.
Syllogiſmus expoſitorius quis ſit, & qua ratione à cæteris differat. 319

Ordinum FF. Minorum

Digitized by Google

Suppoſitio cõmunis & ſingularis, ſiue diſcreta, quæ. ibid.
Suppoſitio ſimplex quæ ſit, & quomodo cognoſcenda. 568
Suppoſitio perſonalis quæ, & quomodo cognoſcatur. 570
Suppoſitio abſoluta quę ſit, & quo pacto cognoſcenda. 571
Suppoſitio abſoluta coniunctam ſemper habet perſonalem. 574
Suppoſitio naturalis & accidentalis quæ ſit. 575
Suppoſitio confuſa & determinata quæ. 578
Suppoſitio determinata quomodo cognoſcenda. ibid.
Suppoſitio confuſa tantùm quæ. 581
Suppoſitio diſtributiua quæ. 586
Suppoſitio diſtributiua pro ſingulis generum, & pro generibus ſingulorum. 591
Suppoſitio diſtributiua ſimpliciter, & cum exceptione, quam nonnulli accommodam vocant. 594
Suppoſitio copulata. 590
Syllogiſmus ſiue argumentatio, in quo ſenſu dicatur eſſe Dialecticæ ſubiectum. 8
Syllogiſmus ſimplex quid. 287
Syllogiſmi ſimplicis definitione ab Ariſt. libro priorum tradita, an comprehendantur ſyllogiſmi ex apertè falſis. 283
Syllogiſmus ſimplex quotuplex. 290
Syllogiſmi ſimplicis materia. ibid.
Syllogiſmus quot terminis conſtare debeat. 292
Syllogiſmi perfecti & imperfecti qui ſint. 314
Syllogiſmus ad impoſſibile ſiue per impoſſibile quis ſit, & vnde ſit dictus. 331
Syllogiſmus ad impoſſibile ex quibus ſumptionibus conſtruendus. ibid.
Syllogiſmus expoſitorius quis ſit, & qua ratione à cæteris differat. 319

Syllo-

Digitized by Google

Conventus FF. Minorum

Digitized by Google